

حديقة السعداء

خوشبختلر باغی

مولانا سلطان الشعراء، شيخ الأدباء، افضل الفضلاء

ملا محمد بن سليمان الملقب بالفضولي

حديقة السعداء

خوشبختلر باغی

مولانا سلطان الشعراء، شيخ الأدباء، أفضل الفضلاء
ملا محمد بن سليمان الملقب بالفضولي

بو کُتاب، مدنیت و اسلامی مناسبتلر مرکزی‌نین

امکداشلیغی ایله چاپ اولونموشدور

کتابین آدی:	حدیقة السعداء
مؤلف:	ملا محمد فضولی
چاپا حاضیرلایانلار:	رئداکسیبا هیئتی
رئداکسیبا رهبری:	سید علی اکبر اوجاق نژاد
ناشر:	عموم دونیا اهل بیت(ع) جمعیتی
چـاپخـانه:	امیـر
چاپ نوبتی:	بیرینجی چاپ
چاپ تاریخی:	میلادی ۱۹۹۵ ـ هجری گونش ایلی ۱۳۷۴ ـ هجری قمری ۱۴۱۶
تیراژ:	۲۰۰۰
قطع:	وزیری

قم ـ صندوق پستی ۸۳۷ ـ ۳۷۱۸۵ ، تلفن ۷۴۰۷۷۱

تکــــــــرار واقــــعهٔ دشت کــــــربلا

مـقبول خـاص و عـام و صـغار و کـباردور

تکــــریر ائـــده‌نلره سـبب عـزّ و احـتشام

تـــحریر ائـــده‌نلره شــرفِ روزگـــاردور

رئداکسییا رهبریندن

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله رب العالمین والصلاة والسلام علي رسول الله الامین وعلي آله الطاهرین ولعنة الله علی اعدائهم أجمعین. قال الله تعالی:

﴿قُل لا أَسْئَلُكُم علیه أَجْراً إِلّا المَودَّةَ في القُربیٰ وَمَنْ یَقْتَرِفْ حَسنةً نَزِدْ لَه فیها حُسْناً إِنَّ اللّهَ غَفورٌ شكورٌ﴾ شوری ۲۳.

پیغمبرلرین اشرفی اولان حؤرمتلی اسلام پیغمبری ۲۳ ایل زحمت چکیب تدریجله اونا نازیل اولان ایلاهی آیه‌لری خلقه چاتدیریردی.

اسلام پیغمبری تکجه تبلیغ زحمتینه قاتلانمامیشدیر، او هم ده اسلام مقدساتینی مدافعه ائتمک مقصدیله اسلام دؤولتینی تشکیل ائتمکده تخميناً ۸۴ محاربه ده یا شخصاً اؤزو اشتراك ائتمیشدیر یاخود مسلمانلاری سفربر ائتمیشدیر. بوتون دونیا تاریخچی‌لری‌نین دئدیگینه و الده اولان روایتلره اساساً پیغمبر حضرتلری اؤزونون پیغمبرلیگی مدتینده دورمادان سعی گؤسترمیش و اورکدن چالیشمیشدیر.

لاکین متعال آللاه بؤیوک مکافاتا لاییق اولمالی اولان بو قدر زحمتلر و مجاهدلیکلر عوضینده پیغمبره خطاباً بئله بویورور.

﴿قُل لا اسئلکم علیه اجراً الا المودّة فی القُربیٰ﴾.

یعني: (ای پیغمبر) دیء کـی، او زحـمتلرین عـوضینده سـیزدن یـاخین آداملاریمین دوست توتولماسیندان باشقا بیر شئی ایستهمیرم.

بؤیوک تفسیرچیلرین دئدیگی کیم «ذو القربی» ـ دان مقصد پـیغمبرین یاخین آداملاریدیر و اونلارا محبت بسلهمک او حضرتین خاندانـیندان اولان معصوم امامـلارین رهبرلیک و امامـلیقلارینی قبول ائتمگه بیر واسیطه و رسالتی یئرینه یئتیرمک اوچون بیر نوع تأمیناتدیر (تفسیر نمونه، ۳ ـ جو جیلد صحیفه ۴۰۷).

«ذوی القـــربی» یـــا مـــحبت بسـلهمک، ولایت، مـعصوم امـاملارین رهبرلیگیایله علاقهداردیر کی، حـقیقتده پـیغمبرین اؤزونـون رهـبرلیگینین وهمچنین ولایت ایلاهیهنین دوامیدیر. آیدیندیر کی، بو ولایت و رهـبرلیگی قبول ائتمک اسلام پیغمبرینین پیغمبرلیگی کیمی انسانلارین سعادتینی تأمـین ائدیر و نتیجهسی انسانلارین اؤزونه عاید اولوٌر.

قـــرآنـــین آیـــهلرینده پـــیغمبرلرین دیـلیندن «ای جـماعات بـیز اؤز پیغمبرلیگیمیزین عوضینده سیزدن بیر مکافات ایستهمیریک، بیزیم مکافاتیمیز پروردگار عالم ایلهدیر» اوخودوغوموز آیهلر اسلام پیغمبرینه گلینجه عبارتلر رنگارنگدیر:

۱ ـ ﴿قُل مٰا سَئَلْتُکم مِنْ أجرٍ فَهو لَکُم اِنْ أَجْرِیَ اِلّا عَلَی اللهِ وهو علی کل شییءٍ شهید﴾ سبأ ـ ۴۷.

دیء کی، سیزدن ایستهدیگیم مکافات سیزین خیرینیزهدیر منیم اجـر و مکافاتیم آنجاق آللاه ایلهدیر».

۲ ـ ﴿قُل ما أَسْئَلُکُم علیه مِن اجرٍ الّا مَنْ شٰاءَ اَنْ یَتَّخِذَ اِلیٰ رَبّهِ سَبیلا﴾ فرقان ۵۷.

سؤیله، من اونلاردان بیر مکافات ایسته میرم. یالنیز ایسته ییرم کی، پروردگارلاری‌نین یولونو سئچسینلر.

۳ـ ﴿قُلْ ما أَسْئَلُكُم عليه مِنْ اجرٍ وَما أَنا مِنَ المُتَكَلِّفين﴾ ص ۸۶.

«من سیزدن مکافات ایسته‌میره‌م و سیزه بیر شئی تحمیل ائتمیرم» بو آیه‌لری بیرلیکده گؤتوردوکده بو نتیجه الده ائدیلیر: منیم سیزدن ایسته‌دیگیم مکافاتین بو خصوصیتلری وار: مطلق فایداسی منه عائد اولان دئییلدیر و یوز فائز سیزین منفعتینیزه‌دیر و بیر شئی‌دیر کی، سیزین آللاها طرف گئتدیگینیز یولو ترتیباتا سالیر.

بو آیه‌لردن باشقا قرآندا ۱۵ دفعه ذوی القربی سؤزو تکرار اولموشدور کی، اونلارین هامیسیندا یاخینلار و قوهوملار معناسیندا ایشلنمیشدیر.

آللاه تعالی‌نین تام آشکارلیقلا پیغمبره «ذوی القربی»نی پیغمبرلیگین مکافاتی‌کیمی جماعاتا چاتدیرماسینی امر ائتمه‌سی‌نین سببی بودور کی، او حضرتین یاخین آداملاری اونون جانشینلری کیمی تقدیم اولونور و نقل ائدیلمیش روایتلره گؤره «ذوی القربی» دان مقصد حضرت زهرا﴿عليها السلام﴾، امام حسن﴿عليه السلام﴾، امام حسین﴿عليه السلام﴾ واونون اولادلاریدیرلار.

سُنی‌لرین کتابلاریندا نقل اولوندوغو کیمی:

«لما نزلت قل لا اسئلکم علیه اجراً الا المودة في القربی، قالوا: یا رسول الله! من قرابتک؟ من هؤلاء الذین وجبت علینا مودّتهم؟ قال: **عليٌّ وفاطمه وابناهما** وقالها ثلاثاً».

یعنی **﴿قل لا اسئلکم علیه اجرا الا المودة في القری﴾** آیه‌سی نازیل اولدوقدا صحابه‌لر دئدیلر کی، ای آللاهین رسولو بیزه اونلارا محبت بسله‌مگیمیز واجب اولان سنین یاخین لارین کیملردیرلر؟ بویوردو: **علی و فاطمه و ایکی اولادلاری** بو

سؤزو اوچ دفعه تکرار ائتدی. (احقاق الحق ج۳ ص ۲).

«ذوی القربی» ـ نین حضرت علی(علیه السلام) وحضرت زهـراء(علیها السلام) ـ یـن اولادی اولمـاغینا چـوخلو روایـتلر نـقل ائـدیلمیشدیر و هـم ده پـیغمبرین جانشینلری و رهبر لیک و ولایت یولونون داوام ائتدیریجیلری بونلاردیرلار. اونلاری دوست توتماق ایمان و اونلارا دوشمنلیک ائتمک کفردور. اونـلارین ولایتلرینی قبول ائدن شخص، اؤز توحید و نبوتینی تکمیل ائتمیش کیمیدیر. و «ذوی القربی»نی دوست توتمایان، ولایتینی قبول ائـتمه ین شـخصین ایـمانی ناقص و حتی ایماندان خارج اولان کیمیدیر.

ذوی القربی‌نی دوست توتماغین مختلف یولو واردیر کـی، بـیرینجیسی اونلارین عبادت و آللاها بنده‌لیک ائتمکده گؤستریشلرینی یـئرینه یـئتیرمک، ایلاهی قانون ـ قایدالاری حیاتا کئچیرمک، هـر بـیر عـمل‌لرده و حـرکتلرده اونلارین تابعچی‌لیگینده اولماقدیر.

حضرت امام صادق(علیه السلام) بویوروبدور:

«من احبنا فلیعمل بعملنا» بیزی دوست توتان عملده بیزیم تابعچی‌لیگیمیزده اولمالیدیر.

ایکینجی نشانه، اونلارین شاد گونونده شاد و غـملی گـونلرینده غـملی اولمـاقدیر. یـعنی «ذوی القـربی» عـاشیقلری اونـلارین مـصیبتلرینه اوره‌ک داغلاییرلار، ماتم گونلرینده ماتمه باتیرلار. محرم آییندا قارا پالتار گئییب عزا ساخلایان و آغلایانلار امام حسین‌ین عاشیقلریدیرلر کی، بو واسـیطه‌ایـله او حضرته اؤز باغلیلیقلارینی، محبتلرینی بیلدیریرلر اونلارا اعلان ائـدیرلر کـی، یزیدله مخالف و امام حسین(علیه السلام) ایله هم مقصددیرلر.

حضرت حسین بن علی(علیه السلام) ـ ین تعزیه و مـاتم مـراسـیملرینه گـؤره

چوخلو ثوابلار نقل ائدیلمیشدیر کی، حتی بعضیلری‌نین تـعجبلنمه‌سینه سـبب اولموشدور، بوندان غافل اولاراق کی، عزا مراسیملری اوّلاً حضرت رسـول و امامّلارین مکافاتیدیر و ایکینجیسی همین مراسیملرین واسیطه‌سیله دیـر کـی، انسان مؤوقع توتابیلیر، جبهه‌سینی معین ائدیر، طاغوتلار و باطیل حـاکـیملره قارشی دورماقلا حقدن و ولایتدن طرفدارلیق ائدیر، حق اؤز یئرینی آلیـنجا، ایلاهی قانون ـ قایدالار حیاتا کئچیریلینجه سعی گؤستریر. بو سببدن حضرت امام حسینه عزا ساخلاماق، امامّلارین مصیبتلرینی ذکر ائتمک، اونلارا آغلاماق و محزون اولماق اسلام پیغمبری‌نین و امامّلارین حقلی ولایت و رهبرلیکلرینه بؤیوک بیر خدمتدیر.

همین مسئله تاریخ بویو شیعه‌لرین دقت مرکزینده اولموشدور و هـارادا شیعه اولوبدورسا بو مؤوضوعا چوخ اهمیت وئریلمیشدیر کی، بیزیم بو ساحه‌ده سـؤز آچـماغی، مـقصددن اوزاق دوشـه جگـیمیزه گـؤره بـاشقا بـیر واخـتا بوراخیریق. لاکین بونو قید ائتمه‌گی لازیم گؤرورک کی، امام حسین(ع)ین ماتم مراسیملری او قدر گئنیشلنمیشدیر کی، حال حاضیردا بو ساحه‌ده مختلف دیللرده مقتللر، نوحه‌و شبیه گردانـلیق کـتابلاری، بـول ـ بـول چـاپ و نشـر ائدیلمیش و آذربایجان دیلینه گلدیکده، بو ساحه‌ده مـخصوص بـیر ادبـیاتین یارانماسینا سبب اولموشدور. یعنی آذربایجان ادبیاتیندا، کـلاسیک یـازیلی و شفاهی ادبیاتلا برابر مـرثیه ادبـیاتی دا اؤزونـه مـخصوص یـئر آچـمیشدیر. آذربایجان مرثیه ادبیاتی‌نین تمل داشینی قویان بیرینجی شخص دئمک اولار کی، ملا محمد فضولی بغدادی اولموشدور.

ملا محمد فضولی بؤیوک غزل و عرفان شاعیریدیر. حـتی آذربـایجان شعری‌نین آتاسی کیمی مشهوردور، اونون فارس، عرب و آذربایجان دیـلینده

دیوانی واردیر، فلسفه و کلام علملرینه گلدیکده اونون بؤیوک فلسفی اثـری و واختی ایله درسلیک بیر اثر کیمی اولان «مطلع الاعـتقاد» کـتابیواردیـر. او هندسه، ریاضیات، فلسفه، ادبیات، شعر و سایر ساحه‌لرده بؤیوک اثرلرین مؤلفی اولماقلا، عینی حالدا مقتل یازیچیسی‌دیر دا. ملا محمد فـضولی بـو اثـرده اؤز قدرتینی گؤستریر، اصلینده اونون حدیقة السعداء آدلانان بو اثرینی شـاه اثـر حساب ائتمک لازیمدیر. اونا گؤره کی، بیرینجی آذربایجان نثری کیمی اولان بو اثرده بدیعی او برازلار، عرفانی شعرلر و فلسفی مضمونلار چوخ اوستادلیقلا بیان اولموشدور و همچنین آذربایجان دیلینده یازیلمیش بـیرینجی مـقتلدیر. دئمک بو اسلام اوچون بؤیوک و ده‌یرلی بیر خدمتدیر. بونونلا بئله بعضی سببلره گؤره بو کتاب ایـندییه قـدر لایـیقی قـدر چـاپ اولونـمامیشدیر. بـو کـتابی حاضیرلاییب چاپ ائتمگی اؤنجه بیر شیعه کیمی و سونرا مقتل ساحه‌سینده بیر اختصاصچی اولدوغوموزا گؤره اؤزموزه بیر وظیفه بیلدیک.

بوسیدن عموم دونیا اهل بیت جمعیتی‌نین مصلحتی‌ایله بو اثری یئنی‌دن یازیب، حاضیرلادیق.

بورادا بونودا قید ائتمگی لازیم بیلیریک کی، ملا محمد فضولی بو اثرده ملاحسین واعظی‌نین یازدیغی روضة الشهدا مقتلیندن تأثیر آلدیغینا گؤره بعضاً ضعیف روایتلری ده قید ائتمیشدیر، اونا گؤره ده عـلمی بـاخیمدان اونـلارین سندینی تاپماق و یا سندلری‌نین ضعیف اولدوغونو بیلدیرمک لازیم‌ایدی.

اثرین علمی رئداکتورو میرزه رسول اسماعیل زاده جنابلاری بیرینجی دفعه اولاراق بو ایشی گؤروب و اثـری بـاجاردیغی قـدر و دوزگـون چـاپ اولونماسینا سعی گؤسترمیشدیر. لازیم اولدوقدا ماراقلی ایضاحاتلار وئرمیش و علمی تحلیل و آراشدیرمالاری ایله بو زنگین اثری داها گؤزه‌للشدیرمیشدیر.

یئری گلمیشکن بورادا بو اثرین مرتّبی و معاصر الیفبا ایله یازانی **«حسن مجیدزاده «ساوالان»** و اثرین ائدیتور و علمی رئداکتورو **«میرزه رسول اسماعیل زاده»** جنابلارینا و دیگر زحمتکش قارداشلاریمیزا بو اثرین حاضیرلانماسیندا رئداکسیا ایله امکداشلیق ائدیب زحمتلرینه گؤره تشکر و منتدارلیغیمزی بیلدیریریک. آللاه تعالی‌دان بوتون مسلمانلارا سعادت و موفقیت دیله ییریک.

عموم دونیا اهل بیت جمعیتی‌نین

علمی و مدنی معاونلیگی، اورتا آسیا شعبه‌سی‌نین صدری و رئداکسییا رهبری

سید علی اکبر اوجاق نژاد

اوشاقلیقدان فضولی حئیرانی

بسم الله الرحمن الرحیم

بیزیم ائوین یوخاری باشیندا ائنلی بیر طاقجا و اوطاقچانین صاغ بوجاغیندا یئرله شن بئش کتاب وارایدی. بو کتابلارین بیری ورثه‌دن ورثه‌یه قالمیش مئشین جیلیدلی بیر قرآن ایدی. بو قرآندا نه تورکجه و نه ده فارسجا معنا و تفسیر یوخ ایدی آمّا خطّی چوخ گؤزه‌ل و اوْخوناقلی ایدی. و اوْ دؤردونون بیری سعدی‌نین تورک دیلینه چئوریلمیش منظوم بوستانی ایدی، بیری هوپ ـ هوپ نامه، بیری ده کوروغلو ایدی. قالدی بئشینجی کتاب، بو کتاب فضولی‌نین بیرداش باصما تورکجه دیوانی ایدی. بو کتاب باشقا دیوانلار لافر قلیدی. باشدا رحمتلیک فضولی‌نین اؤز دیوانینا یازدیغی مقدّمه، غزلّلر و کتابین صون حصّه‌سینده «بنک و باده» اثری وار ایدی.

من دؤرت یاشیما چاتاندان بابام (آتامین آتاسی) اوْ قرآنین آز آیه‌لی قیصا حجملی سوره‌لریندن منه درس وئره‌ردی. آمّا او بیری کتابلارا نه من ونه هئچ کیمین ال وورماغا حقی یوخ ایدی.

آنجاق گونلر، آیلاردوْلاندی بیر نئچه ایل ده کئچدی یاواش ـ یاواش من او کتابلارین اوخوماسینی اؤیره‌ندیم.

کتابلارین هامیسیندان درین و چتینی فضولی اوْلورسادا رادیـورلاردان خوش سسلی اوستاد مغنّی‌لریمیز جانا سینر موغاملاریمیزدا اوْ بؤیوک داهی‌نین غزللرینی سسلندیره‌نده بو ایش منه داها شیرین و داها آسان گلیردی. صانکی دونیانین ان گوجلو جاذبه‌سی ایله منی فضولی غزللرینه صاری چکیردیلر. اوْ کتابلار ائله بیر قوّه‌ایله منی چکیب شعره و ادبیاتا باغلادی کی، عـؤمور بـوْیو اوْندان آیریلماق ممکن اوْلمادی. گئت ـ گئده ذوْوق و شوْوقوم بیره یوز آرتدی. فضولی‌نین شعرلری منی جنون مرحله‌سینه قـده‌رچکـیب اؤزونـه بـاغلادی اوْ کتابلار قویمادی عائله‌ده نه کیمی محرومیت و چاتیشمامازلیغی حسّ ائده‌م و ائتمه‌دیم. حیاتیمین اوْن بئشینجی ایلیندن اون آلتی یا آیاق قویارکن صـمیمی شاعیر دوستوم تبریزلی علی «آذربایجانین خلق شاعیری علی آقا واحد»یـن کـلّیاتینی کـیریل الیـفباسیندان اؤز الیـفبامیزا کـؤچوروب چـاپ اوچـون حاضرلاماغیمی ایسته‌ینده من چوخ سئوینجله بو ایشی قبول ائله‌دیم. تکجه اوْنا گؤره کی بلکه فضولی‌دن ده بیر نئچه غزل اوْ کتابا صالیم و حؤرمتلی اوخوجولار فضولی آدیلا و اونون شعرلریله تـانیش اوْلسـون، بـو بـؤیوک داهـی مـیزین شعرلرینده گئده‌ن ان گؤزه‌ل ان لطیف و ان اعلا معنالار جامعه مـیزین ذهـنینی ایشیقلاندیرسین. بو ایشی گؤردم و فضولی‌نین بـیر نـئچه روحـو اوخشـایان، انسانلارین دویغو و دوشونجه سینی بولانیق قیدلردن آییریب آری ـ دوروتمیز انسانی، عرفانی بیر عالمه آپاران غزللرینی اؤز خـلقیمیزه یـئتیردیم. بـؤیوک فضولی‌نین شعر دونیاسینا مفتون اوْلوب و بو تون وارلیغیملا اوْنا صاری چکیلدیم ائله بو آرادا فضولینی حئیران ائده‌ن بیر غزله راستلاشدیم. بو غزل حبیبی‌نین:

تـا جـنون رخـتین گـؤروب دوتـدوم فـنا مـلکون وطـن

اهـل تـجریده‌م قـبول ائـتمه‌م قـبا و پـیرهن

مطلع ایله باشلایان غزلی ایدی‌کی، فضولی اوْنو تخمیس ائدیب (بئشله ییب) دیر. منده بو دوشونجه اوْیاندی کی، «بو شاعیر گره‌ک چوخ قدرتلی اوْلسون کی فضولی اوْنون غزلینی بئشله ییب و مسدّسینه اوْخشار (نظیره) یازیب» بو دوشونجه ایله آراییب ـ آختاریب حبیبی‌نین شعرلرین طوپلاییب («۱۵ نجی عصرین قدرتلی شاعیری» «حبیبی») آدیلا ایراندا ایلک دفعه اوْلاراق چاپ ائدیب و حبیبی‌نی تانیتدیران بیر مقدّمه‌ایله خالقیمیزا یئتیردیم.

بیر گون دوستلاریمدان آقای شاپور جعفری منه بیر کتاب گتیریب وئردی. بو کتاب تورکیه‌ده داش باصما طریقیله چاپ اوْلموش فضولی‌نین ان قدره‌تلی شاه اثرلریندن اولان «حدیقة السعدا»سی ایدی من بو کتابی اوْخودوقجا فضولی آثارینا وورغونلوغوم و حئیرانلیغیم حددن آشماق مرحله‌سینه گلدی. اوْ کتابی گؤتوروب آقای دوْقتورون هیئتین یانینا گئتدیک، دوقتورو مصلحتی‌ایله اونون اوزه‌رینده ایشله‌مک قرارینا گلدیم. من اثرین اوزه‌رینده دؤرد ایل ایشله‌دیم. ایش علمی و هر نه دن آرتیق تاریخی و مذهبی بیر اثر اوْلدوغوندان بئله ایشلری بیلن بیر ناشر آختاریردیم. آقای دوقتور جواد هیئت منه حؤرمتلی روحانی آقای حجت الاسلام حاج سید علی اکبر اوْجاق نژاد ایله گؤروشومو توصیه ائله‌دی. من یازدیغیم حصّه‌نی گؤتوروب «قوم» شهرینده «ستاد فرهنگی مسلمانان جمهوری آذربایجان» (آذربایجان مسلمانلاری‌نین مدنیّت اوجاغی)نا آپاردیم اوْرادا حاج آقا اوْجاق نژادي و حاج آقا میرزه رسول اسماعیل زاده‌نی گؤروب و بو گؤروشده اوزینده ایشله دیگیم حدیقة السعدانی و الیفبامیزا کؤچوردوگوم اثری گؤسته‌ردیم اثر دینی و علمی خاراکتئر داشیدیغینا گؤره اونلارین علمی رئداکته‌لیگی ضروری ایدی. بونونلا بو علمی ـ دینی اثر اؤزونه لایق بیر شکیلده دوزگون چاپ اوْلوب

ائمّه اطهار﴿علیهم السلام﴾ خصوصیله حضرت امام حسین﴿علیه السلام﴾ عاشیقلری‌نین الینه چاتابیلسین. بو حؤرمتلی روحانی قارداشلار بو کتابین و ده‌یرلی اثرین شرعی و اخبار و احادیث باخیمیندان تدقیقینی اؤز عهده‌لرینه آلدیلار. من ایشین قالانینی فصل ـ فصل یازیب آپاردیم. البته بو ثواب ایشده چالیشدیم منیّت گوناهینا باتمابیب اثری نئجه یازیلدیغی کیمی وئریم. چونکی کتاب خلقیمیزین اینامیله باغلی ایدی و حضرت سید شهدا (امام حسین علیه السلام)ین عاشیقلریندن باشقا بیرسیرا تحقیق و تدقیق اهلی دیلچی عالیملرین ده ایشلرینه یاراسین. مثلاً بو کتابدا بئش یوز (۵۰۰) ایل اؤنجه اوْلان تورکجه میزین نئجه آغزی، شیوه سی، ادبی دیلی، یازی دیلی و نئجه ادبی یازیلما سبکی خصوصیله مولانا فضولی‌نین سبکی عینیله قورونسون کی، علم آداملاری‌نین ایشلرینه یارارلی قالسین. مثلاً «عبادتون» سؤزنو بوگون «عبادتین» و یا «گئدوب» سؤزونو «گئدیب» و یا «بین» سؤزونو «مین» و یا «بن» سؤزونو «من» یازدیغیمیز حالدا من ایشی نئجه اوْلدوغوکیمی خلقیمیزه و علم عالمینه چاتدیرماغیمی دوشوندوم. بوندان صونرا عالیملریمیزا اؤزلری یاخشی بیلرلرنئیله سینلر. البته بعضی ایشلری گؤرمیه اوجومله دن کیچیک تغییر، دوزه لیش و فرقلندیرمیه بئله حاقیم یوخیدی. و ائتمه دیم.

بو اثر و کتابین بوتون رئداکته و تصحیح ایشله‌ری حؤرمتلی دوْستوم حاج آقا میرزه رسول اسماعیل زاده‌نین عهده سینده ایدی. کتابین بوتون موضوع و متنی یازیلیب قورتاراندان صونرا بیر آچیقلامانین یازیلماسی لازم اوْلدو. اوْنودا یازدیم. کتاب سککیز نسخه یه باخیلیب یازیلیب. بو سککیز نسخه بو کتابلاردیر. ۱ ـ فضولی صاغ ایکن هیجری تاریخین ۹۴۰ نجی ایلینده یازیلمیش نفیس الیازما «حدیقة السعدا» دیر چوخ تأسف کی، کاتبین آدی یا

دوشوب و یا اصلا یازیلماییب. ۲ـ تبریزین ملی کتابخاناسیندا ۳۲۲۳ صاییلارلا صاخلانیلان مرحوم حاج محمد نخجوانی‌نین هدیه ائتدیگی آیدین، گؤزه‌ل اوخوناقلی الیازما «حدیقة السعدا». ۳ـ چوخ نفیس شکیلده تورکیه‌ده دوْقتور شیما خانم گونگؤرون حاضرلادیغی «حدیقة السعدا» کی ۱۹۸۷ نجی میلادی ایلده کولتور و توریزم باکانلیغی آنکارادا چاپ ائدیب. ۴ـ تورکیه‌ده محمد فاروق قورطونجانین الیله بو گونکو آناطولو تورکجه سینه چئوریلمیش (معاصر لشمیش) «حدیقة السعدا» دیر کی ۱۹۷۹ نجو میلادی ایلده استانبولدا چاپ اولوب یاییلمیش نسخه‌دیر. ۵ـ یوزیئتمیش ایل اؤنجه تورکیه‌ده داش باصما طریقیله چاپ اولموش «حدیقة السعدا» دیر. ۶ـ ۱۹۸۵ نجی ایلده آذربایجانین علملر آکادئمیاسی چیخاردیغی «بئش جیلیدلیک فضولی اثرلری» نین بئشینجی جیلدی کی، بو جیلدده «حدیقة السعدا» ده اوْلان شعرلر چاپ اوْلوب. ۷ـ باکیدا الیازمالار فوندوندا ۲۶۴۳/۲۰۳۰۳ ب صاییلی هیجری ۹۹۴ نجو ایلده یازیلمیش «حدیقة السعدا» دن کُپی شکیلده استفاده اوْلوب. ۸ـ باکی نین گنجلیک نشریاتیندا چاپ اوْلموش «حدیقة السعدا» دیر. بو نسخه ۱۹۹۳ نجو ایلده چاپ اولسادا کتابین صون مقابیله سینه یاردیم ائتدی و اؤنجه یازیلمیشلاری دا بیردؤوره اونونلا مقابله ائله دیک.

قالدی کی، منی بو ثواب ایشه تشویق ائدیب سؤوق ائده‌ن، صمیمی یاردیملارینی اسیر گه‌مه‌ین حؤرمتلی دوستلاریما آقای دوْقتور جواد هیئت، آقای دوْقتور حمید نطقی، آقای علی کمالی، آقای حجت الاسلام حاج سید علی اکبر اوجاق نژاد، عزیزیم، آقای حاج میرزه رسول اسماعیل زاده، دوْست و قارداشلاریم آقای شاپور جعفری و آقای علی خالط آبادی و منیم فضولی‌یه بؤیوک حؤرمتی اوْلان، فضولی سئوه‌ر عؤمور یولداشیم و عائله عضولریم.

بونلارین هر تک تکینه تشکر ائدیب اؤزمنتّدارلیـغیمی اعـلام ائـدیرەم تـمام وجودوملە سجدەیه دوشوب اؤزخالیقیمدن نـئجه مـمنون اوْلدوغـومو اعـلان ائدیب دئییرەم، الهی سنین الطاف و ترحُّملر له دولو اوْلان عظمتلی درگاهینا مین قات شوکور لر اوْلسون. باشدان باشا تقصیرایله دوْلموش بو حقیره اوْلان لطف لری‌نین شوکرانلارینی یئرینه یئتیرمکدن عاجیز بیر بـندەنم، کـی مـنیم حـیات مسیریمی اؤز الهی لطفونله فضولی مقر و مقامیندان صالدین. من ده نئچه لحظه اوْ بؤیوک اوستادین جانا سینر مکتب، دوشونجه و دیـغوسوندان مسـتفید اوْلوب بهرەلر آپاریم. صایی سیز شوکورلر اوْلسون سنه ای بؤیوک آلله!..

«حدیقة السعدا» و اوْنو یارادان «فضولی»

هانسی فضولی؟!.. شرق و غرب فلسفه لرینی بیلن حکیم فـضولی، طبّ علمینی بیلن طبیب فضولی، کلام علملرینی بیلن، سؤز گؤهرلزینی تانیان، حقیقی سؤز صرّافی، کهکشان و اوُلدوزلار علمینی بـیلن سـتاره شـناس، زامـانی‌نین معنوی سلیمانی اوْلوب هامی بیتگیلری تانییب، بیتگیلر و میوەلرین دیـلین و خاصیتین بیلن «صحبت الاثمار» یازان فضولی، عرفان مکتبی‌نین ان یوکسک مرتبه سینه یوکسلن بؤیوک افتخاره چـاتیب اوزونـو حـضرت عـلی﴿ﷺ﴾ و حضرت امام حسین﴿ﷺ﴾ین مبارک قبیر طورپاغینا سـورتمک و او نـعمت و سعادت قاپی‌سینا خادم اوْلماق افتخارینا نائل اوْلان فضولی، بؤیوک عـارف، بؤیوک عالیم، بؤیوک فیلسوف، بؤیوک شـاعیر، بـؤیوک عـلامه، مـلّا مـحمد فضولی!.. بو پاك طینتلی عاشیق، حق عاشیقی، حضرت حسین﴿ﷺ﴾ عاشیقی. اؤز مرشدیندن، اؤز آقاسیندان درس آلیب یازیر:

ذلت ایــــله لذّتـــی اؤلمـــاز حـــیاتین، دوســـتلر

نقدجان صرف ائیله‌ییب دونـیاده کـام آلمـاق گـره‌ک

عجز ایله دؤنـمک عـدودن سـهلدیر، هـمت تـوتوب

یـا شـهیدا اؤلمـاق گـره‌ک، یـا انـتقام آلمـاق گـره‌ک

فـــضولی‌نین «حـدیقة السـعدا» اثـری اوْنـون دیـنی فـلسفی دویـغو و دوشونجه‌لری‌نین بهره سی دیر. بئله بیر اثری دینی و ملّی بوْرجو صایان شاعیر اؤزو یازیر: «بوتون چاغلاردا مجلیس و ییغینجاقلاردا کربلا واقعه‌سی و شهید لریـــن مـصیبتی عـربین شـرفلی آدامـلاری و عـجمین بـؤیوکلری طـرفیندن سؤیله‌نیلیر. آنجاق عالمین ترکیبی و بشریتین بؤیوک بیر حصّه‌سی اوْلان تورکلر کتاب صحیفه لری نین آرتیق سطیر لری کیمی مجلیسلر صفیندن کناردا قالیب حقیقتلرین ادراکیندن فـایدالانـماقدان مـحروم قـالیردیلار. بـو سـببدن مـاتم ماجراسی اشاره‌ایله من ذلیله هجوم ائتدی والی ایله یاخامدان توتاراق دئدی: «ای کربلا شاهی نین نعمتی نین سفره‌سینده بؤیوین و وورغون فضولی، نؤلا کی، یئنی طرزده یارادان اوْلاسان و جومردلیک توتوب تورکجه بیر مقتل یازاسان کی، فصیحلر تورک دیلینده دینله‌یه ره‌ک فایدا تاپالار و مضمونونو آنـلیاراق عرب و عجم دیللرینه محتاج اوْلمیالار».

ای فـــضولی، مسکـــنیم چـــون کـربلادیر، شعریمین

حؤرمتی هر یئرده واردیر، خـلق اوْنـون مشـتاقی دیـر

نه قیزیلدیر، نه گوموش، نـه لعـل و نـه مـیرواری دیـر

ســـاده طـــوپراقـــدیرسا، لاکـــن کـربلا طـوپراقـی‌دیر

فـضولی نـین اسـاس سـوادی عـرب دیـلینده اوْلوب، بـاشقا عـلملری اوْخویوب اؤیره‌ندییی کیمی فارس دیلینی ده‌اؤیره نمیشدی آمّا اؤز دوغمادیلی

اوْلان تـــورک دیـــلینی آنـاسیندان و عـائله‌سیندن سـاده و عـادی شکـیلده اؤیره‌ندیگیندن اثرین باشلانغیجیندا ایشین بیر آزچتین اوْلدوغـونو دوشـونور. اؤز ذاتیندا اوْلان فوق العاده استعدادینی‌دا بیلیردی، یئنه اوزونو چتینلری آسان ائده‌ن آللهینا صاری توتوب دئییر:

ای فـیض رسـان عـرب و تـورک و عـجم

قـیلدین عـربی افـصح اهـل عـالم

ائـتدین فـصحای عـجمی عـیسی دم

بـن تـورک زبـاندان التـفات ائـیله‌مه‌کـم

فضولی بو ده‌یرلی اثرین یازیب یاراتماسینی ذهـنینه و بـئینینه صـالیب دوشونده قصدی حضرت مـحمد﴿ﷺ﴾ پـیغمبر، نـبوّت خـاندانـی و ائـمّه‌ی اطـهار﴿علیهم السلام﴾یـن نـئجه گـؤزه‌ل، پـاک یـاشادیقلارینی و اونـلارین ظـولم و چیرکینلیکلره قارشی، چیخیب نور ایله ظولمت مـبارزه‌سینده مـوفّق و مـظفّر اوْلدوقلارینی گؤسترمک نیتی اوْلسا دا اوْنـو دونـیانین اولیـندن حـضرت آدم پیغمبردن باشلاییر. دونیانین ان مُهم، ده‌یرلی و قاباریق واقعه‌لرینی یازا ـ یـازا گلیر نیتینده اوْلان اساس کربلا واقعه سینی توتوب، موضوعنو بئجه‌ره ـ بئجه‌ره گؤزه‌ل بیر مقصدی ایزله‌یه‌ره‌ک گلیر کی ایشین بـوتون اطـراف و جـوانـبینی تکمیللشدیر سین. مثلاً حضرت یعقوب پیغمبر ایله حـضرت یـوسفین حکـایه سینده اوخوجونون ذهنینی اساس مقصده اویغونلاشدیران بیر دینی حکایه‌کیمی گتیریر. آتا ایله اوغلون محبّتینی، حسرت و کدرینی قلمه آلیر چوخ گؤزه‌ل و شیرین بیر داستان یارادیر. فضولی استعدادی، فضولی قلمیله.

فضولی اؤز قهرمانی یوسفین صورتینده عشق و گؤزه‌للیگین فاجعه‌سینی تجسُّم ائتدیریر. بورادا فضولی شناس عالیم میر جلال، یوسف سیماسینی نئجه

سجیّه‌لندیردیینی یازماق یئرسیز دئییل اوْ یازیر: «یوسف حقیقی انسانین، تمیز بشری حسلری‌نین تجسّومودور. او، فضولی‌نین فیکرینجه انسانلیغین اؤزوکیمی فلاکتلره مبتلادیر. لاکـن اوْنـون پـاکـلیق، صـافلیق، صـداقت و گـؤزه‌للیک خصوصیتلری بولودلارلا اؤرتولن گونش کیمدیر. بو قـطعیّاً سـؤنمیه جکـدیر. واخت گله جک کی، بوتون قدرتی، عظمتی ایله پارلایاجاقدیر. دوْغرودان‌دا، ائله اوْلور. یوسف پارلاییر، سعادته چاتیر، دوشمنلر مغلوب اوْلورلار». شعری نین اساس سرمایه‌سی درد ـ کدەر، صیخینتی اوْلان، دونیاسی نین هامی ابعادی غملرله دوْلو اوْلان فضولی نئجه‌کی مسدّسلری نین بیرینده یازیر:

مـــــنم کـــی، قـافله سـالارکـاروان غـــم
مســـافر ره صـــحرای مـــحنت و الـــم
حق‌یر بـاقما بـانا، کـیمسه‌دەن صـاغینماکَـمم
فـــقیر پـــادشه آســـا، گـــدای مـحتشمم
ســـر شک تـخت روانـدیر بـانا، بـو آه، عـلم.
جـــفا وجـــؤر مـــلازم، بـــلا و درد حشـــم.

اؤزو مظلوم اوْلوب بیر بئله غملره بیبه له نن فضولی، کربلا واقعه سیندن جیگری یانیر، اوره‌یی پارچالانیر، روحو آغرییر هامی وجودی ایله آغلاییر. علم و استعداد ایله دوْلموش، غمیله مملو اوْلموش شاعیر، بـوتون دونـیادا اوز وئرمیش آغیر – آغیرغم کاروانلاری‌نین بـاشچیسی اوْلان کـربلا واقـعه‌سینی یازماغا باشلایاندا اللرینی خالیقینه صاری اوزادیب دئییر: «الهی سندن بـاشقا یاردیمچیم یوخدور» دییه بئله باشلاییر: **﴿رَبِّ اشْرَحْ لِي صَدْرِي وَيَسِّـرْ لي اَمْـرِي وَاْحلُلْ عْقْدَةً مِنْ لِسانى يَفْقَهُوا قَوْلي﴾**.

یا رب، ره عشـقینده بنی شـیدا قـیل احکـام عـبادتون(۱) بـانا اجـرا قـیل

نــظّارهٔ صـــنعونده گــؤزوم بـینا قـیل اؤوصاف حـبیبونده دیـلیم گـویا قـیل

بؤیوک استعداد صاحبی، آغیر زحمت لره دؤزوب بیر چوخ اؤلکه لرین معروف مـوزه‌لرینده صـاخلانیلان «حـدیقة السـعدا» نسـخه لریـنی گـؤروب واوْنلاری مقابله ائده‌ن و بوده یرلی اثر حاقیندا دونیانین آدلی صانلی عالیم لری نین نظر لرینی اوْخویوب، یاخشی علمی اؤرنکلر گتیریب، حـاضرلادیغی بـو فایدالی و گؤزه‌ل کتابی بیر یاخشی هدیه کـیمی هـم عـلم عـالمی و هـم ادب جامعه‌سی‌نین اختیارینا قویان دوْقتور شیما خانیم گونگؤر «حـدیقة السـعدا» حاقیندا یازیر: «حدیقة السعدا» یـازیلدیغی ایـللردن بـو گـونه قـده‌ر تـورک ادبیاتیندا چوخ ماراق قازانان و اوْخونان باشلیجا اثرلردن بیریسی‌دیر. فضولی کیمی بیر دُهانین قلمیندن چیخان جوشغون بیر سئوگی ولیریزم ایله یازیلان بو مقتل، هم سُنّی و هم شیعه مسلمان تورکلر طرفیندن سئوگی‌ایله قارشیلانمیش، اوْخونموش، دینلنمیش، حتّی بعضی شخصلر طرفیندن ازبرلنمیشدیر. یاملی یا شخصی فلاکت آنیندا انسانلار انبیانین و اهل بیتین چکدیکلری بلالاری دینله ییب اؤز دردلرینی اونو تموشلاردیر».

بؤیوک تورکولوق، جرّاح و حؤرمتلی اوستاد، دوقتور جواد هیئت فضولی بارده بئله دئییر: تورک ادبیاتیندا فضولی قدر تأثیر بوراخمیش شاعر یوخدور.

فـضولی‌نین تأثــیری آذری شـاعرلریله یـاناشی عـثمانلی و جـغتای تورکوستان شاعرلرینده و ادبیاتینددادا چوخ قوتلی اولموشدور. تورکیه‌ده دیوان ادبیاتی شاعرلری عصرلر بویو اونـون اثـرلرینی اوخـویوب، تأثـیری آلتـیندا قالمیشلار. فضولی‌نین آنا دیلبنده یا زیب یاراتدینی اثـرلری د یـارا و یـجلیق اوسلو بو ادبی بیر مکتب حالینه گلمیشدیر. فضولی مکتبی آولانان بو مکتب ۴۵۰

---

(۱) بعضی نسخه لرده. عبادتون گلمیش. بیر نئچه نسخه ده. عباداتی گلیب دیر.

ایلدن بری داوام ائدیب یوزلرجه تورک شاعرلرینه اویرنمه و اؤیرتمه (تعلیم و تعلم)، ذوق و الهام قایناغی اولموشدور. تورک دیللی شاعرلر هامی دان چوخ اونون شعر لرینه نظیره‌لر یازمیشلار.

فضولی تورک شاعرلری‌نین حافظی ساییلیر. فقط اوندان علاوه نظامی دن، مولوی و سعدی‌دن ده بیرپایی واردیر. چونکی اوعینی زاماندا گورکملی نثر و ماهر بیر داستانسرا دیر و حدیقة السعدا کیمی نثری و لیلی ـ مجنون کیمی مثنویسی واردیر.

فضولی زامان و موقع یا خیمیندان حافظ، مولوی، سعدی و نظامی‌دن همن سونرا گلسه‌ده اونلاردان اوستون بیرطرفی واردیر. اودا اونون اوچ دیلده یا زیب یاراتماسی دیر. ائله بونلاراگوره دیرکی مشهور شرقشناس پرفسور «گیب» اونو شعر عالمینده شرقده پارلایان گونشه بنزه‌دیر و فضولی‌نی تورک شاعرلری‌نین سلطانی آدلاندیریر.

بؤیوک انگلیس عالیمی تانینمیش شرقشناس «گیب» فضولینی شرق ادبیاتی نین گونشی آدلاندیریر. «حدیقة السعدا» حاقیندا یازیر: «... پیغمبر﴿ﷺ﴾ین نوه‌لری امام حسن﴿علیه السلام﴾ و امام حسین﴿علیه السلام﴾ین چکدیکلری جفالاری و شهادت لرینی تفرّعاتیله وئره‌ن بو کتابدا، حسین واعظ کاشفی‌نین «روضة الشهدا» و یا شهیدلرین باغچاسی عنوانلی فارسجا اثری تعقیب ائدیلمکله برابر، باشقا قایناق (منابع) لاردان فایدالانمیشدیر».

قالدی سؤزون صون حصّه سینده دییه بیله‌رم. فرقی یوخدور فضولی نین هانسی قسم موضوع، کلام و اثرینی مطالعه ائتسه نیز اوْنون لطیف و گؤزه‌ل حُسن تأثیرینی اؤز وجودونوزدا درک ائده جکسینیز و بو تأثیردن ایچه ری عالیمنیز بیر نوع تمیزله‌نیب، آرینیب، پاکلاناجاق و وجدانی‌نیز آییلان کیمی اوْلاجاق. اوره‌یینیز کؤوره‌ک، لطیف و ذهنی نیز ایشیق، فیکر و خیالی نیز سیزی باشقا بیر

عالی مقام و معنویت عالمینه صاری چکه‌جکدیر. چونکی مطالعه سینده اوْلدوغونوز هر بند، مصراع و موضوع الهی عشقله علم و تجربه اوزیله صاغلام بیر طبعدن دوْغولوب تؤره نمیش و وقوعه گلمیشدیر. ائله بونا گوره دیر فضولی آدی و فضولی اثرلری تورک دونیاسی نین هر یانینا یاییلمیش، نقل اوْلونموش، بیر چوخ اوْخشارلار یازیلیب و یازیلماقدادیر بغداددان قاهره‌یه، تبریزدن بخارایا، تاشکند دن غازانا، کریمه یایلاقلاریندان بو سنی یه، مجارستان، آوروپانین شرق اتک لریندن مرمره ساحیللرینه، دربنددن استانبولا، حجازا، آلپ اتکلریندن انیب، آدریاتیک ساحلرین دوْلاشیر. بوتون تورک ساحه‌لرینه یاییلیب. فارس و عرب دیللرینده‌ده نئجه خارقه‌لر یارادیب.

البتّه بوصون بئش یوزایلده شرقین ادب دونیاسیندا یوکسک صنعتکارلیق باخیمیندان اوْخشاری، برابری اوْلمایان فضولی نین تورکجه، فارسجا و عربجه شعر دیوانلاریندان باشقا بو اوچ دیلده تایی برابری اوْلمایان گؤزه‌ل اوْریژینال اثرلری واردیر. بوده‌یرلی اثرلر دونیانین بیر چوخ مترقی و جانلی دیللرینه ترجمه اوْلوب. ایران و گونئی قافقازدا، اوْرتا و اوزاق شرقده یاشاییب ویاشاماقدادیر. بورادا فضولی علیه الرحمه نین ایکی بیتیله سؤزومه صون وئرمکده‌ن اوّل الله تبارک و تعالی دان هامی صالح اوْلان دین قارداشلاریما اسلام و ایمان یوللاریندا موفقیت آرزو ائدیره‌م.

تکـــــــرار واقــــعۀ دشت کــــــربلا
مقبولِ خاص و عام و صغار و کبار دور
تکریر ائـده‌نلره سـبب عـزّ و احـتشام
تـحریر ائـده‌نلره شـرفِ روزگـار دور

حسن مجید زاده (ساوالان)

گیریش

«علمی رئداکتوردان»

ای فضولی مسکنیم چون کربلادیر ، شعریمین
حؤرمتی هر یئرده واردیر ، خلق اونون مشتاقیدیر
نه قیزیلدیر ، نه گوموش ، نه لعل و نه میرواریدیر
ساده توپراقدیرسا ، لاکین کربلا توپراغدیر[1]

دوغرودان دا منیم کیمی لرین متفکر، عالیم، فیلسوف، عارف و بیر سؤزله ملّا محمد فضولی‌نین[2] باره‌سینده سؤز آچیب دانیشماق آیاغینی اؤز

(۱) چون خاک کربلاست فضولی مقام من
نظمم به هر کجا که رسد حرمتش رواست
زر نیست، سیم نیست، گهر نیست، لعل نیست
خاک است شعر بنده ولی خاک کربلاست

(۲) ملا محمد فضولی تخمیناً ۱۴۸۰-۱۴۸۴ جی میلادی ایلده کربلاده دونیایا گؤز آچمیش و ۱۵۵۶ میلادی ۹۶۳ هجریده طاعون خسته‌لیگیندن دونیایا گؤز یومموشدور و کربلادا حضرت سید الشهدانین حرمی کنارینده دفن ائدیلمیشدیر "کچدی فضولی" سؤزو فضولی‌نین وفاتی‌نین مادّه تاریخی‌دیر ملا

جئجیمیندن اوزون چیخارماق کیمی‌دیر، بیز هارا فضولی‌نین باره سینده سـؤز آچیب دانیشماق هارا؟ او، علمین فلسفه‌نین، شعرین، اسلام معارفی و عرفانین ذیـــروسینده دورور، بـــیزایســـه آشـاغیدا دوروب هـمین ذیـروه‌لره حـیران اولانلاردانیق. او، عظمتی بوتون وارلیقدا جلوه‌لەنن تانری‌نین حیرانـیدیر، بـیز اونون. آمما نئیله‌مک! ایش بئله گتیردی. قوی ساده بیر شـریعت طـلبه‌سی ده فضولی حاققیندا سؤز آچیب. بیر ـ ایکی کلمه اونـون بـاره‌سینده سـؤیله‌سین. توتاق کی، فضولی‌نین ساحت مقدسینه بیر آز ترک ادبلیک اولور و عالیملرین قارشی‌سیندا ادبدن اوزاق دوشـور. آمـما هـمیشه بـؤیوک و داهـی شـخصلر کیچیکلرین جسارت و تقصیرلرینه گؤز یومموشلار. بلکه بیزی ده بو ایشیمیزه گؤره باغیشلامیش اولسونلار.

شرق ادبیاتی‌نین رنگارنگ ژانرلاریندا اثر یاراتمیش، آذربایجان مرثیه

= محمد فضولی عرب، فارس و تورک دیللرینده اثرلر یاراتمیش و اثـرلری دفـعه‌لرله دونـیانین مـختلف اؤلکه‌لرینده چاپ ائدیلمیش، بیر چوخ اثرلری، روسجا، آلمانجا، فرانسیزجـا، انگـیلیزجـه و ارمـنی دیللرینه ترجمه ائدیلمیشدیر.

فضولی‌نین آتاسی سلیمان (حلّه مفتیسی) و عراق تورکلری و بیات ائلیندن‌دیر. (بیات ائلی اوغوز تورکلریندن اولوب سلجوقیلرله اورتا آسیادان ایران، عیراق و آناطولی‌یه گلمیشلر) ملا محمد فـضولی بغدادی دین و فلسفه علملری ساحه‌سینده بؤیوک عالیم اولدوغونا گؤره واختی‌ایله "علّامه" معناسینی وئرن ملّا مقامینا یوکسلمیش و بو لقبله مشـهور اولـموشدور. آغ قـویونلولارین سـلسیله‌سی‌نین آرادان گئتمه‌سی و صفوی‌لرین حکومته چاتماسی فضولی‌نین اوشاقلیق دؤورونده اولموش دور. فضولی بعضاً شاهلارا و حاکیملره مدحیه‌لر دئمه‌سینه باخمایاراق هئچ ده دربار شاعیری اولمامیش و حکومتین تأثیری آلتیندا قالمامیشدیر. طهماسب شاهین دربار شاعیری اولان "حیرتی"یه یازدیغی بیر شعرده پـادشاهلار دربارینداان اؤزونو اوزاق ساخلادیغینا گؤره اؤوونور.

اسلام قایناقلاری و تذکره‌لرینده، اعیان الشیعه صاحبی علامه سید محسن امین والذریعه الی تصانیف اهل الشیعه صاحبی آقا برزگ تهرانی ریحانه الادب صاحبی مدرس تبریزی، مجمع الخواص صاحبی صادقی به‌ی افشار، گلشن الشعرا صاحبی عهدی بغدادی کیمی بؤیوک شیعه عالیملری فضولی‌نین آدینی چوخ حؤرمتله چکمیش و اونون حاققیندا گئنیش معلومات وئرمیشلر.

ادبیاتی‌نین تمل داشینی قویان داهی آذربایجان شاعیری، متفکر فیلسوف و عالیم روحانیسی ملا محمد فضولی، آذربایجان مدنیتی‌نین، ملی وارلیغیمیزین، اؤلمز دیلیمیز و ادبیاتیمیزین تملینی قویانلاردان‌دیر. آذربایجانیمیزدا سؤزون حقیقی معناسیندا عالیم، فیلسوف، عارف، کامل انسان و روحانی اولان بیر شاعیری آختارساق، فضولی‌دن باشقا کیملری گؤستره بیلریک؟ او، شعریمیزی فورما و مضمونجا گؤزه‌للشدیرمیش و کامیللشدیرمیشدیر، عظمتلی و مثیلسیز یارادیجی‌لیقلاری ایله آذربایجانین بدیعی و نطق مدنیتینی گؤیلره قالدیرمشدیر. آذربایجان ادبیاتیندا تایی ـ برابری اولمایان، نقلی و عقلی علملره ییه‌لنمیش بئله بیر بؤیوك شیعه شاعیرینی چوخ تأسف کی، دوزگون و هر طرفلی تانییا بیلمه‌میشیك. عالیملر اونون اثرلرینی هر طرفلی و کامیل شکیلده ایضاح ائتمه‌میشلر. ایندییه کیمی آنجاق اونون ادبی شخصیتی دقت مرکزینده اولموش فلسفی، دینی و روحانی شخصیتی ائله‌جه تانینماز و کؤلگه‌ده قالمیشدیر. حتی شعرلری بئله، چوخ سطحی آراشدیریلمیشدیر، عیرفان باخیمندان شعرلرینه گیریشیب آراشدیران چوخ آز شخصلر اولموشدور.

بعضی معاصر فضولی شناسلار:

چوخ تأسف کی، معین دؤورده ییه‌سیز قالان آذربایجان ادبیاتی بعضاً بیر سیرا ناکؤنده‌م شخصلرین الینه کئچیر. بو کیمی شخصلر زامانین طلبلری‌ایله اویغون اولاراق شخصی و یا سیاسی منفعتلر اوزوندن بؤیوک شخصلری تحریف ائدیر واونلارا اؤز شخصی و سیاسی منافعلرینی تأمین ائدن بیر طرزده یانا شیرلار. فضولی‌ده بو زیاندان آماندا قالمامیشدیر. اونو یاخشی باشا دوشه بیلمه‌ین، اثرلرینی اوزوندن بئله اوخویا بیلمه‌ین، عیرفانی اؤیرنمه‌دن اونون

شعرلرینی اینجه‌له مگه باشلایان، فلسفه‌دن باش آچماییب فضولی‌نین فـلسفی گؤروشلرینی آراشدیران بعضی معاصر فضولی شناسلار فضولی‌نین بـاره‌سینده سطحی گؤروشلر، سهو فیکیرلر، و دایاز مضمونلار سؤیله‌میشلر او بؤیوکلوکده داهی و ملّا شاعیری سون درجه کیچیلتمیشلر.

فضولی‌نین اثرلری اوزرینده ایشله‌میش بعضی عالیملرین ملاحظه‌لرینی گؤردوکده آدام اوتانیر. حتی بعضیلری‌نین آکادمیک عنوانلاری‌دا اولان بعضی معاصر فضولی شناسلارین دایاز فیکرلریندن ایرلی گلمیش گؤروشلر فضولی‌نین حاققیندا ظلمدور[۱].

هـمین فـضولی شـناسلارین بـعضیلری‌نین نـقطهٔ ـ نـظرلریجه فـضولی کـوْرماتئریاآلیستدیر و بـونلاردان بـعضیلری ده اونـو ایـدئاآلیزمه ایـنانان ماتئریاآلیست بیلیرلر.

او بـؤیوکلوکده عـارف، مـعتقد، مـوحّد شـاعیری بـو کـیمی کـیچیلتمه‌لر تأسفلندیریجی دئییلدیرمی؟ البته فضولی هم طبیعت عالمی‌نین خصوصیتلرینی و هم‌ده طبیعتدن اوستون و طبیعتین آرخاسیندا اولان مئتافیزیک دونـیاسینین وارلیغینی قبول ائدیر. صوفی و عارف بیر شاعیر اولماقلا، عینی حالدا رئالیست بیر فیلسوف کیمی چیخیش ائدیر.

بیز بورادا فضولینی اطرافلی اولاراق آراشدیرماق ایسته میریک، لاکین فضولی‌نین ادبی، دینی، فلسفی و عیرفانی شخصیتیندن قیساجا سؤز آچماغیمیز اولا بیلسین کی، فایدالی اولسون. یئنه خاطیرلادیریق کـی، فـضولی‌نین ادبـی شخصیتی باره‌ده ایستر سطحی و ناقیص اولسون ایستر سـه ده کـامیل، بـحث

---

(۱) بیزیم مقصدیمیز فضولی‌نین اثر و یارادیجی‌لیغینی آراشدیرماق دئییل. بیز آنجاق حاضیرکی وضعیتی گؤستریریک.

ائدیلمیشدیر، آمما سببی بیلینمه‌دن اونون روحانی، عیرفانی و فلسفی شخصیتی کتابلار آراسیندا ال ده‌یمز قالمیشدیر.

فضولی بیر روحانی کیمی

ملا محمد فضولی هر شئیدن اول بیر روحانی و آخوندودور، اونون شاعیرلیگی باجاریقلی صنعتکار اولماسی ایکینجی درجه‌ده‌دیر. بیر چوخ علملره مالیک اولوب دین علملرینی اؤیره‌ندیگینه گؤره ده ملا لقبینی آلمیشدیر. اونون صنعتی‌نین گؤزه‌للیگی، باجاریغی‌نین عظمتی دونیا گؤروشونون عظمت و گؤزه‌للیگیندن و عشقی کائناتین اساس اولدوغونا ایناندیغیندان ایره‌لی گلیر. اونون ثابت، محکم و عظمتلی دونیا گؤروشو اولماسایدی، نه‌دن سؤز آچیب اؤز قابلیتینی گؤستردی و اصلینده اونون یانیندا نه‌یین ده‌یری وارایدی کی، اوندان سؤز آچسین و صنعتینی او یولدا ایشلتسین. اگر ایلاهی محبت، عشق و ذؤوق اولماسایدی، عیرفان و کامیل دونیا گوروشه مالیک اولماسایدی ایندییه کیمی دیری قالا بیلر دیمی؟ او بیر داملا کیمی ایلاهی محبت دریاسینا قوووشاراق همیشه یاشار و دالغالی اولموشدور.

بو مقاما فضولی نئجه چاتیر؟ فضولی او مقاما چاتماق اوچون مقدماتی ایشلری گؤرمه‌لی و مقدماتی علملری اؤیره‌نمه‌لیدی. بیرینجی دفعه‌ده عرب دیلی، منطق، فلسفه کلام، فقه، اصول و تفسیری اؤیره‌نیر، بو ساحه‌لرده بؤیوک عالیم و اختصاصچی اولور. اونون عرب دیلینی کامیل شکیلده بیلدیگینه هئچ شبهه یوخدور و حتی بو، اؤز شعرینده ده گؤستریلیر. مثال اوچون عرب دیلی قراماتیکاسینا عاید اولان بیر قایدانی (سؤزلرین هارادا مرفوع، مکسور و منصوب اوخونماسی‌نین معین ائدیلمه‌سی) اؤز شعرینده بئله بیان ائدیر.

قـــمو درخت بـــولوب رفـــع اســـتقامت حـــال

شکـــــوفه حـــملی ایـــله کســـــر بـــولدولار الّا

نـــهال بـــی بـدل ســرو کـــیم قـــالوب مـنصوب

ثـــبات حـــــال ایــــله انـــــلاردان اولدو مســــتثنا

گؤروندویو کیمی "رفع"، "کسر" و "نصب" سؤزو لئکسیکایا گؤره چوخ معنالی سؤزلردندیر کی، بیری حقیقی و او بیرلری ایسه مـجازی دیـر. عـرب قرامـاتیکاسیندا «رفـع»، «کسـر» و «نـصب»، سـؤزو سـون حـرفی‌نین نـئجه اوخونوشونو گؤستریر، بورادا فضولی بو قـایداداان اسـتفاده ائـدرک اؤزونـون بهاریّه قصیده‌سینده آغاجلارین وضعیتلرینی، بعضیلرین دائماً مـنصوب و دوز دورمـــاسینی بـــعضی‌لری‌نین شکـوفه‌له‌نیب چـیچکلنمکدن ایـیلیب مکسـور اولماسینی بیلدیریر.

یئنه قرآن علملرینه عائد اولان تجوید قانونلاریندان بیرینی چوخ گؤزه‌ل شکیلده ایشلتمیشدیر:

صـــــدای ســـئیل چکـــــر مـــدّ مـــتّصل یـعنی

کـــــی، مـــدّ مـــتّصل ایـله اولور قـرائت «مـاء»

بورادا سئلین آراسی کسیلمه‌دن شیریلتیسی ایله عرب دیـلینده سـویون «ماء = سو» مدّ ـ متصل ایله اوخونماسینی‌نین علاقه سینی گوستریر. قـرائـتده (اوخونوشدا) «ماء» سؤزونو تلفظ ائتدیکده اونو اوزاتماق لازیمدیر.

هابئله همین قصیده‌ده منطق بحثلرینه عائداولان قضیّه‌لری (سالبه ـ موجبه) بئله بیان ائدیر:

نـــتیجه ســـــالبه اولمـــــاق خـــلاف عـــــادتدور

اولونـــــجا مـــوجبه صـــغرایــــه مــــتفق کـــبرا

منطقده اگر قضیه‌نین صغرا حیصه‌سی (تئزیس) موجبه (مثبت) اولسا و کبرا حصیه‌سی کلی تئزیس (آنتی تئزیس)ده موجبه اولسا، نتیجه (سینتئز) موجبه اولمالیدیر، سالبه (منفی) اولماسی خلافدیر.

مثال اوچون «علی معلمدیر» ـ (موجبه صغرا) و «هر معلم اولان حؤرمتلیدیر» (موجبه کبرا). «دئمک علی حؤرمتلیدیر» (نتیجه). بونا منطقی قضیه دئییلر.

فضولی‌نین دونیاگؤروشو

ملا محمد فضولی بیرینجی درجه‌ده ملا و روحانی اولوب ایکینجی درجه‌ده شاعیر اولدوغونا گؤره تؤوحید دونیا گؤروشونه مالیک اولدوغونو مختلف واسیطه‌لرله فلسفه، عرفان، بدیعی تصویرلر و شعرلری ایله گؤسترمیشدیر. اونون بوتون اثرلرینده، خصوصیله فلسفی، عیرفانی، مقتل و دینی اثرلرینده تؤوحیدی دونیا گؤروشونه مالیک اولدوغو گؤزه چارپیر. عیرفان ساحه‌سینده بؤیوک صوفی و عاشق اولماقلایاناشی، فلسفه‌ده بؤیوك رئآلیست دیر. او سانکی عیرفان، فلسفه و دین آراسیندا بیرلیک یاراتمیشدیر. البته اسلام عالمینده بو کیمی کامل موحّد آز اولمامیشدیر. صدر المتألهین ـ «ملا صدرا»، و معاصیر دؤورده «امام خمینی»﴿ﷺ﴾ حضرتلری همین کامیل موحدلرین سیراسینا داخیلدیلر، فلسفه‌ده فلسفه دیلی ایله، عیرفاندا عیرفان دیلی ایله، فقه شریعت معارفینده روائی دیلی ایله تؤوحید دونیا گؤروشونو تبلیغ ائتمیشلر. فلسفه، عیرفان و شریعت آراسیندا مقصد باخیمیندان هئچ بیر آیریلیق یوخدور، یالنیز دیللری و اوسلوبلاری فرقلیدیر. بونا گؤره بونلارین بیر شخصده جمع اولماسی غیر ـ ممکون دئییلدیر.

بیز ملا محمد فضولی‌نین مختلف اثرلرینی آراشدیردیقدا اونون رئآلیست بیر فیلسوف و موحد بیر عارف اولدوغونو باشا دوشوروک.

اشاره ائتدیگیمیز بهاریّه قصیده‌سینده آللاهین وارلیغیندان، واجب الوجودون ثبوتیه صفتلریندن، وارلیقدان و بو بارده اولان مختلف سهو گؤروشلردن چوخ گؤزه‌ل طرزده و رئآلیستجه سینه سؤز آچیر:

بساط گولشنه دون ائیله دیم گذر کی ، دمی

قیلام نظاره آثار صنعت مولا

عجب نزاعده گؤردوم چمن ظریفلرین

تعصب ایله قمو (هامی) سالک طریق خطا

قموگمانیله مستدعی طریق نجات

ولی قموسینه باطل دلیل استدعا

سانیب شکوفه مبادی صنوف اشجاری

قیلوردی بحث کی، جائز تعدد قدما

وئریب تسلسله قوت طبیعت کج آب

اولوردی نافی اثبات علت اولا

خیال محض سانیب کائناتی نرگس مست

قیلیردی جهل ایله نفی حقایق اشیاء

ائدردی بولبول کافر نهاد سجدهٔ گول

تعبد صنم ایله توتوب نجاته رجا

نسیم واقف اولوب (اول) فساده منع ائتدی

کی، ای گروه پریشان توتون طریق هدیٰ

بـو کـارخـانه بـیر اسـتاددان دئـییل خـالی

گــــرک بـــو قــدرته البــته قــادر و دانــا

قــیلیر دلالت عــلت وجــود هــر مــوجود

ولی نه سود کـی، صـاحب نـظر دئـییل اعـمیٰ

مکــــونات حـــدوث اول قــدیمدندیر کــیم

کــــمال ذاتــنه مــمکن دئــییل قــبول فــنا

قــــدیر و مــــقتدر و قــادر و مــقدر و حــیّ

عـــلیم و عــــالم و عــلّام و اعــلم و اعــلیٰ

گؤروندویو کیمی ملا محمد فضولی هـمین شـعرده فـضولی‌نین نـمایش ائتدیردیگی طبیعت، اونداکی بوتون وارلیقلار سانکی انسـان مـفکوره‌سی‌نین مختلف جـهتلرینی صـدالایـیر. او ایسـه مـختلف مـفکوره‌لری آراشـدیرماغا باشلاییر. بو شعرده فضولی «چـمن ظـریفلری» دئـیه مـختلف ایـدئولوگلاری خــاطیرلادیر و اونــلارین نــزاع و مــباحثه‌ده اولوب کـور ـ کـوررونا اؤز ایناندیقلارینا تعصبلو اولدوغونا گؤره سهوده اولدوغونو بیلدیریر. بورادا دؤور و تسلسولون ایلکین سببین نفی ائتدیگینی و نرگس مستین «خیال محض» ـ دئیه «ایدهٔ آلیزم» اشیاء‌نین حقیقتینی جهل ایله نفی قیلماسینی، کافیر بولبولون گوله سجده ائتمه‌سینی تشبیه و استعاره‌ایله بیلدیریر و سونرا اونلارین سهوده باطیل اولماسینی بیان ائدیب دئییر کی، بو اثناده نسیم واقف اولوب (وحـی) عـالمده فسادا مانع اولماق و بو پریشان و داغینیق فرقه و دسته‌لری هدایت یولونا دعوت ائدیر. بو دا قرآنین سوره‌سی‌نین بیرینجی آیه‌لرنین الهامیدیر. **﴿الم ، ذلک الکتاب لا ریب فیه ، هدیً للمتقین﴾**.

سونرا استدلال و فلسفه‌نین سبب ـ نتیجه قانونو ایله هر بیر وارلیغین سببه

محتاج اولدوغونو بیلدیریر و بوتون کائناتی بیر کـارخـانایا اوخشـادیر و بـو کارخانانین یـارادیـجیسی اولمـادان یـارانـماسینی غـیر مـمکون بـیلیر و او یارادیجی‌نین صفتلرینی بیر به بیر ساییر و قدیم، حیّ، قادیر، عالیم، قدیر، مقتدر، وحی گوندرن، علیم، علّام، اعلم و اعلیٰ اولدوغـونو سـؤیله‌ییر. داهـا سـونرا «تکامول» مؤوضوعسونو بدیعی دیلله و سون درجه گؤزل ایفاده ائدیر:

زهـــی تکـــون کـامل کـی، قـدرتندندیر

پـــری لقـــاله لطـــف تـــناسب اعـضا

مـــلاحت لب مـــیگون و لهـجهٔ شـیرین

نـــزاکت قـــد مـــوزون و چـــهرهٔ زیـبا

صـفای جسم لطـیف و قـبول جـوهر پـاک

لطـــافت خـــط مشکـین و زلف عـــنبرسا

کـمال قـدرت و عـلمینه‌دیر شـواهـد عـدل

عـــــقود سـلسلهٔ کـــارخـــانهٔ دنـــیا

بســـائط شـــرف مـــحرمیت وحـــدت

مـــــرکباته قـــبول تـــرکب اجـــزا

داهی فضولی آللاهین عدالت، بیلیک، قدرت، بـیرلیک بسـیط لیگـی و وحدتیندن نئجه‌ده گؤزل و بدیعی دیلله دانیشیر.

فضولی‌نین عیرفانی

اسلام مدنیتی و معارفی قوینوندا بسله‌نیب تکمیلله‌شن مـؤوضوعلاردان بیری ده عیرفاندیر.

عـرفان مـؤضوعسونا ایکـی جـهتدن یـاناشیلمالی، ایکـی بـاخیمدان

آراشدیریلمالیدیر: بیری اجتماعی باخیمدان و بیری‌ده معارف باخیمیندان.

هر حالدا بو علمین مؤوضوع بحثی، حقیقی عشق، کمال، قرب ایلاهی و معارف عالیه‌دیر. البته اوستون ایلاهی معرفته چاتماق اوچون مختلف یوللار وار کی، اونلارین ان مهم اولانلاریندان بیری فلسفه و بیری‌ده عیرفاندیر.

فضولی او شخصلردندیر کی، هم عارف و هم‌ده فیلسوفدور. یعنی فلسفه‌ایله ایلاهیاتی اؤیره‌نمیش عیرفانلا عاشق اولموشدور و ایلاهیدن غیریسینی اوره‌گیندن سیلمیشدیر. بونو اونون عیرفان عطیرلی غزللرینده آیدین گؤرمک اولور:

زهی ذاتین نهان و اول نهاندان ماسوا پیدا

بحار صنعنه امواج پیدا قعر ناپیدا

بلند و پست عالم شاهد فیض وجودوندور

دئییل بیهوده اولماق یوخ ایکن ارض و سما پیدا

کمال حکمتین اظهار قدرت قیلماغا ائتمیش

غبار تیره‌دن آئینهٔ گیتی نما پیدا (یعنی انسان)

دما دم عکس آلیر مرآت عالم قهر و لطفندن

اونونچون گه کدورت ظاهیر ائیلرگه صفا پیدا

گهی توپراغه ائیلر حکمتین بین مه لقا پنهان

گهی صنعون قیلیر توپراقدن بین مه لقا پیدا

جهان اهلینه تا اسرار علمین قالمیا مخفی

قیلیبدیر حکمتین کفار ایچینده انبیاء پیدا

نشان شفقتین دیرکیم اولور اظهار حمدین چون

فضولی تیره طبعندن کلام جانفزا پیدا

عیرفانا و ایلاهی عشقه گلدیکده بئله دئییر:

قدانار العشق للعشاق منهاج الهدی

سالک راه حقیقت عشقه ائیلر اقتدا

عشقدر اول نشئه کامل کیم اونداندیر مدام

مئیده تنویر حرارت نئیده تأثیر صدا

وادی وحدت حقیقتده مقام عشقدیر

کیم مشخص اولماز اول وادیده سلطاندان گدا

ائیلمز خلوت سرای سر وحدت محرمی

عاشیقی معشوقدن معشوقی عاشقدن جدا

ای کی، اهل عشقه سؤیلرسن ملامت، ترکین ائت

سؤیله کیم ممکونمودور تغییر تقدیر خدا

عشق کلکی چکدی خط، حرف وجود عاشقه

کیم اولا ثابت حق اثباتیندا نفی ما عدا

ای فضولی انتهاسیز ذؤق بولدون (تاپدین) عشقدن

بؤیله دیر هر ایش کی، حق آدیله قیلسان ابتدا

بورادا فضولی بیر عاشق کامیل کیمی عشقی اؤزونه هدایت مشعلی بیلیر و عشقی نشئه کامیل آدلاندیریر حقیقت یولونون سالیکینی عشقه اقتدا ائتمه‌لی اولدوغونو گؤستریر. دیگر طرفدن فلسفه، عقل و منطق یولو ایله ایلاهی معرفت و کمالا چاتا بیلدیگی بیر حالدا عیرفان، سیر و سلوک و عشق طریقتینی هر نه‌دن اوستون بیلیر. و «یا رب بلای عشق‌ایله قیل آشنا منی. بیردم بلای عشقدن ائتمه جدا منی» دئیه تانریدان عشق دیله‌ییر.

ویا عشقین باره‌سینده دئییر:

جفا و جورایله معتادم، آنلارسیز نولور حالیم

جفاسینا حد و جورینه پایان اولماسین یا رب

یا خود:

گرفتار غم عشق اولالی آوارهٔ دهرم

غم عشقه منی بوندان بتر یا رب گرفتار ائت

و یئنه دئییر:

علم کسبی ایله رتبهٔ رفعت

آرزوی محال ایمیش آنجاق

عشق ایمیش هر نه وار عالمده

علم بیر قیل و قال ایمیش آنجاق(۱)

بو همان ایلاهی عشقدیر کی، فضولی اونونلایاشاییر، فضولی نین حیاتینا باخدیقدا گؤروروک کی، بوتون عمرونو اضطراب، حزن، الم غم و بیر سؤزله عشقله کئچیرمیش و بونا باخمایاراق بو وضعیتدن چیخماق ایسته‌میر. عیرفاندا بونا مستلیک دئییلیر. بو مقامدا عارف هر نه‌یی اونودور و مست اولور:

---

(۱) فضولی‌نین بو شعری شیخ بهائی‌نین شعرینی خاطیرلادیر:

علم رسمی سر بسر قیل است وقال
نه از او کیفیتی حاصل نه حال
علم نبود غیر علم عاشقی
ما بقی تلبیس ابلیس شقی

یا خود امام خمینی (ره) حضرتلری دئییر:

در میخانه گشائید برویم شب و روز
که من از مسجد و از مدرسه بیزار شدم

اؤیـله سـر مستـم کـی، ادراك ائـتمه‌زم دونـیا نـه دیـر

بن کـیمم، سـاقی اولان کـیمدیر مئی و صـهبا نـه‌دیر

گر چـی جـاناندان دل شـیدا اوچـون کـام ایسـته‌ره‌م

ســـورسا جــانان، بـیلمزم کـام دل شـیدا نــه‌دیر

وصـــلدن چــون عـاشقی مستغنی ائـیلر بـیر وصـال

عـــاشقه مـــعشوقدن هــر دم بــو اسـتغنا نــه‌دیر،

حکــمت دونــیا و مــا فــیها بـیلن عــارف دئـییل

عــارف اولدور بـیلمه‌یه دونــیا و مــا فـیها نــه‌دیر

آه فـــریادین فـــضولی ایـــنجیدیبدیر عـــالمی

گــر بـلای عشـقله خـوشنود سـن؟ غـوغا نـه‌دیر؟

فضولی نین لیریک و عاشقانه شعرلری‌نین اسـاس و اؤزه‌یـی مـحبتدیر. اصلینده فضولی محبت وورغونودور. بو نه محبتی دیر کی، فضولی اونون سـر گشته سیدیر. بو نه‌یین محبتی دیـر کـی، فـضولی اونـون تأثـیریندن چـوخلو چتینلیکلره اضطراب حزن و دؤزولمز شرائطه دوشمه‌سینه باخمایاراق مقصد و وصال و هدفه دوغرو حرکتدن دوشمور.

بو بارده عارفلر بئله دئییرلر: محبتین و عشقین کؤکو معشوقو و سئوگیلینی تانیماقدادیر. انسان بیر شئیبی درک ائـتمه‌سه، اونـو تـانیماسا و اونـا مـعرفت تاپماسا، اونو نئجه سئوه بیلر؟ محبت معرفته باغلیدیر و مـحبتین درجـه‌سی ده معرفتین درجه سیندن آسیلیدیر. معرفت نه قده‌ر یوکسک درجه‌ده اولسا، محبت ده بیر او قده‌ر یوکسک سویّه‌یه قالخیر.

بونونلا آیدینلاشیر کی، معصوم رهبرلرین حـضرت حـق تـعالایا گـؤره محبتلری اونا گؤره چوخدور کی، معرفتلری یوکسک درجه‌ده دیر. بـیر بـاخ،

حضرت علی علیه السلامین محبتینی گؤر: «**وان ادخلتني النار اعلمت اهـلها انـی احبك**» حضرت بویورور: «منی اوددا یاندیرسان دا، جهنم اهلینه دئیه‌جگم کی، سنی چوخ سئویره‌م».

شـفای وصـل قـدرین هـجریله بیمار اولانـدان سـور

زلال ذوٌوق عشـقی تشـنهٔ دیـدار اولانـدان سـوٌر

لبـین سـرین گـلیب گـفتاره مـندن. اؤزگـه‌دن سـورما!

بـو پـنهان نکـته‌نی بـیر واقـف اسـرار اولانـدان سوٌر

گـؤزو یـاشلی لاریـن حـالین نـه بیلسین مـردم غـافیل

کـواکب سـیرینی شب تـا سـحر بیدار اولانـدان سوٌر

مـحبت لذتـیندن بـی خـبر دیـر زاهـد غـافیل

فضولی! عشـق ذوٌوقـون ذوٌوق عشـقی وار اولانـدان سوٌر

بو، هانسی جاذبه دیر کی، فضولینی سرگشته ائدیب مست ـ مستانه اؤزونه طرف چکیر؟ بو هانسی محبتدیر کی، فضولی کیمی عاقلی مجنون کیمی دیوانه ائدیب.

او سلطان، اول پریوش، اول پریچهره، اول شکـر لب، مـهرو، او بـوتون کماللارین مالیکی و گؤزه‌للیکلرین صاحبی کیمدیر کی، بو محبت و عشق اودونو فضولی‌نین اوره‌گینده آلیشدیرمیش اونو دلی ـ دیوانه ائتمیشدیر.

اول پـریوش کـیم مـلاحت مـلکونون سلطانیدیر

حؤکم اونـون حکـمیدورور، فـرمان اونـون فـرمانیدیر

بو، بوتون کماللارا مـالیک و گـؤزه‌للیکلره صـاحب اولان ذات اقـدس ایلاهیدیر کی، اؤز عشق و مـحبتینی مـعرفت اهـلی‌نین اوره‌گـینه سـالمیش و اؤزوندن باشقاسینی اونلارین قلبیندن سیلمیشدیر.

امام صادق﴿علیه السلام﴾ بویورور: **حب الله اذا اضاء علی سر عبده اخلاه عـن کـل شاغل و کل ذکر سوی الله».** آللاهین محبتی هر هانسی بیر قلبی ایشـیقلاندیرسا، اوندان آللاهدان باشقا بوتون مشغله و محبتی سیلر».

فضولی بو مضمونو نه قدر گؤزه‌ل بیان ائدیر:

عشقه تا دوشدون فـضولی چکـمه دیـن دونـیا غـمین

بـــیل کـــی، قـید عشــقمیش دام تـعلقدن جــدا

حقیقتاً ده آنجاق ایلاهی بیر عشق و محبت صاحبی اولان شاعیر بو کیمی اعجاز کارلیقلا، درین معنالی، گؤزه‌ل بیچیملی، دولغون مـضمونلو بـیر سؤزله عیرفانی و همیشه یاشار شعرلر یارادا بیلر و فـضولی اؤز بـاشینا بـو شـعرلری دئمه‌میشدیر. اونو دئدیردن وار. بیر باخ!!

پـــنبهٔ داغ جـــنون ایـــچره نـــهاندیر بـــدنیم

دیــری اولدوقــجا لبــاسیم بـودور، اؤلـسـم کـفنیم

جــانی جــانان دیــله‌میش وئـرمه‌مک اولمـاز ای دل

نــه نــزاع ائــیله‌یه‌لیم؟ اول نــه ســنیندیر نه منیم!

داش دلر آهـــیم اوخـــی شـــهد لبـین شـؤوقیندن

نـــولا زنـــبور ائـــوینه بـنزه‌سه بـیت الحــزینم

طــــؤوق زنـــجیر جـــنون دائـــرهٔ دولتـــدیر

نــه روا کـیم بـنی اونـدان چـیخارا ضـعف تـنیم

عشق سـرگشـته سـیم سـیل سـرشک ایـچره یـئریم

بـــیر حـــبابم کـی، هــوادن دولودور پـیر هــنیم

بـــولبول غـــمزده‌یم بـــاغ بـــهاریم ســـنسن

دهـــن و قـــد و رخـون، غـنچه و سـرو سـمنیم

ائده من (ائتمه رم) تـرک فـضولی سـرکـویون یـارین

وطـــنیمدیر وطـــنیمدیر، وطـــنیمیدیر، وطـــنیم

ملا محمد فضولی اسلام دیللرینده یعنی عرب، فارس و تورک دیـلینده فلسفی دینی، عرفانی و اجتماعی سیاسی اثرلر یاراتـمیشدیر کـی، بـیز قـیسا شکیلده اونلارا اشاره ائدیریک:

۱ـ تورکجه دیوانی: تورکجه دیوانیندا شعر پارچالاری ایله بزنمیش منثور بیر مقدمه واردیر، مقدمه ده عالیمین شعر بارەسینده گؤروش و نقطه ـ نظرلری وئریلمیشدیر و داها سونرا بهاریّه ایله باشلانان تـؤوحید قـصیدەسی و سـونرا پیغمبرین مدحینده سؤیلەدیگی قصیدەلر و هابئله حضرت عـلی عـلیه السـلام اوچون «شاه ولایت» آدلی قصیدەسی اون ایکی امام مدحینده دیگر قصیدەلری موجود دور. بو دیوان دفعەلرله ایران، مصر، تورکیه و آذربایجان جمهوریتینده چاپ اولموش و اونون ان قدیم ال یازما نسخەسی بوگون لیننگراد آسیا موزەسی ال یازمالار فوندوندا ساخلانیلیر.

۲ـ بنگ و باده: ۵۰۰ بیتدن عبارت اولان بو اثر عالیمین جوانلیق دؤورو اثرلریندندیر و تورکجه یازیلمیش شاه اسماعیل ختائی‌یه اتحاف ائدیلمیشدیر. اثرین مؤوضوعسو حشیش ایله شرابین آراسیندا اولان بیر مناظرەدیر.

۳ـ ساقی نامه: ۳۱۸ بیتدن عبارت اولان بو اثر یئددی قدحین نشئه سینی ترنم ائدیر و فارسجا یازیلمیشدیر، مناظره نئی، دف، تار، چنگ، عود، تنبور و قانون کیمی سازلار آراسیندا کئچیر.

اثر تام صوفیانه و شاعیرین مـوسیقی و مـیتولوژی (اسـطوره شـناسی) معلوماتینی‌دا گؤستریر.

۴ـ غزلیات: فضولی‌نین غـزللری هـر بـیر اثـریندن چـوخ یـاییلمیش و

تانینمیش دیر، تورکجه غزللری حقیقتاً ده مثیلسیز و چوخ دریـن مـعنالیدیرو دفعه‌لرله ایران، تورکیه آذربایجان جمهوریتینده چاپ ائدیلمیشدیر.

۵ـ لیلی و مجنون: لیلی ـ مجنون قدیم عرب افسانه‌سی دیر کی، فضولی دن اول، گنجه‌لی نظامی، جامی، هلالی و هاتفی کیمی ایرانین بؤیوک شاعیرلری طرفیندن نظمه آلینمیشدیر. تورکجه ایلک دفعه جغتای شاعیری امیر عـلیشیر نوائی یازمیشدیر. بو اثر تـبریزده، اسـتانبولدا و بـاکـی‌دا چـاپ ائـدیلمیش، انگیلیزجه، آلمانجا و روسجایا دا ترجمه اولونموشدور.

۶ـ روح نامه: فارسجا و طب علملری ساحه‌سینده یازیلمیش بیر اثردیر.

۷ـ شکایتنامه: منثور بیر مکتوبدور، اجتماعی ـ سیاسی مسـئله‌لره اشـاره ائدیر. مکتوب نشانجی جلال زاده مصطفی چلبی یه یازیلمیشدیر.

۸ـ مطلع الاعتقاد فی المبدأ و المعاد: کـلام عـلملری بـاره‌سینده عـربجه یازیلمیش بر رساله دیر. بو اثر قدیم یونان و شـرق فـلسفه‌سی گـؤروشلرینی آراشدیریر و درسلیک شکلینده بیر کتابدیر. بـو کـتاب واخـتی ایـله نـجف و کربلانین دین علملری حؤزه‌لرینده درسلیک بیر کتاب کیمی تدریس اولوندوغو محتمل دیر.

۹ـ فارسجا دیوانی: بو دیوان بیتلرله بزه‌نمیش منثور بیر مقدمه‌ایله باشلانیر و مختلف شعرلری احتواء ائدیر. اثرین الیازما نسخه‌لری آذربایجان، تورکیه و آوروپا کتابخانالریندا مؤجوددور و آنکارادا و ایراندا چاپ اولونموشدور.

۱۰ـ عربجه دیوانی: فضولی نین عـربجه دیـوانـی‌نین اولدوغـو آنـجاق صادقی تذکره‌سینده قید ائدیلمیشدیر. سون واختلار لیننگراد دا عربجه دیوانی تاپیلمیشدیر. ۴۶۵ بیتدن عبارت اولان بو دیواندا اون بیر قصیده و بیر خـاتمه

واردیر. قصیده‌لر حضرت محمد و حضرت علی‌نین مدحینده یازیلمیشدیر.

۱۱ ـ صحت و مرض: بو اثر سفرنامه روح آدی ایله تهراندا چاپ ائدیلمیشدیر.

۱۲ ـ رندو زاهد: نثر ایله یازیلمیش بو اثر فارس دیلینده دیر.

۱۳ ـ شاه وگدا: بو اثر هله‌لیک تاپیلمامیشدیر.

۱۴ ـ حدیث اربعین: جامی نین حدیث اربعین منظومه‌سی‌نین تورکجه (رباعیلر شکلینده) ترجمه‌سیدیر.

۱۵ ـ صحبت الاثمار: ۲۰۰ بیتدن عبارت اولان میوه‌لرین دیلیندن بیر مناظره‌دیر.

۱۷ ـ معمائیات: بو اثرین الیازما نسخه‌سی بورسا کتابخاناسیندا ساخلانیلیر فارس دیلینده‌دیر.

۱۸ ـ جغتای ـ فارسی لغت: پروفئسور فاخرایز بو اثری ۱۹۵۶ دا پاکستاندا گؤرموشدور. (دانشگاه کتابخاناسیندا).

۱۹ ـ مولانارساله‌سی: بو اثر تورکیه‌ده "مولانا" آدینا موزئیده ساخلانیلیر و بیرینجی دفعه دکتر مژگان جومبور بو اثرین وارلیغیندان خبر وئرمیشدیر.

۲۰ ـ جمجمه نامه: شاعیرین بغدادین والیسی اولان ابراهیم خان اوچون یازدیغی قصیده‌دیر.

۲۱ ـ حدیقة السعداء: فضولی‌نین ان بؤیوک ـ شاه اثری منثور شکلینده یازیلمیش اثری حدیقة السعداء دیر کی، ایندی سیزین الینیزده‌دیر. بو کتاب مقتلدیر و کربلا حادثه‌سینی رومانتیک اوسلوبلا قلمه آلمیشدیر. یئری گلمیشکن هم بو کتابدان و هم ده آذربایجان مرثیه ادبیاتیندان سؤز آچیریق:

آذربایجان مرثیه ادبیاتی و فضولی‌نین رولو:

معصوملار و اهل بیت عصمت و طهارت علیهم السلاما محبت بسله‌مک ده ائله معرفتدن ایره‌لی گلیر. آذربایجان ادبیاتیندا مستقل بیر ادبیات کیمی چیچکله‌نن مرثیه ادبیاتی آذربایجان شاعیرلری و دین عالیملری واسیطه‌سی ایله انکیشاف ائتدیریلمیشدیر. اسلامدان اول ده بو ادبیاتین ایزلرینی تورکلرده گؤروروک و اونون ایلک نؤوعلرینی آغی، بایاتی و اوخشاما شکلینده قهرمانلارین ماتم مراسیملرینده اوخوندوغونو بیلیریک. اسلامدان سونرا و خصوصیله‌ده کربلا حادثه سیندن سونرا مرثیه ادبیاتیندا دؤنوش نقطه‌سی یاراندی. بوندان سونرا مرثیه ادبیاتی مختلف دینی، سیاسی واجتماعی سببلره گؤره گونو ـ گوندن انکیشاف ائتدی و اؤزو مستقل بیر ادبیات کیمی گئنیشلندی و مختلف ژانزلارا بؤلوندو. مقتل، نوحه، مرثیه، فرد، شبئه گردانلیق، عرش خوانلیق کیمی قوللار یاراندی. اصلینده کلاسیک و منتظم شکیلده مقتل یازما ایله باشلاندی و گئتدیکجه مضمون باخیمیندان دراماتیک سجیّه داشیدی، مذهبی رومان و تئآترین یارانماسینا گلیب چیخدی. بو شکیلده مقتل یازماق عرب و فارسدان آذربایجان ادبیات مدنیتینه داخیل اولموشدور، لاکین آذربایجان دیلینده یازیلمیش مقتللر هئچ ده عرب و فارس مقتللریندن دالی قالمامیش، بدیعیّات و اینجه صنعت باخیمیندان یوکسک سویّه‌ده اولموش‌دور.

لاکین چوخ تأسف کی، ایندیه کیمی عالیملر ادبیاتیمیزین بو حیصه سینده تدقیقات آپارمامیشلار، بیز بورادا امکان داخلینده آذربایجان مرثیه ادبیاتی‌نین وضعیتینی آچیقلاماغی یئرلی گوردوک.

عمومیتله اسلام دونیا سیندا کربلا حادثه‌سینی، اونو میدانا گتیره‌ن سببلری و هجرتین ۶۱ ـ ۶۰ ایللری‌نین سیاسی وضعیتینی و او ایللرده باش وئرمیش

حادثه‌لری مقتل کیمی یـازماق بـیرینجی دفـعه‌ده عـرب دیـلینده ابـومخنفین واسطه‌سی ایله باشلانمیش و سونرا اسلام دونیاسی‌نین سایر دیللرینه (فـارس، تورک) داخل اولموشدور.

فضولی دن اول تورک دیلینده مختلف مقتللرین یازیلماسینا باخمایاراق فضولی‌نین دؤورونده مرثیه ادبیاتینا خیلی اهمیت وئریلدیگینه گؤره بودؤوردن سونرا یازیلمیش مقتللر داها چوخ دقت مرکزینده دیر.

هر حالدا آذربایجان مرثیه ادبیاتین ایکی اساس حیصه‌یه بؤلمک اولار **۱ ـ کربلا حادثه سیندن اوّل ۲ ـ کربلا حادثه‌سیندن سونرا** کربلا حادثه‌سیندن سونرا کی دؤورون مرثیه ادبیاتی اوچ دؤوره بؤلونور:

۱ ـ قدیم مرثیه ادبیاتی.

۲ ـ کلاسیک مرثیه ادبیاتی.

۳ ـ معاصیر مرثیه ادبیاتی.

۱ ـ قدیم دؤور مرثیه ادبیاتی ابتدائی شکیلده اولموش و نا منتظم شکیلده کربلا حادثه‌سی بدیعی تصویرلر و افاده‌لردن فـایدالانـمادان قـورو تـاریخی عباره‌لرله ایضاح ائدیلمیشدیر.

۲ ـ کلاسیک مرثیه ادبیاتی ایسه فضولی‌دن باشلانیر و فضولی بو دؤورون مرثیه ادبیاتی‌نین اساسینی قویموشدور. ملا محمد فضولی اؤز دؤورونون بؤیوک شاعیری و عالیمی اولماقلا ادبیاتین بو ساحه‌سینده کی بو شلولوغو دولدورماق اوچون ابی مخنف، سید بن طاووس و حسین واعـظی نـین اثـرلریندن ایـلهام آلاراق حدیقة السعدانی یازیر. فضولی اؤزو بو بارده بئله دئییر:

«بوتون دؤورلرده مجلسلر و ییغینجاقلاردا کربلا واقعه‌سی و شـهیدلرین مصیبتلری عرب شریفلری و عجم بؤیوکلری طرفیندن سؤیله‌نیر و فایدالانیرلار.

لاکین عالمین بؤیوک بیر حیصه‌سینی تشکیل ائدن عزیز تورکلر کتابلار صحیفه‌لری‌نین آرتیق سطیرلری کیمی مجلسلر سیرالاریندان کناردا قالیب حقیقتلرین ادراکیندان فایدلانماقدان محروم قالیردیلار. بو سببدن عموم ماتم آل طلبی ایله زبانحال ایله من خاکساره بیر تهر آندیردی کی، «ای کربلا شاهی‌نین نعمتی سفره‌سینده بسله‌نن و ورغون فضولی یئنی بیر طرزده همت باغلاییب تورکو بیر مقتل یازسان نه اولار کی، فصیح و ماهر ناطیقلر اونو تورک دیلینده دینله دیکده فایدا آپارالار و مضمونونون ادراکیندا عرب و عجمه محتاج اولمایالار»[۱].

بئله‌لیکله فضولی بو بوشلوغو دولدورور و او زاماندان بری بو مقتلدن استفاده اولونور. عینی زاماندا آذربایجان ادبیاتی‌نین ایلک نثر نمونه‌لری و هم ده کلاسیک مرثیه ادبیاتیمیزین ایلک نمونه‌سی یارانیر. (بو بارده اؤز یئرینده آرتیق معلومات وئرمیشیک).

ملا محمد فضولی‌دن سونرا بؤیوک مقتل یازیچی‌لاریندان و مرثیه ادبیاتی ساحه‌سینده قلم وورانلاردان **ملا حسین دخیلین** آدینی چکمک اولار ملا حسین دخیل (ماراغالی) اؤز مقتلینی آلتی جلدده و ساده بیر دیلده یازمیشدیر.

مقتل یازیچی لاریندان بیری ده **ملا محمد تقی گولزار قمری دربندی** دیر. ۱۲۳۵ ـ ده دربندده آنادان اولموش دور. کربلا حادثه سینی چوخ زنگین و محتوالی شکیلده شعر له قلمه آلمیشدیر. اثری **«کلیات کنز المصائب»** آدی ایله دفعه‌لرله، ایران، تورکیه، و آذربایجاندا چاپ ائدیلمیشدیر. بو مقتل شبئه گرادنلیغین اساس قایناغیدیر و رجزلری و حماسی شعرلری چوخ یوکسک

(۱) ساده لشدیریلمیش شکیلده فضولی‌نین حدیقة السعدا سیندان.

سویّه ده دیر.

ملا محمد نخجوانی‌نین «سحاب الدموع ـ گؤزیاشی بولودو» آدلی مقتلی ده چوخ گوزه‌ل بیر مقتلدیر. بو مقتلین دیگر مقتللرله اساس فرقی بودور کی، معانی، بیان و بدیعی علملریندن خصوصی ایله غلوّ و مبالغه صنعتلریندن خیلی استفاده اولونموش دور. اثر ساده دیلده لاکین چوخ یانیقلی، محزون ائدیجی و اورک یاندیران افاده‌لرله دولودور، بو مقتلی اوخویان آغلامایا بیلمز.

۳ ـ معاصیر مرثیه ادبیاتی: معاصیر دؤورده مرثیه ادبیاتی داها چوخ نؤوحه ژانریندا انکیشاف ائتمیشدیر و بو سون ایللرده داها چوخ گئنیشلنمیش و زنگینلشمیشدیر. بو دؤور «**حاج رضا صرّاف تبریزلی**»، «**حکیم لعلی**»، «**ابو الحسن راجی**»، «**سید عظیم شیروانی**»، «**میرزا حسیب قدسی**»، «**شکوهی**»، «**میرزه علی اکبر صابر**» و «**علی آقا واحید**» کیمی نهنگ شاعیرلردن باشلاناراق نؤوحه شعری چوخ گئنیشلنمیشدیر. آذربایجاندا ائله بیر شاعیر تاپماق اولماز کی، نؤوحه شعری دئمه‌سین. بونا گوره‌ده نؤوحه شعری چوخ گوجلودور. آذربایجانین گؤرکملی شاعیرلری «**بیضاء اردبیلی**»، «**یحیوی**»، «**مضطر**»، «**انور**»، «**منعم**»، «**منزوی**» و «**معنوی**» کیمی یؤیوک شاعیرلرین شعرلری، «**سلیم مؤذن زاده**»، «**محمّد باقر تمدن**»، «**داود علیزاده**» کیمی نؤوحه خوانلارین سسلری و افاده‌لری بوگونکو مرثیه ادبیاتینی یوکسک سویّه‌ده جیلوه لندیرمیشدیر.

بو گونکو مرثیه شاعیرلری، هر بیری معین بیر ژانردا، اؤز استعداد و قابلیتلرینی گؤسترمیشلر. «**عباسقلی یحیوی**» کربلا حادثه‌سی‌نین صحنه‌لریندن تابلو یاراتمیش ماهیر رسام کیمی صحنه‌لری جانلاندیرمیشدیر، «**انور اردبیلی**» ایسه نؤوحه‌سینی عیرفانی لشدیرمیش و بو ساحه‌ده یئنی بیر اوسلوب

یـاراتـمیشدیر. «**منزوی اردبیلی**» ایسـه یـانیقلی افـاده‌لری، قـوشمالاری، اوخشاملاری، درین معنالی قصیده‌لری جانا سینر عرفان عطیرلی غزللری ایله خالقیمیزی فیض یاب ائتمیشدیر.

خیال مرکبینه مینمیش بو شاعیرلر، دوغرودان دا اؤز خیال آتلارینی اوج قدرتده سه‌بیرتیب اورکلری تسخیر ائتمیشلر و حقیقتاً مرثیه ادبیاتی‌نین حاققینی ادا ائتمیشلر. بو گون نؤوحه شعری و مرثیه یارادیجیلیغی بدیعی تصویرلر، معانی ـ بیان، تشبیه‌لر، کنایه و استعاره‌لر و عمومیتله بدیعیات و خیال مئیدانی باخیمیندان قاباقجیل دیر. سؤزوموزون ثبوتو اوچون عباسقلی ـ یحیوی‌نین، عاشورا گونونون آخشام چاغینی تصویره چکن شعرینی و رحیم منزوی‌نین، حضرت علی اصغرین باره‌سینده دئدیگی شعریندن بیر نئچه بندینی درج ائدیریک.

عباسقلی یحیویدن

مطلع

بـویور دو ختم الانبیاء سفینة النجا حسین
چراغ رهنما حسین فروغ نه سما حسین

الینده نور پرچمی قدم قویاندا محشره
شفیع اهل حق دور حبیب کبریا حسین

منظره ـ پرولوق

بنی اسدده بیر نفر ائدیبدی بو روایتی
محرم آیی‌نین اونو تاپیب حسین شهادتی
صباحی گئتدی کوفه‌یه قوشون آپاردی غارتی

گیریز

اوچـــؤلده قـالدی یـادگار هـواده قـان عـلامتی

اسنده یئل کی، سسله‌نیر دئییر: «هـواده یـا حسـین»!

بیرینجی تابلو

دئییر کی ، عصر تنگ ایدی افـقده گـون بـاتان زمـان

واریـدی مـزرعم مـنیم او چـؤلده سـبز و ارغـوان

او کشـــتزاری گــؤرمگه روانـــیدیم قـدم زنـان

سـاتاشدی نـاگـهان مـنیم گـؤزومه سـهمگین مکـان

قـولاقیمه یـئتیشدی وای غـریب نـینوا حسـین

ایکینجی تابلو

یــئتر مشـامه بـوی خـوش نسـیم دلنـوازیـدن

نـه بـوی دلپـذیر کـی، چـیخار گـل و گـیاهدن

غـبار مشک پـخش اولور زمـین خـیمه‌گـاهیدن

بـهشت عـطری قـووزانـیر زمـین قـتلگاهیدن

او تـسربت مـقدسی ائـدیبدی طـوطیا حسـین

اوچونجو تابلو

او دشت خـوفناکـده دوشـوب یـارالی نـعشلر

بـرهنه سـینه‌لرده قـان چـو نقره اوسته نقش زر

بـیلکدی، قـولدو، جسـمدیر، اولور نـظرده جـلوه‌گـر

چـو شـعبه تـیرلر ده‌یـوب آچـوب جـنازه‌لرده پـر

فـدای حـقیلن ائـدیب او عـرصه نـی مـنا حسـین

دؤردونجو تابلو

هـواده دسـته ـ دسـته قـوش گـؤرور گـولون بـهارینی

أنــیب قــانادایـــله سـیله بـدنلرین غـبارینی

بـیر آیـری دسـته قـوش آچـار پـران سـایه دارینی

آلیـــر یـــارالی نـــعشدن حـــرارتـین فشـارینی

قـاناد وورانـدا چـؤللره دوشـور صـدای وا حسـین

بئشینجی تابلو

چکــــیلدی رنگ آفــتاب او قــورخــولو مکـانیدن

چــــیخیبدی بـیر مـهیب شـیر مـیان نـیستانیدن

بــــدنلره بــــاخیب کـــئچیب کـنار کشـتگانیدن

گــــلیر خــــفیف هــمهمه او شـیر بـی زبـانیدن

گزیر یاواش ـ یاواش دئییر دیلینده بی صـدا حسـین

آلتینجی تابلو

یئتیشدی تـاپدی مـقصدو مـرادی نـین یـاتان یـئرین

کـــــنار قـــتلگاهینه اَدبــــله ووردو اَللــــرین

اَیـیلدی اؤپـدو ایـیله‌دی یـارالی قـانلی حـنجرین

بـویاردی یـال وکـاکـلین سـیلردی خـون احـمرین

او قـــاندا آشکـــاریدی مـــلمع الدمـاء حسـین

یئددینجی تابلو

چکــردی بـانگ عـربده سـالاردی دشـته نـعره‌سین

سپردی بـاشه تـورپاغی یـئره وواردی پـنجه سـین

طـواف ائـدردی مـتصل ضـریح عشـق کـعبه سـین

گلیب وحوش جنگلات او شیرین آلدی دؤره‌سین
هامی جهانیان سنین مقامیوه فدا حسین

سککیزینجی تابلو

ایشیق چکیلدی کاملاً دؤنوب هوا اَنیب شفق
هوادن ابر ظلمتی آییردی خارق الفلق
ستارگان تابناک بؤلوندولر ورق ـ ورق
کی لکّه ـ لکّه نوردور گلیر یئره طبق ـ طبق
او نور آسمانییه اؤزو وئریر جلا حسین

دوققوزونجو تابلو

اونورلر اَنیر یئره بونور عرشه قووزانیر
او پارچا ـ پارچا نورلر بونورون اوسته تووْلانیر
فضای تیره رنگده چراغ آسمان یانیر
بو نور کی، چیخیر گؤیه هامی جهان ایشیقلانیر
جمال حقی گؤستریر طلیعه ضحاء حسین

اونونجو تابلو

ائشیتدیم اوندا غیبدن اوجالدی نوحه و نوا
او نورلردن آیریلیر صدای ضجّه و بکاء
گؤزه گؤرونمز آغلایان گلیر ترنم عزا
کی، دسته جمعی سسله‌نیر حسین وا ـ حسین وا
غریب نینوا حسین قتیل اشقیا حسین

اون بیرینجی تابلو

دئییر باشیمی قووزادیم نه گؤردوم اول زمانیده

هـــلالی قـــووسدور قـــزح چکـــیلمیش آســمانیده
حـــریر هـــفت رنگ تک عـــیاندی کـهکشانیده
بـو ایکـی جـمله ثـبت اولوب او منجلی کـمانیده
ســـفینة النـــجا حســین چـراغ رهـنما حســین

رحیم منزوی‌دن

دیـزین بـرکیتدی یئرده اوخ آتـان بـیر پـهلوان مـثلی
کـمان پـرتاب و زهـتابیده اوخ بـرق جـهان مـثلی
هـدف بـیر آلتـی آیـلیق سـود امـر بـرگ خـزان مـثلی
حسینین خیری اولسون غنچه وئردی گـولستان آلدی

* * *

گؤر اوچ پر اوخ سودان آیری دوشن بیر ماهی یه نئیلر
ده یـه دیـوار مســجدده قـانادسیز یـاهو یـا نـئیلر
ابو الفضلی ییخان بیر اوخ گؤرون شش مـاهه یه نـئیلر
بـاش آیـریلدی بـدندن قـلب زهـرادن تـوان آلدی

حدیقة السعداء و مرثیه ادبیاتی:

حدیقة السعداء مقتلی تورک دیلینده ایـلک مـقتل اولمـاسادا بـیرینجی مقتلدیر. حدیقة السعداء ایکی باخیمدان، بیری اثرین مؤلفی باخیمیندان و بیری ده اثرین اؤز مضمونو باخیمیندان چوخ اهمیتلی‌دیر.

اثر، ملا محمد فضولی کیمی بؤیوک عالیمین حجمجه ان بـؤیوک اثـری اولدوغونا گؤره و هم ده مؤوضوع و اوسلوب باخیمیندان آذربـایجان بـدیعی نثری‌نین یوکسک نـمونه‌لریندن اولمـاسی، کـربلا دا و کـربلا حـادثه‌سی ایـله علاقه‌دار یازیلماسی، ایـلاهی عـیرفانلا بـاغلانماسی، مـحمد و آل مـحمدین

محبتینی اؤزونده عکس ائتدیرمه سینه گؤره دئمک اولار کی، فضولی‌نین شـاه اثری دیر، اونون دیگر عرب، فارس، شعر و نثر اثـرلریندن زنگـین، ده‌یـرلی، مقدس و اوستوندور.

ملا محمد فضولی اؤزو ده شعری‌نین و اثـرلری‌نین ده‌یـرلی اولمـاسینی همین مؤوضوع ایله علاقه دار بیلیر، او، بیر قطعه‌ده همین مؤوضوعا بئله اشاره ائدیر.

ای فـضولی مسکـنیم چـون کـربلادیر، شـعریمین

حؤرمتی هر یـئرده واردیـر، خـلق اونـون مشـتاقیدیر

نه قیزیلدر ، نـه گـوموش ، نـه لعـل ، نـه مـیرواریـدیر

سـاده تـوپراقـدیرسا ، لاکـین کـربلا تـوپراقـیدیر

حدیقة السعداء نظم پارچالاری ایله سوسلنمیش سجعلی بـیر نـثر ایـله یازیلمیشدیر. اثر بیر مقدمه ایله باشلانیر اون بیر بابدا مؤوضوع ایضاح ائدیلیر و بیر خاتمه ایله سونا چاتیر.

اثرین مقدمه‌سی شعرله و قرآنین **﴿ولنبلونّکم بشيء من الخوف والجوع ونقص من الاموال والانفس والثمرات وبشر الصابرین الذین اذا اصابتهم مصیبة قالوا انا لِلّٰه وانا الیه راجعون﴾** آیه سینی چوخ اولانین بلاسی چوخ اولار دئییر و هامیسینی حادثه قتل حسین ایله مقایسه ائتدیکده اونو داها بؤیوک بیر بلا بیلیر (ویلکم ان قتل حسین امر عظیم) و سونرا حضرت امام حسین علیه السلامین مقام و منزلتینی بیان ائدیر و امام حسین علیه السلامین ماتمینده یـئرلرین و گـؤیون، یـئددی افلاکین عقل و نفس، و عنصرلرین آغلاماسینی بیلدیریر و امام رضای بخاریدن نقل ائده رک دئییر کی، «کربلا تورپاغی پاک بیر تورپاقدیر کی، اورادا شهادت توخومو تؤکولموش و مصیبت کؤک سالمیشدیر، اگر آغلار گؤز بولاغی ایـله

سوواریلسا «الدنیا مزرعة الاخرة» مقتضاسینجا روضهٔ رضواندا او تخمون نتیجه‌سی جنت نعمت لری اولار و «ثمره‌سی ابدی اولاراق نعمتلرین لذتی اولوب ایلاهی غضبین اودونو سؤندورمگه سبب اولار».

خاک پاک کربلادیر اول مبارک بقعه‌کیم

اوندا تحصیل مطالب ائیلمک آسان اولور

اشک تؤکمک ، آه چکمک ضایع اولماز روز حشر

کامبخش چشم پر خون و دل سوزان اولور

اشک آلین قطره سی گلبرگ گلزار بهشت

دود آهین مدّی نخل روضهٔ رضوان اولور

ملا محمد فضولی بو اثری قلمه آلدیغی واختدا دوغما دیلده یئنی بیر اثر یاراتماسی‌نین چتینلیگیندن سؤز آچیر. او دئییر کی، تورک دیلینده حادثه‌لری و واقعه‌لری بیان ائتمک چوخ آغیردیر، اوناگؤره کی، تورک دیلی نین عبارتلری و اکثر افاده‌لری ناکؤندەم، ایپه ـ ساپا گلمه‌ین دیر. و بو دیلده فیکیر سؤیله‌مک خصوصی باجاریق و هنر طلب ائدیر و همت اولماسا اثر یارانا بیلمز. آمما بوتون بونلارا باخمایاراق فضولی یئنی بیر اثر یاراتماغا همت باغلاییر و آللاه تعالی دان یاردیم دیله‌ییر:

ای فیض رسان عرب و تورک و عجم

قیلدین عربی افصح اهل عالم

ایستدین فصحای عجمی عیسا دم

بن تورک زباندان التفات ائیله‌مه‌کم

اثری یاراتماق قرارینا گلدیگی زامان دؤنه ـ دؤنه گؤزه‌ل تفسیری ایـله باشلانیر. مؤلف «بلا و درد و مصیبت» افاده‌لرینی عرفانی شکیلده تفسیر ائدیر، محبت مؤوضوعسونو آچیر و اونون حاققیندا قیسا و چوخ فایدالی سؤز آچیر و بلا و دردی کمال اوچون لازیم بیلیر و محبتین بلا ایـله آیـریلماز اولدوغـونو بیلدیره‌رک کتب سماویدن «**مَن اَحَبَّ او اُحِبَّ صُبَّ علیه البلاء**» و حضرت ختمی مرتبت صلی الله علیه وسلمدن «**ان الله اذا احب قوماً ابتلاهم**» دلیل و ثبوت گتیریر دئییر کی:

بـــهجت افـــزای مـــحبتدیر بـــلا

کـــیم بـــلا آتش ، مـحبتدیر طـلا

و بئله لیکله اثرین اساس مؤوضوعسو و اؤزه‌یی اولان و بـوتون اولیـاء لارین و اماملارین مبتلا اولدوغو «هر طائفه کی محبت معبوده اختصاص بولا، مقرردیر کی، محنته اسیر و بلایه گرفتار اولا» دئیه بلادان سؤز آچیر و مؤوضوعا گیریشیر.

آدمدن ـ خاتمه قده‌ر بؤیوک انسانلارین بلالرینی آچـیقلاییر، رتـبه‌سی افضل پاخیللارین و دوشمنلری‌نین الیندن آللاها سیغینیر و آللاهـدان یـاردیم دیله‌ییر.

هر حالدا شاعیر گوجلو عـزمله، آللاه تـعالی یـا آرخـالاناراق بـوتون چتینلیکلره باخمایاراق دوغما دیلی‌نین گـؤزه‌للیگینی و پـوئتیک قـدرتینی و یوکسک علم و فلسفه سینی بو اثرینده نمایش ائتدیریر و بو ایشـی هـم وطـن داشلیق بورجو و هم ده دینی بیر وظیفه بیلیر. و بئله لیکله بشـریت عـالمی‌نین بؤیوک بیر حیصه‌سی اولان و کتاب صحیفه‌لری نین آرتـیق سـطیرلری کـیمی مجالسلر سیراسیندان کناردا قالیب حقیقتلرین ادراکیندان فایدالانماقدان محروم

قالان تورکلر اوچون تورک دیلینده بیر مقتل یازیر کی، اوندان خط آلاراق مضمونونون ادراکینده عرب و عجمه محتاج اولماسینلار».

ملا محمد فضولی بو اثری عرب و فارس دیلینده اولان مقتللرین اساسیندا یازمیشدیر دئدیگیمیز کیمی عرب دیلینده ان معتبر مقتل اولان ابو مخنف مقتلی و سید بن طاووسون مصرع آدلی مقتلی و همچنین فارس دیلینده اولان حسین واعظین روضة الشهداء مقتلینی اساس گؤتوروب اونلارا اقتدا ائتمیشدیر.

آمما حدیقة السعدانین سربست ترجمه، اقتباس و یاخود اوریژینال اولماسی مباحثه‌لی دیر. بعضیلر روضة الشهدانین ترجمه‌سی اولدوغونو بیلدیریرلر کی، اونون سهو اولدوغونو روضة الشهداء ایله مقایسه ائتدیکده گؤسترمک اولور. هر حالدا بو بارده فضولی‌نین اثرده ایره‌لی سوردویو ملاحظه‌لری نظره آلماق لازمدیر.

فضولی اؤزو حدیقه السعدانین مقدمه‌سینده بئله دئییر: ایندی عربده مذکور اولان مقتل ابو مخنف و مصرع طاوسیدیر کی، سید رضا الدین ابو القاسم علی بن موسی بن جعفر بن محمد الطاوسی کمال تحقیق و تدقیق ایله معتبر سندلردن نقل ائتمیشدیر و عجم (فارس) دیلینده مشهور اولان روضة الشهداءدیر.

سونرا آرتیریر: بن خاکسارین نیتی اولدور کی، اصل تألیفده روضة الشهدایه اقتدا قیلوب سائر کتبده اولان نکات غریبه‌لری ممکن اولدوقجا اونا اعاده قیلام».

بو سؤزدن نتیجه آلینیر کی، فضولی روضة الشهدانی اساس گؤتوروب و اونون چرچیوه‌سینده تألیفه باشلاییب و دیگر غریبه و فایدالی مؤوضوعلاری اونا آرتیرمیشدیر. دئمک حدیقة السعداء روضة الشهدانین ترجمه‌سی (ایستر سربست ترجمه اولسون ایستر اولماسین) دئییلدیر، تحقیقی بیر اثر دیر کی، منبع

و قایناقلاری روضة الشهدانی اساس گؤتورمکله ابو مخنف و سید بن طاووسون مقتللریدیر.

حدیقة السعدانین یازیلما تاریخی

حدیقة السعدانین یازیلما تاریخی دوزگون معلوم دئییلدیر، لاکین اثرین مضمون و معناسیندان بئله آنلاشیلیر کی، فضولی بـو اثـری عـؤمرونون قـوجا چاغیندا یازمیشدیر. آمما اثرین خاتمه سینده محمد پاشانین تاپشیریغی ایـله قلمه آلدیغینی بیلدیرمیشدیر.

محمد پاشانین دا هانسی محمد پاشا اولدوغو مباحثه‌لیدیر.تورک عالیمی قاراخانین نظرینه اساساً فضولی اؤز اثرینی محمد پـاشانین بـغداددا اولدوغـو ایللرده تألیف ائتمیشدیر (۱۵۵۴ ـ ۱۵۴۹)، آمما دوقتور شیما گونگؤر بو بارده باشقا فیکر سؤیله‌ییر استنساخ تاریخی مـعلوم اولان یـازمالاردان ان اسکـی حدیقة السعدا ۱۵۴۷ و ۹۵۴ ـ جو تاریخینی داشیدیغینا گؤره، اثر بالتاچی محمد پاشانین بغداددا اولدوغو تاریخدن اول تألیف ائدیلمیشدیر».

حدیقة السعداء دا آدی چکیلن محمد پاشانین بالتاچی محمد پاشا دئییل، ۱۵۴۷ ـ ۱۵۴۵ و ۹۵۴ ـ ۹۵۲ ـ جو ایللر آراسیندا بغداددا اولان الحاج صوفی محمد پاشا (اؤلوم تاریخی ۱۵۵۱ ـ ۹۵۸) اولماسی ممکوندور».

تورک دیلینده یازیلان ان اسکی مقتللر

ملا محمد فضولی حدیقة السعدانین مقدمه سینده تورک دیلینده بیر مقتلین اولماماسینی قید ائدرک عرب و فارس دیلینده یازیلمیش مقتللره اشاره ائدیر، لاکین فضولی‌نین بو گؤروشو ایره‌لی سورمه سینه رغماً تورک ادبیاتیندا حدیقة

السعدادان اول قلمه آلینمیش مقتللرین سایی آزدئییلدیر عـالیملرین نـظرلرینه اســاساً عــرب مـقتللریندن سـونرا یـازیلان ایـلک مـقتللر تـورک دیـلینده یازیلمیشدیر. بو بارده یازیلمیش و معتبر قایناقلارا آرخالانان دەیرلی مجموعه پروفئسسور عـبدالقـادر قـاراخـانین [آنـا طـولی تـورک ادبـیاتیندا «مـقتل حسینی»لر] آدلی دوکتورلوق دیسیرتا سیا سیدیر بـیز بـورادا دوکـتور شـیما گونگؤرون بو بارده ایضاحلارینی درج ائدیریک البته آنجاق حدیقة السعدانین یازیلیشینا قـدەر تـورک ادبـیاتیندا تـاریخی مـعلوم اولان مـقتللرین آدیـنی چکیریک.

۱ ـ ۱۳۶۱، ۷۶۳ ـ ده تألیف ائدیلن شاذی‌نین داستان مقتل حسین» ۳۳۱۳ بیتدن عبارت اولان بو مقتل ساده بـیر تـورکجه و صـمیمی افـاده ایـله قـلمه آلینمیشدیر.

۲ ـ یحیی بن بخشی‌نین ۱۴۹۹ ـ ۹۰۵ ـ ده قلمه آلدیغی «مقتل حسین» بو مقتل ۹۶۷ بیتدن عبارتدیر.

۳ ـ لامـعی‌نین (اؤلوم تـاریخی ـ ۱۵۳۲ ـ ۹۳۸) بـو مـقتل ۹۸۹ بـیتدن عبارتدیر.

۴ ـ حاجی نورالدین افندی‌نین ۱۵۳۰ ـ ۹۴۰ دا تألیـف ائـتدیگی مـقتل حسینی دیر.

۵ ـ جامی نین سعادتنامەسی و تاریخی معلوم اولمـایان دیگـر اثـرلر» آذربایجان ادبیاتیندا ایسه ایلک دفعه اولاراق روضة الشهدانـین فـارسجادان ترجمەسی شاه طهماسب (۱۵۷۸ ـ ۱۵۲۴) دؤورونده یازیلمیشدیر کـی، اونـو محمد بن حسین نشاطی قلمه آلمیشدیر.

آذربایجان دیلینده یازیلان باشقا مقتللرده واردیر کی، بـو بـارده یـول

ژورنالیندا همین سطیرلرین مؤلفی گئنیش معلومات وئرمیشدیر.

حدیقة السعدانین شرح ائدیلمه‌سی ضروریلیگی

حدیقة السعداء نین دیلی مسجع دیر. متنده عرب دیلی نین سؤز بیرلشمه‌لریندن گئنیش استفاده آیریجا عرفان و فلسفه مضمونلارینی داشیدیغینا گؤره معاصر اوخوجولارا حقیقتاً چوخ آغیر دیر و ایضاحا احتیاجی وار. متنده بعضاً ائله افاده‌لر و عبارتلرله راستلاشیریق کی، حدیقة السعدانین اوزه‌ریـنده ایشلـه‌میش واؤزلرینی فضولی شناس کیمی آپاران شخصلر، او افاده‌لر وعباره‌لری یاخشی و دوزگونجه‌سینه قاورایا بیلمه دیکلرینه گؤره املاء و معنا سهولرینه یول وئرمیشلر ـ بو کیمی سهولرین قارشیسی آلینماق اوچون اثرده ایشله‌دیلمیش افاده‌لر و عبارتلر شرح ائدیلمه‌لیدیر کی، تأسفله ایندییه کیمی بو ایشی گؤره‌ن اولمامیشدیر و بیزیم ده امکان دائره‌میزدن کناردیر. اولا بیلسین کی، گله‌جکده بو ایشی گوره بیلک، دوغرودان دا سطر زائد صحایف کتب کیمی دیل و نطق مدنیتیندن حاشیه‌ده وکناردا قالان و فضولی‌نین کیم اولوب نه کیمی اثرلرین مؤلفی اولدوغونو بیلمه‌ین و بیر چوخ اکثرینی حدیقة السعدا ایله تانیش اولمایان خالقیمیز اوچون هله‌لیک تعجیلی صورتده بو کتابی شرح ائتمه‌دن بوراخماغین اؤزو ده چوخ بؤیوک ایشدیر.

همچنین اثر محتوا باخیمیندان آراشدیریلمالیدیر، اثر دیل، مضمون، معنا، بدیعیات باخیمندان یوکسک سویّه‌ده اولوب چوخ ده، فایدالی و زنگین اثر اولدوغونا باخمایاراق بعضاً ضعیف روایتلره اساسلاناراق بیر سیرا حادثه و مطلبلری احاطه ائدیر کی، معتبر قایناقلارا و بؤیوک عالیملرین فیکیر لرینه اساساً اونلارین یانلیش اولدوغو آرتیق ثبوت ائدیلمیشدیر، بیز بو نسخه ده هم

یول وئریملیش املاء سهولرینی (البته معنا یا خلل یئترن سهولری) دوزلتدیک وهم ده اثری سند باخیمیندان آراشدیریب، اثره «مستندات و قایناقلار» باشلیغی آلتیندا بیر حیصه‌نی آرتیراراق بعضی نکته‌لری ایضاح ائتدیک، بعضیلرینه سند تاپدیق و بعضی نقصانلاری آرادان قالدیردیق.

بو ساحه‌ده فارس و عرب دیلینده اولان معتبر قایناقلاردان استفاده ائتدیک.

مثال اوچون، اثرده حضرت قاسیمین توی مراسیمی ذکر اولونموشدور کی، فارس و عرب دیلینده اولان معتبر قانیاقلارا اساساً و همچنین رحمتلیک شهید علامه مطهری نین فکرینه گؤره، بئله بیر ایش اولابیلمزدی. و یاخود اثرده امام حسین علیه‌السلامین صحابه لریندن مسلم آذربایجانیدن سؤز گئدیر و فضولی بیرینجی عالیمدیر کی، اونون آدینی چکیب آذربایجانلی اولدوغونو بیلدیریر، آمما عرب و فارس دیلینده یازیلمیش معتبر قایناقلاردا او جمله‌دن تاریخ طبری ده و شیخ عباس قمی نین منتهی الآمالیندا آدی چوخ «حؤرمتله چکیلن و امام حسین علیه السلامین اؤز غلامی اولان «غلام ترکی» دن اصلا سؤز آچمیر، بیز مستندات حیصه‌سینده بو مسئله‌یه توخونموشوق.

بورادا بیر نئچه مسئله‌نی قئید ائتمه‌گی لازیم بیلدیک.

الینیزده اولان بو اثری معاصر الیفبامیزا تطبیق ائدن جناب حسن مجیدزاده‌دیر. جناب مجید زاده بو اثری بیر نئجه ال یازما، داش باسما و همچنین بعضی عالیملرین حاضیرلادیغی حدیقة السعداءلارین اوزوندن اؤز سلیقه‌سی ایله یازمیشدی. بیز جناب مجیدزاده‌نین اؤز شخصی سلیقه‌سی‌نین ده پیشیلمه‌مه‌سینه چوخ سعی گؤستردیک. لاکین بعضاً ائله مسئله‌لرله راستلاشدیق‌کی، رئداکسییانین سلیقه‌سینی اعمال ائتمه‌یه بیلمه‌دیک. مثال

اوچون جناب مجیدزاده‌نین یازدیغی اثرده بعضاً قدیم متنین قیدینه قالمادان عبارتلر معاصیرلشدیریلمیش شکلینه سالینمیشدیر. جهاده، اسلامه، میدانه وس.. بو کیمی سؤزلر «جهادا»، «اسلاما»، «میدانا» شکلینده یازیلمیشدیر. بیز امکان داخیلینده اونلاری قدیم اوسلوب کیمی یازدیق و بعضاً ده بوندان گؤزیومدوق.

بیز مختلف الیازما، داش باسما، هابئله معاصیر دؤورده چاپ ائدیلمیش حدیقة السعداءلاری آراشدیردیقدا بعضاً چوخ فاحش سهولره راستلاشدیق. بیز بئله باشادوشدوک کی، بو کیمی سهولر کاتبلرین سهل انگارلیغیندان و تدقیقا تچیلارین عرب دیلینی بیلمه دیکلریندن ایره‌لی گلمیشدیر. البته فضولی حضرتلری‌نین اؤزو اثرلرینده کاتبلرین بوکیمی سهولره یول وئره جکلرینی بری باشدان بیلیب همین سببه گؤره دیوانی‌نین باشلا نغیجیندا اونا بو مضمونلا اشاره ائدیر:

قلم اولسون الی اول کاتب بد تحریرین
کی، فساد رقمی سؤزومیزی شور ائیلر
گاه بیر حرف سقوطیله قیلور نادری نار
گاه بیر نقطه قصوریله گؤزو کورائیلر

مثال اوچون: «بنت عمیسه» بنت عمیشه گئتمیشدیر و یا «تحریض» سؤزو بعضی نسخه‌لرده سهو اولاراق تحریص گئتمیشدیر.

لاکین بو اثرده بو کیمی سهولردن آری اولماماسینی بری باشدان بیلدیریریک.

حدیقة السعدانین چاپ و نشری بارده

«من لم یشکر المخلوق لم یشکر الخالق»

حقیقت بودور کی بؤیوک عالیم، آذربایجان خالقی‌نین قایغی کئشی، مهارتلی ناطق و دین مبلغی جناب حجة الاسلام والمسلمین سید علی اکبر اوجاق نژاد اولماسایدی بلکه ده کتاب نشر ائدیلمه‌یه جکدی.

بونا اساساً بورادا جناب اوجاق نژادا اورکدن تشکرلر ائتمه‌یی واجب گؤردوک. هابئله، بو اثرین چاپ، نشر و دیگر ایشلری ساحه‌سینده بیزیمله یاخیندان امکداشلیق ائدنلره منتدارلیغیمیزی بیلدیرمه‌ییمیز گره‌کیر.

عموم دونیا اهل بیت جمعیتی‌نین مدنی ایشلر معاونی حجة الاسلام والمسلمین سید جعفر حسینی، عموم دونیا اهل بیت جمعیتی‌نین مرکزی آسیا شعبه‌سی‌نین مدیری حجة الاسلام سید علی اکبر اوجاق نژاد (رئداکسیا رهبری)، حجة الاسلام مرتضی ترابی، حجة الاسلام طهماسب حاتمی و حجة الاسلام کریم قیاسی، مستندات حیصه‌سینده منه چوخ یاردیم گؤسترن عزیز قارداشیم حجة الاسلام شعیب اسماعیل‌زاده، میرکریم یعقوبی، اثرین حروفلارینی ییغان کرکوکلو قارداشیمیز ابوبلال کرکوکلو، لیث الخفاجی، حسین صمدی و اثری معاصیر الیفبا ایله یازان شاعیر حسن مجید زاده ساوالان و نهایت دؤنه ـ دؤنه منی آردی ـ آراسی کسیلمه‌ین علمی یاردیملاری ایله فیض یاب ائدن عالیمقدار اوستادیمیز بؤیوک جرّاح حکیم و تورکولوق عالیم دکتر جواد هیئته اؤز تشکر و منتدارلیغیمزی بیلدیریریک.

میرزه رسول اسماعیل زاده

مقدمه

رَبِّ اشْرَح لي صَدْري وَيَسِّر لي اَمْرِي وَاحْلُلْ عُقدَةً مِن لِساني يَفْقَهُوا قَوْلي(۱).

یا رب ره عشقینده بنی شیدا قیل	احکـام عباداتی بـنا اجـراقیـل
نظّارهٔ صنعینده گـؤزوم بـینا قـیل	اوْصاف حبیبینده دیلیم گویا قـیل

حَضْرَت مَلِكِ مُتَعال مُقْتَدِر مُنعِمْ مُنْتَقِمْ مُتَكَبِّرْ عَظم سُلْطانُهُ وَعزَّ شَاْنهُ كِتابِ واجِبُ الْتَكْرِيم وَخطاب لازِمُ الْتَعظيمينده مئیدان محبّت بلاکشلرین و بادیهٔ ارادت متعطّش‌لرین بوخطاب مستطاب ایله سرافراز ائتمیش کی، **﴿وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ﴾**(۲) یعنی ای شاهراه صداقتده ثبات قدم دعواسین قیلانلار و ای طریق وفاده لاف استقامت اوروب«ووروب» شرف امتیازا طالب اولانلار! اگر چی ارقام صحایف اعتقادونوز بیزه واضح‌دور و کیفیت رسوخ صلاح و فسادونوز بیزه لایح، دوره امّا سیزه دخی معلوم اولماق ایچون سیزی امتحان ائده‌روز **﴿بشیء﴾** بیر نسنه ایله **﴿مِنَ الْخَوْفِ﴾** کی، اول عبارتدور، یا ترغیب عبادتچون بیم عقوبات اخرویّه‌دن(۳) یا ظهور رتبهٔ تسلیم و توکل ایچون ترس مصائب دونیویّه‌دن **﴿وَالْجُوعِ﴾** کی، اول عبارت‌دور، یا انکسار صولت قوای شهویّه ایچون قحط

شراب و طعامدان، یا انفاذ احکام شرعیّه ایچون ارتکاب صیامدان **﴿و نقصٍ مِنَ الْاَمْوالِ﴾** کی، اول عبارتدور، بیان اظهار انقیاد ایچون اخراج خمس و زکاتدن یا کسر طغیان نفس ایچون تاراج حادثاتدن؛ **﴿وَالأَنْفُسِ﴾** کی اول عبارتدور، یا واسطهٔ کهولتله تنقیص قوای نفسانیّه‌دن، یا وسیلهٔ امراضله تعطیل جوارح جمسانیّه‌دن؛ **﴿والثمَراتِ﴾** کی، اول عبارتدور، یاقلّت فواکِهدن کی، نتیجهٔ باغ و بوستاندور، یا فوت اولاددان کی، ثمرهٔ نوع انساندور. و مراتب امتحان بیان اولدوقدان صونرا بویورمیش کی، **﴿وَبَشِّرالصّابِرِینَ﴾** یعنی بشارت وئر صابرلره **﴿الّذِینَ﴾** آنلار کیم، **﴿اِذَا اَصَابتهم مُصیبَةٌ﴾** اگر واقع اولسابیر مصیبت آنلارا، **﴿قَالوُ اِنّاللّهِ وَاِنّا اِلَیْهِ رَاجِعُونَ﴾** یعنی مبدأ وجودوموز خالق اکبردور و عاقبت الامر اونا رجوعموز مقرردور، هر آینه بو آیت کریمه فحواسیندان و بو عبارت شریفه ایماسیندان مستفاد اولان اولدر کی، عامه عباده عموم بلا شاملدیر و جمیع ارباب صلاح و فساد امتحان ایچون **﴿وَلَنَبْلُوَنَّکُمْ﴾** حصرینه داخیلدور؛ آمّا اول جمله‌دن مواقع مصائبده دامن تمکین توتوب مضطرب اولمایانلار و مصادر نوائبده خاطر تسکین وئروب اظهار جزع قیلمایانلار استعداد تشریف بشارت بولمشلار و مستحق توفیق تقرب اولمیشلار.

قطعه:

طالب ورطهٔ مصائبده	*شرف صبر سرفراز ائیلر*
صبردور اول محک کی محنتده	*کفر و ایمانی امتیاز ائیلر*

بو عبارت کُتُبْ سماویدن منقولدور کی «**مَنْ اَحَبَّ اَوْ اُحبَّ صُبَّ عَلَیْهِ الْبَلَاءُ**»(۴) یعنی هر بندهٔ مقبل کی مُحِب اولماغا لیاقت بُولدی، یا محبوب اولماغا قابیل اولدی؛ لاجرم کندوسین هدف سهام بلا و منزل نزول عنا قیلدی. و همیشه سبزهٔ صداقت گولزار طینتده باران بلادن نشو و نما بوُلور و چراغ محبّت خلوت

خلقتده آتش محنتدن روشن اولور کی، «**اَلْبَلَاءُ لِلْوِلَاءِ کَاللَّهَبِ لِلذَّهَبِ**»(۵).

شعر:

بهجت افزای محبتدور بلا کیم بلا آتش، محبتدور طلا

و بو مفهومه مطابقدور و بو مضمونه موافق اول کی، حضرت رسالت«ص» بویورمیش کی:

«**اِنَّ اللّٰهَ اِذَا اَحَبَّ قَوْماً اِبْتِلاهُمْ**»(۶) یعنی هر طایفه کیم محبت معبوده اختصاص بولا مقرردیر کی، محنته اسیر و بلایه گرفتار اولا؛ آمما مراتب ولامُحاذیء درجات بلادور و معارج بلا موافق طبقات ولادیر. بونکته‌یه مشمر و بو معنیه مخبردور، اول کی حضرت رسالتدن سؤال اولوندوقدا کی: «**اَیُّ النّاس اَشَدّ بَلاَءً**» یعنی نه گروه اولا نوع انسادان کی، شدت بلا ایله معروف و کثرت عنا ایله موصوف؟» بویوردیلارکی: «**اَلاَنْبِیَا**» یعنی سراپردۀ نبوت محرملری و تشریف رسالت محترملری؛ زیرا مراتب محنتلری درجات محبّتلرینه مقرون و رفعت منزلت لری شدّت مصیبتلرینده مضموندور». وسؤال اولوندوقدا «**وَمِنْ بَعْدِهِمْ**» بوُیوردیلار کی: «**ثم اَلامَثَلِ**» یعنی طریق مصابرتده اونلارا شبیه اولانلار وجاده متابعتده اونلارا اقتدا قیلانلار». و بونکته اولیاء اللهه اشارتدورکی، آینه‌دار حقایق اشیاء اولوب عالم صورتده احکام نبوتی اجرا ائدوب مراسم شریعتی احیاء ائدرلر و سئوال اولوندوقدا «ومن بعده» بویوردیلار «فالامثل» یعنی شیمۀ تقوا و شیوۀ صلاحده اولیایه شبیه اولانلار و بو مضمون اتقیای انام و صلحای فرقۀ اسلامدان عبارتدورکی، صوالح اعمال ایله سایر خلقدن امتیاز بوُلمیشلار و محاسن افعال ایله اقران و امثاله فائیق اولْمیشلار.

قطعه:

نه مخلص کی، درگاه معبوده اقرب هُمُومی اشدُّ وبلیّاتی اصعب

عجب بوقدەر قربه کیم اوْلسا واقع اوْلور آفت روزگاره مقرّب

فی الواقع عالم فناده مؤمِن متألّم و منکر متنعّم اولماق محض مصلحت و عین حکمتدور، تا ملک بقاده ادراکِ فوتِ نعمت منکره موجبِ تزایدِ آلَمْ واقع اولا و احساس عدمِ الم مؤمنه باعث تضاعف نعم اولوب سُرورین زیاده قیلا.

شعر:

بیلمه سه کافر نه‌دور نعمت، نه بیلور روز حشر؟

کیم، نه لطفون مظهر یدور مؤمن پاک اعتقاد.

قیلماسا مؤمن الم ادراکن، اولماز مطلع،

کیم، نه تعذیب ایله‌دور دوزخده ارباب فساد.

هر آینه، میزان بلا ممیّز مراتب ولا اولماغین معلوم اولدی و ثبوت بوُلدی کی، نوع انساندان بارگاه معبوده اقرب فرقهٔ انبیاء و زمرهٔ اولیادور. زیرا شرایط تعظیم آداب عبادت و مراسم اجرای شریعت و ارشاد امّت، اونلارا بیر امردور جمیع بلیاته شامل، و بیر حکمدور جملهٔ لذّاتا حایل. و بوداخی مقرّر جمیع عقلا ومقبول جمیع فضلادورکی، افضل انبیاء حضرت محمد مصطفی صلی الله علیه و آله و سلم؛ زیرا جمیع انبیانون امّتی اونا مَودوعدور و اصلاح جمیع طوایف مختلفهِ و اُمَم مُتَنَوِّعه اونا مرجوع‌دور. لاجرم مجموع انبیادان رتبه سی افضل و بلیّاتی اَتَمّ واکملدور. و اوْل حضرت بو معنایا مطابق و بو مضمونا موافق بویورمیش کی : «**مَا اُوذِیَ نَبِیٌّ مِثْلَ مَا اُوْذِیتُ**»(۷) و دلیل صادق بودعوایا اولدور کی، تواریخ سلفده مسطور و السنهٔ خواصِ و عوامدا مشهور اولان انبیالرین هئچ بیری معادل اولماز و امکان مناسبت بولماز؛ حضرت رسول آللاهین صنادید قریشدن چکدیگی جفالره و سُفهای اُمّتدن گؤردوگو بلالاره. اول جمله دندور واقعهٔ دشت کربلا و حادثهٔ قتل حسین بن علی مرتضی کی، قُدوهٔ خاندان رسالت و زبدهٔ دودمان نبوتدور، بی تکلّف اونا متوجه اولان مصیبت حضرت رسوله نسبت کمال اهانت و نهایت

حقارتدور. حضرت امام شافعی کتاب "مرآت الجناندا" حسن بصری نقلیله ابن البزّاز دان روایت ائتمیش‌کی: «واقعهٔ کربلادا اهل بیتدن اون آلتی نفر صاحب سعادت شربت شهادت ایچمیشلرکی، زامانیندا هر بیری بی‌معادل و عصریندە هر بیری بی‌مماثل ایدی». و مصابیح القلوبدا(۸) مذکوردورکی، کعب‌الاخبار، بیرگون اخبار سلف نقل ائده‌رکن دئدی «ای قوْم مصائب جمیع ازمنه‌یه واقف اوْلدوم و نوائب مجموع طوایفه اطلاع بولدوم؛ واقعهٔ کربلادان اصعب حادثه مطالعه قیلمادیم و اوندان اعظم مصیبته مطلع اوْلمادیم. حقّاکی، حضرت حسین مظلوم شهید اوْلدوقدا یئددی افلاک قان آغلادی». دئدیلر: «یا ابا اسحاق هرگز افلاک قان آغلارمی؟» دئدی: «**وَیْلَکُمْ اِنَّ قَتْلَ حُسَیْنٍ امْرٌ عَظیمٌ**»(۹) یعنی ای بیدردلر قتل حسین امر عظیمدور». زیرا اوْل حضرت مقبول رَبِّ العالمین و جگر گوشهٔ سیّدُالمُرسلین و فرزند سید اوْلیاء و نور دیدهٔ فاطمهٔ زهرا و یادگار حسن مجتبا و گزیدهٔ آل عبادور. قسم اول واجب الوجوداکی، کَعْبُون روحو اونون قبضهٔ قدرتینده‌دیر کی، نقل صحیحله تحقیق ائتمیشم کی، حسین مظلومون لقبینی ملائکهٔ آسمان اباعبدالله المقتول و ملائکهٔ ارض اباعبدالله المذبوح و ملائکهٔ دریا حسین شهید دئیوب، اوْل شهید اوْلدوُغی گوندن قیامته دک ملائکهٔ سماویدن بیرگروه روْضهٔ مبارکینه مجاور اوْلوب اونون عزاسینا مشغول‌دورلار و هر شب جمعه یئتمیش مین ملک زیارتینه گلوب صبحه ده‌ک عزاسینا اشتغال ائدوب، صبح اوْلدوُقدا هدیهٔ ثوابلا صَوامِع عبادتلرینه مراجعت قیلوُرلار»(۱۰).

قطعه:

حکمدورکیم جمیع خلق جهان	*ملک و انس و جنّ و وحش و طُیوُر*
عقل و نفس و عناصر و افلاک	*علوی و سفلی و اُناث و ذکور*
تسوُتالار ماتم حسین شهید	*ائده‌لر آه و ناله تادم صوُر*

بـــو مــصیبتدن اوْلمــایان آگــاه اوْلا احـــــمد شــــفاعتیندن، دوْر
روز حشـر اوْلمـایا نـصیبی اونـون نـــظر لطـــف کـــردگار غــفور

بو داخی جملهٔ اخبار صحیحه دندورکی، «**مَنْ بَکیٰ عَلَی الْحُسَیْن اَوْ تَباکیٰ وَجَبت لَهُ الْجَنَّةَ**»(۱۱) یعنی هر کیم حسین ایچون آغلایا، یا بیرکیمسه‌نی آغـلادا، واجب اولا اونا دوخول جنّت، و شیخ جارُالله علامه ده‌ن نقل ائدورکی: «**مَنْ تَشَبَّه بِقَومٍ فَهُوَ مِنْهُمْ**»(۱۲) مقتضاسینجا اگر تقلیدله داخی گریان اولوب بـعضی کـیمسه‌نی گریان ائتسه اول جمله‌یه داخلدور و اونا داخی اول ثواب حاصلدور»(۱۳). امام رضای بخاریدن روایتدورکی: «خاک کربلا بیر طینت پاکدور کیم اوندا تـخم شهادت تؤکولموش و نهال مصیبت تیکیلمیشدور؛ اگر جویبار دیدهٔ نـمناکـدن اونلاری سیراب ائتسه‌لر «**اَلْدُّنْیَا مَزْرَعَةُ الْاخِرَةِ**»(۱۴) مقتضاسینجا روضهٔ رضواندا اوْل تخمون نتیجه‌سی اثمار تنعمات بهشت باقی اولا و اوْل نهالون ثمره‌سی آثار لذّات نعیم مُؤَبّد اوْلوب انطفای نیران قهر الهی قیْلا:

خـــاک پـــاک کـــربلادور اوْل مـباره‌ک بـقعه‌کـیم
اونـــدا تـــحصیل مـــطالب ائـــیله‌مک آســان اولور
اشک تؤکمک، آه چکمک ضایع اوْلماز روز حشـر
کـــام بـــخش چشـــم پـرخـون و دل سـوزان اوْلور
اشک آلون قـــطره‌سی گـــولبرک گـــولزار بـــهشت
دود آهـــون مـــدّی نـــخل روضـــهٔ رضـــوان اوْلور

المنة لله کی، فرقهٔ اهل اسلامه و زمرهٔ اصحاب ایمانه بو سـعادت مـیسّر و بـو عادت‌مقرّر اولوبدور کی، هرماه محرّم، تجدید مراسم ماتم ائـدوب اطـراف و جوانبدن متوجه دشت کربلا اوْلورلار و اوْل تربت شریفده بُقعه ـ بُقعه مجالس و محافل قوروب تکرار وقایع شهدای کربلاایله داغ مصیبتین تازه قیلورلار.

شعر:

محرّمدور بهار گولشن غم — نسیم دلکشی آه دمادم
اوُل ائیلر سبزهٔ مژگانی نمناک — گوُنوللر غنچه سینه اوُل صالورچاک.

امّا جمیع مدتده مجالس و محافلده تکرار اوْلونان وقایع کربلا و کئیفیت احوال شهدا، فارسی و تازی عبارتینده بیان اوْلماغین اشراف عرب و اکابر عجم تمتّع بولوب اعزّهٔ اتراک، کی جُز و اعظم ترکیب عالم و صنف اکثر نوُع بنی‌آدمدور، سطر زاید صحایف کتب کیمی صفوف مجالسدن خارج قالوب استیفای ادراک حقایق احوالدن محروم قالورلاردی. بوسببدن اقتضای عموم ماتم آل، زبان حالیله، منِ خاکساره تعرّض ائتدی و دست تعرّضله گریبانیم دوتدی کی: "ای پروردهٔ خوان نعمت فیض شاه کربلا فضولی مبتلا، نوْلاگر بیرطرز مجّدده مخترع اولسان و همت دوتوب بیر مقتلِ تورکی انشا قیلسان کی، فصحای تورکی زبان استماعیندان تمتعّ بوُلالار و ادراک مضمونیندا عربدن و عجمدن مستغنی اوْلالار.

تکرار ذکر واقعهٔ دشت کربلا — مقبول خاص و عام وصغار وکباردور
تقریر ائده‌نلر سبب عِز و احتشام — تحریر ائدنلره شرف روزگاردور

بو حقیر و فقیر کی، بو نصیحتی اصغاقیلدیم و بو خدمتون محض سعادت اوْلدوُغون محقّق بیلدوم؛ عدم استطاعت و قلت بضاعتدن احتراز و اجتناب ائتمه‌یوب انجامینا توجّه قیْلدوم. اگر چی عبارت تورکیده بیان وقایع دوشواردور، زیرا کی اکثر الفاظی رکیک و عباراتی ناهمواردور، اومّیدکی همت اوْلیا اتمامینه مساعد اوْلا و انجامینا معاونت قیْلا.

قطعه:

ای فیض رسان عرب و تورک و عجم — قیلدون عربی افصح اهل عالم
ائتدون فصحای عجمی عیسی دم — بن تورکی زباندان التفات ائیله‌مه کم

الهی واقف کیفیت حال و عالم دقایق افعالسان، بیلورسن کی، سندن غیری معین و مظاهرم یوْخدوُر و اطراف و جوانبیده حاسد و معاندوم چوْخدور؛ عمیم مکارمیندن و کمال مراحمیندن توقع بودوُرکی، بو بنای مجدّد تعمیرینده و بو ملک مُؤبّد تسخیرینده الفاظ و معانیدن جمیع مصالحم مهیا قیْلاسان و اصحاب عناد و ارباب حسد هجوم ائتدیکجه بنا مُعین و مساعد اوْلاسان **﴿إِنَّكَ عَلىٰ كُلِّ شَيىءٍ قَدِيرٌ﴾**(۱۶).

حالا السنۀ عربده مذکور اوْلان مقتل ابو مِخْنَفْ(۱۷) و مصرع طاووسیدیر کی، سیّد رضی الدّین ابوالقاسم علی بن موسی بن جعفر بن محمد الطاوسی(۱۸) کمال تحقیق و تدقیق ایله اسناد معتبردن نقل ائدوب اتمامینا اهتمام ائتمیش و افواه عجمده مشهور اوْلان کتابِ روضة الشهدا دوُرکی(۱۹)، حضرت افصح المتکلمین مولانا حسین واعظ تتبع تواریخ و تفاسیر ائدوب دقتله یازماغین روایتلری درجه صحّته یئتمیش و من خاکسارین نیتی اولدور کی، اصل تألیفده روضة الشهدایه اقتدا قیلوب سایر کُتبده اوْلان نکات غریبه‌لری ممکن اوْلدوقجا اوْنا علاوه قیْلام «وَحَدیقَةُ السُّعَدا» ایله موسوم ائدوب اوْن باب و بیر خاتمه‌ده صورت تألیفینه اتمام وئره‌م، انشاءالله تعالی!» **اوّلکی باب:** انبیا احوالین بیان ائده‌ر. **اینکینجی باب:**حضرت رسولون قریشدن چکیدگی جفالاری بیان ائده‌ر **اوچینجی باب:** حضرت سیدالمرسلین وفاتین بیان ائده‌ر. **دوردینجی باب:** حضرت فاطمةالزهرا وفاتین بیان ائده‌ر. **بشینجی باب:** حضرت مرتضی وفاتین بیان ائده‌ر. **آلتینجی باب:** حضرت امام حسن احوالین بیان ائده‌ر. **یئددینجی باب:** حضرت امام حسینون مدینه‌ده‌ن مکّه‌یه گلدوگین بیان ائده‌ر. **سکگیزینجی باب :** حضرت مسلم عقیلون وفاتین بیان ائده‌ر. **دوقّوزینْجی باب:** حضرت امام حسینون مکّه‌دن کربلایا گلدوگین بیان ائده‌ر. **اوْنینجی باب:** حضرت امام حسینون شهید اوْلدوغین

بیان ائده‌ر. **خاتمه:** مخدرات اهل بیتون کربلادان شاما گئتدوگین بیان ائده‌ر.

قطعه:

یــا رب مســـافر ره صـــحرای مـحنتم — توفیق ائدوب رفیق بنا صدق رهبرائت

سر مـنزل مـراده یـئتور، سـربلند قـیل — محروم قویما جُمله مرادوم مـیسّر ائت

اولکی باب

بعضی انبیای عظام و رُسُل کرامین صُورت احواللرین بیان ائده‌ر

فصل ابتلای آدم علیه‌السلام(۲۰)

بیلمک گره‌کدرکی، محنت سرای خـلقت و دارالبـلای فـطرتده مـصیبت‌زده‌لر پیشواسی و دلشده‌لر مقتداسی آدم صفیدور.

رباعی

آدم کی، فضای ـ عالمه باصدی قدم، انــــدوُه وبــلایه اوّل اوْلدی هــمدم.
مــخصوصدوُر آدمــه بــلای ـ عـالم عــالمده بــلاچکمه‌ین اوْلمــاز آدم.

هنوز آدم صفی تنگنای عدمدن فضای وجودا گلمه‌ده‌ن و خلعت خلقت گئیوب افسر کرامت بیرله سرافراز اوْلمادان، ملائکه زبان طعن اوْزاتدیْلار و اونی هدف تیر طعن ائتدیلر کی **«اَتَجْعل فیها مَنْ یفسد فیها»**(۲۱). روایتدور کی، ابتدای خلقتده حضرت ملک جلیل عزرائیله حکم ائـتدی کـی، جـمیع اجـزای زمـینون هـر جزئیندن بیر قبضه خاک آلوب بطن نُعماندا جمع قیلا و بیر سحابه امر ائتدی کی، قیرخ گون اوْل طوْپراغون اوزه‌رینه باران رحمت توکوپ تربیتینه مشغول اوْلا. و

بوُ خدمته مأمور اوْلان سحاب، اوْتوز طوْقّوز گون دریای الم و چشمهٔ غمدن نم چکردی و اوْل طوپراغا باران محنت تؤکردی. قیرخینجی گون کی، موعد اتمام ایدی، بیر نئچه قطره بحر فرحدن گؤتوروب، اوزه‌رینه. صاچوپ صورت تخمیرین[1](۲۲) اتمامه یئتوردی و پیکر اتمامین ظهوره گتوردی. بو سببدن مقرّر اوْلدی کی، طینت بشریت اکثر اوقات منبت ریاحینِ غم اوْلا وحقیقتده آثار سُروُر نهایت ندرت و کمال قلّت بولا(۲۳).

قطعه:

آدمین غم بیرله طوپراغین مخمر قیلدیلار اوندا درد و محنته منزل مقرّر قیلدیلار

مَوْقد نیران و اندوه ائیله‌یوب ترکیبینی صفحهٔ جانیندا نقش غم مُصوّر قیلدیلار

القصّه آدم وجودا گلوب **«یا آدَم اُسْکُنْ اَنْتَ وَزَوجُكَ الْجَنَّة»**(۲۴) اشارتیله ساکن بهشت اوْلدُوقدا و میوهٔ شجرهٔ منهیّه ده‌ن غیری جمیع تنعُّماتون تصرّفینه رخصت بوُلدوُقدا ابلیس بو حاله واقف اوْلوب، بنیاد حسد قیْلوُب وسیلهٔ مار و طاووس ایله بهشته گیردی و آدمه وسوسه وئردی و راه ضلالت گؤستردی. و آدمین ابلیسه مغلوُب اوْلدوُغینا سبب بو اوْلدی کی، مظهر افعال ستوده و مصدر خصال حمیده ایدی، کذب و خلافه امکان وئرمه‌یوب ابلیسین سؤزون محض نصیحت تصور ائتدی.

قطعه:

ای خوْش اوْل صافی طبیعت کیم، ضمیر پاکینه،

یئتمیه مطلق بوکیم، عالمده مکر و حیله وار.

ای خوْش اوْل صاحب سخاوت کیم، دم اظهار جوُد،

دوشمنین مقصودین اوْز نفعینه ائیلراختیار.

---

(۱) تخمیر دئمکدن مقصدی: استحاله، ماهیت و کیفیت ده‌ییشیک لیگی دیر.

روایتدورکی، شجرۀ منهیّه میوه‌سین آدم و حوّا تناوُل ائتدوکده‌ن سونرا گرد ادبار چهرۀ اعتبارلارین دوُتوُب، و افسر عزّت فرق اقتدارلاریندان دوشوب و خلعت کرامت بدنلریندن انتزاع بوُلوُب، و صورت حاللاری دگرگون اوْلوب مضطرب و متحیّر قالدیلار و مسند عزّتده ایکن مُعْتکفِ زاویۀ حرمان اوْلدیلار؛ خدمتلرینه رضوان مأمور ایکن اونلاردان نفرت قیْلدی و سرای سُرورلاری معمور ایکن سیل حادثه‌دن ویران اوْلدی. اوْل بیچاره‌لر مکشوف العَوْرة قالوب حیا قیلماغیْن هر درخته کی، پناه ایچون متوجه اوْلورلاردی اونلاردان درخت فرار ائده‌ردی. بو حالتده حضرت عزّتده‌ن ندا گلدی کی: **«یَا آدَم اَفَرْتَ مِنّي»**(۲۵) آدم آییتدی: **«بَل حَیَآءً مِنْكَ»** یعنی، سندن فرار ائتمه زه‌م، کندوُ فعلیمدن شرمنده یم».

شعر:

بـــزرگوار خـــدایـــا اســـانه عـــملم بنی مُکرّم ایکن خوار و خـاکسـار ائـتدی

بودوُر جزاسی آنیْن کیم سنا مخالِف اوْلوب هـــوای نـــفس مـراعـاتین اخـتیار ائـتدی

عاقبت برگ انجیردن ستر عَوْرت ائدوب فرمان قضا جریانیله بهشتدن چیْخماغا عزم ائتدیلر. آدم حوانون الین دوتوب بهشتدن دیشره قدم باصدوُقدا بیر ساعت یمین و یسارا باخوُب، توقع ائده‌ردی‌کی مشرق کرمدن آفتاب عفو و عطا طلوع ائده وظلمت حرمانه اضائت وئره و اوج عنایتدن سحاب عاطفت پـیدا اولوب گولزار اومّیده طراوت یئتوره. هیچ بیر جانیبدن رایحۀ مراد استشمام ائتمه‌یوب و هیچ بیر طرفدن دردینه درمان یئتمیوب نا اومید دیشره‌یه قدم با صدوُقدا لسانینا کلمۀ **«بِسْمِ الله الرَّحْمٰنِ الرَّحیم»** جاری اوْلدی. جبرئیل آییتدی «یا آدم بیردم توقف ائت، اوْلاکی بوکلمۀ طیّبه برکاتیندان ابواب مرحمت افـتتاح بـوُلا، و شـقاوت سعادته مبدّل اوْلا». خطاب گلدی کی: «ای جبرئیل، آدمه نیچون مانع اوْلدون؟» جبرئیل آییتدی: «الهی سنی رحمٰن و رحیم اسمیله یاد ائتدی، نوْلا کی، دریای

رحمتون موجه گلوب، و بحر عنایتون متلاطِم اوْلوب، بـو سـرگشته‌یی ورطـهٔ بلادان بیرکناراچکسه وگولزار اومیدینه سحاب مکرمتون باران رحمتیم تؤکسه».
نداگلدی کی: «ای جبرئیل، بنوم رحمت عام‌دور، اگر بو گون آدمه تعلق اوْلسا بیر نفسه مخصوص اوْلمیش اولور؛ صبر ائت تحمل قیل کی، عرصهٔ دونیادن ملک عقبایا توجه قیلدوُقدا، و دار فنادان معمورهٔ بقایه راجع اوْلدوقدا، کندویه و بین ـ بین اؤولادینا اظهار کمال ترحم قیْلام، و هُوْل قیامتده جمیع مـجرملرینه پـناه اوْلام.

قطعه:

زهی کریم کی، هردم عـموم ـ مکـرمتی — عــطایه جـملهٔ خـلقی اومـیدوار ائـیلر
زهی جواد کی، مجرم لری تسلّی ائدوب — هــمیشه عـفو ـ گـناهیله افـتخار ائـیلر

کنز الحقایقده مسطوُردورکی، آدم بهشتدن اخراج اولوندوغینا سبب بوایدی کی، مـــتعرّض عشـــق اوْلدی و عشـــق اقـتضای دارالمـلام ائـدوب مـلازم اربـاب ملامتدورکی، اونا دارالسّلام مناسب اوْلماز و اهـل سـلامت احـتیاطیله رونـق بوُلماز.

قطعه:

اگــر مــلامته صـبر ائـیله‌مزسن ای غـافل — ملامت ائیله‌مه! عشقی یوری سـلامت ایـله
کــمال عشـــق مـلامته‌دور، خـیال ائـتمه — کی، عشق ذووق وئره، اوْلماسا ملامت ایله

واوْل نهال دلرُباکی، شجرهٔ منهیّه صورتینده آدمه گؤروندی، شاهد محبت ایدی و اوْل نَهْی تنزیهیّه‌دن غرض ازدیاد رغبت ایـدی‌کی، «**الانسـانُ حَـریصٌ عَـلیٰ مـاٰ مُنِعَ**»(۲۶) ممکون کی، اگر اوْل شجرهٔ منهیّه منعله اختصاص بوُلماسایدی و نهیله ممنوع اوْلماسایدی آدم کثرت لذّاتِ تنعماتدان اونا پروا قیْلمایایدی و شـدت اشتغال‌ایله سایر اَذْواقدان اونا مُلتفت اوْلمایایدی.

شعر:

لطفدور هر جؤورکیم، عشاقینا اوْل ماه ائدەر،

قیلماغا نظّاره غافل اوْلانی آگاه ائدەر

هرجفاسیندا حبیبون بین عنایتدور نهان

کیم کی، غافلدور جفاسیندان آنون اکراه ائدەر

عاشیقه معشوقدان جفا عین وفادور اوندان غافل اوْلماق اونا بیر جفادور.

شعر:

نه خوشدور اوْل کی، محبوب اوْلا یُرفَنْ

گؤنولده دوْست اوْلا و دیلده دوشمن

جفاسینْدان وفالار اوْلا مضمون

اوْلوُب عین طلب منعینه مقروُن

فراقه اوْلا ظاهرده طلبکار

وصاله اوْلا باطینده خریدار.

القصه آدمه حُکْم اوْلدی‌کی: «ای آدم اگر مُرادون بهشت ایسه میسر اوْلدی قناعت قیْل و شجرهٔ منهیّه اطرافینا وارما «گلمه»، و مطلق آنا مایل و راغب اوْلما، و محقق بیل کی، آنوُن میوه‌سی اندوه و محنت، وسایه‌سی ظلمت و حیرتدور». آدم طبیعتی مقتضاسینْجا بهشتی چون گؤرمیشدی، آندان رغبت گؤتوروب شاهد محبّته گؤنول وئرمیشدی. لاجرم لشگر بلا کی، لازمهٔ عشقدور آنا ملازم اوْلدی و گرداب محنت کی، عین دریای محبتدور آنی احاطه قیلدی.

بیت:

عشق دعوادور جفا چکمك گواه

گرگواه اوْلمازسا دعوادور تباه

سلطان العارفین قُدِّسَ سِرَّهُ بویورمیشدور کی، خلقت آدمدن مقدّم شاهد محبّت جلوهٔ ظهور ائتمه‌گه بیر مظهر ایستردی واوْل زامان کی، دبدبهٔ عبادت ابلیس مُلک و مَلکوتی دوُتدی، شاهد محبت آنون اتّصالینه میل ائتدی. آمّا سلطان غیرت اوْل اتّصاله رخصت وئرمیوب، و آنون ذوق وصالین ابلیسه لایق گؤرمیوب، همیشه پردهٔ خفا و خلوَت عناده صاخلاردی، اوْل وقته‌دک کی، دست قدرت رخسارهٔ آدمدن نقاب عدم گؤتوروب، آنی مسجوُد ملائک قیلْدی و آدم شرف کرامت بولوب، منظور عین اعیان ممکنات اوْلدی.

بیت:

منور اوْلدی جهان پرتو جمالیندن

مشرّف اوْلدی زامان دؤولت وصالیندن

شاهد محبّت نزهتسرای بهشتده شجرهٔ منهیّه صورتینده کندیسین آنا عرض ائتدی و آدم اختیارسیز اونا واله اوْلوب، هماندم تمنّای مواصلت قیلوب دامنین دوُتدی آمّا پرده‌دار حرم‌سرای ارادهٔ ربّانی و حاجب درگاه بارگاه مشیت تأیید سبحانی، منع ائتدی کی: «ای آدم بو عروس زیبانون حلیهٔ زینتی گؤوهر اشک چشم پرنمدیر و بو مخدّره رعنانون زیور بهجتی یاقوت شعلهٔ آتش آه دمادم‌دور، و جنّت فضای فرح فزاسینده بو میسّر اوْلماز، و بهشت بهجت سراسینده بوحال صورت بولماز. تحمّل ائت‌کی، دار ـ دنیاده بو زینتلر ایله مزیّن اوْلدوقدا و آنوُن عقد تزویجی سنه میسّر اوْلور، واوْل زینت‌لر بو عروُسون رونق جمالین زیاده قیلور.

شعر:

عروس عشقه زیور روی زرد و اشک گولگوندور

دل سوزان و جسم دردناک و چشم پرخوندور

بو زیور حاصل اولماز بزمگاه صحن جنتده

متاع خانهٔ محنت فزای دونیائی دوندور.

پس آدم کی، عشقله بیقرار ایدی، ناچار وعده وصال و اُمید اتّصالله ترك بهشت ائدوب، محنت خانهٔ دونیانی اختیار ائتدی و دعوای محبّتده ذؤوقله دامن صبر دوُتدی. حُکْم اوْلدی کی: «ای آدم حوّادن مُباعدت اختیارائت! ومُلک فراغتدن تجاوز ائدوب سرکوی بلاده قرار ائت کی، هنگام وصال منقضی اوْلدی، و ایّام فراق گلدی، و زمان مواصلت انجام بولوب آوان مفارقت اوْلدی».

قطعه:

ای مایل راحت غمه همراه اوْلغیْل! دم ذؤوقدن اوُرما همدم آه اوْلغیْل!

ای جامع هر صفت، وصالی بیلدین، هجران المیندن داخی آگاه اوْلغیل.

القصّه مقراض انقراض مدت رشتهٔ مواصلت پیوندین قطع ائدوب، و آدم، حوّاده‌ن مفارقت اختیار قیلوُب، هر بیری بیردیارا دوشدی و هر بیری بین بلایه صاتاشدی. آدم وادی سرانديب سرگردانی اوْلوُب، حوّا ساحل دریای هینده(۲۷) دوشدی.

شعر:

نه ایشدور ای فلک دیلداری دیلداریندان آیوُرماق

جفاکش عاشقی یار وفادارینداان آیورماق؟

آدم و حوّا کندو حالتلرینه گریان، و جمیع ملائک آنلارون واقعه‌لرینه حیران اولوب ایکی یوز ییل بوُ نوع ایله پریشانلیق چکدیلر و اشک ندامت توٗکدیلر. ابن عباسدان نقلدورکی : «هر گاه، کی آدم یاد بهشت ائده‌ردی بیهوش اوْلوُب اؤزیندن گئده‌ردی». حضرت عزّتدن ندا گلدی کی: «ای جبرائیل، آدم غریبدور آنونلا مُوانست قیْل». بیر گون آدم جبرائیلدن سئوال ائتدی کی: «ای انیس جلیسوم! حوّادان نه خبرون وار؟» جبرائیل آییتدی: «اوْل ساکن ساحل دریای

هند اوْلوُب سنون فراقونلا گریاندوُر، وایشی همیشه آه و فغاندوُر». آدم اول خبر استماعیندان بیهوش اوْلوُب، عالم مُراقبه‌ده گؤردی کی، حـوّا سـاحل دریـاده ابروار سیلاب دمادم تؤکوب دئییرکی: «**یا حَبیبي آدَم اَجَائِعٌ اَنْتَ اَمْ شعبان ألابسٌ انت اَمْ عُرْیانٌ اَنَائِمٌ اَنْتَ اَمْ یَقظَانٌ**»[1] آدم جواب وئرمک تدارکینده ایکن اوْزیـنه گلوب، حوّایی گؤرمیوب، بیرنوحه قیلدی کی، جبرئیله تزلزل دوشوب، سؤال ائتدی کی: «ای آدم بونه حالتدور ؟» آدم صـورت واقـعه‌سین بـیان ائـتدوکده جبرئیل اوْل خبردن متأثر اوْلوب مناجات ائتدی کی: «یا رب بوغریب بیچاره یه رحم ائت» خطاب گلدی کی: «ای جبرئیل وقت اوْلدی کی، گولزار اومیده نسیم مقصد گذار قیلا و اوْل نسیمله غنچهٔ مقصود آچیلا».

بیت:

آه آتشباری عشاقوُن سـرایت‌سـیز دئگـیل عاقبت هر غم‌یئتر پایانه غایت سیز دئگیل

القصّه آدمون تؤوبه‌سی قبول اوْلوُب دعـاسی اجـابت بـوُلدی[2]. مـحقّق لردن نقلدورکی، سبب قبول تؤوبهٔ آدم اوچ نسنه ایدی؛ بیری حیا و بیری بُکا و بیری دعا. آمّا حیاسی اوْل غایتده ایدی کی، ابـتدای خـلقتده اوچ یـوز یـیل بـاش قالدوُروُب یوخاروُ باخمادی و یمین و یساره نظر بیراخمادی. آمّا بُکاسی اوْل مرتبه‌یی بوُلمیشدی کی، هجوم سیلاب اشکدن رخسـاریندا جـویبارلار عـیان اوْلوب و فرات و دجله گیبی آندان وحوش و طیور تمتُّع بولوب، دئرلردی کی: «نه خوْش آب خوْشگوار و نه زیبا شربت سازگار دور». آدم اوْل سؤزی استهزایه حمل ائدوب بیرگون مناجات ائتدی کی: «یا رب وحـوش و طـیور بـنوم آب چشمیمه تمسخر ائده‌رلر و آب شوره شربت خوشگوار دئرلر». ندا گلدی کـی:

---

(۱) ای یولداشیم آدم! آجمیسان، توخموسان، گئییملی‌سن، چیلپاقمیسان، یاتمیشسان یوخسا اویاقمیسان؟

(۲) وایام محنتی مرورایله هنگام راحته مبدل اولدی.

«ای آدم هیچ جؤهر، گؤهر اشک اهل نیازدان اعلاء و هیچ شربت زلال سرشکِ مردم پاک‌بازدان اَجْلا دئگول. فی الواقع بیر گؤوهر کی، معدن دیدهٔ ارباب نظردندور، خاک مذلّتده قالماز و بیرجؤوهر کی، بنوم تحفهٔ درگاهومدور محقّر اوْلماز».

قطعه:

دانـــهٔ درّ ســرشک ولمــعهٔ نــور بــصر. وه نه معدندور سواد ـ چشم ترکیم، آندادُور،

بــوبیرینده قــوّت کــیفیت فــیض نــظر. اوْل بــیرینده رتــبهٔ مــعراج درگـاه قـبول،

آمّا دعایِ آدم بوایدی کی: «یا رب! محمّد و آل محمد حقّیچون توبه‌می قبول ائیله». بیرگون بارگاه عزتدن نداگلدی کی: ای آدم سن محمّدی نه بیلورسن کی، ذیل شفاعتینه مُتمسِّک اوْلورسین؟» آدم آیتدی: «یا ربّ محمّدون اسم شریفین صفحهٔ ساق عرشده سنون نام لطیفونه مقارِنْ گؤردوم، بیلدوم کی آندان اشرف و افضل خلقون یوخدوُر، آنا توسُّل ائده‌رەم»(۲۸).

شعر:

اثر نور مصطفایی گؤرون خاتم خیل انبیایی گؤرون

نور رایی چـراغ عـالمدور آب رؤی شــفیع آدمـدور

و آدمون بیر مصیبتی داخی قتل هابیل ایدی. روایتدور اهل تفسیردن کی، قبول تؤوبه‌دن صونرا آدم حوّایا ملحق اوْلدی، و بیگیر می نوبت حوّا حامله اوْلوب، هر نؤبت بیرغلام و بیر جاریه آندان ظهورا گلدی، و شریعت آدمده هر بطنون جاریه‌سی غیر بطنون غلامینا وئریلمک عادت ایکن اتفاقاً قابیلون همزادی اوْلان "اقلیما" نام جاریه، هابیل همزادی اوْلان "یهودا" نام جاریه دن اجمل واقع اوْلدی، و آدم، هابیل‌ین همزادی اوْلان جاریه‌یی قابیله حُکْم قیلدی، و قابیل عادت مسنونه‌یه قائل اولمیوب قبول ائتمه‌دی کی، اقلیمایی هابیله وئروب کندی

یهودایا قناعت قیلا و سایر اؤولاد آدم گیبی مطیع و منقاد شـرع اوْلا. مکـابره قیلدی کِی: «ای آدم بومدعا اثر محبّتوندور، نه کـی مـقتضای شـریعتون». آدم آییتدی: اگر بنوم صلاحُوما راضی اوْلمازسین، مرافعه نـوزی قـاضی حـاجاته رُجوع ائدوب، آنُون امرینه راضـی اوْلون و آنـون حکـمونه مـتابعت قـیلوُن».
اونلارین بیری مزارع ایدی، مزروعاتیندان بیرقاچ«قده‌ر» خوشه حاضر ائدوب و بیری چوْبان ایدی قوْیون مهیّا قیلوُب بیر عرصه‌ده قوْیوب شرط ائتدیلرکی، هر کیمون قوُربانی مقبول اوْلورسا اقلیمایی اوْل تـصرّف قـیلا. مـترصّد حُکـم اوْلدوقدا عالم غیبدن بیر برق لامع چیخوُب هابیلون قوربانین تصرّف قیلْدی، و قابیلون قوُربانی معطّل قالدی. بو واسطه‌دن آتش حسد قابیلون بنای اختیارین یاخوب و سیلاب رشک معمورهٔ قرارین ییخوب، هابیلون هلاکینه عزم ائتدی. و قتلینه همّت تودی. آدم متوجه زیارت بیت‌المقدّس اوْلدوُقدا فـرصت بـوُلوُب، مشغول خواب ایکن آنی هلاک ائدوب، قیرخ گون باشی اوزه‌رینه گؤتوروب گزه‌ردی، زیرا بیلمزدی کی، نئتمک گره‌ک. بـیرگون گـؤردی‌کی، بـیر غُـراب بیرحُفْره محفور ائدوب، بیر غُراب میّتی دفن ائتدی، آندان ارشاد اوْلوب هابیلی دفن ائدوب اوزه‌ریندن گئتدی.

شعر:

رشکـــدور جـانا اضـطراب سـالان	*رشکـــدور عــالمی خـراب قـیلان*
رشکـــدور مـــوجب جـــفای یـزید	*رشکدورکیم حسینی ائتدی شـهید*

القصّه آدم بیت‌المقدسدن مراجعت قیلدوقدا جـمیع اؤولادی اسـتقبال ائـدوب هابیل آنلاروُن سلکینده اوْلمـاماغین احـوالیـن اسـتفسار ائـتدوکده، دئـدیلر: «بیرنئچه گوندور کی، غائب اوْلوُبدوُر. آدم مضطرب اوْلوُب یئددی گون تجسُسْ و تفحص ائـتدی، سکگـیزینجی گـون مـلالتله یـوُخوُیا گـئتدی. واقـعه‌سینده

گؤردی‌کی، هابیل آلودهٔ خاک و خون اوْلوُب استغاثه ائده‌ردی‌کی، **«یا اَبتاه الغیاث»** آدم اضطرابلا بیدار اوْلوب، فریاد ائتدوکده جبرئیل حاضر اوْلوب، آیتدی: «ای آدم بونه فغاندور؟» آدم صورت واقعه‌یی بیان ائدوب، هابیلون حالین صوْردی. جبرئیل آییتدی: «هابیلی قابیل هلاک ائدوب بیرمؤضعده دفن ائتمیشدور». آدم بنیاد نؤحه قیلوُب تضرّع ائتدی کی: «ای برادر جبرئیل آنون مزارین بنا گؤستر». جبرئیل آدمی هابیلون مزاری اوزه‌رینه گتوروب، و آدم آنوُن مزاریندان طوْپراق حجابین گؤتوروب گؤردی کی، پیکری پوْزیلمیش و اعضاسی پاره پاره اوْلمیش. آغاز نؤحه قیلوُب‌روی تضرع بارگاه بی‌نیازا توُتدی، و مناجات ائتدی، کی: «یا رب قابیل سنون حُکموندن تجاوز قیلوب، و بنوم حرمتوم توتمایوُب بو مظلومی قتل ائتمیش، جزاسین وئر». حضرت عزّتدن ندا گلدی کی: «ای آدم مقرّه‌رکی نصف عذاب دوُزخ قابیله منسوب اوْلا، و اوْل عذاب ایچینده مُؤبّد قالا». ای عزیزلر هرگاه کی، آدم حرمتین دوُتمیوُب آنین فرزندین قتل ائدن بونجا عذابا مستحق اوْلور، معلوُمدوُر کی، حضرت رسولون، کی آدمدن اشرف و افضلدور، حرمتین دوتمیوب اکثر اؤولادین شهید ائده‌ن نه تعذیبه استحقاق بوُلوُب و دائما نه عقوبتده قالوُر. صحیفهٔ رضویّه‌ده مسطوُردورکی؛ قاتل امام حسین دوُزخده بیرآتشین تابوت ایچینده محبوس اوْلا کی، رایحهٔ کریهه‌سیندن اهل دوزخ نفرت قیلا. بی‌تکلّف حسین مظلومون قتلی واقعهٔ اعظم، و حادثهٔ اکبردور و چکدوگی محنت آدم چکدوگی محنتدن بتردور. اگرچی آدم بهشتدن جُدا دوشوب وادئ غربتده سرگردان اوْلدی، آمّا حضرت حسین مدینهٔ مطهّره و مکّهٔ معظّمه و روضهٔ رسول‌الله دان محروُم اوْلوب غربت کربلاده آزار وایذا بوُلدی؛ و اگر آدم بیر فرزندینون قتلیندن منزجر اوْلوب ملالت چکدی، اوْلحضرت اؤولاد متعدّد شهادتین مشاهده قیلوُب اشک ندامت

تؤکدی.

شعر:

مـحنت آدم دئگـول مـانند انـدوه حسـین *فی المثل بیر شعله‌دور برق بلادان اوْل شرر*

اشـرف خـلق جـهانون اکـبر اؤولادیـنی *قتل ائدن دونیاده و عـقباده اوْلمـاز بـهره‌ور*

فصل فی ابتلای نوح علیه‌السّلام(۲۹)

بادیهٔ محنت بلا کشلرینون، و بادهٔ محبّت سرخوشلارینوُن بیری داخی حضرت نوح نبی‌دور کی، دوقّوزیوز ییل هدف سـهام سـیاست سُـفهای قـوم اوْلدی، و سنگدللر جفاسین چکوب صبر قیلدی، و دعوت ائـتمکده تـقصیر ائـتمه‌دی. و دقایق تبلیغ احکام الهیده آندان تکاهُلْ و تکـاسُلْ ظـهوره یـئتمه‌دی. تـظلّمده مسطوردورکی، اوْل واضع قانوُن شریعت و اوْل گولزار ریاحین کرامته، هرگون سحاب ستمدن ژاله وار اوْل مقدار سنگ سیاست یـاغدیریرلردی کـی، جسـم لطیفی لعل آبدار گیبی داشلار ایچینده ایتردی، آمّا یئنه جبرئیل حـاضر اوْلوُب اوْل گول باغ رسالتی لاله‌وار جام پُرخون و اعضای پاره – پاره ایـله داشـلار ایچیندن چیخاروُب، پَرْ و بالین اعضاسینا سوُروب، صحت وئروب اوزه‌ریندن گئده‌ردی. و اوْل حضرت یئنه انجمن آرای قوم اوْلوب کـلمهٔ «**قُـولوا لا َ اِلَـهَ اِلَّا اللّه**»(۳۰) عبارتیله آنلارا آغاز دعوت ائـده‌ردی. مـدّت عـمرینده بـو طـریقی مَسْلوک ائدوب اوچ قرن قومیله مدارا قیلدی، آمّا گون ـ گوندن قومون جفاسی آنا زیاده اوْلدی. بیرگون بیر مدبّر فرزند ناپسندینه نوحی گؤسته روب نصیحت قیلدی کی: «ای فرزند، بیزوم طریقوموزده بو شخصه اهانت عـین عـبادتدور، غافل اوْلمـایاسین و تـقصیر قـیلمایاسین». اوْل حـرامـزاده آیـتدی: «ای پـدر اوْلمایاکی بو وصیّت ادا اوْلمادان اجل یئتوب بنی بو عبادت ثوابیندان مـحروُم

ائده». پس حضرت نوحه متوجّه اولوب بیر داشلاجبین مبارکین مجروح ائدوب محاسن شریفنه قان روان اولدی و اول سیل خونابیله دریایی بلای طوفان تموج ائدوب حضرت نوح دُعاقیلدی کی: «**رَبِّ اِنِّي مَغْلوُبٌ فَانْتَصِر**»(۳۱) ناوک دُعاسی هدف اجابته یئتوب، و احاطهٔ طوفان عالمی توتوُب جمیع مخالف غرق اوْلدی، همان نوح تابعلرله قوُرتلدی.

شعر:

سیل بیداد و ستمدور منشأ طوفان نوح، اوْلماسوُن غافیل بلادان اهل بیداد و ستم
خانهٔ ظالم گئده‌ر سیلابه مانند حباب دوُتسا طوفان عالمی مظلوما طوفاندان نه غم؟

کنزالغرائبده مسطوردوُرکی، زؤرق نوح ایّام طوفاندا هر طرفی سیر ائده‌رکن خطّهٔ کربلایا ایریشدوکده، «جایریّه» دئدوکلری منزیلده متحیّر اوْلوب، توقّف ائدوب حرکتدن دوشدی. حضرت نوح بو حالته حیرت ائتدوکده ندا گلدی کی: «ای نوح اوْل منزیلدورکی، سفینهٔ اهل بیتی «**مَثَلُ اَهْلِ بَيْتي كَمَثَلِ سَفِينَة نوُحٍ**»(۳۲) بو منزیلده غرقهٔ گرداب خون اوْلا و اهل بیتون اکثر افاضل و اعیانین بو منزیل دایرهٔ حیرته بیراخوب سرگردان قیلا. فی‌الواقع تأمل ائتدوکده مناسب گؤرونورکی، حدیث صحیح مقتضاسِنْجا سفینهٔ نوح اهل‌بیت رسالتدیر. زیرا هوایِ نفسِ اصحابِ عنادلا دریایِ مصائب متلاطم اوْلدوُقدا و صحرایِ کربلایی طوفانِ بلا احاطه قیلدوُقدا، هر کیم اهلِ بیته داخل ایدی، بلایِ مصیبتدن نجات بولدی و هر کیم خارج ایدی هلاکت اوْلدی. روایتدورکی، حضرتِ حسین مدینه‌دن عزیمتِ کوفه قیلدوُقدا یئددی یاشیندا بیر معصوُمه‌سی اوْلوب مرافقتینه قدرت بولماماغین امّ‌سلمه خدمتینده قالمیشدی و واقعهٔ کربلادا حضرت امام، شهید اوْلدوقدا بیر غُرابِ مشکین بال پر و بالین قانلا رنگین ائدوب، متوجه مدینه اولوب ام سلمه‌نین دیوار سراییبنا قوْنوب، بال و پر افشانلیق ائده‌ردی. اوْل

معصومه گؤورب، فراستله اونو حسینون شهادتین معلوم ائدوب فغان قیلدی. ام‌سلمه آییتدی: «ای مخدومه نه واقع اوْلدی؟» اوْل معصومه آییتدی: «ای عزیزه، غراب مخبرِ احوالِ سفینهٔ نوحدور، غالبا بوگون سفینهٔ اهل بیت طوفان بلای دونیادان نجات بولدی، و محرک هوای قرب الٰهی آنلاری ورطهٔ هائیلدن واصل ساحل نجات قیلدی و بوغُراب آندان گلور و آنلاردان خبر وئرور.» اُمّ سلمه آییتدی: بو واقعه‌نین بیر نشانه‌سی وار وار. اول معصومه آییتدی: نشانه نه‌دیر. ام سلمه آییتدی. «بیر گون حضرت رسول الله خلوتدن دیشره چیخوب بیر مدّت مکث ائدوب ژولیده موی و غبار آلوده رؤی مراجعت ائتدی. دئدوم: «یا رسول‌الله بو کدوُره‌ته باعث نه‌دور؟» بوُیوُردی کی: «ای اُمّ‌سلمه بنا بوگئجه عراقدا بیر مقام گؤستردیلرکی، آنا کربلا دئرلر و اول منزیلده حسینون و بعضی اولادین قتلگاهینی زیارت ائتدوردیلر و بن اوْل منزیلدن بیر مقدار خاک آلوب گلمیشم». مبارک اللرین آچوُب اوْل طوْپراغی بنا تسلیم ائتدی و بوُیوُردی کی: «بو طوْپراغی بیر شیشه‌ده حفظ ائت. اوْل گون کی، وعدهٔ شهادت یئتر، بو شیشه‌ده‌کی اجزای تراب اوراق گول گیبی قان رنگین توتار. و بن اوْل طوْپراغی حفظ ائتمیشم»(۳۴). و بیر روایت دخی بودور: قاضی عیاض کتابِ شفاده نقل ائتمیش کی، حضرت رسول حسین مظلومون قتلیندن خبر وئروب زمین کربلادان، کی، آنا «طفطف» دئرلردی، بیر قبضهٔ خاک آلوُب اُمّ سلمه‌یه تابشوُردی. و بیر روایت دخی امام یافعی مرآتُ الْجناندا اَنَسْ بن مالکدن اِمام حنبل واسیطه‌سیله نقل ائدوب مسطور ائتمیش کی، بیر گون ملک السّحاب حجرهٔ رسالته گلوب حضرت امام حسین حاضر اوْلدی، و قوْل‌لارین حضرت رسولون بوْینینا بیراخوب مبارک گیسولریله بنیاد ملاعبه قیلدی. ملک السّحاب آییتدی: «یا رسول‌الله بو پروردهٔ نعمتون اوْلان فرزند سعادتمندونی امّت بیوفا

دشت کربلاده قتل ائدەلر. و کربلادان بیر مقدار خاک، نمونه ایچون حضرت رسوله عرض ائتدی، و حضرت آنی اُمّسلمه‌یه تسلیم ائتمیشدی». هر تقدیرله ام‌سلمه اول شیشه‌یی حاضر ائدوب ملاحظه قیلدوُقدا گؤردیلرکی، اوْل خاک خوناب اولمیش و اوْل نشانه وقوع بوُلمیش چون نشانه ایله کربلا واقعه‌سینون کیفیتین بیلدیلر، آغاز مصیبت قیلوُب عزایه عزیمت قیلدیلار(۳۵).

شعر:

یا رب نه فتنه‌دورکی، خراب ائتدی عالمی	*آزرده قیلدی روُح رسول مکرّمی*
اعیان آل احمده گردوُن جفا قیلوُب	*اشراف اهل بیته روا گؤردی ماتمی*
واحسرتا کی، بوُلدی خلل سیل فتنه‌دن	*شرعون بنای مُتْقَنْ و بنیاد محکمی*
گولزار کربلا یه تیکیدی نهال غم	*خوْشدوُر کیم آنی ائیلیه سیراب گوْز نمی*

فَصْلِ اِبْتِلایِ خَلِیل الله عَلیهِ السّلام(۳۶)

دیار بلامسافرلری، و عقار عنامجاورلرینون جمله‌سیندن بیری محبوب مَلِکِ جلیل، ابراهیم خلیلدورکی، تا خلعت خلقتده سرافراز اوْلدی، و خلوتِ خلّتده شرفِ محرمیت بوُلدی. هرگز هجوم بلالاردان امان بوُلمادی، و صدور حادثه دن فارغ اوْلمادی. بلالاردان بیری اولدور کی، نمرود مردوُدون آتش استیلاسی زبانه چکوب و سحاب تسلّطی باران بلا تؤکوب استدعا قیلدی کی، اوْل طلای تمام عیاره آتش سوزانلا تاب وئره، و اوْل شمع سبستانی یا خوب ظلمت سرای کُفرینه نور ـ سرور یئتوره. القصّه ابراهیم منجنیقه گیردوکده وملائکه آنی آتشه متوجّه گؤردوکده مناجات ائتدیلرکی: «یا رب جمیع بنی آدمدن بیر کیمسه‌دورکی، سنون احدیتونه معترفدور وعبادتونله متّصفدور، آنی یاندوُرماق ائده‌رلر. رخصت وئرکی، معاونت قیلوب آنی بوتهلکه‌دن خلاص ائده‌لوم. »

حضرت عزتدن خطاب گلدی کی: «معاونتینه گئدون و اگر مدد دیلرسه، مـدد ائدون». بو اشارتله ملک السّحاب حاضر اوْلوب، آییتدی: «ای خلیل رخـصت وئرسن سیلاب سیاستله اعدانوُن نایرهٔ فسادین منطفی قیلوُب بنای عـنادلرین فنایه وئرمگه حاضر اوْلمیشام». و ملک الارض آییتدی. «اگر اشارت اوْلسا قومِ نمروُدوُ قاروُن گیبی تحت الثرایه چکمَکه عزیمت قـیلمیشام. حـضرت خـلیل آییتدی: «ای عُمّالِ کارخانهٔ دونیا وای حُفّاظ قوانینِ نظامِ اشیا؛ صلاح بهبودومدا بنوم اختیاروم یوخدور کی، دوستدان گلن دردون درمانینا اقتدا توتمازام».

شعر:

درد له خـــرسند اوْلان دردیـنه درمـان ایســته‌مز،

ذوْق محنت بولسا عاشیق راحت جان ایســته‌مز.

هرکیمی ایسـترسه جـانان عـالم عشـقینده فـرد.

صـــبر ائـدر تـنهالیغا انـصار و اعـوان ایســته‌مز.

بو مناظره‌لردن صوْنرا خلیل منجنیقدن جدا اوْلوب آتش سوزانا دوشمه‌گه قریب اوْلدی.، جبرئیل امین اوْل شمعون پروانه‌وار باشینا دولانوب آییتدی: «ای خلیل **«هَلْ لَكَ مِنْ حاجَةٍ»** یعنی بیر حاجتون وارمی؟» خلیل اللـه آیـیتدی **«اَمّـا اِلَـیْكَ فَلا»**(۳۷) یعنی احتیاجوم وار امّا سنه یوْق». جبرئیل آییتدی: «مدد ایسته آندان کی، آنا محتاج‌سن». ابراهیم آییتدی: **«عِلْمُه بِحالِي حَسْبي عَنْ سُؤالي»** یعنی آنـوُن علمی حالومه، مانعدور سوالمه».

شعر:

غــــافل اولمــاز درددن، درده گــرفتار ائـیله‌ین

عاشیق و عـارف دگـول دردیـنی اظـهار ائـیله‌ین

ال چکون دردوم علاجیندان کی، تحقیق ائتمیشم

ایسته سه، صحت وئره‌ر بـیماره، بـیمار ائـیله‌ین

فی الواقع بیر عاشیق صادق کی، یاردان غیری کندویه اغیار بیلور، اغیار تدبیریله یار دردینه درمان قیلماغی کندویه عاربیلور. روایتدور کی، ابراهیمون کمالِ استغناسی غیردن، دریای رحمتی موجه گتوروب خطاب گلدی کی: «بندن غیری اومید دویمایانی بن ده غیره محتاج ائتمه زه‌م». و بعضی دئمیشلر کی، خلیلون جوابی جبرئیله بو اوْلدی کی (۳۸): «بن محب دوُستم، هیچ دوشمن گؤرمه‌زه‌م کی، بو جفالاری آندان بیلیم؛ حاشا کی، دوست جفاسیندن شکایت قیلام ﴿**یَفْعَلُ اللهُ ما یَشاءُ وَیَحْکُمُ ما یُریدُ**﴾(۳۹) بو گفتاره مُقارِن ندا گلدی کی: «**یا نارُ کُونِي بَرْداً وَسَلاماً عَلی اِبْراهیم**»(۴۰) یعنی ای آتشِ سوزان سلامت اوْلغیل خلیله. و نته کیم اوْل طبیعت بشریتدن چیخوب محض اخلاص اوْلدی‌سن طبیعتوندن چیخوب احراقی اشفاقه تبدیل ائت».

شعر:

گولشن اومید ابر صبردن سیراب اوْلوُر

صبر قیلسان آب گوهر سنگ لعل ناب اوْلوُر

تیره اوْلمازکسب ظلمت ائیله‌یوب هر خانه‌کیم

جلوه‌گاه پرتؤوی خورشید عالمتاب اوْلوُر

و حضرتِ خلیلون بیر مصیبتی دخی قضیهٔ ذِبح اسماعیلدور کی، لسان تنزیل جاری اوْلمیش کی ﴿**اِنَّ هٰذا لَهُوَ الْبَلاءُ الْمُبینُ**﴾(۴۱) روایت صحیح، و نقل صریحدور، کی بیرگون حضرت اسماعیل صیدگاهدان رُخسار غبار آلودلا حضرت ابراهیمون حضورینا گلدوکده حضرتِ ابراهیم نظر التفاتلا اوْل آفتابِ عالمتابوُن صفحهٔ رخسارین مطالعه قیلدوقدا سلسلهٔ گیسویِ مشکباریندان هر سرِ مو جانینه بیر رگِ جانینا پیوند و شعشعهٔ جمالِ پُر نوریندن هر رشتهٔ شعاع بیر عضوونه بند اوْلوُب لذّت دیدارینده محو اوْلدی و تماشای رخساریندا جُمله نقد وجودین صرف قیلدی.

بیت:

تـــعالی اللـــه بـونه رخســار مـرغوب دلارادۇر

کی، دیل درکینده عاجیز، جان تماشاسیندا شیدادۇر

لاجرم سلسلهٔ غیرتِ عشقِ الهی متحرّک اوْلوُب رابطهٔ محبّت مجازینین انقطاعی لازم گلدی و معشوقِ مشفق عاشق صادقین اغیاردن قطع علاقه ائتمه‌گه توجه قیلدی.

شعر:

یار ایسته‌مزکی، عاشیقی اغیاره یـار اوْلا، هــر لحــظه بـیر تـردّد له بـیقرار اوْلا

ایسترکی، لوح ساده اوْلوب نقش غـیردن پــیوسته کـندو نـقشینه آئـینه‌دار اوْلا

القصه چون خلیلون قلبینی محبت اسماعیل مملو قـیلدی، واقـعه‌سینده دیـوان قضادان حُکم اوْلدی کی: «ای محرم سرا پردهٔ خلت، وای مقتدایِ اُمّت، اگر جادهٔ محبتیمده ثابت قدمسن بندن غیردن رغبتی گؤتور و مفتونی اوْلدوغون جـیگر گوشه‌نون رشتهٔ حیاتینا تیغ انقطاع یئتور».

شعر:

اوْیله‌کیم معشوقی عاشیق غیره دمساز ایسته‌مز

عاشیقین معشوق هم غیر ایله همراز ایسـته‌مز

ابراهیم اوْل یوُخودان بیدار اوْلدوقـدا هـاجره آیـیتدی : «ای هـمسر مـهربان! اسماعیله تجدید لباس بیرله‌زیور وئرکی، دوست میهمانی اوْلوُر». هاجر حسب الاشاره اوْل خورشید آسمان لطافتون سونبولِ گیسوی مشکبارین شانه‌لیوب، و اندام لطیفین البسهٔ الوانلا مزیّن قیلوُب، مهیّا قیلدوقدا ابراهیم آییتدی: بیر رسن «ایپ» و بیر تیغ داخی همراه ائیله». هاجر آییتدی: یا خلیل‌الله صحبت احباب سبب رابطهٔ اتصال اولور، تیغ کی، آلت قطعدور آندا نه مناسب؛ و مجمع اصحاب محلِّ حلِّ اشکال اوْلور، رسن کی آلت عقددور آندا نه واجبدور؟» خـلیل‌الـله

آییتدی: «شاید بیر قوُربان ائتمک لازم گله و باغلاماغا و کسمَه گه تیغ و رسن ضرورت اوْلا». القصّه ابراهیم و اسماعیل، هاجره وداع ائدوب روانه اوْلدوقدا، هاجر ورطهٔ تفکّره دوشوب متحیّر قالدوُقدا، ابلیس کی، محرِّکِ سلسلهٔ فساد و مؤسس بنای عدوان و عناددوُر، فرصت بولوب عزم قیلدی کی، خاندانِ خـلّته رخنه بیراخا و خلیلون معمورهٔ نبوّتین حیله ایله ییخا. بیر پیر صالح صـورتینده متمثل اوْلوب هاجرون خدمتینه گلوب آییتدی: «ای صالحه بـولورمیسن کـی، ابراهیم و اسماعیل قاندا گـئتدیلر؟» هـاجر آیـیتدی: «دوست صـلای ضـیافت اوُرمیش، آنا اجابت ائدەرلر». ابلیس آییتدی: «ای غافل غلط خیال ائتمیش‌سن ابراهیم اسمٰعیلون قانین تؤکمک ایستر؛ تیغ ورسندن اندیشه نه اولدوغین بیلمه دونمی؟ و صورت حالیندن کیفیت مآلین ملاحظه قیلمادونمی؟» و بو گـفتاردان ابلیسون مدعاسی بو ایدی کی؛ جماعت نساء رقت قلبله مـعروفدور و طـایفهٔ عَوْرت قلت صبر و ثباتلا موصوفدور. هاجر بو خبردن متأثّر اوْلوب اضطراب قیلا، و خلیلون عزیمتینه مانع اولا. هاجر آییتدی: «ای پیر حرف عجب‌دیر کی، سن ابلیس اوْلمایاسن؟ زیرا خلیل اغیار قتلیندن فرار ائده رکن اسماعیل کی، یار وفاداردور، جفاسین روا گؤرور می؟» ابلیس آییتدی: «ای هـاجر واقـعه‌سینده «یوخوسوندا» بو امره مأمور اوْلمیشدوُر». هاجر آییتدی: «خلیل کاذب دئگول، فرمان الهی بو خصوصدا صدور بولوب جانب حقدن اشارت بـؤیله اوْلدیسـا، زلال تیغ بلاچشمهٔ آب بقادوُر، و قطرهٔ خون اسمعیل لالهٔ گولزار عزّ و علا».

بیت:

جانیله بیزدن اگر خشنود اولور جـانانیمیز — جانه منّتدرو آنون قوربانی اولسون جانیمیز

ابلیس، هاجردن نومید اوْلوب خلیل‌الله رهگذارین دوُتوب آییتدی: «ای عاقل زمان، و افضل اهل جهان؛ نه رواکی، گولزار نبوّتون نهال نورسین زینت گولشن اقتدار ایکن وسوسهٔ خواب و خیالله آزردهٔ تیشهٔ جفا قیلاسن، و صدف رسالتون

گؤهر تابناكين زيور افسر عزّ و اعتبار كن دغدغۀ فكر محال ايله گيرداب بلايا صالوُب متحيّر و متأسف اوْلاسن»؟.

شعر:

باغبانا، زينت گـولزار اوْلان شـاخ گـولى، كسمه فوت زينت گولزاردن انـديشه‌قيل!

شاد ائدوب اغيارينى آزرده قيلما يارينى، رنج يـار و طـعنۀ اغـياردن انـديشه قـيل!

حضرت خليل بيلدى كى، اوْل ابليسدور. دئدى: «اى مُدبر اگرچى مـيوۀ نـخل حياتوم و جوهر گنجينۀ ذاتوم اسمٰعيلدور، حقّا كى، اگر هر رگ اعضاى تركيبيم بير بير اسمعيل اوْلسا و جمله سينون قطعينه امـر مـعبود صـدور بـوُلسا تـوقف ائتمه‌ييم و طريق تخلف دوُتماييم.

بيت:

درد عشـق يـار، كـؤنلوم مـلكينون سـلطانيدور

حكم آنونُ حكميديرور فرمان اونئون فرمانيدور

ابليس لعين آندان داخى مأيوس اوْلوب، اسمٰعيلى طفل گـؤروب فـريبه قـابل تصوّر قيلوُب آييتدى: اى گولِ گولزار نبوت، و نهال حديقۀ رسالت، عزيمتون نه يانادور؟» اسمعيل آييتدى: «دوست ضيافتخانه‌سينه». ابليس آييتدى: «حاشاسنى ابراهيم ذبح ائتمک تداروكينده‌دور». اسمٰعيل آييتدى: «اى پير گمراه، اگر بـنوم قتلوم آنا امر اولونموشسا داخى آنون اطاعتى منه امر اولينميشدوُر، انـقيادينـدا تمرّودوم يوخدور؛ خصوصاً كى، امر اوْلينميش اوْلا».

شعر:

جانيمى جانان اَگـر ايسـترسه مـنت جـانيما جان نه‌دور كيم اونى قوربان ائتمه‌يم جانانيما

خليل آييتدى: «اى اسمٰعيل بو بدبخت ابليسدور، حيله‌سيندن حذر ائت». اسمعيل ابليسه سنگ اجتناب آتوُب، دفع ائتدوكدن صوْنرا، والد صالح و ولد خلف اتفاقلا منايه گلديلر. ابراهيم تيغ چكوب، رسن چؤزوب، آييتدى: «اى فـرزند عـزيز،

ناظم کارگاه حکمت و مصوّرِ صورت خانهٔ فطرتدن ذبحونه حکم اولوبدور، صلاحین نه‌دیر؟» اسمٰعیل آییتدی: «ای والد بزرگوار بو فرمانه موجب نه اوْلا؟» خلیل آییتدی: «ملک محبّت قبول شرکت قیلماز، و محبّتده مشارکت مناسب اوْلماز. غالبا طغیان محبّتون موجب تحریک غیرت حضرت عزّت واقع اوْلدی و هوای افراط مودّتون دریای محبوبِ حقیقتی متحرک قیلدی». اسمٰعیل آییتدی: «ای عزیز».

شعر:

عَــجَباً لِـلمُحِب، کَـیْفَ یَـنَامُ　　　　کُلّ نَومٍ عَلَی الْمُحِبِّ حَرَام(۴۲)

دئمیشلر معشوق عاشیقی همیشه بیدار وجلوهٔ حسنیندن خبردار ایستر، سن کی دعوی عشق ایله آلودهٔ غفلت و آسودهٔ خواب راحت اوْلاسن، عجب میدورکی، بؤیله خواب پریشان گؤورب پریشانلیق بولاسن». القصّه هر تقدیرله اسمٰعیل اوْل واقعه‌یی کندوُیه شرف روزگار بیلوب و اول سعادته مباهات قیلوب آییتدی: **﴿یَا اَبَتِ افعَلْ مَا تُؤمَرُ﴾**(۴۳) ای پدر بزرگوار: اسمٰعله بدل وار، و حضرت جلیله عوض یوخدور، واحد مطلق دامنین دوُت یوْخسا اسمعیل گیبی چوْخدوُر». ابراهیم آییتدی: «ای فرزند گرامی نه وصیّتون وار؟» اسمعیل آییتدی: «ای مخدوم اوچ وصیتوم وار: بیری اوْل کی؛ زمانِ قتل اعضای جسمومی محکم باغلایاسان کی، اقتضای الم تیغ ایریشدوکده جسمِ ضعیفی اختیارسیز اضطرابا صالوب حرکاتوُمدان سنا بیر آسیب یئتوب بنا موجب عصیان اوْلمایا».

بیت:

چکمه‌زم غم تؤکسه قانوم تیغ برّانوُن سنون

وهمیم آنداندورکی، پُرخون اولا دامانون سنون

و بیر وصیّتم داخی اوْلدوْرکی، زمانِ ذبحده رُخسارهٔ زردمی یئر یوزینه بیراخوب بنی بِسْمِلِ ائده‌سن؛ اوْلمایاکی، مطالعهٔ صفحهٔ رخساروم ائتدوکده محبّت طبیعی اجرای حُکْمه تأخیر وئروب، قتلمه مانع اوْلوُب بو صوُرت سنی

تقصیر طاعته متّهم قیلا، و بیر وصیتیم داخی اوْلدورکی؛ دارالسعادتنه مراجعت قیلدیقدا، والدهٔ مهربانوُمی تسلّی ائدوب رعایتین واجب بیله‌سن، و صبر و شکر طریقینه هدایت قیلاسان». وصایا تمام اوْلدوقدا ابراهیم، اسمعیلون اللرین و آیاقلارین مُحکم باغلایوُب حلْق مبارکینه تیغ بی‌دریغ اوُردوقدا ملائکهٔ زمین و آسمان خروشا گلوب تعجب ائتدیلرکی: «یا رب، بو نه بندهٔ عظیم الشأندور و مخلص عَدیمُ‌الاَقران، کی طریق محبتده آتش سوزانا بیر اقسالار تفاوت قیلماز و جیگر گوشه‌سینون قتلینه حُکم ائده‌رلر منزجر اوْلماز». القصه یئتمیش نؤبت تیغ چالدی، قطعاً قطع رئتمه‌دی. و اوْل جسم لطیفه تیغ تیزدن ضرر یئتمه‌دی. خلیل‌الله خشمناک اوْلوب تیغی داشا چالدیقدا تیغ تیز زبان چکوب آییتدی: «ای رسول خدا «**اَلْخَلیلُ یأمُرْنی وَالْجَلیلُ نَهانی**»(۴۴) و من مُترصِّد حُکم جلیلم، نه کی تابع امر خلیل». روایتدورکی بوحالتده ملائکهٔ عُلوی متعجب اوْلوب، آییتدیلار: «آیا ابراهیم اسخیٰ میدورکی، جیگرگوشه‌سین قوربان ائده‌ر، یا اسمٰعیل اکرم میدورکی، حق رضاسیچون ترکِ جان ائده‌ر؟». حضرت واجب الوجوددان ندا گلدی کی: «بن ابراهیمدن اسخیٰ و اسمعیلدن اکرمم کی، ابراهیمون قوُربانین قوربان ائتمه‌دن قبول ائده‌رم و اسمٰعیله سؤال ائتمه‌دن هدیه ارسال ائیله‌رم».

القصّه ابراهیم متحیّر ایکن جبرائیل یئتوب قوُربان یئتوردی کی، **﴿قد صدقت الرؤیا﴾** بشارت سنه‌کی، قربانین مقبول اولدی و عبادتین درجه قبول بولدی و بو کبش عظیم البرکاتی اسمٰعیل عوضینه قوربان ائیله» ابراهیم نشاط تماملا بندِ بلایی اسمٰعیلدن گؤتوروب، اول قوُربانا تیغ چالوُب، اسمعیله آییتدی: «ای فرزند عزیز چون نقد عبادتون سکّهٔ قبول بولدی، و درگاه رضای معبود چهرهٔ مبارکونه مفتوح اوْلدی بو شکرانه ایله بیردو عاقیل و بو فرصتی غنیمت بیلوب بارگاه کبریادان التماس عفو و عطا قیل». اسمٰعیل آییتدی: «الهی پیغمبر آخرالزمانون امتینه رحمت قیل کی، آنلارا اوْلان عفو و عطا همان بنادور».

جواب گلدی کی: «ای اسمعیل حاجتون قبول اوْلدی، و دُعالارین درجهٔ اجابت بوُلدی».

شعر:

ای خوْش اول بنده کیم عبادتله

شـــرفِ عــزّ و اعــتبار بــوُلا

کندوسین قورتاروب معاصیده‌ن

غــیرِخلقون دخــی شـفیعی اوُلا

حضرت علی بن موسی الرضادان نقلدورکی، ابراهیم، اسمٰعیل عوضینه قوُربان ائتدوکدن صوْنرا، خاطر، شریفینه خطور ائتدی کی: فرزندومی قوربان ائتمه‌گه عزم ائتدوگومده خوش ثواب حاصل ائتدوم». حضرت عزتدن (۱) وحی گلدی کی: «ای خلیل مجموع خلقدن کیمی زیاده سئوه‌رسن؟» ابراهیم آییتدی: «یا رب سنا معلومدور حضرت محمدی کی افـضلِ کـائناتدور». خـطاب گـلدی کـی: «محمدی زیاده سئوه‌رسن، یا کندونی؟» ابراهیم آییتدی: «حقّا کـی، مـحمّدی». خطاب گلدی کی: «آنون اولادین زیاده سئوه‌رسن، یا کندو اولادونی؟» ابراهیم آییتدی: «حقاکی، آنون اولادینی». ندا گلدی کی:«ای خلیل آنون اعزّ اولادینی کربلادا شهید ائده‌رلر». ابراهیم اوْل واقـعه استماعیندان مـتالّم اوْلوُب گـریان اوْلدوقدا ندا گلدی کی: «ای ابراهیم مظلوم کربلا ایچون بو مقدار تألّمون ثوابی اوغلونی قوربان ائتدگون ثوابیندان زیاده‌دور». تأمّل ائدون ای اصحاب فطنت و ای اربابِ فراست کی، شهید کربلا ایچون نوحه قیلماق نه مقدار عمل مأجور و عبادت مأثوردور. فی الواقع مناسب گؤرینوراحوال شهید کربلا وقایعِ ابراهـیم واسمعیله. اگر ابراهیم آتشِ نمرودا توجّه قیلدوقدا مـلائکه‌دن مـعاونت قـبول ائتمه‌دی، شاه کربلا دخی مصائب کربلاده لشگر جن و سپاه ملکدن مسـاعدت ایسته‌یوب دامن استغاثه طوتمادی؛ و اگر ابراهیم واقعه حکمیله بیر اوْغلین ذبح ائتمه گه اقدام ائتدی، شاهِ کربلادخی واقعه مقتضاسینجه متعدد اولاد و انسابین

فداقیلوُب درجهٔ کماله یئتدی؛ واگر اسمعیل نقدِجان صرفِ راهِ حـق ائـتمه گـه موفّق اوْلدی، شاهِ کربلادخی اوْل مرتبه‌یی احسن وجهله حاصل ائدوب شهادته توفیق بولدی. ائمهٔ اهل بیتدن منقولدوُرکی؛ هر دانهٔ سرشک کیم، شهدا ایـچون گوْزدن تؤکیلور صدف شرفده بیرگوْوهرِ آبدار اوْلوب میزانِ عملده اکثر سیئاتی آنونلا رفع اوْلور و صحیفهٔ اعمالدن اکثر سواد و خطایی اوْل محو قیلور(۴۵).

شعر:

کربلا تشنه‌لرین یاد قـیلوب اشک تـؤکن عــطش روز جــزادن الم و غــم چکـمز

شهدا حالین آنوب شوقله یانوب یـاقیلان الم شــــعلهٔ نــــیرانِ جــــهنم چکــمز

شیخ سهل بن عبدالله دئمیشدورکی: «بن عاشورا گونی اشک ندامت تؤکردوم و تأسّف چکردوم کی، دریغا واقعهٔ کربلادا اوْل شاهون مُلازمتینه موفق اوْلمادوُم. و مقدمینده سعادتِ شهادت بولمادوُم، بوملالتله دیدهٔ نمناکوم اویـقویا«یـوخویا» گئتدوکده حضرتِ رسولی واقعمده گوْردوم، بوُیوردی کی: «ای سهل حـضرتِ ذوالجلالون عظمتی حقّیچون، هر قطرهٔ اشک کـی، بـنوم فـرزندوم مـصیبتینده گوْزدن تؤکدون اوْلقدر ثوابه سـببدورکی، حسـابیندان کُـتّابِ دیـوان افـلاک عاجزدور. و بودخی اخبار معتبردندورکی، حضرتِ حسین روزِ قیامتده عرصهٔ عرصاتدا چهرهٔ خون آلودلا گلوب مناجات ائده‌رکی **«رَبِّ شَفِعنِي لِمَنْ بكىٰ عَلىٰ مُصيبتى»** یعنی الٰهی رخصتِ شفاعت وئربنا آنلار ایچون کی، مصیبتومده اشکبار اوْلموشلار، و تغزییتومده اهل بیتومه متعابعت ائتمیشلر (۴۶).

شعر:

خؤش اوْل کی، یاد قیلوب کربلا شهیدلرین زمــان زمــان تـؤکه لؤلؤ شـاهوار سـرشک

گراوْلماسئیدی غرض ماتم حسـین شـهید ریاض دیده ده اوْلمازدی جویبار سـرشک

(فصل ابتلای یعقوب علیه‌السلام)(۴۷)

زمرهٔ ارباب بلا و فرقهٔ اصحاب عنانون بیری یعقوب نبی، بیری یوسف صِدیق دور. حضرتِ امام رکن الدین علیه‌الرّحمه ترجمهٔ سورهٔ یوسفده بئیله تحریر ائیله میش کی(۴۸): «بیرگون شمسهٔ ایوان رسالت و دیباچهٔ دیوان نبوّت متمکن مسند راحت اولوب دریای التفاتینون بیر کناریندا گوٌهر معدن وفا حضرت حسن مجتبی و بیرکناریندا سرو جویبار سخا حضرت حسین بن علی المرتضی قرار دوتوب، گاه اوْل گوٌهر نظاره‌سیندن دیده‌یه نور وئروردی و گاه بوسروین مشاهده سیندن سینه‌یه سرور یئتوروردی. بو حاله مقارن جبرئیل، مَلِکِ جلیلدن گلوب، سلام یئتوروب حسن و حسینه اشارت قیلوُب، آییتدی : «**یارسول‌الله اَتُحِبُّهُما**». حضرت بویوردی کی: «**نَعَمْ اوْلادُنا اکبادُنا**» جبرئیل آییتدی کی:«یا نبی محبتلری متساومیدور، یا متفاوت می؟» حضرت رسول آییتدی: «**لاَ فَرْقَ بِینَهُما**» بیر بحر معارف گوٌوهر لریدور و بیر فلک مکارم اخترلریدور». جبرئیل آییتدی: «یا رسول‌الله بو شهزاده‌لرون بیرین زهر جفایلا هلاک قیلوب بیرینون تیغ بیدریغ ایله باغرین چاک ائده‌رلر». حضرت رسول آییتدی: «**مَنْ یَفْعَلْ هَذا بِهِما**»(۴۹) جبرئیل آییتدی: «یا رسول‌الله امّت بیوفالارون» حضرت رسول آییتدی: «آیا نه جرمله مقتول اوْلالار و نه جنایتله استحقاق بولالار؟» جبرئیل آییتدی: خیانتدن مُعرّا و جنایتدن مبرّادوُر». حضرت رسول کندوسین بوبلایه مخصوص تصوّر قیلوُب، بوجفادان متالّم اوْلدوقدا جبرئیل اوْل حضرتون تسلّی خاطریچون یوسُف سوره‌سین نازل ائتدی کی: ﴿**نَحْنُ نَقُصُّ عَلَیكَ اَحْسَنَ القَصَص**﴾(۵۰)

شعر:

مصیبت حسن و محنت حسین شهید دمی‌کی، اوْلدی غم افزایِ طبع پاک رسول

تسـلئ دلِ پـاکِ رسـول ایـچون حـقدن   بیانِ قصّهٔ یعقوب و یـوسف ائـتدی نـزول

و منشأ ابتلايِ یعقوب اوْلدورکی؛ اوْل حضرته، حقدن اوْن ایکـی اولادِ ذکـور کرامت اوْلینوب جملهسیندن سیرتده و صورتده یوسف اکـمل و اجـمل واقـع اوْلدی. نئتهکیم صریح تنزیل آندان خبر وئرورکی. ﴿**حاشَ للّه ما هٰذا بشَراً اِنْ هٰذا اِلاّ مَلَكٌ کَریمٌ**﴾ (۵۱).

شعر:

جمالِ بی بدلِ فتنهٔ خواص و عـوام   گولِ همیشه بهار و مه همیشه تمام

عشق و محبّت ملازم حُسن و ملاحت اوْلماق عادت مَـعْهُود اوْلمـاغین، دیـده بصیرتِ یعقوب یوسفون کمالِ جمالینه بیرغایتده واله اوْلدی کی، باقیء اولادین فراموش قیلدی. اولادِ یعقوب بوحالتی مشاهده قیلدوقدا آتشِ رشک خـرمن مروتلرین یاقوب وسئیلِ حسد بنایِ مودتلرین ییقوُب یوسفون دفعینه و رفعینه همت دوتدیلار و قاعدهٔ مراعات ابوّت و اخوّتی اونتدیلار.

شعر:

هـــوا تُـــندبادی بـــنالاریيقار   حسد آتشی خانمانلاریاقار (یاخار)

همیشه مقدمات مکر ترتیب ائدوب انتظار فرصت چکرلردی، اوْل زمانه دهک کی، یوسف واقعهسینده مهر و ماه و ستارهیی کندوسینه ساجد گؤردی و یعقوبدان آنون تفسیرین. تعبیرین صوردی. و آنون بومباهاتیندن حسـدِ اخـوان زیـاده اوْلوب، بیرمؤسم کی، یوسفِ گول گولزار مصرین سلطانی اوْلمیشدی، و دشـنهٔ سیلاب کفِّ مخضوبِ خـواتـین مـصر گـیبی اعـضای لالهزاری پـاره ـ پـاره قیلمیشدی، اولادی اتفاقلا یعقوبون خدمتینه گلوب آییتدیلر: «ای آسمانِ نجومِ سعادت وای معدنِ جواهِرِ فتّوت ابکارِ ریاحین پردهٔ خفادن چـیقوب عـالم ـ

افروز اوْلدی و مشاطهٔ نوبهار جمله جهانی حیلّه ازهارلا مزین قیلدی؛ صریر صداىِ سیلاب «**اُنْظُرْ اِلیٰ آثارِ رحمة الله**»(۵۲) دئیوُسُکّانِ بیت الاحزانا صلای سیر صحرا وئرورو زبانِ سبزهٔ نوخیز ﴿**اِنَّمَا الْحَیوةُ الدُّنْیا لَهْوٌ وَلَعِبٌ**﴾(۵۳) دئیوُ ابناء زمانه مژدهٔ تماشای بیابان یئتورور.

شعر:

چیقدی یاشیل پرده‌دن عرض ائیله‌دی رخسارگول

سیلدی مرآتِ ضَمیر پاکدن ژنگارگول

صان زلیخا خلوتیدور غنچهٔ سربسته‌کیم

چیقدی آندان دامنِ چاکیله یوسف‌وارگول

نوْلاگربو مؤوسیمده یوسفه رخصت وئره‌سن کی، بیر نئچه دم لاله‌زار سئیریندن گول گیبی گوگلی آچیلا، و سبزه نظّاره‌سی نرگیسِ شهلاسیْن منوّر و بنفشه عطری دماغ لطیفین معطّر قیلا. یعقوب آییتدی: «ای عزیزلر، یوسف نازپردهٔ مسند راحتدور تردد جفاسینا تحمّل ائتمز وطفلِ نازک طبعدور سباع و ذیابه مقابل اوْلسا مقاومته قدرتی یئتمز. اولاد آییتدیلار: ای پدر بزرگوار یوسف بزم حصن حمایتمزده و حرز و حراستیمیزده اولسا؛ حملهٔ سِباعه نه مجال، یا اثر حیلهٔ ذیابه نه احتمال؟» القصه انواع الحاح ایله یعقوب یوسفون فراقینا رضا وئروب، اندامِ لطیفین مُلوّن جامه‌لر ایله مزیّن قیلوُب، اولادینا همراه ائدوب سفارش ائتدی‌کی، خارج دروازهٔ کنعاندا شجرهٔ الوداع آلتیندا بن گلینجه توقف ائدون آندان گئدون. آنلار شهردن چیقوب شجرة الوداعا یئتدوکدن صونرا یعقوب دخی متعاقب گلوب، یوسفو اختیارسیز باغرینا باصوب، یوزین یوزینه سوروب آییتدی: «ای اولادِ امجاد بنی یوسف محبتینده معذور دوُتون کی، اختیار لادگیل».

بیت:

لذت ذوق جـــمالی دم بـــدم افـــزون اولور

عارضین گؤردوکجه گؤز، گؤنلوم بتر مفتون اوْلور

یوسفه آییتدی: «ای جگر گوشه حقّا کی، اگر قدرتوم اولایدی سندن آیریلمازدوم آممانئده‌ییم ضعیف حالم. ای فرزندِ دلبند جهد قیل کی، بوگئجه معاودت قیلاسن **«یا بُنَيَّ لَوْ بَقَيْت اللَّيْل لَاحترقت»**(۵۴) پس یوسفه آغازِ نصیحت ائتدی کی: «ای قُرّة العَيْن **«اَللّيل حَبْلي»** معلوم دگول‌کی، یارین آیینهٔ روزگار نه‌صورت گؤستریر و بوستانِ عالمده نهالِ حکمت نه ثمر وئریر».

بیت:

بو بحرِ نیلگون بین موج هر ساعت عیان ائیلر

اوْلوُ الابصاره بیر بیرکشفِ اسرار نهان ائیلر

«حالا سنا دؤرت نصیحتوم وار: **«یا بُنَيَّ لاتَنْسى الله»** یعنی معبودوُنی اونوتما؛ **«اِذَا وَقَعْتَ في بَلِيَّةٍ فاسْتَعِنْ بِالله»** یعنی اگر بلایه دوشسن معبودُندان معاونت ایسته؛ **«وَاَكْثر مِنْ قَوْلِ حسبي اللّهُ وَنِعْمَ الوَكيل»** یعنی بو کلمه‌یی چوق ذکر ائت؛ **(لاَ تَنْساني فَاِنّي لاَ انساكَ**»(۵۵) یعنی بنی فراموش ائتمه کی، سنی فراموش ائتمه‌زه‌م». روایتدور کی، یوسفون‌دینا نام بیر همشیره‌سی وار ایدی. واقعه‌سینده گؤردی‌کی یوسف بیر نئچه گُرگِ خونخوارا گرفتار اوْلدی. اضطرابلا بیدار اوْلوب یوسفی تفحُّص ائتدوکده، دئدیلر متوجّه صحرا اوْلدی. فریاد وفغانلا شهردن چیقدوقدا گؤردی کی، یوسف یعقوبلا وداع ائتمکده‌دور. آیا غینا دوشوب تضرع قیلدی، کی: «ای عزیز، پریشان واقعه گؤرمیشم، یوسفر عزیمتین فسخ ائت؛ واگر توجّه لازم ایسه، بنا ملازمتینده اوْلماغا رخصت وئرکی، مفارقتینه طاقتوم یوخدوُر».

بیت:

شب وداع و سحرگاه روز هجراندور *اســاسِ بُنیهٔ فریاد و آه و افغاندور*

القصّه اقتضایِ حکم قضا فسخ عزیمته رضا وئرمه‌یوب یوسف والد بزرگوار و

همشیرهٔ وفادارلا وداع ائدوب اخوان جفاکارلا روان اوْلدوقدا یعقوب «روبیله» آیتدی: «سن اکبر اولادیمسان، یوسفو سنا تاپشوردوُم، سندن ایسته‌ره‌م». غالبا بو سهودن کی، دئمه‌دی آللها تاپشوردوم، وبونجا فراقه سزاوار اوْلدی و بلالارا استحقاق واستعداد بولدی.

شعر:

هیچ مقصوده دسترس بوُلماز *غیرمعبوده اعتماد قیلان*

واصلِ منزلِ مراد اوُلماز *اوُنیدوُب آنی، غیری یادقیلان*

و بیر مشربه شیر و شکر «روبیله» تسلیم ائتدی کی: «یوسفون طبع نازیکینده تابِ حرارت یوْقدور؛ تشنه اوْلدوقدا بو مشربه‌دن حرارتینه تسکین وئره‌سیز، و زیاده توقف ائتمه‌یوب یوسفو بنا یئتوره‌سیزکی، سیزگله‌نه‌ده‌ک بن منزیلومه گئتمه‌زه‌م». القصّه آنلار روان اوْلوب، و یعقوب اثرلرینه نگران قالوُب، هر لحظه بین آه جیگرسوز چکردی. و هر دم بین قطرهٔ سرشکِ لاله‌گون تؤکردی.

شعر:

گئتدی اوْل سروکی، کامِ دلِ دیوانه ایدی *مرغِ جان نورِرُخِ شمعینه پروانه ایدی*

قالدی هیجرینده گؤنول مضطرب و سرگردان *ای خوْش اوْلدم‌کی، آنا همدم و همخانه ایدی*

یعقوبون عرصهٔ مشاهده‌سینده اوْلدوقجا یوسفی قاریندا‌شلاری مکرّم و محترم دوُتوب گاه گؤکسلرینه آلوب و گاه باشلارینا گؤتوروب یوروُرلردی.

شعر:

کیمی گؤگسونده ائیلردی مقامین *کیمی باشدا مقام احترامین*

کیمی ائیلردی گردِ دامنین پاک *یوْلیندان رفع ائده‌ردی خارو خاشاک*

کیمی تکرار ائدوب گفتارِ شیرین *وئروردی نازنین طبعینه تسکین*

گروه حیله انگیز و جفاجو *کمال مکرله یعقوبه قارشو*

قیلوب اظهار آثار تلطّف *قیلورلردی قمو تعظیم یوسف*

چون امتدادِ بُعدِ مسافت یعقوبلا اولاد آراسیندا حایل اوْلدی، و رشتهٔ مدِّ شعاع بصر یعقوب تیغ سیلِ اشکله انقطاع بولدی؛ اوْل بیوفالر قوه‌لریندە اوْلان کینه‌لرین فعله گتوردیلر و پردهٔ مُواسات و مدارایی آرادان گؤتوردیلر و یوسفی کی، افسرِ فرقِ رفعت و گؤهرِ تاجِ سعادتلری ایدی، عمامهٔ ماتم گیبی باشلاریندان خاکِ مَذلّته بیراقدیلار کی: «ای صاحب رؤیای کاذبه، مسجودلری اوْلدوغون مهر و ماهه استغاثه قیل سنا اعانت ائتسونلر. واقعونده گؤردوکین ستاره‌لردن توقع ائت، هبوطِ اخترِ اقبالونه مساعد اوْلسونلار». القصّه یوسف اوج تعظیمدن حضیضِ تخفیفه دوشوب هرکیمه توجه ائتدی، تعرض ائشیتدی و هر جانیبه‌کی، مائل اوْلدی آزار بولدی. ظلم الیله عمامه‌سین باشیندان آلوب و نعلینین آیاغیندان صالوب سونبول گیسوسین پریشان ائتدیلر و خار و خارا اوزره آنی پابرهنه یوریتدیلر.

شعر:

سمن برگینی خوناب ائتدی گولگون کف پایین جراحت قیلدی پرخون

پریشان جعد موی مشکبویی غبار آلوده اوْلدی ماه‌رویی

آنا البته آندان یئتدی آزار کیمه کیم ائیله‌دی در دینی اظهار

گریبانینی قیلدی گول کیبی چاک کیمون کیم دامنینی دوتدی اوْل پاک

باشیندان قیلدی رأفت سایه‌سین دور کیمون کیم آیه‌غینه (آیاغینا) دوشدی اوْل نور

اوْل وقتە دک‌کی، درجه آفتاب ارتفاع بولدی، و هوا سینهٔ سوزان یعقوب گیبی عالم سوز اوْلدی، آتشِ عطش جیگر یوسفه حرارت بیراقدی و لهیب شدت تعطّش خرمنِ صبر و قرارین یاقدی.

بیت:

پژمرده قیلدی سر و خرامانی قحط آب گولبرگه دوشدی تاب حرارتدن اضطراب

یوسف غایت اضطرابدن «روبیله» آییتدی: «ای برادر بن سنون حیطۀ حمایتونده و حوزۀ حراستیندەیم، بنوم صِغَرِ سِنّومه رحم ائت و فریادومه یئت». آندان التفات بولمایوب، شمعونه آییتدی: «ای برادر تیغ طغیان عطش رشتۀ حیاتوم قطعیندەدور نولابیر قطره صویلا نایرۀ اضطرابوما تسکین وئرەسن و والدِ بزرگواروم همراه ائدەن مشربەدن جانِ سوزانیمه راحت یئتورسن». شمعونِ بی‌مروّت اوْل مشربه‌یی طوْپراغا تؤکوب آنا وئرمەدی، و اوْل شیر و شکری تیره طوْپراغا روا گؤردی آنا لایق گؤرمەدی. نتکیم دشتِ کربلادا بعض بدبختلر زلالِ فراتی کی، جمیع مخلوقا تا مُباح ایکن آل مصطفی دان قطع ائتدیلر. و طریقِ هدایت ظاهر ایکن راهِ ضلالت دوتدیلر.

شعر:

روز رزم کربلا راه خطا دوتموش فرات قیلمامیش آل محمد دردینون درمانینی

اوْل سببدندور بوکیم عذریله دوْتمیش متّصل ائیله‌یوب فریاد خاکِ کربلا دامانینی

القصّه شمعون آییتدی: «ای یوسف، قاریندا‌شلاروندان توقّع ائتدوگون قطرۀ آب دشنۀ تیغ آبدار دور و طمع ائیله‌دوگون التفات نؤکِ خنجرِ خونخوار دور». یوسف کی، وعیدِ هلاک ائشیتدی، مخافتِ قتلدن اکل و شربی فراموش ائتدی.

شعر:

چو نومید اوْلدی افغان ائتدی یوسف دُرِ اشکینی غلطان ائتدی یوسف

جگر قانیلا مژگانین قیلوب نم نم مژگان ایله دیردی دمادم

کی، ای سیلِ سرشکِ تند رفتار چو مانع یوق سنا، لطف ائیله زینهار

یوری یعقوبه حالومدن خبر وئر غم بی اعتدالومدن خبر وئر

خبر وئر سؤیله ای پیر بلاکش قیلوبدور یوسفی گردون مشوّش

اوْلوبدور خاکِ ذلت خاکساری نه همرازی نه غمخواری نه یاری

آیا اگر یعقوبِ پریشان روزگار، یوسُفِ خجسته خصالی اوْل ذلّتله گؤرسئیدی نوْلوردی حالی؛ و اگر حضرت مصطفی کربلاده حُسینون احوالینه مشاهده قیلسایدی نه غایته یئتردی محنت و ملالی؟

شعر:

تحقیقِ محنت و غمِ آل عبا ایچون	*صحرایِ کربلایه گذر ائیله یا نبی*
حالِ حسینه خاک مذلّتده قیل نظر	*اندیشهٔ غریبِ دیار ائیله یا نبی*

القصّه یوسف جمله‌دن نومید اوْلوب رویِ تضرّع قبلهٔ مناجاته دوتوب، آییتدی: «الهی نئته‌کی نارِ نمروددان خلیله نجات وئردون و طوفان اضطرابیندا نوحه مدد یئتوردون، بنا دخی بو حادثه‌دن آمان وئر». یوسفون نسیم مناجاتی یهودانون روضهٔ ضمیرینده گولِ رقت آچوب یوسفه آییتدی کی: «ای برادر توهّم ائتمه‌کی، بنوم بقایِ حیاتومدان اثر اوْلدوقجا سنا اثرِ فنا یئتمز، و صرصر آفتِ حصار حمایتومده گولشنِ احوالونه گذار ائتمز». سایر اخوان یهودانون ظلّ حمایتین یوسفون اوزه‌رینده ممدود گؤروب، قتلیندن تجاوز ائدوب، بیر غیر تدبیر ائتدیلر. و ﴿وَاَجْمَعوا اَنْ یَجْعَلوُهُ في غیابَتِ الْجبّ﴾(۵۶) اتّفاقا کنعاندان اوچ میل مقداری دوُر بیر چاهِ بعیدالغور وار ایدی؛ مهجور یوسفی اوْل چاه اوزه‌رینه ایلتوب بوُراقماق تدارکینده اوْلدوقدا، یوسف اوْل واقعه هولیندن اضطرابه دوشوب، اخوانِ بیوفانون اللرین اؤپوب، آیاقلارینا یوز سوروب استغاثه قیلوردی، آمّا فایده قیلمازدی و هئچ بیرینون دلِ سختی آنون مرورِ سیلِ سرشکیندن نرم اوْلمازدی.

شعر:

در داکی، دارِ دهرده بیریار قالمادی	*شرحِ غمِ ائتمه‌گه غمخوار قالمادی*

طَی قیلدی جور دوور مروّت بساطینی *مطلق بساط دهر ده دیّار قالمادی*

یوسف گؤردی‌کی، اومیّدِ نجات یوق، تضرّع ائتدی کی: «ای عزیزلر مهلت وئرون کی، ایکی رکعت نمازه قیام ائده‌ییم». دئدیلر: «سن نه بیلورسن نماز نه دور؟» یوسف آییتدی: «اگر چی طفلم، آمّا پدر بزرگواروملا محرابِ عبادەتە چوْق توجّه ائدوب، عادت ائتمه‌گین مألوفم اوْلمیشدور». القصه اجازت آلوب نمازه مشغول اوْلدوقدا مناجات ائتدی کی: «یا رب زمام مهامم سنون قبضهٔ اقتداروندادور، سندن حمایت ایسته‌رەم». دیو «دئیه» مناجاتیندان فارغ اوْلدوقدا اوْل بیوفالار اطالهٔ دستِ تغلب قیلوُب بدن مبارکیندن پیراهنین چیقارماق ایسته‌دوکده یوسف آییتدی: «ای بی‌مروّتلر، زنده‌یه سِترِ عورت، و مرده‌یه کفن لوازیمدندور؛ نوْلا گر پیراهنومه مُتعرِّض اوْلمایاسیز». دئدیلر «خون آلود ائدوب یعقوبه گؤسترمک مصلحتی ایچون پیرهن بیزه مطلوبدور». تضرّع فایده قیلمایوب، بدنِ لطیفین غنچه‌وار پیراهندن مُعرّا قیلدیلار و موی میانه رشتهٔ رسن پیوند ائدوب، تیره چاهه ائندوردیلر.

شعر:

تنینی پیرهندن قیلدیلار عور *گولون برگ سمندن صالدیلار دور*

رسنلر ائیله‌یوب اعضاسینا بند *درونین یاقدیلار قندیل مانند*

مقیّد اوْلمایوب فریاد و آهه *آنی ائندوردیلر اوْل تیره چاهه*

شعاع نورِ روی و برقِ آهی *منوّر ائیله‌دی اوْل تیره چاهی*

آمّا هنوز نصف راهِ قعر چاه قطع اوْلمادان اوْل رسنی سلسلهٔ رابطهٔ محبّتلری گیبی قطع ائتدیلر و اوْل بیچاره‌یی تنها بیراقوب اوْل چاهون اوزه‌رینه خار و خاشاک بیقوُب اوزه‌ریندن گئتدیلر. روایتدورکی، یوسف غیردن قطع اومید ائدوب کندوسین واجب الوجوده تسلیم ائتدی و غایتِ دهشتدن بیهوش اوْلدوقدا

حضرتِ عزّتدن جبرئیله حُکم اوْلدی کی: «**یا جَبْرِئیل اَدْرِك عَبْدي**»(۵۷) فی‌الحال جبرئیل یوسفی گؤتوروب قعر چاهه یئتوردی و حُلَلْ بهشتدن سترِ بدن وئروب، پر و بالین صحت ایچون جراحتلرینه سوروب و سر مبارکین خاکِ مذلّتدن گؤتوروب، صورت احوالینه حیران ایکن نداگلدی کی: «ای جبرئیل یوسفون بیر نئچه‌گون موانستین اختیار ائتکی، غریبدور، بیدار اوْلدوقدا آنا بنوم سلاموُم یئتور و مژدهٔ نجات وئر». جبرائیل آییتدی: «الٰهی اجازت وئرکی، کندومی آنا یعقوب صورتینده گؤسته‌ره‌م کی، غایتده مشتاقدوُر». یوسف اوْل خواب دهشتدن بیدار و اوْل سَکرِ محنتدن هشیار اوْلدوقدا جبرئیلی یعقوب صانوب فریاده گلدی کی: «**یا اَبَتاه**» گؤردونمی اخوان بیوفا بنا نه جفالار قیلدیلار، و نه عقوبتلر ایله بنی بو زندانِ بلایه صالدیلار». جبرئیل اول اضطرابه طاقت گتورمه‌یوب آییتدی: «ای یوسف، بن یعقوب دئگولم جبرئیل امینم، رسولِ رب‌العالمینم». حضرت حق سنه سلاملر یئتورور و فراق والدین خصوصینده تعزیت وئریر و حکم ائدیرکی، بلایه تحمّل قیلاسن و صبرله نجاته اومّیدوار اوْلاسن».

شعر:

صبر قیل، صبرله مقصودینه صبر اهلی یئتر   صبر ائده‌ن صبرله سر رشتهٔ مقصود دوُتر

روایتدورکی، یعقوب اولادیله وداع ائتدیگی منزیلدن متحرک اوْلمایوب، اوْل مسافرلرون مراجعتینه انتظار چکردی و لحظه ـ لحظه یادِ رخسار یوسف ائدوب، آهِ حسرت چکوب دیده‌ده‌ن اشکِ ندامت تؤکردی اوْل زمانه ده‌ک کی، یوسف خورشید، رسنِ شعاعله قعرِ چاهِ مغربه نزول ائتدی و غبارِ کدورتِ ظلمت دود دلِ یعقوب گیبی صفحهٔ روزگاری دوُتدی، قطعا مسافرلردن اثر پیدا

اوْلما یوُب، یعقوبون اضطرابی زیاده اوْلوب دیردی:

شعر:

بیر خبر وئر، ای صبا، سروِ روانیم قاندادور؟ جانومون آرامی یوْق، آرامِ جانیم قاندادور؟

نئیلەدون، نئتدون فلک خورشیدِ عالمتابومی اوْل رخی فرخنده، ماهِ مهربانوم قاندا دور؟

دمبدم تخیّل ائدەردی کی: «آیا اوجِ املدن اخترِ مرادوُم طلوعینون تأخیرینه نه سبب واقع اوْلدی اوْلا و آسمانِ دُعادان آیتِ رحمت نزولینه نه مانع اوْلدی اوْلا؟»

شعر:

بنی دوُر ائتدون ای دوُور فلک بیر ماه سیمادن

کی ذوْق وصلدور یئگرەک بنا دونیا و عُقبادن

شبِ تاریندن گردون قیاس ائتگیل آنون حالین

کی، دوشموشدور دور جدا بیر آفتابِ عالم آرادن

یعقوب تمام گئجه بو سرودلا مترنّم ایدی اوْل وقته دک‌کی، یعقوب سفید مویِ صبحِ صادق یوسفِ خورشید اشتیاقیندان آهِ سرد چکدی، و بیرِگردون خم قامت اول آهِ سرددن رقّت قیلوب ستارۀ سرشکین تؤکدی. یعقوب اداىِ نمازِ صبح ائدوب، اوْل گون دخی منزیلینه مراجعت قیلمایوب، شجرۀ الواع آلتیندا سایەوار یئردن یئره متردّد اوْلوب اوْل شمعِ شبستانین انتظاریله نوحه قیلوردی. آمّا اِخوانِ یوسف اوْل امرِ قبیحه ارتکاب ائتدوکدن صونرا اوْل گئجه مراجعت‌لری میسّر اوْلمایوب، بیر صحراده قالوب، اویقویا گئتدیلر. نصف اللیلده یهودا سایر اخوانیندان مخفی، چاه اوزەرینه گلوب ندا قیلدی کی: «**يا اَخي اَحيٌّ اَنْتَ اَمْ مَيّتٌ**» یوسف آییتدی: «آیاسن کیمسن کی، غریبلر حالین استفسار ائدەرسن؟» دئدی: «بن یهودایم ای برادر نەدور حالون؟» یوسف آییتدی: «ای عزیز نولا حالی آنون کیم غیرلردن جفا گوْردوکده، معاونتین ایسته دیگی قوْمدان جفا گوْروب آتش فراقِ پدر و نائرۀ جفاىِ برادردن خرمنِ حیاتینا حرقتِ فنا یئته و خدمت ایچون

دامنین دوتان طایفه بیداد ایچون گریبانین دوتا».

شعر:

غـریب مُـلکِ عشـقم غـیر اشک و آه، درد و غـم

نه بیر مشفق، نه بیر مونس، نه بیر همره، نه بیر همدم

یهودا آییتدی: «ای برادر کیفیت حالون معلومدور وصیّتون وار ایسه بیان ائت».
یوسف آیـیتدی: «وصـیّتوم بـوُدور کـی والدِ بـزرگواروم حـضوریندا مـجلسِ جمعیّتونوز انعقاد بوُلدوقدا بنوم پریشانلیغیمی فراموش ائتمه‌یه سیز و جهدونوز اوْلدوُقجا اوْل پیر عاجزون گؤنلین یاقوُب، خاطرین اینجیتمه‌یه سیز».
آلله آلله نه مناسیبدور بو وصیت آنا کی، حضرتِ سلطانِ کربلا امام زین‌العابدینه وصیت قیلدی کی: «ای فرزندِ دلبند سلامومی صُلحای امّته یئتور و التماس ائت کی، هر وقتده بیر مظلوم و بیر غریب مشاهده قیلدوُقجا بنوم غـریب لیگـوم و مظلوملیغوُم یاد ائده‌لر».

شعر:

ای قـــیلانلار آرزوی آبِ کـوثر دمـبدم، تشنه دونیادان گئدن آل رسولی یـاد ائـدون

ماجرای کربلا ذکرین قیلون شـام و سـحر طبعونوز اوْل ذکر رقت بخشله معتاد ائدون

روایتدور کی، یهودا هنوز مراجعت قیلمادان برادرلر خـبردار اوْلوب عـقبینجه گلوب گؤردیلر گریان، دئدیلر: «سبب گریه نه دور؟» دئدی: «بو غریب ایـچون آغلارام». برادرلر آنی ملامت ائدوب، سر چاهی مُحکم ائدوب مـتوجّهِ کـنعان اوْلدیلار، و یوسفون پیراهنین برگ گول گیبی خونین ائدوب، سباعه آلدوُردوق، دئمه‌گه اتفاق قیلدیلار. شجرۀ الوداعه قریب اوْلدوقدا یعقوبه ملازم اوْلان (ینا) نام دختر بلند اختر گؤردی کی، اوْلاد یعقوب گلورلر آمّـا یـوسف آرالاریـندا یوقدور؛ اعضاسینا لرزه دوشوب مضطرب اوْلدوقدا یعقوب آییتدی: «ای ضعیفه بو نه‌رعشه‌دور؟» اوْل معصومه آییتدی: «ای پدر بـزرگوار اولادون گـلور امـا

یوسف آرالاریندا یوخدور بیلمەزەم نه حکمتدور».

بیت:

گوللر آچیلدی گؤرینمز اؤل گولِ خندان نه سود

چقدیلار سیّارەلر چیقماز مەتابان نـه سـود؟

بو حاله مقارن اولاد یعقوب بیلدیلر کی، هنوز یعقوب شجرۀ الوداع آلتینداەور؛ حیله ایله گریبانلارین چاک و مکرله دیدەلرین نمناک ائدوب **وااَخاهُ وایوُسُفاه** دئیوب نوحەیه باشلادیلار. دینا صورت حال لاریندان مضمونه مـطّلع اولوب یعقوبه خبر وئردوکده، بیچاره حضرت یعقوب بیهوش اولوب دوشدوکده (ینا) فریاد ائتدی کی: «ای عزیزلر یعقوب الدن گئتدی، آیاقدان دوشدی، مدد قیلون». اولاد اوْل پیر مظلومون اوزەرینه جمع اولوب یهودا آییتدی: «ای جاهیللر بو نه فیکر خطا و اندیشۀ ناصواب ایدی کی، قیلدینیز حقّا کی، بو تدبیرون نتیجەسی دونیاده ملالتدور و آخیرتده خجالت». القصّه یعقوب نامرادی بیهوش ایکن اوْل خاک مذلّتدن گؤتوردیلر و کندو محنت خانەسینه یئتوردیلر. بیر مدّتدن صونرا یعقوب دیدۀ نمناکین آچوب یوسفی استفسار ائتدوکده اوْل جـفاجولار رشـتۀ تزویره تاب وئروب یوسفین پیراهن خون آلودین آرایه گـتوردیلر وَ سـباع و ذِیابه تهمت بیراخوب ناله و افغانلارین افلاکه یئتوردیلر. یعقوب اول خبردن یئنه بیهوش اوْلوب بیرِ مدّتدن صونرا اؤزونه گلدوکده آییتدی **«اَینَ انا»** دئدیلر: «کندو منزل کرامتونده و مقرّ سعادتوندەسن». یعقوب آییتدی: «حاشا، چـون یـوسفوم یوْخدور منزلیم منزل تعزیتدور و مقامیم مقام ندامت».

بیت:

نـئدەرم جـان و جـهانی بـنا دلدار گـرک   نئدورور جان و جهان عاشیقه دیدار گرک

القصّه یعقوب حزین لباس ماتم گئیوب و بنای بیت‌الاحزان قیلوب ناله و افغانی بیر غایته یئتوردی کی، ملائکه آسمان متضرع اولوب مناجات ائتدیلرکی: «یـا

رب یوسفی یعقوبه واصل ائت، یا بیزه رخصت وئرکی، یئر اوزونه ائـنوب آنـا موافقت قیلالوم».

جبرائیل آییندی: «یا یعقوب «**ابکیت ببکائك الملائکة**» یعقوب آییندی ای جبرائیل.

بیت:

بســتهٔ دام غــم هــیجران یـارم نـئیله‌ییم عیب قیلمین گریه‌می بی‌اختیارم نئیله‌ییم

یعقوبون آب چشم اشکباری بیر مرتبه‌ده رخصت جریان بوُلدی کی، سواد مردم چشمین بیاض دیده‌دن محو قیلدی، نئته کیم صحیح تنزیل آندان خبر وئرور کی، ﴿**وابیضت عیناه من الحزن**﴾.

نقلدور کی، حضرت امام زین‌العابدن واقعهٔ کربلادن صونرا همیشه گریان ایدی، التماس ائتدیلر کی: «یا امام کثرت بُکا ایله اقدام ائتمه، صبر ائت». اوْل حضرت بویوردی کی: «ای عزیزلر بنی معذوردوتون».

شعر:

بیر اوغلوندان جدا دوشمیشدی یعقوب هــجوم گــریه قــیلمیشدی گـوْزون کـور

عجبمی گریه قیلسام، بن کی، دوشـدوم نـئجه یـوسف ـ گـیبی مـعصومدن دور

حضرت یعقوب پیغمبر مرسلدی، اوْن ایکی اوغلیندن بیری غـیب اوْلدوقـدا و غایبون داخی وصالینه رجا حاصل ایکن اوْلقدەر آغـلادی کـی، نـقطهٔ سـواد دیده‌سین تیغ سیل سرشک حک قیلدی. «بن کی، والد بزرگواریم و اعمام عالی مقداریم و اخوان بلند اقتداریـم حـضورومدا شـهادت بـولدیلار و بـی اومّـید مراجعت عالم بقایه توجّه قیلدیلار، گریه قیلسام عجب میدور؟»

بیت:

بنوم حالیم نه بیلسون اوْلمیان محنت گرفتاری

بلا آزرده‌سـی، غـربت پـریشانی غـم افکـاری

روایتدور کی: اولاد یعقوب یوسفی بیراخیب گئتدوکدن صونرا هر زامان معاودت قیلوب احوالین تجسّس ائدەرلردی. بیر گون مالک نام بیر تاجرون گذاری اوْل چاه اوزەره دوشوب یوسفی چیخاردیقدا اولاد یعقوب خبردار اوْلوب اوزەرینه واروب، بو بیزوم قوُلوموزدوُر، دیو، آنی مالکه صاتدیلار و سفارش قیلدیلار کی: «بو بندۀ گریزپادور، بندو زنجیرسیز قویمان و عبد عاصی‌دور استیفای اَکْل و شُربله طغیان وئرمن». یوسف صدّیق آنلارین کلماتین استماع ائتدوکجه تصدیق وئروب صبر ائدەردی آمّا بندو زنجیره گلدوکده توقف سیز فغانه گلدی. مالک آییتدی: «ای غُلام، بندۀ گریز پایه بندو زنجیر لازمیدور، نه فغان ائدیرسن؟» یوسف آییتدی: «ای مالک بن بندو زنجیردن آغلامازام؛ آمّا اوْل گون یادوُما گلدی کی، حضرت سلطان بارگاه کبریا مالک دوزخه حکم ائده‌کی، طاعتومدن متمرّد اوْلانلاری سلاسل و اغلاله چک. آیا بنا بو جفالاری روا گؤرەنلرون حالی اوْل گون نه اوْلور، دیو آغلارام». مالک بو خبردن متأثّر اوْلوب آییتدی: «ای غلام، کلماتونده اثر درد وار بوبند و بلایه مستحق دگولسن، آمّا خواجەلرون خاطری ایچون بیردم مقیّد اوْلدوُغوندان صونرا سنی اطلاق ائدەرم». چون اولاد یعقوب یوسفی مقیّد ائتدوروب مالکه تسلیم ائتدیلر و گئتدیلر، یوسف مالکه تضرّع ائتدی کی، «ای مالک لطف ائت، بنی بیر داخی خواجەلروم دیدارینا مشرّف قیل». مالک آییتدی: «ای فقیر بونجا جفادان صونرا بو نه محبّتدور کی، سنی آنلارا مشتاق ائدەر؟» یوسف آییتدی: «ای مالک بونلار بنوم مخدوملارومدور، بونلاردان نفرت گؤردوکجه الفتیم زیاده اوْلور». مالک تعجّب ائدوب آواز یئتوردی کی: «ای اشراف کنعان، تعجیل ائتمئن کی، بو بنده بیر دخی دیدارونوزا مشرّف اوْلماق ایستر». اولاد یعقوب توقّف ائدوب، یوسف زنجیرین سورویوب آنلارا ملحق اوْلدی، آییتدی: «ای عزیزلر، هر جفا کی،

قیلدونوز سیزه حلال ائده‌رەم بو شرطله کی، پدر بزرگوار یمین هرگز رعایتینده اهمال ائتمیه‌سیز». یهودا گریان اوْلوب آییتدی: «ای یوسف، حالا بیر مصیبتدور واقع اوْلدی، مردانه اولوب جهد ائت کی، خاندان نبوّته سیلاب جزعدن خـلل یئتورمیه‌سین».

شعر:

مردانه گرک بـلاده عـاشیق	*عشاقا جزع ده‌گول موافـق*
بی‌صبر ده‌گول مراده قـابل	*صبرایله اولور مراد حـاصل*

القصّه یوسفی بیر ناقه‌یه بیندوروب بیر غلام زشت روی و تندخوی آنا مـوکّل ائتدیلر و متوجّه دارالملک مصر اوْلوب مـحمل عـزیمت یـوروتدیلر. یـوسف بیچاره هر مرحله‌ده جرس وار فغان قیلوب و هر منزلده متحیّر و بی‌زبان قالوُب انواع کدورتله گئده‌رکن یوْلدا مقابر آل اسـحاقه گـذاری دوشـوب، والده‌سـی مزارین گؤروب، اختیارسیز ناقه‌دن کندوسین بیراقوب، اوْل قبری قوُجاقلایوب فریاد ائتدی کی: «**یا اُمّاهُ**» ملاحظه قیل کی، بنده‌لر گیبی بیعه گیروب، سارق‌لر گیبی زنجیره چکیلوب نه عقوبت‌لره گرفتار اوْلمیشام». قبردن آواز گلدی کی: «**یا ولداه یا قُرَّة عَیناه فاصبر اِنَّ اللّه مع الصّابِرین**» صبح اوْلدوقدا، یوسفه مـوکّل اوْلان غـلام یوسفی ناقه اوزه‌رینده گـؤرمیوب تـجسّس ائـده‌رکن گـؤردی کـی، بـیر قـبر اوزه‌رینده اوْتوروب نوحه ائده‌ر بی‌محابا بیر نئچه طبانچه ایله رخسار لطیفین مجروح ائدوب آییتدی: «ای بندۀ عاصی خواجه‌لرون سنون خصوصینده صادق اوْلدوقلاری معلوم اوْلدی».

یوسف هیچ جواب وئرمه‌دی، آمّا دردله بیر آه چکدی کی، ملک و ملکوته غُلغله دوشوب فی‌الحال ابر بهار و رعد و برق پیدا اولوب بیر طوفان قوْپدی کی اهل

قافله مُتَوَهِم اوْلوب دئدیلر: «بو علامت قیامتدور». یوسفین موکّلی اوْلان غـلام آییتدی: «ای عزیزلر، بن بو غلاما بیر نئچه طپانچه اوُردوم، بو غلام بیر تـضرّع ائتدی، بو علامت ظاهر اوْلدی». مالک آییتدی: «ای غلام، سـبب طـپانچه نـه ایدی؟» غلام آییتدی: «ناقەدن دوشوب فرار ائتمک تدارکینده ایـدی». مـالک آییتدی: «زنجیرله فرار ائتمک اوْلماز». یوسفی حاضر ائدوب آییتدی: نـیچون ناقەدن دوشدون؟» یوسف آییتدی: «والدهٔ مشفقەم قبرین گؤروب زیارتینه توجّه ائتدوم، بو ظالیم بنی بی‌گناه اینجیتدی؛ بن هم بیر آه چکدوم کی، جهانی تاریک ائتدی».

بیت:

دود دلدن چهرهٔ خورشیده گر چکسەم نقاب   تا قـیامت اهـل دونـیا یه گـؤرونمەز آفـتاب

اهل قافله یوسفه نظر اعتبارله باقوب التماس ائتدیلر کی: «ای جوان عالی شأن بو کدورتی آیینهٔ روزگادان گؤتور». فی‌الحال یوسف گـؤگه بـاقوب لب گـؤوهر فشانین دوعایا متحرّک ائتدوکده، هوادان کدورت گئدوب صفایه مبّدل اوْلدی، مالک یوسفون بند و زنجیرین گؤتوروب، فاخر لباسلرله ملبّس ائدوب، مکرّم و محترم قیلدی. ای عزیز یوسف مزار مادرین گؤروب فغان ائتدوکده، بئیله مؤثر اوْلدی، معلومدور کی، مخدرات حجرهٔ رسالت و خواتین سراپردهٔ نبوّت و ایتام اصلاب ولایت دشت کربلاده بدنسیز باشلاری و باشسیز بدنلری گؤروب نوحه قیلدیقدا نه اثر وئرور. روایتدور کی، عزیز مصر، یوسفی مالکدن آلوب زلیخانون خدمتین آنا مقرّر قیلدوقدا و زلیخا آنون دام محبّتینه گرفتار اولدوقـدا، چـون عشق زلیخا آلودهٔ مجازی ایدی، تاب ملامت گـتورمیوب کـندوسینه راحت و معشوقینه محنت روا گؤردی و دامن پاکینه چاک تهمت بیراقوب، بند و زندانلا آنا آزارلار یئتوردی.

شعر:

عـــالم عشـــق ایـچره اولدور عـادت مـعهود کـیم

عاشیق اهل درد اولوب، معشوق اولان بیدرد اولا

هـــیچ عـــاشیق خـــاطر مـــعشوقه آزار ایستەمز

مرد اولان، معشوقه جۆور ائتمەز، مگر نـامرد اوْلا

بیرگون زلیخا حکم ائتدی کی، یوسفی زنجیرله بیر ناقه‌یه بیندوروب، مـصرون محلّه‌لرینده گزدوروب ندا ائـده‌لر کـی: «ولی نـعمت حـرم سـرایـیندا خـیانت قیلانلارون جزاسی بودور». بو خبر شایع اوْلدوقدا مصرون در و دیواری نظاره اهلیندن صحایف تصویر اوْلدی. زیرا مشاهدهٔ جمال یوسف اهل مصری غایت حئیرتدن صورت دیوار قیلدی بو طریقله سئیر ائده‌رکن زلیخا کسوت مجهولیله یوسفون گذرگاهینا گلدی کی، حالین گۆروب کلماتین استماع ائده، و بو حالتده یوسف مناجات ائتدی کی: «الهی بیگناهم سن وقایع احوالومه واقفسن رحـم ائت».

شعر:

بزرگوار خـدایـا اسـیر و حـئیرانـم	***شکسته حال و دل آزرده و پریشانم***
سـقیم گـــوشهٔ غـم مـبتلای دام الم	***اسیر درد و گـرفتار بـند و زنـدانـم***

جبرائیل حضرت جلیلدن گلوب آییتدی: «ای یوسف، بند و زنداندان الم چکمه کی، سنگ ریزه حبس معادنده مضایقه چکمه‌سه لعل آبدار اوْلوب زیور افسـر سلاطین اوْلماز و قطرهٔ آب، تنگنای صدفده محبوس اوْلماسا، دُرّ شاهوار اوْلوب محبوبلار وصالینه دسترس بـوُلماز. ای یـوسف، زلیـخا گـذرگاهوندا دوروب مترصد استماع کلاموندور، حکمدور کی، جـزع قـیلمایاسان و کـثرت المـدن متشکّی اوْلمایاسان کی، زلیخا عملیندن خوشنود اوْلمـویا و سـنون مـلالوندن سروُر بوُلمایا». روایتدور کی، یوسف زلیخا یا یئتدوکده مُنادی لیسانینه بو جاری اوْلدی: «**هٰذا غلام مِنْ کَنْعان وَالْعزیز علیه غضبان**» جـبرائـیل آیـیتدی: «ای یـوسف

مُنادی یه جواب وئرکی «**هَذَا خیرٌ مِن غَضَبَ الرحمٰن وَمَعصِیة الدیّانِ ودخول النیران و سرابیل القطران**» یوسف بوادا ایله مُتکلّم اوْلدوقدا جبرائیل اوْل صدایی زلیخا یا ایریشدوردی و زلیخا مُنفعل اوْلوب کندو منزلینه مراجعت قیلوب حارس زندانا ارسال پیام قیلدی کی: «مِن بعد بو غلاما جفا روا گؤرمیوب، بند و زنجیرین گؤتوروب، حُسْن رعایتینده تقصیر ائتمیەسن».

القصّه یوسف یئدّی ییل مقیم گوشهٔ زندان ایدی. آمّا اوْل مرتبەده افغان ائدەردی کی، اهل زندان دئرلردی: «ای عزیز، گوندوز ناله ائدەرسین، باری گئجه تحمّل ائت کی، بیزه راحت مُیسّر اوْلا». زلیخا بو حاله مطّلع اوْلدوقدا بویوردی کی: «زنداندان شارع عامّه بیر دریچه آچالار، اوْلا کی صادر و وارد نظّارەسیندن یوسفون دل بیقرارینا بیر قرار گله». اتّفاقاً اوْل دریچه جانب کنعانه آچیلدی، هر گئجه کی، صلابت هندوی ظلمت شب اوْل گذرگاهدان خلقون تردّدین قطع ائدەردی، تنها یوسف اوْل دریچەیی مفتوح ائدوب، جانب کنعاندان متحرّک اوْلان نسیمی مخاطب ائدوب، یعقوبون احوالین استفسار ائدوب آنا پیغاملار ارسال ائدەردی.

شعر:

بیر خبر وئر ای صبا اول ماه تاباندان بانا

کیم غم عشقینده یوز غم یئتدی دؤوراندان بانا

اؤلما غافل تانریچون دائم تردّد ائیلەیوب

گه یئتور بندن اونا پیغام گه اؤندان بانا

بیر گون بیر اعرابی شتر سوار شهردن متوجّه صحرا ایکن، ناقه آنی بیراخوب بی‌اختیار یوسفون زندانینا مقابل گلوب لسان حالله یوسفه سلام وئروب آییتدی: «ای پسندیدهٔ ملک جلیل و ای شکوفهٔ گولزار بنی اسرائیل، کنعاندان مصره گلدوم و حالا مصردن کنعانه گئدرەم؛ یعقوبه پیغامون وار می؟» یوسف کی، یعقوب آدین و کنعان ذکرین استماع ائتدی فریاد و فغانی آسمانه یئتدی.

شعر:

صبا لطف ائتدون اهل دردە درماندان خبر وئـردون

تن بیجانە جـاندان جـانە جـاناندان خـبر وئـردون

بو حالتە مُقارن اعرابی اضطراب ایلەگلوب ناقەیە تـازیانە اورمـاق صـددیندە ایکن زمینە حُکم اوْلدی کی اعرابی یی حبس ائدە. اعرابی مقیّد اوْلدوقدا یوسف ندا یئتوردی کی: «یا اعرابی نە جانیبدن گلورسن؟» اعرابی آییتدی: «کـنعاندان گلورەم». یوسف آییتدی: «کنعانون قـنغی نـاحیەسیندن اوْلورسـان؟» اعـرابـی آییتدی: «منزلگاهم چشمە سار بنیاسرائیل و مـرغزار آل یـعقوبدور». یـوسف آییتدی: «ای برادر اوْل بادیە دە هئچ بیر درخت گؤردون مـی، کـی اوْن ایکـی بوداغی اوْلوب، بیرین صرصر آفت قوْپاروب، بـیر مـدّتدورکی، اصـل درخت آرزوی فرعلە پژمُردە و بیخ درخت اشتیاق شاخسارلا افسردەدور؟» اعـرابـی آییتدی: «بو نکتە احوال یعقوبدن کـنایتدورکی، اوْن ایکـی اوغـلیندان بـیرین ایتوروب، حالا بیر مدّتدور کی، یوْللار اوزەریندە بیر مـحنتخانە بـنا قـیلوب، اسمین بیتالاحزان قوْیوب، آندا ساکن اوْلوب، صادر و واردن خبر صورار آمّا اثر بولماز».

شعر:

هیچ کیم یا رب اسیر درد هیجران اولماسون منزلی یعقوبە نسبت بیتالاحـزان اولمـاسون

عاشیقون بیر دم مرادینجە مدار ائتمەز فـلک نئجە هر دمگلمەسون فریادەگریان اولماسون

یوسفون دردی بو خبردن. زیادە اوْلوب آییتدی: «ای اعرابی، حالا عزیمتون نە جانبەدور؟» اعرابی آییتدی: «بادیهٔ حجازە عزم ائتمیشم، کی، آندان متاع مناسب آلوب کنعانە مراجعت قیلام». یوسف آییتدی: «بـو تـجارتدە نـە مـقدار فـایدە متصوّردور؟» اعرابی آییتدی: «یوز درم «درهم»» یوسف آییتدی: «سنا بیر یاقوت ویرەیوم کی، قیمتی ایگیرمی بین درمدن زیادە اوْلار بو شرطلە کی، بو منزلدن

کنعانا مراجعت قیلوب، بیت‌الاحزانه گئدوب اوْل پیره سلاموم یئتوره‌سن و خاک پایینا نیازوُم عرض ائده‌سن کی: «ای رسول صاحب قبول ذکرونده اوْلان غریبلری و فراقون چکن بی‌نصیب‌لری هنگام دُعا فراموش ائتمه‌یه‌سن و سنی اونوتمایانلاری اونوتمایاسان». اعرابی آییتدی: «عزیز، اسمون نه‌دور؟». یوسف آییتدی:

بیت:

صفحهٔ چهره‌مده شرح محنتوم مرقومدور ظاهر و مدن باطنوم کیفیّتی معلومدور

«اظهار اسم نه حاجت، صورت حالومدن کئیفیتِ مآلوم معلوم ائتمک اوْلور بو آثار و علامتومدن اوْل پیره خبر وئردوکده کیم اوْلدوغوم بیلور».

بیت:

گؤر رخ زردومده ای همدم سرشک آلیمی اوْل گول رعنایه بو رنگ ایله بیلدور حالیمی

«ای اعرابی، اگر آنوُن مردم چشمی رهگذر سیلاب سرشکه دوشوب محو اوْلدیسه، بنوم حال رخساروم خون جیگر گردابینده نایاب اوْلدی؛ و اگر آنوُن مقامی بیت‌الاحزان ایسه بنوم منزیلوم بندو زندان دور. ای اعرابی، یاقوتی آلوب لعل سرشکومدن اوْل معدن مروّته خبر یئتورکی، آنی فرحناک ائدوب دُعاسین آلاسان، زیرا مستجاب الدعوه‌دور». اعرابی آییتدی: «بن گرفتار زمینم حرکته قدرتوم یوخ‌دوُر». یوسف آییتدی: «ای اعرابی، بو ناقه مبارکدور، سندن مقدّم بادیهٔ غربت گرفتارلارینا سکّان بیت‌الاحزان پیامین گتوردی و طالبه مطلوب مژده‌سین یئتوردی؛ مُستحق عقوبت ده‌گول تعرّضیندن تجاوز ائت». اعرابی تؤوبه قیلوب اوْل مضایقه‌دن نجات بولدی و اوْل یاقوتی آلوُب جانب کنعانه روان اوْلدی. یوسف اوْل اعرابی آردینجا سرشک سیلابین تؤکوب دیردی: **«یا لَیْتَ راحیل لَمْ تَلِدْني»**

بیت:

چون دمی شاد اوْلمازام دؤور جفا انجامدن کاش هرگز دؤغمه یئیدیم مادر ایّامدن

القصّه اعرابی کنعانه یئتوب، نصف اللیلده بیت‌الاحزانه گلوب، یعقوبه سلام وئروب آییتدی: «**اَلسّلامُ عَلَیْكَ یا نبیَّ اللّه اَلسَّلامُ عَلَیْكَ اَیُّها الْمَهْمُوم اَلسَّلامُ عَلَیْكَ اَیُّها الْمَغْمُوم**» یعقوب اوْل صدادن بیر فرح احساس ائدوب، حجره‌دن چیخوب آییتدی: **عَلَیكَ السَّلامْ** ای بندهٔ خدا، نه جانبدن گلورسن؟» اعرابی آییتدی: «پیغامُم وار، مصر جانبیندن». و تمامیِ حکایتی تفصیلله شرح ائتدی. یعقوب اوْل پیغامدان سرور تام و نشاط تمام بولوب مرادینا یئتدی(۱).

شعر:

عفاک الله ای قاصد خوش خرام یئتوردون بانا دلبرومدن پیام

رموز نهان آشکار ائیله‌دون بنی وصله اومّیدوار ائیله‌دون

ای اعرابی، بو مژده ایله‌جان حزینومه کلمات بهجت آثارلا تمکین یئتوردون و نائرهٔ هیجرانوما زلال نقطهٔ گؤهربارلا تسکین وئردون، نه شکرانه ایسترسن؟» اعرابی آییتدی: «یا نبی‌الله، دونیا مرادین یوسفدن حاصل ائتمیشم سندن نجات آخیرت ایچون استدعای دوعا قیلورام». یعقوب آییتدی: «الهی بو بندهٔ مقبولی سکرات مَوتدن فارق ائدوب مستعد دُخول بهشت قیل». بوحاله مقارن ناقه زبان حالیله فریاد ائتدی کی: «یا نبی‌الله، واسطهٔ پیام بن ایدوم، بن داخی دوعایه محتاجام». یعقوب آییتدی: «الهی، بو ناقه‌یی بهشت ناقه لریندن ائدوب آنا سبزه‌زار جنّت مراتعن نصیب ائت». اعرابی آییتدی: «یا نبی‌الله، بو زمان زمان

---

(۱) الیازمالارین بیرینده شعردن اؤنجه بئله بیر کلمه‌لر وار «عَفَاكَ الله اِی قاصِدِ خوُش خَرام + یوتوردون باناد لبرومدن پیام. امّا آیری الیازمالارین هامی سیندا ۴ مصرع مثنوی شعر وار (مرتّب.

اجابت دوعادور، اوْل اسیر زندان ایچون داخی بیر دوعا قیل». یعقوب آییتدی: «الٰهی، آنی مطلوبونه واصل ائدوب جمیع مرادین حاصل ائت».

آلله آلله، نه خوْش مناسبدور یوسفون جفالار گؤروب و بند و زندانه دوشوب یعقوبه ارسال پیغام ائتدوگی شهید کربلانون جفای قُومدن تَعرُّض بولوب دشت کربلاده محنتلره گرفتار اوْلدوقدا روضهٔ رسول‌اللهه عرض حال ائتدوگینه زهی تحمّل کی، اخوان و اقارب بیر بیر مقابلینده شربت شهادت ایچوب کندو تنها قالدوُقدا متزلزل اولمادی و تغیّر بولمادی.

شعر:

دردا کی اهل دانش و ادراک گئتدیلر	*مجروح و دلشکسته و غمناک گئتدیلر*
آلایش زخـــارِفه آلوده اوْلمـــیوب	*دونیایه پاک گلدیلر و پاک گئتدیلر*

روایتدور کی حسین مظلوم «ع» اخوان و اقارِبدن صونرا تنها قالوب مناجات ائتدی کی: «یا رب [مصراع]

زار و تنها قالمیشام یار و دیارومدن جُدا

اهل بیت رسالت شاهزاده‌نون بی‌کس لیگین گؤروب، فغانه گلوب، طرفدن بناتِ مطهرات گریبان چاک ائدوب و بیر طرفدن اخواتِ صالحات خون جیگر بیرله دیده‌لر نمناک ائدوب و بیر طرفدن حضرت امام زین‌العابدین «ع» صدای فغانین متوجّه افلاک ائدوب، غلغله و مصیبت بیر غایته یئتمیشدی کی، فلک بی رحمون اوْل حالته[1] رحمی گلوب شدّت محنت دور ظالیمی اول مظلومون حالینه متحیّر ائتمیشدی(۵۸).

---

(۱) الیازمامتنلرین ۹۴۰ هجری ده یازیلمیش معتبر کتابدا (اول حالته) امّا باشقا متنلرده دوْقوْز شیما گونگورون علمی تحقیقی کتابیندا تکجه (حالته) یازیلمیشدیر.

شعر:

بنزەمز یوسفون احوالینه احوالِ حسین(ع) نئته[1]کیم یوسف اوْلوب بستهٔ زنجیر مُحَن

دوشدی زنجیره ولی قیلمادی زنجیر صفت تیر بیداد عدوُ جسمینی روزن روزن

(فصل ابتلای موسیٰ علیه‌السلام)(۵۹)

تیر تحمّل سرگشته‌لرینون و تیغ توکُّل کشته‌لرینون دخی بیری حضرتِ کلیم‌الله دوُرکی، قلت اعوان وانصارلا جفای آل فرعونه مُتحمِّل اوْلوب و سُفهای قَوْم آزارینه صبر قیلوُب شُکر ائده‌ردی. فی‌الواقع آنوُن شدّت احوالی و کثرتِ اهوالی شبیه‌دور وقایع شاه کربلایه کی، استیلای اعدادن منزجر اوْلوب، ترک روضهٔ رسول ائدوب، یار و دیاریندان محروم قالوب، دشتِ کربلاده مبتلای دامِ مصائب و بستهٔ بند نوائب اولدوقدا تحمُّل پیشه قیلوب متزلزل اوْلمادی و عقیدهٔ صلاحی اصلا تغیُّر بولمادی.

شعر:

محنت موسی دگول مانندِ اندوه حسین (ع) فرقین ائتمیش آنلارین میزان اندوهِ بلا

شمع بزم افروزدور وادی ایمن آتشی نار عالمسوُز دور برقِ بلایِ کربلا

(فصل ابتلایِ عیسیٰ علیه‌السلام)(۶۰)

طریق محبّت ثابت قدملرینون و سراپردهٔ محنت محرملرینون بیری عیسیٰ مُجرّد دورکی، سوُزن وار اسبابِ دونیادن کئچوب سر رشتهٔ فنادوُتمیش و ترک

---

(۱) ۹۴۰ تاریخلی ده (نیشه کیم) ۱۲۹۶ هیجری‌ده تورکیه‌ده حاج عزت افندی‌نین چاپیندا (نئته کیم) و دوْقتوْرشیمانین کتابیندا و باشقا مینلرده (نئیشه کیم) اصلینده بوگون (نئجه کیم) دئیریک.

تعلقاتِ فانی ائدوب طریق تجرُّد اختیار ائتمیش. جماعتِ یهود آنيِ تـهمتلره منسوب ائدوب صُلبینه اقـدام ائـتدیلر و مـتابعتیندن انـحراف قـیلوُب طـریق مخالفتین دوتدیلار. نئته[۱] کی حضرتِ شاه کربلا تصرّفِ حُکم خلافتدن کـی، استحقاقله آنا انسبدور تجاوز قیلوُب مجاورت روضهٔ رسول‌الله اختیار ائتمیش ایکن و تعرّضِ امر سلطنتدن، کی ارثله آنا اقربدور اعراض ائدوُب گوشهٔ قناعت دوتموش ایکن ظلمهٔ امّت صرصرِ هوای نفسِله زَورَقِ تمکینین[۲] دریای بلایه صالوب و سررشته اختیارین زور بازوی ظلمله الیـندن آلوب غـرقهٔ گـردابِ فناقیلدیلار.

شعر:

قـصد قـتل عـیسئ مـریم قـیلان سـاعت یـهود

ائـیله‌میشدی مـضطرب آنـی مـجرّد بـیم جـان

گؤر شهید کربلا حالین کی، هم جان قیلدی ترک

هـــم فـــراق آل و اولادیـــله اؤلدی امـتحان

(فصل ابتلای ایّوب عليه‌السلام)(۶۱)

بسترِ بلا بیمارلری‌نین و بادیهٔ فناد افکارلری‌نین بیری ایّوب بلاکشدورکی، نوید **«اِنَّ اللهَ یُحِبُّ کُلَّ قَلْبٍ حَزینٍ»**(۶۲) دل پاکین مخزن جواهر اشتیاق حُزن و ملال ائتمیش وَ عقیدهٔ **«اَنَا عند المنکسرة قلوُبهم»**(۶۳) همیشه دل شکسـته‌سینده تـمکُّن دوتمیش زیرا سلطان سریر کبریانون عنایتی عـین عـنادور و حـاکـم دیـوان قضانون التفاتی محض بلادور.

(۱ نئجه.

(۲) تبریزین ملی کتابخاناسیندا کـی الیـازما و ۹۴۰ دا یـازیلمیش الیـازما، حـاج عـزت افـندی‌نین چـاپ ائتدیگینده عموماً (هوای نفسله زوروق تمکین) تکجه دوْقتوْر شیما گونگوْرون کتابیندا (هـوای تـیغله زورق تمکین) دیر.

شعر:

بیردورور مصدر جلال و جمال بیر بیلور قهر و لطفی اهل کمال

گر چی احوال مختلف چوخ اولور بیردور اصل حقایق احوال

روایتدور کی، ایّوب صبور زمان محنتدن مقدّم قیرخ ییل مُداوِم نوال نعمت و مقیم ریاض راحت ایدی. اوْن ایکی فرزندی اوْلوب هر بیری استقلالله بیر سلیمانِ زمان ایدی؛ و دؤردیوز مملوکی اوْلوب بعضی قطارلارینا ساربان و بعضی رمه‌لرینه شبان و بعضی بُستانلارینا باغبان ایدی. آمّا هرگز کثرتِ تعلقات آنونلا معبودی آراسیندا حائل اوْلمازدی و استیفایِ[1] مراد مداومتِ ذکردن آنی غافل قیلمازدی. ملائکه ایّوبون شدّت عبادتین و کمال اطاعتین گؤروب تصوّر قیلدیلار کی، اوْل عبادته سبب تیسیر مطالب و اوْل طاعته باعث حصول مواهبدور؛ و گمان ائتدیلرکی، اگر ازالهٔ نعمت واقع اوْلسا و استمرارِ مَوهبت، خلل بوُلسا آنوُن شکری شکایته مبدّل اوْلور و بنایِ اعتقادی تزلزُل بوُلور. لاجرم امتحان ایچون بیرگون حضرت جبرائیل مَلِکِ جلیلدن گلوب آییتدی: «ای ایّوب، مدّتدور کی، مظهر آثار نعمت سن و مقیم گوشهٔ راحت؛ وقت اوْلدی کی، راحت دیاریندان محنت مُلکینه متوجّه اوْلاسان و نئته‌کی، نعمت لذّتین گؤردون محنت ذؤوقون دخی بوُلاسان. ایّوب صبوُر اوْل خبردن اصلا متغیّر اوْلمیوب و توهّم قیلمیوب آییتدی: «ای جبرائیل بوداخی بیر نعمتِ غیر منکر دورکی، هر زامان بیر عالمون سَیری میسّردور».

بیت:

بیلمه‌زم بن کندو رأیمله زیان و سودومی بنده‌ام بن، پادشاهُم ینگ بیلور بهبودومی

القصّه ایّوبِ صبور منتظر بلا و مترصدِ عنا اوْلوب، بیر گون گوشهٔ محرابِ عبادتده

---

(۱) بعضی الیازمالار دا (استیفای اسباب مراد) آمّا گونگؤرون علمی کتابیندا (استیفای مراد) دیر.

نمازدان فارغ اولوب مشغول مُوعظه ایکن، بیر طـرفدن شـبان گـلدی و خـبر وئردی کی، تمامی رمه سیلابه غرق اوْلدی و بیر طرفدن ساربان گلوب تعزیَت یئتوردی کی، جمیعِ ناقه‌لرون صرصرِ سمومدن فنا بولدی و بیر طرفدن بـاغبان گلوب آفتِ ژاله‌دن بوستان هلاکین تقریر ائدوب فغانه گلدیلر؛ و بیر طرفدن خدم وحشم زلزله‌دن قصرو ایوانون انهدامول خبر وئروب نوحه قیله‌یلار. اما ایوب چون مقدّمه‌دن واقف ایدی، بـو خـبرلردن اضـطراب ائـتمیوب و بـوحادثه‌دن خاطرینه غبار کدورت یئتمه‌یوب حق ذکرینه مشغول ایدی. ناگاه خبر وئردیلر کی؛ «ای ایّوب، اوْن بیر اوْغلون اکبرِ اولادون مهمان سراییندا ضیافته مشـغول ایکن سقف سرای مُنهدم اوْلوب، اوْل ایکـیسی داخـی هـلاک اوْلدی. ابـتدای حالتده ایّوبه استیلای جَزَعْ بی‌اختیار ظفر بوُلدی، آمّا یئنه غیرتِ محبّت منعیله صبر ائدوب دُعایه مشغول اوْلدی.

شعر:

خـاطر یـار اگـر عـاشیقه آزار ایسـته‌ر گرک آزار چکه عاشیق اگر یار ایسته‌ر

کُفردور عاشیقه اندیشهٔ صحت قیلماق یار اگر عاشیقینی دردله بیمار ایسـته‌ر

چون فنای مال و منال و فوْتِ اولاد و عیال ایّوبه تغیُّر وئرمه‌دی بنای اعتقادینا آسیب حَوادث خلل یئتورمه‌دی، ملائکه آییتدیلر: «یا رب، افضل نـعم شـرفِ صحّتدور و ایّوبی فوْت اوْلان نعمتلرون استردادینا اومّیدوار ائدوب عبادتده قائم ائده‌ن اوْل نعمتدور». حکم اوْلدی کی، امتحان ایچون صـحرای وجـودی سریر سلطان صحّت ایکن سیرگاه سپاه اسقام اولا و مجاری عروق و اعضاسیندا هر قطره قان بیر کرم خونخوار اوْلوب، مَفاصل ترکیبینده منزل قیلا. بو مـحنتله داخی صبرینه اختلال و عَقدِ عقیده‌سینه انحلال بولونمادی اوْل زامانادەک کی، کرم لر زبان و قـلبینه دخـول ائـتدیلر و تـفکر رهگـذاریـن بـاغلیوب تـذکّر

سرچشمه‌سین طوتدولار (۶۴)؛ ایّوب بیچاره فریاده گلدی و تضرّع قیلدی کی، ﴿رَبِّ اِنّي مَسني الضُرُّ﴾ (۶۵) یعنی بانا ضرر اوْلدی، زیرا جمیعِ المده ذکر و فیکرونله تسلّی اوْلوردوُم و غم و اندوه گؤردوکجه ذکروندن فرح و فیکروندن طرب تمنّا قیلوُردوم؛ حالا دل کی، آلت فِکردور و زبان کی سبب ذِکردور، مرض تاراجینا گئتمکده‌دور و بنی تفکّردن محروم ائتمگه و مناجاتدان مأیوس ائـتمکده‌دور. حاشاکی، بو حاله رضا وئره‌سن و بندهٔ مخلصی فِکر و ذکردن محروم ائتمگه روا گؤره‌سن».

شعر:

زبان بـولبول بـاغ ذکـر و ثـنادور *دل آیینهٔ حُسن صدق و صـفادور*

بنی بی‌دل و بی‌زبان قویما یا رب *کی بی‌دل لیق و بی‌زبانلیق بلادور*

حق سبحانهٔ و تعالی دل مُتضرِّع وَ زبان متخشّعندن قبول توقع قیلوب جمیع فَوت اوْلان نعمتلرون استردادیـنا حُکـم قـیلدی و تـنِ مَکسـورینون جـبّاری و دِل ویرانینون معماری اوْلدی، ای عزیزلر، اگر ایّوبِ صبور فَـوتِ امـوال و مَـوتِ اولادلا متغیّر اوْلمیوب صبر قیلدی؛ شهید کربلا داخی خانمانی یغمایه وئروب و اخوان و اولاد و انسابینون مَوتین مشاهده قیلوب صابر اوْلدی. و اگر چی ایّوبون بدنینده دؤرت بین کرم خونخوار منزل دوتدی، شهید کربلانون تـنینده یـوزبین پیکانِ آبدار قرارگاه ائتدی.

شعر:

دئـمه‌کـیم شـاه کـربلا المـی *غـم ایّـوب دلفکـار جـه دیـر*

صانما کیم زحم‌نیش کرم ضعیف *ضـرب شـمشیر آبـدار جـه دیـر*

(فصل ابتلاء زکریا و یحیی علیهما السلام) (۶۶)

جفای فلک آزرده‌لرینون و محنت زمانه افسرده‌لری نون بیری زکریّایِ مظلوم و

بیری یحیایِ معصومدور. روایتدور کی، بیرگون زکریّا محراب عبادتنیده مناجات ائتدی کی: «الهی شام شبابه صبح شیب ایریشدی و رابطهٔ جان و تن رشتەسینه تاب مخالفت دوشدی. ﴿فَهَب لي مِنْ لَدُنك وَليّاً﴾(۶۷) یعنی عنایت قیل بانا بیر خلف صاحب تقویٰ و فرزند پاکیزه لقا». حق تعالی نوک دعاسین هدف اجابته یئتوردی. و یحیایِ معصومی آناوئردی. اوچ یاشینا یئتدوکده بیر گون اطفالِ محلّه زکریّا حجرەسینه جمع اولوب یحیایه تکلیفِ لهو و لعب ائتدیلر. یحیا حجرەدن چیخمایوب جواب وئردی کی: «مَا لِلعَبِ خلِقْنَا» القصّه ابتدای طفولیتده رقّتِ تماملە مجبول اوْلوب و ترک لهو لعب قیلوب همیشه استماعِ احوالِ قیامته مائل و کیفیتِ هولِ محشره سایل ایدی و دؤرد یاشیندا توراتی حفظ ائتدی و اوْن یاشیندا احکام شرعیّەنون کُنهینه یئتدی؛ شب و روز گریان اولماغین و ماه و سال فغان قیلماغین بیر گون زکریّا مناجات ائتدی کی: «یا رب، سندن بیر خلف ایستەدوم کی، سرور سینم آندان میسّر اوْلا. بانا بیر نُطفه کرامت قیلدین کی، آندان راحتوم گئتدی و ناله و افغانی بنی آزرده ائتدی». خطاب گلدی کی: «ای زکریّا، سن بندن فرزند ولی شعار تمنّا قیلدون؛ بو دور ولیلر شأنی. و صالحلر نشانی کی، همیشه گریان اولالار و پیوسته ناله و افغان قیلالار. ای زکریّا، هنوز صبحِ بلادن بو نشانهٔ سحردور و آتش محنتدن بو بیر شرردور؛ تحمّل قیل کی، عنقریب بو شکوفەنون میوەسین درەجک سن و بو غنچەنون گولین گؤرەجکسن. ای زکریّا، وقتدور کی، سنی باشدان آیاغا ارّه ایله ایکی پاره قیلالار و یحیانون حلقینه تیغ تیز حواله قیلوب قتلینه متوجّه اوْلالار».

شعر:

یار سندن نقد جان ایستر گؤتورجاندان طمع
هرنه آندان غیر گؤرسن قطع قیل آندان طمع

شمع وش جانان سنی چون یاخماق ایستر متّصل
آتش سوزانه گیرکس آب حیواندان طمع

القصّه خوفِ یحیا بیر غایتده ایدی کی، اوْل حاضر اولدوقـدا زکـریّا عـقوباتِ محشردن بیر کلمه بیان و بیر حرف عیان ائده بیلمه‌زدی. بیر گون یحیادن غافل اوْلوب، غایب صانوب ذکر ائتدی کی: «دوزخده غضبان نام بیر کوه آتشین وار کی، آندان سیل اشکله‌گذار ائتمک اوْلور و بدرقهٔ سوز و گدازله پایانه یئتمک اولور». یحیا ائشیدوب درّاعه‌سین بوراخوب جانب صحرایه روان اولوب «**اَلْوَیْل لِمَنْ دَخَلَ غَضْبان**» دئیوب فغانه باشلادی زکریّا آنون احوالیـنه مـطّلع اولدوقـدا منبردن ائنوب والده‌سینه آییتدی: «ای ضعیفه، بوگون سهو ائدوب بیر شَمَّه احوال دوزخدن بیان ائتدوم؛ یحیا استماع ائدوب، فغان قـیلوب صـحرایـه دوشـدی؛ مُرافِقت قیل، صحرایه گئدوب آنی استفسار ائده‌لوم». اتّفاقلا اول ستم رسیده‌لر صحرا گرد و بیابان نورد اوْلوب، اوچ گون سیاحته اشتغال قـیلوب آنـدان اثـر بولمادیلار و مقامینا مطلع اولمادیلار(۶۹).

شعر:

جانه بنزه‌ر دلبریم بیلمن مکانی قنده‌دور(هاردادور)

کـیم بـیلور عـالمده عـنقا آشـیانی قـنده‌دور

دؤردینجی گونده بیر شبانه یئتوب تفحّص ائتدوکده شبان آییتدی:

«بن یحیایی «یحیانی» گؤرمه‌دوم، آمّا اوچ گوندور کی، بو کوه دان بـیر صـدایِ دلسوز گلورکی، استماعی حضورومه مانع اوْلور». اوْل جانبه تَـوَجُّه ائـتدوکده گؤردیلر؛ آغشتهٔ خاک و خون اوْلمیش، بیخود یاتور. اوزه‌رینه گلوب فـریاد ائتدوکده اضطرابلا گؤز آچوب اؤیله صاندی کی، مَلِکَ الْمَوْت‌دور، قبض روح ائتمه‌گه گلمیش. تضرُّع قیلوب آییتدی: «ای مَـلِکَ الْـمَوت، اوْل قـده‌ر آمـان وئرکی، پدرِ پیر و مادر حقیرومی گؤروب وداع ائده‌ییم». والده‌سی آییتدی: «ای جیگرگوشه بنم والدهٔ دلفکارون و مادر بیقرارون». یحیا خبردار اوْلدوقدا، فرار ائتمک تدارکینده اولدوقدا، انواعِ یمینله تسکین وئـروب و زکـریّا دخـی بـیر

جانبدن تضرُّع قیلوب و آنی منزلینه گتوردیلر، بیر مقدار عدس طبخ ائدوب یحیایه عرض ائتدوکده، یحیا آندان بیر مقدار تناوُل ائدوب میل خواب ائتدوکده واقعەسینده خطاب ائتدیلرکی: «ای یحیا مگر غضبانی فراموش ائتدون کی، غِدا تناول ائدوب فراغتله یاتدون؟» یحیا بیدار اولوب یئنه اضطرابلا فغان قیلوب صحرایه دوشدی و فریاد و فغانی آسمانه ایریشدی. روایتدور کی، یحیا مدّت عؤمرونده هرگز خیال معصیت خاطرینه یئتورمدی و ذکر مناهی دیلینه گتورمدی.

نقلدور کی، روز قیامت ایکی[1] نوبت ندای عام ائدەلر، بیر نوبت یحیا ایچون بوعبارتله کی: «ای اهل محشر، نظّاره قیلون بو بندۀ معصومه کی، هرگز اندیشۀ خطا ضمیرینه یئتمەمیشدور و مطلق لذّاتِ دنیوی تصرّف ائتمه میشدور». جمیع عالم گؤز آچوقدا یحیای معصومه مشاهده قیلالار. و گُنەکارلار شرمسار اولالار. و بیر نوبت دخی فاطمۀ زهرا ایچون ندا قیلالار بوعبارتله کی: «ای معشرِ بشر **«غضّوا ابصارَکُمْ»** یعنی ای بنی آدم، گؤزیومون کی، فاطمۀ زهرا گلور».

نقلدور کی، فاطمۀ زهرا عرصات محشره بیر نوعله گذار ائدەرکی، هیچ ناظرین قدرت نظّارەسی اولمیا و هیچ کیم مشاهدەسینه قدرت بولمایا؛ کتفِ یمینینده پیراهن زهرآلودِ حَسنِ مجتبا و کتفِ یسارینداجامۀ پُر خونِ شهیدِ کربلا و کف مبارکینده عمامۀ خونین علیّ مرتضیٰ غایتِ تضرُّعله دامنِ عرشی دوتوب تظلُّم گؤستەرەرکی: «یا رب فریادومه یئت». جبرئیل حضرتِ سیّدِ کائناته خبر یئتوره کی: «یا رسول‌الله، خاتونِ قیامت دامن عرشه ال اوروبدور و تظلُّم ائدوب بارگاه عدالت درگاهیندا دوروبدور؛ وقتدورکی، صر صرآه جان‌گدازیندان دریایِ قهر

(۱ فضولی‌نین اؤز عصرینده یازیلمیش بیر الیازما داگلیب: ایکی نوبت یحیا ایچون بوعبارتله کی ای اهل محشر نظاره قیلون بوبندۀ معصومه.

الهی تموجّه گله و عالمی غرقۀ طوفان غضب قیلا.

«حضرت سیّدالمرسلین استعجال ایله عرش آیـاغینا گـلوب فـاطمۀ زهـرایـه نصیحت قیلاکی: «ای نور دیده و آرام دلِ غمدیده، بوگون روز معاونت‌دور، وقت مخاصمت دگول و زمان رعایت‌دور، ایام شکایت دگول. سن حسنون پیراهـنِ زهر آلودین و حُسینون جامۀ خون آلودین اله آلوب، بن گیسویِ غبار آلوده‌می آچوب دُعا قیلالوم و امت گُنهکارلره شفیع اولالوم کی، ارحمُ الرّاحـمین اهـل عصیانه رحمت قیلا خصوصا اوْل کیمسه‌لره‌کی، مـظلوملاروموز مـصیبتینده و شهیدلروموز تعزیتینده دیده‌لرین گریان و سینه‌لرین بریان ائتمیشلر و غـائبانه اولادوموز عزاسین دوتموشلار»(۶۸).

شعر:

اهل بیتون یاد ائدوب هر لحظه آب دیده‌سین ضایع اولماز اشک تؤکمک دیـدۀ خـونباردن
بو مصیبت اشکینون هر قطره‌سینه روز حشر اجـر دور بـین بـحرِ رحـمت ایـزد جـبّاردن

اخبار صحیحه‌دن نقلدور کی، زکریّایِ مظلوم و یحیایِ معصوملا معاصر اوْلان ملکِ بی‌رحمون بیر منکوحه سینون زوجِ آخردن بیر جمیله قیزی اولوب، کندی پیر اولوب استدعا قیلدی کی، قیزین اوْل ملک عقدینه مقرر قیلا، ملک یحیا ایله بو خصوصدا مشورت قیلدوقدا، یحیا رضا وئرمه‌یوب ملکی بو اندیشه‌دن منع ائتدی. اوْل مکّاره منزجر اوْلوب، یحیا کینه‌سن خاطرینه دوتدی. بیرگون ملک جامِ استیلایِ شهوتدن مست ایکن، قارشوسیندا اوْل محبوبۀیی مزیّن قیلوب آنا گؤستردی؛ ملِک آنون وصالینه حـریص اوْلوب طـالب مُـواصـلت قـیلدوقدا آییتدی: «بو صورت، یحیانون قانی تؤکولمه یینجه میسّر اوْلماز و امکان بولماز».

ملک یحیانون قتلینه حکم ائتدوکده علمایِ عصر آییتدیلر: «یحیانون بیر قطره قانی یئر یوزینه تؤکولسه، اجزای عروق نبات من بعد پـیوند دوتـمه‌یه و روی زمینده بهاییم مُتنعم اولماغا گیاه بیتمیه. ملک حُکم قیلدی کی، یحیانون باشین

بیر طشت اوزه‌رینده کسوب قانین تحت‌الثّراده دفن ائده‌لر کی، یئر یوزونه تؤکولمه‌یه(۶۹).

القصّه جلاّدلار مقرّر اوْلوب یحیانون قتلینه امر اوْلوندوقدا، جلاّدلار آییتدیلر: «زکریّا مُستجاب الدَّعْوه دور، اوْغلونون قتلین ائتمکده آنون دُعاسیندان احتراز ائده‌روز». حُکم اولدی کی، اوّل زکریّا قانین تؤکه‌لر. بو عزیمتله زکریّا منزلینه گلوب یحیایی مقیّد ائتدوکده، زکریّا فرصت بولوب بیر جانبه فرار ائتدی. بعضی کیمسه‌لر زکریّا جست و جوییِنه روان اوْلدیلار. زکریّا اضطرابلا گئده‌رکن شدّت ضعفدن بیطاقت اولوب بیر پناه ایسترکن، بیر درخت غالی گؤروب اونا متوجه اولدوقدا اول درخت چاک اوْلوب زکریّا اوْنون بطنینده منزل ائتدی. زکریّا دخول ائتدیکدن صونرا صورتِ التیام دوتدی. آمّا زکریّانین گوشهٔ رداسین ابلیس چکوب دیشره قوْیدی، زکریّا تفحُّصینده اوْلانلار یئتدوکده ابلیس لعینی بیر پیر صالح صورتینده گؤروب زکریّا احوالین استفسار ائتدوکده، ابلیس زکریّانون گوشهٔ رداسین گؤسته‌روب آییتدی: «مطلوبونوز بو درخت ایچینده دور». کافرلر زکریّایی درختدن چیخارماق تدارکینده ایکن ابلیس آییتدی: «ای قوم؛ اگر غرضونوز آنون قتلی ایسه، درخت ایچینده دخی میسّر اوْلور». و آنلارا ایکی باشلو بیچقو تألیف ائدوب تعلیم ائتدی. روایتدور کی کفّار زکریّانون فرق مبارکینه ارّه قویدوقدا حضرت عزّتدن ندا گلدی کی: «ای زکریّا بو حُکمِ مطاع بنومدور؛ اگر متألّم اولاجاق اولورایسن اِسمون جریدهٔ نبوتدن محو اوْلماق مقرّر دور».

شعر:

عاشقم دِرسن بلای عشقدن آه ائیله‌مه — آه ائدوب اغیاری اسرارندن آگاه ائیله‌مه

عقش سلطانی نه فرمان ائتسه گؤستر انقیاد — اجتناب ائتمه تنفّر قیلما، اکراه ائیله‌مه

زکریّا آییتدی: «الهی، چون بنوم قانوم سنون سرِ کویونده تؤکیلور؛ حقّا کی، اگر ارّه وار، جمیع انداموم زبان اوْلسا شکروندن غیر تکلّمه اقدام ائتمه‌یم و اضطراب ائدوب طریقِ جزع دوتمه‌یم». القصّه، ارّه ایله اوْل مظلومی فرقدن تا قَدَم ایکی پاره قیلدیلار، بیر آه چکمه‌دی و دیدهٔ نمناکیندن بیر قطره اشک تظلّم تؤکمه‌دی.

بیت:

لذّت جوری بیلن جوردن اکراه ائتمه‌ز یارسالار جیسمینی باشدان آیاغا آه ائتمه‌ز

آمّا یحیایی مقیّد ائده‌نلر بیر طشت اوزه‌رینده سرِ مبارکین بدن لطیفیندن جُدا قیلوب اوْل نابکاره هدیّه ائتدیلر و قانین بیر چاهِ بعیدالغوره تؤکلدیلر. روایتدور کی، اوْل قان هر ییل جوشه گلوب گول گیبی تازه اوْلوردی اوْل زمانه ده‌ک کی، بُخت النّصر نصرت بولوب آنلاردان یئتمیش‌بین کافر قتل قیلدی، اوْل خونریزدن صونرا یحیانون قانی جوشدان ساکن اوْلوب قرار بوُلدی. شواهد النبوّه ده امام زین‌العابدین‌دن نقل دورکی: «حضرت حسینؑ مکّهٔ معظّمه‌دن کوفه‌یه توجّه ائتدوکده، هیچ منزیله یئتمه‌ز دی کی، یحیای مظلمون ماجراسین ذکر ائتمه یئیدی و بویوروردی کی، روزگارون[1] عدم مروّتین و فلکون کمالِ وقاحتین گؤرون کی، یحیا گیبی صالحون سرِ سعادتمندین بیر فاجَره‌یه هدیّه ائتمیش»(۷۰). و سعدبن جُبیر، عبّاسدن روایت ائده‌رکی: «بیرگون حضرتِ رسول‌الله خبرِ واقعهٔ کربلادان متألم اوْلوب تفکر ائده‌ردی کی: «آیا اوْل غریب‌لرون انتقامین ظالیملردن کیم آلور اوْلا؟» حضرت عزتدن وحی گلدی کی: «یا رسول‌الله یحیی بن زکریّا ایچون یئتمیش بین کافر و بیر روایتده یوز یئتمیش بین کافر قتل اولدی، شهدای کربلا ایچون یئتمیش کره یئتمیش بین منافق قتل

---

(۱) ۱۲۹۷ هیجریده تورکیه ده چاپ اولموش کتابدا بئله گلیب «روزگار غدّارین عدم مروتی» فضولی‌نین اؤز عصریند تدوین اولموش بیر الیازمادا گلیب «روزگار عدم مروتین و فلکون کمال وقاحتین».

اولسه گرکدور فی الواقع بو وعده وفایه یئتدی؛ زیرا مختار بن ابوعُبید ثـقفی و مسیّب بن قعقاع خزاعی و ابراهیم بن مالک اشتر نخعی و ابومُسلم مروزی بـیر بیرینه متعاقب خروج ائدوب صفحهٔ روزگارده‌ن اکثر اعدایِ آل رسولی مـحو ائتدیلر و قان‌لارینداان سرشک مظلوم گـیبی جـویبارلار یـوروتدیلر و عُـیون الرضادا مسطور دورکی، مهدیِ آل محمّد قتلهٔ شهدای کربلانون تتمّهٔ ذریّـاتین رویِ زمین‌دن گؤتورور و قاعدهٔ ثـار و شـرط انـتقامی اوْل حـضرت یـئرینه یئتورور(۷۱).

شعر:

گر اولماسایدی غرض انتقام خون حسین　　ظهور مهدی‌یه چکـمزدی انـتظار وجـود

قـضایه قـاعدهٔ صـبر اخـتراعـیندن　　جـــزای قـاتل آل رسـولدور مـقصود

ایکینجی باب

حضرت رسولون قریشدن چکدوگی بلالاری بیان ائده‌ر

حضرت سلطان بارگاه رسالت وناظم کارگاه شریعت، گـؤوهر گـنجینهٔ اسرار حکمت، گُلْبُنِ حدیقهٔ رحمت، درِّ خزانهٔ نـصیحت آچـوب ودُرْج لعـلدن جواهر حقیقت صاچوب بویورمیش کی «**اِنَّ اَعظَم البَلاء مَع اعَظم الولاء**»(۷۲) یعنی هر بلایه بیر جزا و هر عنایه بیر عطا مقدّر اوْلماغین، مراتبِ بلا و عـنا ارتـفاع بولدوقجا مدارجِ جزا و عطا مرتفع اولور. و همیشه دار الشفای مرحمت امراضِ محبت مـبتلالارینا مـوقوفدور و هـمواره اوقـاف طـبیعت شـفاخانهٔ مـلکوت بیمارلری معالجه‌سینه مصروفدور هر بندهٔ صادق کی، حدیقهٔ جبلتی منبَتِ نهال محبّتدور، لاجرم نهال فطرتی منمای ازهار ملال و محنتدور. یحیا بِن معاذِ رازی رحمة اللّه علیه بیر گون مناجاتیندا آییتدی: «یا رب، جریانِ عادت اهل عالم بو طریقله‌دور کی، بیر کیمسه بیر کیمسه‌یه محبّت بیراقسا آنون جـمیع جـوانـبدن رعایت خاطرین کندویه لازم بیلور و ممکن اولدوقجا آنون حصول مرامنه مایل اولور؛ نه عجبدور کی، سن محبّتله سرافراز ائتدوگونی محنتله ممتاز ائده‌رسن». ندا گلدی کی: «ای یحیا بنوم طریقوم خلافِ طـریقِ اهـل عـالمدور، آنـلارون علامت مودّتلری آثارِ مرحمت و بنوم نشانهٔ محبّتوم محنت و المدور».

شعر:

رنـجدور گـنج گـؤوهرِ راحت	*درددور گـولشن گـولِ رحـمت*
ای خـوش اول دردمـند غـم پـرورد	*کـی، رفـیقی غـم اولا هـمدمی درد*
درددن غـیر اؤلمـایا یـاری	*غـمدن اؤزگـه رفـیق وغـمخواری*

بعضی کُتُبِ سماویّه‌دن نقل‌دور کی: «ای بنی آدم هرگاه کی، صیّاد قـضا سنی نشانهٔ ناوک بلا قیلا و جلاّد فلک تیغ جفا یله قتلونه مایل اوْلا **«فَقرّ عَـیْناکَ»** یعنی دیدهٔ اومیدونی نور رضا یله روشن ائدوب شُکر قیل کی، عَلامت مقام انبیا و اؤلیا ونشانهِ حصولِ مرتبهٔ عزّ و علادور. بو معیّن‌دور کی، بلای نـوع بـنی آدم صانعه اقرب اوْلماغین سائر مخلوقاتدن زیاده‌دور. زیرا ابتدای خلقتده چشمهٔ خونابه‌دن رزقی مقسوم اوْلوب، کمالِ ذلّته گرفتار اوْلور وقدرت تردّد بُولدوقدا عقوبتِ تربیتِ اوستاد و اندوهِ تعلیم ارشادایـله مـعذّب اوْلوب بـیر مـدّت اوْل محنتده قالور؛ و مرتبهٔ بلوغ حاصل ائتدوکده کمندِ مـعیشت و سـلسلهٔ تکـلیفِ عبادت قیدینه دوشوب، گاه غمِ دونیا و گاه خوْف آخرت قراریـن آلور. و بـو داخی محقّقدور کی، رتبهٔ بلایِ انبیا جمیع بنی آدمدن اعلا و اعظمدور؛ و بلایه صبر ائدوب اکتساب قبولِ قرب ائتمک انبیایه مسلّم‌دور.

شعر:

انـبیادور مـظاهر رحـمت	*انـبیادور خـزائـن حکـمت*
هـر بـلاکـیم فـلکدن ائـتدی نـزول	*انـبیا قـیلدی اؤل بـلایی قـبول*
سـپرِ نـاوکِ غـم آنـلار دور	*آنـون ایـچون مکـرّم آنـلاردور*

و بو داخی مقرّردور کی، اوْل مقدار بلاکی، حضرتِ مصطفا علیه السلامه یئتمیشدور و اوْل مقدار زهر محنت کی، اوْل حضرت تجرُّع ائتمیش‌دور، هیچ پیغمبره میسّر اوْلمیش دگول و هیچ کیم بلایه آنون گیبی صبر قیلمیش دگول. اگر

بیر جرعه شربت ایچسئیدی[۱] آنا زهر بلایله ممزوجدی، و اگر بیر خرقه گئی‌سئیدی تار و پودی رنج و عنایلا منسوجدی، فی الواقع بیر بلاءِ عظیمدور متصدّی اجرای احکام اولوب متعهدِ شفاعتِ اهل عصیان اولماق؛ و غفلت سرایِ راحتده خوابِ فراغت سرمستی اوْلان بیهوشلار ایچون گئجه‌لر صباحه ده‌ک بیدار اوْلوب دُعا قیلماق. زهی[۲] کامل کی، اگر مبشّرِ عزّت بارگاهِ قدرین قاب و قوْوسینه چکسه، گرد تکبّر دامنِ اقتدارینه یئتمه‌زدی؛ و اگر قائدِ حکمت گریبان شکوهین پنجهٔ عجز و انکساره تاپشورسا، دستِ اعتقادیندان دامنِ توکُّل گئتمه‌زدی.

شعر:

کمال اعتدال طبعی اوْل غایتده کیم بولماز

تغیّرگر زمین و آسمان زیر و زبر اوْلسا

تکبّر ائیله‌مز معراجه چیقسا پایهٔ قدری

مزاجی کسر بولماز فرش خاکِ رهگذار اولسا

مُجملاً دیوانِ قضادان اوْل حضرتون نام شریف‌لری[۳] مرقوم اولان بلالارین ابتداسی اولدور کی؛ هنوز والده بطنینده‌ایکن والدِ بزرگواری وفات ائدوب، صرّاف روزگار اوْل گؤوهرِ گرانمایه‌نون لقبین یتیم قیلدی و توقیعِ رفیع وجودِ شریفی بو طغرایلا مزیّن اولدی.

---

(۱) ۱۲۹۷هـ داش باسماکتابدا بئله گلیب «بیر جرعه شربت ایچسه آنا زهر بلایلا ممزوجایدی».

(۲) ۱۲۹۷هـ داش باسماکتابندا بئله گلیب «زهی سعادت کی اگر مبشر عزّت».

(۳) هم الیازما همده داش باسمادا بئله گلیب «حضرتون نام شریفینه مرقوم» آمّا منجه «حضرتون نام شریف‌لرینه» اولمالیدیر.

بیت:

نـــوُلا گــــر اوْلســـا یـتیم اوْل در دریـای حـیا

گـــر یـــتیم اوْلســـا فــزون‌دور در دریـا یه بـها

و حضرت ایزد ملائکه یه خطاب ائتدی کی: «اگر چی حبیبوم یتیمدور، بن اوْنا ولی[1] وکیلم». «**نِعْمَ الْمَوْلىٰ وَنِعْمَ الْوَكيل**». روایتدور کی، ایکی یاشینا یئتدوکده والدهٔ محترمه‌لری مکّه‌دن مدینه‌یه نقل ائدوب اوْل حضرتی والدِ بزرگواریـنون زیارتینه مشرّف قیلوب مُراجعت ائتدوکده مریض اوْلدی و حضرتِ رسول اوْل مخدومه‌نون شمعِ بالینی اوْلوب دل سوزان و دیـدهٔ گـریانله زار زار آغـلایوب دِئدی[2].

شعر:

گـــئتمه ای روح روان هــجر ایـله زار ائــتمه بـنی

یـاندوروب فـرقته بـی صـبر و قـرار ائـتمه بـنی

نــظریمدن گــول رخســارینی پـنهان ائـدوبن

خـــار خــار غــم هــیجرایـله فکـار ائــتمه بـنی

اوْل صدفِ گوُوهرِ رسالت و نهالِ شکوفهٔ نبوّت بیهوش‌ایکن هوشه گلوب دیدهٔ اشکبار آچدوقدا، حضرت رسول اللهون چهرهٔ مبارکینده اشکِ حسـرت گؤروب زبان حال‌ایله بو نُکته‌یی مترنّم اوْلدی.

شعر:

تَــبٰارَکَ اللّٰــهُ فِـیک مِــن غُــلامٍ   اِنْ صَـحَّ مَـا اَبـصَرْتُ فِـی المَـنٰامِ

وَاَنْتَ مَـــبعوثٌ اِلیٰ الأنــــامِ   مِنْ عِـنْـدِ ذِی الجَـلالِ وَالاِکـرامِ(۷۳)

---

(۱) تکجه داش باسمادا بئله گلیب «بن اوْنا ولی و کفیلم».

(۲) دردی = دئردی، دئییردی.

ای فرزند سعادتمند، من واقعمده گـؤرمیشم و هـاتفدن داخـی اسـتماع ائتمیشم کی، سن پیغمبر مُرسل‌سن؛ اگر بَنْ ملک وجوددان[۱] اقلیم فنایه متوجّه اوْلمیشام، غم چکمه‌زم، زیرا سنون گیبی یادگاروم وار».

بیت:

غـم ده گـول گـردانـه‌یی محو ائتسه دؤورِ روزگـار

چـون نـهالِ بـارور قـالمیشدور آنـدان یـادگار

روایت‌دور کی، اندوه[۲] مفارقتِ مادر مهربان اضافهٔ سایر نوائب و احزان اولوب سککیز یاشینا یئتدوکده، جدّ بزرگواری خواجه عبدالمطلب[۳]، کی، کافِل انجام و مهام مرام‌ایدی، دار دونیادن انتقال ائدوب اول حضرته عمّی ابو طالب متکفّل اوْلدی و یگیرمی یاشینا یئتدوکده بئش ییل شبانلیق ائتدی و اوْل صنعت ضمنینده رعایتِ امّت کمالینه یئتدی و یگیرمی بـئش یـیلدان صـونرا خـدیجه حضرتلرینه اتّصال ائدوب، قیرخینجی ییلینده نزول وحی‌ایله مشرف اولدی و قرق اوچنجی ییلینده آغاز دعوت قیلدی و ابتدای دعوتنده اون ییل مکّه‌ده اهل کُفردن انواع شدائد و اصناف مکاید گـؤروب جـفالار چکـدی. نسـخهٔ زلال الرّضاده مسطوردور کی، اوْل حضرتون سعادتخانه‌سی ایکی جار جایر آراسیندا واقع اوْلمیشدی؛ بیری ابو لهب بیری عُتبة بن ابی مُقط[۴].

---

(۱) تکجه داش باسمادا بئله گلیب «بن ملک فنادان اقلیم بقایه متوجّه اولسام».

(۲) تکجه داش باسمادا بئله گلیب «اندوه مفارقت پدر و مادر مهربان».

(۳) فضولی عصرینده تدوین اولموش الیازمادا تکجه «جد بزرگواری عبدالمطلب» یازیلیب‌دیر. آمّا داش باسمادا «خواجه عبدالمطلب کافل مهام خیر الانام‌ایدی» یازیلیب.

(۴) داش باسمادا بئله گلیب «عتبة بن ابی مُعیط».

شعر:

گــول نــئجه قـیلماسون یـاخاسین چـاک غـصّه‌دن

هــــر دم یــــئتر آنــــا غــــم قــرب جــوار خــار

یــــاقوت نــئجه قـــهر ایــله خـــونین دل اولمـــاسون

چکـــــمیش زمــــانه خــاردن اطــرافــینه حــصار

بعضی تفاسیرده مسطوردور کی، ابـو لهب مـنکوحه‌سی اُمّ جـمیل اکـثرِ اوقاتده رهگذارلاردان خار و خاره جمع ائـدوب گـئجه‌لر اوْل گـولِ گـولزار رسالت رهگذارینا بیراخوردی کی، اوْل حضرت صـبحدم نـماز ایـچون حـرم سرادن چیخدوقدا قدم مبارکی آزرده اوْلوب مزاج شریفی مکدّر اوْلا. طارق بن عبدالله‌دان نقل‌دور کی: «بدو اسلامدا بیر گون بازار ایچینده بیر شخص مبارک صورت گؤردوم، جامهٔ گولگونلا ندا قیلوردی کی: «**یا قوم قـولوا لا إلٰـه إلا اللّـه تُفْلِحوا**»(۷۴) و بیر ظالیم آنون گفتارینی تکذیب ائدوب دیـردی: «ای قَـوْم بـو کذّابدور قَوْلینه اعتماد ائتمین» و زمان زمان سنگ ستم بیرله اعضاسین مجروح ائده‌ردی. سؤال ائتدوم کی: «بونلار نه طایفه‌دندور؟» دئدی‌لر: «بو سُرخ جـامه محمدِ قُریشی‌دور، خلقی ایمانه دعوت ائدیر و بو انکارینا اقدام ائده‌ن عموسی ابو لهبدور و اکثر صنادید قُریش ابو لهب تابعی اوْلوب بو شخصه گاه ساحر و گاه شاعر دیرلردی و گاه کاهن اوخورلار و گاه مجنوندور دئیو استهزا قیلورلار و اوْل حضرت بو جفالاری چکوب قطعاً دعوتدن خالی اولمازدی و شرائطی صبر و تحملده تقصیر قیلمازدی و حضرتِ واجب الوجـود آنـون تسـلّیِ خــاطر ایچون آیتلر نازل ائدردی بو مضمونلا کی: «هیچ پـیغمبری بـیر قـومه ارسـال ائتمه‌دوک کی، آنی سحره و جنونه منسوب قیلمادیلار و آنه مـعانِد و مـخالف اوْلمادیلار، بو طریق مهلکده صبر ائده‌ن منزل مقصوده یئتر و تحمّل قیلان دامنِ

مقصودی دوتار، ﴿فَاصْبِرْ كَمَا صَبَرَ اُوْلُوا الْعَزْمِ مِنَ الرُّسُلِ﴾(۷۵).

شعر:

ای خوش اؤلکیم عشق میدانیندا دور ثابت قدم
دامنِ دلداردن کسمز الین تیغ ستم
اؤیله کیم میخوارەلر ذؤوقین زیاد ائیلر شراب
خون دل ایچمک قیلور افزون صفاسین دمبدم

روضة الاحبابده مذکوردور کی، عُروه بن عبداللّٰهِ وقّاص‌دان سؤال ائتدیلر کی: «آیا حضرت رسوله صنادید قریشدن متوجّه اولان جفالارون کی، اکثرینه مطّلع اولدون، قنسی جفا اشدّ و اَصْعَبْ‌ایدی؟» عُروه آییتدی: بیر گون اکابر قریش جمع اولوب اوْل حضرتون حکایتین آرایه گتوروب آییتدیلر: «بیز بو یتیمون نیجه بیر غصّه‌سین چکه‌لوم، گلون اتّفاق ائدوب قانین تؤکه‌لوم». فاطمه بو مشورتدن خبردار اولوب گریان گریان حضرت رسول خدمتینه گلوب آییتدی: «**يَا اَبَتِ اِنَّ الْقَوْمَ عَزَمُوا اَنْ يَقْتُلُوكَ**»(۷٦) حضرت رسول قطعاً مضطرب اولمیوب و اندیشه قیلمیوب آییتدی: «ای فرزند بیر مقدار صو حاضر ائت کی، اسلحهٔ وضو صلاح المؤمنین‌دور، کندومه مهیّا قیلم و جَوْشن الصّلاة کی، حِصْنُ المسلمین‌دور اگنومه آلیم. «پس وضو قیلوب حرم سرادان چیقوب مسجد الحرامه قدم باسدوقدا بیر مقدار سنگ ریزه الینه آلوب، «**شاهت الوجوه**» دئیوب اوْل سنگ دللر طرفینه بیراقدی[1]. روایت‌دور کی، هیچ بیرینون گؤز آچماغا فرصتی اوْلمادی و هیچ بیری اوْل اخترِ بُرجِ سعادتون طلوعنه اطّلاع بُولمادی و اوْل سنگ ریزەلر هر کیمه طوقیندی ایسه هنگام حرب بدر کبراده البتّه مقتول اوْلدی. نته‌کی ابو جهل و عُتبه و شیبه و اُمیّه و عَمّاره هدفِ تیر دُعای مستجاب

(۱) داش باسمادا بئله گلیب «سنگ دللر طرفینه صاچدی».

اولوب انصار دین الینده فنا بولدیلار. واقعهٔ کربلاده داخی ییگیرمی ایکی بین[1] نفر شامیدن و کوفیدن حضرت حُسینون ناوَکِ دُعاسینه هدف اوْلوب جمله‌سی اوْل ییلده هر بیری بیر بلایله دونیادن گئتدی و هر بیرینه بیر عقوبت یئتدی(۷۷).

بیت:

بـــر مُـــراد اوْلمـــاز شـــهید کـــربلا قـــانین تـــؤکن

اهـــل بـــیتون ســـیل اشک چشـــم گـــریانین تـــؤکن

کنز الغرائبده مسطوردور کی، ابو جعفر اسنادیله کی؛ بیر گون بیر آشنایی گؤردوم اعمیٰ اولمیش، سؤال ائتدوم کی: «ای برادر سن بینا ایـدون سـبب نـه اوْلدی کی، نور بصر ظلمت عمایه تبدیل اوْلدی؟» جواب وئردی کی: «ای عزیز واقعهٔ کربلاده بن داخلِ سپاهِ عبیدالله بن زیادایدوم. اوْل واقعه‌دن صونرا مقامیمه مراجعت ائتدوکده بیر گئجه واقعمده گؤردوم کی، حضرت رسـول بـیر مسـجد ایچینده محرابه یاسطنوب اوْتورموش و اطـراف و جـوانـبینده صـحابه حـلقه اورمیش و حضرت حُسین اعضای مجروح و لباس پُرخـونله مـتظلّم‌لر گـیبی قارشوسیندا دوروب عرض حال ائده‌ر و شهدای کربلا قاتللرین بیر بیر گتوروب حضرت رسول اشارت ائیلر کی «**اضْرِبُوهُ بِالسَّيْفِ وَاَحْرِقُوهُ بِـالنَّارِ**»(۷۸) و زبـانیلر آنلاری قتل ائدوب اوْده یاقدوقجا یئنه حیات مجدّد بولوب بیر داخی تکرار اوْل عذابه گرفتار اوْلورلرایدی. بن بو سیاستون صلابتیندن توهم قـیلوب حـضرت رسوله پناه گتوروب استغاثه طریقیله آییتدوم: «السّلام علیک یا رسول الله» اوْل حضرت سلاموم آلمیوب غضب گؤزیله باقوب آییتدی: «یا عدوّ الله نئیشه بنوم حؤرمتوم دوتمادون؟» دئدوم: «یا رسول اللّه حق بیلور کی، بن تیغ چکمه‌دوم». اوْل حضرت بویوردی کی: «تیغ چکمه‌دوگنده صادق سن آمّا سبب کثرت سواد

(۱) ییگیرمی ایکی مین.

سپاه اعدا ایدون». بو یوردی کی: «ایلری «ایره‌لی» گَلْ بو طشتِ پُر خونه نظر قیل». مشاهده قیلدودا گؤردوم بیر طشت پُر خون‌دئدی «ای بدبخت بو بنوم جیگر گوشم قانیدور». پس بیر میل ایله اوْل قاندان بنوم گؤزومه چکدی، هؤول‌ایله بیدار اوْلدوقدا عالم گؤزومه تیره اوْلدی.

شعر:

شهید کربلا قتلینه رغبت قیلدون ای ظالیم
سنه چکمک عذابِ دونییٰ و عُقبیٰ مقرّردور
تماشای مصافِ کربلا قیلدون حذر قیل کیم
ملامتگاهِ تعذیبون سنون صحرای محشردور

محمّد اسحاقدن نقل‌دور کی، حضرت ابو طالبون حصن حمایتینده اولدوقجا کفّار فی الجُمله ایذاسینه دسترس بولمازلاردی و متعرّض اوْلمازلاردی. آمّا فرقهٔ اهل اسلامدن هر قنده‌بیر عاجیز و فقیر گؤرورلردی، ممکن اولدوقجا تعرّض یئتوررلردی اوْل جُمله‌دندور کی اُمیّه بن خلف بلالِ حبشی‌یی هر گون بطحایه ایلدوب «آپاروب»، عُریان قیلوب اعضاسینه حرارتِ آفتابله قیزمیش داشلاری باصوب و بدن عُریانه ریگِ گرمِ اوزه‌رینه یاتوروب دئردی کی: «ترک دین محمّد قیلوب «لات» و «عُزّا»یه ایمان گتور». بلال آییدوردی «اعبدُ احداً. یعنی واحد اولان معبوده پرستیش ائده‌رم».

القصّه اوْل میدان مجاهدت پهلوانلاری و اوْل عالم ایمان صاحب قرانلاری انواعِ بلایه و اصناف عنایه متحمّل اوْلوب و صبر قیلوب دیرلردی کی، بلا عِینِ عطادور و جفا محضِ رجا. امّا تدریجله اوْل ظالیملرون فسادی زیاده اوْلوب و مروریله دریایِ عصیان طغیان قیلوب بیر غایتده یئتدی کی، مُسلمانلارون قتلینه و نهبینه دستِ تغلُّب دراز ائتدیلر و عَمّار بن یاسرون والد و

والده‌سین بیگُناه قتل ائدوب اوْل مظلوم‌لارا ستملر یوروتدیلر. بـعضی صـحابه بالضّروره حضرت رسول اشاره‌تیله حبش جانبینه هجرت ائدوب و بـعضیسی سائر بلاد و بقاعه متفرق اولوب اعوان و انصار دین قلت بـولماغین کـفّار اوْل حضرت آزارینه فرصت بولدیلار. بیر گون گـذاری صـنادید قـریش مـجمعینه دوشوب ابو جهل وعدی و سائر سفهاء هر جانبدن تیغ زبان چکوب اول حضرتی آزردهٔ جراحت طعن و تشنیع ائتدیلر و اوْل حضرت **﴿إذا خَاطَبَهُمْ الْجاهِلوُنَ قالُوا سَلاماً﴾**(۷۹) طریقینه سالک اوْلوب، مجادله و مقاتله‌سیز کئچوب بیر گـورستان کنارینده ملول و محزون اوتورورکن ابو جهل لعین قَوْلِ قبیحله اکتفا قیلمیوب مُرتَکِبِ فعل شنیع اوْلوب اوْلحضرته حددن زیاده آزار یئتوردی.

روایت‌دورکی، اوْل گون حمزه مشغول صید اولوب تمام روز بیر شکاره ظفر بولمیوب غضبناک مراجعت قیلدوقدا مَکّه دروازه‌سینده جاریهٔ عُبید جعدان استقبال ائدوب آییتدی: «ای حمزه سنا شکار ائتمک و صید گاهه گـئتمک نـه مناسب کی، برادر زادهٔ عزیزونه، حمایت سیز اولماغین ابو جهل و سایر سـفها انواعِ اهانتله ایذالر یئتوردیلر». حمزه بو حکایتدن مُتاثر اوْلوب منزلینه گلدوکده گؤردی کی، منکوحه‌سی گریان اوْتورور؛ سبب صوردوقدا اوْل داخی جاریه‌نون داغِ طعنین تازه قیلوب آییتدی: «یا ابا عمّاره نه مُصیبت بوندان زیاده اوْلا کی اشرفِ بنی هاشمه متحمّل اوْلمایان جفالری روا گؤره‌لر». حمزه آییتدی: «نه واقع اوْلمیشدور؟» دئدی: «ای حمزه ابو جهل بیر قچ[1] مـحمّدی دوتـوب رخسـارِ مبارکین پَرتؤوِ آفتاب گیبی غبار آلود ائتدیلر». حمزه آییتدی: **«واویلا»** ابو طالب قنده‌ایدی؟» دئدی: «کندو مزرعه‌سینه گئتمیشدی». دئدی: «ابو لهب قنده‌ایدی؟» دئدی: «اوْل سنگدل التفات ائتمیوب بلکه اهانته تحریض ائدردی کی، بو کذّاب و

(۱) بیر قچ و بیر قاچ = بیر «نئجه» دئمکدیر.

ساحردور». دئدی: «عبّاس قندەایدی؟» دئدی: «عبّاس پروانەوار اوْل شمع شبستانون، اطرفینا جیزگینوب استشفاع ائدردی. امّا قبول ائتمەزلردی». حمزه بو خبردن غایتده متألّم اوْلوب زار ـ زار آغلیوب، اگر چی اوچ گوندی کی، طعام و شراب تناول ائتمەمیشدی مأکول و مشربه التفات قیلمایوب. آییتدی: «محمّدون انتقامین ابو جهلدن آلماییناجا طعام و شراب بانا حرامدور».

القصّه حضرتِ رسولی استفسار ائدوب روان اوْلدوقدا حرم کعبەده گؤردی، ملول و مُکدَّر دیواره تکیه قیلمیش، آییتدی: **«السّلاَمُ عَلَیْكَ یَا ابْنَ اَخِي»**(۱) خاطر مبارکین خوْش دوُت کی، انتقامون دوشمن‌لردن آلماغا گلمیشم و ممکن اولدوقجادفع اندوهِ خاطرنی تداروك قیلماغا عزیمت قیلمیشام». حضرتِ رسول آییتدی: «جمیع اقربانون التفاتی بانا جفادور. عجب کی، خلاف عادت سندن ظهوره گله؛ و تمنّای خاطر نا شادوم کی، هیچ کیمسنەدەن میسّر اوْلماز، سندن میسّر اوْلا.

شعر:

چرخ هرگز سهو ائدوب رأیومجه دوران ائتمەدی

هیچ کیم دردوم بیلیب تدبیر درمان ائتمەدی

تنگدل بیر غنچەام بن کیم فلک هرگز بنی

نو بهارِ لطف تحریکیله خندان ائتمەدی

حمزه گریان اوْلوب قسم یاد ائتدی کی: «ای برادر زادهٔ عزیز حقّا کی، رضای خاطرون حاصل ائتمک بانا لازم اوْلمیشدور». حضرت رسول آییتدی: «ای عمِّ بزرگوار، بنیم رضای خاطرین بذل مال و ارتکاب قتال ایله حاصل اولماز» حمزه آییتدی: «پس نئیله حاصل اولور»؟» حضرت رسول آییتدی: «ای

---

(۱) ای قارداشیمین اوْغلو سانا سلام اوْلسون.

حمزه اگر رضای خاطروم ایسترسن واجبُ الوجودون وحدانیّتینه و بنیم رسالتیمه اعتراف ائدوب لَوْحِ ضمیرونی غُبارِ کفردن پاک ائت».

شعر:

عزّ و جاه و دولت و اقبال وملک عالمون

اولما تحصیلینه راغب کیم فنا انجامدور

دولت اسلام کسب ائتمکده تقصیر ائتمه کیم

دولتِ باقی کی، دئرلر، دولت اسلامدور

حمزه آییتدی: «ای مخدوم زاده بو کلمه ایله خاطرون خوْش اوْلورمی؟» حضرت سیّد آییتدی: «**نَعمْ**» پس حمزه کمال اخلاص و اعتقادایله مسلمان اوْلوب هم اوْل گرمیتله ابو جهلون درِ سراییبنه گلوب گؤردی کی، اکابر قریش ایله اوْتورمیش: بی محابا الینده کی، یایلا اوروب فرق نامبارکین مجروح ائدوب. آییتدی: «ای بدبخت سندن محمّده جفا یئتمک نه مناسبدور؟» جماعتِ قریش آنی غضبناک گؤروب، آییتدیلر: ای ابا عمّاره بیر کذّاب ایچون بونجاحدّت نه لایق؟» حمزه آییتدی: «ای بدبختلر محمدِ قریشی صادق و امیندور و بن داخی شهادت وئرورەم آنون صدق دعواسینه.

بیت:

للّه الحمد اوْلوب کفر وضلالتدن‌دور

دوشدی گؤنلوم ائوینه شمع رسالتدن نور

اشرافِ قریش حمزه‌دن اوْل کلماتی استماع ائتدوکده متوهّم اولوب ارتفاع آفتابِ دؤولتِ اسلامدان اندیشه قیلوب حضرت رسولون قتلینه بئل باغلادیلار و ابو طالبه بنیادِ جدال[1] و قتال قیلدیلار. و ابو طالب داخی بنو

(۱) فضولی عصری الیازمادا بئله گلیب «ابو طالبله بنیاد جدال».

هاشمی و بنو مطّلبی جمع ائدوب اوْل سرورون محافظت و معاونتینده یکجهت اوْلدیلار و جمع بنو هاشم ابو جهلدن غیر ابوطالبله اتّفاق ائدوب بیر شعبه اوْلوب، قریشدن قطع اختلاط ائدوب(۱)، مناکحه و مجادله و معامله آرالاریندان گؤتوریلدی.

شعر:

صبح صادق گیبی طلوع قیلوب نورِ شرعِ محمّد عربی

پرتوِ فیضین ائتدی عالم‌گیر بیر ـ بیریندن آییردی روز و شبی

القصّه، اوچ ییل بو منوال ایله روزگارلری کئچوب ابو طالب وفات ائتدی؛ اوچ آی کئچدیکده خدیجه وفات ائتدی. آندان صونرا جمعیّتِ اهل بیر مقدار خلل بُولماغین و اعوان و انصار متفرّق اوْلماغین کفّار طغیان طریقیله اوْل حضرته اظهار آزار ائتدیلر و طریقِ مُعانِدتْ دوتدیلار. مُجملا اوْن ییل مقداری مکّه‌ده جفا چکدوکدن صونرا هجرته فرمان یئتوب مکّه‌دن مدینه‌یه انتقال ائتدی. آندا داخی عبدهٔ اصنام صددِ مخالفتده اولوب محاربه و مقاتله‌لر واقع اوْلدی و غَزویِ بَدْر اول زاماندا ظهوره گلوب عمّزادهٔ رسول عبیدة بن حارث بن عبدالمطّلب شرف شهادت بولدی.

(فصل فی شهادتِ عُبیدة بن حارث)

کیفیّتِ شهادتی اولدورکی، چون مصافِ بَدرده سپاه اسلام و لشگرِ کفّار(۲)

(۱) تکجه داش باسمادا بئله گلیب «قریشدن قطع علاقه ائدوب».

(۲) تکجه دوْقتور شیما گونگورون تدوین ائتدیگی کتابدا بئله گلیب «کفّار مقاتله قیلدیلار» و داش باسمادا بئله گلیب «کفّار مقابله ایلدیلر».

مقابله قیلدیلار، سپاه کفّار دوْققوز یوز اللی مبارز و لشگـر اسـلام[۱] اوچـیوز مُجاهد اولوب و تمامیِ لشگرِ اسلامدا یـتمیش مَـرکب و آلتـی زره و سکگـیز شمشیردن غیر یوْقدی. ایکی جانبدن صفلر مُرتّب اوْلدوقدا صف کفّاردان اوچ کیمسنه میدانا چیخدی؛ بیری عتبة بن ربیعه، بیری شیبة بن ربیعه، بیری ولید بن عُتْبه. و لشگرِ اسلامدان داخی اوچ مبارز انصاری آنلره مقابل اوْلدیلار. کـفّار مبارزلری انصار مجاهدلریندن سؤال ائتدی‌لر کی: «سـیز نـه طـایفه‌دن سـیز؟» دئدیلر: «انصاردان» نداقیلدیلار کی: «ای محمّد، بـیزوم انـصارلا عـداوتـوموز یوقدور، بیزه اقرانموزدان مبارز گؤنده‌ر». حضرت رسول عُبیده بـن حـارثی و حمزه بن عبدالمطّلبی و علی ابن ابو طالبی آنلارون میدانینا ارسال ائتدی. مقابل اولدوقدا، عُبیده بن حارث عُتبه‌یه مقابل اوْلوب و حمزه شیبه‌یه برابر دوروب و علی ابن ابی طالب ولیده مقارن دوشوب ابتدای حربده حمزه ضرب تیغ آبدارله شیبه‌یی[۲] هلاك ائدوب و علی طعنهٔ شمشیرِ صاعقه بارله[۳] ولیدی قتل قیلوب دوشمنلرینه قالب اولدیلار. آمّا عُبیدة بن حارث و عتبه بن ربـیعه بـیر بـیرین مجروح ائدوب، عاقبت عُتبه عبیده‌یی بیر زخمِ مُنکَر[۴] اوروب آیاقدان بیراقدی و حمزه و علی اتفاقلا عُتبه‌یی قتل ائدوب، عُبیده‌یی گؤتوروب حضرت رسول خدمتینه یئتوردیلر. عُبیده بیهوش ایکن کندو اؤزینه گلوب گـؤزین آچـدوقدا خواجهٔ عالم جمالین گؤروب آییتدی: «یا رسول اللـه **اَلَسْت شَـهیداً**» حـضرت بویوردی کی: «**نعم**» سن سردفترِ شُهداسن». و عبیده اوْل حالته مْباهات ائدوب

---

(۱) تکجه‌گونگورون تدوین ائتدیگینده بئله‌گلیب «مبارز عسگر اسلام».

(۲) فضولی عصرینده تدوین اولموش الیازماداگلیب «حمزه تیغ آبدارله عتیبه‌یی هلاك ائوب».

(۳) داش باسماداگلیب «علی صدمهٔ شمشیر صاعقه بارله».

(۴) مُهلك.

دار الحربدن مراجعت ائتدوکده منزل «روحادن» دار القراره انتقال ائتدی و منزلِ مقصوده یئتدی.

شعر:

ای خوش اۆلکیم حیاتی اولدوقجا عؤمری صرف ره شریعت ائده
مدّت عؤمری آخر اولدوقدا بو جهاندان شهادت ایله گئده

(فصل فی شهادة حمزه)

حضرت حمزەنین شهادتی

امّا حمزەنون شهادتی بو وجهلەدور کی، مصافِ بدردن صونرا کفّار لشگر جمع ائدوب اوچ بین مُسلّح و مُرتّب کافر مدینه‌یه توجّه قیلدیلار. و اُحُد دیمکله معروف منزله یئتدوکده حضرت رسالت داخی یئدّی یوز مُهاجر و انصارله آنلارا مقابل دوروب بیر نوعله صف باغلادی کی، کوهِ اُحُد قفاده و مدینه مقابلده و کوه عین زرقا جانب یسارده واقع اولوب و کوه عینون بیر شکافی اولوب، کمین گاه اوْلماغا قابل اوْلماغین حضرت رسول، عبدالله حبیبی اللی کماندارلا آنون حفاظینا[1] مأمور ائتدی و مقرّر قیلدی کی، لشگر اسلام غالب و اگر مغلوب اوْلسالار، آنلار اوْل شکافدان انحراف ائتمیەلر و اوْل رخنەدن بیر غیر جانبه گئتمیەلر. ایکی جانبدن آتشِ جدال اشتعال بولدوقدا و بازار محاربه گرم اولدوقدا، جماعت قریشدن طلحه بن ابی طلحه میدانا گلوب علی ابن ابی طالب الینده هلاک اوْلدی و فرزندی مُباشِر حرب اوْلوب حمزه الیندن تجرُّعِ شربت فنا قیلدی.

القصّه، ابواب ظفر لشگرِ اسلامه مفتوح اوْلوب لشگر کفّار انحلال و اختلال

(۱) داش باسمادا و آیرال یازلاردا بئله گلیب «آنون حفظینه».

بولماغین علَملری نگونسار اولوب متفرّق اوْلدوقدا لشگر اسلام غنایم دوتماقدا فرصتی غنیمت بیلوب نهب و غارته توجّه قیلدیلار. و رخنهٔ کوه مُستحفظلری اوْل حالی گؤروب بی اختیار منزللریندن منحرف اولوب، عبدالله منع ائتدوکجه قابل اوْلمیوب غارته متوجّه اوْلماغین کفّار اوْل ممرّی خالی گؤروب و لشگری غارته مشغول بولوب اول ممرّه متوجه اوْلوب، عبداللّهی بعضی اصحاب ایله شهید ائدوب، لشگر عقبیندن چیخوب حمله قیلدیلار. لاجرم اثر مخالفتِ حضرت رسول موجب تفرقهٔ لشگر اوْلوب، کفّار تغلّب ائدوب لشکر اسلام اوچ قسم اوْلدی، بیر قسمی مدینه جانبینه فرار ائتدی و بیر قسمی علی و سعد و طلحه گیبی حضرت رسول ملازمتینده قالدی و بیر قسمی درجهٔ شهادت بولدی. روضة الاحبابده مسطوردور کی، لشگر اسلام هزیمت ائدوب حضرت رسولی تنها بیراقدوقدا اوْل حضرت، علیدن غیری خدمتینده گؤرمیوب آییتدی: « یا علی سن نئیچون سائر جماعته مُلحق اوْلمادون؟» حضرتِ مرتضی علی آییتدی: «یا رسول الله «**اِنَّ لِي بِكَ اُسْوَةٌ**».

شعر:

بیر بندهام کی، روز ازلدن مطیع اولوب
طوق وفای عهد کی، چکمیش قضا بنی
نقد حیاتوم ائیلهمیشم نذر طاعتون
حاشا کی، سندن ائیلهیه دؤوران جدا بنی

ناگاه جمیع معاندلر اوْل حضرته متوجّه اوْلدیلار. حضرت آییتدی یا علی بو جمعی پریشان ائیله». مرتضی علی اوْل جمعی پریشان و متفرق قیلوب اکثرینی مالک نیرانه تاپشوردی. اوْل حالده جبرائیل نازل اولوب آییتدی: «یا رسول الله کمال مخالصتدور بو کی علیدن ظهوره گلدی. حضرت رسول آییتدی:

«بَلی اِنَّهُ مِنّي وَاَنَا مِنْهُ» جبرائیل آییتدی: **«وَاَنَا مِنْکُما»** روایتدور کی، منظومهٔ **«لاٰ فَتیٰ اِلّا عَلي لاٰ سَیْفَ اِلاّ ذُوالفِقَارْ»**(۸۰) هاتف غیبدن اوْل گون صادر اوْلدی. ارباب حقایق و اصحاب معارفه محقّقدور کی، سبب اعتلاءِ رُتبهٔ مرتضی اتباع حضرت مُصطفادور و اعظم معجزات نبی ولایت مرتضی‌دور.

شعر:

تکمیل مرتضایه سبب قیلسالار سوال — اقبال اتبّاع شهِ انبیا یئتر

حقّیتِ رسوله دلیل ائتسه‌لر طلب — طَوعِ اطاعتِ علی مرتضا یئتر

روایتدور کی، کفّاردان دؤرت مُعاند عهد ائتدیلر کی، حضرت رسوله بیر ضربت یئتوره‌لر و یئر یوزندن اسلام آثارین گؤتوره‌لر. بیری ابن شهاب و بیری ابن قمّه و بیری ابن حُمید و بیری اِبن ابی وقّاص. القصّه اشرار غلبه ائدوب ابرار مغلوب اوْلدوقدا فرصت بولوب ابن قمّه حضرت رسولون جبین مبارک‌لرین کی، مطلع آفتاب صدق و صفادور، سنگ جفاایله مجروح ائدوب اوْل جراحتدن جاری اوْلان خونابه‌یی حضرت پاک ائدوب دیردی کی، اگر بیر قطره بو قاندان رویِ زمینه تؤکیلسه بلای آسمان نُزول قیلا. و ابن شهاب بازوی شریفلرین کی، پنجه تابِ دستِ تغلُّب کُفّاردی، ناوک بیدادله زخمناک ائدوب و ابن ابی وقّاص لب روح افزالرین کی، مسیح احیای مراسمِ دین و ماده (بادهٔ) حیات شرع مبین‌ایدی، خسته قیلوب آنون اثریندَن دندانِ رباعیّه‌لری شکست بولدی.

بیت:

لعل ناب و دُرّ سیرابه حَجَر وئرسه شکست

صاناما کیم آرتار حجر قدری، دُر و لعل اولا پَست

و ابن حُمیدِ حرامزاده اوْل حضرتی جراحتلره مشغول گؤروب، شمشیر آبدار حواله قیلوب، حضرت اوْل ضربدن احتیاط ائدوب بیر مغاکه متحصِّن

اوْلدوقدا رخسارِ عالم آرالاری کی، منظور انظار احبابدی، نظردن غیب اوْلماغین ابن حمیدِ ملعون تصوّر ائتدی کی، خورشیدِ آسمانِ شرع افق سعادتدن نهان اوْلدی و شمعِ شبستان رسالت انطفا بولدی. مباهات ائدوب فریاده گلدی کی: «صاحب دعوی رسالت امرین تمام ائتدوم». ابلیس اوْل ملعونون مرافقتیله نداقیلدی[۱] کی: **«اَلا اِنَّ مُحَمَّداً قَدْ قُتِلَ»**(۸۱).

روایتدور کی، آواز ابلیس مدینه‌یه یئتوب دوست و دوشمن آراسیندا شیوع بولوب فرقهٔ احباب محزون و زمرهٔ اعدا مسرور اوْلدی. آمّا اندک زماندان صونرا حضرت رسول اوْل مغاکدان چیخوب صحابه‌یه ملحق اولوب و بو غزوه‌ده حضرت حمزه شهادت بولدی. و کیفیّت شهادتی بودور، کی جُبِیر بن مُطْعِمْ کی، اکبر اعیان مکّه‌ایدی، حبشی نام بیر مملوکی اولوب غایتده مبارزایدی. بیر گون دئدی: «ای غلام مصاف بدرده بنوم عَمُّم مقتول اولوبدور و محمّدون ایکی عَمّی وار بیری حمزه و بیری عباس. عبّاس مکه‌ده دور و حمزه مدینه‌ده، اگر بو ایکی کیمسنه‌دن بیرین قتل ائده بیلسن و عمی‌مین انتقامین آلسان سنی مالیمدن آزاد ائده‌رم». حبشی ملعون حمزه قتلین قبول ائدوب همواره مترصّدِ فرصت ایدی. و هند کی، منکوحهٔ ابو سُفیان‌ایدی، آنون آتاسی داخی بدر مصافیندا مقتول اوْلوب خاطرینده بو کدورت متمکّن‌ایدی؛ اوْل دخی حبشی‌نون عزمین معلوم ائدوب مؤکد فساد اولوب انواع مواعیدله اوْل ملعونی تحریض[۲] ائتدی. و صبیّهٔ حارث بن عامر داخی آییتدی: «ای حبشی بنوم آتام

---

(۱) داش باسماداگلیب او ملعونون اتّفاقیله ندا قیلدی».

(۲) بوتون نسخه‌لرده سهو اولاراق «تحریص» وئریلمیشدیر. بیزجه تحریض دوز اولمالیدیر اوناگؤره کی، تحریض ـ تحریک دئمکدیر. (علمی رئداکتور).

و قاریینداشوم مصاف بدرده مسلمانلار الینده قتل اوْلدیلار اگر سن محمّدی، یا حمزه‌یی، یا علی‌نی قتل ائده‌جک اوْلسان سنی مال ایله بی نیاز ائده‌رم».

شعر:

طمعدور سرِ فتنهٔ روزگار	*طمعدور قیلان عزّت اهلینی خوار*
نهال طمع میوه‌سی دور فساد	*بهار طمع سبزه‌سی دور عناد*
طمع دیدهٔ دانشی کور ائده‌ر	*رخِ شاهدِ فیضی مستور ائده‌ر*

وحشی[۱] آییتدی: «محمّد قتلینه قادر ده‌گولم. زیرا صحابه[۲] آنون محافظتینه یکجهت دورلر و حمزه قتلینه داخی اقدام ائده بیلمه‌زه‌م، زیرا اوْل پهلوانِ صاحب صلابتدور امّا علی نو رسیده‌دور، هنوز احوال مصافه واقف ده‌گول. ممکندور کی، قتلینه فرصت بولوم و آنا غالب اوْلام».

القصّه اوْل عزیمتله «وحشی» حرامزاده منتظرِ فرصت‌ایدی اوْل وقته‌دک کی، غزای اُحُدْ واقع اولوب نیران محاربه اشتعال بولدی. مقدّما حضرت علی قصدین قیلوب گؤردی کی، شاهباز اوج لافتا غرابه صید اوْلماز و شیر بیشهٔ هل اتیٰ‌یه هر شغال نصرت بُولماز. آندان تجاوز ائدوب حمزه قصدینه دوشدی و حمزه عادتِ معهود اوزه‌رینه ایکی شمشیرله مصاف ائدوب، هر جانبه حمله قیلوب صفوف اعدایی چاک ائده‌رکن، مرکبی بیر ناهموار یئرده اوْلماغین حبشیِ (وحشی) حرامزاده فرصت بولوب آنا بیر ضرب نیزه یئتوردی کی بیر طرفیندن بیر طرفینه گذار ائتدی. فی الحال کلمهٔ شهادت دئیوب نقد روان خازن جنانه تسلیم ائتدی.

---

(۱) داش باسمادا و الیازمادا بو آد «وحشی» گلیب‌دیر.

(۲) آیری متن‌لرده «اصحابه و اصحابی آنون» یازیلیب.

شعر:

اوْل شــهنشاه عــظیم الشـانه هــنگام اجـل

تـیغ دوشــمن اوْلدی مـفتاحِ درِ دار السـلام

چـهرهٔ اقـبالینه آچـیلدی ابـوابِ نـجات

دوسـتدن ایستردی دوشـمندن مـیسر اوْلدی کـام

و بعضی بدبخت‌لر آنون داخی حربه‌ایله سینه‌سین چاک ائدوب، جیگرین پارچا ـ پارچا چیقاروب هند جیگر خواره‌یه هدیه ائتدی‌لر. و هند بیدولت آنون جیگرین یئیوب و حبشی‌یه آفرینلر اوخویوب احسانلار ائتدی.

روایتدور کی، لشگر اسلام متفرّق اوْلدیغی حالتده حضرتِ فاطمه حضورینده اوْلان خواتین‌ایله مترصد اخبار رسول‌ایکن بیر سپاهی حضرت رسولون فوتیندن خبر وئروب، حضرت فاطمه اوْل خبردن بیهوش اوْلوب کندویه[1] گلدوکده بی اختیار مدینه دروازه‌سیندن چیخوب عایشه وصفیّه و بعضی مخدّراتِ حرم سرایِ عصمت داخی اتّفاق ائدوب اُحُد داغینا توجّه ائتدیلر وحدّت فریاد و فغانلا لاله‌لر گیبی گریبانلارین چاک ائدوب چشمه‌لر گیبی دیده‌لر نمناک قیلدیلار.

القصّه فاطمه بیر نوحه بنیاد قیلدی کی، صداسیندان اُحُد داغی متزلزل اوْلدی.

بیت:

بـیراقـدی کـوهه صـدا نـاله و فـغانی آنـون

آخـیتدی چشـمه یـاشین چشم خـونفشانی آنـون

---

(۱) آییلیب اؤزونه گلجه‌یین.

اثر مصیبت اعضای لطیفیندن قوت رفتاری آلوب، غایتده بیطاقت اولوب، سایەوار اول آفتابِ اوج عصمت بیر کُهن دیواره[۱] تکیه قیلدی و اطـرافـینده اولان عوراتدن بیر صالحه‌یه تضرّع قـیلدی کـی، اوْل رزمگـاهه روان اوْلوب حضرت رسول دان بیر خبر گتوره. اوْل صالحه روان اوْلوب، رزمگامه یئتدوکده گذاری شهیدلر اوزه رینه دوشوب قاریندشین مقتول گؤروب، اتفات ائتمیوب سرعتله آندان کئچدوکده اوْغلین داخی گؤردی بیر زخمله آغشتهٔ خاک و خون دوشمیش حیاتیندان بیر رمق باقی قالیب تضرع ائتدی کی، «ای مادر مـهربان آخر نفسدور فرزند مُستمندونی سعادت دیدارلا[۲] مشرّف قـیل». اوْل صـالحه آییتدی: «ای فرزند، اگر چی آتشِ فـراقـون جـیگرسوز و نـاوکِ هـیجرانـون دلدوُزدور، امّا نه ائده‌ییم حضرت فاطمه منتظرِ مراجعتومدور، سنه مشغول اوْلا بیلمن، معذور دوت». آندان داخی بیر عُذرله اؤتوب معرکهٔ قتاله قدم باسدیقده اوْل محلّه یئتدی کی[۳]، حضرت رسول مغاکدن چـیقوب سـایهٔ عـلمده قـرار دوتموشدی پا بوس شریفینه مُشرّف اوْلوب ستایش‌لر قیلوب آییتدی:

شعر:

ای چـــراغ خـــانهٔ شـــرع و گـــول گـــولزار دیـــن
مـــلجأ الآفـــاق، خـــیر الخـــلق، فـــخر العـــالمین

نـــور رویـــوندن مـــنوّر دیـــدهٔ خـــورشید و مـــاه
خـــاک پـــا یـــوندن مـــزیّن صـــفحهٔ روی زمـــین

---

(۱) داش باسمادا بئله گلیب: «بیر کهنه دیواره» فاروق و گونگؤرون ایشله دیگی کتابداد «بیر اسکی دیوارین گوشه‌سینه».

(۲) داش باسمادا «دیدارونلا». «فضولی عصری الیازمادا «دیدارلر» گلیب دیر.

(۳) دوقتور شیما گونگؤرون تحقیقی کتابیندا و فضولی عصرینده یازیلان و ملی کتابخانا الیازماسیندا گلیب «مجادله یئتدی».

تکجه فاروق و گونگؤرون کتابیندا وداش باسمادا «محله یئتدی» گلیبدیر.

تفصیل‌ایله فاطمه احوالین عرض ائدوب، اشتیاقین شرح[۱] قیلوب سلامین یئتوردی. حضرت رسول آییتدی: «ای مستوره مراجعت قیلوب فاطمه‌یه حیاتومدان بشارت یئتور و آنی بنوم حضوروما گتور». اوْل مستوره حضرت فاطمه‌یه سیّد کائناتدن بشارت یئتوروب، حضرت فاطمه مضطرب حال افتان و خیزان اوْل رزمگاهه یئتدوکده، حضرت رسول استقبال ائدوب آنا تسلّی خاطر وئروب، حضرت خاتون قیامت آییتدی: «ای پدر بزرگوار بو عورته شکرانه قبول ائتمیشم». حضرت رسول آییتدی: «ای مستوره مرادون نه‌دور؟» اوْل عَوْرتْ[۲] آییتدی: «توقعوم بودور کی، عرصهٔ قیامتده بانا و اولادوما شفیع اوْلاسان». حضرت رسول توقعون قبول ائدوب و اوْل عَوْرت رخصت آلوب شهیدلرینون اوزه‌رینه گئتدوکدن صونرا حضرت رسول آییتدی: «آیا حمزه‌یه نه واقع اوْلدی اوْلاکی، آندان اثر گؤریلمه‌ز (گؤرونمز)؟» حضرت علی رسوله حمزه شهادتیندن خبر وئردی.

بیت:

نه خبردور بوکی، خونابه تؤکر مژگاندان — صبر آلور جان حزین و دل سرگردانندان

حضرت رسول صحابه‌ایله حمزه‌نون اوزه‌رینه گلوب، اعضای پاره پاره‌سین گؤروب ناله‌لر چکدی، نوحه‌لر قیلدی و غایتده متأثر و متألم اوْلدی، زیرا عَمِّ بزرگوار و برادرِ رضاعی اولوب، حین دعوت نبوتده هواداری ایدی. بو حالته مقارن صفیّه کی، حمزه‌نون همشیره‌سی ایدی، حاضر اوْلوب حضرت رسول آنی گؤروب اوْغلی زبیره آییتدی: «یا زبیر والده‌نی بیر تدبیرله گلمکدن

(۱) فضولی عصری الیازمادا «اشتیاق شرح قیلوب» گلیب.

(۲) داش باسمادا بئله گلیب «خاتون آییتدی».

منع ائدەگور کی، قاریینداشین[1] بو حال‌ایله گؤرمیه». اوْل مخدوم زاده آناسینه استقبال ائدوب، آییتدی: «ای والدهٔ مُحترمه، حضرت رسولون رضاسی سنون مراجعتوندەدور». صفیه آییتدی: «ای فرزند، استماع ائتمیشم کی حمزه شهادت بولوبدور و یقین کی، بو مُصیبت رضای خدا و رسول اوچوندور توقّعوم بودور کی بانا داخی تعزیتیندن و مشاهدەسیندن بیر ثواب میسّر اوْلا». حضرت رسول اوْل مظلومەنون کمال همّتین وحُسن اخلاصین ملاحظه قیلوب و رخصت ملاقات وئروب اتّفاقله عزاسینه اشتغال ائتدیلر. هم اوْل ساعتده جبرائیل گلوب بشارت گتوردی کی، حمزەنون صفحهٔ آسماندا اسمی اسد اللّه و اسد الرسول یازیلدی.

روایتدور کی، حضرت رسول حمزەنون جنازەسی اوزەرینه نماز ائتدوکده یئتمیش نفر شهیدون جنازەسینه حاضر ائدوب بیری بیری اوزەرلرینه نماز ائتدوکجه آنون جنازەسین گؤتورمه‌یوب یئتمیش کرّه اوزەرینه نماز قیلدی. نور الائمهٔ خوارزمیدن نقلدور کی، حمزه ایکینجی شهیددور اهل بیتدن و حُسین مظلوم خاتم الشهدادور. و حضرت رسول بویورمیش کی: «کربلاده حُسینله یئتمیش نفر مجاهد اوْلا و آنلارون اوزەرینه نماز قیلماغا بیر مؤمن حاضر اوْلمیه، بنوم حمزه اوزەرینه یئتمیش کرّه نماز ائتدوگومون بیری حمزه اوچوندور و تتمه سی اوْل شهیدلر ایچوندور».

روایتدور کی، بیر شهید دار الحربده آیاقدان دوشودگی زماندا حور العین استقباله گلوب آنونلا مُصافَحه قیلور. القصه حضرت رسول بویوردی کی، حمزەیی جامهٔ خون آلودله دفن ائدەلر. و دار الحربِ اُحُدْدن مراجعت ائدوب مدینه‌یه گلدوکده هر جانبدن شهدای اُحُدْ ایچون گریه استماع ائدوب، حمزه

(١) قارداشین.

سراییندە نوحە استماع ائتمەیوب حضرت رسول بویوردی کی: «حمزەنون بو شهردە اهلی یوقدور عزاسین دوتماغا».

مشهوردور کی، ایکی وقت ایکی طایفەیە حسرت مستولی اوْلور: صباح اوْلدوقدا هر فرزند کی، والدەسینون کناریندا دوروب شفقتلر و مهربانلیقلار گؤرور، یتیملری بی‌کسلیک آتشی یاقار؛ هر آخشام اولدوقدا هر کیم کندو منزلینە متوجە اوْلور، غریب اوْلانلارین خاطرینی سراسیمەلیک محنتی یاقار[1].

نقلدور کی، بیر پیغمبر ملک الموتدن سؤال ائتدی کی: «ای خازنِ نقودِ ارواح، بونجا جیگرلر کی، داغ مفارقتلە یاقارسان و بونجا خانمانلار کی، اجل سیلا بیلە ییقارسان، آیا هیچ کیمسنەیە رحمون گلور می؟» ملک الموت آییتدی: «ترحُّم نقشین صحیفۀ خاطرومدن حضرت ایزد رفع ائتمیشدور، اَمّا بو حالله غریبلرون و یتیملرون حالینە رحموم گلور؛ زیرا استرداد امانت زمانی بیری پدر و مادر یاد ائدوب آب حسرت دیدۀ غم دیدەدن تؤکر و بیری یار و دیاری فراقیندن آهِ حسرت چکر».

شعر:

سیل اشک یتیم و آه غریب
مِوج اوروب[2] شعله چکسه شام و سحر
قطرەسی صفحۀ زمینی دوتوب
شعلەسی آسمانە ائدە اثر

---

(۱) داش باسمادا بئلە گلیب «سراسیمەلیک محنتی ییقار» بو ییقار = ییخار معناسیندا دیر. اَمّا یاقار = یاندیرار معناسیندا دیر. منجە «سراسیمەلیک محنتی ییخار» اولماسی دوزگوندور (مدون).

(۲) دوقتور شیما گونگؤرون کتابیندا و فاروق گورطونجانین معاصرلشمش کتابیندا «موج اوروب» گلیب. اَمّا فضولی عصری الیازماسیندا و داش باسما کتابدا «مؤوج ائدوب» گلیب فضولی آثاری‌نین باکی چاپی بئشینجی جیلدی‌نین ۲۵۲ صحیفەسیندە «مؤوج ائدیب» گلیبدیر.

روایتدور کی، جمیع مهاجر و انـصارون عَـوراتـینه حکـم اوْلدی کـی، حمزەنون سراییـنه جمع اولوب کندو شـهیدلرینون عـزاسـین آنـدا دوتـالار. و حضرت رسول مهاجر و انصارون بو فعللریندەن غـایت خشـنود اوْلوب دعـا قیلدی.

ای عزیزلر، ملاحظه قیلون کی، حضرت رسول حمزەنون بی کس‌لیگینه رحم ائتدوگی یئرده کربلاده حسـینله بـونجا اولادی شـهید اوْلوب مـاتم‌لرین دوتماغا کیمسنه اوْلمادوغی اجلدن اگر مکدّر اوْلسا و آنون رضـاسی ایـچون جمیع مخلوقات زمین و آسمان عزا دوتسا غریب و عجیب اوْلماز. امام مُـحیی السُنّه معالم التنزیلده نقل ائتمیش کی: «واقعهٔ کربلادان مقدّم حمره شفق یوخیدی اوْل واقعەدن صونرا ظاهر اولدی»(۸۲).

بیت:

صـانماکـیم گـولگون شـفقدندور سـپهر بـی وفـا

دامـن دوْورانـی دوتـموش خـون آل مُـصطفا

شواهد النّبوّەده مسطوردور کی، عبدالملک مروان مجلیسینده بـیر گـون واقعهٔ کربلا ذکر اوْلینوردی: زهیر اورادا حاضرایدی، نقل ائتدی کی: «اوْل گون حوالی مسجدِ اقصاده هیچ سنگ ریزه یئریندن گؤتورمەدیلر کی، آنون آلتیندا بیر قطره قان گؤرمەدیلر». و عُیونُ الرّضاده مذکوردور علیّ بن موسی الرّضادن کی، بویورمیش: «جدّوم حسین شهید اوْلدوقدا آسمان خونبار اوْلوب حقّا کی، یوز بین فرشتهٔ رحمت آنون انتقامین آلماغا افلاکدن مرکز خاکه ائـندیلر، امّـا رخصت بولمەدیلر و حـالا روضـهٔ مـبارک اوزەریـنده مـویِ ژولیـده و رویِ خراشیدەایله عزاسینه مشغول‌دورلر(۸۳).

شعر:

کـــربلا دشـــتینده شـــاه کـــربلانون حـــالینه
اتّـــفاق عـــام اوْلوب مـــجموع عـالم آغـلادی
پـــایهٔ عـــرش مـــعلّاده تـئوکوب جـبریل اشک
روضـــهٔ رضـــوانـــده روح نـوح وآدم آغـلادی

(شهادتِ جعفر)

اوچینجی شهید اهل بیتدن جعفر طیّاردور. روایتدور کی، جـعفر جـمیع صحابه‌ایله حبش جانبینه هجرت ائتدوکده نجاشی علیه الرّحمه آنون ارشادیله مسلمان اوْلدی. و قلعهٔ خیبر فتح اولیندوقدا حضرت رسول ملازمتینه مشـرّف اوْلوب و حضرت آنون خصوصیندا بُویُورمیش کی: «**اَشْبَهَتْ خُلقي وَخَلْقي**» فـی الواقع بو نهایت تعظیمدور(۸۴).

روایت‌دور کی، هجرتون سککیزینجی ییلینده حضرت رسـول جـعفری مُرحِلِ غَسانی حربینه ارسال ائتدی و «موته» منزلینده کفّاره مُلْحق اوْلوب لشگر اسلام اوچ بین مجاهد و لشگر مُرْحِلْ یوز بین مفسد اوْلوب غایت کثرتده‌ایدی. آمّا سپاه ظفر پناه اسلام کثرت سپاه اعدادن انـدیشه قـیلمایوب بـنیادِ مـقاتله قیلدیلار. اثنای مقاتله‌ده زید بن حارث، کی، علمدار سپاه‌ایدی، شـهید اوْلوب جعفر کندو رأیت نصرت آیتی الینه آلوب و هجوم کفّار مرکبین سـقط ائـدوب، پیاده قالوب فَسَقه و فُجّار بـولدوقدا، ضـرب شـمشیرله بـازوی یـمینین بـدن مبارکیندن جُدا قیلدیلار، اوْل شهباز اوج جلادت رأیتی بـازوی یسـاره آلوب بیراقمادی. بازوی یسارین داخی قطع ائتدیلر، رأیتی دیشیله طوتوب دوشمه‌گه

قویمادی. القصّه بیر نـامرد بـیر ضـرب مـنکر اوروب اوْل مـظلومی آیـاقدان بیراقدی.

اخبار صحیحه‌دن نقلدور کی، حضرت ایزد حُجب و استاری رفع ائدوب حضرت رسولی «موته» معرکه‌سینه مُطّلع ائتمیشدی و اوْل حضرت دم بـه دم[۱] جمیع احواله مطلع اوْلوب اصحابه خبر وئروردی. زِید بن حارث و جعفر بن ابی طالبون پاره پاره اولدوقلارین اعلام ائـده‌ردی وبـویوروردی کـی: «جـعفری گؤردوم، بهشته گیروب یاقوتدان ایکی شهپر پیدا قیلوب طـیران ائـده‌ر. و بـو داخی حضرت رسولدان نقلدیر کی بیورمیش کی، من جعفری گؤردوم مثل ملک طیور بهشت‌له پرواز ائدیر بو جهتدن آنا جعفر طیّار دیرلر. و بـعضی قـصده مسطوردور کی، جعفرون یـئتمیش ایکـی زخـمی اولوب دوشـدوکده، هـیبت وصلابتیندن هیچ کیمسنه قتلینه اقدام ائده بیلمه‌یوب آخـر الامـر اعـدا هـجوم ائدوب آنی یئردن گؤتوردوکده باشین قالدیروب مناجات ائتدی کی: «الهی بنوم قتلومله عَمّزاده‌مون ناموسینه خلل یئتورمه». حق تعالی ایکی شـهپر[۲] التـفات ائدوب قوّت پرواز وئردی کی، کفّار ایچیندن اوچـوب فـردوس بـرینه نـزول ائتدی(۸۵).

شعر:

قـــتیل ره عشـــق اولان ســـالکی	*حـــقون التـفاتی ســرافـراز ائـده‌ر*
مـــذلّت تـــرابـــینده گـوْرمز روا	*عـــلوّ مـــقامیله مـــمتاز ائـــده‌ر*
پـــرو بـال پـیدا قـیلوب لا جـرم	*طـیور بـهشت ایـله پـرواز ائـده‌ر*

(۱) فضولی عصری الیازمادا بئله گلیب «دمبدم احواله مطّلع اولوب اصحابه خبر وئریردی».

(۲) داش باسمادا «ایکی شهبال عنایت ائدوب» و فضولی عصری الیازمادا «ایکی شهبال التفات ائدوب» گلمیش.

هرگاه کی عبداللّٰه بن عُمر جعفرون اولادین گؤروردی، بو عبارتله تعظیم ائده‌ردی کی: «**اَلسَّلامُ عَلَیكَ یا بْنَ ذي الْجَناحَیْن**».

روایتدور حسین شهیدﷺدن کی، حضرت رسول جعفرون احوالینه مُطّلع اولدوقدا آنون منزلینه گلوب اسمآء بنت عُمیسه کی، آنون زوجه‌سیدی حـاضر ائدوب جعفرون اطفالینی بیر ـ بیر نوازش طریقیله سرافـراز ائـتدوکده اسـماء آییتدی: «یا رسول الله، بو گون جـعفرون اولادیـنی یـتیم‌لر طـریقیله نـوازش ائده‌رسن، مگر جعفر شهادت بـولوبدور؟» اوْل حـضرت گـریان اولوب آنـلارا صبرایله تسلّی وئردی.

عبدالله بن جعفردن مرویدیر کی، حضرت رسـول گـلوب بـیزه تـعزیت وئـردوکده اوْل غـایتده گـریانیدی کـی، قـطرات اشک مـحاسن شـریفیندن تؤکولوردی و بویوردی کی: «آلهی جعفری احْسَنْ مقامه و اجزل ثوابه ایریشدور و حالا سن آنون خلیفه‌سی اوْلوب اخلافینی حِصْن حمایتونده صـاقله». و اوْل گوندن صونرا یئنه گلوب اولادین عزاده‌ن چـیقاروب خـاطرلرین اله آلدوقـدا والده‌لری یتیم‌لر ایچون تشفُّع ائتدوکده بویوردی کی: «**أَتَخافِینَ عَلَیْهِمْ وَاَنَا وَلِیُّهُمْ فِي الدُّنیا وَالآخِرَة**»(۸۶).

روایتدور کی، جعفرون سکیگیز اوْغلی اوْلوب ایکـیسی عـون و مـحمّد اصغر حضرت حسین‌ایله کربلاده شهید اوْلدیلار. رحمة اللّٰه علیهم.

حضرت رسُول اللهون بیر ابتلاسی داخی فوْت ابراهیم‌دور. روایتدور کی، ابراهیم هجرتون ییگیرمی ییلینده ماریهٔ قبطیّه‌دن متولّد اوْلوب قابله‌سی مُسلّمه نام جاریه ایدی. حضرت رسولدن نقلدور کی: «ابراهیم متولّد اولدوقدا جبرائیل نزول ائدوب تهنیه طریقیله آییتدی: «**اَلسَّلامُ عَلَیْكَ یَا اَبَا اِبراهِیم**» القـصّه ابـراهـیم بیرییل آلتی آی فضای حیاتده قالوب جوار رحـمته واصِـل اوْلدی. حـضرت

رسول آنون فوتیندن محزون اوْلوب گریه آغاز ائتدوکده عـبدالرّحـمن عـوف آییتدی: «یا رسول اللّه سن خلقی منع ائتدون جزعدن» حضرت رسول آییتدی: «بن گریەدن منع ائتمەدوم، خراشِ روی و کشفِ اعضادن نهی ائتدوم، آب چشم ماتمزده باران رحمتدور و نشان رأفت. **«اَلْعَیْنُ یَدْمَعُ**[1] **وَالْقَلْبُ یَحْزَنُ وَلاَ اَقُولُ اِلّا مَا رَضِیَ بِهِ رَبُّنا»**(۸۷).

شواهد النّبوّەده مسطوردور کی، بیر گون حضرت رسول حضرت حسینی بیر دیزی اوزەرینه و ابراهیمی بیر دیزی اوزەرینه آلوب نـوار، شـلر ائـدەرکن جبرائیل حاضر اوْلوب آییتدی: «یا رسوالله حضرت حق بو ایکی لؤلؤ شهواری بیر رشتەیه منتظم قیلوب جمع ائتمەز، بیرینون رفعینه رضا وئرمک گرک».

شعر:

ای شـــهریار مســـند تـــمکین و عـــزّ و جـاه

اوْلمـــاز بـیر آسـمان ایکـی خـورشیده جـلوگاه

حضرت رسول آییتدی: «اگر ابراهیم فِوْت اوْلسا، اکثر آلام بانا مـتوجّه اولار واگر حسین فِوت اوْلسا بانا و مرتضایه و زهرایه متالّم اوْلماق لازم گلور. بن مصیبت خاصی محنت عامّه اوزەرینه اختیار ائتدوم» اوْل واقعەدن اوچ گون گئچدوکده ابراهیم وفات ائتدی. اوْل واقعەدن صونرا هر گاه کی، حضرت رسول حضرت حسینی الینه آلوب التفات ائدەردی. دیردی کی: «مـرحـبا ای فـرزند عزیزومی فداسی ائتدوگوم جیگر گوشەم». زهی بـدبختلر کـی، بـئیله عـزیزه اهانت روا گؤرەلر. کنز الغرائبده مسطوردور کـی، بـیر گـون حـضرت حسـین حضرت رسول خدمتیندەایدی، منزلینه مراجعت ائتمک مراد ائتدی، اما باراندن گئتمەگی متعذر گؤروب ملالت خاطر ظاهر ائتدی. حضرت رسـول حـضرت

(۱) داش باسمادا و شیماگونگؤرون کتابیندا «العین تدمع والقلب» گلیبدور.

حسینی ملول گؤروب آییتدی: «نه واقعدور؟» حضرت حسین آییتدی «یا رسول اللّه باران بانا مجال وئرمز کی منزلومه گئدەم». حضرت رسول دعا قیلدی، باران توقّف ائدوب حضرت حسین منزلینه متوجه اوْلدی(۸۸). قیاس ائدون کی، قطرۀ باران جفاسینه متحمّل اولمیان اعضای شریفینه سنگ ستمدن نه جفالریئتمیش اوْلا.

شعر:

خار ناوکدن گولِ اعضاسی اوْلموش چاک چاک
پایمال ائتمیش غم اوْل سرو روانی ای دریغ
اختلاف وضع و طغیان هوای مختلف
منطفی قیلمیش چراغ خاندان ای دریغ

حقّا کی هر ذرّۀ خاک و هر جزء افلاک تا روزِ قیامت هر زمان هزار نالۀ دِلسُوز چکسه مصیبتِ کربلایه وفاقیلماز و اوْل مِحنَتْ زدەلر عزاسینه وافی اوْلماز.

اوچینجی باب

حضرت «سیّد المرسلین»ون کیفیّت وفاتین بیان ائده‌ر

همیشه دیدهٔ بصیرت بیرله مطالعهٔ اوراق لیالی و ایّام ائدن ارباب حقایق و اصحاب معارفه معلوم اولموشدور و همواره عین فراستله مشاهدهٔ مرور سنین و اعوام قیلان اوُلوُ الابصار ذوی الافهام آراسیندا وضوح بولمیشدور کی، اعیان ثابتهٔ ممکنه مستلزم احاطهٔ عدمدور، و اصلینه راجع اوْلور هر موجود کی، وجودینه عدم مقدّم‌دور.

شعر:

گنج بقا صانما بو ویرانه‌یی
ائتمیه گؤر قبله بو بتخانه‌یی

مهر گؤتور گنبد دوّارده‌ن
رسم وفا اوما بو غدّاردن

مُلکِ وجودی عدم آباد بیل
گؤرمه وجودون، عدمون یاد قیل

آچما جهان زالینه چشم هوس

عقدینه بئل باغلاما پیوندی کس

طوت کی جهان مُلکینی طوتدون تمام

سود نه؟ چون مُلکینه یوقدرو دوام

دهر نه دور، آئینهٔ عکس دار

صورت آئینهٔ بی اعتبار

ای عزیز مُطلق ریاحین، ریاضِ امکانه شبنم بقادن اثر طراوت یئتمه‌میشدور و سبزهٔ بوستان حیاتِ مُستعار هرگز سحاب ثباتدن کسب رطوبت ائتمه‌میشدور. کتابهٔ ایوان بنای عالم رقم «**کُلُّ مَخْلُوقٍ یَموتُ**»(۸۹) و خمره طینت بنی آدم خمیر مایه «**کُلُّ مُرزِقٌ یَفوُتْ**»(۹۰).

شعر:

طمع قیلمان وفا ملک جهاندان

وفا قندن بو فانی ملک قندن

بو ویران ایچره صانمان گنج یوخدور

جواهردن لبالب کُنج چوخدور

ولی عادت بو اولمیشدور کی، دوُوران

قیلا هر گنجی بیر طوپراقدا پنهان

گر ادراک ائیله سن هر ذرّهٔ خاک

چکوبدور پرده‌یه بین جوُ و هر پاک

نه بارگاه حشمتدور کی، طاق و رواقی طارُم اعلایه یئتدوکده سیل فنادن تزلزُل بولوب ویران اوْلمادی و نه نقش کارگاه رفعتدور کی، زینت زیبی درجهٔ کمال حاصل ائتدوکده بازیچهٔ لعبتباز دهردن صورت تغیّر بولمادی. لاله زارِ

صحرای امکاندان مشام ادراکه رایحهٔ ﴿**كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ**﴾(۹۱) گلور و زمزمهٔ بزم جمعیّت اعیاندن سمع عرفانه اصغای صدای ﴿**كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ**﴾(۹۲) قیلور.

شعر:

دهـــــردن آرزوی کـــام ائـــتمه　　　بـــوندا کـــام ایســـته‌یوب مـقام ائـتمه

فـــلک تـــیز گـــردوتند خـــرام　　　هـــیچ نـــا کـــامه وئـــرمه‌میشدور کـــام

الحق بو خار زاره گولِ اومّیدیله زلال حیات گرامی تؤکن، خار ندامتدن غیر بهره گؤرمه‌میشدور و بو بوستانه شکوفهٔ مقصد تمنّاسیله نهال توقع تـیکن، زهر بلادن اؤزگه میوه گؤتورمه‌میشدور (درمه میشدیر)؛ اتّصال صحبتی خـطر انفصالدن خالی اوْلماز و التیامِ اُلفتی ضررِ انفکاک‌ده‌ن امان بولماز.

شعر:

دونـــیا یه گـــلن گـــئده‌ر ضـــروری　　　مســـــتلزِم غـــیبدور حـــضوری

دؤورِ فـــــلکون قـــراری اوْلمـــاز　　　اقـــــبالینون اعـــتباری اوْلمـــاز

دوتـــدون دوتـــالیم جـــهانی یکســـر　　　مـــانند جـــم و قـــباد و قـــیصر

نـــه ســود چـــون عـاقبت گـئده‌رسن　　　اســـبابِ جـــهانی تـــرک ائـــده‌رسن

یقین بیلمک گرک کی، وضیع و شریف و قوی و ضعیف عالم و جاهل و دیوانه و عاقل و مست و هوشیار و خفته و بیدار ملک عدمدن هیئت متساویه ایله چیقوب و عالم صورتده اطوار مختلفه و اوضاع متنوّعه ایله سلوک ائدوب هنگام انقضای مدّت عؤمر رنگ تسـاوی دوتـوب شـربتِ ﴿**كُـلُّ نَـفْسٍ ذائِـقَةُ الْمَوْتِ**﴾(۹۳) ایچمك مقرّردور و اعتقاد و اعتماد ائتمک گرک کی، خلعتِ ظهور گئیوب فیضِ فطرت قبول ائدنلره ادراك تسلّط ﴿**اَيْنَمَا تَكُونُوا يُدْرِكْكُمُ الْمَوْتُ**﴾(۹۴) مقرّردور.

شعر:

گـــــل ای مـــــلک دونـــیایه مـــغرور اولان

مـــــئیِ ذؤوقـــــدن مست و مســـــرور اولان

گرفتار دام بلاسن صاقین
اسیر دم اژدهاسین صاقین
گریبانونی پنجهٔ روزگار
توتوبدور حذر قیل سر انجام کار
سنی دام قبره گرفتار ائدەر
باشون مهرهٔ رشتهٔ مار ائدەر
گلن بو گذرگاهه گئتمک گرک
نزول ائیلەین رحلت ائتمک گرک
بولونماز جهان کارگاهینده کام
فراغت مقامی دگول بو مقام

في الواقع اگر بقای بشر ممکن اولسایدی خیر البشر کی، نقشِ نگین ﴿**وَلٰكِنْ رَسُولَ اللهِ وَخَاتَمَ النَّبِيّينَ**﴾(۹۵) دور بو تشریفله مشرّف اولماق انسب ایدی؛ و اگر دوام بنی آدم احتمال بولسایدی قائل «**اَنَا سَيِّد وُلْدِ آدَمْ**»(٩٦) بو سعادت استحقاقینه اقربایدی، دلیل ازالهٔ نقشِ تعیّناتِ جسمانی بو یئتر کی، حضرت خواجهٔ کائنات ﴿**اِنَّكَ مَيِّتٌ وَاِنَّهُمْ مَيِّتُونَ**﴾(۹۷) خطابینه مخاطب اوْلموشدور؛ و شاهدِ تغیّرِ صُوَرِ صحایف امکانی بو کفایت ائدەر کی افضل عالم ﴿**وَمَا جَعَلْنَا لِبَشَرٍ منْ قَبْلِكَ الْخُلْدَ**﴾(۹۸) خطاب مستطابین اصغا قیلمیشدور.

شعر:

دوُورِ زمانەنون عدمِ اعتبارینه
شاهد شیاع واقعهٔ انبیا یئتر
عمّال کارخانهٔ احوال عالمه
مَوْتِ نبی علامت فوُوت و فنا یئتر

بی تکلّف اعظم مصائب شهید کربلا فؤوتِ حضرت مصطفی‌دور، زیرا موجب اطالهٔ ایادی ظلم و جفادور. «مجملاً کـئیفیت مَوْت حضرت رسالت اولدور کی، اوْل شمع شبستان رسالت و خورشید آسمان نبوت هجرتون اوْنیْنجی ییلیندا ادای حج الوداع ائتدوکده عرفه گونی ساحت[1] عرفاتده بو آیت کریمه نزول ائتدی کی ﴿اَلْيَوْمَ اَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَاَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتي﴾(۹۹) حضرت رسول بو آیتون مضمونیندان استشمام رائحهٔ انتقال ائدوب و بو عبارتون مفهومیندان احساس ارتحال قیلوب محقّق بیلدی کی، تنگنای شهادتدن فضایِ فرح فزای غیبه توجّه ائتمک گرک و دار فنادن مُلک بقایه گئتمک گرک. زیرا غرض شرفِ رسالتدن بیان احکام ایدی، تمام اوْلدی، ومقصود سعادتِ ظهوریندن اظهار نعمت اسلام ایدی، درجهٔ کمال بولدی. پس اکابر و اشراف صحابه‌یی جمع ائدوب بویوردی کی: «ای مهاجر و انصار بندن بوگون ضروریات اُمور دینونوزی تحقیق ائدون فرصتِ اکتساب فؤوت اولمادن کی، وعدهٔ مفارقت قریب اولمیشدور و طریق مرافقت انتها بولمیشدور». و داخی بویوردی: «ای قوم عرصهٔ قیامت ﴿يَوْمَ[2] يَنْفَعُ الصَّادِقِينَ صِدْقُهُمْ﴾(۱۰۰) قرارگاهیدور و قاضی روز جزا ﴿يَوْمَ لاَ يَنْفَعُ مَالٌ وَلاَ بَنُونَ﴾(۱۰۱) گواهیدور، اگر اوْل گونده سیزدن سؤال اوْلینسه کی، محمّد﴿صلی الله علیه و آله﴾ سیزینله نئجه سلوک ائتدی؟ جوابونوز نه دور؟ صحابه اتّفاقله آییتدیلر: «یا رسول اللّه سندن ادای رسالت و القای نصیحت استماع ائتدوک، شهادت وئرورروز». پس حضرت رسول انگشت سبابهٔ قمر شکافین جانب آسمانه قالدیروب آییتدی: «اَللّهُمَّ اشْهَد» یعنی ایلاهی شاهد اوْل».

---

(۱) دوقتور شیما گونگؤرون کتابیندا «سیاحت عرفاتدا» یازیلیب‌دیر.

(۲) فاروق گورطونجانین معاصرلشمیش کتابیندا بئله گلیب دیر. «(قَالَ اللّهُ هٰذَا يَوْمُ يَنْفَعُ الصَّادِقِينَ صِدْقُهُمْ).

روایتدور کی، حج الوداعدن مراجعت قیلدوقدا اثنای طریقده غدیر خُم دئمکله معروف منزلده جماعتله ادای نماز قیلدوقدان صونرا صـحابیه مـتوجّه اولوب بویوردی کی: «**اَلَسْتُ بِالْمُؤْمِنینَ اَوْلَی مِـنْ اَنْـفُسِهِمْ**»(۱۰۲) «یـعنی مـؤمنلره نـفسلریندن اوْلیٰ دگـولمی‌یم؟»[۱] حـضّارِ مـجلیس اتـفاقلا تـصدیق وئـروب آییندیلر: «نَعمْ یا رسول الله»[۲] پس حضرت مرتضانون الیندن دوتوب آییتدی: «**مَنْ کُنْتُ مَوْلاَه فهٰذَا عَلِیٌّ مَوْلاٰهُ**» یعنی «هر کیمون بن مَوْلاسی‌ایـدوم عـلی آنـون مَوْلاسیدور»؛ «**اَللّٰهُمَّ عَادِ مَنْ عَاداهُ**» «یعنی الهی آنونله عداوت قیلانا عداوت قیل» «**وَوَالِ مَنْ َوالاَهُ**» «یعنی آنونله دوست اولانا دوستلوق ائت»؛ «**وَاخْذُلْ مَنْ خَذَلَهُ**» و آنی خوار طوتانی خوار طوت «**وَانْصُرْ مَنْ نَصَرَهُ**» و آنا نصرت وئره‌نه نصرت وئر؛ «**وَاَدِرْ الْحَقَّ مَعَهُ حَیْثُ مَاکانَ**» «و مقارن ائیله حقّی آنا قنده اوْلورسا».

روایتدور کی عمرالفاروق حضرت مرتضانون الین طوتوب تهنیه طریقیله آییتدی: «**بَخٍ بَخٍ لَکَ یَا ابْنَ اَبِی طَالِبْ اَصْبَحْتَ مَوْلاَیِ وَ مَولاَکُلِّ مُؤمِنٍ وَمُؤْمِنَة**»(۱۰۳).

شعر:

گـل ای رضـای رسـول ایسـته‌ین ظـهوره گـتور

نشـــان دؤولت تـــوفیق وال مـــن والاه

عـــداوت اســـد اللـــهه اولمـــا قـــائل کـــیم

ســـانا چکـــیلمه‌یه شـــمشیر عـــاد مـــن عـــاده

و بو کلمات حکمت آمیز اثناسینده آییتدی: «ای قَوْم بـنی عـالم عـقبایه دعوت ائتدیلر. اوْل جانبه توجّه قیلوب حفظ صلاح ایچون «**خَلَفْتُ فِیکُم الثَّقَلَیْن**

---

(۱) دوقتور شیما گونگؤرون ایشله‌دیگی کتابدا و فضولی عصرینده یازیلمیش الیازمادا بئله گلیب «مؤمنلره دگیل‌میم نفسلریندن اِوْلیٰ».

(۲) اوئت یا رسول الله.

كِتابَ اللّهِ وَعِتْرَتي»(۱۰۴) یعنی مظهر سرّ خلافتوم ایکی امر عظیمدور؛ بیری قُرْآن و بیری اهل بیتیم. زنهار طریق متابعتلریندن مخالفت قیلمین[1] و رسم مطاوعتلریندن متجاوز اوْلمین[2] کی، بونلار بیر بیریله رابطهٔ تمام بولوب، حوض کؤوثر کناریندا بنا ملحق اوْلوب آثار شُکر و شکایت ظاهر ائتسەلر گرک». زهی امّت بی وفا کی، بو مضمون مُصَحّحْ اوْلمیش‌ایکن اقرب زماندا تحریف مضمون قرآنی جایز گؤروب، اهل بیته جفالر روا گؤردولر و دشت کربلاده اولاد رسوله ایذالر یئتوردیلر.

شعر:

ای شریعت شرفیندن غافل
خلل شرعه دمادم مایل
مصطفادن نه جفا یئتدی سانا
اول وفا پیشه نه جوور ائتدی سانا
کی، مکافاتینه بیداد ائتدین
اؤزون آزارینه معتاد ائتدین
بنیهٔ شرعینه وئردین تغییر
آل و اولادینه چکدین شمشیر
اول سنی صاحب ایمان ائتدی
لطفلر گؤستەروب احسان ائتدی
سن آنون ظلمله عرضین ییخدین
داغ بیدادیله جانین یاخدین

(۱) قیلمین = قیلمایین.

(۲) اوْلمین = اوْلمایین.

نور الائمّه‌دن منقول‌دور کی، هنگام طفولیّتده بیر گون حضرت حسین مظلوم اطفالِ محلّه‌ایله ملاعبه‌یه مشغول ایکن حضرت رسول حاضر اوْلوب آنی توتماغا قصد ائتدی. و حضرت حسین حضرت خواجه‌دن فرار ائدوب هر طرفه توجّه ائدوب. حضرت رسول متعاقب روان اوْلوب آییتدی: «یا حسین بو نه نفرتدور (فرّتدور)؟» حضرت حسین آییتدی: «یا رسول الله، بو نفرت دگیل بلکه تحرّکِ سلسلۀ محبّتدور».

شعر:

دلبرون عشاقدن عین طلبدور نفرتی

منع دندور مهر طغیان محبّت شدّتی

انطفای نار شوق ائیلر زلالِ اتّصال

منع مقداریندجه‌دور مطلوبه طالب رغبتی

معشوق کی، عاشیقدن آهنگِ گریز ائده‌ر، آتش محبّت و بازار[1] طلبی تیز ائده‌ر.

القصّه خواجۀ کائنات اوْل احسن مخلوقاتی تردُّدله دوتوب، آسمانه متوجّه اوْلوب دوعا قیلدی: «**اللّهُمَّ اَحِبَّهُ فَاَحِبَّهُ**» هم اول ساعت عالم غیبدن خطاب گلدی کی: «یا رسول الله بو محبّتله ممتاز ائتدوگون جیگر گوشه و بو التفاتلا سر افراز ائتدوگون قرة العین دشت کربلاده شهید اولوب، درگاهِ عالمِ پناهوموزه پدر بزرگوار و برادرِ عالیمقداریله حاضر اولوب بیری بیر حربه ایله و بیری بیر شربتله و بیری بیر ضربتله شهید اوْلوب تظلُّم ائتسه‌لر گره‌گ».

(۱) داش باسمادا بئله گلیب «آتش محبّت او بازار طلبی تیز ائده‌ر».

شعر:

بیرینون فرقی تیغ ظلمدن شق
دم معجز مثال بدر مطلق
بیرینون زهردن حالی دگرگون
مزاجی تلخ گول تک باغری پُر خون
بیرینون لاله‌وش جسمینده یوز چاک
جیگر قانیله جسم چاکی نمناک

القصّه روایتدور کی، حج الوداعده ایّام مِنا آیتِ کریمهٔ **﴿إِذَا جَآءَ نَصْرُ اللّٰهِ وَالْفَتْحُ﴾**(۱۰۵) نزول ائدوب حضرت رسول جبرائیله آییتدی: «ای مقرّب درگاه الوهیّت و محرم بارگاه ربوبیّت، غالبا هنگام توجُّه عالم آخرتدور» جبرائیل آییتدی: «یا رسول الله، «**وَالآخِرَةُ خَيْرٌ لَكَ مِنَ الْأُولىٰ**»(۱۰۶) حضرت خواجه رسالت بو آیت استماعیندن و بو مضمون اطلاعیندن صونرا تهیّهٔ اسباب انتقاله و ترتیب آلات ارتحاله مشغول اولوب همیشه کلمهٔ طیّبهٔ «**سبحانك اللّهمّ اغفر لي انك انت الوهاب**»(۱۰۷) تکرار ائدیردی صحابه آییتدی‌لر: «یا رسول الله، بو کلمه‌یی تکرار ائتمکدن نه دیر غرض؟» حضرت رسول آییتدی: «بنی عالم بقایه دعوت ائتدیلر» و اثنای تکلُّمده گریان اولدی. آییتدی‌لر: «یا رسول الله، مَوْتدن گریه ائتمک حضرتونوزدن نه مناسب‌دور، خصوصاً کی، مُحترم و مغفور اولدوغونوز مقرّردور؟» حضرت سیّد[1] آییتدی: «بنوم اضطرابوم آنونچوندور کی، بو نجه جفا چکوب دایرهٔ ایمانه چکدوگوم مسلمانلار آیا بندن صونرا مکاید ابلیسه گرفتار اولوب نه آفت‌لره مقارن اوْلالار و نه محنت‌لره دوشوب نه اهانت‌لر بولالار».

القصّه اوْل آفتابِ آسمانِ لطف و کرم متوجّه درگاه اولوب، بیر آی

(۱) داش باسمادا حضرت رسول گلیب.

وفاتیندان مقدّم صحابهٔ کباری عایشه منزلینده جمع ائدوب، آنلاری بیر بـیرنه سفارش قیلوب بو دعاایله سر افراز ائتدی کی «**رَفَعَکُم اللّهُ هَدَاکُم اللّهُ جَمَعَکُم اللّهُ حَفِظَکُم اللّهُ نَصَرَکُم اللّهُ وَفّقکُم اللّهُ**»(۱۰۸) و شرایط دوعادن صونرا وصیّت قیلدی کی: «ای قَوم بنوم تَوجّهوم عالم بقایه مقرّر اوْلدی و آفتاب حـیاتوم رخـصت غروب بولدی؛ حؤرمتِ اهلِ بیتومی سیزه تاپشوردوم سیزی او پادشاه بی زواله کی، مُلکِ بقاسینا خلل انتقال طاری اولماز و مرآت حیات مُؤبّدی کدورتِ فنا بولماز. لایق اولدور کی، همیشه طریق طاعت مسـلوک ائـدوب مـطاوعتیندن مخالفت روا گؤرمیه سیز و قاعدهٔ احکامینه اختلاف رأیله خلل یئتورمیه سیز و بیر نوعله سلوک ائده‌سیز کی روز قیامت سیزون افعالونوز بنی شرمسار ائتمیه و دامن مباهاتومه نتیجهٔ اعمال ذمیمه نوزدن گَردِ خجالت یئتمه یه». صِغار و کِبار حضرت رسولدن بو اخبار موحشی اسـتماع ائـتدوکده اتّـفاقلا گـریان اولوب آییتدیلر: «یا رسول الله، بو واقعهٔ هائله نه واقت واقع اوْلسا گره‌گ؟» بویوردی کی: «عن قریب وقوع پذیر اولور». دئدیلر: «یا رسول اللّه، «**عیاذاً بِاللّه**» بو صورت واقع اوْلسا غُسل شریفونوزی قـنغی خـدمتکارونوزه تـفویض[1] ائـده‌رسیز؟» بویوردی کی: «اقرب اهل بیتوم غُسلومه اولی‌دور». دئدیلر: «نه جامه ایله جسم مبارکنوزی دفن ائده‌لوم؟» بویوردی کی: «اگنومده کی جبّه ایله، و اگر میصری حُلّه‌لر و یمنی جامه‌لر دخی اوْلسا جایزدور». دئدیلر: «مرقد شریفونوز نه مقامدا اولماق مناسبدور». بویوردی کی: «حالا متوطّن اولدوغوم منزلده». دئدیلر: سانا کیملر نماز ائتسونلر؟» بویوردی کی: «تجهیز و تکفینوم تمام اولدوقدا، قبروم مهیّا قیلوب جنازه‌می قبروم کناریندا قویوب طیشره چیقون و بـیلمیش اولون کـی، نمازوما اقدام ائده‌ن اوّل جبرائیلدور آندان صونرا میکائیلدور و آندان صـونرا

(۱) گون گؤرون کتابیندا و فضولی عصری الیازمادا بئله گلیب «قنسی خدمتکارینا رجوع ائدرسن».

عزرائیلدور و آندان صونرا اسرافیلدور جمیع ملائکه ایله. آندان صونرا سیز گلوب دفعه دفعه نماز ائدون آمّا ابتدای نماز اهل بیتومدن اولسون».

صحابه بی اختیار نالهٔ زار ائدوب. آییتدیلر: «یا رسول الله، سنی قبره کیم ائندورسون؟» بویوردی کی: «اقرب اهل بیتوم گروه ملائکه معاونتیله کی، آنلار سیزی گؤروب سیز آنلاری گؤرمیه‌سیز». وصیت تمام اولدوقدا حضّار مجلیس‌ایله موادعه قیلوب، غائبلره سلام ارسال ائدوب بویوردی کی: «بندن صونرا دار دونیایه گلوب شریعتومه اقتدا قیلانلارا و غائبانه بنوم رسالتومه معترف اولانلارا قیامته‌دک بندن سلام اولسون». آندان صونرا مترصّد پیغام وصال و منتظر اتّصال اوْلدی. احیاناً هجرتون اون بیرینجی ییلیندا، صَفَر آیی‌نون ایگیرمی سکیکیزینجی گونونده مقبرهٔ بقیع زیارتینه متوجّه اولوب سکّان بُقعهٔ بقیع ایچون استغفار ائدوب اوْل مقدار دوعا قیلدی کی، کندولری داخی آرزو ائتدی کی: «ای کاش بن داخی بو بُقعه‌نون مدفنلریندن اولوب بو دوعایه داخل اوْلایدوم».

روایتدور ابو هُرَیره‌دن کی، دئمیش: «بن حاضر ایدوم کی، حضرت رسول آییتدی: «ای ابو هُرَیره، بانا دوامِ حیاتِ مستعاری و لقای پروردگاری و دُخولِ دار القراری عرض ائتدیلر، لقای پروردگاری اختیار ائتدوم و ترک ما سویٰ طریقین دوتدوم».

نقلدور کی، بو گئجه اول حضرت مأمور اوْلدی کی، گورستان بقیعه گئدوب امواتینه استغفار ائده، اوندان صونرا شهدای اُحُد قُبورون زیارت قیلوب آنلار ایچون شفیع اوْلا. بو تردُّد اثناسیندا اول حضرته بیر صُداع طاری اوْلدی کی، فرق مبارک‌لرین عِصابه ایله مُحکم باغلایوب، میمونه سراینه گلوب بی

اختیار تکیه قیلدی و بویوردی کی: «أیْنَ أنا غَداً»[1] «یعنی یارین بـنوم مـنزلوم قندەدور؟» فاطمه اوْل حضرتی مضطرب گؤروب اُمّهاتِ مؤمناته آیـیتدی: «ای خواتینِ سعادتخانۀ عصمت، حضرت رسول مُتَکَسّردور و هر گـون بـیر مـنزله گئتمک مُتعَذِّر گؤرینور، بیر منزلده مـقیم اولمـاسینا راضـی اولون». مُـخدّراتِ حُجراتِ رسالت اوْل صلاحه راضی اوْلوب مقرّر ائتدیلر کی، حـضرت رسـول عایشه منزلینده اولوب هر بیری خدمتین آندا اداقیلا، پس میمونه سـرایـیندان چیخوب بیر الی مرتضی کتفینده و بیر الی عبّاس کـتفینده عـایشه حـجرەسینه گلوب بستره دوشدوکده حُمای مُحرقه پیدا قیلدی.

شعر:

آفــــتاب شـــــرع کـــی، بــولمیشدی اووج ارتــفاع

لا جـــــرم مــحرور اولور بــولدوقجا رفـعت آفــتاب

نــولا گــر تب حــدّتیله آخســا جــیسمیندن عــرق

بــرک گــولدور آخــیدیر فــرط حــرارتــدن گــلاب

عبدالله ابن مسعوددن نقلدور کی: «بن اوْل وقت حاضر ایدوم نبضینه ال باسدوقدا حرارتلرین غایت زیاده گؤروب آییندوم: «یا رسول الله، بو نه عجب تب محرقدور؟» بویوردی کی: «هر کیمون مرضی مقدارینجادور». دئـدوم: «یـا رسول الله، بودرده دوا نەدور؟» دئدی: «اول معبود حقّیچون کی، بـنوم نـفسوم آنون قبضۀ قدرتیندەدور کی، هیچ کیمسنه‌یه مرض طاری اوْلماز کی گُناهلاری آنونلا تؤکیلمز[2]. نئته کی، باد صرصردن اوْوراق اشجار و تصادُمِ هوادن قطرات

(۱) یارین نرەده اولاجاغیم.

(۲) داش باسمادا بئله گلیب «اول حقیچون کی بنوم نفسوم آنون قبضۀ قدرتیندەدور کی هیچ کیمسه‌یه بـیر

امطار».

نقلدور ابو سعید خوارزمی‌دن کی، دئمیش: «بن حین مرض اوْل حضرته مُلازم ایدوم، اوزه‌رینه بیر قطیفه چکیلمیشدی، حـدّتِ حـرارتـلری قـطیفه‌دن محسوس اولوب بویوردی کی: «انبیانون مراتبی اعلا اولدوغی گیبی مرضلری دخی اشدّ و اقوادور زیرا انبیا محنتلرینون زیاده اولدوغین استدعا قـیلورلر و محنتِ موجب قرب اولدوغین بیلورلر».

شعر:

رنـــجی راحت دلبـــرون دردی دوادور عـــاشیقه

رنـــجی بـیحد اول سـببدن دردی بـی پـایان اولور

غافل اوْلمـان دوست دردیـندن کـیم اولدوقـجا فـزون

مـوجب تشـریف لطــف و شـفقت و احسـان اولور

(رباعی)

یـــــارون الم عشـــــقی دوادن یـــئک[1] اولور

خـــاک ســـرکـــویی تـــوتیادن یـــئک اولور

عشّـــاقه حـــبیب ائـــیله‌دوگی جـــؤور و ســتم

غـــیر ائـــتدوگی لطـــفیله سـخادن یـئک اولور

و بویوردی کی: «بو مرض اوْل زهرون اثریدور کی، اُمُّ البَرام اوغـلینون ضیافتینده بانا وئردیلر». و هر مـدّتده المـی مُـجدّد اوْلوب بـیر دوا ایـله دفـع اولوردی، آمّا بو نؤبت هنگام رحـلت اوْلمـاغین اشـتداد بـولدی، غـالبا بـدن

= مرض طاری اولماز کی گناهلاری آنونلا باد صرصردن اوراق اشجار و تصادوم هوادن قطرات امطار گیبی تؤکولمیه».

(۱) یئک = یئی = یاخشی راق، داها یاخشی.

شریفینده اوْل زهرون اثری مُلازم اولماقدان غرض شرف شهادت ایدی. روح الارواحدا مسطوردور کی: «چون بحر فیض نبوّت و دریای کمال ولایت بیر بیریله مُقارن اوْلوب ﴿یَخْرُجُ مِنْهُمَا اللُّؤْلُؤُ وَالْمَرْجَانُ﴾(۱۰۹) مقتضاسینجه حسن و حُسین ظهوره گلدیلر و اوْل شهزاده‌لرون هر بیری بیر کیفیّته وارث اولدیلار، لا جرم حضرت حسن اکبر اولماغین جدّ بزرگوارلارینا اقتدا قیلوب الم زهرله دونیادن گئتدی و حضرت حسین اصغر اوْلماغین والد عالیمقدارلرینه تشبّهُ قیلوب ضرب تیغله آخرته نقل ائتدی.

شعر:

زهردن تلخ اولالی لعل شکربار حسن
زهر کامین هیچ کیم عالمده شیرین گؤرمدی
اوْلالی شمشیردن پُر خون تن پاک حسین
استراحت بولمادی، شمشیر تسکین گؤرمدی

و بو دخی بیر مناسبتدور کی، حضرت حسن مدینه‌ده جدّ بزرگوارینون مجاورتین اختیار قیلدی و حضرت حسین متوطّن عراق اولوب والد عالیمقدارینون ملازیمی اوْلدی.

شعر:

وادی غربتده تنهالیقدان اکراه ائیلیوب
مرتضا شبّیری همخواب ائتدی احمد شبری
قیلدیلار قسمت ولایت بحرینون گؤوهرلرین
اکبر اولان اکبری حفظ ائتدی اصغر اصغری

القصّه حضرت رسول اوْن دؤرت گون بیمار اولوب قضایه متوقّف قالدی. روضة الاحبابده مسطوردور کی اشتداد مرضده فاطمهٔ زهرایی حاضر ائدوب طریق تودُّدْ و قاعدهٔ تفقُّدْ رعایتیندن صونرا اخفاایله بیر تکلُّمْ ائتدی کی، فاطمه

گریان اوْلدی. آندان صونرا بیر تکلّمْ دخی ائتدی کی، اندوهین نشاطه تبدیل قیلدی. عایشه آییتدی: «یا فاطمه آیا اول اندوهه وسیله نەایدی و بو نشاطه سبب نه دور؟» فاطمه آییتدی: «ای مخدّرهٔ زمان، حضرت رسول ابتدای تکلّمْده بویوردی کی: «ای فاطمه، هر ییل جبرائیل تبلیغ احکام ایچون بیر نؤبت گلوردی، بو ییل ایکی نؤبت نزول ائتدی؛ غالبا اجلوم قریب اولمیشدور و هنگامِ حیاتوم درجهٔ نهایت بولمیشدور». بن بو خبردن متألّم اوْلدوقدا بویوردی کی: «ای فرزند عزیز[1]، غم چکمه کی، سانا بشارت وئرورەم ایکی سعادته؛ بیری اوْل کی، افضل نسای اهل بهشت سن اوْلورسن و بیری اوْل کی، اهل بیتومون جُملەسیندن مُقدّم سن بانا مُلاقات قیلورسن». بو مژده استماعینده کی تریاک زهر فراقین بانا سازگار ائدوب، سُرور لاحقدن المِ سابقه تسکین یئتدی و بویوردی کی: «ای فاطمه، چون جمیع نساء اهل عالمدن سنون ذُرّیّتون اعظم و مقامون افضلدور، لا جرم سنون بلیّاتون اَتَمّ و اکملدور؛ صبر ائت و تَحَمُّل پیشه قیل». غرض بو کی، اوْل حضرتون اشتیاقینه کی، اشدِّ بلیّاتدور، حضرت فاطمه صبر ائدوب تَحَمُّلْ پیشه قیلا. فی الواقع اگر مژدهٔ عُلُوّ درجات اُخروی و بشارت سُمُوّ مرتبهٔ معنوی موجبِ تسکینِ خاطر اولماسا، حضرت رسول الله گیبی سَرْوَرِ خُجسته لقانون آتش فراقینه و المِ اشتیاقینه تَصَبُّرْ و تحمُّلْ خارج احاطهٔ احتمال و امکاندور. زیرا آتش جانسوز الم جان ستاندور.

شعر:

خنجر هجران و تیغ قطع و شمشیرِ فراق
چاک چاک ائیلردی زهرانون دل افکارینی
وئرمه سئیدی وعدهٔ وصلینی آنین مصطفا
مژدهٔ ذووق وصال و دؤولت دیدارینی

---

(۱) داش باسمادا گلیب «ای دختر عزیزیم».

روایتدور کی، اوْل سَرورون تب مُحْرِقی گلدوکجه زیاده اوْلوب و حرارتِ جسم لطیفی گئتدو کجه تزایُد بولوب بویوردی کی: «یئددی کوزه‌ایله یئددی قویودان صو گتوروب اوزه‌رینه تؤکه‌لر(۱) کی، خِفَّتْ بولوب مَسْجِده تشریف بویورا. حسب الاشاره یئددی کوزه‌ایله یئددی قویودان صو گؤتوروب اوْل چشمهٔ حیاتون اوزه‌رینه تؤکدیلر. فی الجمله خفّت بولوب، حُجره‌دن طیشره چیقوب جماعتله نماز قیلوب، بیر خطبهٔ حکمت آمیز انشا قیلوب، درگاه واجب الوجوددان مجدّداً شهدای اُحُد ایچون استغفار و استعفا قیلدوقدان صونرا بویوردی کی: «انصار بنوم خواصیمدور، آنلاری گرامی دوتون و خطالاریندان تجاووز قیلون».

و بیر روایت دخی اوْلدور کی، اول حضرتون مرضی تزاید بولدوقدا انصارون قراری قالمایوب، مسجدِ نبوی اطرافیندا تردُّدْ ائده‌رلردی. عبّاس اوْل حاله مطّلع اولوب، مصطفایه عرض ائدوب، حضرت مرتضا دخی آنا موافق شرح حال ائتدوکدن صونرا حضرت رسول یئریندن دوروب آییتدی: «یا علی انصار نه دئرلر؟» مرتضا علی آییتدی: «انصار دئرلر کی: حاشا اگر حضرت مصطفا دونیادن نقل ائده‌جک اولسا و بو مصیبت وضوح بولسا، بیزوم احوالوموز نولور و عهدهٔ رعایتوموزدن کیم گلور. حضرت رسول آیاغا دوروب، بیر الین مرتضا کتفینه و بیر الین عباس کتفینه بیراقوب، مسجده گلوب و منبر اوزه‌رینه چیقوب قرار دوتدی و حمد و ثنایه مشتمل بیر خطبهٔ بلیغ انشا قیلدی و انصاری مهاجره و مهاجری انصاره مبالغهٔ تماملا سفارش قیلدی.

روایتدور فضل بن عباسدن کی: ایّام مرضده بیر گون حضرت رسول بنوم الوم دوتوب حُجره‌دن چیقوب و مبارک باشینا عصابه باغلیوب منبر اوزه‌رینه

(۱) فضولی عصری الیازماداگلیب. «کوزه‌ایله یئدّی قویودان گتوروب».

قرار دوتدی و بلاله بویوردی کی: «ندا قیل خلق جمع اولسون؛ آنلارا وصیّت قیلام کی، بو آخرین وصیتدور».

بلال حسب الفرموده ندای عام قیلوب و جمیع خلق حاضر اولوب اوْل حضرت ادای خُطبه‌دن صونرا بویوردی کی: «ای فرقهٔ اسلام و زُمرهٔ انام بنوم اجلوم قریبدور؛ زنهار بندن بدنلرنوزله جُدا اولدوقدا[1] گؤنوللرونوزله جُدا اوْلمین و نئته کی، بن سیزی فراموش ائتمزه‌م، سیز داخی بنی فراموش قیلمان. ای قوم، هیچ پیغمبر شربتِ بقا ایچمه‌میش کی، بن داخی اوْل شربتی نوش ائده‌م».

و بیر روایت داخی اولدور کی بویوردی: «ای قوم سیزه ابلاغِ احکام ائتدوم و صلاحونوزا اقدام قیلدوم[2] و بلالارا مبتلا اولدوم؛ حالا صُحبتونوزدن انقطاع ائتمک مجالیدور و مفارقت قیلماق زمانیدور؛ کیمون کیم بنده حقّی‌وار، آلسون و کیمون کیم مشکیلی وار، سؤال قیلسون کی، بارگاه قُربه جمیع دعوادن منزّه گئدوب و دامن تجرُّدومی دستِ تعلّق و تظلُّم دوتمایا».

بو ادادن صونرا منبردن ائنوب جماعتله نماز ظهر ادا قیلوب، یئنه منبره چیقوب کلمات سابقی تکرار قیلدوقدا حُضّار مجلیسدن بیر شخص آیاغا دوروب آییتدی: «یا رسول الله سنون ذمّتونده بنوم اوچ درهموم وار».

حضرت رسول اوْل دینون اداسینا حُکْم ائدوب، علی مرتضا ادا قیلدی. آندان صونرا صحابه‌دن عکّاشه نام کیمسه آیاغا دوروب آییتدی: «یا رسول الله، تبوک سفریندن گلورکن ناقه‌یه تازیانه حواله قیلدین، ناقه‌دن ردّ اولوب بانا ایریشدی؛ اول ضربدن غایتده متألم اولدوم، حالا قصاص ایسته‌ره‌م». حضرت رسول آییتدی: «**جزاك الله خیراً**» رحمت سانا کی، بو قصاصی آخیرته

(۱) داش باسمادا و فضولی زمانی الیازماداگلیب «زنهار بندن بدنلرونوزله جُدا اولدوقدا».

(۲) داش باسمادا و فضولی عصری الیازماداگلیب «سیزه ابلاغ احکام ائتدوم و اصلاحونوزا اقدام قیلدوم».

بیراقمایوب دونیاده طلب ائتدون». بـویوردی کـی: «ای عُکّـاشه، اوْل تـازیانه معروفونمیدور؟» عُکّاشه آییتدی: «بیر ادیمه دوتیلمیش تازیانه‌دور». حـضرت رسول آییتدی: «اول تازیانه فاطمه منزلینده‌دور، گتورسونلر». سـلمان، فـاطمه سراییـنه متوجّه اولوب حُجره‌سینه یـئتدوکده آیـیتدی: **«السَّـلامُ عَـلَیْکُمْ یـا اَهْـلَ الْبَیْتِ»**(۱۱۰) سلمانون آوازین ائشیدوب حضرت فاطمه آییتدی: «ای سـلمان، حاجت نه‌دور؟» سلمان آییتدی: «فلان تازیانه‌یی حضرت رسول ایستر». فاطمه آییتدی: «ای سلمان، حال مرضده تازیانه‌دن غرض نه‌دور؟» سـلمان صـورت احوالی شرح ائتدوکده حضرت فاطمه آییتدی: «حضرت رسول بیماردور آنده قدرت احتمالی تازیانه یوقدور». فی الحال حسن و حسـینی حـاضر ائـدوب آییتدی: «ای جیگر گوشه‌لر، جدّونوزه بیر حق متوجّه اولمیش و حُسنِ عدالت اداسینه اقتضا ائده‌ر، گئدون و آنون عوضینه ضرب تـازیانه‌یی قـبول ائـدون». سلمان و حضرت حسن و حسـین تـازیانه‌یی آلوب مسـجده گـلدوکده اهـل مسجددن خروش و ولوله افلاکه چیقوب هر بیری بیر طرفدن عکّاشه‌یه الحاح عفو ائده‌رلردی کی: «بیزه بیر تازیانه یئرینه هر بیریمیزه بین تازیانه اور. حضرت رسوله متعرّض اولما و جسمِ لطیفین آزرده قیلما». حضرت رسـول بـویوردی: «قصاص بانا متوجّه اولدوقدا سیزه تازیانه اورمـاق مـناسب دگـول». عکّـاشه آییتدی: «یا رسول الله بن اول گون عُریاندوم صحّت قصاص ایچون سن دخی عُریان اوْل». حضرت رسول دُرّاعهٔ (رداع) شریفین کتف لطیفیندن بـیراقـدوقدا سُکان حضایر قُدس و حُضّارِ مجلسِ اُنسدن خروش و افغان افلاکـه چـیقوب جهانه غوغا صالدی عکّاشه کی، حضرت رسولون کتف مبارکینده مهر نُبوّته نظر قیلدی فی الحال اول مُهر مُبارکه یوز سوروب تازیانه‌یی الیندن صالدی، دئدی: «یا رسول الله بنوم بو مبالغه‌دن ایکی غرضیم وارایدی، بـیری اوْل کـی سـنون

انصافونی خلقه اظهار ائدوم و بیری اوْلکی: «**مَنْ مَسَّ جِلْدِي لا يَمَسُّهُ النّارُ**»[1](۱۱۱) مقتضاسینجا بدن مبارکینه یوز سوروم و آتش دوزخدن امان بولام». بو قضیّه‌دن صونرا حضرت رسول منبردن اینوب، خوابگاهه گلوب، مرضی تزاید و تضاعف بولوب سمع مبارکی عالم قُدسدن صلای خوان نعیم اصغا قیلدی و طـایر روح شریفی حبسگاه دونیادن نُزهتگاه بقایه متوجّه اولدی.

شعر:

غـــریب مـــلک وجـــود ائـــتدی آرزوی وطـــن
مـــــقرّر اولدی کـــی، روح ائـــیلیه وداعِ بـــدن
ایـــریشدی وقت کـــی، شـــهباز آشـیانهٔ قـدس
قـــیلا ارادت ایـــله تـــرکِ حـــبسخانهٔ تـــن

روایتدور کی، اول حالتده جبرائیل نزول ائدوب آییتدی: «یا حبیب اللّه پروردگار عالم ارسال سلام ائدوب سنی مَوْت و حیات آراسیندا مختار ائتدی. اگر بقای حیاته طالب ایسن حیاتونا بقا مقدّر اولسون و اگر مَوْته راغب ایسن سهولتله مُیسّر اولسون».

شعر:

دونـــییٰ و عـــقبیٰ بـــنوم مـــلکومدور ای فـــخر رُسُـل
ســـن بـــانا بـــیر بـــندهٔ صـــافیدل و صـــاحب وقـــار
رأی رأیـــیندور ســـنون ســـندن بـــانا یـــوق امـــتناع
ائـیله دوم احســـان ســـانا هــر مُـلکی ائـتسن اخـتیار

---

(۱) تبریزین ملی کتابخاناسینداکی الیازمادا و فضولی عصری الیازمادا بئله گلیب «من مس جلدی لن یمسه النار» فاروق قورتونجانین معاصرلشدیردیی کتابدا و داش باسمادا و دوقتور شیثماگونگۆرون ایشله‌دیگی کتابدا هر اوچونده‌ده بئله گلیب «من مس جلدی لا یمسه النار» و بیر فرقده گونگۆرون کتابیندا وار بو کی اوردا فرقلی اولان بودور «من مس جلدی لا تمسه النار» یعنی منیم جلدیمه طوخونانا آتش طوخونماز.

حضرت رسول آییتدی: «ای جبرائیل عنان اختیارومی حضرت حق رضاسینا وئرمیشم و حُسن اعتقادایله دائرهٔ تفویض و تسلیمه گیرمیشم **«فَاِن شاءَ اَحْیانِي وَاِنْ شاءَ اَماتَني»**(۱).

بیت:

خالقوم یئکره‌ک بیلور بندن بنوم بهبودومی

بن آنا تاپشورمیشام چوخدان زیان و سودومی

روایتدور کی، آخر مرضده اوچ گون حضرت رسول چیقوب جماعتله نماز ائتمه‌دی و دؤردینجی گونده عشآء الآخره وقتینده بلال سده سعادت دستگاهه و عتبهٔ عالمپناهه گلوب ندا قیلدی کی: **«الصلاة یا رسول الله»** حضرت استماع ائدوب بویوردی کی: «حق سنه اجر خیر وئره». بلال بیر نؤبت دخی آییتدی: **«الصّلاة یا رسول الله»** حضرت جواب وئردی کی: «ای بلال، ایزد سانا مژدهٔ رحمت یئتوره» بلال بیر نؤبت دخی آییتدی: **«الصّلاة یا رسول الله»** حضرت بیهوش‌ایدی جواب وئرمه‌دی. بلال نؤمید اولوب گریان گریان جماعته متوجّه اولدی آییتدی: **«واغوثاه وانقطاع رجاه وانکسار ظهراه»**(۱۱۲) دریغا کی اصل رابطهٔ انعقاد جماعت ترک جماعت قیلدی و اساس بنیهٔ سُنّت حفظ سلسله‌دن فارغ اولدی».

شعر:

رباعی

دردا کی، بنای شرع ویران اولدی جمعیّت اسلام پریشان اولدی

وئرمیشدی فلک مرادیموز لطف قیلوب گویا کی، بو لطفدن پشیمان اولدی

اول اثناده جماعته حضرت رسولدن فرمان یئتوردیلر کی، ابو بکر الصدّیق

---

(۱) فضولی عصری الیازمادا بو عبارة موجود دئییلدیر.

امامت قیلوب جماعت منعقد اولا، ابوبکر حسب الفرمان متوجّه محراب اولدوقدا، صورت محراب زبان حالیله رسولون طاق ابروسیندان خبر وئروب، ابو بکر کی، قامتین بار حیرتله رکوعدن مقدّم خمیده قیلدی و مشاهدهٔ شکل محرابدن چهرەسینه ابواب فراق آچیلدی بی اختیار افغانه گلوب و جُمله صحابه آنون اتفاقیله گریان اولوب صدای نوحەلریندن حضرت رسول خبردار اولدوقدا حضرتِ فاطمەدن سؤال ائتدی کی: «بو نه غلغلەدور؟» حضرت فاطمه آییتدی: «یا رسول اللّه صحابه شدّت فراقوندان فغانه گلمیشلر و انصار مهاجر اندوه مفارقتوندن گریان اولمیشلار». حضرت رسول بیر الین مرتضی کتفینه و بیر الین فضل بن عبّاس کتفینه قویوب[1]. بیر داخی حُجرەدن چیقوب جماعتله نماز ائتدی. بعضی کتبده مسطوردور کی، امّ سلمه دئمیش: «بن ایّام مرضده اوْل حضرته ملازم ایدوم. بیر گون لب شکر بارین متحرّک گؤروب متوجه استماع اولدوم، ائشیتدوم کی مناجات ائدەر بو مضمونلا کی: «الهی، بنوم اُمّتومه آتش دوزخدن نجات وئر، قیامت حسابین آنلارا آسان قیل».

بیت:

گؤرون اوْل پادشهون اُمّته غمخوارلیغین

اُمّت بی ادبون ظلم و ستمکارلیغین

دئدوم: «یا رسول اللّه، حالون نەدور؟» دئدی: «ای اُمّ سلمه، هنگام وداعدور و دم انتزاع». بو اثناده حضرت مرتضیٰ حاضر اولوب آییتدی: «یا رسول اللّه واقعمده گؤردوم کی بیر زره گئیمیش ایکن اوزەرومدن چیقاردیلار». حضرت بویوردی کی: اوْل زره من‌ایدوم کی، جمیع مکّارەدن سنون پناهون

(۱) فضولی عصری الیازمادا و داش باسمادا و دوقتور شیئما گونگؤرون کتابیندا بئله گلیب «بیر الین فضل بن عباس کتفینه بیراقوب».

ایدوم؛ وقتدور کی، بن گؤچوب، سن قالوب بلالره گرفتار اولاسان، ای علی زنهار کی، دل تنگ اولوب جزع قیلمیاسان و مصابرتدن غیر طریقه ذاهب اوْلمیاسان». بو اثناده حضرت فاطمه دخی گریان اولوب، آییتدی: «یا رسول اللّهٔ واقعمده گؤردوم کی، الومده بیر ورق مُصحف وارایکن ناگاه الومدن غایب اولدی». حضرت بویوردی کی: ای فاطمه، اوْل ورق بن ایدوم، نظروندن غایب اوْلسام گرک». بو اثناده حضرت حسن و حسین حاضر اوْلوب آییتدیلر: «ای جدّ بزرگوار، واقعه‌موزدا گؤردوک کی، هوادا بیر تخت روان اولوب آنون آلتیندا بیز باش آچوق یوروروز». حضرت رسول آییتدی: «ای جیگر گوشه‌لر اوْل تخت بنوم نعشومدور کی، سیز گیسوی مشکبار آچوب، آلتیندا یورویورسیز». بو واقعه‌لردن و تعبیرلردن اهل بیتون ناله و افغانی بیر غایته یئتدی کی، صداسین فلکده ملکلر ائشیتدی.

شعر:

نئجه گؤزدن گئتمه‌سون خونابه جاناندور گئده‌ن

نئجه جسم زار آیاقدان دوشمه‌سون جاندور گئده‌ن

نئجه عالم اولماسون اهل نظر چشمینه تار

چون نظردن چشمهٔ خورشید رخشاندور گئده‌ن

روایت‌دور کی، ایّام مرضده بیر گون دخی جبرائیل نازل اولوب آییتدی: «یا رسول الله، کندونی نئجه گؤرورسن؟» حضرت رسول آییتدی: «ای برادر، کندومی مَهْموم و مغموم گؤرورم». بیر گون دخی یئنه بو سؤالی ائتدی، یئنه اول جوابی ائشیتدی. اوچونجی گون ملک المَوْت و اسمٰعیل نام بیر ملک اتفاقلا گلوب جبرائیل آییتدی: «یا رسول الله، ملک المَوْت باب سعادتده دوروب رخصت ایستر و هیچ بنی آدمدن رخصت طلب ائتمه‌میشدور». حضرت

بویوردی کی: «ای جبرائیل، رخصتدور». ملک المَوْت حُجره قاپوسیندان گیروب سلام وئروب ادب طریقیله آییتدی: «یا رسول الله، حق بنی سنون رعایت خاطرونه مأمور ائتمیشدور، اگر رخصت اولورسا، نقد روحونی خزانهٔ بهشته تسلیم ائده‌یم و اگر اولمازسا گلدوگوم گیبی معبودومه گئده‌یم». حضرت رسول جبرائیلدن بانا نظر قیلدی جبرائیل آییتدی: «ای سیّد کائنات، حضرت ایزد مشتاق جمالوندور و ارواح انبیا آرزومند وصالون». حضرت رسول آییتدی: «ای ملک الموت سنون شمشیر صلابتون مقراض رشتهٔ مُباعدتدور و تیغ هئیبتون شمع شبستان مواصلت. خدمتونده تقصیر ائتمه کی، بن دخی مشتاق لقایم و آرزومند عالم بقایم».

ابن عباسدن نقلدور کی: «حضرت رسولون وفاتی گونی حضرت ایزد بویوردی کی، ملک الموت یئر یوزونه ائنوب رخصت حاصل ائتمه‌دن حضرت رسولون قبض روح شریفین قیلمایا و گستاخانه متعرّض اولمایا». ملک الموت بین بین ملائکه‌ایله البسهٔ مُلَوَّن گئیوب و انواع زیب و زینت‌ایله مزیّن اولوب اول حضرتون در دؤولت سراپینا گلدیلر. ملک الموت بیر اعرابی صورتینده متمثّل اولوب، رخصت دخول ایسته‌دی. حضرت فاطمه‌دن حاضرایدی، جواب وئردی کی: «ای اعرابی حضرت رسول کندو حالینه مشغولدور؛ حالا مجالِ ملاقات دگول. ملک الموت صدای بُلند ائدوب بیر دخی رخصت ایسته‌دی، حضرت فاطمه هم اول جوابی وئردی. اوچونجی نوبت اشدّ اصواتله صدا یئتوردی کی، حضرت رسول خبردار اولوب حضرت فاطمه کیفیّتِ حالی سؤال ائتدی. حضرت فاطمه آییتدی: «یا رسول الله، بیر مُبْرِم اعرابی‌دور، رخصت ملاقات ایستر، عذرله ممنوع اولماز و معذرت آنا فائده قیلماز». رسول الله آییتدی: «ای فاطمه بیلورمیسن اوْل اعرابی کیمدور؟» حضرت فاطمه آییتدی:

«الله و رسوله اعلم» حضرت رسول آییتدی: «اوْل قاطعا لذّات و مفرّق جماعات، یعنی ملکُ الْمَوْتدور؛ قبض روحوم ائتمه‌گه گلمیش. هیچ بـاب آنـا مسـدود اولماز و هیچ کیم دفـعینه چـاره بـولماز. رخـصتدن غـرض حُـرمت خـاندان نبوّتدور یوقسا آنا نه احتیاج اجازت و رخصتدور».

حضرت فاطمه بو واقعه‌دن مـضطرب الحـال اولوب بـیهوش اولدوقـدا، حضرت رسول فاطمه‌نون سینهٔ بی کینه سـینه دست مـبارکین قـویوب بـیخود اولوب. حضرت فاطمه کندوسونه گلدوکده حضرت رسـولی بـیخود گـؤروب تصوّر قیلدی کی، عالم بقایه توجّه قیلمیشدور. فریاد ائدوب آییتدی: **«وا ابتاه ما حالك»** حضرت دیدهٔ اشکبار آچوب فاطمه‌یی گـریان گـؤروب آیـیتدی: «ای جیگر گوشه، آغلاما کی، جملهٔ عرش سنون ناله و زاروندان فغانه گلدیلر» و کندو مبارک الیله حضرت فاطمه‌نون چهره سیندن سرشکین پاک ائـدوب مـناجات ائتدی کی: «یا ربّ، بو دردمندی بنوم فراقومدا صبر ایله ممتاز ائت» پس طریق تسلیه ایله آییتدی: «ای فاطمه بنوم روحوم قبض اولوندوقدا کلمهٔ **﴿إِنَّا لِلّٰهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ راجِعُونَ﴾**(۱۱۳) تکرار ائدوب تحمّل پیشه قیل کی، هر انسانه ایزد تـعالی هـر مصیبته عوض وئرمک مقرّردور(۱). حضرت فاطمه آییتدی: «ای سرور سـانا عوض می اولور؟» بو حاله مُقارن امّهات مؤمناتی جمع ائدوب جمله‌سینه تقوا و طاعت و صبر و قناعت وصیّت قیلوب حضرت فـاطمه‌یه آیـیتدی: «حسـن و حُسینی حاضر ائت». حضرت حسن و حسین حاضر اولوب، سـلام وئـروب، گریان گریان قارشوسوندا دوردوقدا جـمیع حـضّار مـجلیس اتّـفاقلا گـریان اولدیلار.

---

(۱) داش باسمادا بئله گلیب: «هر مصیبته عوض وئرمك مقرّر و هر تحمّله بین تجمّل مقرّردور».

بیت:

دم وداعــدور ای چشــم تــر ســرشک روان قــیل

زمان هـجردور ای دل تـؤکوب سـرشک و فـغان قـیل

امام حسن چهرهٔ پُر غبارین رخسار پُر انـواریـنه سـوروب و حـضرت حسین دیدهٔ اشکبارین کف پای عرش مقدارینه یئوروب فغان ائدرلردی، اول حضرت عین اشفاق (التفات) ایـله نـظّاره قـیلوب مُـفارقتلریندن آه حسـرت چکردی و سر شک رقّت تؤکردی. مقتل نور الائـمّەده مسـطوردور کـی، اوْل حضرت حین وفاتینده حسن و حسینه متوجه اولوب دئردی کی: «ای دریـغا، یتیملیک غباری چـهرهٔ احـوالونـوزی دوتـوب، بـیکس‌لیک اثـری صـورت اطوارونوزدا پیدا اولدی و جمعیتونوز پوزیلدی، آیا امّت بی وفا سیزه نه جفالر قیلالار و نه بهانەایله متعرّض اولالار؟ بو تکلّم اثـناسیندا بـی اخـتیار گـریان اولدی. اُمّ سَلَمه آییندی: «یا رسول الله سبب گـریه نـەدور؟» حـضرت رسـول آییندی: «**اِنَّمَا بَكِيتُ رَحْمَةً لِأُمَّتي**»(۱) یعنی گریان اولدوغوم امّتوم ایچوندور، زیرا حُسن اهتماملا شرف اسلام بولموش‌ایکن و قابل قرب اِلٰـه اولمـیش‌کن بـندن صونرا ابلیس اغواسینه گرفتار اولالار و ارتکاب کمال مـعصیت قـیلالار. هـم آنلارا عقوبت الٰهی توجّه قیلا و هم بنوم سعیوم ضایع اولا».

روایتدور کی، اوْل اثناده علی بن ابی طـالبی طـلب ائـدوب. حـضرت مرتضی گلوب اوْل حضرت سر مبارکین بستردن قالدوروب، بعضی لازم اوْلان وصیت‌لری اداقیلوب امانتلری تسلیم ائتدی. حـضرت عـلی‌دن نـقلدور کـی: «حضرت رسول بانا بین باب علم تعلیم قیلدی کی، هر بیریندن دخی بانا بین باب مفتوح اولدی». القصّه ملک الموت اعرابی صورتینده قـاپودا دوروب اجـازت

---

(۱) امتیمین رحمتی اوچون آغلاییرام.

طلب ائده‌ردی؛ عاقبت رخصت حاصل ائدوب حجره‌یه گیروب دئدی: **«اَلسّلام عَلیكَ اَیُّهَا النَّبي»** حضرت ایزد سنه سلاملار یئتوروب قبض روح ائتمه‌گه فرمان ائتمیشدور، فرمان نه‌دور؟» حضرت رسول آییتدی: «ای ملک الموت بنوم سندن بیر حاجتوم وار». ملک الموت آییتدی: «یا رسول الله نه‌دور حاجتون»؟ حضرت رسول آییتدی: «بنوم روحوم قبض ائتمه جبرائیل گـلمه‌ییـنجه». مـلک الموت آییتدی: «فرمان سنوندور». بو حاله مقارن حضرت ایزد رضوانه بویوردی کـی «بهشته آئین باغلایوب حور و غلمانی مزیّن قیلا و مالک دوزخه امر ائتدی کی، نوایر جحیمه تسکین وئروب حیات و عقاریبون سمیاتی رفع اولا و سُکّان عالمی مُلکُ و مَلَکُوت و ارواح انبیاء و گروه ملاء اعلا استقباله چیقالار و خُدّام حریم عرش انوار قُدسدن چراغلار یاقه.

و بو مصالح مرتّب اولوندوقدان صونرا جبرائیله حُکم اوْلدی کی، سُندُس بهشتدن بیر مندیل حضرت رسوله اییله‌دوب خدمتینه مشـرّف اوْلا، جـبرائـیل گریان گلدوکده حضرت رسول آییتدی: «ای برادر، بونون گیبی حـالتده بـندن مُباعدت اختیار ائده‌رسن سبب نه‌دور؟» جبرائیل آییتدی: «یا رسول اللّه، سنون خدمتون بنی سندن دور ائتمیشدی. سانا بشارت گتورمیشم یا رسول اللّه **«النیران قد اخمدت والجنان قد زحرفت والحور العین قد زیّنت والملائكة قد صُـفِّفَتْ بـقدوم روحك العزیز»**(۱۱۴).

شعر:

اشـــــتیاق دولت قــــربُونده‌دور ارواح قـــدس
رفع ائدوب ظلمت حـجابین عـرض قـیل دیـدارونـی

روضـهٔ رضـوانــه وصـلوندن نـصیب ائت نـوبهار
حـور و غـلمان بـزمینه شـمع ائت‌مه رخسارونی

حضرت رسول آییتدی: «ای برادر، بو بشارتلر خوشدور امّا بانا بیر خبر وئر کی بو خبرلردن افضل اولا». جبرائیل آییتدی: «یا رسول الله بهشت سندن و امتوندن مقدّم انبیایه و امتلرینه حرام اولا». حضرت رسول آییتدی: «بـو خـبر دخی خوشدور امّا بوندان اعلا خبره منتظرم». جبرائیل آییتدی: «یا رسول اللـه مُقرّر اولدی کی، روز قیامت سبقت و تقدُّمی تفویض و شفاعت و توفیق استحقاق رحمت سانا وئریله». حضرت رسول آییتدی: «بو خبر داخی خوشدور امّا بوندان اشرف خبره مترصّدم». جبرائیل آییتدی: «ای خازن نـقود حکـمت وای امـین گنجینهٔ رسالت، نه‌دور مقصودون؟» حضرت رسول آییتدی: «ای جبرائیل، اُمّتوم فیکرینده‌یم آیا بندن صونرا حلّ اشکال و اغلاق مـهام و تـحقیق مـحکمات و متشابهات(۱۱۵) آیات و کلام و تمییز حلال و حرام و تدبیر لوازم شرع و احکام و نظام قاعدهٔ اسلامه نه وجهله اقدام ائده‌لر و دردلرینه کیمدن درمان بولالار؟» جبرائیل آییتدی: «ای سرور، اندوه چکمه کی، آنلاری حق تعالی کند و پناهِنده صاقلیوب، قیامت گونی سـنون شـفاعتونی آنـلارا نـصیب ائـده و اوْل مـقدار گناهلاردان تجاوز قیلا کی، سن راضی اولاسان»[1]. حضرت رسول آیـیتدی: «حالا راضـی اولدوم، ای مـلک المـوت خـدمتونه قـیام ائت». مـلک المـوت اولحضرتون قبض روح شریفینه مشغول اولدوقدا اوْل حضرت سـقفِ سـرایـه باقوب، دئردی: **«یا رفیق الاعلی» «یا رفیق الاعلی»**[2] ناگاه بو کلمه ایله عالم بقایه انتقال ائتدی.

---

(۱) داش باسماداگلیب «مقدار گناهلاریندان تجاووز قیلا».

(۲) ای یوجه رفیق.

بیت:

اوچــــــــدی اول طــــــاوس قــدسی آشــــیان

گـــــــئتدی اول شـــــــاهنشهِ عـــلوی مکـــان

گـــــــــر جـــهاندا مـــمکن اولســـایدی بـــقا

تـــــرک ائــــدوب گـــئتمه زدی آنـــــدان مـصطفا

و بیر روایت داخی اوْلدور کی، ملک الموت جبرائیلون حـضوریندا اوْل حضرتون روح شریفین قبض ائدوب جبرائیل اعلای عِلِّینه ایلتدی و «حضرت علی ابن ابی طالبدن نقل‌دور کی: «اول حـالتده بـن آسـماندان **«وا مـحمّداه»**[1] ائشیتدوم».

روایت‌دور کی، حضرت نبی‌دن صونرا هرگز حضرت فـاطمهٔ زهـرایـی کیمسه متبسّم گؤرمه‌دی اوْل زامانه‌دک کـی، حـضرت رسـوله واصـل اولدی، ومطلق منبسط اولمادی اوْل وقته‌دک کی، عالم بقایه توجّه قیلدی.

شعر:

آغــلا ای زهــراکـی سـندن مـصطفادور فـوت اولان

مــــصطفا فـــوتی زمــــین و آســـــمانی آغــلادور

افــضل خــلق جــهان چــیقمیش جـهاندان لا جـرم

بـــو مـــصیبت جــملهٔ خــلق جــهانی آغــلادور

---

(۱) داش باسمادا، فضولی عصری الیازمادا و دوقتور گونگؤرون کتابیندا «استماع ائتدّوم» گلمیشدیر.

دؤردینجی باب

« حضرت فاطمهٔ زهرا وفاتین بیان ائده‌ر »(۱۱۶)

پرده‌دار حرم‌سرای قدرت ابکار عالم ارواحه رخصت تـزویج تـعیینات اشباح(۱۱۷) وئردکده حلیهٔ استعداد آلامله مزیّن قـیلمادان خـلوتگاه خـفادن منصه ظهوره چیقارماز ومشّـاطه نـهانخانهٔ حکـمت مُـخدّرات نـفوسون دست تعلُّقلرین دامن عقد ابدانه یتوردوکده حلل استحقاق اسقاما[1] زینت وئـرمه‌دن جلوس مسند شهوده رخصت وئرمز.

شعر:

خـاک و افـلاک مـادر و پـدری — *جُـفت اولانـدا مگـر نـتیجه لری*

الم وشـــدّت ومشـــقت ایـمیش — *غم و اندوه و درد و محنت ایمیش*

کی جهان ایچره یوق بولاردان غیر — *هـمنشینی سـلوک هـمدم سـیر*

غالبا عروس خود آرای بی وفای جهانون پیوندینه رغبت قیلان و عـقد اتّصالینه راغب اولان بیلمز کی، آنون مِهْر مؤجّلی نقد روان و جهازی قطار هفتهٔ ایّامه یوکلو، امتعهٔ «محنت» بیکراندور؛ و همیشه منزلون فـراشـی خـاک فـنا و

---

(۱) مقامله.

عطاسی ابربلا و همواره گولگونهٔ رخساری مظلوملار قانیدور، ولالئ اطراف بُنا گوشی ستم زدهلرین اشک روانیدیر.

شعر:

زال مکّاره دور جهان خراب	*غمزهٔ شوخی آفت احباب*
رنگ گولگونه عذاری عیان	*دیدهدن اهل درد تؤکدوگی قان*
طرف رویینده لؤلؤ لا لا	*سُرخی اشک عاشیق شیدا[۱]*
دانهٔ خال روی داغ جیگر	*طرهسی دودآه اهل نظر*
مضطرب خستهلر مدام آندان	*بولمامیش هیچ خستهکام آندان*

مُجملاً زمانهٔ غدّار وجهان ستمکارون عدمِ وفاسینه شاهد بویئتر وقلّت حیاسنه بو دلیل کفایت ائدهر کی، بتول زهرا کیمی گوهر پاکیزه حریم غیبدن فضای شهوده قدم باصدیغی زماندان پردهنشین عالم بقا اولانادک، بیردم گول رخساریندان قطرات اشکِ حسرت کم اولمادی و بیر ساعت گیسوی مشکباریندان عقد ملال آچیلمادی. گاه مِحنت طعن خواتینِ قریش چکدی و گاه الم مفارقت پدر بزرگوارین گؤروب اشک لاله گون تؤکدی؛ گاه مفارقت مرتضی مصیبتین گؤردی و گاه اخبار شهادت اولاد اونا الم یئتوردی.

شعر:

وهکی دؤران فلک فاطمهٔ زهرانین	*غنچهٔ لالهگیبی قیلدی قارا باغرینی قان*
بیر زمان گئچمه دی ایّام حیاتیندان کیم	*دل پُر خونینی یاندورمادی مین داغ نهان*

محرم حریم غمخانهٔ سوز و گداز رخسارهٔ شاهد را زدن بو طرزله پرده

(۱) داش باسمادا، تبریزین ملی کتابخاناسیندا صاخلانیلان الیازمادا، فاروق قورتونجانین معاصرلشدیریلمیشده و فضولی عصری الیازمادا روسیه یازیلان کیمی گلیب. آمّا دوقتور شئیما گونگؤون ایشله دیگی کتابدا بئله گلیبدر. «گوهر اشک عاشیق شیدا».

صالمامیش و مریم خامهٔ مشکین طرازدن مسیح تکلم بو طریقله متولد اولموش. حضرت رسولون خدیجهٔ کبرادن آلتـی اولادی اولوب ایکـیسی(۱۱۸) ذکـور؛ بیری قاسم کی، حضرت رسول اونون اسمیله مُکنّا ایدی و بیری عبداللـه کـی، "طیّب" و "طاهر" دئمکله معروف ایدی؛ و بنات مطهّراتون بیری زینب و بیری رقیّه و بیری اُمّ کلثوم و بیری فاطمه ایدی و جمیع اولادی زمانِ اسلامدا متولد اولوب جُملەسیندن اصغری فاطمه ایدی و مجموعی، ایّام حیاتینده عالم بقایه انتقال ائدوب تجرّع زهر فراقی زهرادن غیره نصیب اولمادی. فاطمه ولادتینده اختلاف روایت چوقدور(۱۱۹)، بعضی دئرلر کی، واقعهٔ فیلدن ایگیرمی بئش ییل کئچدوکده متولّد اوْلدی. شیخ محمّد، امام محمّد باقردن نقل ائدیر کی، مـبعثدن بئش ییل کئچدوکده تولّد بولدی. و «روضة الواعظین»ده مسطوردور کی، خدیجه فاطمەیه حامله اولدوقدا حضرت رسول بویوردی کی: «ای خدیجه، جبرائیل منه خبر وئردی کی، صدف بطنونده اولان لؤلؤ شاهوار بیر صبیّه دور فاطمەنام کی، اونون نسلی جواهر رشتهٔ امتداد زمان اولوب قـیامتەدک تسَـلسُل بـولا و اوْل سلسله جواهر گردنبند عروس کائنات اولا»(۱۲۰).

روایتدور کی، مدّت حمل مُنقضی اولوب زمان ولادت قریب اولدوقـدا، خدیجه خواتین قریشدن قابله طلب قیلدی. خواتین قریش ائییتدیلر: «سن بیزه عاصی اولوب ابو طالب کفالتینده اولان یتیمه راضی اولدون، بیز سنه انـتساب ائتمکدن عار ائدەریز». خدیجه بو خبردن متألّم ایکن ناگـاه خـلوتینده دؤرت خاتون خواتین قریش و بنی هاشم وضعینده ظاهر اوْلوب اونا تعظیم ائـتدیلر. خدیجه اونلاری مخدرات قبایل عرب تصوّر ائدوب اصـل نسـبلریندن سـؤال ائتدوکده آییتدیلر: «ای خدیجه، حق بیزی سنون خدمتونه مأمور ائـتدی». بـو

خاتونلارون بیری "ساره" زِوْجهٔ خلیل و بیری مریم بنت عمران و بیری کلثوم رضیعهٔ موسی و بیری آسیه زوجهٔ فرعوندور. بونلار دنیاده سنه خدمتکار و آخرتده رفیق و یار اولالار. پس بیری یمیننده و بیری یساریندا و بیری قفاسیندا و بیری مقابله‌سینده قرار دوتوب فاطمه متولّد اوْلدی. طاهر و مطهر عالم وجوده قدم باصدوقدا نور رخساری آسمانه علم چکدی و رایحهٔ مشکباریندان صفحهٔ روی زمینه غبار عبیر و عنبر چؤکدی(۱۲۱).

شعر:

شرع گولزارینه رونق وئردی بیر نؤورس نهال

آسمانِ دینه پرتؤ صالدی بیر فرّخ هلال

اوْل نهالون برگ و باریندان دولوب دامان دهر

اوْل هلاله قیلدی انوار هدایت انتقال

روایتدرو کی، هم اول ساعتده بهشتدن اوْن عدد حوری، هر بیری بیر طشت و ابریقله حاضر اولوب قابله اولان خاتون ابریقلردن آب کوْوثر تؤکوب، فاطمه‌یی غُسْل ائدوب، بیر کافورگون حریره صاروب، خدیجه یه تسلیم ائدوب غایب اولدولار(۱۲۲). حضرت رسول قدوم فاطمه‌دن خبردار اولوب حُجره‌یه گلدوکده خدیجه فاطمه‌یی اول خرقه ایله حضرت رسول کناریندا قویوب حضرت آنا فاطمه نام ائتدی و کنیه‌سی ام محمد و لقبی رضیه و مرضیه و میمونه و زکیّه و زهرا و دور و آنون فضایلی حدّن زیاده و مناقبی لا تُعَدْ ولا تُحْصیٰ دور(۱۲۳). «روضة الاحباب»دا عایشه‌دن منقول دور کی، آندان سؤال ائتدیلر کی : «عورات «خواتین» جنسیندن حضرت رسول کیمه زیاده احترام ائده‌ردی؟» عایشه آییتدی: «فاطمه‌نون زیاده حؤرمتین دوتاردی». دئدیلر:

«جنس ذکوردن کیمون رعایتین افزون ائده‌ردی؟» دئدی: «علی ابن ابی طالبون».
و بو خبر صحّته یئتمیشدور کی: (**فاطمة بِضْعَةٌ مِنّي**)(۱۲۴) روایت دور کی، حضرت رسول بیر غزایه متوجّه اولوب و مرتضیٰ‌یی همراه آلوب حضرت حسن و حسین طفل اولماغین مرافقت قیلمادیلار، اتّفاقا زمان غیبلرینده بیر گون حضرت حسین مدینه خُورمالیغیندا سیرائده‌رکن، صالح بن رقعهٔ یهودی فرصت بولوب حضرت حسینی آلوب منزلینده پنهان ائتدی. بیر گون پیدا اولمایوب آتش مفارقت حضرت زهرا جیگرین یاقوب یئتمیش نوبت حُجره قاپوسینا گلوب بیر کیمسه بولمادی کی، آنون مطالبتینه ارسال قیله، عاقبة الامر امام حسنه آییتدی: «ای جیگر گوشه حسین غایب اولموشدور، طلب ائت حضرت امام حسن اضطرابله مدینه باغینه گلوب یا حسین ابن علی و یا قرة عین النبیّ أیْنَ أنتَ دیو تجسُّسْ ائده‌رک بیر گوشه دن بیر آهو چیقدی امام حسن آییتدی: «یا ظبی أرأیت اخی حسیناً؟» آهو حق فرمانی ایله متکلم اولوب دئدی: «ای نوردیدهٔ مرتضی و مصطفی وای سُرورُ سینهٔ زهرا «اخذهُ صالح ابن رقعه الیهودی و اخفاهُ في بیتِهِ» امام حسن یهودانون منزلینه گلوب آییتدی: «ای صالح حُسین سنون منزلونده‌دور بانا تسلیم ائت، تعلُّلْ ائتمه یوقسا والده‌سینه عرض ائده‌رم کی کنگرهٔ گردونه کمند آه جیگرسوز چکوب و دست نیازلا دامن عرشی دوتوب بیر دُعا ایله جمیع یهود جنسینی یئر یوزوندن گؤتورور؛ و یا والد بزرگوارینا صورت حالی شرح ائده‌رم کی، تیغ آبدار ذوالفقار صاعقه کرداریله یئر یوزون یهود یلرقانی ایله لاله‌زارائده‌ر و یا جدّ عالیمقدارینه بو واقعه‌دن خبر وئره‌رم کی، هدف قاب قوْسَیْنه ناوک دُعا روان ائدوب طائفهٔ یهوده مژدهٔ نزول بلا گتورور و خرمن جمعیتلرینه برق فنا یئتورور».

شعر:

حــــذر قــیل نــالهٔ مــظلومدن ای ســنگدل ظــالیم

کــی، تــیر آهــینون پــیکانی گــردوندان گــذار ائـیلر

ســــنانِ بــــرق‌دور آهِ تــــظلّمُ احــتراز ائت کــیم

اگر چی سنگدل ســن زخــمی آنــون داشــه کــارائـیلر

صالح یهودی اول فصاحتدن مـتأثّر اولوب آیـیتدی: «ای عـزیز والده‌ن کیمدور؟» امام حسن آییتدی: «والده‌م، صفوَة خاندن رسالت وقُـدْوَة دودمـانِ نُبُوّتْ، صدفِ عفّت و عصمت غُرّه چهرهٔ علم و حکمت، نکتهٔ دائـرهٔ مـناقب و مفاخر، لمعهٔ ناصیهٔ (ناجیه) مَحامِدْ و مآثر، مادر سادات مجمع سعادات، شـمع عرصهٔ عرصات، بتول عذرا یعنی فاطمهٔ زهرا». صالح آییتدي: «والده‌ن مـعلوم اولدی، والدون کیمدور؟» امام حسن آییتدي: «والدوم شیر یزدان، شاه مـردان، مجدد اصول مکارم، مخترع قوانین مراحم، مُـصَلّی القـبلتین، قـرّةُ العـین سـیّد الثقلین، رئیس الاولیا، انیس الانبیا یعنی علیّ المرتضی». صالح آییتدی: «والدون داخی معلوم اولدی، جدّون کیمدور؟» امام حسن آییتدی: «جدّوم گؤوهر خزانهٔ خلیل، ثمرهٔ شجرهٔ اسمٰعیل، نور قندیل، تعظیم و تبجیل، حبیب ملک جلیل، اوّل امام مفترضُ الطاعه کی، مکّه‌ده نماز فرائض قیلوب مسـجد اقـصاده سـنّت ادا قیلدی و احوال قرون سابقه و اُمور آتیه‌نی احکام حالیه‌دن اَوْضح بیلدی، منزل فرقان واضحِ ایمان، رسول ثَقَلَیْن، محرم حریم قاب قوْسَین، جدِّ سِبطَیْن، سرور انبیا یعنی محمّد مصطفی». شاهزاده ادای مناقب قیلدوقجا صـیقل کـلام مـعجز نظامی صالح یهودی‌نون مرآت ضمیریندن زنگ کُفْر و ضلالتی تدریج ایله رفع ائدوب و نکات موعظه آمیزی تأثیرِ تمام قیلوم قطرات اشک گوزدن تـؤکوب آییتدی: «ای شاهزاده» تسَلْسُلْ عبارات دلپذیرون کـمندِ گـردنِ جـان اولدی و

ترشّح زلال کلماتِ بی نظیرون حدیقهٔ اعتقاده ترویج طراوت بیراقوب ریـاض روانمی خرّم قیلدی».

شعر:

گـــوهر دریـــای حکـــمتدور کـــلام دلکشـــین
طـــائر دل صـــیدینه هـــر نُکـــتەسی بـیر دانـــه دور

رشـــتهٔ عـــرفانه جـــان پـــرور سـؤزون دورلر دوزەر
سؤز بودور کیم سن دئدون، غیرون سـؤزی افسـانه دور

ای نور دیده برادرون سانا اوْل زامان تسلیم اولینور کی، بنی دائرهٔ ایمانه چکوب کلمهٔ اسلام[۱] عرض ائدەسن». امام حسن آنا ایمان[۲] عرض ائدوب. صالح یهودی اخلاصلا مسلمان اولوب، حضرت حسینی ائویندن چـیخاروب، اوزەرینده بیر طَبَقْ درم نثار ائدوب امام حسنه تسلیم ائتدی. امام حسن حضرت حسینی فاطمه حضورینه گتوروب شرف قـدومیندان مـحنتِ مـفارقت نـهایته یئتدی.

بیت:

اوْلکـــی عشـــق ایـــچره بـــنی شـــهرهٔ دؤران ائـــتدی
گـــئتدی غـــم، گـلدی فـرح؛ جـمله کـدورت گـئتدی

صالح یهودی بیر گوندن صونرا یئتمیش نفر یهودی اقرباسیندان مسلمان ائدوب در حجرهٔ طهارت زیارتینه گلوب، درگاه عالم پناهه یوز سوروب تضرع ائتدی کی: «ای معصومه خطا قـیلدوم گـناهومی عـفو ائت». حـضرت فـاطمه آییتدی: «ای صالح بن رقعه گناهوندان کئچدوم آمّا پدر بزرگواریـندان دخـی

(۱) داش باسمادا «کلمهٔ اسلامی عرض ائدەسن» گلیب.
(۲) داش باسمادا «آنا اسلامی عرض ائدوب» گلمیش.

استعفا طلب قیل کی، اوْل سرور اوْلیا و سردفتر اوصیادور».

القصّه صالح یهودی حضرت مصطفی سفردن مراجعت ائدەنەدک صبر ائدوب، مرتضی خدمتینه مشرف اولوب صورت حالن عرض ائتدیکده حضرت مرتضی آییتدی: «ای صالح، بن تجاوُز قیلدوم آمّا جدّی عالیمقداریندان داخی استدعای عفو ائتمک گرک کی، سیّد انبیا و افضل خلق خُدادور».

صالح گریان گریان حضرت رسول خدمتینه گلوب عرض حال ائتدوکده حضرت رسول بویوردی کی: «سنین بانا شرط اسلامله معذرتون مقبولدور؛ آمّا امام حسن و امام حسین حضرت ایزد محترملریدیر و آنلارون اذاسیندان البتّه حق متأذّی اولمیشدور، استغفار ائتمک گرک». صالحِ بیچاره صحرالارا دوشوب فریاد و فغان ائدەردی کی:

شعر:

یا رب اسیر دام بلا و مُصیبتم	*مستغرق تلاطم بحر ضلالتم*
برق گناه یا قدی بنای وجودومی	*رحم ائت کی، ذلّتیله طلبکار رحمتم*

اون یئدّی گون سرگشته و سراسیمه گزوب، تأسّف و تحیّرله نؤحه قیلوب، اون سکیگیزینجی گونده جبرائیل حضرت رسوله سلام مَلِك جلیل گتوروب آییتدی: «ای سیّد کائنات اوْل بیچارەنون تؤبەسین قبول ائتدوم و گناهینا قلم عفو چکدوم؛ بشارت وئر، مژده یئتور».

ای عزیز تأمُّل قیل و نظر ائت گؤر کی، بیر کیمسه حضرت حسینی بیر زمان محبوس ائدوب خاطر مبارکین آزرده قیلما قلا نه مقدار تضرّعدن صونرا مغفور اولدی. آیا نه اولا آنلارون احوالی کی، دعوای اسلاملا اوْل معصومی تیغ صاعقه بارایله پاره پاره قیلوب، ائتدوکلری عملدن استغفار ائتمەیەلر و اصلا دامن

تأسّف و تحیّر دوتمایالار.

شعر:

أی تــؤکن ظُــلم ایــله اولاد رســولن قــانینی

اولمــامیش گــویا خــبر غــوغای مــحشردن ســانا

مست جــام جــهل غـفلت سـن اؤزونـدن بـی خـبر

خــوف یــوق حـقدن خـجالت یـوق پـیمبردن سـانا

حُذیفهٔ یمانی‌دن نقلدور کی: «بیر گون حضرت رسول خدمتینده ایدیم، مغرب نمازین ادا ائدوب فارغ اولدوقدا حُجرهٔ طهارته متوجه اوْلدی، بن داخی عقبینجه روان اولدوم. گؤردوم بیر شخص مهیب خدمتینه گلوب آنونلا مشاورت قیلدی و غایب اولدی، اوْل حضرت بندن واقف اولوب آییتدی: «ای حذیفه نه حاجتون وار؟» آییتدوم: «یا رسول الله، گلمیشم کی، بنوم ایچون و والدەم ایچون طلبِ غفران ائدەسن کی **«غَفَرَ اللّٰهُ لَكَ وَلأُمِّكَ»**(۱۲۵) وبویوردی کی: «ای حُـذَیفه اول شخص کی، بنوملە مشاورت ائدەردی گؤردون می؟» دئدوم: «بلی یا رسول الله». بویوردی کی: «اوْل بیر ملکدور کی، هرگز بوندان اقدم یئر یوزونه نـزول ائتمه میشدور. حضرت ایزددن رخصت حاصل ائدوب بنوم سلامومل‌ا مشـرّف اوْلماغا گلمیش. بانا بشارت یئتوردی کی، فاطمه سیّدهٔ نساء بهشتدور(۱۲۶) و حسن و حسین بهشت نوجوانلارینون سیّدلری دور».

پس فاطمەیه آییتدی: «ای فرزند! سانا بو سعادت یئتر کی، افضل خواتین دونیا و آخرت اولاسان». حضرت علیدن[۱] نقلدور کی: «چون حق تعالی بهشتی آدم و حوّایه ارزانی قیلدی و حوّانون لطـافتِ جـمالی تأثـیر هـوای بـهشتدن

---

(۱) داش باسمادا بئله گلیب «حضرت علی نقل‌دور کی چون حق تعالی بهشتی آدم و حوّایه ارزانی قیلدی».

متضاعف و متزاید اوْلدی. بیر گون آدم دقتله حوّایه نظر صالوب و آنون جمالین منظور نظر اعتبار قیلوب آییتدی: «ای حوَا آیا نقاش قدرت کارگاه فطرتده سنون پیکر جمیلوندن[1] اجمل صورت چکمیش می اولا؟» في الحال بارگاه عزّتدن جبرائیله حکم اولدی کی: «آدمی فردوس اعلا سیرینه هدایت قیل». آدم نزهت سرای فردوسه قدم باسدوقدا گؤردی بیر بساط مرتفع اوزره البسهٔ مُکَلِّلْ ومرصّعله بیر جمیله قرار دوتمیش کی، شعشعهٔ نور جمالیندن ساحت بهشت منور اولمیش و لطافت رخسارینه دیدهٔ حور و غلمان متحیّر قالمیش؛ نوردن فرق مبارکینده بیر افسر درخشان و هر قولاغیندا بیر گوشوارهٔ دُرّ غلطان.

شعر:

لالهٔ رخساری اولمیش زیور باغ بهشت
خاک پای خلد باغین ائیلهمیش عنبر سرشت
صنع معماری بنا قیلدوقدا قصر حسنتی
مشک ناب ولالهٔ حمرادن ائتمیش خاک وخشت

آدم متحیّر اولوب آییتدی: «ای جبرائیل بونه جمیله دور کی، مشاهدهٔ حسنی حیرت فزا و ملاحظهٔ جمالی دلربا دور». جبرائیل آییتدی: «بو فاطمهٔ زهرا دور کی، بنت محمد مصطفی دور و باشینداکی افسر درخشان زوجی علی مرتضی و بو گوشوارهلرینون بیری حسن مجتبی و بیری حسین شاه شهیدان کربلا دور.» آدم آییتدی: «ای جبرائیل بونلارنه زمانون خلقی دورلر؟» جبرائیل آییتدی: «ای آدم اگر چی بونلار عالم صورتده سندن ظهور ائده جکلردور، آمّا خلقتلری دؤرت بین ییل سندن مقدّم واقع اولمیشدور»(۱۲۷).

---

(۱) دوقتور شیمانون کتابیندا «سنون پیکر تبالوندن» گلیب.

شعر:

بـــن ســـــر بـلند عـالم ایـدوم عـالم اولمـادان

خــاک دریـــن مـــقاموم ایـــدی آدم اولمـــادان

دولت بـــــنی بـــــوراقـــمیشیدی آســـتانینه

آدم بـــــهشت خـــلوتینه مـــحرم اولمـــادان

عایشەدن نقلدور کی: «بیر گون حضرت رسول اوزەریـنده بـیر کسـای پشمینه اولوب حضرت مرتضی و فاطمه و حسن و حسینی اول کسانون آلتینه آلوب بویوردی کی: **﴿اِنَّما یُریدُ اللّهُ لِیُذهِبَ عَنْکُمُ الرِّجْسَ اَهْلَ البَیْتِ﴾**(۱۲۸) وهم اوْل دؤرت کیمسەنه نون خصوصیندا بویوردی کی: **﴿اِنّي حَرْبٌ لِمَنْ حَارَبَکُمْ وَسِلْمٌ لِمَنْ سَالَمَکُمْ﴾** یعنی بن حرب ائدەرەم آنلارونلا کی، سیزونله حرب ائدەر و صلح ائدەرەم آنلارونلا کی سیزونله صلح ائدەر».

حضرت فاطمه سکگیز ییل مکّه ده ملازمِ مصطفی اولوب کرامـات و اشاراتینون نهایتی یوخدور. اوْل جمله دندور بو کی، بیر گون حضرت رسـول مسجد الحرامده دیواره تکیه قیلوب قرار دوتمیشدی. خواتین عربدن بیر گروه مزیّن و مرتّب خدمتینه مشرّف اولوب آییتدیلر: «یا محمّد، اگر چی ملّتله سندن بیگانه یوز امّا بیر شهرده همخانه یوز؛ بو گون بیر جمعیّتوموز اولوب خواتـین عرب جمعدور، التماس ائدەریز کی، فاطمۀ زهرایه رخصت وئرەسن کی بیزی مشرّف قیلا؛ شاید حُسْن اختلاطله منقطع اولان رشتۀ الفتمز تجدید اتّصال بولا». خواجۀ کائنات ردّ سؤالی جایز گورمیوب، التماسلارین قبول ائدوب بویوردی کی: «سیز گئدون، بن فاطمەیی متعاقب ارسال ائدەیم». پس فاطمه حـضورینه گلوب آییتدی: «ای نور دیده وای نطفۀ برگزیده، بـیزه دیـوان قـضادن حُکـم اولمیشدور کی، جفا گؤردوکجه وفا عـرضی ائـدەیوز و بـیگانه لیک مشـاهده

قیلدوقجا آشنالیق قیلایوز».

شعر:

خـاردن خـونریز لیک گـؤردوکجه گـول خـندان اولور
صـبرائـدەن خـیل و حشـم بـیدادینه سـلطان اولور
مـحنته صـبر ائـیلەین راحت بـولورکـیم یـوسفه
سـلطنت تـختینون اوّل پـایەسی زنـدان اولور

ای فاطمه، بوگون خواتین عرب بندن حضورونی التماس ائـتدیلر کـی، جمعیتلرین فیضی قدومونله مشرّف قیلاسان. و بن داخی قبول ائتدوم. ایمدی شرط وفای عهد حُسن رضای شریفوندور». فاطمه آییتدی:

شعر:

سـن شـهنشاه سـریر عـدل سـن
بـن سـنون بـیر بـندۀ فـرمانینم
رقـعۀ[1] حُکـموندن ائـتمم انـحراف
نـیشه کـیم پـروردۀ احسـانینم

اي پدر بزرگوار، وفای عهدونه اقدام ائدەرم، آمّا متحیّرم کی، نه کسوتله اوْل محفله گیرەم. حالا عُتْبه نون و شیبەنون و ابو جهلون بنات و ازواجی البسۀ الوانلا مسندِ رفعتده اوتورموشلار. بن بو جامۀ مُرقَّعْ و چادر پشمینه ایله حاضر اولدوقدا حمّالة الحطب بیر یاندان متعرّض اوْلا و هِندِ جگر خوار بیر طـرفدن تشنیع قیلا» دئدی. حضرت رسول آیـیتدی: ای نـوردیده، آنـلارون نـظرلری قاصردور، نظّارۀ عالم معنی قیلمازلار و عالم صورتدن غیری عالم اولدوغـین بیلمزلر».

(۱) ربقۀ.

بیت:

مـــردم صـــورت پـــرستون هـــمّتی کـــوتاه اولور

مـــحو صـــورت ذوق مـعنیدن قـاچان آگـاه اولور

بونی دئیوب اشک حسـرت دیـدهٔ اشکـباردن رخسـارینه تـؤکیلوردی حضرت رسول آییندی: «ای جیگر گوشه، ملول اوْلما کی، بیزه نسبت البسهٔ فاخر لباس تقوادور و تاج مُرصّع اکلیل علم و رضادور؛ عروس نـوبهارون پـیرایـهٔ جمالینه نه اعتبار، چون صرصر خزان تسلّطیله تاراج اولور و شاهد شمعون افسر زرنگارینه نه اعتماد، چون رشتهٔ حیاتین اوْل قطع قیلور».

شعر:

مقصودون اگر دین ایسه دونیادن کئچ	*اللّـهه یـا پـیش جـملهٔ اشـیادن کـئچ*
تاپشور نم اشک و شـعلهٔ آهـه عـنان	*یـعنی کـی، ثـرادن و ثـریّادن کـئچ*

بو محاوره اثناسیندا جبرائیل نـزول ائـدوب آیـیتدی: «یـا رسـول اللـه حکمدور کی، فاطمه‌یی اوْل جمعیّته ارسال ائده‌سن کی، یُمْن قدومیندن بـعضی اسرار نهان منکشف اولسا گرگ، حـضرت رسـول آیـیتدی کـی: «ای فـاطمه، جبرائیل ارسالونه فرمان یئتوردی». فاطمه آییتدی: یا رسول الله بنده مخالفت یوخیدی، اما ملاحظه قیلوردوم کی، دنیا ماتمسرای آخرتدیر، بـو مـاتمسراده شور و سُروره حاضر اولماق نه مناسب، چون حکم مطاع ایـزد مـؤکد فـرمان شریفنیز واقع اوْلدی، داخی نه چاره» پس مقنعهٔ عفّتی فـرق مـبارکینه آلوب و چادرِ عصمتی پردهٔ بدن لطیف قیلوب حُجره‌دن چیقوب آفتاب تابان گیبی تنها طیشره‌یه قدم باسدی.

شعر:

طلوع ائتدی بُرجیندن اوْل آفتاب	*بیراقـدی جـمالیندن آفـاقه تـاب*
قدم خاکه باسدوقدا اوْل نور پاک	*قنادیل نور اولدی اجـزای خـاک*

خواتین عرب دیدهٔ غرور آچوب مُترصّد و منتظردی کی، فاطمه چـادر پاره ـ پاره و جاجهٔ رُقعه ـ رُقعه ایله گلوب بـیزوم سـریر رفـعتوموز و افسـر شوکتوموزی گؤردوکده آتش حسـرت بـنای وجـودین یـاقاجاقدور و سـیل سرشک معمورهٔ حیاتین ییقاجاقدور. ناگاه گؤردیلر کی، هیبت و صلابتله بـیر خاتون عظمی و بیر بانوی کُبریٰ انجمنلرینه سایهٔ سعادت بیراقدی کی، شعشعهٔ نور جمالیندن باصره خیره اولوب، دبدبهٔ حشمتیندن دیدهٔ عقل حـیئرت آلور. فرق مبارکی اکلیل مرصّعله گردون سای و بدن لطیفی دیبای ملونله جلوه‌نمای، سلاسل لآلیدن غُرّهٔ جبینی پُر زیور و حمایل مطلّادن سرو خُـرامـانی بـارور، اطراف و جوانبیینده مهوش جاریه‌لر و گول رخسار خادمه‌لر؛ کیمی شقّهٔ چادر عصمتین ادب الیله گؤتورمیش کی، خاکدانِ دونیادن غُبار آلود اوْلمایا، و کیمی دامان مقنعهٔ عفّتین دوتمیش کی، خار زار دهـردن آزار بـولمیه، کـیمی خـاک رهگذارینه گولاب افشان و عودسوز و کیمی راه مرورینده خاشاک روب و شمع افروز.

القصّه[۱] اوْل اساس و اسبابلا اوْل مجمعه قدم باسدوقدا خواتین صنادید قریش اوْل شکوه و شؤوکته و زیب و زینته مـتحیّر قـالوب و کـیم اولدوغـین بیلمیور، توقُّفْسیز صدر مجلیسی آنا تسلیم قیلوب، آیت غرورلاری منسوخ و صورت جمعیّتلری ممسوخ اولوب بیر بیرنه آییتدیلر: «آیا بونه شهزاده دور کی، قباییلوموز ده گؤرمه‌مشوز و بونه اسباب تَجمُّل دور کی، دامن تـملیکینه دست تصرّف یئتورمه‌میشوز؟»

(۱) داش باسمادا بئله گلیب. «القصّه اوْل شکوه و شوکتله مجمعه قدم باسدیقدا خواتین صنادید قریش اوْل شکوه و شوکته و زیب و زینته متحیر قالوب».

شعر:

کـــیمدور آیـــا بـــوکـــی، نـــوریله مُـــنیر اؤلدی جـــهان

مـــــــه رخســــــــارینه دور دیـــــدهٔ دوران نگــــــران

اؤزی سَـــــروَز، قـــــدی دلبــــر رَوِشـــی جـــان پـــرور

اوُتـــــورور شـــــمع، دورور ســــــرو، یـــورور روح روان

رُعب و دهشتلری رفع اولوب نظر تأمُّل قیلدوقدا تـحقیق ائـتدیلر کـی، فاطمه بنت رسول الله دور، ترتیب مقدمات‌لری عکس مطلوب نتیجه وئروب، بعضی کی جبلّیتلرینده اشتداد کُفْرْ رسوخ بولمیشدی، اوْل کراماتی سحره حمل ائدوب تاب نظّاره گتورمیوب مجلیسدن چیقدی؛ و بعضی کـی، قـابل اصـلاح ایدی زبان معذرت آچوب آییتدیلر: «ای مخدوم زاده صفا گـتوردون و بـیزی طوپراقدان گؤتوردون، مأکل و مشاربدن خاطر مبارکون نه ایسترسه حکم ائت حاضر اولسون». فاطمه دُرج جواهردن گؤوهر مواعظه نثار ائدوب آییتدی: «ای اَعِزّهٔ قریش:

شعر:

بــــیز جـــهانی پـــایمال ائـــتمیش جـــهان پـــیمالروز

قـــــلّهٔ قــــاف قـــناعت بکـــلەین عـــــنقالروز

فــــقرلندور فــخریموز دونـــیایه رغــبت قـــیلمانوز

جـــیفه‌یه مِـــیل ائـــتمه‌نوز طـــوطی شکـــرخـــالروز

بیزوم مایدهٔ فقردن غذاموز تسبیح و تـهلیل و حـاصلوموز اوْل غـذادن تعظیم و تبجیل‌دور؛ و کلمهٔ «**اجُوعُ یَوماً وَاَشْبَعُ یَوماً**» پدر بزرگوار روم مباهاتیدور و نعمت ولایت و کرامت اوْل سلوکون برکاتیدور. اگر بیزوم رضای خاطروموز مقصودایسه ظلمت کفردن فضای ایمانه چیقون و خلوت اعتقادنوزده شمع ایمان

یاقون». اکثر حضّارِ مجلیس فاطمه‌نون لفظ گوٚهر باریندەن مـتأثّر اولوب، اوْل کرامت‌لری مشاهده قیلوب مسلمان اولدی و شرف ایمان بولدی‌لر. و بو صورت شواهد النبوّه‌ده مسطور دور.

روایتدور کی، مدّت هیجرتدن بیر ییل تمام اولدوقدا فاطمه دوققوز یاشینا و بیر روایتده اون دؤرد یاشینا و بیر روایتده ایگیرمی یاشینا یئتمیشدی و اکابر و اشراف قریش تزویجینه رغبت ائتدوکجه اوْل حضرت بویوروردی کی، «فاطمه تزویجینده منتظرِ وَحْیَمْ»(۱۲۹) کتاب مناقب ابـو المـوائـد خـوارزمـیده(۱۳۰) مسطور دور کی: «حافظ ابو المعالی، حسین بن علیدن نقل ائتمیش کی، بیر گون حضرت رسول امّ سلمه سراییندە ایدی، بیر ملک نزول ائتدی کی، ایگیرمی باشی اولوب هر باشیندا بین دیلی وارایـدی و هـر دیـل ایـله مُسـبِّحْ وَ مُـهَلِّلِ ایـزد جبّاریدی؛ و کف دستی فضای آسمانه مقابل، شکلی مهیب و شـمایلی هـایل. حضرت رسول آنی جبرائیل تصوّر قیلوب آییتدی: «ای برادر، هرگز سـنی بـو صورتده گوٚرمه‌میشم» ملک آییتدی: «ای مَلَکِ مُلْکِ رسالت، بـانا صـرصائیل دِرلر، حضرت حق بنی ارسال ائتدی بیر نوری بـیر نـوره تـاپشورماغا، یـعنی فاطمه‌یی مرتضایه عقد ائتمه‌گه»(۱۳۱). حضرت رسول حسب الحُکم الهی هـم اول ساعتده جبرائیل و میکائیل شهادتیله حـضرت فـاطمه‌یی مـرتضایه عـقد ائتدی، و شیخ ترمذی کتاب نظم دار السـبطین‌ده(۱۳۲) ذکـر ائـدەر اَنَسْ ابـن مالکدن کی «بیر گون حضرت رسول خدمتینده ایدوم، بشرهٔ مبارکینده آثار وحی ظاهر اولوب متجلّی اولدوقدا بویوردی کـی: «ای اَنَسْ، جـبرائـیل بـو پـیامی گتوردی که: «**اِنَّ اللّهَ یَأمُرُکَ أنْ تُزَوِّجَ فاطِمَةَ لِعَلي**»(۱۳۳).

ایمدی اشرافِ مـهاجر وانـصاری جـمع ائت!» بـن داخـی امـر شـریفی مقتضاسینجه، صنادید قریشی جمع ائتدوکدن صونرا اوْل حضرت خـطبهٔ بـلیغ

اداقلیلوب، آییتدی: «ای قوْم امر واجب الوجود و حُکم نافذِ معبود جاری اوْلدی کی، فاطمه زهرایی علیّ مرتضایه عقد ائده‌م سیزون شهادتونوزله»(۱۳۴). پس علیّ مرتضایی حاضر ائدوب، آییتدی: «یا علی فاطمه‌یی سانا وئردوم، دؤرت یوز مثقال نقرهٔ خالص مهر ایله؛ قبول ائتدونمی؟ علی آییتدی: «یا رسـول اللـه قبول ائتدوم». و بیر روایت داخی اوْلدور کی، حضرت دُعا قیلوب بویوردی کی: ««جَمَعَ اللّٰهُ بَیْنَکُما وَأَسْعَدکمَا وَبَارَكَ عَلَیْکُمَا وَاَخْرَجَ مِنْکُمَاکَثِیراً طَیِّباً»(۱۳۵) و کتاب مناقبِ خوارزمیده(۱۳۶) مذکور دور کی: «جبرائیل حضرت رسولون خدمتینه گـلوب بهشتدن بیر مقدار سونبول وقَره‌نْفیل گتوروب، آییتدی: «یا رسول الله حضرت ایزدبویوردی کی صحن بهشت مزیّن اوْلوب و نهال طوبیٰ باره گلوب و ملائکهٔ آسمان عَرَض اسما گونی آدم خطیب اولدوغی منزلده جمع اولالار و حـور و غلمان مجمع سُروُرْ مرتّب قیلالار؛ و راحیل نـام فـرشته،کـی حـجاب بـارگاه رُبوبیتدن و اعیان درگاه اُلوهیتدن دور، نوردان منبر قوروب زبان فصیحیله خطبهٔ نکاح انشا قیلوب فاطمه‌یی مرتضایه عقد باغلایا و ملائکه گواه اولوب کـتاب دیوان قضاده ثبت ائده‌لر؛ بو صورت واقع اولوب، بن کی جبرائیلم بو عقد نامه نون صورتین بیر حریره تحریر ائدوب خازن بهشته تسلیم ائده‌م. ومهمِّ عقد سر انجام اولدوقدان مخدّرات حُجرات بهشت طبق طـبق سـونبول و قـرنفیل نـثار ائدوب و نهال طوبیٰ گتوردیگی شکوفه‌لری اوزه‌رلریـنه صـاچوب و عـرایس حورا حُلَلْ و حلیه‌لرین رهگذارلارینه بیراقوب، قاعدهٔ سور مرتّب اوْلدی وبـو گتوردوگوم سونبول و قرنفیل اوْل نثارلاردان‌دور» و بیر روایت داخی اوْلدور کی، نهال طوبیٰ رُقعه‌لر نثار ائدوب اوْل رُقعه‌لرون هر بیرینده بیر مُـخلصون اسـمی مرقوم اولوب مضمونونی بو کی، فلان آتشِ دوزخدن آزاد اوْلا و اوْل رُقعه‌لری خازن بهشت روز قیامت اصحابینا واصل قـیلا، یـا رسـول اللـه، سـن داخـی

فاطمه‌یی مرتضایه عقد ائت»(۱۳۷).

پس حضرت رسول اوْل امر موجبینجه فاطمه‌یی مرتضایه عقد ائتدی. و اُمّ سلمه یه بویردی کی، علینون حُجره‌سینه واروب فاطمه‌یی تسلیم ائده. اُمّ سلمه روان اولدوقدا حضرت رسول داخی نماز ائدوب، متعاقب روان اوْلوب، بیر کوزه سو گتوروب و لعاب شهد آمیزله ممزوج ائدوب. اوزه‌رینه معوذتین و مناسب آیت‌لر اوقویوب حضرت علی‌یه اوْل کوزه‌دن وضوء قیلدوروب تَجَرُّع ائتدوکدن صونرا فاطمه‌نون سینهٔ بی کینه سینه صاچوب آییتدی: **«اللهُمَّ اِنّي اُعِيذُهَا بِكَ وَذُرِّيَّتَها مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمْ»**(۱۳۸) و بیر مقدار دخی مرتضانون اعضاسینا صاچوب آییتدی: **«اللهم کما أذْهَبْتَ عَنّي الرِّجْسَ وَطَهَّرْتَني فَطَهِّرْهُما»**(۱۳۹) آندان صونرا طیشره چیقماق ایسته‌دوکده فاطمه گریان اولدی. حضرت رسول آییتدی: «ای جیگر گوشه، آغلاما، المنّة لله سنی بیر کیمسه‌یه وئرمیشم کی، قدری جمیع خلقدن فزون و علمی جُمله‌دن زیاده‌دور؛ اوْل بنوم اقرب اهل بیتوم و افضل اعوانوم و اشرف انصارومدور. اوْل معبود حقّیچون کی، بنوم نفسوم آنون قبضهٔ قدره‌تینده‌دور، سنی بیر کیمسه‌یه وئرمیشم کی، سلطاندور دونیاده و سیّددور آخرتده. فاطمه آییتدی: «یا رسول الله بن قلّت مال و عُسْرَتِ حالدن اندیشه قیلوب علی جانبیندن ملالت چکمه‌زه‌م آمّا خدمت شریفوندن فی الجمله مفارقت لازم گلور، رقّتوم آنونچوندور».

بیت:

سندن آیریلماق معاذ الله بیر اؤلمکدور بانا

بیل کی، آیریلماقدان اؤلمک بلکه یئکره‌کدور بانا

روایتدور کی، حضرت فاطمه‌نون جهازی (۱۴۰):

ایکی عدد قمیص «کؤینک».

بیر دەوه.

ایکی بازوبند نقره.

بیر قطیفه مرقع.

بیر قدح.

بیر آسیاب سنگ.

بیر آرد ـ بیز.

ایکی سبو.

بیر مشک.

بیر مشربه «سو ایچمه یه خاص اولان قوپلو قاب».

ایکی «نهالی» بیری‌نین حشوی تراشه سختیان‌ایدی و بیری‌نین لیف خرمادان.

دؤرت بالش کی، ایکیسی پشمیندن مملو و ایکیسی لیف خورمادان محشوّ.

امام سیف الدّین کتاب سننْ الجامعده نقل ائتمیش کی، منافقلرون بیری مدینه‌ده مرتضا یا طعن ائدوب آییتدی: «ای علی، سن اشجع اهل زمانه و فرید و یگانه سن، نئیشه بیر کیمسه‌نه ایله اتصال ائتدون کی شامی چاشتینه وفا قیلماز و چاشت بولسا شام بولماز؛ اگر بنوم اتصالوم قبول ائتسه‌یدون سارایومدان سارایونادک جهازلا مملُو قیلایدوم و سنون معیشتونه جمیع عؤمرومده کفیل اولایدوم». حضرت مرتضا آییتدی: «ای گُمراه، بو امر بنوم تدبیرومله دگول **«الحکم للّه العلي الکبیر»**.

شعر:

ای مُرصّع تاج مغروری اوْلان بیلکیم فلک
هر کیمی عالمده بیر رنگ ایله ائیلر خاکسار
لعل صاناما کیم فریب فرقهٔ اطفال ایچون
رنگ وئرمیشدیر قارا طوپراغه دوْور روزگار

و هیچ شک یوق کی، حضرت ایزد احسن احوال بیزه لطف ائتمیشدور و خزانهٔ التفاتیندان افضلِ مواهب بیزه یئتمیشدور».

شعر:

بیز متاع مُلک دونیادن فراغت قیلمیشوز
کیمیای فقردن کسب سعادت قیلمیشوز
غیره ائت ای چرخ عرض جاه و مُلک و مال کیم
بیز قناعت اهلییوز فقر ایله عادت قیلمیشوز

روایت‌دور کی، حضرت علی طعنهٔ جهالدن متأثر اوْلمیوب استغنا طریقین مسلوک ائتمیشکن نداگلدی کی: «ای علی متوجّه آسمان اولوب تماشا قیل». حضرت علی نظّاره قیلدوقدا گؤردی کی، پایهٔ عرشدن فضای فرشه‌دک دُرّ و گؤوهر و مُشک و عنبر یوکلو ناقه‌لر؛ هر بیرینون مهاری بیر پری چهره غلام الینده و هر بیرینون اوزه‌رینده بیرمه پیکر جاریه ندا قیلورلار کی: «**هٰذا جِهازُ فاطِمَة بِنْت رَسوُلِ اللّه**»(۱۴۱).

حضرت مرتضا بو موهبت مشاهده‌سیندن و بو سعادت ملاحظه‌سیندن مسرور اولوب متوجّه حرامسرای اولدوقدا فاطمه استقبال ائدوب آییتدی: «یا علی بانا عرض ائتدوکلرین سانا داخی عرض ائتدیلر، المنّة للّه کی جهازیمی گؤردون».

شعر:

مُـلک دونـیاده بـیزی جـاهل محقّرگـؤرمه سـون

بـیز بـقاملکین مُسـخّر ائـیله‌ین سـلطانلاروز

عـالم مـعنیده اعـلادور قـمودن قـدروموز

گـر چـی صـورتده حـقیر و بـی سـر و سامانلاروز

روایتدور کی، بیر گون خواجهٔ عالم بویوردی کی، سلیمان نبی دامادینه بیر تاج مرتّب ائتمیشدی، یئدّی یوز دانه اینجو «اینجه» ایله مرصّع‌ایدی حضرت علی حُجرهٔ طهاره‌ته گلدوکده فاطمه‌یه نقل ائـتدی، فـاطمه اسـتماع ائـتدوکده خاطر شریفینه خطور ائتدی کی، شاید علی جهاز و جهاتِ دُختر سلیمانی اوْل عظمتله ائشیدوب و بنوم جهازومی بو حقارتله گؤروب خیال ائده کی، حضرت رسول سلیمانجا گلمەز. بو دغدغه خاطرینده ایدی اوْل وقته‌دک کی، عالم بقایه رحلت ائتدی. بیر گئجه حضرت علی واقعه‌سینده گؤردی کی، بهشتده بیر مرصّع تخت منصوب اوْلوب، اطرافیندا حوریٰ صف چکوب، فاطمه اوزەریـنده قـرار دوتموش و بیر دُختر بُلند اختر نهایت حُسْن جمال ایله نثار ایچون ایکی طبق جواهیر مهیّا قیلوب، منتظردور کی، فاطمه زهرا آنا نـظر قـیلا. حـضرت عـلی فاطمه‌دن سؤال ائتدی کی: «آیا بو کیمدور؟» حضرت فاطمه آییتدی کی: «یا علی بو سلیمان نبی‌نون قیزیدور، حق تعالی بنوم خدمتومه مأمور ائتمیشدور. یا علی، بو عزیزه‌نون بیر گون جهازی حکایتین نقل ائتدون و بو اندیشه بنوم خاطرومده ایدی و اوْل اندیشه‌دن الم چکدوگومون اجرینه بو سعادت میسّر اولدی، یا علی، اوْل تاج عوضینه کی، سلیمان نبی دامادینا مرتّب ائتمیشدی، حمل لوای الحمد سانا مقرّر اولدی، و لوای حمد بیر علمدور کـی، خـاصّه حـضرت رسـولدور. ارتفاعی حددن زیاده اولوب اوچ شقّه‌سی وار؛ بیری مغربده و بیری مشرقده و

بیری مکّه اوزه‌رینده، بیر شقّه‌سینون اوزه‌رینده یازیلمیش کی: «**بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحَمٰنِ الرَّحيمْ**» و بیرینون اوزه‌رینده «**اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينِ**» و بیرینون اوزه‌رینده «**لَا اِلَهَ اِلَّا اللّٰه مُحَمَّد رَسُولُ اللّٰه**».

نقلدور کی، عرصات قیامتده اوْل لوایی حاضر ائدوب ندا قیلالار کی، «قنده دور اُمّت محمّد عربی، قانده‌دور توابع خاجۀ هاشمی؟» و حضرت نبی اوْل لوایی مبارک الینه آلوب تمامی انبیا و اولیا و کافّۀ اهل اسلام اوْل لوا آلتیندا جمع اوْلوب، نئته «نئجه» کی بویورمیش «**آدَمُ وَذُرِّيَتُهُ تَحْتَ لِوائِي يَوْمَ الْـقِيٰامَة**»(۱۴۲) و فرق مبارکینه نوردان یاشیل بیر تاج اؤرتوب و حریر اخضردن بیر خلعت گئیوب، بُراقه بینوب و سائر انبیا داخی سوار اولوب و اول علمی حضرت علی‌نون الینه وئروب متوجّه بهشت اولالار.

روایتدور کی حضرت علی‌نون فرق مبارکینده اول علم بیر تاج هیئتی ملحوظ اولینوب نداقیلالار کی: «یا علی بو تاج افضل‌میدور یوقسا اوْل تاج کی، سلیمان نبی دامادینا وئرمیشدی».

امام نجم‌الدّین عُمر﴿ﷺ﴾دن روایت ائده‌ر کی، بیر گون حضرت رسول فاطمه حُجره‌سینه گلوب، فاطمه‌یی ملول گؤروب ملالت سببین سؤال ائتدوکده آییتدی: «یا رسول الله اوچ گوندور کی، سرایومده مأکولات قیسمیندان نسنه یوقدور و حسن و حسین مضطرب اولمیشلار. و بو احوالی حضرتونوزدن مخفی دوتارام، آمما بوگون حسن و حسینون اضطرابین گؤردوم دئرلر کی: «آیا عالمده هیچ طفل ریاضتی بیزوم ریاضتوموزه یئترمی؟» ای پدر بزرگوار، حضرتونوزدن رخصت اولورمی کی، گستاخانه درگاه الهیدن بیر توقّع ائده‌م؟» خواجۀ عالم آییتدی: «ای فرزند، حضرت ایزد مخلصلرون گستاخلیقین قبول ائده‌ر». فاطمه

اجازت حاصل ائدوب،ایکی رکعت نماز قیلوب، مبارەک اللـرین گـؤتوروب آییتدی: «یا ربّ بیلورسن کی، عورات و اطفالون ریاضته طاقتلری اولماز؛ یـا طاقتیموزجه محنت مقرّر ائت، یا محنتوموزجه طاقت میسّر ائت». بو دوعـایی تمام ائتدوکده ضعفدن بیهوش اولوب، هم اول ساعت جبرائـیل نـزول ائـدوب آییتدی: «یا رسول الله، فاطمەنون نالهٔ دلسوزی ملائکهٔ آسمانی خروشه گتوردی فریادینا یئت». حضرت رسول حُجره‌یه گیروب گؤردی، فـاطمه اخـتیار سـیز دوشمیش. فرق مبارکین دیزی اوزەرینه آلوب، پنجهٔ قـمر شکـافین سـینەسی اوزەرینه قویوب، دُعا قیلدی کی: «یا رب فاطمه‌یی الم جؤعدن محافظه قـیل» فاطمه خواجهٔ کائناتین رایحهٔ گیسوی مشکـباریندن اسـتفادهٔ قـدرت قـیلوب کندوسینه گلدوکده اوزەریندمن بـعد الم جـوع احسـاس ائـتمەدی. حـضرت فاطمەدن نقلدور کی: «اوْل دُعا برکاتیندان حیاتوم اولدوقجا کندومی هرگز الم جوعه مبتلا گؤرمەدوم».(۱۴۳) دُرر معارجده مسطور دور کی: «بیر گون حضرت رسول فاطمەنون حجره سینه گلوب تَفقُّد طریقیله آییتدی: «ای فرزند، حـالون نئجه دور؟» فاطمه آییتدی: «یا رسول الله اَلْمِنَّةُ لِلّٰه فقریموز بیر غایته یـئتمیش دور کی منزلوموزده اوچ گوندور اثر طعام بولونماز». حضرت بـویوردی کـی: «**اللّٰهُمَّ اَنْزِلْ عَلیٰ مُحَمَّد وَاَهْلِ بَیْتِهِ کَمَا اَنْزَلْتَ عَلیٰ مَرْیَم بِنْتِ عِمْران**» (۱۴۴) و دئدی: «ای فاطمه، مطبخه توجّه ائدوب ملاحظهٔ حکمت قیل». فاطمه مطبخه توجّه ائدوب، عقبینجه حسن و حسین روان اولوب گؤردیلر جواهرله مُرصّع بیر کاسه ایچینده بیر مقدار طعام. فاطمه اول کاسه‌یی گؤتوروب حضرت رسول خدمتینه یئتوردی وحضرت بویوردی کی: «**کُلُوا بِسْمِ اللّٰهِ**».(۱۴۵)

پس نبی و داماد و فاطمه و حسن و حسین اوْل طعامون تناولینه مشغول

اولدیلار.

روایتدور کی یئدّی گون اوْل طعامدان تناول ائده‌رلردی توکنمزدی؛ بیر گون امام حسن حُجره‌دن چیقوب،الینه بیر مقدار اوْل طعامدان آلوب بیر یهودی عورت گؤروب طلب ائتدی. امـام حسـن کـرم جـبلّی مـقتضاسینجه امسـاک ائتمیوب التفات ائتدوکده اثر اطلاع نامحرمدن اوْل کاسه و طعام غایب اولدی و حضرت رسول بویوردی کـی: «بـو حـالت واقـع اولمـاسایدی هـرگز مـنقطع اولمازدی».(۱۴۶)

بعضی تفاسیرده مسطور دور کـی: «بـیر گـون حـضرت رسـول فـاطمه حُـجره‌سینه گـلوب آیـیتدی: «ای جـیگر گـوشه، اوچ گـوندور طـعام تـناول ائتمه‌میشم؛ منزلونده مأکولات قسمیندن نه وار؟» فاطمه آییتدی: «یا رسول الله، بیزه داخی بو حالت واقع اولمیشدور». حضرت رسول مأیوس چیقدوقدا فاطمه خجالت چکوب دُعا قیلدی کی: «الهی، بنی بو خجالتدن قورتار، و بـیر طـعام کرامت قیل». (۱۴۷) دُعایه مقارن فاطمه گؤردی کی، آستانهٔ حُجره‌ده بیر غریب دوروب، بیر کاسه‌ده بیر مقدار طعام، بیر خادمه وئردی کـی: «بـو هـدیه دور». فاطمه اوْل طعامی آلوب حسـینی حـضرت رسـول احـضارینه روان ائـتدی، حضرت حاضر اولدوقدا اول طعامی حضورینه گتوردیلر. گؤردی کـی، اصـلا اطعمه دونیایه شبیه دگول، حضرت بو عبارتله فاطمه دن سؤال ائتدی کی: «**أَنّىٰ لَكِ هٰذا**» حضرت زهرا بو جوابه ملهم اوْلدی کی: «**هُوَ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ يَرْزُقُ مَنْ يَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ**»(۱۴۸) بو خبردن حضرت رسول منبسط اولوب بیلدی کی، مطبخ غیبدن دور، شرایط سپاس ادا قیلوب آییتدی: «ای جیگر گوشه المنّة للّه کی حـضرت ایزد سانا مرتبهٔ بنت عمران نصیب ائتدی». پس علی و فاطمه و حسن و حسین

اوْل طعامدن تناول ائدوب، سایر اهل بیته داخی حصّه ارسال ائتدیلر.

شعر:

نولاگر انعامینی عام ائتسه خوان لطفدن

اوْل کی خاص و عام، خوان لطفینون مهمانیدور

نولاگر مریمدن افزون گؤرسه نقد پاکینی

اوْلکی عیسیٰ بیرکمینه بندۀ فرمانیدور

و بو خبر درجۀ وضوحه یئتمیشدور و بو نکته عالمده اشتهار ائتمیشدور کی، حضرت رسول فاطمه‌یی جمیع اهل بیتدن زیاده گؤروب تعظیمینده مبالغه قیلوردی و حضرت فاطمه دخی اول حضرتی کند و روحِ شریفیندن اعز و اشرف بیلوردی امّا راویِ اخبار جیگر سوز و حاوی آثار غم اندوز بو طرزله تتمیمِ حکایت قیلمیش و بو طریقله متمم روایت اولمیش کی، خواجۀ کائنات عالم فنادن مُلْکِ بقایه انتقال ائتدوکده زمین و زمان متزلزل اولوب، غایت حرقت جن و انس و وحوش و طیوری فغانه گتوردی. و کمال رقّت بتمام[1] نظام عالمه خلل یئتوردی ومرکز خاک فرق افلاکه گرد ملالت صاچدی و خازن نهان خانۀ قضا آفرینش یوزینه ابواب کدورت آچدی.

شعر:

دهر نزهت خانۀ اقبالی ویران ائیله‌دی

گنج اسلامی فلک طوپراقدا پنهان ائیله‌دی

طی قیلوب راحت بساطین دهردن فرّاش چرخ

صورت جمعیّتین خلقون پریشان ائیله‌دی

---

(۱) داش باسما و الیازمادا بئله گلیب «تمامیءِ نظام عالمه».

بو واقعهٔ هایله و حادثهٔ نازله وقوع بولدوقدا و جمیع اهل عالم نـوحه یه مشغول اولدوقدا حضرت مرتضی فاطمهٔ زهرایـه آیـیتدی: «ای جـیگر گـوشهٔ حضرت خیر البشر[۱] وای زبدهٔ اولاد پیغمبر تَهَجُّمِ مصائبده تحمّل شیوهٔ اربابِ وفا و طُغیان نوائبده تَصَبُّر قاعدهٔ اهل بیت مصطفادور؛ اولمایاکی، هجوم سیلاب سرشک پردهٔ حجابی آفتاب جمالوندن بیراقوب و آتش آه جیگر سوز خرمن صبر و قراورن یاقوب صدای فغانوندن نـامحرملر خـبردار اولالار و صـورت اضطرابوندان بیدردلر فرح بولالار. صبر ائت و تحمل پیشه قیل اول زمانه دک کی، آفتاب عالمتاب حضرت رسول الله گیبی منزوی زاویهٔ حجاب و سایه نشینِ سحاب نقاب اولوب و آسمان زمرهٔ اهل ماتم گـیبی جـامهٔ مشکـفام گـئیوب، رخسارینداقطرات[۲] اشک کواکب ظاهر قیلوب، تردُّدِ نامحرم منقطع اولا و هر کیم مقامیندا تسکین بولا، اوْل وقت حضرت مصطفانین مزار شریفین زیـارت ائدوب درد دِلون عرضه یئتور و سوز و گدازله اوْل حضرته شمع مـزار اولوب کیفیّت ما فی الضمیرون زبانه گتور».

شعر:

ای خـوش اوْل سـاعت کـی، دلدار اولا دیّـار اولمـویا
یـــار اولا خــــلوتده اطـرافـیندا اغــیار اولمــویا

یـار حـالین یـاره اظـهار ائـتمه گـه فـرصت بـولوب،
مـــدّعی آگــــاه، نــــا مــــحرم خــبردار اولمــویا

حضرت فاطمه مرتضانون نصیحتیندن تجاوز ائتمه یوب، اوْل داغ نـهان ایله قانلار یودوب و سوزدلنی پنهان توتوب غنچهٔ لاله گیبی نـوبهارو عـده یه

---

(۱) داش باسمادا بئله گلیب «ای جیگر گوشهٔ سید البشر».

(۲) داش باسماداگلیب. «قطرات سر شک کواکب طاهر قیلوب».

منتظر و مترصّد اولوب صبر ائتدی اول وقته دک کی، چراغ خلوتخانهٔ طارمِ چارم انطفا بولوب شدّت ظلمتدن غریبلر فغانی آسمانه یئتدی حضرت زهرا شدّت غمدن بیهوش ایکن گؤز آچوب حضرت مرتضایه تضرُّع ائتدی کی:

« یا علی، نه وقت اوْلا؟» مرتضا علی آییتدی: «ای فاطمه، شب دیجوردن بیر ثمن کئچمیشدور». فاطمه آییتدی: «یا علی، رخصتِ زیارت میسّر اولورمی؟» مرتضا آییتدی: ای فاطمه، رخصت میسّر اولور بو شرطله کی، صدای بلندایله فغان ائتمیەسن». پس حضرت فاطمه قیامه گلوب، حضرت مرتضی هدایت قیلوب روضهٔ مبارکه گلدیلر دیدهٔ زهرا مرقد مصطفایه دوشدی، فریاد و فغانی ملاء اعلایه ایریشدی؛ آیاقدان دوشوب بو سرودله مترنّم و بو ادا ایله متکلّم اولدی کی:

شعر:

ای فلک دار الشفای شرعی ویران ائیلەدون

اهل دردی مبتلای داغ حرمان ائیلەدون

پردهٔ ادباره چکدون چهرهٔ اقبالومی

جمع ائدوب یوز غم بانا حالوم پریشان ائیلەدون

آسمان شرع خورشیدینه گؤستردین زوال

ماه ملکی تیره طوپراق ایچره پنهان ائیلەدون

گر دیسەم کافر سن ای گردون عجب یوق نیته کیم

قصد قتل مقتدای اهل ایمان ائیله دون

زار زار آغلادیقجا حضرت مرتضی تسکین وئروب دئردی: «ای فاطمه نوحەدن صبر اعلا و اَصْوَبْدور و جزعدن تحمّل اولی واَثْوَبْدور». فاطمه آئییدی: «ای عم زادهٔ عزیز بنی منع ائتمه کی، افضل جهانون مفارقتی اعظم مصائبدور». و

بو بیر بیت حضرت رسول الله مرثیه سینده حضرت زهرادن صادر اولان

شعر:

صُبَّتْ عَلَيَّ مَصَائِبٌ لَوْ اَنَّهَا

صُبَّتْ عَلیٰ الأَیّامِ صِرْنَ لَیالِیا[1]

(آچیقلاما)

احمدین تُربه سینی قوخلایانون حالی نه:

قوخلایامازصون عؤمره قدەر گؤزەل قوخونو

منیم باشیما اؤیله مصیبتلر گلدی کی،

گوندوزلره گلسەیدی، گوندوز گئجه اولوردو

نقلدور کی مرقد مبارکدن بیر قبضۀ خاک آلوب، دیدۀ اشکبارینه دوتوب آغازنؤحه قیلدی بو مضمونلا:

شعر:

هجری باغروم قان ائدەن کولبرگ خندانیم قانی (هانی)

راحت جان حزین و جسم سوزانیم قانی

دیدۀ نمناکومه تار اولدی عالم ای فلک

لمعۀ رخسار خورشید درخشانیم قانی

---

(۱) «باشما اؤیله فلاکتلر گلدی، بو مصیبتلَر گوندوزلرین باشینا گلسەیدی گئجه یه دؤنردی». البتّه بو ایکی مصرع دوقتور شیمانون کتابیندا و داش باسمادا گلیب دیر.

بو بیت نسخەلرده مختلف شکیلده وئریلمیشدیر:

مَاذَا عَلیٰ مَنْ شَمَّ تُرْبَةَ اَحْمَدٍ — أنْ لَا یَشُمَّ مَدیٰ الزَّمٰانِ غَوٰالِیاً

صُبَّتْ عَلَيَّ مَصَائِبٌ لَوْ اَنَّهَا — صُبَّتْ عَلیٰ الأَیّامِ صِرْنَ لَیٰالِیاً

و بو خبر صحّته یئتمیشدور کی، حضرت رسولون وفاتیندان صونرا هرگز فاطمه تبسُّم ائتمه‌میشدور و مطلق صفحهٔ خاطریندن کدورەت گـئتمه‌میشدور، اوْل غایتده کی، بیر گون اهل مدینه افغانیندان متأذی اولوب دئدیلر: «یـا بـنت رسول الله، یا گوندوز ناله قیلوب گئجه آرام دوت، یا گئجه نوحیه مشغول اولوب گوندوز تحمّل ائت کی خلقه بیر وقت راحت ممکن اولا». حضرت زهرا خلقون اوْل التماسین قبول ائدوب، گئجه‌لر نوحه قیلوب، گوندوز داغ صـبر له جـیگر داغلیوب تحمّل ائدەردی.

امام جعفر صادق‌دن نقلدور کی: «افراط گریه بئش کیمسه‌ده منحصردور؛ بیری آدم کی، بهشت فراقینده نالان ایدی و بیری یعقوب کی، یوسف هیجریندن گریان ایدی و بیری یوسف کی، یعقوب یادیلا پریشان ایدی و بیری فاطمه زهرا کی، حضرت رسولون آتش فراقیندن بریان ایدی و بیری امام علیّ زین العابدین کی، قیرق ییل واقعهٔ کربلادان صونرا لا ینقطع سرشک افشان ایدی».

روایتدور کی، مُفْلِح نام بیر بنده‌سی اولوب بیر گون آیپتدی: «یا ابن رسول الله، اولمیه کی، بونجا گریه‌دن هلاک اولاسن؟» دئدی: «ای مُفلِح، حقّا کی گریه بانا بی اختیار گلور؛ هر گاه کی، معرکه کربلاده والد بزرگوارومون و اخـوان و اعمام عالیمقداروموْن تشنه لب شهید اولدوقلارین و مخدّرات اهل بیتون گروه فُجّاره اسیر اولوب اهانت چکدیکلرین یاد ائدەرم، کندومی گریه‌دن مـحافظت قیلا بیلمه زەم».

شعر:

دوشـــــــدوکجه یـــــــادیمه الم دشت کـــــربلا

گـــؤنلوم فـــغان و نـــالهٔ ده بـــی اخـــتیار اولور

گــــلدوکجه یـــادیمه لب خشک شـــه شـــهید
بـــی اخـــتیار چشـــم تـــروم اشک بـار اولور
ائیـــام چـــون بـــلالره صـــالمیشدورور بـــنی
بـــن گـــؤردوگوم بـلالری کـیم گـؤرسه زار اولور

القصّه حضرت رسولون وفـاتیندان روایـتده اوچ آی کـئچدوکده و بـیر روایتده آلتی آی کئچدوکده، بیر گون حضرت مرتضی منزلینه گلوب گـؤردی کی، فاطمه بیر مقدار خمیر ائدوب و اولاد امجادینون گیسولرین یـوماغا بـیر مقدار گیل مُخمِّرْ قیلوب و رختلرین یوماغا بـیر مـقدار سـو حـاضر ائـتمیش، حضرت مرتضی اوّل حالته حیرت ائدوب آیـتدی: «ای مـخدومهٔ زمـان وای مخدرهٔ جهان، هرگز دونیا اشغالینه سنون بو مقدار التفاتون گؤرمه‌میشم؛ آیا بو نه حکمتدور کی، بوگون اوچ عمل انجامینه اقـدام ائـتمیشسن؟» حـضرت زهـرا قطرات اشک دیدهٔ اشکباریندن تؤکوب آییتدی: «ای تـاجدار هـل اتـیٰ، وای شهسوار عرصهٔ لا فتیٰ وای خطیب منبر سلونی، وای وارث مرتبهٔ هارونی، وای گولِ باغ وال من والاه، وای آتش داغ عاد من عاداه، وای طراز مسند صدق و صفا، وای راز دار حضرت مصطفی، وای شیر بیشهٔ حـقیقت، وای کشـتیٔ لجّـهٔ طریقت، وای شکوفهٔ گولزار ابو طالب، وای اسد اللّه غالب، وای مهتر و بهتر اهل زمین و زمان، وای معدن جؤهر حسین و حسن، **هٰذَا فِرَاقُ بَيْنِي وَبَيْنَكَ** رأی عُقده گُشای و ضمیر عالم آرایونه مخفی و مستور اولمایاکی[۱] رشتهٔ اتّـصال صـور مقراض قضاایله انقطاع بولوب و مدّت مقاربت مجازی مرور عؤمرله مـنقضی اولوب، وقت اولدی کی، دست تَـعلُّقُمْ دامـن دولت مُـلازمتوندن دور و دیـدهٔ اومّیدوم مشاهدهٔ پرتؤی جمالوندن مهجور اوْلا.

(۱) دقتور شیماکتابی و فضولی عصری الیازمادا گلیب «مخفی ومستور بویوریلمیا».

شعر:

وقت اولدی کــــی شــام هــجر اولا صـبح وصــال

تــــــغییر پـــذیر اولا بـــو کـــیفیت حـــال

وقت اولدی عـــروس وصــل اولوب پـرده نشـین

عـــرض ائـــیلیه شـــاهد غـــم هـجر و مـلال

ای علی دون گئجه حضرت رسـول اللـهی واقـعەمده گـؤردوم، بـالینوم اوزەرینه دوروب، هر طرفی ملاحظه قیلوب، فریاده گلوب آییتدوم: «یا ابتی یا رسول الله فراقوندان هلاک اولدوم آیا قندەسن؟» حضرت رسول آییتدی: «ای فاطمه، سانا بشارت وئرمگه گلمیشم، دمدور کی، رابطهٔ قید حیات مستعاری قطع ائدوب مضیق تنگنای فنادن فضای بقایه قدم بـاساسان. ای فـاطمه، سـن گلمه‌یینجه گئتمەزەم. اگر دولت وصالوم ایسترسن شتاب ائیله و سعی قیل کی، یارین گئجه بانا مهمان اولاسان». وبن بیدار اولدوم و حالا اوْل امّیدله مـتوجّهِ عالم بقایم. یا علی، اگرچی سنون آتش الم مفارقتون جیگر سوزدور و محنت مباعدتون غم اندوز، امّا اول حضرتون دخی مژدهٔ وصالی دلفروزدور؛ أکـمک تداروکین ائتدوگوم اولدور کی، یارین سن مصیبتونه مشغول اولدوقدا اولادوم اندیشهٔ غذا چکمیەلر و رخت یودوغوم اولدور کی، بندن صونرا غیرلردن ممنون اولمیەلر. گیسولرین یـودوغوم اولدور کـی، مـعلوم دگـول کـی، بـندن صـونرا غمخوارلیقلارین کیم ائده».

ای عزیز، فاطمه آنلارون گیسولرینه غبار قونماقدان مکـدّر اولوردی و جامەلری گردآلود اولماقدان اظهار ملالت قیلوردی، آه اگر گؤرسەیدی دشت کربلاده رخسارلری آغشتهٔ خاک و خون و بدنلری خون جیگردن لاله گون.

شعر:

کـــربلا دشـــتینده خـــاتون قـــیامت آه اگـــر
غـرق خـون گـؤرسه‌یدی شـاه کـربلانون حـالینی
هـیچ شک یـوق کـیم قـیلوردی کـربلا طـوپراغـینی
غـرق خـون گـؤزدن تـؤکوب سیلاب اشک آلـینی

القصّه، مرتضیٰ فاطمه‌دن اوْل خبر جـانگدازی اسـتماع ائـتدوکده اشک ندامت دیدهٔنم دیده‌دن روان ائدوب آییتدی: «آه بونه محنت مجدّددور کی، بنه یوز وئردی و بو نه بلای غیر مکرّردور کی، یـئنه فـلک ظـهوره گـتوردی. ای فاطمه، هنوز والد بزرگوارون داغ فراق مرهم پذیر اولمه دن و پدر عالیمقدارون الم اشتیاقی تسکین بولمه‌دن سن داخی جانه بیر داغ تازه ییقماق و دلِ ویرانی صاعقهٔ مُصیبتله یاقماق روامیدور؟».

شعر:

آه کـــیم هـــر دم فـــلک درد اوزره دردوم آرتـــرور
گـــؤسترور بـین درد بـیر دردیـنه درمـان ائـتمه‌دن
بـــاغرومی بـریان ائـده‌ر هـر لحـظه بـیر بـرق بـلا
بـیر بـلایی حُـسْـن تـدبیر ایـله بـیر یـان ائـتمه‌دن

فاطمه آییتدی: «ای علی، اوْل مُصیبتده صبر ائتدون، بو مصیبتده[1] داخی تحمّل قیل و بیر زمان بندن غافل اولما و رعـایتومده تـعلُل قـیلما کـی، آخـر نفسدور». بو کلماتی ادا قیلدوقجا نم دیـدهٔ اشکـبارایـله شـهزاده‌لروم رخـتینی ترقیلوردی و آتش آه ایله أتمک ایچون تنوری گرم ائـدردی و دئـردی: «ای جیگر گوشه‌لر، آیا بندن صونرا سیزون حالونوز نه اولور؟» حسن و حسین بـو

(۱) داش باسماداگلیب. «بو محنته دخی تحمّل ائت».

خبردن متألّم اولوب گریه آغاز ائتدیلر. فاطمه آییتدی: «ای نور دیده‌لر، بیر زمان گورستان بقیعه واروب بنوم ایچون[1] دُعا قیلون». آنلارِ متوجّه اولدوقدا بستر عصمته تکیه قیلوب مرتضایه آییتدی: «ای همسر[2] خجسته‌لقا، وقت وداعدور، حلال ائت». حضرت علی آه حسرت چکوب آییتدی:

بیت:

وا حســـــرتا کـــی، یـــاقدی بـــنی آتش وداع

یـــــا ربِّ، مـــــنقطع اولا آیـــین انـــقطاع

بو حاله مقارن اسماء بنت عُمیسه‌یی طلب قیلوب دئدی: «ای اسماء بـیر طعام مهیّا قیل کی، جیگر گوشه‌لریم معاودت قیلدوقدا تناول قیلالار. و قویما کی بنوم یانیما گله‌لر و بنی بو حال ایله گؤروب پریشان اولالار»(۱۵۰).

القصّه شهزاده‌لر گورستان بقیعدن مـراجـعت قـیلدوقدا، اسـماء اسـتقبال ائـدوب آنـلارا طـعام تکـلیف ائـتدوکده شـهزاده‌لر آیـیتدیلر: «بـیزوم هـرگز والده‌موزدن آیرو طعام تناول ائتدوگوموز یوقدور». اسماء آییتدی: «ای عزیزلر، والده‌نوزون جزئیجه کدورتی وار، سیز طعام تناول ائدون». دئدیلر: «ای اسماء بیزه والده‌موزدن جُدا طعام سازگار اولماز».

القصّه ترک طعام ائدوب حجره‌یه گلدوکده گؤردیلر فاطمه تکیه قیلوب، حضرت علی بالینی اوزه‌رینده گریان اوتورور، شاهزاده‌لره آییتدی: «ای جیگر گوشه‌لر بیر زمان روضهٔ رسول الله اوزه‌رینه واروب دُعا قیلون».

شهزاده‌لر اطاعت قیلوب روان اولدوقدا فاطمه آییتدی: «یا علی بیر زمان بندن غافل اولما کی، انجام عؤمردور».

---

(۱) داش باسماداگلیب. «بنوم ایچون دعا قیلون و تضرّعله دُعایه مشغول اولون».

(۲) داش باسماداگلیب «ای همسر مهربان وقت وداعدور حلال ائت»).

شعر:

حیاتومدن همان بیردم قالوبدور اولما غافل کیم

میسّر اوْلا ذوْوق دوْولت وصلون دم آخر

حیات مستعارُم کسوتین تاراج ائدوب گردون

کفندن اگنومه گیئدورمک ایستر خلعت فاخر

حضرت علی آییندی: «ای فاطمه، بو خبر استماعینه قدرتوم یوقدور».
فاطمه آییندی: «بو خبر واقعهٔ بی‌تدبیر و حادثهٔ بی‌تأخیردور».

شعر:

سیندوردی نهال عؤمرومی باد اجل

جان مرغینه دام قوردی صیّاد اجل

تن رابطه‌سین روحدن ایستر قیلا قطع

شمشیر سیاست ایله جلّاد اجل

فاطمه علی کناریندا بیهوش اولوب، بیر زاماندان صونرا اؤزینه گلوب علینی گریان گؤروب آییندی: «یا علی هنگام تعزیت دگول، زمان وصیّتدور». علی آییندی: «وصیّتون نه‌دور؟» فاطمه آییندی: «دؤرت وصیّتوم وار؛ بیری اول کی، بندن سانا نسبت بیر ترک ادب واقع اوْلدیسه عفوائده‌سن». علی آییندی: «حاشا کی، سندن ترک ادب صادر اولمیش اولا؛ همیشه سن بنوم غمخواروم ایدون و پیوسته غمگساروم». دئدی: «ایکینجی وصیّت اوْلدور کی، بنوم اولادومی مُحترم دوتوب، آنلاردان بیر گستاخلیق صادر اولسا تجاوز قیلاسان. و اوچینجی اوْلدور کی،بنی گئجه وقتینده دفن ائده‌سن کی، زمانِ حیاتومدا دیدهٔ نامحرمدن مستور اولدوغوم گیبی حین وفاتومده داخی نعشومه انظار پریشان متعلّق اوْلمیا و دؤردینجی وصیّتوم اوْلدور کی، بنوم زیارتومدن قدم چکمیه‌سن

و همیشه بنی دُعادن اونوتما یاسان»(۱۵۱).

شعر:

چـون بـنی سـندن فـلک نـاچار مـهجور ائـیله‌یه

خـاک پـایوندن بـلاکش بـاشومی دور ائـیله‌یه

التـماسوم سـندن اولدور کـیم غـبار مـقدمون

روحـومی هـردم مـلاقاتیله مسـرور ائـیله‌یه

بو وصایا اثناسینده حضرت علی فریاده گلوب زبان حال ایله آییتدی:

شعر:

دلدار بـیراقـدی طـرح غـمخانهٔ هـجر ـ سـاقیّ زمـانه دوتـدی پـیمانهٔ هـجر

دردا کی، سرای وصل ایکن تکیه‌گهوم ـ وقت اؤلدی مقاموم اؤلا ویـرانـهٔ هـجر

آییتدی: «ای فاطمه سنون وصیّتلرون درجهٔ قبوله یئتدی: امّا بنوم داخی سانا اوچ وصیّتوم وار، عرض ائده‌یم، بیری اوْل کی، بندن سانا تقصیر ملازمت واقع اولدیسه حضرت رسوله شکایت قیلمیاسان؛ ایکینجی اوْل کـی، حـضرت رسول اللهه سـلاموم یـئتوره‌سن؛ اوچـینجی اولدور کـی، بـندن اوْل حـضرته اظـهارشکر ائـده‌سن». فـاطمه عـلی‌نون وصـیّتلرین قـبول ائـدوب مکـالیمه قیلماقداایکن ناگاه بیر خروش و غلغله صداسی گلدی، حضرت عـلی مـتوجّه اولدوقدا گؤردی حسن و حسین **«وَا اُمّاه وَا مُصِیبَتاه»** دئـیوب فـریاد ائـده‌ره‌ک گلدیلر. اضطرابلا حُجره قاپوسینه گلوب آییتدی: «ای جیگر گـوشه‌لر، بـو نـه حالتدور؟» آییتدیلر: «ای در مدینهٔ علم رسول خدا وای شیر بیشهٔ لا فتی، والده موزله وداع ائتمه‌گه گلمیشوز». حضرت عـلی آیـیتدی: «ای نـور دیـده‌لر، نـه بیلدونوز کی، والده‌نوز بو حالتده‌دور؟» دئدیلر: ای پدر بزرگوار سنون فـرمان شریفون مقتضاسینجه روضهٔ رسول الله زیارتینه متوجّه اولدوقدا، سمعوموزه بیر

صدا ایریشدی کی، «فاطمه یتیملری گلدی». ناگاه مرقد مبارکدن ندا گلدی کی: «ای نور دیده‌لر، توقّف ائتمیوب مراجعت قیلون کی والده‌نوز دیدارینه مشرّف اولوب وداع ائده‌سیز؛ زیرا متوجّه عالم آخرتدور حالا ابراهیم خلیل و اسماعیل ذبیح و موسی کلیم و عیسی روح الله و سائر انبیای مرسل و ارواح قدس آنون روح پاکینون استقبالینه گلمیشلر. بیز بو خبردن مُتنبّه اولوب اضطرابلا مراجعت قیلدوق». بو سؤزی دئیوب، فاطمه‌نون آیاغینا دوشوب، نوحه بنیاد ائدوب تضرع ائتدیلر کی: «ای مخدومهٔ مُحترم دیدهٔ التفات آچوب بو غُربت مبتلالارینا بیر نظر قیل و گُفتاره گلوب بو بادیهٔ بلا سرگشته‌لریله تکلُّم ائت».

شعر:

بیر نظر قیل کیم دوای دردِ بیمارِ فراق
بیر نظردور نرگسِ مردم شکاروندن سنون
بیر تکلّم قیل کی، اربابِ مطالب مقصدی
بیر تکلُّم دور لب گوهر نثاروندان سنون

آوازلاری فاطمه‌نون سمع مبارکینه ایریشوب، دیدهٔ مرحمت آچوب، آنلاری کنارینه چکوب قطرات اشک حسرت دیدهٔ اشکباردن تؤکوب آییتدی: «ای یتیملر، آیا بندن صونرا سیزون کئفیت احوالونوز نه اولور؟» اوّل اثناده جمیع اولادی جمع ائدوب، ذُکورین اُناثه و اُناثین ذُکوره امانت طریقیله تسلیم ائدوب و مجموعین حضرت مرتضیٰ‌یه تاپشوروب و جمله‌سین واجب الوجوده مودوع ائدوب و هر وجهله وارایسه حَسن و حُسینی بیر داخی روضهٔ رسول اوزه‌رینه گؤنده‌روب،اُمّ سلمه‌دن سو ایسته‌یوب، غسل ائدوب، افخر لباسین گئیوب، وسط سراییده فراشین بیراقدوروب تکیه قیلدی جانبِ ایمنه و بازوی ایمنین

رخسارینه بالین ائدوب اسما بنت عمیسه(۱۵۲) آییتدی: «بیر گون حین مرضده جبرائیل حضرت رسول خدمتینه گلوب، بهشتدن بیر مقدار کافور گتوروب و اوْل حضرت بیر قسمین کندوسینه حفظ کفن قیلوب، بیر مقدارین بنوم ایچون و بیر مقدارین علی ایچون بانا تسلیم ائتمیشدی، فلان محلده‌دور گتور کی، کندو حصّه‌می آلوب علی حصه‌سین سانا تسلیم ائده‌یم». اسما بنت عُمیس حسب الفرموده اوْل کافوری گتوروب کندو حصّه‌سین آلوب، اسمایه آییتدی: «بیر زامان طیشره چیق کی، بنوم معبودوملا راز دلوم عرض ائده‌جک زماندور». اسما طیشره چیقدوقدا استماع ائتدی کی، فاطمه دئردی: «یا رب، رسول حؤرمتی حقیچون و علیّ مرتضی قدریچون و اولاد معصوموم کرامت‌لری ایچون کی، امّت گناهکارا رحمت قیلاسان و عاصیلر جرائمینه قلم عفو چکوب مُتَرَحِّمْ اولاسان». بو حالتده اسمایه گریه غالب اولوب، فاطمه آنون گریه‌سیندن خبر دار اولدوقدا آییتدی: «ای اسما دئمه دوممی بیر زمان بنی حالومه قوی و بیر زماندان صونرا تفحُّص ائت؛ بندن آواز گلورسه یانوما گل و اگر گلمزایسه بیلمیش اوْل کی، پروردگارومه واصل اولموشام». اسما بیر زمان طیشره‌ده توقّف ائتدوکدن صونرا ندا قیلدی کی: «یا قرة العین رسول الله» جواب ائشیتمه‌دی، بیر داخی دئدی: «یا سیّدة النّسا» جواب ائشیتمدی، اضطرابلا حجره‌یه گیروب رخسار مبارکیندن جامهٔ خوابی آلوب گؤردی کی، عالم بقایه انتقال ائتمیش. اسما مضطرب الحال اولوب فغانه گلدوکده حسن و حسین حاضر اولوب آییتدیلر: «ای اسما والده‌موز حالی نه‌دور؟» اسما صبر ائتمه‌یوب باشیندان مقنعه‌سین بیراقوب، گریبانین چاک ائدوب، شاهزاده‌لر بو واقعه‌دن خبردار اولدوقدا کثرت اضطرابلا حضرت مرتضی خدمتینه متوجّه اولدیلار. حضرت مرتضی اشرافلا

عبادتده ایکن حسن و حسین فریادین استماع ائتمکه صورت حالدن خبردار اولوب بـیهوش اولدوقـدا، حـضار مـجلس حسـن و حسـینه آیـیتدیلر: «ای شاهزاده‌لر، بو نه افغاندور کی، شیر بیشه شجاعتی و اژدهـای فـضای ولایـتی آیاقدان بیراقدی؟» اوّل شاهزاده‌لر آییتدیلر: «نئجه آغلامایالوم و نـئجه فـریاد ائتمیه‌لوم کی سرو ریاض عصمتی صرصر اجل پایمال ائتدی. نو بهار عـفّت و طهارته خزان فنا تغیّری یئتدی»(۱۵۳).

شعر:

بـسیزی فـریاده گـستوردی فـلک کـجرفتار
نـئجه افـغانلار ائـدوب قـیلمایالوم نـاله و زار

وئـردی جـمعیّت احـوالومـوزه دؤور خـلل
صـالدی آئـینهٔ اقـبالوموزه دهـر غـبار

قـیلدی نـؤومید بـیزی سـبزهٔ پـژمُرده کـیبی
فـرقموزدن گـئوتوروب سـایه‌سینی ابـر بـهار

ای اصحاب غمخوار و احباب غـمگسار زهـرای ازهـر و بـتول مـطهّر قافلهٔ[1] ﴿**اِرجِعِي اِلىٰ رَبِّكِ رَاضِيَةً مَرْضِيَّةً**﴾(۱۵۴) رفاقتیله جانب دار السّلامه **وَاللّٰهُ يَدْعُو اِلىٰ دَارِ السَّلَامِ**[2](۱۵۵) مقتضاسینجه توجله قیلدی و تنگنای مضیق دونیادن روی ارادت منحرف ائدوب میل گولزار خُلدبرین و مـجامع اعـلای عـلیّین و خدمت سیّد المرسلین ائتدی تمامئ اصحاب و احباب صـورت حـاله اطـلاع بولدوقدا حضرت مرتضی ایله اتفّاق ائدوب آغاز نـوحه قـیلدیلار و حـضرت مرتضی بو مصیبتده بیر مرثیه انشا قیلدی کی، بعضی ابیاتی بودور:

---

(۱) دؤن یوجا ربّینه، او سندن خوشنود، سن اوندان خشنود اولاراق.

(۲) آلله ایسته‌دیگینی جنّته دعوت ائدەر.

شعر:

(بحر طویل)

لِكُلِّ اِجْتِماعٍ مِنْ خَلیلَیْنِ فُرْقَةٌ وَكُلُّ الاَذیٰ دُونَ الْفِراقِ قَلیلُ
وَاَنَّ اِفْتِقادِي فاطِماً بَعْدَ اَحْمَدٍ دَلیلٌ عَلیٰ اَنْ لا یَدُومَ خَلیلُ(۱۵۶)

یعنی هر اجتماعه بیر افتراق مقرّردور و هر بلا فراقه نسبت محقّردور حضرت رسولدان صونرا فاطمه فوتی دلیل‌دور آنا کی، هیچ جمعیّتون دوامی اولماز و هیچ اُلفت ثبات بولماز.

شعر:

غایتِ دؤور روزگار بودور حالِ دؤوران بی قرار بودور
کی فراقه مبدل له وصال یئته عالمده هرکماله زوال

فی الواقع اگر نظرِ تأمّل قیلسان زهرای ازهر وفاتی حضرت مظلوم کربلایه نسبت اشدِّ مصائب و اصعب نوائبدور؛ زیرا هنوز نهال طبیعتی گولشنِ صورتده نشوونما بولمادان و هلال وجود شریفی آسمان خلقتده بدر تمام اولمادان والدهٔ مشفقه‌نون سایهٔ مرحمتی ومادر مهربانون ظلّ رأفتی فرق مبارکیندن گؤتوروب و آنون تربیتین فلک بی مروّت غیره محتاج ائدوب، بلالره مبتلا و محنت‌لره آشنا قیلدی.

شعر:

هر زمان عشّاقی بیر درد ایله دوران زار ائدەر
بو چمن هر لحظه بیر محنت گولین اظهار ائدەر
درد تعلیمین وئروب گردون طریقت طفلینه
بو بلالر درسی‌دور کیم دم به دم تکرار ائدەر

بئشینجی باب

«حضرت مرتضی علی وفاتین بیان ائده‌ر»(۱۵۸)

حضرت مهیمن مُتعال و ملک بی انتقال عمّت عطیّاته و طابت بلیّاتُهُ کلام معجز نظامینده بویورمیش کی: **﴿وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذینَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ اَمْوَاتاً بَلْ اَحْيَآءٌ عَنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ﴾**(۱۵۹) ظاهراً بو عبارتون مطلع مضمونیندان لامع اولان آفتاب سر حکمت و بو کلامون چشمهٔ مفهومیندان ترشّح قیلان زلال معرفت اولدورکی، میدان عنا گولزار ریاحین عطا دور، وشمشیر[1] بلاکی، چشمهٔ زلال بقادور، کفّار الینده اولماق آب حیاتون ظلمتده اولدوغینا اشارتدور و آب حیات ایچون ارتکاب هول ظلمت جفایه اقدام ائدوب کفّار الینده اولان شمشیر بلادن شربت شهادت ایچمکدن عبارتدور.

شعر:

لذّت اندوه و ذوق دردی ادراک ائیله‌ین

عیش دهر و عشرت دونیایه پروا ائیله‌مز

---

(۱) داش باسمادا «شمشیر فنا» گلیب.

شـــاهد فـــيض بــقا حســـنون تـــماشاگـــاه ائـــده‌ن

نـــقش زايـــل صـــــورت فـــانی تـــمنّا ائـــیله‌مز

مجملاً زبان سلوک ارباب حال و لسان حال اصحاب سلوک اتفاقلا بـو مضمونه گویادور و بو معنایه چهره گشادور کی، قـبول ریـاضات و ارتکـاب مصائب جمعیت اسباب راحت و نیل استیفای مطالبدن اولی دور. لا جرم فرقهٔ انبیا و اولیا کی، سبقت اقبال تقرّب بولمیشلار، اختیارلا سالک طریق مصیبت و بلا اولمیشلار؛ و زمرهٔ مشایخ ارباب انکشاف کی، سیر عالم وحدت بولمیشلار، محنتی راحتدن مقدّم بیلمیشلر[1] و کافّهٔ حُکما کی، بال استدلال ایله حـضیض امکاندان اوْج ادراک معرفت وجوبه پرواز ائتمیشلر، دامن ترک تعلقات و طریق نفی تنعّمات دوتمیشلار.

شعر:

بلا بالِ شـهبازِ اقـبال اولور *صفابخش آئینهٔ حال اولور*

گول و نرگسِ گولشن اعتبار *دل چاک دور، دیدهٔ اشکبار*

فی الواقع خزانهٔ حکمتده بلادن اشرف جوْهر نفیس اولسایدی، احـبّای حضرت حق آنا طالب اولورلاردی و خوان حکمتده مصیبتدن انفع نواله صورت احتمال بولسایدی خواصّ بارگاه قرب الهی آنا رغبت قیلورلاردی.

شعر:

آنی گؤرمه کی، فلک بیر نئچه دم *کیمه همدم فرح ائیلر کـیمه غـم*

آنی کؤر کـیم چـیقاجاق عـالمدن *کیم فرحدن چیقار وکیم غـمدن*

الحق اثبات استحسان بلایه بو شاهد یئتر و حجت استعلای رتبهٔ مصیبته بو استدلال کفایت ائده‌ر کی، بلا انبیا واولیا ملازمتینده درجـهٔ کـمال بـولمیش و

(۱) داش باسمادا «سثیر عالم وحدت قیلمیشلار» گلیب.

مصیبت محرم سرا پردۀ نبوّت و ولایت اولوب اهل بیت اختصاصینه مشرّف اولمیش اوْل جملەدندور، حضرت شاه ولایت علیّ مرتضی‌نون اعتلای رتبۀ ابتلاسی و بدایت عؤمْردن نهایتەدک میدان بلاده استعلای درجات محنت و بلاسی اصح اقاویل منقوله و اسدّ اسانید مقبولەدن مستفاد اولوب. شواهد النبوّەده مسطوردور کی، حضرت علی ابن ابی طالب امام اوّلدور، ائمۀ اثنا عشردن و مناقب و فضائلی آندان زیادەدور کی، امداد خامه ایله تحریره گله و یا مساعدۀ زبان ایله مذکور اوْلا. امام احمد حنبلدن(۱۶۰) نقلدور کی، دئمیش: «اکابیر صحابەنون هئچ بیریندەن اوْلمقدار فضائل و مناقب، کی علی بن ابی طالبدن یئتمیشدور، یئتمەمیشدور». و ولادت شریفی عام الفیلدن اوْتوزییل گئچدوکده حرمِ کعبەده رجب آیی‌نون اوْن اوچونده جمعه گونی واقع اولمیش(۱۶۱). شیخ مفیددن نقلدور کی: «دیاریمنده مو سریم[1] نام بیر عابد متّقی وارایدی، ازهد زهّاد روزگارایدی.

بیت:

صحیفۀ املی نقش ما سوادن پاک ایریشمەمیش اتگینه غبار مرکز خاک

و یوز دوقسان ییل عؤمری گوشۀ عبادتده گئچوب ملتفت حال روزگار اولمامیش و سجّادەدن غیر منزله قدم باسمایوب محرابدن غیر صورته نظر صالمامیش. بیر گون مناجاتیندا آییتدی: «الهی حرمِ محترمون سکانیندان و کعبۀ معظّمه نون اعیانیندان بیرینون دیدارینا مشرّف اولماق تمنّاسیندایام، میسّرائت». دعای بی ریاسی اجابته یئتوب، ابو طالب، کی اشرف اعیان مکّه و افضل سکّان کعبه ایدی، بیر سفرده ایکن رهگذاری اوْل زاهد نیکنام و عابد عالیمقامون مقامینه دوشوب زیارتینه توجّه ائتدی. موسریم ابو طالبون شرائط تعظیمیندن

(۱) مثرم یا مبرم.

صونرا کیفیّت احوالین استفسار ائتدوکده ابو طالب آییتدی: «مکّه دیاریندا بنی هاشم قبیله‌سیندن عبد مناف اوغلی ابو طالبم». موسریم بو خبردن منبسط اولوب تکرارلا تعظیم ائتدی کی: «المنّة لله مُرادوم حاصل اوْلدی و دعای بی رعُونَتوم اثر قیلدی». دئـدی: «ای ابـو طـالب اخـبار سـالفه‌دن بـیزه یـئتمیشدور کـی، عبدالمطّلبون ایکی نبیره‌سی اولوب، بیری عبدالله صُلبوندن ظهوره گلوب اظهار سرّ نبوّت قیلا و بیری ابو طالب ظَهْریندن ظاهر اوْلوب مـودع ظـهور و رُمـوز ولایت اوْلا و نبی اوتوز یاشینا یئتدوکده ولی دونیایه گله آیا، اوْل نبی کی، دیدهٔ دوران منتظر دِولت دیواری و چشم زمانه مشتاق پرتوء رخساری دور، ظهور ائتمیشمی اوْلا؟» ابو طالب آییتدی: «ای شیخ، بلی مـحمّد مـتولد اولوب حـالا ایگیرمی طوقّوز یاشیندادور» موسریم آییتدی: «ای ابو طالب، بـوندان مکّـه‌یه مراجعت ائتدوکده اوْل مقرّب درگاه معبوده بندن سلام یئتور و عرض ائت کی، موسریم شهادت وئرور کی، خالق فرد و بی همتادور و سن آنون پیغمبری سن. ای ابو طالب، سندن متولّد اولان عزیزه داخی سلاموم یئتوروب، عرض ائده‌سن کی، سن داخی وصیّی پیغمبرسن، نئته کی، آندا نبوّت تـمام اوْلا سـنده داخـی ولایت اختتام بولا». ابو طالب آییتدی: «ای عزیز، بو گُفتارون حقیقتینه بیر بیان ایسته‌ره‌م».

شیخ آییتدی: «**بسم الله**» ابو طالب قارشوسینده بیر قوریمیش درخت انار گؤردی، امتحان ایله آییتدی: «ای شیخ ایسته‌ره‌م کی بو درخت خشکدن برگ و بار گؤسته‌ره‌سن». شیخ درگاه معبوده روی تضرّع دوتوب آییتدی: «الهی اوْل نبی و ولی حقّیچون کی، حقیقتلرینه اعتراف ائدوب صفاتلاریندان بیان ائتدوم، بنی شرمنده ائتمه». فی الحال اوْل درخت خشک باروَر اولوب ایکی تازه انار ثمر وئردی، شیخ اوْل انارلاردان ابو طالبه وئروب، ابو طالب اوْل انارلارین بیرین

پاره قیلوب ایکی دانەسین تناول قیلدی.

روایتدور کی، اوْل دانه بیر نُطفه یه سرایت ائدوب مبدأ وجود شخصیهٔ علی بن ابی طالب اولدی و حمرة رخسار شاه مردان لعل رُمّان گیبی اوْل اثردندی(۱۶۲).

القصّه ابو طالب اوْل مژدەدن خرّم و خندان اولوب نقل مکان قیلوب مکّه یه مراجعت قیلدوقدا صُلب شریفیندن اوْل نطفه، فاطمه بنت اسد بطنینه انتقال ائتدی و مدّت حملی منقضی اولدوقدا، فاطمه بنت اسددن نقلدور کی: «بن خانهٔ کعبه اطرافیندا ایدوم؛ اثر محاض ظاهر اولوب دؤردینجی شوطده حضرت رسول بنی گؤردی، فراستله احوالومه مطّلع اولوب آییتدی: «ای فاطمه طوافی تمام ائتدونمی؟» آییتدوم: «خیر» بویوردی کی: «طوافی تمام ائت! اگر مضایقه بولسان حرم کعبه یه گیر!» و کتاب بشایر المصطفیدا نقل ائتمیشلر کی: «فاطمه بنت اسد طواف کعبه ائدەرکن عبّاس ابن عبدالمُطّلب و جمیع بنی هاشم آنون عقبینجه طوافه مشغولایکن ناگاه، فاطمه یه اثر طَلْق ظاهر اولوب، دیشره چیقماغا مجالی قالمایوب، مناجات ائتدی کی: «یا رب بانا ولادتی آسان قیل». فی الحال دیوار بیت الله شق اولوب فاطمه نظردن غائب اولدی و بیز خانهٔ کعبه یه گیروب احوالینه مطّلع اولماق ایستەدوک، میسّر اولمادی اوچ گون غائب اولوب دؤردینجی گون حرمدن چیقدی، الینده علی بن ابی طالب»(۱۶۳) امام الحرمین نقل ائتمیش کی: هرگز علیدن مقدم بو سعادت کیمسنه یه میسّر اولمامیشدور کی، نفس حرمده متولّد اوْلا و آندان صونرا داخی میسّر اوْلمیا جاقدور»(۱۶۴).

شعر:

مرتضی بیر دورّ دریای ولایتدورکیم — حرم کعبەدور اوْل دورِّ یتیمون صدفی
غیردن اشرف اگر اولسا آنونچوندورکیم — حرم کعبەدن اوْل کسب قیلوبدور شرفی

القصّه فاطمه بنت اسـد حـرم کـعبه‌دن حـضرت مـرتضایی چـیقاروب، حُجره‌سینه گلوب، عادت اوزه‌رینه آنی مهده باغلادوقدا ابو طالب حاضر اولوب ایسته‌دی کی، رخسار شریفین گؤره نقابینا ال اوردوقـدا[1] عـلی پـنجهٔ خـیبر گُشاایله ابو طالبون الین منع ائدوب(۱۶۵)، رخسارینا پنجه اوروب، چهره‌سین خراشیده قیلدی و والده‌سی داخی تقرّب ائدوب ایسته‌دی کی، رضاعینه اقدام ائده؛ منع ائدوب آنون داخی رخسارین مجروح ائتدی. ابو طالب متحیّر اولوب آییتدی: «ای فاطمه، بو طفلی نه ایسیمله مَوْسوم ائده‌لوم». فاطمه آییتدی: «ای ابو طالب بو طفلون پنجه‌سینده اسد صلابتی وار اسد دئمک مناسبدور». ابو طـالب آییتدی: «بنوم صلاحوم بودور کی، زید اسمیله موسوم ائـدەم». خـبرِ ولادتـین حضرت رسول ائشیتدوکده فرحناک اولوب، ابو طالب سرایینه گـلوب سـؤال ائتدی کی: «بو طفلون اسمین نه مقرّر ائتدونوز؟». هر کیم اختیار ائتدوگین بیان ائتدوکده حضرت رسول آییتدی: «بنوم صلاحوم بودور کی، اسمی علیّ عـالی همّت اوْلا». فاطمه آییتدی: «حقّا کی بن داخی هاتفدن بو اسمی ائشیتدوم»(۱۶۶).

و بیر روایت داخی اولدور کی، والد و والده آراسیندا اسم ایـچون نـزاع اولوب، استخاره طریقیله متوجّه حرم کعبه اولوب، فاطمه روی نیاز درگاهِ بـی نیازه دوتوب آییتدی: «یا رب، حرمِ شریفونده کرامت قیلدوغون نطفهٔ[2] لطیفه سندن تعیین اسم التماس ایده‌روز».

بو نیاز اثناسینده بام کعبه‌دن صدا گلدی کی: «اسـمِ شـریفین عـلیّ اعـلا قیلون». هر تقدیرله نام مبارکین عـلیّ عـالی‌قدر قـویدیلار. حـضرت رسـول ایسته‌دی کی، مهد اوزه‌رینه واروب مرتضی‌ایله ملاقات ائده. فاطمه آیـیتدی:

---

(۱) اوردوقدا = ووردوقدا.

(۲) داش باسمادا «کرامت قیلدیغین نطفهٔ شریفه‌یه سندن تعیین اسم التماس ایده روز». گلیب.

«ای برادر دلیرانه گئتمه کی بو طفل شیر خصلت و غضنفر صولتدور؛ اوْلمیا کی، حضرتونوزه نسبت بیر بی ادبلیک ائده»(۱۶۷). حضرت رسول آییتدی: «ای فاطمه، علی بانا نسبت طریق ادبه رعایت ائدەر. پس متوجّه اولوب، حضرت مرتضی مست خوابکن رایحۀ گیسوی[1] رسول اللّهی استشمام ائدوب دیدۀ حقیقت بینین آچوب ملاحظۀ نور رُخسار نبی و زبانحال ایله بو مقالی مترنّم اولدی:

شعر:

شُکــر کــیم اولدوم مشــرّف دوْلتِ دیــدارونــا

دیــدۀ خــونباریمی آچــدوم گــولِ رُخســارونا

اولمــادی ضــایع عــدم مــنزللرین قــطع ائتدوگوم

واصــل اولدوم پــرتو خــورشید پــر انــوارونــا

القصّه، اوْل شیر بیشۀ ولایتی حضرت رسول مهدیندن آچوب، کنارینه آلوب تهنیه طریقیله آییتدی:

شعر:

مــرحــبا ای قــبلۀ اربــاب عــزّ و احــتشام!

خــیر مــقدم ای شــه اصــحاب قــدر و احــترام

بــن کــی، مــبعوثم جــهان خــلقینی دعــوت قــیلماغا،

قــیلمادوم ســن گــلمەدن بــو امــره اقــدام قــیام.

ذات پــاکــون انــتظاریدی کــی، پــنهان غــیردن

مــوجب تأخــیر اظــهار نــبوّت والسّــلام

---

(۱) داش باسمادا «رایحۀ گیسوی مشکبار رسول اللهی» گلیب.

و بیر زمان زبان معجز بیان‌لارین برگ گول گیبی غنچهٔ دهانینا قـویوب لعابیندان (۷)کی، سر چشمهٔ اسرار **﴿وَما یَنْطِقُ عَنْ الهوىٰ﴾**(۱۶۸) دور، شربت **«هذٰا لُعابُ رَسُول اللّٰهِ في فَمي»**(۱۶۹) تَجَرُّع ائتدوردی.

روایتدورکی، حضرت مرتضی‌نون ابو طالبی منعیندن غرض او ایدی کی، ابتدای خلقتده حضرت رسول ایله مصافحه قیلا و رضاع امتناعیندن مقصود بو ایدی آغاز فطرتده لعاب لسان رسول اللهدن متجرّع اوْلا.

شعر:

قـــطره قـــطره زلال مـعرفتی ابـــر دریـــادن اکـــتساب ائـتدی

فیض حق اوْل هلالی ائتمه‌گه بدر قـــابل نـــور آفـتاب ائـتدی

القصّه طشت و آفتابه حاضر ائدوب، مصطفی ید قـمر شکـافله عـلینون غسلینه مباشرت ائتدی.

روایتدورکی، جانب یمینین غسل ائتدوکده اشارت سیز جـانب یسـاره منقلب اوْلدی. حضرت رسول بو حاله مطّلع اولدوقـدا گـریان اولدی، فـاطمه آییتدی: «ای برادر، سبب گریه نه دور؟» حضرت رسول آییتدی: **«ای فاطمه، بن بو طفلی ابتدای خلقتده غسل ائدیره‌م بو طفل بنی نهایت عؤمرومده غسل ائده‌ر و بن غسل ائتدوکده بو طفلی جانب یمیندن جانب یساره کندی منقلب اولدوغی گیبی بن داخی کندوم منقلب اولورام».**(۱۷۰)

القصّه حضرت رسول اوْل دُر شهواری پیوسته صدف‌وار کنارینده تربیب قیلوب غمخوارلیغین ائده‌ردی. و اول غنچهٔ نورسون ابـربهار گـیبی اوزه‌ریـنه گلوب گئدردی. مرتضی بئش یاشینا یئتدوکده ملک حجاز قلت امطاردن موْردِ ملالِ[1] قحط اوْلدی وعدم اغذیه‌دن احوال خَلْق اضطراب بولدی. و ابو طالب

(۱) داش باسمادا «غلا» وئریلمیشدیر. تطبیقچی.ع.م. آغلاشلی.

عیالمندایدی. بیر گون حضرت رسول عبّاسه آییتدی(۱۷۱): «سن توانگرسن و ابو طالب فقیر الحال و کثیر العیالدور. مناسب اوْلدور کی، شدّت قحط زائل اولانادک هر بیریمیز ابو طالبین بیر فرزندینه متکفّل اوْلالوم و آنا معیشت خصوصینده معاونت قیلالوم». اتّفاقلا ابو طالب حضورینه گلوب شرح حال ائتدوکده ابو طالب آییتدی: «عقیلی بنوملا قویین باقی اولادوملە سیز بیلورسیز» عبّاس جعفر طیّاری آلوب، حضرت رسول علیّ مرتضی‌یی قبول قیلوب. علی حضرت رسول کفالتیندەایدی اوْل زمانه دک کی، جبرائیل آنا مژدهٔ رخصت دعوت یئتوردی و علی آنا ایمان گتوردی و حضرت علینون بیر کُنیتی دخی ابو تراب(۱۷۲) ایدی و بو لقبدن بغایت خوش‌حال اولوردی. و تسمیه وجهینده اقوال مختلفدور.

شواهد النبوەده مسطوردور کی، بیر گون حضرت رسول فاطمه حجره سینه گلوب علی نی حاضر گؤرمیوب تفحّص ائتدوکده فاطمه آییتدی: «یا رسول الله، بعضی قضیەدن ملالتِ خاطر بولوب دیشره چیقدی؛ غالبا کی، مسجده تشریف بویوردی». حضرت رسول مسجده گلوب گؤردی کی، ردای مبارک بدن لطیفیندن دور اولوب، جسم شریفی آلودهٔ غبار اولمیش، حضرت رسول اوْل غباری پاک ائدوب صدا یئتوردی کی: «**قُمْ یا اَبا تُراب**».

عمّار یاسردن نقلدور کی، غزوهٔ عنتره بن و علی بیر درخت سایەسین خوابگاەائدوب تکیه قیلمیشدوق حضرت رسولون گذاری اوزەریموزه دوشوب آواز یئتوردی حضرت مرتضایه کی: «**قُمْ یا اَبا تُراب**»(۱۷۳) و بویوردی: «یا علی خبر وئرورەم سانا جمیع خلقدن اشقی ایکی بدبخت دور، بیری اوْل کی، صالح ناقەسین ذبح ائتمیش و بیری سنون محاسن شریفون قانونلا رنگین ائدەر». وحضرت علینون بیر کُنیتی داخی ابو الریحانه‌تین دور. جابر علیدن نقل ائدور

کی: «حضرت رسول اوچ گـون وفـاتیندان مـقدّم مـرتضایه آیـیتدی: «یـا ابـا الرّیحانه‌تین، سانا وصیّت ائده‌رەم کی، ایکی ریحانه حفظین کی، بیری حسن و بیری حسین دور؛ یا علی عنقریب سنون ایکـی روکـنون مـنهدم اوْلا و ایکـی عضوون انقطاع بولا». فی الواقع ائیله اوْلدی؛ اوْل حضرت رسول فوْت اولوب آندان صونرا حضرت فاطمه وفاتی صورت بولدی. حضرت علیدن نقل‌دور کی، بویورمیش: «بن جفا چوق چکدوم گردش روزگاردن و جؤور چوق گـؤردوم عالم غدّاردن جمله سیندن اصعب اوچ مصیبت ایدی و جمیع‌سیندن اعظم اوچ محنت ایدی؛ بیری وفات حضرت رسول کی، جـمیع مـهالکده پـناهوم و قـمو مکارهده اومیدگاهوم ایدی، آنون وفاتیندان صونرا هرگز هجوم نوایب بانا کم اولمادی و تعرّض اعدادن خاطروم ترفُّه بولمادی».

شعر:

ای خوش اول گونلرکی، بـیر اومّـید گـاهوم وارایـدی

مـــحنت عـــالم هــجومینده پــناهوم وارایــدی

بسـن فـقیره جـؤور قـیلدوقجا عـدوی سست رأی

عرض[1] حـالوم ائـتمه‌گـه بیر پـادشاهوم وارایـدی

ایکینجی مصیبت فوْت زهرا ایدی کی، مـصطفی‌دن صـونرا هـمرازوم و جمیع وقایعده چاره سازوم ایدی، چهرهٔ بقا پردهٔ خفایه چکوب شبستان عیشوی تیره و تار و کُلبهٔ احزانومی موْقِد نیران اضطراب و اضطرار ائتدی.

شعر:

دؤوردن وه کـــی، نـــصیبوم غــم هــیجران اوْلدی

گـــول بـــاغ امـــلوم غـــنچهٔ حـــرمان اوْلدی

---

(۱) داش باسمادا و فاروق قورتونجانین کتابیندا بئله گلیب «عرض احوال ائتمه‌گه بیر پادشاهوم وارایدی».

داغـــومه راحت ایـــچون پـــنبهٔ راحت بـــاسدوم

تـــوتوشوب اؤلداخـــی بـــیر آتش ســـوزان اؤلدی

و اوچینجی محنت جیگر گوشەلروم شهادتینون خبری ایدی کی، رسول اللهدان معلوم ائتدوم».

شواهد النبوّه مسطوردور کی(۱۷۴)، بیر سفرده حضرت مرتضانون گُذاری دشت کربلایه دوشوب، گریان اولوب بویوردی کی: «بو مقامدور مقتل اکابر شهدا و بو مکاندور موضع سَفکِ دماء و اعاظم آل عبا» صحابه صورت حال استفسار ائتدوکده آییتدی: «بو منزلده بیر طایفه مـقتول اولالار کـی، حسـابسیز بـهشته دخول بولالار». و بوندان زیاده ایضاح ائتمەدی و هیچ کیم بو سرّون حـقیقتینه یئتمەدی اوْل زمانه دک کی، واقعهٔ کربلا صورت بولدی و سفکِ دِماء اهل بیت واقع اولدی. الحق بو واقعەنون نسیمِ تذکاریندن آچیلان گولبرگِ ندامـتون هـر برگی بیر شعلهٔ جیگرسوزدور و بو حادثەنون سحاب اخباریندن سیراب اولان گولزار محنتون هر نهالی بیر ناوکِ دلدوزدور.

شعر:

بین جیگر اولدی قان بو واقعەدن	*تـیره اولدی جـهان بـو واقـعەدن*
هم یـئندی اخـتر ائـیلەدی افـغان	*هـم دوقـوز آسـمان بـو واقـعەدن*
گـــلدی فـریاده یـئرده وگـؤیده	*ملک و انس و جان بـو واقـعەدن*

القاب حضرت مرتضی بی‌نهایتدور، اوْل جملەدندور امیر النحل و یعسوب الدّین و کرّار و اسد اللّه. فردوس الاخبارده معاذ بن جبلدن نقلدور بو خبر کی، **حُبُّ عَلي حسنَةٌ لَا تَضُرُّها سَیِّئَةٌ و بغضَ عَليٍّ سیّئةٌ لَا تَنْفَعُهَا حَسَنَةٌ(۱۷۵).**

بیر گون حضرت رسول حضرت مرتضی‌نون جبین مبارکین اؤپوب عبّاس ابن عبدالمطّلب آییتدی: «یا رسول الله، بـو شـخصی سـئوەرمیسن؟» حـضرت

رسول آییتدی: «ای عبّاس، بو شخص بنوم محبوبومدور و گمانیم یوخدور کی، بونون محبّتیندن تغافل ائتمک بانا ممکن اولا. ای عمِّ بزرگوار، حکمت حق هر پیغمبرون زریبتین کندی صولبینده مودوع ائدوب، بنوم زرّیتومی بونون صولبینده مقرّر ائدوب قیامته‌دک بنومله شریک نَسَبْ اوْلمیش».

امام ترمذی علیه الرحمه نقل ائتمیش کی: سلمانا سؤال ائتدیلر کی: «افراط محبّت مرتضی‌یه سبب نه دور؟» سلمان آییتدی: «حضرت مصطفی‌دن ائشیتدوم کی بویوردی: «هر کیم بنی سئوه‌ر علینی سئوه‌ر. و هر کیم علینی سئومز بنی سئومز». و حق تعالی‌دن آنونچون دُعا قیلمیش کی: «یا ربّ محبّت قیل آنونلا کی مرتضیٰ‌یه اظهار محبّت قیلا و عداوت قیل آنونلا کی، مرتضی‌یه عداوت قیلماغی کندویه لازم بیله».

شعر:

فرضدور کیم اولا صغار و کبار	*مایل حبّ حیدر کرّار*
آنون ایچون دئمیش رسول الله	*حضرت حقّه وَال من والاه*
ای کی لطف ایلاهه طالب سن	*روز محشر نجاته راغب سن*
اولما اول شاها دوشمن بدخواه	*هدف تیر عاد من عاداه(۱۷۶)*

شواهد النبوّه‌ده امام مستغفری اسنادیله مسطور دور کی: «صلحای زماندان بیر متّقی پاک اعتقاد و بیر عابد صافی نهاد دئمیش: «بیر گئجه واقعه‌مده گؤردوم؛ عرصات قیامت قائم اولمیش و محاسب قضای خلق اوّلین و آخرین حاضر ائدوب نَصْبِ میزان قیلمیش و بن متوجّه صِراط‌ایکن حضرت رسولی گؤردوم کنارِ حوضِ کوثرده، حسن و حسین ساقی اولوب صحرای محشر متعطّش‌لرین سیراب ائتمه‌گه تعیین اوْلینمیشلار. بن داخی اشتیاق تماملہ خدمت‌لرینه مشرّف اوْلوب بیر جرعه التماس ائتدوم». حضرت رسول آییتدی:

«سانا رشحاتِ کوثردن نصیب یوقدور». مأیوس اولوب آییتدوم: «یا رسول الله علّت مانع نەدور؟» آییتدی: «ای غافل سنون جواروندە بیر شقی وار، ساقیءِ کوثر مذمّتین ائیلروسن احوالینە مطّلع‌سن منعینە اقدام ائتمزسن». دئدوم: «یا رسول الله منعین ائیلەسم هلاکوم قصدین ائیلر». حضرت رسول الله بیر مجرّد تیغ وئروب بویوردی کی: «بو تیغلە اوْل ملعونی هلاک ائت». بن داخی واقعە مدە آنی قتل ائتدوم رسول خدمتینە مراجعت ائتدوکدە حسینە امر ائتدی کی، بانا سو وئرە. نشاط تماملا بیدار اولدوقدا صبح ایدی. ناگاه ائشیتدوم کی، فریاد ایدوب دیرلر[1] کی «فلان کیمسەنی بو گئجە بسترینده ذبح ائتمیشلر». حاکم خبردار اولوب، جمیع همسایەلری تهمتلە حبس ائدوب، بن داخی اوْل گروهە داخل ایدوم. چون بیلوردوم کی، همسایەلرون اوْل قضیّەدن خبرلری یوق ایدی. صدقدن نجات ایستەیوب حاکیمە صورت واقعەیی شرح ائتدوم. حاکیم مُحبّ خاندان ایدی. کلاموما تصدیق ائدوب آییتدی: «ای عزیز بن داخی آنون حقیقت احوالینە مطّلع ایدوم. کندی جزاسینە یئتمیش «جزاک الله خیراً»(۱۷۷).

شعر:

تیغ باطن تیغ ظاهردن بتر خونریز اوْلور   ظاهر و باطنیدە شمشیر ولایت تیز اوْلور

و بو داخی شواهد النبوّەدە مسطوردور کی ابراهیم ابن هشام مخزومی مدینەدە والی ایکن هر جمعە گونی خلقی منبر آیاغینە جمع ائدوب و کندی منبرە چیقوب مرتضی‌نی مذمّت ائدەردی. بیر گون منبر آیاغیندا بانا خواب غلبە ائدوب واقعەمدە گؤردوم کی، حضرت رسولون مرقد مبارکی شق اولوب کافور گون لباسلا بیر کیمسەنە چیقوب آییتدی: «ای عبداللّه، سنی بو ملعونون کلماتی مکدّر ائتمزمی؟» دئدوم: «بلی یا رسول اللّه، ملول ائدیر آمّانە چارە حُکم حاکم

(۱) دئییرلر.

مطاعدور». دئدی: «ای عبدَاللّه، مشاهده قیل کی، آنـا قـهر الهـی نـه سـیاست گؤستریر». بیدار اولوب نظر ائتدوکده گؤردوم، منبردن دوشوب هلاک اوْلدی.

شعر:

جام بغضی مرتضی نوش ائیله‌ین ناکسلره　　ساقی دؤوران وئرور زهـر هـلاهل عـاقبت

هـم گـؤرورلر عـالم صورتده آثار بـلا　　هم چکـرلر بـند اغـلال وسـلاسل عـاقبت

روایت‌دور کی، غزوهٔ خیبرده حضرت رسول بویوردی کی: «یارین رأیتی بیر کیمسه‌یه وئرسم گرک کی، چهرهٔ مبارکینده نور **«یُـحِبُّ اللّـهَ وَرَسُـولَهُ»**(۱۷۸) درخشان و ناصیهٔ پاکینده نشان **«یُحِبُّهُ اللّهُ وَرَسُـولُهُ»** عـیان اوْلا»(۱۷۹). صـباح اوْلدوقدا رایتی مرتضایه وئردی. و بو داخی روایت‌دور کـی، حـین مـحاصرهٔ طائف، حضرت رسول علی ابن ابو طالبی حاضر ائدوب زمان طـویل آنـونلا مشاورت قیلدی. لشکر متحیّر قالوب آییتدیلر. «آیا صاحبِ وحـیه‌نه احـتیاج مشاورت؟» حضرت رسول واقف اولوب آییتدی: «بن کندی رأیومله آنا شـرح راز ائتمه‌زه‌م حضرت عزّت تجزی[1] ائتمیشدور». و بو خبرِ صحیح[2] نسائی‌ده ترمذی اسنادیله منقولدور کی.

شعر:

اوْل ایـدی مـحرم رسـول الـلـه　　سـرّ ذات وصـفاتدن آگـاه

کـاتب نـقش نـامهٔ تـنزیل　　خـازن گـنج خـانهٔ تأویـل

آفـتاب سـپهر فـضل وکـمال　　نو بهار ریـاض جـاه و جـلال

اوْل سُلطانِ سریر سلونی کی، آفتاب کیفیّت ذاتی مشرق **«عَلِيٌّ مِـنّي وَاَنـا**

(۱) داش باسمادا «امر ائتمیشدیر» ـ وئریلمیشدیر ـ تطبیقچی: ع.م آغداشلی.

(۲) دوقتور گونگؤرون تحقیقی کتابیندا و فضولی عصری الیازمادا بئله گلیب. «بو خبر صحیح کیسایی‌ده ترمذی اسنادیله منقولدور».

مِنْهُ»(۱۸۰) دن لامع و اختر صفاتی **«یا عَلي اَنْتَ مِنّي بِمنْزِلَةِ هارُونَ مِنْ مُوسیٰ»**(۱۸۱) سپهریندن طالعدور و خزانهٔ اوصافیندن **«اَنا مَدینَةُ الْعِلْمِ وَعَليٌّ بابُها»**(۱۸۲) بیر گُهردور، رشتهٔ درِّ اشتهاره منتظم و حدیقهٔ محاسن و مناقبیندن **«سَلُوني عَمّا دُوْنَ الْعَرْش»**(۱۸۳) بیر غنچەدور، نسیم ایضاح و اتضاحدن متبسّم و جُمله فضائلدن علمی اوْل غایتدەایدی کی، بیر گون پایهٔ منبری پابوس شریفیله مشرّف قیلوب بویورمیش کی: «روحوم قبضهٔ قدرتینده اوْلان معبود حقّیچون کی، اگر فرمان یئتوب زبور و تورات و انجیل تکلُّم قیلسالار بن جمیع اسرارلاریندان خبر وئرەیدوم و آنلار اتفاقلا بانا تصدیق وئرورلردی». و عبادتی اوْل مرتبەدەایدی کی، هر گئجه خلوتیندن بین تکبیر استماع اولونوردی، تکبیرات فرایض و سُنن معهودەن غیری. و حلمی اوْل درجەده ایدی کی، بیر گون بیر بنده سینی یئتمیش کرّه ارفع اصواتلا طلب قیلدی، جواب ائشیتمیوب مطالبەسینه توجه ائتدوکده گؤردی کی، حجره قاپوسیندا دورمیش، آییتدی: «نئچون جواب وئرمەدون؟» آییتدی: «یا علی ایستەدوم کی سنی غضبناک ائدم». علی آییتدی: «ای غافل بن اوْل کیمسەیم کی، سنی بو امتحانا مأمور ائدەنی غضبناک ائدەرەم یعنی ابلیسی». و اوْل بندەیی آزاد ائتدی، مدّت عؤمرینده معاشین قبول ائتدی، حقّا کی، بو نهایت حلمدور، و تواضعی اوْل غایتده ایدی کی، زمانِ خلافتینده کی، حدّ مغربدن سمرقندەدک تحت حکومتیندەایدی، کوفەده پیاده تردُّد ائدوب ارتکاب رُکوب خیل ائتمزدی. بیر گون بعضی حوائج آلوب، کندی گؤتوروب، خادملرینون بیری آییتدی: «یا امیر المؤمنین بو خدمت رجوعن بندەیه التفات ائت». بویوردی کی: **«اَبُو الْعِیال احَقُّ اَنْ یَحْمِلَ»**. خادمی آییتدی: «سن خلیفهٔ زمانسان و سلطان جهان، بو عمل سانا نسبت موجب تخفیفدور». بویوردی کی: **لا« یَنقُصُ الرَّجُل مِنْ کَمالِهِ اذا حَمَلَ لِعیالِهِ»**(۱۸۴) و سخاوتی اوْل مرتبەدەایدی کی،

عالم فانیده دؤرت درهمی اولوب بیرین سرّله، بیرین جهرله و بیرین گئجه و بیرین گوندوز تصدُّق ائدوب شأن شریفینده آیت **﴿الَّذینَ یُنْفِقُونَ اَمْوالَهُمْ بِـالَّلیْلِ وَالنَّهارِ سِرّاً وَعَلانِیَةً﴾**[1](۱۸۵) نازل اوْلوب و جمله عالمه انتشار و اشتهار بولدی. و فقر و فاقه‌ده اوْل مقدار ایدی کی، کیفیتی آیة **﴿وَیُطْعِمُونَ الطَّعامَ علىٰ حُبِّهِ مِسْکیناً وَیَتیماً وَاَسیراً﴾**[2](۱۸۶) مـضمونیندا درجـهٔ وضـوحه یـتئمیش و درجـهٔ کـمال احسانی آیهٔ کـریمهٔ **﴿وَیُؤْتوْنَ الزَّکوٰةَ وَهُمْ رَاکِـعُونَ﴾**[3](۱۸۷) مـعناسینی ثـابت ائتمیش. روایت‌دور کی، بیر گون زمان خلافتینده خزانهٔ بـیت المـاله گـیروب جمعیّت سیم و زر گؤرۆدوکده آییتدی کی: «**یَا حَمْرا یَا بیضَا غُرّا غَیْری**»(۱۸۸) یـعنی «ای زر زرد رُخسار وای نقرهٔ ناتمام عیار جلوهٔ دلربا و عشوهٔ عقوبت فزاایـله غیره غرور وئرون کی، زیرا بن سیزه ائیله طلاق وئرمه‌میشم‌کی، مراجعتی ممکن اوْلا و بیر غایتده سیزی ترک ائتمه‌میشم کی تجدید مصاحبت صورت بولا».

شعر:

اولسا زر خورشید، آنی حفظ ائـتمه‌زه‌م گـردون مـثال
نـقره مـاه اولسـا، آنـا خـورشیدوش صـالمان نـظر
رفـعتوم بـابینده‌دور خـاک سـیه خـورشید و مـاه
هـمتّوم یـانینده دور طـوپراغـه یکسـان سـیم و زر

---

(۱) اونلار کی، نفقه‌سینه عائد مالینی گئجه و گوندورز، گیزلی و آشکار داغیدیر. (بقره ۲۷۴). بو آیه‌نین کاملی بئله‌دور «الَّذینَ یُنْفِقُونَ اَمْوالَهُمْ بِالَّلیلِ وَالنَّهارِ سِرّاً وَعلانِیَةً فَلَهُمْ اَجْرُهُمْ عَنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَیْهِمْ وَلا هُمْ یَحْزَنُون» اوکسلر کی اموالّلارین گئجه و گوندوز گیزلینده و آشکاردا انفاق ائده‌رلر، اونلارین اجر و ثوابی پروردگارین یانیندا محفوظدیر و هیچ نوع قورخی و غصّه اونلاراوچون اولمیاجاق».

(۲) تام حجتله یوخسوللارا، یتیملره، و اسیرلره طعام وئریرلر. (الانسان ـ ۸).

(۳) اونلار زکوة وئریرلر، نماز قیلیرلار، اونلار رکوع حالیندا زکوة وئریرلر. (المائده ـ ۵۵).

و جمله کراماتیندان بیری اولدور کی، پای دولت رکاب سعادته باسدوقدا افتتاح تلاوت کلام ائدوب صدر زینه متمکن اولوب بیر رکابه داخی قدم باسینجا ختم ائدەردی(۱۸۹). و شواهد النبوەده مسطوردور کی: «اسما بنت عمیسه، فاطمەدن نقل ائتمیش کی: «شب زفاف عرصهٔ ارض آنونلا تکلُّم ائتدوگین استماع ائتدوم. صباح اولدوقدا تحیّر طریقیله حضرت رسوله اوْل حالی عرض ائتدوکده سجدهٔ شُکْر ائدوب بویوردی کی: «ای فاطمه، بشارت سانا کی زوجونه سعادت تفضیل وئروب ایزد تعالی آنی یئر یوزینون خلقیندن افضل ائتدی». و بو داخی شواهد النبوّەده مسطوردور کی: حرب صفّینه توجه ائتدوکده قلّت آب واقع اوْلوب لشگر یمین و یساره تردّود ائدەرکن بیر دئیره یئتدیلر. راهب خبر وئردی کی، فلان منزلده بیر چشمه وار. لشگر متوجه اوْلدوقلا سمتدن منحرف اوْلوب اوْل جانبه عنان تاب اولدوقدا حضرت شاه آییتدی: «غیر جانبه گئتمین». هم اوْل منزلده بیر صخره گؤروب اشارت ائتدی کی، «گؤتورون». جمیع لشگر هجوم ائدوب اوْل صخرەیی گؤتورمکدن عاجیز اولدیلار. حضرت شاه انگشتِ خیبر گشاایله اوْل صخرەیی گؤتوروب آلتیندان بیر چشمهٔ زُلالِ خوشگوار چیقوب، تمام لشگر سیراب اولدوقدان صونرا یئنه اوْل صخرەیی چشمه اوزەرینه قویوب دفن ائتدوردی. راهب بو کرامتی گؤروب آییتدی: «ای عزیز، سن رسولمیسن؟» دئدی: «یوق بن وصیّ رسولم». راهب اخلاصله رسول اللـهه ایمان گتوروب مسلمان اولدی. حضرت امیر سبب سؤال ائتدوکده آییتدی: «یا ابا الحسن، متقدملریمیزدن انتقال ائدن و کتابلاروموزدا مسطوردور کی، بو موضعده بیر چشمەوار، آنون اظهاری میسّر اوْلماز، الاّ رسوُله یا وصیّ رسوله، و بوگون بو کرامت سندن ظاهر اوْلدی؛ معلوم ائتدوم کی، سن وصیّ رسولسن، مُرادومه یئتدوم»(۱۸۹).

القصّه ترک دئیر ائدوب، ملازمت شاه‌مردانی اختیار ائدوب، ملازمتینده محاربه‌لر قیلوب سعادت شهادته یئتدی.

شعر:

خدمت اهلینه سیم و زر وئرمک شاهِ مُلکِ مجازه عادتدور[1]

حاصل خدمت نبیّ و ولی شرف رتبهٔ شهادتدور

حقّا کی، حضرت علیِّ مرتضی‌نون اوصاف حمیده و اخلاق ستوده‌سینده استدعای حصر تحریر و داعیء ضبط تکریر خارج احاطهٔ قدرت بشر و مشاهدهٔ صورت احوالی مافوق امعان نظردور. اوْل جُمله‌دندور غزوهٔ بدرده و حرب اُحُدْده ملحوظ اولینان آثار نزول لا فتی و مقاتلهٔ عمرو و عنتر و محاربهٔ مرحب یهودی و قلع باب خیبر و حرب عُتبه و شیبه.

شعر:

بیر سروِرون کی شهرهٔ حُسن خصالیچون وَصّافی هَلْ اَتیٰ اولا مدّاحی اِنَّما

لایق ده گول کی، ائیله‌یه خورشید ذاتی‌نون دامان اتّصالینی آلوده هر سها

راویٔ گولزار سخن و ناقلِ اخبارِ کُهَن اوْل شهریار مسند امامت و شهباز اِوج ولایتون میدان صفاتیندن (مناقبیندن) عجز ایله عنان تصرّفی منعطف و منحرف قیلوب اخبار وفاتیندان بو طریق ایله بیر شمّه بیانه گتورمیش و بیر ذرّه ظهوره یئتورمیش کی، چون مسند خلافت مقدم شریفلریله عرش‌سای اوْلدی و جلوس مبارک‌لریله حق مرکزینده قرار بولدی، اتّفاقا واقعهٔ جمل وصفّین واقع اولوب قضیهٔ حَکَمَیْن صورت بولدوقدا اول معرکه‌دن کوفه‌نون عبّاد و زُهّادیندن دؤرت بین نفر کیمسنه اوْل شهریارون تحت لوای نصرتیندن چیقوب و

(۱) دوقتور شیما گونگؤرن کتابیندا بو مصرع بئله‌دیر. «شاه ملک حجازه عادتدور» قالان کتابلارین هامیسیندا «شاه ملک مجازه عادتدور» گلیب.

اطاعتیندن تمرُّد ائدوب دئدیلر: «**لا حکم الّا الله**»[1](۱۹۰) و سککیز بین نامرد داخی اطراف و جوانبدن آنلارا ملحق اوْلوب ابن کواکئی[2] کندیلرینه سردار ائدوب خروج ائتدیلر و حضرت مرتضی ابن عبّاسی رسالت طریقیله آنلارا ارسال ائدوب نصیحت قیلدی، قبول قیلمیوب، آییتدیلر: «چون علی اوْل حُکْمه راضی اوْلدی بیز آندان مُبرّا اوْلدوق». ابن عبّاس مأیوس مراجعت قیلوب، حضرت شاه قیام حجّت ایچون بالذّات آنلارا مقابل دوروب نصیحت ائتدوکجه عنادلاری زیاده اوْلدی، آییتدی‌لر: «یا علی، گوناه عظیم ائتمیش سن؛ اگر تؤوبه قیلوب یئنه تدریجله ترتیب سپاه ائدوب و متوجّهِ شام اولسان و محاربه قیلسان سنونله مصالحه ائده‌روز و اگر بو مصالحه‌یه راضی اولمازسان سنونله حرب ائده‌روز». حضرت علی آییتدی: «سیز ابتداء حرب ائتمه‌ییـنجه بن حرب ائتمه‌زم».

القصّه هر جانیبدن لشگر جمع اولوب تهیّهٔ اسباب حرب ائتدوکجه حضرت علی آنلارا التفات ائتمزدی اوْل زمانادک کی، فسادلاری قاعدهٔ اعتدالدان متجاوز اولوب مسلمانلارا تغلُّب وتسلُّط ائده‌ر اوْلدیلار و داعیه قیلدیلار کی، حضرت امیر متوجّه شام اولدوغین تحقُّق ائتدوکده کوفه‌یه متوجه ائدوب غارت قیلالار. لشگر اسلام بو خبردن متردّد اوْلوب آییتدیلر: «یا علی خوارج دفعین ائتمه‌ییـنجه هیچ یانا گئتمک اولماز و بو فسادون ضررینئن تغافلِ ائتمک اوْلماز».

شعر:

حقیر گؤرمه عدویی کی، عقرب کورون ‌‌‌‌ ‌ دُمی دوشنده فسادی فـزوندور اژدردن

---

(۱) فضولی عصری الیازمادا گلیب. «لا حکم اِلا بالله» داش باسمادا گلیب. «ان الحکم الا اللـه» حکم آللهیندیر.

(۲) ابن کرّاری، ابن کوائی و ابن کواکئی گلیب.

تصوّر ائتمه کی، خصم قویدن اوْلا عیان   مـضرّتی کـی، یـئتر دوشـمن مـحقّردن

حضرت امیر بیر نوبت داخی عباسی ارسال ائدوب نصحیت ائتدی؛ اثـر اجابت گؤرمه‌یوب، یئنه کندی بالذّات آنلارا مقابل دوروب نصیحت ائتدوکده، اوْل جمله دن ابن کوانی[1] کی، امیر خـوارج ایـدی، اوْن نـفر اقـرباسی ایـله خوارجدن رجوع ائدوب و سکیکیز بین نـفر داخـی: «**التـوبةُ التـوبةُ**» دئـیوب، خوارجدن دؤنوب لشگر اسلامه مُلْحق اوْلدیلار و باقئ خوارج عـبدالله ابـن وهبی و قرقوس ابن زبیری کندیلرینه امیر ائدوب جانب نهروانه توجه قیلدیلار و حضرت امیر رایتِ ظفر اتینی[2] متحرك ائـدوب عـقب‌لرینجه روان اولدی. حضرت رسول بو طایفه یه مارقین دئیوب حضرت امیره مـخالفتلریندن خـبر وئرمیشدی و جبرائیل بونلارون خبرین حضرت رسوله گتورمیشدی و شواهد النبوه‌ده مسطوردور کی؛ حضرت رسول مرتضیٰ‌یه خـبر وئـردی کـی، حـرب ائده‌جکسن مارقین جماعتیله یعنی خوارجله و سردارلاری ذوالثدید نـام بـیر ملعون اوْلا، پستان نساءگیبی سینه سینده بیر لحم زائد وار اوْلا و نسخ اصفهانی دلایلینده اسناد درستله منقولدور ابو سـعید خـزری‌دن کـی «حـضرت رسـول خدمتینده ایدوم، قسمت غنائمه مشغول ایدی. بنی تمیمدن ذوالخویصره نام بیر کیمسه حصّه‌سینه راضی اوْلمیوب آییتدی»: « یا رسول الله، رعایت عدل قیل»، حضرت رسول بویوردی کی: «بن عدل ائتمه‌سم کیم ائده‌ر؟» فاروق آییتدی: «یا رسول الله، رخصت وئر کی، بو بی ادبی جزاسینه یئتیره‌ییم». حـضرت رسـول آییتدی: «یا عمر، صبر ائت کی، عن قریب امثال و اقـرانـیله حـیطهٔ اسـلامدان چقالار نئته کی قوس قویدن تیرِ پرّان خـروج ائـده‌لر. افـضل اهـل اسـلامه و

---

(۱) بو آد دوقتور گونگؤر کتابیندا «کواکه» گلیب. آمّا باشقا کتابلاردا «ابن کوانی».

(۲) دوقتور گونگؤرون کتابیندا گلیب. «رایت ظفر آیت».

مهترلری بیر مدبّر سیاه چرده اولوب کتفینده پستان نسایه شبیه بیر لحم زائد اوْلا». حقّا کی، من ابو سعیدم بو کلماتی حضرت رسولدن استماع ائتدوم و مشاهده قیلدوم کی، علی بو طایفەایله حرب ائتدی و قتلا آراسیندا مهترلرین بولوب اوْل نشانەیی اوندا گؤردوم».

بیت:

زبـان مـصطفی مـعجز بـیاندور چـو جـبریلِ امـینه هـمز بـاندور

روایتدور کی، توجّه غزای خوارجده لشگر حضرت امیر نهروان قُربینده بیر دئیره یئتوب راهبِ دیر دیر نعره اوردی[1] کی: «ای لشگرِ[2] اسلام امیرونوزه اعلام ائدون بو جانبه گلسون». حضرت امیر واقف اولوب، عنان عـزیمتی اوْل جانیبه منعطف ائدوب دئیره یئتدوکده راهب آییتدی: «ای سردارِ لشگر اسلام، بو گونلر ستارۀ طالع هبوطه مایلدور، صبر ائت کی، درجۀ صعوده یـئتوب طـالع اسلام قوی اوْلا» حضرت امیر آییتدی: «ای راهب، دعوای حُکم نجوم ائدەرسن، فلان ستارەدن بانا خبر وئر». راهب آییتدی: «بن بو سـتارەدن واقـف دگـولم». حضرت امیر آییتدی: «ای راهب، معلوم اولدی کی احـوال آسـمان مـعلومون دگول، احوال عرضدن خبر صورابیم؛ حالا قدم باسدیغون منزلده نه مدفوندور؟» راهب آییتدی: «بیلمه زەم» حضرت امیر آییتدی: «بیر ظرفدور بو نشـانەایـله و ایچینده بیر مقدار درم وار؛ بو عددله و بو نقش سکّەایله». راهب آیـیتدی: «ای عزیز، بو مُکاشفه سانا قندن حاصل اولدی؟» حضرت امـیر آیـیتدی: «رسـول اللەدان، کی خبر وئرمیشدی و بویورمیشدی کی: «بیر لشگرله حرب ائـدەسن؛ آنلارون لشگریندن اوندان اکسیک قورتولا و سنون لشگروندن اوندان اکسیک

---

(۱) اوردی = ووردی.

(۲) داش باسمادا «عسگر اسلام» گلیب.

شهید اوْلا». راهب متحیّر اولوب، امتحان ایچون قدمی آلتیندا کی، یئری حفر ائتدوکده اوْل ظرف مُقرّر اوْلان درم و نشانه ایله چیقوب، راهب فی الحال ایمانه گلدی و حضرت امیر ملازمتین اختیار ائدوب خدمتینده نهروانا متوجّه اوْلدی(۱۹۱).

شعر:

هر سعادتمنده کیم توفیق دۆولت یار اولور

واقف سرِّ نهان و کاشفِ اسرار اولور

نقل‌دور کی، جُندب ابن عبدالله ازدی دئمیش: «بن مرتضی ایله حرب جمل و صفّینده همراه ایدوم؛ اگر چی ولایتینده شکّوم یوخ ایدی، آمّا نهروانه نزول واقع اولدوقدا بو خاطرومه یئتدی کی، حربینه اقدام ائتدوگوموز طائفه‌نون جمیعسی عُبّاد و زهّاددور. ایمدی بونلاری قتل ائتمک[1] امری عظیم گؤرنور. صبحدم لشگردن دیشره چیقوب، سنان و رمحی دل زمینه محکم قیلوب سپروم سایه‌بان ائدوب سایه‌سینده قرار دوتمیشدوم. حضرت امیر تنها بندن یانا گذار ائدوب آییتدی: «ای جندب، سویا گومانون وارمی؟» مظهرهٔ پر آب وارایدی، تسلیم ائتدوم؛ نظرومدن غائب اولوب مدّت طویلدن صونرا پیدا اوْلدی تجدید وضوء قیلمیش، یانومدا قرار دوتدی، بو حاله مُقارِن بیر سپاهی پیدا اولوب حضرت امیر آییتدی: «ای جندب، بو سپاهی‌دن نهروان احوالینی سؤال ائت». سؤال ائتدوکده سپاهی آییتدی: «مخالف‌لر نهروانی کئچدیلر». حضرت امیر آییتدی: حاشا غلط‌دور بو خبر». سپاهی مبالغه قیلدی کی: «واللّه نهروانی عبور ائتدیلر». بو حاله مُقارِن بیر سپاهی داخی گلوب بو خبری مؤکد قیلدوقدا، حضرت امیر حدّت ایله آییتدی»: «البته بوخبر غلط‌دور؟ نئجه گئچه‌لر نهروانی

---

(۱) داش باسمادا «بونلاری قتل ائتمک عظیم گوناه گؤرینور» گلیب دیر.

کی، آنلارون مِوْضع سفک دمالری بـو جـانیبده‌دور». بـونی دئـیوب یـئریندن دوردی. بن بو گُفتاری تردّودوم تمیّزینه میزان ائتدوم و خاطرومده مقرّر قیلدوم کی، اگر دعواسی کذب اولوب اهل نهروان عبور ائتمیش اوْلالار، آنونلا قـتال ائدنلرون مقتداسی بن اوْلام؛ و اگر گفتار صحیح اولوب عُبور ائتمه‌میش اولالار، آنا جانومی جُمله‌دن مقدّم فدا قیلام». حقّا کی، نهروانا قریب اولدوقدا گؤردوم کی، رایات مخالف هنوز یئریندن متحرّک اولمامیش و اوْل لشگردن بیر فردی عُبور ائتمه‌میش. بن رأیومدن منفعل ایکن حضرت امیر قفامدن گلوب، کتفومی دوتوب دبردوب آییتدی: «ای جندب، حقیقت حال معلوم اولدی‌می؟» دئدوم: «بلی یا امیر المؤمنین».

شعر:

اوْلکـــــی صــــدق صـحّت گـفتارینا شکّـــاک اولا

آنـــا قـــابلدورکــی، شـمشیرونله بـاغری چـاک اولا

روایت‌دور کی، کنار نهرواندا سپاه خوارج سبزهٔ لب جویبارگیبی صـف چکوب دوردوغین و علملرین جؤولانا گـتوردوکلرین گـؤروب، سـپاه شـاه عالمپناه بی اختیار متوجه حرب اولوب، بنیاد کارزار قـیلدیلار و اوْل صَـفون سایه‌سین صفحهٔ روی زمیندن گؤتورمه‌گه متوجّه اوْلدیلار. لشگر کُفْر و سـپاه اسلام نور و ظُلام گیبی بیر بیریله ممزوج اوْلوب، نائرهٔ جدال و قـتال اشـتعال بولوب بیر نبرد اولدی کی، هر نقشِ نعلِ سمند بیر حضرهٔ قـبر اولسـایدی قُـتلا دفنینه وفاقیلمازدی و هر ذرّهٔ غبار بیر کوهسار اوْلسئیدی خونابهٔ قتلا سئیلینون رهگذارین دوتا بیلمزدی.

شعر:

خاکه خون دؤکدی زخمدن بدخواه	*لعل نـاب اوْلدی نـعل دولدول شـاه*
اوْلدی مـــقراض ذوالفــقار شــعار	*قـــطع عــــقد ســـلاسلِ فُـجّار*

آخر الامر صبح ظفردن آفتاب فتح طلوع ائدوب، لشگر اسلامه پرتو بیراقدی و آفتاب مهجۀ لوای اسلام شعلۀ آتش اولوب سپاه اعدانون فراهم قیلدوغی اسباب تدبیر و امتعه تداروکین یاقدی. ﴿**وَاللّٰهُ یُؤَیِّدُ بِنَصْرِهِ مَنْ یَشَآءُ**﴾[1](۱۹۲) دن نسیم عنایتی ﴿**فَقَدْ جَاءَكُمُ الْفَتْحُ**﴾[2](۱۹۳) متحرّک اولوب و سر چشمۀ ﴿**إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحاً مُبِيناً**﴾[3](۱۹۴) دن زلال مکرمت ﴿**نَصْرٌ مِنَ اللّٰهِ**﴾[4](۱۹۵) ترشیح قیلوب، لشگر اسلام منصور و سپاه اعدا مقهور اولدی و ستارۀ اهل حق حصول سعادت قیلوب اختر ارباب بطلان اثر و بال بولدی.

شعر:

هر سپاهون کیم اولور سرداری شاه اولیا
هیچ شک یوق کیم نه یانا عزم ائده منصور اولور
هر یانا کیم صالسا پرتو روشن ائیلر آفتاب
قانده کیم ابر بهار ائتسه گُذر معمور اولور

روایتدور کی، اوْل دؤرت بین بدبختدن اوچ بین دوقّوزیوز دوقسان بیر نفر مقتول اولوب. دوقّوز نفر فرار ائتمیشدی و لشگر اسلامدان همان دوقّوز سعادتمند دؤولت شهادته یئتمیشدی. حضرت امیر امریله کشته‌لر آراسیندا ذو الثّدید(۱۹۶) دئدیکلری ملعونی بولدیلار هم اوْل نشانه‌ایله کی، حضرت رسول خبر وئردیگی نشانلا.

القصّه حضرت سلطان ولایت فتح نهروان مهماتین سر انجام ائدوب مسند استقلال و استعلاده متمکّن اوْلدوقدا اکابر و ا شرافه یوز طوتوب آییتدی:

---

(۱) آللاه اؤز ایسته‌دیگی شخصه یاردیم ائده‌ر.

(۲) البته غلبه‌لیک سیزیندیر. (الأنفال: ۱۸).

(۳) حقیقتاً بیز سنین‌اوچون آیدین بیر قاپی آچدیق. (فتح: ۱۳).

(۴) یاردیم آللاهداندیر. (الصف ۱۳۹).

«کیمدور کی، کوفه یه فتح نامه ایلتوب نصر تومورزدن خبر وئره؟» عبدالرّحمٰن بن ملجم مرادی آیاغا دوروب آییتدی: «اگر اجازه اولورسا بوخدمتون اهلی‌یم».
حضرت امیر آییتدی: «ای ابن ملجم سنون بوندان زیاده خدمتون بیزه یئتەجک، دور مردانه اوْلغیل».

روایتدور کی، ابن مُلجم دیار مصردن اولوب عثمان قتلینه گلن قوْمله همراه گلوب کوفه ده قالمیشدی(۱۹۷). و بیر روایت داخی اولدورکی، حضرت امیر متوجّه حرب خوارج‌ایکن هر جانیبدن لشگر طلب ائدوب، یمندن ابن ملجم گلمیشدی و هر کیم بیر تحفه گتوردوکده آنون بیر شمشیر آبداری اولوب هدیه طریقیله حضرت امیره عرض ائتدی. حضرت امیر آندان انحراف ائدوب هدیه‌سین قبول ائتمەدی. ابن مُلجم خلوتده حضرت امیر حضورینا گلوب آییتدی: «ای شاه دولدول(۱۹۸) سوار وای کار فرمای ذوالفقار، نیشه «نه ایشه، نه سببه» خلق آراسیندا بو بندەنی شرمسار ائدوب هدیّه‌سین قبول ائتمەدین» حضرت امیر آییتدی: «ای ابن مُلجم، نئجه آلماق اولور سندن بیر تیغی کی، سنون مُرادون بندن آنونلا حاصل اولور؟» ابن ملجم بو خبردن متوهّم اولوب بُنیاد جزع قیلدی کی: «یا امیر المؤمنین، حاشا کی حضرتوزه نسبت بندن ترک ادب صادر اوْلا؛ حقّا کی، سنون دؤولت ملازمتون تمنّاسیندا ترک وطن قیلمیشام و سنون هوای خدمتون تولّاسیندا مقیم دیار غربت اولمیشام».

شعر:

حاشا للّه کیم سانا بن یار ایکن اغیار اولام
نقض پیمان و خلاف عهد ائدوب غدّار اولام

آرزوی دؤولت دونیا و دین ائتمز مییم
ایستەمزمی خاطروم عالمده برخوردار اولام

حضرت امیر آییتدی: «ای بی‌وفا، شک یوقدور کی، سن آئینهٔ رخسار و مه غبار فنایئتوره‌رسن و شایبه یوق آنداکی، سن خاندان ولایتدن ذؤوق و صفا اثرین گؤتورورسن».

شعر:

بیگانه دور طریق وفادن جبلتون
بیدادرور ایشون ستم و جور عادتون
لاف وفای عهد اورارسان ولی نه سود
چون حفظ عهد قیلماغا یوقدور مروّتون

ابن مُلجمون اعضاسینه وهمدن لرزه دوشوب رخسار بی شرمینده خلاف عادت عرق خجالت ظاهر اولوب آییتدی: «یا امیر المؤمنین امر ائت دست نا مبارکومی قطع ائتسونلر کی، بوضرر اندیشه‌سی مرتفع اولا». حضرت امیر آییندی: «هیچ قصاص جرایمه تقدیم ائتمز، امّا مخبر صادق بانا بو واقعه‌دن خبر وئرمیشدور» و بیر روایت داخی اوْلدور کی، ابن ملجم خوارجدن ایدی، آمّا حضرت امیر نهروانا توجه ائتدوکده فرصت فراق بولمایوب لشگر اسلام ایچینده قالمیشدی و حضرت امیره مُلازم اولمیشدی.

القصّه حضرت امیر اوْل ملعونون التماسین ردّ ائتمیوب خوارج فتحنامه‌سین وئروب کوفه‌یه روان ائتدی. ابن ملجم کوفه‌یه یئتدوکده شهره آیین باغلادوب اشراف و اکابره فتحنامه‌یی ابراز ائتدی بو مضمونلا کی؛ سپاس بی قیاس اوْل منشئ احکام دیوان قدرت و مملی ارقام حکمته کی، تصدّی امور حل و عقد عالمی و تصرف احوال نوع بنی آدم من حیث الاستحقاق خاتم انبیا محمد مصطفایه مُفوّض ائدوب، بو خصوصدا مبشّر وحی و الهام‌ایله بشارت نامه‌لر ارسال ائتمیش؛ و دورود نا معدود اوْل پادشاه ملک رسالت و سلطان سریر نبوّته

کی: «**اَنْتَ مِنّي بِمَنْزِلَةِ هارُون**»(۱۹۹) اشارتیله آندان نسق حفظ نظام و ترویج کارگاه اسلام بانا یئتمیش، حقّا کی، احاطهٔ حُکم جهان مطاعوم هم محروسهٔ دونیا و هم معمورهٔ عُقبایه شامیلدور و مجاهدلره نعم باقی و معاندلره جحیم هائلدور.

شعر:

آفتاب دؤولتوم شمع جهان افروزدور نوری بزم افروز عالم، ناری عالم سوزدور

غرض بو مقدّمه‌دن اولدور کی، دائرهٔ اطاعتومدن چیقوب حاشیهٔ نهروانا جمع اوْلان طایفهٔ طاغیه باقیهٔ خوارج قلع وقمعینه لشگر ظفر اثروم رایت عزیمت غزا متحرک قیلوب توفیق جهاد تمنّاسیله متوجّه اولدوقدا اوْل بدبخت‌لر ﴿**اَیْنَما تَکُونُوا یُدْرِکْکُم الْمَوْتُ**﴾[1](۲۰۰). مقتضاسینجا مفر نجات و مجال فرار بولمیوب ناچار مقابله گلوب خاشاک وار کندی‌لرین شعلهٔ تیغ صاعقه باریمه اوروب مُباشر جدال و قتال اولدیلار. آمّا اقرب زماندا اسهل وجوهله تلاطم امواج دریای لشگر اسلامدان گرداب فنایه دوشوب عذاب حیاته راحت مماتی اختیار قیلدیلار.

شعر:

تیغومی اعدایه نصرت برق سوزان ائیله‌دی

فیض دولت شمع اقبالُوم فروزان ائیله‌دی

ایمدی گرکدور کی، اعیان و اشراف و خاص و عام اهل کوفه بو خبردن مبتهج و مسرور اولوب طریقهٔ شکر وسپاسی مرعی و مسلوک ائده‌لر و السلام».

روایتدور کی، بو مژده سرورینداِن شهر کوفه‌ده بیر نئچه گون آیین

(۱) النساء: ۷۷.

باغلایوب، خلق عیش و عشرته مایل ایکن بیر گون ابن ملجم دار الامـارەدن کندی سراییته گئدەرکن بیر قصردن صدای دف و نای استماع ائـدوب(۲۰۱)، احتساب طریقیله منع ائتمك صـددینده اولوب، اوْل قـصره دخـول ائـتمک تداروکینده ایکن قصردن بیر نئچه مزیّن و مرتّب دلفـریب عـوورات (قـادین) چقوب، اوْل جمع ایچینده بیر محبوبه مشاهده قیلدی کی، اوْل عـصرده آنـدان احسن و اجمل محبوبه یوق ایدی.

شعر:

بـتی کـیم غـمزەسی غـارتگر اسلام و ایـماندور

خـــرامـــی فـــتنهٔ دوران نگـاهی آفت جـاندور

خُـمار نـرگس مستی آچـیلماز تـا کـی، ایـچمز قـان

گـرفتارینه رحـم ائـتمەز، دمـادم ایـچدوگی قـاندور

القصّه، شعلهٔ آتش رخساری ابن مـلجمون خـرمن قـرارینه بـیر نـایره بیراقدی کی، اوْل سیه روزگارون روزگارین یاقدی.

شعر:

خـنجر مـژگانه ائـیلرمی هـوس جـانین سئون

بـوت سـجودیندان حـذر قـیلمازمی ایـمانین سئوەن

الحق بنای ایمانی مُحکم اولسـایدی، غـمزهٔ مـحبوب مـجازیدن رخـنه بولمازدی و اساس عقلینده ثبات اوْلسئیدی، سیل حادثهٔ عشق هواییدن متزلزل اوْلمازدی. اوْل بـدبختون بـنای عـقیدەسی سُسْت و پـیمان ایـمانی نـادرست اوْلماغین بو نظردن انهدام بولوب و بو توجّهدن مـتزلزل اوْلوب نـیاز عـاشقانه عرض ائدوب آییتدی:

شعر:

ای خـــــرامـــی عـــقل بـــنیادیندان اســتحکام آلان

جـــــلوۀ نـــازایـــله اهـــل عشـــقدن آرام آلان

قـــندەدور نـــازل مکـــانون اســـم و اوصـــافون نـەدور

کـــیمدور آیـــا شـــربت لعـل لبـــوندن کـام آلان

اوْل مکّارۀ سحّاره لب سحرانگیز آچوب آییتدی: «قبیلۀ بنی تـمیمدنم و اسموم قطّامەدور و بیر مدّتور کی، رقبۀ تصرفیمدن سلسلۀ تعلُّق تزویج مرتفعدور و خاتم قید نکاح انامِل مجرّدومدن منتزع دور».

شعر:

گـؤهروم رشـــتەدن مـــبرّادور　　جـــؤوهرِ فـــردِ دُرّ یکـــتادور

قطامەنین لذّت گفتاری علاوۀ عشق رخسار و ذوْوق رفتار اولوب ابـن ملجم ملعونون شؤوقی زیاده اولماغین آییتدی: «ای نازنین، بن خریدار گـؤهر وصالون و مشتاق دؤولت اتّصالونام، نولاگر شرفِ قبولله سرافـراز و سـعادت رضاایله ممتاز ائدەسن».

بیت:

ائـــیلەسن رغـــبت دل و جـــاندان طـــلبکارم ســـنه

نـــقد جـــانیم نـــذر وصـــلیندیر خـــریدارم ســـنه

قطامه آییتدی: بو بیر امر عظیمدیر، اولیاملا مشورت قـیلمایینجا مـیسر اولماز و اقربا و انسابدان رخصت آلمایینجا صورت بولماز. قطامه منزلینه متوجه اولوب ابن ملجم منتظر جواب اولوب دیشره دوردوقدا اول ملعونه البسۀ ملونله آرایش غیر مکرر قیلوب و جوهر گوناگون‌ایله مزین اولوب.

بیت:

پـــیرایــــه‌دن زیـــاد اولوب اوّل بــــوت لطــافتی

دؤورانــــون اولدی فــــتنه‌سی دونـــیانون آفـــتی

جلوهٔ نازیله غُرفه اوزه‌رینه گلوب، ابن ملجمه عرض دیدار ائدوب جواب وئردی کی: «ای طالب وصالوم و مشتاق جمالوم اولان سرگردان و حئیران؛ گؤوهر[۱] اتّصالومون قیمتی گرانمایه‌دور عهده‌سیندن چیقان مـتصرّف اولور و شاهباز وصالوم بُلند پرواز دور صیدینه قدرت بولان رغبت قیلور».

شعر:

هرکیم ایستر وصل جانان تـرک جـان ائـتمک گـرک

یـوخسا حسـرتلر چکـوب آه و فـغان ائـتمک گـرک

ابن ملجم بدبخت دام عشقه گرفتار و متاع وصله خریدارایدی، تضرعله آییتدی: ای مخدومه مهرون ندور؟ قطامه آییتدی: «بنوم مهروم اوچ نسـنه‌دور؛ بیری اوچ بین درمِ بغدادی و بیری جاریهٔ جمیله و بیری قتل علی ابن ابی طالب». ابن ملجم آییتدی: «ای قطّامه، نقد و جاریه مـقبولومدور، امّـا قـتل عـلی امـر عظیمدور و شغل وهیم». قطّامه آییتدی: «نقد و جاریه‌دن تجاوز ائتدوم، آمّا قتل علی اقصای مُرادوم‌دور؛ زیرا بنوم قاریندا‌شوملا اون نفر اقربا و انسابوم لشگر خوارجدن ایدی، آنون شمشیرِ آبداریله شربت فنا ایچمیشلر، آندان بو انتقامی آلماینجا قراروم اولماز و بو مهمّی کفایت قیلمایان وصالومدن بهره بولماز». بو مبالغه اثناسیندا ابن ملجمون یادینا علی ابن ابی طالبون گُفتاری گلوب آییتدی: «غالبا کی بو امر مقدّر اولمیشدور و بو حُکم صحیفهٔ تقدیرده تحریر بولمیشدور».

---

(۱) داش باسمادا «کؤوهر اتصالوم ذی قیمت و گرانمایه‌دور» گلیب.

اوْل بدبختون عرق نفاقی متحرک اولوب آییتدی: «ای قطّامه بـو امـری قبول ائدەرم، بیر ضربله، بندن راضی اولورایسن» قطّامه آییتدی: «قبول ائتدوم و بعضی کیمسنەلر داخی سانا مُعین و مُظاهر اولماغا تعیین ائدەرم، آمّا کـلاموندا صادق‌ایسن شمشیرونی بانا تسلیم ائت، شرطدن تجاوُز ائتمیەسن» ابن مـلجم شمشیرینی آنا تسلیم ائدوب اوْل بدبخت دل پر کینەایله منزلینه روان اولدی.

روایتدور کی، اوْل گون حضرت امیر سعادت اقبال‌ایله غزای نهرواندان مراجعت قیلوب، جمیع اهل کوفه استقباله چـیقوب تـعظیم و تکـریم‌ایـله اوْل شهریاری شهره گتوردیلر و حضرت امیر مسجد جامعه یئتدکده، حرمسراسـینه گئتمەدن دولدولدن ائنوب مسجده قدم باسدی، ایکی رکعت نماز قیلدی و جمیع اولاد و اشراف و اعیانی حاضر ائـدوب، پـایهٔ مـنبری قـدومیندان[1] مشـرّف قیلوب، بیر خطبه آغاز ائتدی حمد و ثنایه مشتمل و نعت مصطفایه مـحتوی و خاص[2] و عامی طریق وعظله بهشته اومیدوار و عقوبات دوزخـدن خـبردار ائتدوکدن صونرا جانب یمینه نظر صالوب امام حسنه آییتدی: **«یا بُنَیَّ کم مضی من شهرنا هذا؟»**[3] و طرف یسارینا مائل اولوب امام حُسینه آییتدی: **«یابُنَیَّ کَمْ بَقِیَ مِنْ شَهْرِنَا هٰذا؟»**[4] دئدیلر: «اون بئشینجی گوندور». و اوْل شهر رمـضان‌ایـدی پس دست مبارکین محاسن شریفینه اوروب[5] آییتدی: «بو آیدا بو مُکرّم بنوم قانوملا خضاب اولور و بنوم قاتلوم بو مجلیسدەدور»(۲۰۲). ابن ملجم بو تکلّومدن هیبت

(۱) داش باسمادا «منبری قدومیله مشرف ائدوب» گلمیشدیر.

(۲) فضولی عصری الیازمادا «خواص و عوام» گلمیشدیر.

(۳) ای اوغلوم، بو آییمیزدان نئچه گون کئچدی؟.

(۴) داش باسمادا قییوب.

(۵) «یا مؤمینلرین امری دوغرودور سؤیلەدیگین».

عظیم آلوب، خلوتده حضرت امیر خدمتینه گلوب آییتدی: «یا امیر المؤمنین سندن التماسوم بودور کی، امر ائدەسن؛ بنوم اللریمی قطع ائدوب سیاسته یئتورەلر». حضرت امیر آییتدی: «حاشا کی، گُناهدان مقدّم قصاصه حُکم ائدەم، آمّا حضرت رسول بانا خبر وئردی کی: «سنون قاتیلون قبیلهٔ مُرادیدن اولوب بیر مُراد ایچون سانا ضربت اورا، آمّا مُرادینه یئتمه یه». ای ابن مُلجم، سانا خبر وئرەییم کی، صدق کلامومی آندان تحقیق ائدەسن. ایّام طفولیتده سانا مُربّی اوْلان بیر یهودی عَوْرتایدی و اوْل یهودی بیر گون غضب طریقیله سانا آییتدی: «ای ناقهٔ صالحی ذبح ائدەن شقیدن اشقی». ابن ملجم آییتدی: «صدقت یا امیر المؤمنین»[1] بو نشانەدن بغایت متأثّر اوْلوب مُنفَعلْ اوْلدی.

القصّه حضرت امیر شرائط مواعظ و نصایحدن صونرا مسجددن منزله بویوروب بیر گئجه امام حسَن مقامیندا افطار ائدەردی و بیر گئجه امام حسین منزلینده، امّا اوچ لقمەدن زیاده تناول ائتمەزدی. آییتدیلر: «یا امیر المؤمنین قلّت طعامه سبب نه دور؟» دئدی: «وعدهٔ ملاقات حق قریب اولمیشدور، غرضوم رعایت طهارتدور».

روایتدور کی، رمضان آیینون اون دوقّوزونجی گئجەسینده کی، موعد قتل ایدی، اولحضرت صباحه دک طاعت وعبادته مشغول اولوب، هر ساعت صحن سرایه چیقوب، آسمانه نظر قیلوب، انتظارِ وعده چکوب دئردی کی: «صَدَقَ رسول الله حقّی کی، هرگیز رسول اللهین قولی خلاف اولماز و لوح قضاده تحریر اولان خطِ تقدیر مطلقا تغیّر بولماز»(۲۰۳).

(۱) ای اوغلوم بو آییمیزدان نئچه گون قالدی؟.

بیت:

هر نه کیم تقدیردور تغییر بولماز ای گؤنول

لوح تقدیرون خطی هرگیز پوزولماز ای گؤنول

اوْل زامان کیم مُرغ سحر بو مصیبت خانهٔ ملال افزاده سوزگداز زمزمهٔ آغاز ائتدی و مؤذن‌لر سرودی ارباب عبادت سمعینه یئتمه‌گه وعده یئتدی، اوْل مُقتدای عالم و پیشوای نؤوع بنی آدم وضوء تازه قیلوب طیشره چیقماغا عزم ائتدوکده، اتّفاقا اوْل سرای فرح فزاده بیر نئچه مُرغ آبی اوْلوب، رهگذارینه گلوب، دامن عصمتین دوتوب زبانِ حال‌ایله فریاده گلدیلر. بناتِ مطهرات آنلارون منعینه اقدام ائتدوکده حضرت امیر آییتدی: «ای جیگر گوشه‌لر منع ائتمین کی، بونلار بنوم ماتموم دوتانلاردور». امام حسن آییتدی: «ای پدر عالیمقدار بو نه فال مبارکدور». حضرت امیر آییتدی: «ای فرزند سعادتمند، گؤنلوم بو گون شهادتومه شهادت وئرور».

پس جمیع اولادین حاضر ائدوب بیر ـ بیر موادعه قیلوب بو مضمونی بیانه چکردی.

شعر:

جانه یئتدوم محنت و درد و بلای دهردن

ائیله‌دوم عزم سفر محنت سرای دهردن

میل سئیر لاله زار جنت ائتدوم نئیله‌ییم[1]

غنچه‌وش گؤنلوم دوتیلدی تنگنای دهردن

---

(۱) بو مصرع دوقتور گونگورون کتابیندا بئله «میل سئیر لاله زار جنّت ائتدوم نئیله‌رەم» گلمیش آمّا باشقا کتابلارین هامیسیندا اوسته یازیلان کیمی گلمیشدیر.

نئجه بیر آواره قیلسون گردش گـردون بـنی

نئجه بیر گؤنلوم فکار اولسون جفای دهردن

القصّه، متوجّهِ مسجد اولوب[1]، بانک نماز اداقیلوب، نمازا مشغول اولدی و رغبتِ تماملا عادتِ معهود اوزره درگاهه توجّه قیلدی. هم اوْل گئجه ابن ملجم بدبخت قطّامۀ ملعونه سراییبنه گئدوب و قطامۀ بد سعادت ابن ملجمون تیغ بیدریغون زهر ایله سیراب ائدوب و مروان تمیمی و شیث ابن بحیر اشجعی پیدا قیلوب(۲۰۴)، آنون معاونتینه مقرّر قیلمیشدی. اوْل اوچ حرامزاده تمامی شب مشغول شرب خمر اولوب، کلاب مانند صبحدم مست خواب ایکن قطامه کی، منتظرِ اظهار فساد ایدی، آواز بانک نمازی استماع ائتدوکده اوْل غافللری بیدار ائدوب آییتدی: «ای بی خبرلر دورون کی علی مسجدده تنهادور» ابن ملجمِ بی امان اوْل ایکی بدبخت‌لرایله اوْل افضل زمانون قتلینه یکجهت اوْلوب، سرعتله مسجده گلوب، کندوسین خواب ائدنلر[2] سلکینه بیراقدی. حضرت امیر تحیت مسجد اداسیندان صونرا خفته‌لری بیدار ائتمه‌گه توجّه قیلوب ابن ملجمی کی، مُقدّم ارباب غفلت‌ایدی، مبارک قدمیله تنبیه ائدوب آییتدی: **«قُم وَصلِّ»** و تجاوز ائدوب یئنه محرابه گلوب نمازا مشغول اوْلدی. ابن ملجم اوْل ایکی بدبختی داخی اویادوب آییتدی: «دورون فرصت غنیمتدور»(۲۰۵).

و تاریخ طبری و بعضی تواریخده بؤیله مسطوردور کی، امیر هنوز بانک نمازه مشغول‌ایدی کی، اوْل حرامزاده‌لرون ایکیسی مسجد قاپوسینون ایکی طرفیندن دوروب و ابن ملجم مسجده گیروب مقرّر ائتدیلر کی، مقدّم اوْل ایکی نامرد ضرب ائده‌لر؛ اگر هئچ بیری کارگر اولماسا ابن ملجم تمام ائده.

---

(۱) داش باسمادا «صباح نمازین اداقیلوب و رغبت تماملا» گلمیشدیر.

(۲) داش باسمادا «کندی‌لرین خواب ائده‌نلر سلکینه بیراقدیلا». گلمیشدیر.

القصّه، حضرت امیر مسجده قدم باسدوقدا مروان تمیمی تیغ بیراقدی، ردّ اولوب تکی درگاه مسجده اوغرادی آنون عقبینجه شیث ابن بحیر شمشیر حواله قیلدی کارگر اولمایوب فرار ائتدیلر و حضرت امیر دل و جانلا شهادته راغب اوْلماغین التفات ائتمەیوب نمازه اشتغال ائتدوکده، ابن ملجم بـدبخت فـرصت بولوب سجدهٔ اولیٰدن باش گؤتوردورکده فـرق مـبارکینه شـمشیر زهـر آلود یئتوردی. اتّفاقا اوْل موضعه یئتدی کی، روز حرب خندق عَمْر بن عَبدود تیغیله زخمناک اولمیشدی و اول بدبختون تیغی مغز استخوان کلّه‌یه دەک اثر قیلدی. حضرت امیر آییتدی: «**فُزْتُ وَرَبِّ الکَعْبَةِ**»(۲۰۶) یعنی دام غمدن نجات بولدوم و دائرهٔ المدن آزاد اولدوم».

ابن ملجم بدبخت بو حـرکت صـدوریندان صـونرا فـرار ائـدوب آوازه دوشدوکی، «**قُتِلَ اَمیرُ المُؤمِنین**»(۲۰۷) اهل کوفه صـغار و کـبار مـتوجّه مسـجد اولوب حسن و حسین اطلاع بولوب جامهٔ چاک و دیدهٔ نـمناک‌ایـله حـاضر اولدوقدا گؤردیلرکی، قندیل[1] محراب امامت سنگ بیدادلا شکست بولمیش و نخل نخلستان ولایت صرصر جفاایله پایمال اوْلمیش سر نـیاز قـدم مـبارکینه قویوب فغانه باشلادیلار. و حضرت امیر دمبدم فرق مبارکیندن خونابه‌یی آلوب رخسار لطیف و محاسن شریفینه سوروب مباهات ائـدەردی کـی: «المـنّة للّـه سعادت، شهادت نصیبوم اولوب بو نشانه‌ایله طـرف بـارگاه کـبریا و مـلاقات حضرت مصطفی و مشاهدهٔ دیدار زهرا و مُصافحهٔ حمزهٔ سیّد شهدا و مـخالطهٔ جعفر طیّار ائتسم گرگ و بو سیلاب خونا بله زورق مرادوم روانه اولوب منزل مقصوده یئتسم گرک».

---

(۱) داش باسمادا «گؤردیلر قندیل زیارتگاه امامت سنگ بیدادایله شکست اولمیش» یازیلیب دیر.

شعر:

شُکـرکـیم بـاغ مُـرادوم گـولی آچیلدی بوگـون

حـق بـنی واصـل اقـلیم بـقا قـیلدی بـوگـون

شهزاده‌لر واویلاه وا مُصیبتاه دئیوب و خاص و عام کوفه شرائط عزایه اقدام ائدوب دئرلردی.

شعر:

ای سـپهر بـی وفـا بـیهوده دؤوران ائـیله‌دون،

قـصد دیـن ائـتدون، بـنای شـرعی ویـران ائـیله‌دون

سـرنگون قـیلدون عـبادت مـنبر و مـحرابـینی،

مـعبد اسـلامی طـوپراق‌ایـله یکسـان ائـیله‌دون.

لشگـر اسـلامی قـویدون سـرور و سـردارسـیز

نـولدی ای ظـالیم کـی، قـصد شـاه مـردان ائـیله‌دون.

القصّه حضرت امیرون زخمین باغلیوب سؤال ائتدیلر کی: «سانا کیمدن واقع اولدی بو جفا؟» بویوردی کی: «صبر ائدون، عیان اولاجاقدور، یقین کی، بو عمل مرتکبین حق رسوا قیلاجاقدور». بو حاله مقارن شیث بن بحیر فرار ائدوب گئده‌رکن بیر کیمسه آنی مضطریب گؤروب سؤال ائتدی کی: «مگر سنسن قاتل امیر المؤمنین؟» انکار ائتمک ایسته‌دی، زبانینا اقرار جاری اوْلدی. خلق کوفه آنی لگدکوب ائتدیلر، آمّا ابن ملجمِ منافق مسجددن چیقوب حُجره‌سینه گیریب اسباب و اسلحه‌سینی بیراقماقدا ایکن کوفه اهلیندن بیر کیمسه آنی گـؤردوکده گومانا دوشوب آیيتدی: «مگر سنسن قاتل شاه مردان سان؟» اوْل ملعون[1] "لا"

---

(۱) داش باسمادا «اوْل ملعون لا دئمک تداروکینده ایکن نعم دئدی». گلمیشدیر.

دئمکدن "نعم" دئدی، اوْل کیمسه گریبانیندن دوتوب مسجده گتوردی. و بیر روایت داخی اوْلدور کی، مسجددن چیقوب صحرایه متوجه ایکن، همدان قبیله‌سیندن بیر کیمسه آنی گوردی الینده شمشیر خون آلود جرأت ائدوب اوْل ملعونی دوتوب هجوم عامله باغلایوب مسجده گتوردی. حضرت امیر اوْل ملعونه عتاب طریقیله آییتدی: «ای نامرد، مگر بنده لیاقت امارت یوق‌ایدی کی، وجودومی رفع ائتمه‌گه اقدام ائتددون». دئدی: «معاذ اللّه». حضرت امیر آییتدی: «پس نه باعث اوْلدی کی، اولادومی یتیم قویوب، خاندانومه رخنه بوراقدون؟» ابن ملجم آییتدی: «یا امیر حسناتدان غیر سندن بانا یئتمه‌میشدور آمّا نه چاره ﴿وَكانَ اَمْرُ اللّهِ قَدَراً مَقْدُوراً﴾ حضرت امیر بویوردی کی: «آنی حبس ائدون و بن حیاتدا اولدوقجا بن تناول ائتدوگوم طعام و شرابدان آنا وئرون و جفا قیلمان؛ اگر بن بو قضیه‌دن نجات بولسام صلاح بنومدور و اگر نجات بولماسام اوْل بانا بیر ضرب اوردی سیز داخی آنا بیر ضرب اورون»(۲۰۸). حسب الفرمان ابن ملجمی حبس ائدوب، حضرت امیری حسن و حسین بیر فراش اوزره گؤتوروب مسجددن چیقاردیلار. اوْل ساعت اثر صبح صادق پیدا اولمیشدی. حضرت امیر آییتدی: «ای جیگر گوشه‌لر، بنی متوجه مشرق دوتون». متوجه مشرق اولوب آییتدی: «ای صبح صادق اوْل پروردگار حقیچون کی، آنون شؤوقیله گریبانون چاکدور روزمحشر شهادت وئره‌سن کی، حضرت رسولدن تعلیم نماز آلدوغوم گوندن بو گونه‌دک سن بنی غافل بولمایوب همیشه‌بن سانا استقبال ائتمیشم». آندان صونرا توجّه آسمانه ائدوب آییتدی: «الهی، بو احواله سن گواه سان؛ روز محشر کی، یوز ایگیرمی دؤرت بین پیغمبر و ارواح اولیا و شهدا عرش آلتیندا حاضر اوْلالار، شهادت وئره‌سن». حضّار مجلیس خروش و

غلغله آغاز ائتدیلر.

شعر:

جـهانی ابـرِ آفت غـرق سـیل اضـطراب ائـتدی

دل اهـــل وفـــایی آتش حـسْیرت کـباب ائـتدی

مـدد کـیم دور ظـالیم روزگـارین رؤونـقین پوزدی

فـغان کـیم عـالمی گـردونِ دون پـرور خـراب ائـتدی

اشرف اهل بیت اضطراب تماملە فریاد و فغان ائتدوکجه حـضرت امـیر آنلارا تسلّی وئروب دئـردی: «ای شـهزادەلر، بـن مـصطفی خـدمتینه و زهـرا صحبتینه مشرّف اولورام، بنوم ایچین تأسّف چکمئن و جزع قیلمین؛ زیرا کی، بن بو گئجه واقعەمده گؤردوم کی، حضرت رسول آستین مبارکیله چهرەمدن غباری پاک ائدەردی؛ بودلیلدور کی، چهرۀ جانومدن غبار بدن رفع اولور».

شعر:

خوش اوْل زمان کی، چیقوب یـوسفوم بـو زنـدانـدان

غـــــبارتن اوْلا مـــــرفوع چـــهرۀ جـــاندان

روایتدور کی، حضرت امیر اوزەرینه جراح گتوردیلر؛ جرّاح اوْل زخـمِ منکره نظر قیلدوقدا فریاده گلدی کی: «بو زخمون شمشیرینه زهر آب وئرمیشلر، جراحاتی قابل علاج دەگول».

و بیر روایت داخی اوْلدور کی جرٰاحدان مـقدّم اُمّ کـلثوم ابـن مُـلجمی گؤروب حبسده آییتدی: «ای بدبخت، بو نه اندیشۀ باطل ایـدی کـی، قـیلدون حضرت امیره؛ به هر حال سنون زخمون اثر قیلماز آمّا سنون حالون نه اوْلور؟» ابن ملجم آییتدی: «ای خاتون، بن اوْل تیغی بین آلتونا آلوب و بین آلتون داخی وئروب زهرله سیراب ائتمیشم، جراحتدن امان مـمکن دەگـول». و بـو واقـعه

رمضان آیی‌نون ایگیرمی بیرینده ایدی. حضرت امیر وصیّت یازوب اولادلاری‌ایله وداع ائدوب ام کُلثومه آییتدی: **«یَا بُنَیّتي اَغْلِقي عَلیٰ أبیكِ البٰابَ»** ام‌کلثوم حجره قاپوسین مسدود ائدوب، حسن و حسین طیشره‌ده گریان گریان اوتورورکن ناگاه بیر صدا ائشیتدیلر کی، بیر هاتف دئردی: **«اَفَمَنْ یُلْقیٰ في النّٰارِ خَیْرٌ اَمْ مَنْ یَأتي آمِناً یَوْمَ الْقیٰمَةِ﴾**(۲۰۹) و بیر هاتف داخی دئردی: **«بَلْ مَنْ یَأتي آمِناً یَوْم القِیٰمَةِ»**[1](۲۱۰) و بیر روایت داخی اولدور کی، حجره‌دن **«لاَ اِلٰهَ اِلّا اللّٰهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللّٰه»** کلمه‌سین استماع ائتدیلر شهزاده‌لر بی اختیار حجره‌یه گیردوکده گؤردیلر عالم بقایه انتقال ائتمیش.

شواهد النبوه‌ده مسطوردور کی، اهل بیت دئمیشلر: «هنگام وفاتِ مُرتضی غیبدن بیر صدا گلدی کی: «چیقین حُجره‌دن، بو بندۀ پاک اعتقادی کندی حالینه قویون». بیز حُجردن چیقدوقدا حُجره‌دن بیر صدا گلدی کی: «دریغا محمد مصطفی[2] وفات ائتدی ولی عهد شهید اوْلدی؛ آیا کیمدور آنلاردان صونرا رعایت امّت قیلان؟».

بیر هاتف داخی ندایئتوردی کی: «آنلارون سیرتلریله متخلّق اوْلان». آواز ساکن اوْلدوقدا حجره‌یه گیردوک، گؤردوک مُغَسَّلْ و مُکَفَّنْ اوْلمیش. اوزه‌رینه نماز قیلوب گؤتورودک»(۲۱۱). و بیر روایت داخی اولدورکی، حضرت امیر وصیت ائتدی کی: «بن گؤچدوکده دیوارِ سرادان بیر لؤح پیدا اوْلور، بنی اوْل لؤح اوزه‌رینه بیراقون گؤگدن کفن و حنوط ظاهر اوْلور، تغسیل و تکفینوم تمام اوْلدوقدا بنی بیر تابوته قویوب صحن سراده قویون. اوزه‌رومده بیر نؤبت امام

---

(۱) البتّه قیامت گونونده امین اولاراق گلن داها خیرلیدیر.

(۲) داش باسمادا «دریغا محمد مصطفی وفات ائتدی و علی المرتضی شهید اولدی». فاروق قورتونجانین کتابیندا «نه یازیق کی، محمد مصطفی اؤلدو، مرتضی شهید اولدو». گلمیشدیر.

حسن و بیر نؤبت امام حسین نماز ائدوب، تابوتی گؤتورون؛ هر قاندا سر تابوت میل خاک ائده‌رسه اوْل بُقعه‌یی حضرائدین ساجدن بیر تابوت چیخار بنی اول تابوتله آندا دفن ائدین.»(۲۱۲). و بو داخی شهواهد النبوّه‌ده مسـطور دورکـی، حَسن و حُسینه وصیّت ائتمیش کی: «بنی تـابوتا قـویوب گـؤتورون؛ غـریبین (ایکی غریب) دئمکله معروف زمینه ایله توب آندا بیر زمرّد فام حـجر ظـاهر اوْلور، بنوم مدفنوم آندادور». وصیّت مقتضاسینجه[1] عمل قیلوب حالا مشهور اوْلان مقامدا دفن ائتدیلر و تعرُّضِ سفهادن احتراز ائدوب قبر مبارکین مستور قیلدیلار. و همیشه مستورایدی اوْل زامانه‌ده‌ک کی، هـارون الرّشـید مسـتولی اوْلدی بیر گون اوْل نواحیده شکار ائده‌رکن بیر پُشته گؤردی کی، بعضی جانورلر آندا متحصّن اوْلمیشلار و هر نئچه کی، جوارح بیراقدیلار اوْل جانورلره، مـیل ائتمه‌دیلر. بو حاله متحیّر اوْلوب بیر پیردن اوْل قضیّه سیرّین سـؤال ائـتدوکده آییتدی: «اجدادومدان استماع ائتدوم کی مرقد علی ابن ابی طالب بـوندادور». هارون الرّشید ترک شکار ائدوب، اوْل موضعده تجسّس ائدوب، اثرین گؤروب معمور ائتدی. ایّام حیاتیندا آنی زیارتگاه ائتمیشدی.

القصّه شاهزاده‌لر شاه مردانی گئجه‌ایله گـؤتوروب، کـوفه‌دن چـیقارور، وصیّت ائتدوگی منزلده دفن ائدوب مراجعت قیلدوقدا عزایـه مشـغول اولوب، خلق شهر دفعه دفعه گلوب شرائط تعزیتی اداقیلورلاردی. آمّا هر نئچه استفسار ائده‌رلردی کی، «ای شهزاده‌لر حضرت امیرون مرقد منوّری و مشـهد مـعطّری قنده‌دور، تا زیارت شریفینه مشرّف اولوب قبلهٔ حاجات ائده‌لوم»(۲۱۳).

شعر:

بـــاللّه اوْل شـــاه شـــهریار قـــنی	*سَـــــروَر اهـــل روزگـــار قـــنی*

---

(۱) «وصیت مقتضاسینجه شاهزاده‌لر عمل قیلوب» داش باسمادا گلمیش.

جـــملهٔ دردومـــوز طـــبیبی اؤلان   مـــظهر لُـــطف کـــردگار قـــنی

اؤل اگـــر گـــئتدی‌ایســـه عـــالمدن   اؤل مـــقام ائـــتدوگی مـــزار قـــنی

قطعاً اثر بولمازلاردی و مزاریندان واقف اولمازلاردی.

روایتدور کی، حسن و حسین حضرت امیری دفن ائدوب مراجعت قیلدوقدا بیر فقیره صاتاشدیلار کی، آواز حزنیله فغان ائده‌ردی، حالین صوردوقدا آیینتدی: «ای عزیزلر، بن غریب مهجوره‌م؛ محنتوم چوق غمخواروم یوق». دئدیلر، «بو اوقاتده غمخوارون کیم ایدی؟» دئدی: «بیر ییل مقداری دور کی، هر گون بو شهردن بیر شخص اوزه‌رومه گلوب، بنوملہ موانست قیلوب جمیع مایحتاجوم حاضر ائدوب گئده‌ردی». دئدیلر: «اسمی نه دور؟» دئدی: «اسمین صوردوم جواب وئردی کی: «بنوم مرحمتوم رضای حق ایچوندور شهرت ایچون ده‌گول». دئدیلر: «صورت و هیئتی نه دور؟» دئدی: «بن اعمایم، امّا بو قده‌ر بیلوره‌م کی، ایکی گوندور اوزه‌رومدن قده‌م چکوب احوالومدن نظر التفات دریغ ائدوبدور». دئدیلر: «نشانهٔ اطواری نه‌دور؟» دئدی: «اشتغالی تسبیح و تهلیل‌دور؛ حقّا کی، صدای تسبیح و تهلیلینه ملائکدن جواب ائشیتدوم، بلکه در و دیواردان تعظیم و تکریمون احساس ائتدوم و هر ساعت مجالستومدن مسرور اولوب دئردی کی، **«مسکین جالَس مسکینا و غریب جالَس غریبا»**. شاهزاده‌لر بو خبردن گریان اولوب آیینتدیلر: «ای درویش، بو نشانه‌لر علی ابن ابی طالب نشانه‌لریدور». و درویش آیینتدی: «ای مخدوم زاده‌لر آنا نه واقع اولدی؟» دئدیلر: «بیر بدبخت آنی شهید ائتدی و حالا بیز آنون مرقدیندن گلوروز»(۲۱۴) درویش اوّل خبردن مضطرب اولوب فغانه باشلادی، آیینتدی: «ای شهزاده‌لر، جدّ بزرگوارونوز و پدر عالیمقدارونوز حؤرمتی حقّی ایچون کی، بنی اوّل سرورون مزاری اوزه‌رینه هدایت قیلون». شهزاده‌لر رحم ائدوب، بیر الین حسن

و بیر الین حسین دوتوب، حضرت امیرون مدفن شریفینه یئتوردیلر؛ اوْل درویش قبر اوزه‌رینه دوشوب آییتدی: «الٰهی بو مرقد شریف[1] حؤرمتی حقیچون بنی غمخوارسیز قویما، اوْل غمخواره واصل ائت». دُعاسی موافق حُکم قضا اوْلوب، فی الحال نقد جانی نثار مرقد شاه مردان ائتدی».

بیت:

قطره دریایه اتّصال ائتدی　　ذرّه خورشیده انتقال ائتدی

شهزاده‌لر اوْل درویشون اوزه‌رینه نماز ائدوب، هم اوْل مَوْضعده دفن ائتدیلر. فی الواقع وفات شاه مردان شهید کربلایه نسبت اعظم مصائب و اکبر نوائب ایدی. زیرا جمیع مکاره‌دن حِصْنْ و حَصین و حصار متین اوْلوب منجح مآرب‌ایدی. لاجرم غروب آفتاب شؤکتی موجب استیلای ظُلمت ظُلم و فساد اوْلوب و ازالهٔ ظلّ رأفتی باعث اقتضای طغیان عدوان و عناد اوْلدی.

شعر:

شاهون حمایتینده‌ایکن هرگیز ایتمه‌دی　　گولزار خاندانه نسیم بلا گُذر

قتلیندن اوْل شهون نم خونابه چکمه‌دن　　آل عبایه نخل بلا وئرمه‌دی ثمر

---

(۱) داش باسمادا «الهی بو مرقد شریف صاحبی حقیچون بنی غمخوارسیز قویما» گلمیشدیر.

آلتینجی باب

حضرت امام حسنین بزم بلاده ساغربقانوش ائتدیگین بیان ائده‌ر

حضرت سلطان سریر کبریا و مَالِکِ مُلْکِ ﴿تُؤتي الْمُلكَ مَنْ تَشاءُ﴾ خواص درگاه رفعت دستگاهینه ارشاد و تسلیم و توکُّل قیلوب جواب طعن و تعرّض تعلیم ائتمیش کی **﴿قُلْ لَنْ يُصيبَنا إلّا مَاكَتَبَ اللّٰهُ لَنَا هُوَ مَوْلٰينَا وَعَلىٰ اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ﴾**(۲۱۵).

و نوّاب بارگاه عالم پناهینا اهدای سبیل صبر و تحمل ائدوب بو عبارتله تسکین و تمکین وئرمیش کی **﴿وَمَا صَبْرُكَ إلّا بِاللّٰهِ﴾**(۲۱۶).

شعر:

سـاناگـر مـنزل مـقصوده یئتمکدور مُراد ای دل
پـریشان‌گـزمه هـر جـانب، ره صـبر و تـحمل دوت
تـسردّود پـنجه‌سیندن جـهد ائـدوب قـورتارگـریبانون
کـف اخـلاصله دامـان تسـلیم و تـوکُّل دوت

حقّا کی، نهال رضای ایـزد جـبّار جـویبار تسلیم و تـوکُّل‌دن سـیراب اولماییـنجا آندان اجتنای اثمار دوام نعمت و تقطیف ازهار بقای سعادت ممکن اولماز و چراغ اقبال قرب درگاه آله آتش صبر و تحملدن اضائت آلماییـنجا اهل ظلمت سراییـن منوّر قیلماز.

شعر:

کیمی کیم سنوەر ساقئ روزگار آنـا سـاغر سـمّ قـاتیل ونـرور
کیمونَ کیم بیلور احترامِـن روا آنـا جـام زهـر هَـلاهِلِ ونـرور

چون وقوع مصائب وَحُدوثِ نوائب لازمۀ وجود عالمدور، بـلکه اکـثر اجزای ترکیبِ عالم حروفِ المدور. لا جرم هر مصیبت جزع غیر مکرّر و اهل جزع همیشه معذّبِ عذاب مصیبت اوْلماق مقرّردور.

شعر:

جزع تقدیره چون تغییر وئـرمز قـضای مـبرمه تأخـیر وئـرمز
بلا وقـتی آنـا رغـبت خـطادور بلا اوزره جزع هم بـیر بـلادور

الحق دائرۀ تسلیم بیر حصار مستحکمدور کی، متحصّن‌لرینه شبیخون سپاه نوائبدن اثر آفت یئتمز و مقام تفویض بیر حصن متین مبرم‌دور کی، متمکینلرینه هجوم سیلاب حادثه تأثیر ائتمز. هر آینه دؤوران بزمینون زهر مـصیبتی اهـل تسلیمه شهدِ شفادور و فلک جلادینون تیغ سیاستی ارباب تفویضه مفتاح گنجینۀ عطادور.

شعر:

مـسـعنیده زهــرله دولو بــیر شــیشه‌دور ســپهر
آنــدان پُــر ائـیلیوب قـدح مـهری هـر سـحر
ســاقئ دهــر خــلقه بــرابــر دوتــار ولی
تـحسین آنـا کـی، ائـتمه‌یوب اوّل زهـردن حـذر
نـوش ائـده اؤیـله‌کـیم شـه دونـیا و دیـن حسـن
نــقد نــبی چــراغ مَــلَکْ زُبــدۀ بشــر
پــا بســتۀ ســلاسل حُسْــن رضـای دوست
ســر مست تشــنه‌ٔمی خــونابۀ جــیگر

بو مضمون مسطور شرفنامهٔ شواهددور. بلکه معتقد اکابر ارباب عقاید، کی حضرت امام حسن ایکینجی امام‌دور ائمهٔ اثنی عشردن وکنیت شریفی ابو محمد و لقب لطیفی نقی و توفیق ولادتی هجرتون اوچینجی ییلینده رمضان آیی‌نین اواسطینده مدینهٔ منوّره‌ده واقع اوْلدی(۲۱۷). صحیفهٔ رضویّه‌ده مسطوردور، کی اسما بنت عُمیسه‌دن نقل اوْلینور کی، دئمیش: «امام حسن ولادتینده بن قابله ایدوم. اوْل آفتاب اوْوج سعادت آسمان عصمتدن فروزان اوْلدوقدا و نهال گولشن ولایت حدیقهٔ عفّتدن نشوونما بولوب فضای وجوده گلدوکده، حضرت رسول واقف اوْلوب، فاطمه حرم سراسینه سایهٔ سعادت بیراقوب شهزاده‌نون احضارینه امر ائتدی، بن امام حسنی بیر کهرُبای خرقه‌یه صاروب خدمتینه گتوردوم. حضرت رسول لُطفله آییتدی: «ای اسما سانا کرّاتلا دئمه‌دوم‌می کی بنوم اولادومی صارو خرقه‌یه صارما؟». بن داخی حسب الاشاره آنی بیر کافورفام خرقه‌یه صاروب مبارک الینه وئردوم(۲۱۸)، حضرت آنا تلقین بانک نماز ائدوب حضرت علیدن سؤال ائتدی کی: «بو طفله نه نام تعیین ائتدون؟» مرتضی آییتدی: «یا رسول اللّه اولادوم تسمیه‌سینده حضرتونه تقدُّم ائتمه‌زه‌م، آمّا خاطرومده بوایدی کی: صلاح شریفون اوْلسا، حرب تسمیه ائده‌م یا حمزه». حضرت بویوردی کی: «حُکم خُدا مقدّمدور». بو حالتده جبرائیل نزول ائدوب آییتدی: «یا رسول اللّه حضرت حق سلام ائیلر و بویورور کی، علی سانا موسایه هارون منزله‌سینده‌دور. آنون اوغلینی هارون اوغلی‌نون اسمیله موسوم ائت». حضرت بویوردی کی: «آنون اسمی نه‌دور؟» جبرائیل آییتدی: «شبّردیر و شبّر سُریانی دیلینجه حسن دیمکدور». پس حسب الحُکم اوْل مخدوم زاده‌نون اسم شریفین حَسَن ائتدیلر(۲۱۹).

روایتدور اَنس ابن مالیکدن(۲۲۰) کی، امام حسن اشبه اولادایدی

حضرت رسول اللّهه و صحیفه‌ده ابن عازب[1] نقلیله مسطوردور کی: «گؤردوم بیر گون حضرت رسول امام حسنی کؤکسینه آلوب بویوردی کی: «**اللّٰهُمَّ اِنّي اُحِبُّهِ فَاَحِبهُ**» یعنی بو شهزاده‌نی سئویره‌م بن، سن داخی سئو». و داخی بویوردی کی: «بن بو شهزاده‌یی سئوه‌رم و سئوه‌نی داخی سئوه‌رم».

ابو هُریره‌دن منقولدور کی، دئدی: «هرگز امام حسنون رخسار شریفین گؤرمه دوم کی، کثرت فرحدن چشموم چشمه چشمه شادابِ سُرور تؤکمه‌یه. بیر گون حضرت رسول مسجدده عبادته مشغول‌ایکن امام حسن حاضر اولوب، کنار شریفینه چیقوب گیسولریله ملاعبه ائده‌ردی؛ حضرت رسالت رخسارین رخسارینه سوروب دیردی «**اللّٰهُمَّ اَحَبهُ وَاَحِبُّ مَنْ یُحِبُّهُ**»(۲۲۱).

شعر:

مـهِ گـردونِ عـفّت و عـصمت	*هم حسن نام و هم حسن سیرت*
اوّلیـن گـؤوهر خـزانـهٔ جـود	*آخـرین نـقش کـارگاه وجـود*
مـطلع نـظم اهـل بـیت نـبی	*نـور چشـم مـحمد عـربی*
لعـل نـابی کـی، روح پـرورایـدی	*غیرت شهد و رشک شکـرایـدی*
دؤور ظالیمدن اوْلدی زهـر آشـام	*زهـر لعـلین قـیلوب زمرّدفام*
جیگرین پاره پاره قـیلدی آنـون	*اخگـرینی شـراره قـیلدی آنـون*
عام اولوب بیر شراره‌نـون اثـری	*بیر جیگر داغی اولدی هر شرری*

سنن ترمذیده مذکوردور ابن عباس‌دن کی، حضرت رسول بیر گون امام حسن کتف مبارکینه آلوب طیشره چیقدی، صحابه‌دن بیری آییتدی: «**نِـعْمَ**

(۱) بو آد دوقتور گونگؤر کتابیندا «ابن غاریب» فضولی عصری الیازمادا «بن غارب» فاروق قورطونجانین معاصرلشمیش کتابیندا «عازیب اوغلو» داش باسمادا «ابن عازب» تبریز ملی کتابخاناسیندا کی الیازمادا «ابن عازب» گلمیشدیر.

الْمَرْكَبُ»(۲۲۲) حضرت رسول التفات طریقیله آییتدی: «**نِعْمَ الرَّاكِبُ**» شواهد النبوّه‌ده مسطوردور کی، بیر گون حضرت رسول مجلیسه گلوب امام حسنی حاضر ائدوب حُضّاره آییتدی: «بنوم بو خَلَفُوم سیّددور و سروردور و اقرب زمانده بونون سببیله اصلاح اوْلا ایکی گروهون آراسیندا». و اوضحِ دلائلِ فضائل حسن و حسین بو یئتر کی، حضرت رسول بویورمیش، کی: «**اَلْحَسَنُ وَالْحُسَینُ سَیّدا شُبّانِ اَهْلِ الْجَنَّةِ**»[1](۲۲۳) و کتاب اعلام الوراده(۲۲۴) ابن عبّاس‌دن نقلدور کی، دئدی: «بن حضرت رسول خدمتینده ایدوم فاطمه گریان گریان گلوب آییتدی: «یا سیّد حسن و حسین حجره‌ده چیقوب مدّت غیبت‌لری امتداد بولدی و حضرت علی حاضر دگول کی مطالبت قیلا، چاره نه‌دور؟». حضرت رسول آییتدی: «ای فاطمه، غم چکمه کی، حضرت ایزد آنلارون حفظینه بیزدن اولادور. پس دُعا قیلدی کی: «الهی اوْل شهزاده‌لری اگر دریاده‌ایسه زؤرق عنایتله کناره یئتور و اگر صحراده‌ایسه بدرقهٔ هدایتله منزله گتور». فی الحال جبرائیل نزول ائدوب آییتدی: «یا رسول اللّه، آنلارا فاضل اهل دونیا و اعاظم اهل عقبادور و والدلری آنلاردان اعلادور. هیچ غم چکمه کیم اوْل شهزاده‌لر بنی النجّار حظیره‌سینده آسایشده دورلر و حضرت ایزد ایکی فرشته آنلارون حفظینه مُوَکّل ائدوب، بال و پرلرین آنلارا عطا و فراش ائدوب خدمت‌لرینه مشغولدورلار». حضرت رسول اوْل حظیره‌یه روان اوْلوب امام حسنی گؤتوردی و امام حسینی بیر فرشته گؤتوروب گلورکن ابو ایوّب انصاری فرشته‌یی احساس ائتمه‌یوب تصوّر ائتدی‌که شهزاده‌لرون ایکیسی دخی رسول اللهدا دور، ترحّم قیلوب آییتدی: «یا رسول الله، بو ایکی شهزاده‌نون بیرین بانا وئر، بن گؤتوره‌یم کی، حضرتنیزه سَبُکبارلیق حاصل اولا». حضرت رسول

---

(۱) حسن و حسین جنتده کی گنجلرین افندی‌لریدور».

آییتدی: «ای ابو ایّوب بونلار مکـرّم‌لردور دونـیاده و مـحترم‌لر دور عـقباده و والده‌لری کندولریندن اشرف و افـضل. پس جـانب صـحابه‌یه تـوجّه قـیلوب آییتدی: «یا قوم خبر وئره‌یم سیزه کی، جدّ و جـدّه جـهتیندن اشـرف عـالمده کیمدور؟» دئدیلر: «کیمدور یا رسول الله؟» بویوردی کی: «حسن و حسین کی، جدّلری رسول و جدّه‌لری خدیجهٔ بنت خُوَیلیددور اشرف قبائل عرب دندور». دئدی: «خبر وئره‌یم والد و والده جهتیندن کیمدور اشرف؟» دئدیلر: «کیمدور؟» دئدی: «حسن و حسین کی، والدلری علی ابن ابی طالب‌دور و والده‌لری فاطمه بنت رسول اللهدور». دئدی: «خبر وئره‌یم سیزه کـی، خـال و خـاله جـهتیندن کیمدور اشرف؟» «کیمدور؟» دئدیلر. دئدی: «حسن و حسین کی، خال‌لری قاسم ابن رسول اللّه و خاله‌لری زینب بنت رسول اللّه». دئدی: «خبر وئره‌یم سیزه عمّ و عمّه جهتیندن کیمدور اشرف؟» دئدیلر: «کیمدور» دئدی: «حسن و حسین کـی، عمّ‌لری جعفر طیار و عمّه‌لری اُمّ هانی بنت ابی طالبدور»(۲۲۵).

شعر:

قنده‌دور بـئیله بـیر شـرفلو نسب — *معدن فـضل و عـلم و عـزّ و ادب*
صفت حضرت حسین و حسـن — *جـــملهٔ کـــائناته دور رؤوشـــن*
اول بـیری نـقد پـاک مـصطفوی — *بـو بـیری نـور چشـم مـرتضوی*
اول بـــیری بـــدر آســمان کـمال — *بـــو بـیری سـرو جـویبار جـمال*
اول بـــیری اووج آفـــتاب یـــقین — *بـــو بـــیری گـولبُنِ حـدیقهٔ دیـن*
هر بـیری بـیر همای جـلوه نـما — *رَفَـــعَ اللّـــهُ اِقْـــتِدارَهُـــما*

روایتدور کی، ابن زبیرله سفرده‌ایکن بیر گون بیر نخلستانا یئتدیلر کـی، نخل‌لرینده اثر طراوت قالمامیشدی؛ آندا قرار دوتوب، ابن زُبیر آرزو قـیلدی کی: «نوْلایدی بو درختلرده رُطب ظاهر اوْلایدی». حضرت امام حسن روی نیاز

درگاه بی نیازه دوتوب، دُعایه اشتغال ائدوب دُعاسی اجابته یئتدی؛ فی الحال بیر نخل طراوت پیدا قیلوب، رطب ظاهر ائتدی. بعضی شکّاک‌لار آنی سحره حمل ائدوب حضرت امام آییتدی: «بو سحر دگول، آمّا اثر فیض رسول اللهدور»(۲۲۶).

القصّه اوْل شهزاده‌لره منسوب اوْلان کرامات[1] و ولایات احاطهٔ حصره گلمز و بو مختصرده مرقوم اوْلماغا قابل اوْلماز.

شعر:

حسن وصفینه یوخدور حدّ و غایت *وفا قیلماز آنا حصر روایت*

سوْزی ذکر صف هر انجمندور *دلیل حُسنی اوْل بس کیم حسن‌دور*

امّا روایِ اخبارِ جیگرسوز و حاویِ آثارِ غم اندوز بو طریقله اوْل شهزادهٔ عالم پناهون وقایع احوالیندان خبر وئرمیش و بو سرودلا زمزمهٔ اخبارِ شهادتین مسامع اهلِ روزگاره یئتورمیش کی؛ چون حضرت شاه اولیا سریر خلافتی اوْل حضرته تسلیم ائدوب، احکامِ شرعیّه انفاذین آنا تفویض ائتدی، نوبتِ ریاستِ امّت تدریجله اوْل پادشاهِ رفعت دستگاهه یئتدی. اوْل حضرت شرائطِ تعزیَتْ اداسیندان صونرا خاص و عامی جمع ائدوب پایهٔ منبری قدومِ شریفیله مشرف قیلوب قائم مقامِ حضرت مصطفی و نائب منابِ حضرت مرتضی، لسانِ بلیغ و زبانِ فصیح‌ایله بیر خطبه آغاز ائتدی(۲۲۷) و مؤعظه‌سیندن صونرا ندا قیلدی کی: «ای سکّانِ سرا پردهٔ حکم شریعت و ای حضّارِ حظیرهٔ تقوا و طهارت؛ بنم اِبنُ الْبَشیر، بنم ابن النذیر، بنم وارث سلطان تخت رسالت، بنم جانشین حاکم ملک و ولایت؛ جدّ پاکوم سیزی دین حقّه دعوت ائتدی و والد بزرگوارومدن سیزه سعادتِ هدایت یئتدی؛ حالا بن داخی سیزی آنلارون طریقنه اهدا قیلورام

---

(۱) داش باسمادا بو سؤز «کرامات و ولایت» گلمیشدیر.

و محقّق بیلون کی، بانا اقتدا آنلارا اتبّاع دور و بانا مخالفت آنلارا امتناع دور».

شعر:

بنم وارث علم و حلم رسول — بنم گؤوهر گنج بطن بتول

بنم جانشین شه اؤولیا — بانا اقتدادور، آنا اقتدا»

بو حاله مقارن عبدالله ابن عبّاس آیاغا دوروب آییتدی: «ای قَوْمِ، بو مخدوم زاده فرزند رسول اللهدور، سیزدن اقرارِ طوع امامت و اظهار بیعت ایستر، نه دئرسیز؟» جمیع حضّارِ مجلیس فریاد ائتدیلر کی: **«سمعنا و أطعنا»** قاعدهٔ بیعت تمام اوْلدوقدان صونرا ابن ملجمی حاضر ائدوب آییتدی: «ای بدبخت، حضرت علی سانا نه یامانلیق ائتمیشدی؟» ابن ملجم آییتدی: «ای شهزاده، اوْلاجاق واقع اوْلدی، ایمدی اگر اجازه‌تون اوْلسا حاکم شام کی، مسندنه صاحب دعوادور، آنون قتلین قبول ائده‌رم». حضرت امام حسن تطویل کلامه فرصت[۱] وئرمه‌یوب، بیر ضربله اوْل پلیدی هلاک ائدوب بویوردی کی، جسد پلیدین[۲] احراق ائده‌لر(۲۲۸). اوْل جانبدن تسلی خاطر ائتدوکدن صونرا نظام ملک و ملت و نسق احکامِ دین و دؤولت اشتغالینده اوْلوب اندک زماندا اوتوز بین مجاهد دائرهٔ بیعته گیردیلر و جمعیت عساکر نصرت مأثر مسند خلافته رؤونق وئردی.

بیت:

بولدی خورشید جهان تاب خلافت ارتفاع

شعلهٔ عالم فروزی صالدی هر جانب شعاع

---

(۱) داش باسمادا «تطویل کلامه رخصت وئرمیوب» گلمیشدیر.

(۲) داش باسمادا «جسد میردارین» گلمیشدیر.

بو خبردن حاکمِ شام متزلزل اولوب، آلتمیش بین مبارزله متوجه ضبط عراق اوْلدی و حضرت امام حسن داخی قیرخ بین مجاهدایله کوفه‌دن چیقوب استقبال طریقیله عبدالرحمٰن دئیرین مخیَّم خیام نزولِ اُردوی همایون قیلدی. اوْل منزلدن قیس ابن سعدی ایکی بین نامدارایله طلیعهٔ سپاه ظفر پناه ائدوب کندو متعاقباً روان اولدی، مرحله مرحله گئده‌رکن ساباط مداینه یئتدوکده استراحت طریقیله بیر نئچه گون توقّف ائتدی. چون شهزاده اکثر اوقاتده ذکر ائده‌ردی کی: «بن اختیارایله مرتکب خصومت اوْلمازام و کیمسنه‌ایله سلطنت دونیا ایچون منازعه قیلمازام». هوای نهب و غارت جمع اوْلان لشگر شهزاده‌نون توقفیندن گمان ائتدیلر کی، آندا محاربه میلی یوخدور؛ بو اندیشه عقیده‌لرین فاسد ائدوب موفق ایکن مخالف اولدیلار و اطالهٔ ایادئ تغلّب ائدوب جمیع اسباب و جهازین یغماقیلدیلار. و حضرت شهزاده بعضی خواصیله متوجّه مدائن اولوب گئده‌رکن خَزْرَجْ ابن دحیّهٔ اسدی کی، چوقدان مترصد فرصتِ آزار اولوب کمینده ایدی، فرصت بولوب شهزاده‌یه بیر زخم اوروب، بعضی ملازملر دوتوب آنی پاره پاره قیلدیلار، امّا حضرت امام اوْل زخمدن غایتده منزجر اولوب مدائنده قصر ابیضی نزول اجلال ایله مشرّف قیلوب جرّاحلار معالجه‌سینه اشتغال ائتدیلر.(۲۲۹)

القصّه شهزاده معاوینتینه و مطاوعتینه اعتماد ائتدوگی اهل کوفه‌ده وفا گؤرمیوب **«اَلصُّلْحُ خَیْرٌ»**[1](۲۳۰) مقتضاسینجه حاکم شاملا بعضی شروط اوزه‌رینه کی، تفصیلی آنون موجبِ ملالدور مصالحه قیلدی. مدینه‌یه متوجه اوْلدی.

روایتدور کی، بیر گون علی بن نمیر همدانی مدینه‌ده اوْل حضرته آییتدی:

---

(۱) صلح خییرلیدیر.

«یا ابن رسول الله، معاویه مصالحه‌سینه سندن رضا مناسب[۱] ده‌گول ایدی».
جواب وئردی کی: «ای علی بیز گنجینهٔ حکمت خزانه‌دارلاری یوز و میدان ولایت شهسوارلاری‌یوز، بیزه معلوم اوْلان سیزه مستوردور و بیز ادراک ائتدیگوموز اسرار سیزون ادراکونوزدن دوُر دور. هنوز ایکی جانبدن جدال و قتال ایچون مهیّا اوْلان لشگرون وعدهٔ خونریزی توقّف و تأخیرده‌دور، وقتسیز توجّه‌لرینه حاکم قضا رضا وئرمز و خلعت خونابهٔ خزانهٔ حکمتدن حسین مظلومه وئریلمیشدور، بنوم اقدامومی زمانه رواگؤرمز؛ عرصهٔ هیجادهٔ[۲] حسین ایچون صف قتال مرتّب ائده‌ن بزم بلاده بنوم ایچون زهر ناب‌دن جام لبالب مهیّا قیلمیشدور و حسین مظلومه عراقده ملازمتِ مرتضی مقرّر اوْلیندوقدا بانا مدینه‌ده ملازمتِ مصطفی مقرّر اولمیشدور»(۲۳۱).

شعر:

فرمان بَریز مخالفته یوق مجالوموز
هر حُکم کیم اوْلور صمد کارسازدن
ایله‌تور بنی حجازه مقیم عراق ایکن
اوْلکیم سوره‌ر حسینی عراقه حجازدن

فی الواقع هر امر بیر وقته مخصوصدور وهر وقت بیر امره متعلق. بی تَکلُّف اگر معاویه‌نون معاصری حسین اوْلسئیدی صلاح زمان مقتضاسینجه مصالحه ائتمک مقرّر ایدی و اگر یزید ایله امام حسن مقابله قیلسئیدی مقاتله ائتمک[۳] نا میسّر ایدی. و هر بیرینون مقامی ازه‌لدن مُقدّرایدی و بدایتدن مقرّر.

---

(۱) داش باسمادا «سندن رضا وئرمک مناسب دگول» گلمیشدیر.

(۲) دؤیوش، ساواش کارزار میدانی.

(۳) بورادا ایکی مقابل جمله‌نین معناسیندان بئله چیخیرکی، اصلینده فضولی «مقاتله ائتمه مک» یازمیش

شواهد النبوه‌ده مسطوردور کی، حضرت ایزد بنی امیّه مُلْکُون حضرت رسوله عرض ائتدوکده حضرت رسول گؤردی، کی اشرار بنی‌امیه بیر بیرینون عقبینجه منبره چیقارلار. بو حالت اوْل حضرته دُشوار گلوب، متفکّر اوْلدوقدا تسلیۀ خاطر ایچون سورۀ(۲۳۲) ﴿إِنَّا أَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ﴾ و ﴿إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ﴾ نزول ائتدی کی عبارتینده اوْلان الف شهر بنی امیّه نون مُلکینه مشعر دور؛ و عطای کوثر تنعمات عالم بقادن مخبر دور. غرض بو کی مُلکِ فانی عوضینه آنلارا حوضِ کوثر وئریلمیشدی.

وبیر روایتدور کی، امام حسن مصالحه ائتدوکدن صونرا مدینه‌یه مراجعت قیلدوقدا ارباب عداوت تحریک سلسلۀ فتنه‌دن تَوهُّمْ ائدوب، اوْل حضرتون دفعینه[1] و رفعینه اقدام ائدوب، بعضی فساد اهلین تحریک ائتدیلر کی اوْل حضرتون بصره‌ده واقع اوْلان احبّاسیندان اوتوز سکگیز نفر مؤمن موحدی بهانه‌ایله قتل ائدوب انواع قباحت ظهوره گتوردیلر. حضرت امام اوْل حالته اطلاع بولدوقدا عبداللّه ابن عبّاس‌ایله متوجّه دمشق اولوب، رهگذاری موصله دوشوب سعد موصلی کی، امیر موصل‌ایدی تشریف شریفیندن خبردار اوْلوب، استقباله چیقوب، نهایت اعزاز و احترامله خدمتلر قیلوب، شهزاده بیر نئچه گون آنده استراحت گؤروب، آندن مسافر اولوب، دیار دمشقه یئتدوکده والئ شام اشراف و اکابرِ شاملا[2] استقباله گلوب، کمال اعزازلا شهره گتوروب مراسِم خدماتینده مبالغه‌لر قیلدی و حضرت امام خاطرینده اوْلان قضیّه لری شرح ائدوب مناسب جوابلار آلدی.

= اولسون. لاکین کاتبلر سهل انگار لیغی نتیجه‌سینده بثله بیر سهوه یول وئریلسین. تطبیقچی.

(۱) داش باسمادا «دفعِ و رفعینه» گلمیشدیر.

(۲) داش باسمادا «ولئ شام اشراف و اکابر اعیان‌ایله استقباله گلوب».

القصّه خطّهٔ دمشقدن یئنه موصله مراجعت قیلدوقدا بو نوبت سعد منزلینه نزول ائتمه یوب حسن نام بیر آشناسینون منزلینه قدم باسدی و داعیه قیلدی کی، بیر نئچه گون موصلده طرحِ اقامت ائدوب استراحت بولا؛ گروه اعدا کی، همیشه مترصّد فرصت ایدی، اوْل میزبانون عقیده‌سینی وعدهٔ مال ایله حضرت امامدان منحرف قـیلوب، شـیشه شـیشه زهـرلر ارسـال ائـتدیلر کـی، مـطعوماتینده و مشروباتینده میسّر اولدوقجا مـمزوج ائـدوب وئـره، اوْل بـدبخت اوچ نـوبت حضرت امامه زهر وئردی؛ آمّا بقای مدّتِ حیات مانع تأثیر اولوب اثـر تـمام ائتمه‌دی، آمّا موجب تَغیُّر مزاج اوْلوب طبع شریفلرین مُکـدّر ائـده‌ردی و اوْل میزبانون احوالینه حضرت امام مطلع‌ایدی اما اظهار ائدوب انفعال[1] ائتمه‌زدی.

بیت:

آه کـــیم دونـــیاده بـیر یـار مـوافـق قـالمادی

غـمگسار و مـونس و غـمخوار و مُشفق قـالمادی

و هر نؤبت، کی شهزاده تکسُّرْ مزاج پیدا قیلوردی دُعا بـرکاتیله صـحّته مـبدّل اوْلوردی. مـیزبان[2] عـاجیز اوْلوب صـورت حـالی او سـلسلهٔ فسـاد محرکلرینه عرض ائتدی کی: «اوچ نؤبت زهر وئردوم اثر قیلمادی». بو نؤبت بیر شیشهٔ زهر هلاهل ارسال ائتدیلر کی، اگر حضرت استشمامِ رایحه‌سین قـیلسا فنادن آمان بولماز و اگر صفحهٔ وجوده صورتین چکسه‌لر نسیم حیات کایناته گُذر قیلماز. اتفاقا اوْل قاصد ارباب مفاسد گلورکن استراحت ایچون بیر منزیلده

---

(۱) دوقتور گونگؤرون کتابیندا و فضولی الیازمادا بئله «اوْل میزبانون احوالینه حضرت امام مطلع اوْلدی آمّا اظهار ائدوب انفعال وئرمزدی». گلمیشدیر.

(۲) داش باسمادا بئله گلیب «میزبان عاجیز اوْلوب صورت حالی اوْل سلسلهٔ فساده عرض ائتدی کی اوچ نؤبت امامه زهر وئردوم اثر قیلمادی».

دوشوب مست خواب اوْلدوقدا بعضی سباع وبهائیم آنی هلاک ائدوب، بو حاله مقارین حضرت امامون بیر ملازمی گلورکن اول مقتولی گؤروب و اول شیشه و نامه‌یی آلیب حضرت امامه گتوردی. حضرت امام مطالعه قیلدوقدا موجب خجالتِ میزبان اوْلماسون دئیو پنهان ائتدی، آمّا سعد موصلی حضرت امامون رنگ مبارکین غضبدن متغیّر گؤروب حقیقت مکتوبی سؤال ائتدوکجه حضرت امام مشغول احادیث و تفاسیر اولوب اوْل سیّرون افشاسینا رغبت ائتمزدی، عاقبت الامر سعد موصلی حضرت امامون مصلّای شریفی آلتیندان اوْل نامه‌یی بیر تقریبله آلوب مطالعه ائتدوکده غایتده مضطرب اوْلوب، حضرت امامدان اجازتسیز مجلیسدن دیشره آنی حاضر ائدوب آییتدی: «ای بدبخت، مصطفی و مرتضی و زهرادن سانا نه تعدّی واقع اولمیشدی؟» اوْل بدبخت آییتدی: «حاشا آنلار محض مکارمدورلر». سعد آییتدی: «ای بی دؤولت پس نه باعث اوْلدی کی، اولادینا قصد ائده‌رسین؟» و اوْل نامه و زهری اظهار ائتدی. اوْل بدبخت انکار ائتدوکده بویوردی کی، ملازملر انواع اهانتله اوْل پلیدی هلاک ائتدیلر. آمّا حضرت امام منکسر و منزجر موصلدن چیقوب مدینه‌یه تشریف بویوردی. اتّفاقا مروان حکم آنداایدی، اوْل بدبخت ظاهراً حضرت امامه اظهار محبّت ائدیردی، آمّا باطینده طریق عداوته سلوک ائدوب همیشه دفعینون تدبیرینده‌ایدی.

بیر گون انسونه نام بیر دلّاله‌یه آییتدی: «ای انسونه جعده بنت اشعث حضرت امام حسنون حرم محترمیدور و بیلوره‌م کی، امام حسنون متعدّد ازواجی اوْلماغین خاطری آنون طرفیندن جمع ده‌گول؛ فی الواقع حیف‌دور کی، اوْل حُسْن و جمال‌ایله اؤوقاتی ضایع گئچوب مدّت عؤمرینده اختیار و اقتدار بولمایا و من استماع ائتمیشم کی، یزید بن معاویه کرّاتله ذکر ائده‌ردی کی، آنون

تزویجی بانا انسبدور، ای انسونه، اگر جعده‌نون مزاجین امام حسندن منحرف ائدوب بو مُهِمّی کفایت ائده‌جک اوْلسان، جمیع مُرادون حُصولینه کفیلم». انسونهٔ رو سیاه اوْل امری قبول ائدوب، آندان چیقوب امام حسن سراییینه توجُّه ائتدی. اتّفاقا حضرت امام اوْل گون اخوان و انسـابیله سـئیره چـیقمیشدی، جـعده[۱] تنهاایدی و مدینه‌ده اسمادئملکه معروفـایدی، انسونهٔ ملعونه آغاز تکلُّم قیلوب هر جانیبدن مقدّمه‌لر ترتیب ائدوب، تقریبله اظهار مدّعا قیلدی کی: «ای بانوی مُکرّم و ای خـاتون معظمه، المنة للّه دامنِ کمالِ جمالون غبارِ نقصدن[۲] معرّا و جمیع اسباب کمالون مهیّادور؛ حالا سنون اوْل وقتوندور کی، هـمیشه سـلسلهٔ جمعیّتون منتظم اولوب، مجلیسون عیش و عشرتدن خالی اوْلمیا و مطلق نسیم تفرقه گولشن جمعیّتونه اطرافینه گذار قیلمیا، نه مناسبدور کی اؤوقاتون بیر زاهد حباله‌سینده صرف اوْلا کی، اکثر اؤوقاتی عبادته صرف اوْلوب گوشهٔ محرابـی ابروی مقوّسدن احسن بیله و درجات منبره سلسلهٔ زولفِ معنبردن یئگرک توجّه قیلا؛ خصوصاً کی، هر ایکی گونده بیر محبوبه‌یه مئیل ائدوب طریقهٔ عقد و طلاقه عادت ائتمیشدور و چوق عورتلره الم مفارقتی یئتمیشدور». جـعده کـی، اوْل کلماتی ائشیتدی و اوْل گُفتار نا ثوابه قولاق دوتدی؛ منافقزاده‌ایـدی و آبـا و اجدادی مرتضی تیغیله دونیادان گئتمیشدی. لا جرم جبلّتینده اولان اثر نـفاق متحرّک اوْلوب، آبا و اجدادینون انتقامین آلماغا متّصل مقیم مکمن انتظارایدی بو سؤزلردن متأثّر اولوب و انتقامه فرصت بولوب آییتدی: «ای انسونه، طـریق تدارُک نه‌دور؟» انسونه آییتدی: «ای خـاتون، مُحقّق بیلمیش اوْل کی، یزید بـن

---

(۱) داش باسمادا بئله گلیب «جعده تنهاایدی و مدینه‌د اسما دئمکله معروفه‌ایدی انسونهٔ ملعونه آغاز تکلم قیلوب».

(۲) داش باسمادا «غبار نقضدن مبرّا» گلمیشدیر.

معاویه بو خدمت مقابله‌سینده سنی متصرّف حُکم خلافت ائدوب، مقدم خواتینِ حرم سرا قیلور؛ حالا تدارُک اوْلدورکی، امام حسن دفعینه اقدام ائده‌سن». جعدهٔ بی وفا حضرت امامون قصدینه کمر باغلایوب و انسونه اوْل منزلدن چیقوب، مروانه صورت حالی عرض ائتدوکده مروان بیر مقدار زهر ارسال ائدوب، جعده اوْل زهری انگبینله ممزوج ائدوب حضرت امامه وئردی. حضرت امام اوْل عسلِ مسموم تناولیندن بیحضور اوْلوب، استفراغ ائدوب روضهٔ رسول اللّه اوزرینه واروب عرض نیاز ائتمکله شفا بولدی، آمّا جعده‌یه بد گمان اوْلوب آنون منزلینه تردّد ائتمز اوْلدی، بیر گون داخی تَفَقُّد احوال طریقیله جعده‌نون منزلینه گذار ائتدوکده جعده آییتدی: «یا امام، مدینه خرمالیغیندان بیر مقدار رطب گتورمیشلر، رغبت ائتمزمیسن؟» حضرت امام رُطبه راغب ایدی[1]، بویوردی کی: «گتور» حاضر اولدوقدا جعده‌یه امر ائتدی کی: «سن داخی مُرافقت قیل». جعده مسموم اولمایان رطبدن تناول قیلوب. حضرت امام ملاحظه قیلمایوب رطب مسمومدن یئدّی دانه رطب تناول قیلدی. یئنه مزاج شریفی متغیّر اوْلوب آییتدی: «ای اسما بو رطبدن مزاجوم متغیّر اولدی حکمت[2] نه دور؟» جعده انواع عذرله رفع گمان ائدوب، حضرت امام آندان چیقوب یئنه روضهٔ رسول اللهه کی، دار الشّفای اهل درددور، توجله قیلوب شفا بولدی. بیر گون اخوان و انسابین جمع ائدوب آییتدی: «ای عزیزلر بن بو شهره گلدوگوم زاماندان بو گونه ده‌ک بیردم راحتدن دم اورمادوم و بیر ساعت استراحت گؤرمه‌دوم؛ صلاحوم اولدورکی، موصله واروب تبدیل آب و هوادان تمتّع بولام و دام کدورتدن اولاکی، آزاد اولام». پس ابن عبّاس و بعضی خواصیله متوجله

(۱) داش باسمادا «حضرت امام رطبه مائل‌ایدی». گلمیشدیر.

(۲) داش باسمادا «سببی نه‌دور» گلمیشدیر.

موصل اولوب و اوْل بقعهٔ مبارکه یئتوب طرح اقامت قیلدوقدا[۱]، آوازهٔ وصول موکب همایونی شامه یئتوب، محروسهٔ دمشقده بیر اعمی وارایدی کی، دوشمن خاندان حیدر کرّارایدی وصول مقدمیندن خبردار اولوب دل پر کینه‌ایله موصله توجّه قیلوب، نوک عصاسین زهرله سیراب ائدوب حضرت امامون مـلازمتین اختیار ائتدی. بیر گون عصاسین هریئره باسوب تـردُّد ائـده‌رکن اتّـفاقاً نـوک عصاسی حضرت امامون مبارک آیاغینا ایریشدی. اوْل حالتی احساس ائدوب قوّت قیلدی و اوْل نوک عصای زهر آلودایله حضرت امـامون پـای مـبارکین مجروح قیلدی؛ اوْل غایتده کی، حضرت امـام آه ائـدوب آیـاقدان دوشـدی، عبدالله ابن عبّاس و بعضی مخلصلر ایسته‌دیلر کی، اوْل بـی بـصیر ته سـیاست گؤسته‌ره‌لر حضرت امام مانع اولوب مرافعه‌سین قیامته بیراقدی.

القصّه موصلده داخی اثر راحت بولمیوب، آزار دمادم چکوب دئردی[۲].

شعر:

دردا کی دمی دم اورمادوم راحـتدن	*قورتیلمادوم اندوه و غم و محنتدن*
هر بُقعه‌ده کیم میل اقـامت قـیلدوم	*اوْل بـقعه مکـدّر اوْلدی بـیر آفـتدن*

القصّه اوْل زخمون معالجه‌سینه جرّاحلار گتوردیلر، جرّاحلار گؤردوکده آییتدیلر: «بو زخمون سنانین زهرایله سیراب ائتمیشلر». اون بئش گون مقداری تدبیرلر ائدوب شهزاده اوْل زهردن نجات بولدی. و اوْل اعمی انـتقامین آلوب، موصلدن چیقوب دمشقه گئده‌رکن ابن عباس اوزرینه حواله اولوب عـصاسین الیندن آلوب هم اوْل عصاایله اول ملعونی هلاک ائتدی».

روایتدور کی، شهزاده موصلده داخی قرار دوتمیوب یئنه مدینه‌یه متوجّه

(۱) دوقتور شیمانین کتابیندا بئله گلیب «طرح اقامت براقدوقدا».

(۲) دئردی و یا دیردی: دئییردی معناسینداادیر.

اولدی، آمّا جعده‌نون سراییبنا تردُّد ائتمیوب، آنون کدورتین زیاده قیلماغین پیوسته منتظرِ فرصت‌ایدی. تا کی، شب جمعه صفر آیی‌نین ایگیرمی دوققوزیندا بیر مقدار الماسِ سوده آلوب، حضرت امام اوْلان منزله متوجّه اوْلدی و خاطرینده مقرّر ائتدی کی، اگر گؤرسه‌لر اظهار شوق و تحسُّر قیلا و اگر گؤرمه‌سه‌لر مدّعاسین حاصل ائدوب بر مُراد اوْلا. منظره اوزه‌رینه گلدوکده گؤردی کی، شهزاده مشغول خواب و اطراف و جوانبده اوْلانلار غافل و بالین مبارکی اوزه‌رینه گلوب گؤردی، صو ایچدوگی کوزه‌نون آغزی مختومدور؛ الماسِ سوده‌یی کوزه اوزه‌رینده اوْلان حریر اوزه‌ره قویوب متحرک ائتدوکجه حریردن گئچوب صویا ممزوج اولدی و اوْل بدبخت سرعتله مراجعت ائدوب منزلینه گئتدوکده شهزاده بیدار اولوب زینبه آییتدی: «ای همشیرهٔ عزیزه، حالا واقعه‌مده گؤردوم جدّومی، بانا اظهار اشتیاق ائتدی؛ بیر مقدار سو وئر کی، آتش فراقه تسکین وئره‌یم». زینب اوْل کوزه‌نون مُهرین آچوب امامون الینه وئردوکده، حضرت امام اوْل کوزه‌دن بیر جُورعه نوش ائتدوکده،الماسِ سوده اجزای جیگریندن رشتهٔ رابطه‌یی قطع ائدوب پاره پاره قیلدی. حضرت امام آییتدی: «آه بو نه شربت ناسازگارایدی کی، درونوما آتش بیراقدی و بو جُورعهٔ ناخوشگوارایدی کی، جان و جیگرم یاخدی!» هم اوْل ساعت حضرت امام حسینی حاضر ائدوب آییتدی: «ای برادر عزیز:

شعر:

زهرِ غمِ روزگار کار ائتدی بانا گؤر بو ستمی کی، روزگار ائتدی بانا (بنا)

هر ظلم کی، ضمنینده‌ایدی دؤورانون اظهاره گتوردی آشکار ائتدی بانا

مخفی و مستور اولمیه کی، حالا جدّومی واقعه‌مده گؤردوم، الومدن دوتوب ریاض بهشتی بانا عرض ائدوب بویوردی کی: «ای فرزند! بشارت سانا

کی، ام بلادن نجات‌بولدون و محنت زمانه‌دن خلاص اولدون، یارین «صاباح» بنوم حضورومدا سان». بیدار اولدوقدا بو کوزه‌دن بیر شربت سو ایچدوم جیگروم دوغراندی، گویا کی زمانِ رحلتدور، حلال ائت». حضرت حسین گریان اولوب اوْل کوزه‌یی الینه آلوب ایسته‌دی کی، امتحان ایچون تجرُّع ائده امام حسن الیندن آلدی کی: «بو بنوم نصیبومدور سانا میسّر اولماز». ویئره اوردوقدا اوْل کوزه سینوب اوْل زهر تؤکیلوب اجزای ارضیّه تأثیریندن شاخ شاخ اولوب جوشا گلدی.

القصّه شهزاده‌نون جیگر مبارکی یئتمیش پاره اولوب حلق شریفیندن تؤکیلدی.

شعر:

سر سبز قیلدی گولبون باغِ ولایتی	*سیرابِ زهرِ ناب قیلوب جؤورِ روزگار*
اوْل سبز گولبون اوزره دلِ پاره پاره‌دن	*قیلدی بهار حادثه برگِ گول آشکار*

اوْل‌دم کی، آفتابِ زرّین فام فلکِ مینافامده ارتفاع مقام بولدی، اوْل حضرتون رنگ مبارکی زُمُرُّدفام اولوب اطرافیندا اولان احبّادن سؤال ائتدی کی: «رنگوم نه گونه‌دور؟» دئدیلر: «سبزدور». حضرت حسینه باقوب آییتدی: **«صدقت یا رسول الله»**[1] حضّار مجلس استفسار ائتدوکده آییتدی: «جدّ بزرگوارُم بیر گون بو یوردی کی: «روضهٔ جناندا سیر ائده‌رکن اهلِ عالمون بیر بیر مقاملارین بانا عرض ائتدیلر؛ ایکی قصر گؤردوم، بیری لعلدن و بیری زُمُرُّددن کی، شعاعلاری آفتابِ تابانه طعن ائده‌ردی. رضواندان سؤال ائتدوم کی، بو قصرلر کیملره منسوبدور؟» دئدی: بیری امام حسنون و بیری امام حُسینون‌دور». دئدیم: «آیا اختلاف لونه سبب نه دور؟» رضوان خاموش اولوب، بن مبالغه

(۱) رسول الله دوغرو سؤیله‌میش.

قیلدوقدا جبرائیل آییتدی: «یا رسول الله، رضوان شرم ائده‌ر بن عرض ائده‌یم؛ قصر زُمُرُّدگون امام حسنه متعلّقدور، آنونچون کی، وقت وفات زهـر ایـچوب رنگ زُمُرُّدفامله درگاهه گلور و قصر گولرنگ امام حسینه منسوبدور، آنونچون کی، تیغ آبدارلا غرق خون اولوب بهشته توجّه قیلور»(۲۳۳).

شعر:

نـــم تـــرشّح زهـــریله رنگ قـــیلدی عـــیان
صـــــفای صـــفحهٔ آئـــینهٔ عـــذار حســـن

مگـــر کـــی، جـــورعهٔ زهـــرایـدی قـطرهٔ بـاران
کـــیم آنـــدا ائـــتدی عـــیان ســـبزه لاله زار حســـن

شواهد النبوّه‌ده مسطوردور کی، امام حسن زهرله متغیّر الحال اولدوقدا حسین سؤال ائتدی کی: «ای مخدوم کیمه گمانون گلور؟» امام حسن آیـیتدی: «ای برادر مهربان، بن بیلدوگومی سن داخی بیلورسن، آمّا غـمازلیق بـیزدن[۱] ظاهر اولماق مناسب ده‌گول؛ هم صبر اولا و انسبدور».

فصل الخطابده خواجهٔ پارسادن نقلدور کی: «امام حسنه آلتی کره زهـر وئردیلر تأثیر ائتمه‌دی، عاقبت الماس سوده اثر قیلدی»(۲۳۴).

روایتدور کی، امام حسن اوْل سیر[۲] نهانی آشکـار ائـتمه‌یوب خـفاده جعده‌یه آییتدی: «ای یار نا مهربان وای بانوی جفاکار آزار رسان، نوْلدی کی، حقّ خدمتوم فراموش قیلوب حؤرمتوم دوتمادون و جدّوم و بـابام حـؤرمتین رعایت ائتمه‌دون؟ حالا بن سنون مرافعه‌نی دیوانِ حشره بیراقدوم، دونیاده سنی

---

(۱) داش باسمادا «بیزده‌ن صادر اولماق» گلمیشدیر.

(۲) دوقتور گونکؤرون کتابیندا «اوْل سیری ملایا بیراقمیوب خـفاده جـعده‌یه آیـیتدی:» گـلمیش فـضولی عصری الیازمادا «اوْل پرینی بلایه بیراقمیوب خفاده جعده‌یه آییتدی:» گلمیش.

رسوا ائتمه‌گی مناسب گؤرمه‌دوم و سانا آزار یئتورمه‌دوم. آمّا بیلمیش اوْل کی، هر مُراد ایچون کی، بو شغله اقدام ائتدون‌ایسه اوْل مُراده دسترس بُولمزسین و هر کام ایچون کی، بو ضلالتی قبول ائتدون‌ایسه آندان بـهره‌مند اولمـازسین». بـو معاتبه‌دن صونرا حضرت حسین و سائر اولاد و اصحابین حاضر ائدوب، تقویٰ و طهارته وصیّت قیلوب اُمّ‌کلثومه آییتدی: «ای همشیره، قاسیمی گتور». قاسم حاضر اوْلدوقدا الیندن دوتوب، امام حسینه تسلیم ائدوب آییتدی: «ای برادر، فلان قیزونی بو فرزندومه وئره‌سن وعده‌سی ایریشدوکده». بو حال صفر آیی‌نون ایگیرمی دوققوزینجی گئجه‌سینده ایدی(۲۳۵).

روایتدور کی، گئجه‌نون بیر ثلثی کئچدوکده نرگیسِ شـهلاسین آچـوب، امام حسینه باقوب آییتدی: «ای حسین بو اولادومی سانا تاپشوردوم و سـنی واجب الوجوده». و کلمهٔ شهادت زبان مبارکینه جاری اولوب دؤولت بقایله فائز اوْلدی. ﴿**إنّا للّه وَإنّا إلیه راجِعُون**﴾.

شعر:

سرو قدّی چمن خـلده خـرامـان اوْلدی	***حور و غلمانه داخی شمع شبستان اولدی***
جؤوهر ذاتی اولوب حُسن علایقدن پاک	***مـحرمِ بـارگه رحـمت غُـفران اولدی***
گرچی اوْل خاطر جمعله سفر قیلدی ولی	***دل احـباب فـراقـینده پـریشان اولدی***
مـردمِ دیـدهٔ اربـاب نـظر اشک تـؤکوب	***نم اشکیله گـؤنول ائـولری ویـران اولدی***

جمیع اخوان و اخوات آغاز تعزیت قیلوب، اوْل حضرته تجهیز و تکفین مُرتّب ائتدوکدن صونرا، مقبرهٔ بقیعده جدّه‌سی فاطمه بنت اسد مجاورتینده دفن ائتدیلر. و عؤمرِ شریفی اصحّ اقوالیله قیرخ یئددی ییلدور.

روایتدور کی، مراسمِ تعزیتدن صونرا مروانِ حَکَمْ اندیشه قیلدی کی، اگر امام حسین امام حسن قاتلین تفحُّص ائدوب، شیشهٔ زهر و المـاس قـصّه‌سین معلوم ائده‌جک اوْلورسا احوال مُشکل اوْلور؛ تدبیر ائدوب جعده‌یه اعلام ائتدی

کـــی: «ای غـــافل امـــام حســین صـورت حـالوندن خـبردار اولوب سنون تدارُکونده‌دور». جعدهٔ بی سعادت **«اَلْخائِنُ خائِفٌ»**(۲۳۶) مقتضاسینجه فی الحال فرار ائدوب کندوسین مروانون منزلینه بیراقدی و مروان اوْل بدبختی ایکی نفر غُلام و اوچ جاریه‌ایله شامه ارسال ائتدی و کیفیّت حالین حاکم شامه عرض قیلدی. القصّه جعده دیار شامه یئتدوکده و خبر وفاتِ امام حسن شیوع بولدوقدا والئ شام بویوردی کی: «در و دیوارِ شامی سیاه ائدوب، تمامئ اهلِ مملکت سیه پوش اولوب، اوچ گون اوچ گئجه مراسم تعزیت و شرائطِ مصیبت اداقیلالار. قاعدهٔ ماتمدن صونرا جعدهٔ بـدبختی حـاضر ائـدوب کـیفیت اخـباری سؤال ائتدوکده، جعده حقیقتِ ماجراسین مخفی قیلمایوب بیانه گتوردی. حاکم شام متأسّف اولوب آییتدی: «ای بدبخت، خدا و مصطفی‌دن شرم ائتمه‌دون‌می سن کی، نقد رسول اللهه بو قباحتی رواگؤرورسن؟ بنوم اوغلوم صحبتینه نه لایقسن».

شعر:

ای نهال گولشن عصیان بلادور حاصلون — مظهر ظُلم و ستمدور جوْوهر نـا قـابلون
خاندان عفّت و عصمت نه لایقدور سـانا — مَکْـمَنِ ابلیس‌دور دائـم خـیال بـاطلون

اوْل بدبخت بو فعلدن پشیمان اوْلوب اوچ گون خورد وخوابدن محروم ایدی دیردی کی: «آیا بو نه فعلدور کی، بندن صادر اوْلدی و رقمِ **﴿خَسِرَ الدُّنْیا وَالآخِـرَةَ﴾**(۲۳۷) نـاصیهٔ اعـمالومه چکـیلدی و نـقش **﴿ذٰلِكَ هُـوَ الْـخُسْرانُ الْمُبین﴾**(۲۳۸) صحیفهٔ احوالومده ظاهر اوْلدی».

شعر:

اوْلدی سـیاه نـامهٔ اعـمالوم ای دریـغ — تغییر بولدی صـورت احـوالوم ای دریغ
بـن طـایر خـطیرهٔ گـولزار قـدس ایـدوم — صیندیردوم اوْز الومله پرو بالوم ای دریغ

اوچ گوندن صونرا حُکم اوْلدی کی، اللرین و آیاقلارین باغلایوب جزیرهٔ

فیله بیراقالار.

روایتدور کی، جزیره قُربینه یئتدوکده بیر طوفان پیدا اولوب اوْل بدبختی آلوب جزیره‌یه بیراقدی و من بعد آندان اثر گؤرینمه‌دی.

بیت:

جهان ایچینده مجربدور انتقام زمان

زمانه یاخشی‌یه‌یاخشی وئره‌ر یامانه یمان

فی الواقع حضرت امام حسن شهادتی حسین مظلومه نسبت بیر مصیبت عظمی و حادثهٔ کُبرادور؛ زیرا موجب استیلای اعدای بد فرجام و سبب انهدام شرع و اسلام اولوب؛ پردهٔ مواسات و مدارایی چهرهٔ احوالیندان گؤتوردی و لشگر اعدایی سرحدّ طغیانه یئتوردی.

شعر:

زهر اعدادن حسن شهد شهادت ایچمه‌دن

بولمادی اعدای دین فرصت حسین آزارینه

غمزله هر فتنه کیم پنهان ائده‌ردی روزگار

فتنهٔ قتل حسن اولدی سبب اظهارینه

یئددینجی باب

«حضرت سلطان کربلانون مدینه‌دن مکّه‌یه توجه ائتدوگین»(۲۳۹) «بیان ائده‌ر»

بو نسخهٔ نامی کی، مساعدت خامهٔ سیاه روزگار اشکبارله ظهوره گلور، بو نامهٔ گرامی کی، معاونتِ کلک سر گشتهٔ بیقراردن تحریر آلور، ظفر نامهٔ سلطان کربلا حسین ابن علیّ مرتضی‌دور کی؛ درد میدانیندا علم آه جیگرسوز چکوب و مردُم دیدهٔ نمدیده‌دن قانلار تؤکوب جمعیّت جیوشِ بلیّات مَوفوره و اجـتماع عساکر مصائب غیر محصُوره‌ایله تسخیر ممالک الطاف سبحانی ائتمیش و فتح اقالیم عواطف الهی قیلوب سلطنت سریر تقدیرده[1] درجهٔ کماله یئتمیش.

شعر:

تـعالی اللـه ز هـی سـلطان‌کـی درگـاه فـلک قـدری
مـــدار دیـن و دؤولت قـبله‌گـاه اهـل عـالمدور
آنـا اؤلمـیش مـیسّرکسب فـیض دونـیا و عـقبیٰ
آنـــا تسـخیر مـلک صـورت و مـعنیٰ مسـلّمدور

---

(۱) داش باسمادا بو سؤز «تقریر» یازیلیب.

و مصیبت نامهٔ یزید پُر جفادور کی، شبستان غفلتده تحریک هوای نفسله چراغ توفیق سعادتی انطفا بولمیش و سیلِ نیلِ زخارف دونیایله بنای ایمان و اسلامی ویران اولمیش.

شعر:

ز هی نادان کی، قدرین بیلمیوب توفیق اسلامین
متاعِ فانیِ دونیایه وئرمیش نقد ایمانین
توجّه حشر دیوانینه قیلمیش مُلکِ دونیادن
طرازِ نامهٔ اعمال ائدوب مظلوملر قانین

فی الواقع ابدانیندن مفارقت ائدن ارواحه مشاهدهٔ احوالِ دونیا ممکن اوْلسا و نفوسِ انسانیّه انحلالِ بدندن صونرا اُمورِ دونیایه اطلاّع بوُلسا، معلومدور کی، حضرتِ حسینِ بن علی چکدوگی جفالردن حاصل ائتدوگی سعادتله زمان زمان محظوظ اوْلوب ترویج مزار و تعظیم اولاد و تکثیر مناقبدن و مدایحدن قیامتهدهک نه مقدار تَمتُّعْ آلور و یزید پلید ائتدوگی عمل جزاسین گؤروب لحظه لحظه تجدُّدِ لعنت و تعدُّدِ انواعِ اهانت و تجرُّع زهرِ مذمتدن نه بلالرله مُتالِّم اوْلور.

شعر:

دار دونیاده بو یئتر اوْلارا اثرِ جنّت و نشانِ جحیم
محشر اوْلدوقدا خود مقرّر دور نعمتِ باقی و عذابِ الیم[1]

حقّا کی حسینِ شهیدون ذکر واقعهٔ شهادتی موجبِ تجدید کمالِ اخلاص و اعتقاد اوْلماغین عین عبادتدور و مظلومِ کربلانون تکرارِ وقایعِ مصیبتی باعثِ

(۱) بو مصرع داش باسمادا اوسته اوْلان کیمیدیر آمّا باشقا الیازما و گونگؤرون کتابیندا «نعمتِ باقی و عذابِ عظیم» گلیبدیر.

تنبیهِ اهل غفلت اوْلدوغی سببدن کمال سعادتدور.

شعر:

هـــــــر کـــــیم ذکـــرِ واقـــعهٔ کـــربلا ایـــله

بـــیر نـــاتوانـــون ائـــیلیه چشـــمینی اشکـــبار

گـــولزارِ عـــزّ و جـــاهینی ســـرسبز قـــیلماغا

اوْل چشـــــمِ اشکـــبار یـــئتر ابـــرِ نـــوبهار

اگر چی ذکرِ واقعهٔ کربلا تقریر ائده‌ن زبانِ نوحه سر برقِ المدن بیر شعلهٔ جانسوز دور و کیفیتِ احوالِ شهدا تحریر ائدن خامهٔ ملالت فزا کمانِ کدورتدن بیر ناوکِ دلدوز دور، آمّا اوْل شعلهٔ جانسوز زبانه چکدوکده سینهٔ ارباب محبّتدن غیری موقد التهاب بُولماز و اوْل ناوک دلدوز پـروازه گـلدوکده دل اصـحاب وفادن[1] غیری نشانه قیلماز.

شعر:

تؤک ای مژگان جیگر قانین کی، گلدی گـریه هـنگامی

گل ای اشکِ روان کیم گئتدی عیش و عشرت ایّـامی

گـتور تـقریره بـیر ـ بـیر روزگـارون صـورتِ حـالین

کی، بیلسونلر نه‌دور دونـیای دُون پـرور سـر انـجامی

نسخهٔ شواهد النبوّه‌ده مسطوردور، بلکه جملهٔ عالمده مشـهوردور کـی، حضرتِ حسین بن علیّ مرتضیٰ اوچینجی امام دور ائمهٔ اثنی عشردن و کُنیتِ شریفی ابا عبداللّه و لقبِ مبارکی زکی و شهید و مظلوم و سبط اوْلوب، سعادتِ ولادتی مدینه‌ده هجرتون دؤردینجی ییلینده شعبان آیی‌نون بئشینجی گـونینده سه شنبه گونی واقع اولمیش(۲۴۰).

---

(۱) دوقتور شئیما گونگؤرون کتابیندا «دل اصحاب جفادن غیری نشانه قیلماز» گلمیشدیر.

روایت‌دور کی، نهال خلقتلری گولشنِ سعادتده ظهوره گلوب حدیقهٔ فضایِ وجودی مزیّن قیلدوقدا مژدهٔ تشریفِ قدومی حضرتِ رسوله یئتوب اوْلحضرت اشتیاق تماملە حضرتِ فاطمه حرمسراسینه[۱] سایهٔ التفات بیراقوب اسما بنتِ عُمیسه کی، قابله‌ایدی، اوْل جؤوهرِ قابلی حضرت سیّد حضورینه گتوردوکده اوْل حضرت علی بن ابی طالبه آییتدی: «یا علی، بو فرزندِ[۲] سعادتمندی نه اسمله مَوْسوم ائده‌رسن؟» حضرتِ مرتضیٰ علی آییتدی: «یا رسول اللّه حاشا کی، بن بو مصلحتده حضرتونه تقدیم ائدەم؛ صلاحوم سنون صلاحوندور، امّا خاطرومده بو ایدی کی، حضرتونوزله مشاورت ائدوب اسمین یا حرب یا جعفر ائدەم». حضرت رسول آییتدی: «بن داخی بو تسمیه‌ده واجب الوجوده سبقت ائتمه‌زەم بو حاله مقارن جبرائیل نزول ائدوب سلام وئروب دئدی: «یا رسول اللّه بو طفلون داخی اسمین هارون نبی اوغلینون اسمینه موافق شبیرایله تسمیه ائده‌سیز و شبیر لغت یونانیده حسین دور پس حسب الامر اسم مبارکین حسین ائتدیلر(۲۴۱)؛ تدریجله اوْل حضرتون آفتابِ رفعتلری گون گوندن آسمان ولایتده درجهٔ ارتفاع بولوب و هلالِ فطرت‌لری خورشید رسالتدن اقتباس انوارِ فیض ائتمکله ماهِ تمام اوْلوب جامعِ جمیعِ فضائلِ صُوری و معنوی اوْلدی و هر فضیلتده اقتدار تفوّق و هر معنیده اعتبار کمال بُولدی. فی الواقع نه فضیلت بوندان زیاده دور کی، مجموعِ مشاهیرِ ائمّه و اکابر سادات آنون نسلیندن اوْلوب سلسلهٔ سیادت آنا مربوط اوْلا(۲۴۲) و نه مرتبه آندان افزوندور کی، تجدید تعزیه‌سیندن قیامته‌ده‌ک حقیقت حق و باطل تمیز بُولا. الحق بیر نهالِ خجسته کی، طینت زهرادان باش چکوب زلالِ جویبار شفقتِ مرتضیٰ‌دن و

---

(۱) داش باسمادا «حضرت فاطمه حرمسراییـنه» گلمیش‌دیر.

(۲) داش باسماداگلیب «یا علی، بو فرزند سعادتمندی و بو نطفهٔ ارجمندی نه اسمله موسوم ائده‌رسن؟»

نسیمِ التفاتِ مُصطفیٰ ایله نشو و نما بُولمیش اوْلا، معلومدور کی، عاقبت نه بـار وئرور؛ و بیر گؤوهر کی، صدفِ بطنِ فاطمه‌ده نیشان کمالِ مـرتضیٰ دن ظـهور بُولوب دریایِ رسولُ اللّه‌ده حاصل اوْلمیش اوْلا، یقیندور کی، بازارِ حقیقتده نه قیمت بُولور.

شعر:

گر قـلم اؤلسـا قـمو (هـامو) اشـجار و دریـا لر مـداد

گـــلمیه تـــفصیلله تـــحریره اوصـــافی اونـــون

گـــر عـــدوهم کـــام دل بُـولدیسه قـتلیندن نُـولا

جُـــمله‌یه مـفتوح دیـر ابـوابِ الطـافی اونـون(۱)

لا جرم هر جهتدن ذات شریفی اقتضایِ کمال ائتمه‌گین بلا و محنتده دخی رتبهٔ کمالین گؤرون و مقامِ شدّتده دخی علوِّ مرتبه سین ملاحظه قیلون کی، جمیع انبیا و اولیا دن ممتاز بی مُعاون و مظاهر یـئتمیش ایکـی زخـمِ مُـهلیک ایـله ایگیرمی ایکی بین ظالیم آراسیندا جدال ائدوب و فـوْتِ انسـاب و اولاد آنـا اضطراب وئروب عجز استشفاعه باعث اوْلدی و نه تفرقهٔ عیال و جزعِ اطفال و تکدُّر احوال آنی اضطرابه صالوب عقیده‌سی تَغَیُّر بولدی.

روایت‌دور کی، اوْلحضرتون خبرِ شهادتین حـضرتِ رسـوله جـبرائـیل کرّاتـله یـئتورمیشدور(۲۴۳) و اخـبار مـصیبتین دفـعاتله گـتورمیشدور؛ اوْل جُمله‌دندور بو کی، اوْل مظلومین ولادتیندن مُقدّم اُمْ الفضل بنتِ حارث بیر گئجه واقعه‌سینده گؤردی کی، حضرتِ رسولون اعضایِ شریفیندن بیر مقدار کسوب

---

(۱) بو مصرع فاروق قورطونجانین کتابیندا بئله‌دور «جومله‌یه مفتوحدور ابوابِ الطافي آنین» ذات شریفی اقتضای کمال ائتمه‌گین و عنصر لطیفی درجهٔ استعداد کماله یئتمه‌گین تمکین بلا و محنتده دخی رتبهٔ کمالین گؤرون».

آنون کناریندا قویْدولار اضطرابلا اوُیقودان بیدار اوْلوب حضرت رسول خدمتینه واروب صورت واقعه‌یی عرض ائتدوکده حضرت بویوردی کی: «ای ام الفضل، فاطمه حامله‌دور بیر خلف صالح ایچون و اوْل بنوم جیگر گوشمدور، عنقریب متولّد اوْلور، سن دایه‌سی اوْلورسان»(۲۴۴).

روایت‌دور کی، ایّامِ طفولیتده بیر گون حضرتِ رسول اوْل معصومی کنارینه آلوب یوزین یوزونه سوروب شهزاده‌یه تقاضای اراقت ظاهر اوْلوب قطراتیندن بیر رشحه حضرتِ رسولون دامانِ عصمتینه ایریشدی. امّ الفضل اوْل واقعه‌دن اثرِ انفعال پیدا قیلوب اوْل مظلومی عنفله حضرتِ رسولون کناریندان آلدی بیر نوعله کی، طبع نازیکی منزجیر اوْلوب گریان اوْلدی. حضرتِ رسول آییتدی: «ای امّ الفضل نیچون جیگر گوشه‌می آغلاتدون؛ مقرّردور کی، بو قطره‌نون کدورتی اندک سوایله زائل اوْلور، آمّا بو مظلومون کدورتِ خاطریندن خاطرومه یئتن کدورت دریالارلا زائل اوْلماز». بو حاله مقارن جبرائیل نزول ائدوب آییتدی: «یا رسول الله سن حسینون بیر قطرهٔ آب دیده‌سی تؤکیلمکدن مُکدّر اوْلورسان، کربلاده اعضاسیندان یوز چشمه آچیلوب بیر بیریندن سیل خون آخدوغین گؤرسن حالون نه اوْلور؟» حضرتِ رسول متالّم اوْلوب گریان اوْلدی(۲۴۵).

شعر:

وه کی شاهِ کربلانون محنتین اظهار ائدوب

ماتمیندن گؤسته‌رور هر ییلده دؤوران بهار

اوْل بهارون لاله‌سی خونین جیگردور چاک چاک

برق آه و رعدِ افغان ابری چشمِ اشکبار(۱)

(۱) بو مصرعین «برق آه و رعد افغان ابر چشم اشکبار» داها دوزگون اولا. آمّاکتابلارین هامیسیندا «برق آه

و اوْل جُمله دندور بو کی، بیر گون نویدِ نشاط عید ایله خلقِ عالم خرّم و اسبابِ جمعیّتِ عالم فراهم اوْلمیشدی. شهزاده‌لر اتّفاقلا حضرتِ رسول خدمتینه مُشرف اوْلوب تضرُّعله عرض ائتدیلر کی: «ای سیّد کائنات، اولادِ اکابرِ قریش البسهٔ مُلوّنِ مجدّدایله مُباهات ائده‌رلر؛ بیز دخی شجرهٔ بوستانِ ولایتوز، نوبهارِ التفاتوندن خلعتِ مُجدّد التماس ائده‌روز». حضرت بو اندیشه‌ایله متوجّهِ درگاه الٰهایکن جبرائیل نزول ائدوب بهشتدن ایکی حُلّهٔ کافور گون گـتوروب بـیرین حضرتِ حَسنه و بیرین حضرت حُسینه نامزد قیلدی. شهزاده‌لر اوْل خلعت‌لری رنگدن ساده گؤروب تضرّع ائتدیلر کی: «بیزوم خلعتوموز مُلَوَّنْ گرک». حضرتِ رسوله جبرائیل آییتدی: «بو داعیه سهلدور یا رسول اللّه، بو یور صو گتور سونلر بو خلعتلر اوزه‌رینه دؤکه ییم؛ سن یدِ قمر شکافونلا تعصیر ائت، شـهزاده‌لر لون اختیار ائتسونلر». اوْل امره شروع اوْلیندوقدا حضرت امام حسن آییتدی:

«بانا خلعت زمرّد فام مطلوبدور». حضرت امام حسین آییتدی: «بانا جامهٔ لاله گون مرغوبدور». فی الحال ایسته‌دوکلری گیبی مـیسّر اوْلوب، خـلعتلرین گئیوب، شاد اوْلدوقدا جبرائیل گـریان اوْلدی. حـضرت رسـول آیـیتدی: «ای سرخیل ملائک، بنوم اولادلاروم نشاطی سنی محزون ائتمک بیر حکمتدن خالی دگول». جبرائیل آییتدی: «ای سیّد مگـر شب مـعراجـده بـهشتده گـؤردوگون قصرلری اوُنوتدون، کی، امام حسنون قصری زبرجد گون و امام حسینون قصری لاله فام ایدی. بو خلعتلر لونی دخی اوْل معنایه اشارتدور، زیرا امام حسن زهر ایچوب حین وفات رنگ مبارکی زمرّد فام اوْلوب و امام حسـینون رخسـارهٔ شریفین خونابهٔ جیگر لاله گون قیلور»(۲۴۶).

= و رعد افغان ابری چشم اشکبار» گلیبدیر. (مدوّن).

شعر:

ســـاقی دهـــرین التـفاتی بـودور کـی حسـن سـاغرینه زهـر تـؤکر

چـــرخ جـلّادینون بـودور هـنری کـی، حسـینِ شـهیده تـیغ چکـر

و اوْل جُملهدندور بو کی، امام طبری تفسیر کبیرده مسطور ائتمیش کی، جُملهٔ صحابه دن دحیّه نام بیر پاکیزه صورت اکـثر اوقـات تـجارته گـئدوب گلدوکده، حضرتِ رسول خدمتینه هدیّهسیز گلمزدی و تُحفهسیز اوْلمـازدی و شهزادهلر معتاد اوْلماغین هرگاه کی، دحیّه حاضر اوْلوردی، هر جانبدن آستین و گریبانینا ال اوُروُب هدیّه تفحُّص ائدهرلردی. بیر گون جبرائیل دحیّه صورتینده حضرتِ رسول ایله مصاحبت ائدهرکن شهزادهلر گلوب، جبرائیلی دحیّه تصوّر ائدوب بی تکلُّف کنارینه چیقوب آستین و گریبانینه ال اوُزاتـدیلار. حـضرتِ رسول اوْل حرکتدن انفعال بُولوب منع ائتمک صددیندهایکن جبرائیل آییتدی: «یا رسول اللّه، بونلارا مانع اوْلما و حرکتلرین بانا نسبت ترک ادب ملاحظه قیلما کی، بن بُونلارین خدمتکاری‌یم. و چوق واقع اوْلموشدور کی، حضرتِ فاطمه تهجُّد نمازیندان صونرا متوجّهِ خـواب اوْلوب، بـونلار آغـازِ گـریه قـیلدوقدا حضرتِ عزّتدن بانا فرمان یئتوبدور کی، بـونلارین گـهوارهلریـن دپـرهدوب گریهلرینه تسکین وئرهم، تا فاطمه بیدار اوْلمایا و مژدهٔ.

شعر:

اِنَّ فِـــی الجَـــنَّةِ نَـــهراً مِـنْ لَـبَن لِـــعَلِیٍّ و حُسَـین و حَسَـــن (۲۴۷)

صداسین بونلارین سمعِ مبارکلرینه بن یئتورمیشم وحالا کناروما چیقوب آستین و گریبانومه ال اوُرسالار عجب اوْلمـاز، امّـا حـیرتدهیم کـی، آیـا بـو تجسُّشدن نه دور مرادلاری؟» حضرتِ رسول آییتدی: «سـنی دحـیّهیه تـصور ائدهرلر و دحیّه حاضر اوْلدوقجا بیر هـدیّهدن خـالی اوْلمـازدی». فـی الحـال

جبرائیل یدِ اقتدارلا بهشتدن بیر خوشهٔ انگور و بیر انار گتوروب آنلارا وئردوکده، تناول تداروکینده‌ایکن بیر سائل آواز یئتوردی کی: «ای اهل البیت بانا اوْل انار و انگوردن نصیب حواله قیلین». حضرتِ رسول کرمِ فطری مقتضاسینجه حصّه وئرمک ایسته دیکده جبرائیل مانع اوْلدی کی: «یا رسول اللّه، بو سائل ابلیس دور؛ میوهٔ بهشت آنا حرام‌ایکن حیله‌ایله تناول ائتمک ایستر.

القصّه ابلیس ممنوع اولوب شهزاده‌لر میوه تناول ائتمه‌گه اشتغال ائتدوکده جبرائیل گریان اوْلوب آییتدی»: «یا رسول اللّه بو ایکی شهزاده‌نون بیرین زهرله و بیرین تیغ قهرله شهید ائده‌لر و بونلارون مصیبتی سانا موجبِ رفعتِ منزلت واقع اوْلا»(۲۴۸).

شعر:

اگر چه اقربِ اولادی قتلینون خبری
رسول حضرتینه اعظم مصائب ایدی
ولیک فائده اوْل اعظمِ مصائبدن
اجلِّ منزلت و اشرفِ مراتب ایدی

اوْل جُمله‌دندور بو کی، بیر گون جبرائیل حضرت رسول خدمتینه گلدوکده امام حسین اوْل حضرت کناریندا اوْلوب، حلق مبارکیندن اؤپوب[1] نوازش قیلورکن جبرائیل آییتدی: «یا رسول الله بو فرزندِ سعادتمندی سئورەمیسن؟» حضرت رسول آییتدی **«نَعَمْ اَوْلادُنا اَکْبادُنا»**[2] اتفاقا حضرت حسینون گردن لطیفینده رشتهٔ حمائلدن بیر اثر ظاهر اوْلمیشدی. جبرائیل آنا باقوب مُتالّم ومُتأمّل اوْلوب حضرتِ رسول آییتدی: «ای برادر، بو رشته اثریندن

(۱) داش باسمادا «رخسار مبارکیندن اؤپوب نوازش قیلورکن». گلیب.
(۲) بلی اوشاقلاریمیز جیگر گوشه میزدیر.

سر رشتۀ ملالت دوتدوغوندا حکمت نه اوْلا؟» جبرائیل آییتدی: «یا رسول اللّه، عن قریب دشتِ کربلاده بو مظلومون فرق مبارکین اوْل رشته اثریندن قطع ائدوب آنا جفالار قیلالار»(۲۴۹).

شعر:

کربلا دشتینون آواره‌لرین یاد قیلوب
اخترِ اشک توْکوب گردشِ گردون آغلار
چرخدن آغلاما ظالیم دئیو ای غافل کیم
چرخ بو واقعه‌ده جمله‌دن افزون آغلار

و اوْل جمله‌دندور بو کی، بیر گون جبرائیل حضرت رسول‌ایله مصاحبتده‌ایکن حسین حاضر اوْلوب حضرت رسول کناریندا قرار دوتدی. جبرائیل آییتدی: «یا رسول اللّه عنقریب بو فرزندِ دلبندونی قتل ائده‌لر. حضرتِ رسول آییتدی: «ای جبرائیل، بو امر قبیح کیمدن صادر اوْلا؟» جبرائیل آییتدی: «اُمّتِ بی وفالاروندان ظهوره گله». و جانب کربلایه اشارت قیلوب و بیر قبضۀ خاک آلوب حضرتِ رسوله وئردی کی: «بو خاک آنون مقتلیندندور و آنون قانیله رنگین اوْلاجاقدور»(۲۵۰).

شعر:

اوْل لعل پاره دردی اگر قیلماسئیدی کار
فرقینه اوُرمازیدی زمین سنگ کوهسار
گر اوْلماسئیدی واسطۀ ماتم حسین
سیلاب اشک آقیتمازایدی چشمِ چشمه سار

شواهد النُبوّه‌ده مسطوردور کی، حسینِ شهید سینه‌دن تا کف‌پا شبیه‌ایدی رسول اللهه و امام حسن فرقدن تا سینه‌یه. سُنَنْ ترمذیده مذکوردور کی، حضرتِ

رسول بویُورمیش کی: «بن حسینده‌نم و حسین بندن(۲۵۱). ایزد تعالی سئوسین آنی کی، حسینی سئوه‌ر»(۲۵۲).

روایت‌دور کی، بیر گون حضرت رسول صحابه‌ایله بیر کوچه ده گئده‌رکن بیر جمع اطفال گؤروب، اوْل جمعدن بیر طفلی دوُتوب، الین اؤپـوب نـوازش قیلدی، سؤال ائتدیلر کی: «یا رسول الله بو التفاتونلا سرافراز اولان طفلِ رشید نه قرابتله و نسبتله مرحمتونه مظهر واقع اوْلدی؟» حضرتِ رسول آییتدی: «بو طفل بیر گون بنوم حسینومله ملاعبه ائدوب خاکِ قدمین گؤزلرینه سوره‌ردی؛ اوْل گوندن بو طفله محبّت بیراقمیشام و آنا و آتاسینا و آناسینا شفیع اوْلورام(۲۵۳).

شعر:

اثـــرِ خـــدمتِ حســـینِ عـــلی	*ســـــببِ دؤولت وســـــعادتدور*
ره عشـــقینده تـــرکِ جـــان ائـــتمک	*مـــــوجبِ رُتـــــبهٔ شـــــهادتدور*

شواهد النبوّه‌ده مسطوردور کی بیر گون حضرتِ حسن و حسین حضرتِ رسول حضورینده مصارعه ائده‌رلردی و حضرتِ رسول دئردی: «یا حسن دوت حسینی». فاطمه حاضرایدی آییتدی: «یا رسول اللـه، حسـن بـرادرِ اکـبردور، عجب کی اصغره هوادارلیق مناسب‌ایکن اکبره مـعاونت قـیلورسن». حـضرتِ رسول آییتدی: «ای فاطمه، جبرائیلِ امین حسـینون مـعاونتینده‌دور». و عـیون الرّضاده حسین بن علیدن نقلدور کی: «بیر گون جدِّ بزرگواروم خدمتینده ایدوم و ابی ابن کعب آنده حاضر ایدی، حضرتِ رسول بویوردی کی، **«وحیاتك یا ابـا عبدالله یا زین السّمٰوات والارض»**(۲۵۴) ابی ابن کعب آیـیتدی: «یـا رسـول اللـه، آسمان و زمینه سندن غیری زینت وارمی؟» حضرتِ رسول بویُوردی کی: «ای ابن کعب، اوْل معبود حقّیچون کی، بنوم روحوم اونون قبضهٔ قدرتینده‌دیر و بنی عُبّادینه حقلی ارسال ائتدی، کی حسین ابن علی نئته کی، زیور مرکز خاکدور،

آندان زیاده زینت صحایف افلاکدور؛ حقّا کی اسمِ شریفی ضلع ایمن عـرشده مصباح هُدا عبارتیله یازیلمیشدیر»(۲۵۵). و ابن اسحاق اسنادِ ابی عوائدله نقل ائتمیش. حضرتِ رسول بویورمیش کی، حسن و حسین ایکی گوشوارهٔ عرش دورلر و اوْل زاماندا کی، حضرتِ عزّت بهشته خلعتِ خلقت وئردی، بویوردی کی: «سن مسکن مساکین اوْلسان گره ک». بهشت زبان حال ایله گفتاره گلدی کی: «یا ربّ سبب نه‌دور کی، بنی مسکین‌لره و درویش‌لره مسکن ائده رسن؟» نـدا گلدی کی: «ای بهشت، بو سعادته راضی اوْلمازمیسان کی، ارکـانونی حســن و حسین ایله مزیّن ائده‌م؟» بهشت اوْل مژده‌یه مباهات ائدوب آییتدی: **«رضیتُ رضیت»**(۲۵۶) زهی سعادتمندلر کی، گـوشوارهٔ عـرش و زیـنت ارکـان بـهشت اوْلالار و بارگاه قربده بو مقدار رفعت و منزلت بولالار.

شعر:

آســـــمانِ قـــــدر و کـــــانِ لطـــف و بـاغِ عـلمدن

ایکی اختر، ایکی گؤوهر، ایکی سـرو اوْلمـیش عـیان

جُـــــملهٔ خـــلقِ جـــهاندان بـــولا بـیلمز بـیر بـدل

بـو بـیرینه اوْل بـیریندن غـیری عـقلِ خُـرده‌دان

کنز الغرائبده مسطوردور کی، بیر گون بیر اعرابی حضرتِ رسوله بیر آهو برّه هدیه گتوردی و حضرت آنی امام حسنه لُطف ائتدی و امام حسین آنـدان واقف اوْلوب حضرتِ رسول خدمتینه گلوب آییتدی: «یا جدّاه بانا دخی بیر آهو برّه گره‌ک». هیچ بهانه ایله تسلّی بُولمایوب گریه آغاز ائتدی. حضرتِ رسـول متفکّر ایکن گؤردی کی، صحرادن بیر غزاله، بالاسین اؤنونه بیراقوب تعجیل ایله گلور، حضرتِ رسول الله حضورینه یئتدوکده زبان فصیحله آییتدی: «یا رسول الله، ایزد تعالی بانا ایکی بالا کرامت قیلمیشدی، بیرین صـیاد دوتـوب بـیری

بنوملە قالمیشدی؛ رضاعینه مشغول‌ایکن ندا گلدی کی: «ای غزاله بیر فرزندون حضرت امام حسنه واصل اوْلدی و حالا حسین مظلوم حضرتِ رسولدن آهو برّه طلب قیلوب گریه آغاز ائتدی؛ توقّف ائتمیوب بو فرزندونی دخی آنون خدمتینه یئتور و بو غُبار کدورتی آنون گؤنلیندن گؤتور، یوقسا سیلِ اشکی بنای عرشه تزلزُل صالور و اثر ملالتی ملائکه‌یی بیتاب و طاقت قیلور. حضرت رسول اوْل خبردن مسرور اوْلوب آهو برّه‌یی امام حسینه وئروب خاطرین تسلّی ائتدی.

ای عزیزلر ملائکِ آسمان و وحوش ارض روا گؤرمه‌دیلر کی، بیر قطره اشکی روان اولا؛ آیا آنلار کی، رخسارین غرقهٔ خوناب ائتدیلر، نه جواب وئره‌رلر.؟

شعر:

ای اهل کین نبیّ و ولی بوسه گاهینی
خوناب ناب غرقه‌سی ائتمک روامیدور
قطعِ تعلّق ائیله مک آلِ رسولدن
بیز اُمّتوز دئینلره شرط وفامیدور؟

امام نجم الدّین اوْل حضرتون حُسْن سیر تینده گتورمیش کی: **﴿وَالْکاظِمینَ الْغَیْظَ وَالْعافینَ عَنِ النّاسِ وَاللّٰهُ یُحِبُّ الْمُحْسِنینِ﴾**(۲۵۷) مضمونی آنا مخصوص و منسوبدور. زیرا بیر گون اشرافِ قریشله بیر مائده اوزره حاضرایکن بیر مملوک خدمتکاری بیر ظرف مملو طعام مجلیسه گتوره‌رکن اللری تیتره‌یوب اوْل طعام گرم شاهزاده‌نون فرق مبارکینه تؤکیلدوکده حضرتِ امام تأدیبله خدمتکاره باقدیقدا خدمتکار تَوهُّم ائدوب زبانینا جاری اوْلدی کی **«وَالْکاظِمینَ الْغَیْظَ»** حضرتِ امام تبسُّم ائدوب آییتدی: **«کظم غیظ»** ائتدوم. خدمتکار آییتدی

«**وَالْعافينَ عَنِ النّاسِ**» حضرتِ امام آییتدی: «سنی مالومدان آزاد ائتدوم و معیشتون کندی ذِمَّتومه لازم قیلدوم». حُضّارِ مجلیس بو واقعه‌دن مُتَحیِّر اولوب انصاف ائتدیلر. جناب خواجهٔ پارسا فصل الخطابده هَمَنْ بو مقدار گتورمیش کی، حضرت رسولون عضو مبارکی اوْلان جیگر گوشه‌لره بو نعمت یئتر کی: ﴿**اِنَّما یُریدُ اللّٰهُ لِیُذْهِبَ عَنْکُمُ الرِّجْسَ اَهْلَ الْبَیْتِ وَیُطَهِّرَکُمْ تَطْهیراً**﴾ آنلارون شأنینده‌دور(۲۵۸).

شعر:

مدح حسین و وصفِ حسن قیلسالار طلب

ختمِ کلام ائدوب قیلالوم مختصر سوُزی

اوْل ایکی برگزیدهٔ دوُور زمانه‌دور

ایکی جهان پناهی جهانون ایکی گوُزی

و مصابیح القلوبده مسطوردور کی، جبرائیل بهشتدن بیر انار و بیر سیب و بیر بئه «هیوا» گتوروب حسنه و حُسینه وئردی. حضرتِ رسول آییتدی: «ای جیگر گوشه‌لر بو میوه‌لری والد و والده نیز حضورونا ایلتوب اتفاقله تناول قیلون، آمّا هر بیریندن بیر مقدار ذخیره ائدون».

روایت‌دور کی، اوْل قاعده اوزه‌رینه هر گون تناوُل ائدوب بیر مقدارین ذخیره ائتدوکده یئنه دُرست اوْلوردی. فاطمه دونیادن گئتدوکده انار غیب اوْلوب، مرتضی دار عُقبایه انتقال ائتدوکده بئه دخی معدوم اوْلدی. آمّا سیب حضرتِ حسین ایله قالوب دشت کربلاده آنونلا قطع عطش قیلوردی، و اوْلحضرت شهید اوْلدوقدا غیب اوْلدی(۲۵۹) حضرت امام زین العابدیندن نقلدور کی: اخلاصلا حضرتِ حسینین توربتین زیارت قیلان اوْل سیب رایحه‌سین استشمام ائدەر.

شعر:

ای خوش اوْل درگاهِ عرش آسای عالی قدرکیم
خاک پاکیندن مشام جان آلوْر بوی بهشت
حبّذا اوْل مرقدِ اشرف کی، خاکِ پاکینون
تشنهٔ جلاب وصلیدور لبِ جوی بهشت

چون اوصافینه اوْل پادشاهون نهایت یوقدور و آنون مناقب و محامدی چوقدور(۲۶۰) و بو مختصردن غرض ایرادِ کیفیّتِ احوال کربلادور، تطویل کلامدن احتراز ائدوب مقصود و مطلوبه رجوع ائتمک اولیٰدور.

چمن آرای حدائقِ حُزن وملال[۱] و سرای ریاض انقلاب و اختلال بو رنگله غرسِ نهالِ اظهارِ حال ائتمیش و بو هوا ایله جویبار تحریره زلال روایت یوروتمیش کی، چون مُعاویة بن ابی سُفیان مُستولی اوْلدی، استقامتِ مُلک و استدامتِ حُکم ایچون استدعا قیلدی کی، یزیدی ایّام حیاتیندا ولی عهد ائدوب سریرِ سلطنته نصب ائده و اوْل ظالیمی نایب مناب ائدوب دونیادان گئده.

پس تدریجله ترتیبِ مقدّمات ائدوب، اطراف و جوانبه مکاتب و مراسل گؤنده‌روب[۲]، جمیع اکابرِ شام و عراقدان بیعت آلدی. ربقهٔ بیعتدن خارج همان اعزّه حجاز قالدی، و بو مصلحت ایچون کندی بالذّات اوْل دیاره گئتدی و آنلارین دخی اکثرین هر نه وجهیله وارایسه راضی ائتدی؛ آمّا دؤرد کیمسه بو صورتدن امتناع ائدوب دائرهٔ بیعته گیرمه‌دیلر و یزیدون خلافتینه قطعاً رضا وئرمه‌دیلر. بیری حسین بن علی، بیری عبدالرّحمٰن ابن ابو بکر، بیری عبداللّه ابن عُمر، بیری عبداللّه بن زُبیر(۲۶۱). بو خصوصدا نه اظهارِ ملایمت و نه ایثار

---

(۱) داش باسمادا «باغ پیرای ریاض» گلمیش.

(۲) داش باسمادا «مکاتب و مراسل ارسال ائدوب» گلمیش.

ملاطفت آنلارا مفید اوْلدی و نه آثارِ تهدید و و ایثار مـلاطفت فـایده قـیلدی. رفقای اربعه بیم ابرامدن اتّفاقلا مکّهٔ معظّمه‌دن مدینهٔ منوّره‌یه انتقال ائتدیلر و بُقعهٔ بطحادن خطّه یثروبه نقل مکان طریقیله محمل عزیمت یوروتدیلر. والئِ شام آندا دخی واروب انواع جدّ و جهد ائدوب چاره قیلمادی و بو واقعه‌نون هـیچ تدبیرله اصلاحین ائده بیلمه‌دی. القصّه بو صورت مستمرایدی اوْل زمـانه دک کی، کندي دونیادان گئدوب یزیده مقام و منزل مقرّر اوْلدی و یـزید اسـتقلالله مسندِ ایالتده قرار بُولدی.

شعر:

ظُـلم تُـخمین اکـدی بـاغِ مـولکه دؤورِ روزگـار[۱]

جــؤور رسـمین قـیلدی دؤورانِ سـتمگر آشکـار

رایت اقـــبالینی قـــیلدی یـــزیدون ســر بُـلند

چکـــدی آل مـــصطفی قـــصدینه تـیغ آبـدار

بـــو خـــطادن تــا ابـد چکــمزمی یــارب انـفعال

بــو جــفادن روز حشـر اوْلمـازمی یـا رب شـرمسار

اول ستمکارِ بد کرداروِن اعیانِ بیدؤولتی و ارکانِ بد حشمتی[۲] بیر گون جمع اوْلوب بو پیادهٔ تزویری بساطِ شطرنج فساده یوروتدیلر و آنی بو فتنه‌یه تحریص ائتدیلر کی: «اگر استدامتِ سلطنت و استقامتِ حُکومت مرادون‌ایسـه آتان زامانیندا بیعتوندن تخلُّفْ ائدنلری بیعته گـتور و اگـر گـلمزلرایسـه غـبار کدورت‌لرون نه وجهله اولورسا مرآت مولکدن گؤتور کی نظام مولک اختلافِ

(۱) بو مصرع د. ش گونگؤرون کتابیندا «ظولم نخلین تیکدی باغ مولکه دؤور روزگار» گلمیشدیر.

(۲) دوقتور گونگؤرون کتابیندا و فضولی عصری الیـازمادا بـئله گـلیب‌دیر. «سـتمکار بـدکرداروِن اعـیان دؤولتی و ارکان حشمتی بیر گون جمع اولوب».

عقاید قبول ائتمز و مُخالفت بوستانینده نهالِ تَمَتُّعْ بیتمز». اوْل مُدبر بو نصیحتی آنلاردان قبول ائدوب مدینه حاکمینه بیر نامه یازدوردی بو مضمونلا کی: «استحقاقله یئر یوزینون خلیفه‌سی اولان و استقلالله مسند خلافتده توفیق امارت اسلام بولان مُعاویة بن ابو سُفیان دارِ دونیادن انتقال ائدوب، حالا نوبتِ اجرای حُکومت بانا یئتمیشدور و حاکمِ دیوانِ قضا متصدّیٔ حل و عقدِ نظامِ عالم بنی ائتمیشدور. هر آیینه لازم‌دور کی، جمهور خواص و عوامِ عالم و جمیع اکابر و اصاغر نوع بنی آدم بنی امامِ مُفترض الطّاعه و خلیفهٔ واجب الاطاعه بیلوب، مُطیعوم اوْلوب ربقهٔ انقیادومدان رقبهٔ اطاعت چکمیه‌لر و گولزارِ اطاعتومده میوهٔ ندامت یئتوره‌جک نهال مخالفت دیکمیه‌لر[1] ایمدی سن کی، والیٔ مدینه اوْلان ولید بن عُتبه سن، گره‌ک‌دور کی، اوْل دیاردا اوْلان اعاظم و اشرافدن خصوصاً پدر بزرگواروم زمانینده بیعتومدن متمرّد اوْلانلاردان بیعتوم آلاسان و اگر قبول ائتمزلرسه قتل ائدوب باشلارین شامه گؤنده‌روب التفاتومه اومیدوار اوْلاسان»(۲۶۲). چون ولید بن عُتبه بو مضمونه اطلاع بولدی متحیّر اوْلوب آییتدی: «یا رب، نه مُشکل قضیّه واقع اوْلدی؛ اگر مضمونینا مُخالفت ائتسم دونیاده ضرر گؤرمک مقرّردور و اگر مطاوعت قیلسام خوْفِ آخیرت عذاب اکبردور». اتّفاقاً اوْل زماندا مروان بن حکم مدینه‌ده ساکن‌ایدی، حاضر ائدوب بو صورته مطّلع ائتدوکده اوْل مفسد آییتدی: «اگر آتش فتنه شراره‌ایکن انطفا بُولماسا مُرور ایام ایله حدّتِ اشتعال بولدوقدان صونرا اوْل شراره‌نون دفعینه تدبیر مشکل اوْلور و سیل بلانون ابتدای تحریکده رهگذاری دوتیلماسا تدریجله تزایُدْ بولوب تدارکی الدن عنانِ اختیار آلور.

(۱) اکلمیه‌لر.

شعر:

عاقل اوْلدور کیم قضای امره فرصت وارایکن

حُسْنِ انجامین اسیر دام تأخیر ائتمه‌یه

هر ایشون تدبیرِ انجامیندا اهمال ائتمه‌یوب

کندوزین مجروح تیغ ترک و تقصیر ائتمه یه

حالا مناسب اوْلدور کی، اوْل دؤرد کیمسه‌یی احضار ائدوب بیعت عرض ائده‌سن اگر قبول ائتمزلرایسه آنلارا حاکیمون حؤکمین یورووده‌سن»(۲۶۳).

ولید بن عُتْبه آنلارون احضارین مُراد ائدوب اخبار ائتدوکده، امام حسین‌ایله عبدالله ابن زبیر بیر آراده بولونوب عبدالله آییتدی: «یا حسین، ولیدون بیزومله نه مصلحتی وار اوْلا؟» امام حسین آییتدی: «اؤیله آنلارام کی والئ فؤوت اولوب‌دور و شمع حیاتی شبستان حُکومتده انطفا بولوبدور. زیرا بن بو گئجه واقعه‌مده گؤردوم، منبری نگون سار اوْلمیش و اساس شؤوکت بوزیلمیش و حالا بو خبر ولیده یئتوب شیوع بولمادان بیزدن یزیدون بیعتین آلماق ایستر و بیزی تدبیرله دائرهٔ بیعته صالماق ایستر عبدالله آییتدی: «یا ابن رسول الله بؤیله اولورسا صلاح نه‌دور؟» حسین آییتدی: «بیزدن نه مناسب بیر فاسقین بیعتینه گیرمک و بیر فاجرون خلافتینه رضا وئرمک؟ حقّا کی، هرگز بو میسّر اولمیاجاقدور و بو معنا صورت بولمیاجاقدور».

شعر:

حاشا للّه کیم ملک فرمانبر شیطان اوْلا

اهل عصمت تابع آلودهٔ عُصیان اوْلا

قنده جائزدور بوکیم ویران اولوب بنیاد شرع

اهل ایمان اولمایان مؤمنلره سلطان اوْلا

بو سؤزده‌ایکن، ولیدون رسولی تکرارلا احـضارلرینه تأکـید ائـتدوکده حسین بن علی صورت غضب گؤسته‌روب آییتدی «بو نه تعجیل‌دور؛ هئچ کیمسه گلمه‌سه‌ده بن خود گلوره‌م، ولید مـتسلّی اولسـون». قـاصد مـعاودت قـیلوب واقعه‌یی عرض ائتدوکده مروان آییتدی: «ای ولید حسین گلمیه جکدور». ولید آییتدی: «ای مروان حسین بن علی کذّاب و غدّار دئگول، چون گلوره‌م دئدی، البتّه گلور».

شعر:

گـــول بـــوستان وفـادور حســـین   درِ درج صـــدق وصـفادور حســـین

جـــیگر گـــوشهٔ حـضرت فـاطمه   سُـــرور دلِ مـــصطفادور حســـین

دئرلر ولید بن عتبه بیر مؤمن پاک اعتقادایدی کی، اهـل بـیتون طـریق رعایتلرینده ثابت قدم و محبّت‌لرینده صاحب سدادایدی.

بیت:

مُـحبّ خـاندانـون خـاطر پـاکـینده کـین اؤلمـاز

هـــوای نـــفسدن بـنیاد ایـمانی خـلل بـولماز

القصّهٔ حسین بن علی کندی منزلینه گلوب مُلازم‌لریندن بیر نئچه مسلّح کیمسه‌یه بویوردی کی: «بنوملّه دار الاماره‌یه گلون دیشره‌ده حاضر اولون؛ اگر بانا قصد ائتسه‌لر ممکین اولدوقجا معاونت قـیلون»(۲۶۴). اوْل سـلطان سـریر امامت و اول شیر بیشهٔ شجاعت حضرت رسول اللّهون ردای مبارکلرین بوینینا صالوب و عصای شریفلرین الینه آلوب، ولیدون منزلینه متوجّه اولوب سراییته گیردوکده ولیدله مروان شهزاده‌یه تعظیم ائتدوکدن صونرا صورت احوال عرض ائتدیلر. اول حضرت بویوردی کی: «یو بیر قضیهٔ مختصرو امر مـحقّر دگـول و آنون گیبی بیر معتبر کیمسه خلیفه اولوب بنوم گیبی بیر معروف کـیمسنه گـیزلو بیعت ائتمک مناسب گؤرونمه‌ز. یارین (صاباح) مجمع عام ائدوب بو حکایتی

اظهار ائدون؛ اوْل مجمعده هر نه صلاح‌ایسه اظهار اوْلینا». ولید آییتدی: «یا حسین صلاح بودور». مروان آییتدی: «ای ولید، حسینون حبسینه حُکم ائت بو منزلدن خروجینه رضا وئرمه کی، بیر داخی اونی اله گتورمک دشوار اوْلور و آنون مقاومتینه قدرت اوْلمایوب بو مصلحت تعویق بولور». بو تکلُّم استماعیندن حضرت امامه غضب مستولی اولوب آییتدی: «یا ابن الزرقا، کیم آنا قادیردور کی، بنی حبس ائده؟ حقّا کی، بانا نسبت سفاهت قیلانون قانیله یئر یوزین گولگون ائده‌رم». پس ولیده یوز توتوب آییتدی: «ای ولید، بیز اهل بیت رسالتوز، بیز خاندان نبوّتوز؛ پیوسته مقامیمیز محل تردُّد ملائک مقرّبدور و همیشه ناوک دعاموز هدف اجابته یئتمک مجرّبدور؛ یزیده کی خمّار و فاسق‌دور بیعت ائتمک بیزدن نه‌لایقدور»(۲۶۵).

حضرت امامون تکلّمین غایت صلابتده استماع ائدوب، ملازم‌لر آلت حربله دُخول ائتمک تدارُکینده‌ایکن، حضرت امام چیخوب کندی سعادت سرایینه روان اوْلدی(۲۶۶). مروان آییتدی: «ای ولید، حسینی حبس ائتمه‌دوگونده خطا قیلدون». ولید آییتدی: «ای مروان حاشا کی بن حسینه قصد ائده‌م؛ حقّا کی، اگر مشرقدن مغربه‌ده‌ک بانا بو شرطله وئرسه‌لر رضا وئرمه‌یم و آنا جفا روا گؤرمه‌یم. زیرا روز محشر مصطفیٰ و مرتضیٰ و زهراء ازهردن خجالت چکمک دوشوار اولور والبتّه بوگون اهل بیته جفا قیلان قیامتده شرمسار اولور».

شعر:

خون آل مصطفی تؤکمز، مسلمانم دئین
قصد اهل بیت قیلماز، اهل ایمانم دئین

عادت ائتمز کندویه آل محمّد بغضینی
روز محشر طالب توفیق ایمانم دئین

بو حاله مقارن بیر مکتوب مُجدّد یزید پلیددن ولیده ایریشدی بو مضمونلا کی: «ای اعظم اعیان حشمتوم و اکرم ارکان رفعتوم اوْلان مدینه حاکیمی ولید بن عُتْبَه شمول مرحمتوم و عُموم مَکرَمتوم اختصاصیندن صونرا بئله معلوم ائده‌سن کی؛ بوندان اقدم بیعت اشراف حجاز خصوصینده مکتوب نامرغوبوم و نامهٔ نامقبولوم ارسال اوْلینمیشدی. اصلا اثری اظهار اوْلمادوغینه[1] سبب معلوم اوْلمادی. ایمدی گرکدور کی، اگر بیعتوم لازم اولانلاردان ایمدی‌یه ده‌ک[2] بیعت آلیندی‌ایسه «فهو المراد» و اگر هنوز مقامِ تأخیر و توقعده‌ایسه تأخیر و توقّف ائتمیوب، کمال دقّتله اقدام ائدوب بهر حال بو امری سر انجام ائده‌سن وفی الواقع گؤره‌سن اوْل دؤرت کیمسه تمرُّد ائدوب بیعته گیرمه‌مک مُقرّر اولدوقدا و عصیان‌لاری اطاعتومدن ثبوت بولدوقدا عبداللّٰه زبیر و عبدالله بن عُمَر و عبدالرحمن بن ابو بکره چندان ملتفت اوْلمیاسان؛ زیرا قنده اوْلسالار بنوم غضبوم آنلارا ملحق اوْلور و هر بیری نه رأیله سلوک ائتدیسه بندن جفای عمل بولور، امّا حسین بن علی دفعین لازیم بیلوب، قتل ائدوب باشین کسوب بو جانیبه ارسال ائده‌سن. نه دن کی، اوْل آفتاب اؤوج شجاعت و سپهر ولایتده درخشان اولدوقجا بنوم اختر اقبالوم احتراقده‌دور و دؤولتِ دونیا آنون ملازمتینه طریق مراجعت بولدوقجا بانا نسبت دائرهٔ نفاقدادور»(۲۶۷).

ولید بن عُتْبَه کی، اوْل مکتوبون مضمونونا اطلاع بولدی و مفهومینا مطلع اوْلدی، آییتدی: «حقّا کی، اگر یزید بانا جمیع سلطنتین وئرسه حسین بن علی قتلینه رضا وئرمه‌یم و زخارف دونیا ایچون آل مُحمّدون ناحق قانینه گیرمه‌یم».

---

(۱) داش باسمادا (اصلا آثاری ظاهر اولمادیغینه).

(۲) داش باسمادا (شیمدی یه‌ده‌ک) گلیب دیر.

شعر:

حاشا کی، مُلک دونیا ایچون ترک دین ائدەم

آل رسولی کُشتهٔ شمشیرکین ائدەم

حاشا کی، جاه و دؤولت بی اعتبار ایچون

شاد ائیلیوب یزیدی، حسینی حزین ائدەم

پس، اوْل حؤکمون صورتین تحریر ائدوب بیر محرمیله حضرت حسینه ارسال ائدوب عرض ائتدی کی: «ای نور دیدهٔ زهرا و ای سرور سینهٔ مصطفی و مرتضی، حاشا کی، سنون گیبی پادشاهه بن گیبی گدادان ترک ادب صادر اوْلا و بن گیبی خاکساردان سین گیبی شهریاره بیر قباحت ظهور ائدوب مرآت ضمیر مُنیرونوز آندان غبار کدورت بولا»(۲۶۸).

شعر:

چیقسون اوْل گؤزکی، سانا ائیلیه قهرایله نگاه

یانسون اوْل دیل کی، سنون بُغضونەدور منزلگاه

سینسون اوْل ال کی، سنون صدقیله دوتماز اتگین

یئتمەسون کامینه هر کیم کی، سانادور بدخواه

امّا وهموم آندان‌دور کی، حاکمِ شام بندن بیر اهمال آنلایوب بو دیاره بیر ظالیم کیمسنه ارسال ائده وتدارکِ احوال ایچون فرصت فؤوت اوْلوب اختیار الدن گئده».

شعر:

شاه اوْلان فتنهٔ بدخواهدن اولماز غافل

شیر اوْلان حیلهٔ روباەدن اولماز غافل

سالک راه خِرَدْ حزم طریقین گؤزلر

رهگذارینده اولان چاهدن اوْلماز غافل

حضرت امام بو حاله واقف اوْلدوقدا و بو مضمونه اطّلاع بولدوقدا محقّق بیلدی کی، ناظم کارگاه قضا صحّتِ اخبار کربلا ایچون ترتیبِ مقدّمات ائتمکده‌دور و پردهٔ خفاده مستور اوْلان اسرارِ حکمت تهیّهٔ اسبابله ظهوره یئتمکده‌دور. لا جرم قوس قضادن ناوکِ قده‌ر بیر نشانه‌یه حواله اولسا سپرِ تدبیر وصولینه مانع اوْلماز و گولشنِ تقدیرده ریاحین اُموره نسیم وعدهٔ مُرور ائتسه آچیلماقدا توقّف قیلماز. حضرت امام اوْل گون اوْل گئجه‌یه‌ده‌ک تحیُّر و تفکُّرله صبر ائدوب گئجه کیم دبدبهٔ سلطنت روزِ نورانی کوکبهٔ استیلای شب ظلمانیه مبدّل اوْلدی و صورتِ حالِ روزگار انقلاب حوادثدن تغیُّر بولدی. اوْل شمع شبستان ولایت و چراغ دودمان امامت حضرت رسول اللّهون مرقد مبارک‌لری اوزه‌رینه واروب گریان گریان تُراببنه یوز سوردی و نهایتِ تعظیم و تکریم بیرله سلام وئردی.

شعر:

السّلام ای آستانون رشک فردوسِ برین
خاک روب درگهون مُژگانِ چشمِ حور و عین

السّلام ای خادم درگاهِ قدرون جبرئیل
مدحتون قُرآن و مدّاحون اله العالمین

یا رسول اللّه بنم کامِ دلِ زهرا حُسین
یوز سوروب درگاهونا گلدوم دل افکار و حزین

اوْل بنم کیم اُمّتون حفظینی امر ائتدون بانا
اول بنم کیم گنج اسراره بنی قیلدون امین

امّت ظالیم بانا اظهار بیداد ائتدیلر
بی کسم، بیچاره‌ام، سنسن بانا آنجاق مُعین

تمام شب تا صبح تضرّع‌لر قیلوب عبادتلر ائتدی بیر نوعله کی، صدای تسبیح و تهلیلی آسمانه یئتدی. القصّه اوْل گون دخی گئجه یه‌ده‌ک زیارت ائدوب ایکینجی گئجه‌ده کمال حئیرت نرگس شهلاسین مستغرق خواب ائدوب و تفکّرله چشم حقیقت بینی بیر زامان اویقویه گئدوب، واقعه‌سینده گؤردی کی(۲۶۹)، حضرت رسول جمیع ارواح مقدّسه‌ایله حاضر اولوب اوْل سیّدِ مظلومی باغرینا باسوب دئدی: «ای جیگر گوشهٔ مظلوم وای امامزادهٔ معصوم بنوم شفاعتومه اومیدوار اولانلار و مسلمانم دئیو دعوایِ باطل قیلانلار سنی دشت کربلاده شهید ائده‌رلر و اول عرصهٔ بلاده سنون و اولادینون قانلاریندان جویبارلار یوریده‌رلر.

شعر:

گلدی اول دم کیم سنون قانونلا رنگین اولا خاک

ائده‌لر ظولملیه سن مظلومی ظالیملر هلاک

گلدی اوْل دم کیم سنی بیدردلر قتل ائده‌لر

اولاسین ملحق بانا زار و حزین و دردناک

امّا حاشا کی، آنلارا بنوم شفاعتوم نصیب اوْلا و رعایتومدن اوْل طایفهٔ طاغیه بهره بولا. ای حسین، مرتضی و زهرا و حسنِ مجتبی منتظر دیدارون و حور و غلمان نگران ماه رخساروندور، وقتدور کی، شربتِ وصالون مرهم داغ فراق و پرتوِ جمالون شمعِ شبستان اشتیاق ائده‌سین». حسین آییتدی: «یا جدّاه، حالا کی، ملاقات میسّر اولوبدور و طالب مطلوبین بولوبدور؛ نولا دونیایه مراجعت قیلماسام و بیر داخی اوْل دامِ بلایه گرفتار اولماسام».

شعر:

ملول اولدوم جهانِ بی وفادن

دوتیلدی گؤنلوم اوْل محنت سرادن

نولا قطع ائتسن آندان ارتباطوم
گؤتورسن اوّل گذرگهدن بساطوم
دوعا قیلسان کی، لطف حضرت حق
بانا گؤسترمیه دونیایی مطلق

حضرت رسول آییتدی: «ای حسین، درجهٔ شهادت مستلزم رجوع دونیادور، حالا سانا دونیایه مراجعت ائتمک اولادور». اثنای تکلّمده امام حسین گؤردی کی، حضرت رسولون رنگ گولگونی زعفرانی اولماقدادور و گیسوی مُعَنْبرلرینه گرد کدورت دولماقدادور؛ مضطرب اولوب سؤال ائتدی کی: «ای گولزارِ نبوّت وای سرْو جویبار رسالت، بو نه علامتدور؟» اول حضرت آییتدی[1]: «ای نوردیدهٔ زهرا وای برگزیدهٔ آل عبا، بو غُبار میدان بلا یعنی اثر رستخیز کربلادور. بو غبارِ کدورتدور کی، مرآت جمعیتوندن کربلاده صورت سروری نهان ائده‌ر؛ و بو گردِ محنتدور کی، مصیبتون اعلامی اوچون اول بادیه‌دن آسمانه گئده‌ر». حضرت حسین اضطرابلا بیدار اولوب گاه وعدهٔ دیدارلا خرّم و گاه تفکّر مفارقت اولاد و عیال‌ایله پُرْ غم، منزلِ شریفینه یئتوب، مدینه اقامتیندن گؤنول گؤتوروب سفر مکّه عزیمتین مُصمّم قیلدی، آمّا آندا دخی قرار دوتمایوب کربلایه متوجّه اولدوغین کندویه مُقرّر قیلدی. پس طریقِ وداعله حضرت امام حسن، مرقد منوری اوزره گئدوب سلام وئروب آییتدی[2].

شعر:

الوداع ای سروِ گولزارِ امامت الوداع
الوداع ای شمع بزم استقامت الوداع

---

(۱) داش باسمادا «حضرت رسول آییتدی» گلمیش.

(۲) داش باسمادا «مرقد منوّری اوزه‌رینه گئدوب سلام وئروب آییتدی» گلمیشدیر.

الوداع ای زهـــر تأثـــیریله رنگـــون ســبز فـام

الوداع ای ســـــبزهٔ بـــــاغِ قــــیامت الوداع

آندان داخی نقل مکان ائدوب سرو قامتین شمع مزار زهرا قیلدی و اوْل روضهٔ مبارکده گُلْبُنْ دردیندن گوناگون گوللر آچیلدی. هر زمان بیر نوحه‌ایله دمساز و هر دم بیر سرودلا همراز اولوب؛ دیردی[1]: «السّلام ای صدف گؤوهر حیاتوم وای معدنِ جؤوهرِ ذاتوم، التفات ائت کی، وداعه گـلمیشم و بـو آخـر زیارتدور».

روایتدور کی، روضهٔ مبارکدن بیر آواز گلدی کی: «وعـلیک السّـلام ای فرزندِ ارجمند و ای نطفهٔ سعادتمند بیر مدتدور کی، تشنهٔ زلالِ وصال و مشتاق آفتاب جمالم؛ جهد ائت کی، عنقریب پردهٔ حجابی تیغ اعداایله چاک مـرآتِ ذاتون غبارِ کدورتدن صیقلِ سنانِ بدخواه‌ایله پاک ائده‌سن»(۲۷۰). حضرت امام آندان داخی نقل مکان ائدوب، مکرّراً مرقد رسول اللّه اوزه‌رینه گلوب، تجدیدِ زیارت ائدوب وداع ائتدوکدن صونرا منزیلینه دؤنوب تهیّهٔ اسباب سفر قیلوب، شب جمعه شعبان آیی‌نون دؤردینجی گونینده دؤولت شهادت اومّیدیله ساعتِ سعد اختیار ائدوب امر ائتدی کی: «حجابِ بارگاه رفعت، سرا پردهٔ عزّو اقبال و شادروانِ عظمت و اجلال‌لارینا خـاک یـثرب‌دن گـؤتوروب بـدرقهٔ هـدایت سعادتله خطّهٔ حجازه روان اولالار و رایت نصرت و لوای نُـزهت‌لرین مـدینه میدانیندان مکّه جانبینه متحرّک قیلالار(۲۷۱).

شعر:

یوکلندی بـارخـانه چکـیلدی قـطارلر	*افلاکه چـیقدی روی زمـیندن غـبارلر*
آثـــار نـعل شُـمّ سـمند سـپاه‌دن	*نـقش مـجرّ قـیلدی عـیان رهگـذارلر*

(۱) دیردی = دئییری.

تمامیٔ اعیان و اشراف مدینه‌دن بیر منزیل مشایعه طریقیله همراه اولوب، مراجعت قیلوب حضرت امام کندی خواص همایونی‌ایله متوجه اوْلدی. امّا منزیل منزیل قطعِ راه ائتدوکجه منازیلده و مراحلده اکثر اوقات گاه حضرت موسانون فرعوندان قاچوب خونخوار بیابانلاردا حیران قالدوغین روایت قیلوردی و گاه حضرت ابراهیمون نمروددن فرار ائدوب هولناک بادیه‌لرده سرگردان اولدوغین حکایت ائده‌ردی و بویوروردی کی: «علامهٔ قربِ الهی تجرُّع هلاهل[1] محنت و بلادور و نشانهٔ قبولِ درگاه معبود تحمل مصائب رنج و عنادور»(۲۷۲).

شعر:

جـــؤور اغـــیاره صـبر ائـیله‌مه‌ین ‌‌‌ بـــولماز اهـــلیت تـــقرّب یـــار

سـر بسـر خـاردور گـول اطـرافی ‌‌‌ ســنگدور لعـل مـعدنینه حـصار

اثنای طریقده بیرگون عبدالله بن مطیع کی، مُحبِّ خاندان‌ایدی و مکّه‌دن گلوب مدینه جانبینه روان‌ایدی، اوْل حضرتون ملاقاتِ شریفلرینه مشرّف اولوب و دؤولتِ ملازمتلریندن سعادتِ عُظما کسب قیلوب اظهار ثنا قیلدی.

شعر:

مـــرحـــبا ای نـــور رویـــوندن مـنوّر کـائنات

جـــؤورهر ذاتِ شـــریفون جـامع حُسْـن صـفات

مـــرحـــبا ای وارثِ عـــلم رســـول هـــاشیمی

مـــقتدایِ اهـــل ایـــمان هـــادیٔ راه نـــجات

و حضرت امامون مضمون مقالات و قرائن حالات‌لریندن شمّهٔ ما فی الضّمیرلرین معلوم ائدوب، طریقِ ادب بیرله عرض ائتدی کی: «ای برگزیدهٔ آفاق

---

(۱) داش باسمادا «علامة قرب واجب الوجود تجرُّع هلاهل» گلیبدور.

و ای سیّد علی الاطلاق اگر چه جمیع دقایق احوال ضمیر منیرونوزه روشن‌دور و بیزدن حضرتونوزه نسبت اظهار نصیحت ترک ادب اولدوغی مُحقّق و مُعیّن، امّا اقتضای حُسنِ صداقت و کمال مُخالصت تکلیف جرأت تکلُّم قیلور. یا ابن رسول اللّه مکّهٔ معظّمه‌یه بویوردوقدا بیلوره‌م کی، اعیان کوفه مکاتب و مراسل ارسال ائدوب حضرتونوزه تکلیف حضور ائده‌رلر، زنهار اوْل کلماتِ کذبه اعتماد ائتمیه‌سیز و مکّه‌دن کوفه جانبینه گئتمیه‌سیز کی، اوْل بی وفالاردا، اؤیله کی، بن گؤردوم، وفا ایمکانی یوخدور و اوْل گروهون صلاحدان فسادلاری چوقدور. یقین کی، اگر مکّه‌ده طرح اقامت بیراقوب تمکین بولسانوز و اوْل بُقعهٔ شریفده توطُّن ائتمه‌گه رغبت قیلسانوز اهلِ مکّه سیزدن غیری اختیار ائتمزلر و سیز آندا اولدوقجا غیر حؤکمون[1] آندا یوریتمزلر»(۲۷۳).

حضرت امام آنون کلماتینه تصدیق ائدوب وداع قیلوب روان اولدی. مرورله مراحل و منازل قطع اولوب، اماراتِ مکّه وعلاماتِ بطحا عیان اولدوقدا، اشراف و اعزّهٔ مکّه خبردار اولوب، طریق استقبال‌ایله(۲۷۴) پابوس شریفیندن کسبِ سعادت قیلوب اول حضرتی کمالِ تعظیم و نهایتِ تکریمله شهره گتوردوکده کُنگرهٔ بنای کعبه بو سرودلا مُترنّم و لسانِ زمزمهٔ زمزم بو اداایله مُتکلّم اولدی.

شعر:

مرحبا ای مسند آرای سریر عزّ و جاه

مرحبا ای شاه قُدسی مُلکِ روحانی سپاه

مرحبا ای عرصهٔ ایمانه احکامون روان

مرحبا ای حَوزهٔ اسلامه اقبالون پناه

---

(۱) داش باسمادا «اولدوقجا غئیرون حؤکمون» گلمیشدور.

قبله‌گاهِ کعبه دیدار شریفوندور سنون

گرچی خاکِ کعبه دور اهلِ جهانه قبله‌گاه

حضرت امام سعادت و اقبال‌ایله نزول ائدوب متمکّین اولدوقدا اشراف حجاز گروه گروه خدمت شریفلرینه گلوب، مبارکبادِ منزیل قیلوب، اوقاتِ خمسه‌ده اول حضرته اقتدای نماز ائده‌رلردی و آندان بیعت آلوب گئده‌رلردی(۲۷۵).

روایت‌دور کی، یزید پلید قیبلیندن والئ مکّه اوْلان سعد بن عاص اکابر حجازون حضرت امامه مراجعتین گؤروب، توهّم قیلوب مکّه‌دن مدینه‌یه فرار قیلدی و کیفیّت احوالی اوْل نابکاره عرض قیلدی(۲۷۶).

القصّه بو خبر جمیع بلاد و بُقاعه مُنتشر اولوب خصوصا، کوفه‌ده شایع اوْلدی و اشتهار بولدی کی، حضرت حسین یزیدون بیعتیندن امتناع ائدوب مدینه‌دن مکّه‌یه تشریف بویوروب، اعوان و انصار جمع ائتمکده‌دور(۲۷۷). کوفه‌ده اوْلان هوادارلر سلیمان خُزاعی حُجره‌سینه جمع اولوب بو صلاحی گؤردیلر کی، طریق معاونت مظاهرت مسلوک ائدوب حضرت امامه عرض صداقت قیلالار و آنون رکابِ هُمایونیندا درجاتِ نجات دونیا و آخرت بولالار. اکابر و اشراف کوفه‌دن یئتمیش نفر مُعتمد کیمسه‌لر مثلِ مُسیّب و رفاعة[1] بن سداد و حبیب بن مظاهر و محمّدِ اشعث شریح قاضی حضوریندا قسم یاد ائدوب اتّفاق ائتدیلر کی، خاندانِ نبوّت و ولایت طریق مودّتینده مال و جانلارین دریغ ائتمیه‌لر و حسین ابن علی‌دن غئیرون حؤکمین کوفه‌ده یوروتمیه‌لر و حضرت امامه بیر مکتوب(۲۷۸) املا ائتدیلر بو مضمونلا کی: «المنّةُ للّه رایض توفیق هدایت و قاید تأیید سعادت عنان توسن اعتقادوموزی طریق دلالتدن منحرف

(۱) داش باسمادا (رقاعه) گلمیشدیر.

قیلوب شاهراه نجاته منعطف قیلمیش و چهرهٔ آمالوموزا مـفتاح اقـبال ابـواب
مودّت خاندان ولایتی مفتوح ائدوب ضمیروموزه محبّتِ اهل بـیت صـالمیش
همواره آنا طالب و پیوسته آنا راغیبوز کی، صحیفهٔ امـرِ خـلافتدن ازالهٔ نـقشِ
خلاف ائتمکده و جریدهٔ حُکم امامتدن رفع رِجْسِ مخالفت قیلماقدا کمالِ اقدام
و نهایتِ اهتمام اظهار ائده‌ووز، امّا اماموموز و مقتداموز یـوقدور، حـالا بـئله
استماع اوْلیندی کی، اشدِّ اعدای دین و اضل خاندان سیّد المرسلین یـزید ابـن
معاویه عدم استحقاقله استدعای جلوس مسند خلافت قیلوب اوْل آفتاب اؤوج
ولایت و شاهباز آشیانهٔ رسالتی بیعته تکلیف ائـتمیش و اوْل حـضرت داخـی
امتناع ائدوب آثار مخالفت پردهٔ خفاده‌ایکن درجهٔ ظهوره یئتمیش. ایمدی اوْل
سروِ جویبارِ کرامت و شکوفهٔ نوبهار سعادتدن متوقّع و مترقب اولدور کی، طریقِ
عنایت و التفات مسلوک اولینور، بو جانبه لوای نصرت تحریک بولوب[1]، بـو
مخلص‌لرینی قدوم سعادت لزومیله مشرّف قیلالار و بو بنده‌لری کندویه احبّای
صادق و اَوِدّای موافق بیله‌لر»(۲۷۹).

شعر:

وقـــتدور کـــیم سـبزه زارِ خُشک سـال فـرقتی

رشـــحهٔ لطـــفیله ســـیراب ائـــده ابـــر نـــوبهار

وقـــتدور کـــیم پـــر تـــؤوِ خـــورشیدِ عـــالم تـــابدان

زُمـــرهٔ احـــبابه پُـــر نـــور اولا چشـــم انـــتظار

اگر بو سعادت میسّر اوْلسا و بو دُعا اجابت بولسا، کوفه‌یه قدم باسدیقدا
یزید قیبلیندن حاکیم اوْلان نُعمان بشیری کی، بیر پیر ضعیفدور، شهردن اخراج
ائتمه‌موز مقرّردور. مجملا، مقاومتِ اعدا ایچون هر نه اسباب مقصودایسـه بـو

---

(۱) داش باسمادا «تحریک اوْلینوب بو مُخلص‌لرینی» گلمیشدیر.

گون کوفه‌ده میسردور» نامه تمام اولدوقدا عبداللّٰه مسمع همدانـی و عـبداللـه بکری‌یه تسلیم ائدوب ارسال ائتدیلر جوابی گلمه‌دن، متعاقب بو مضمونلا بـیر نامه داخی بشیر بن تمیر و عبدالرحمان بن عبداللّٰه‌ایله روانه قیلدیلار، آنلارون عقبینجه خان ابن هانی و سعید بن عبداللّٰه خشعی و آنلارون عقبینجه شیث بن ربیعی و عروة بن قیس و عمر ابن حجّاج و سعد بن عبداللّٰه روان اولوب.

القصّه مُتواتر بو مضمونلا یوز ایگیرمی کتابت گؤنده‌روب اظـهارِ کـمال صداقت ائتدوکده حضرت امام اهل کوفه‌نون مکاتب متواترلرین کندویه حجّت بیلوب و نیّت اجرای حق ضمیر منیرلرینده رسوخ تمام بولوب، ترویج اُمور دین ایچون دیار کوفه‌یه عزیمت مصمّم قیلدی، اگر چی اوْل دیاردا مبتلای بـلیّات اولدوغین محقّق بیلوردی، آمّا مُقرّر قیلدی کی، کندودن مقدّم مُسلم عقیلی اوْل دیاره روانه قیلا و کندی دخی متعاقبا، متوجّه اوْلا. پس اکابر و اشرافِ کوفه‌یه بیر نامه تحریر ائتدی بو مضمونلا کی: «حمد بی حد اوْل مبدع اشیا و مخترع ما سوایه کی، نوع انسانی توفیق عقل و اختیارلا سایر مخلوقاتدن ممتاز ائتمیش؛ و سپاس بی قیاس اوْل مصوّر اشکال کارخانهٔ دونیا ومدبّر احوال دار القرار عُقبایه کی، جمیع نوع انساندان فرقهٔ انبیایه توفیق تفوّق وئروب، شرف امتیاز بیرله سر افراز ائتمیش؛ و درود نا معدود و صلوات نا محدود اول سرور کائناته کی، فرقهٔ انبیادن جؤوهر استعدادی اشرف و اعلادور وتحیّات بی غایت و تسلیمات بی نهایت اوْل فرقهٔ احبابه و زمرهٔ اصحابه کی، قبول صُحبت صدر رسالت بولوب آنا اطاعت‌لری جمیع عملدن اولادور. امّا بعد بو نامهٔ نامی و مکتوب گرامی کـی، مُتضمِّن کمال نصیحت و متکفّل وصول سعادتدور بندن کی، حُسـین بـن عـلی مُرتضی‌یم، سیزه کی، اعزّ و اشراف کوفه‌سیز. ای فرقهٔ احبّای صادق الاعـتقاد

وای زُمرهٔ اَوِدّای خالص الوداد مکاتبِ مخالصت مکنونونوز[1] کی، طریق اتّحاد و جادّهٔ اعتقاددن تبلیغ اوْلمیشدی، واصل اوْلوب؛ مضمونونا کی، محض اظهار خلوص طَوِیّتْ و کمالِ[2] بیانِ صفایِ نیتایدی اطّلاع حاصل اولدوقدا حُسْنِ استدعا نیزه اجابت لازم گلوب، اوْل جانبه عزیمتوموز تصمیم اوْلوب حالا مُسْلِمِ عقیلی کی، اعقل اشرافِ بنی هاشم و ارشدِ جـمع اکـابر و اعـاظیمدور کـند و قیبلومدن اوْل جانبه ارسال ائتدوم. گره‌کدور کی، مقدم شریفین مُغتنم بـیلوب، طریق مرافقت و موافقتینده دقیقه دریغ ائتمیه‌سیز و بیر نـوعله اعـزاز اکـرام[3] ائیله‌سیز کی، آثار شُکری ظاهر اولا و جانب شریفونوزدن تسلّیٔ خاطر بـولا. یقین کی، بنوم اوْل جانبه تحریک لوای رفـعتوم آنـون نسـیم اخـبارِ حـصولِ مُراعاتینه مشرطدور و رشتهٔ اهتزاز رایت همایونوم اوْل دیـاره آنـون سـلسلهٔ اعلام حُسْنِ رضاسینا مربوطدور»(۲۸۰).

شعر:

ای گـوْره‌نلر آنـی تشـریفومدن اوْلمـن نـا اومـید

کـیم بـهار عـالم آرادور گـولِ سـیرابِ مَـن

ای گـوْره‌ن آنـی بـانا اومّـیدوار اولسـان نـوْلا

صـبحدور اوْل صـادق و خـورشیدِ عـالمتاب مـن

مکتوبِ شریف شرف اتمام بولدوقدا حضرت مُسلم عقیله تسلیم ائدوب بویوردی کی: «ای بنوم مهالک شدّتده اعظم اعوانوم و مـضایق کُـربتده اقـرب

---

(۱) داش باسمادا «مکاتب مخالصت ارسالی نیزکی طریق اتّحاد و جادهٔ اعـتقاددن تـبلیغ اوْلونـمیشدور». گلمیشدیر.

(۲) داش باسمادا «اظهار اخلاص طویّت» گلمیشدیر.

(۳) شیما گونگوْر «اعزاز و احترام ائده‌سیز» یازیر.

اخوانوم، محلّ مرافقت و زمـان مـوافـقتدور، بـو جـانبدن اُمّت مُـحمّد﴿صلی الله علیه و آله﴾ اوزه‌ریموزه حجّت بیراقوب اظهار حق ائتمه‌گه ترغیب ائده‌رلر، نه عذرله اهمال ائتمک اوْلور و بیر جانبدن اعدای دین اتّفاق هلاکیموزه قصد ائتمیشلر، مقاومت ائتمک اوْلمازسا فرار ائدوب قنده گئتمک اوْلور»؟

شعر:

طـــوفان فـــتنه قـــوپدی گـلون غـــرقه اوْلمـــادان

رختِ صـــلاحیموز چکـــه‌لوم بـــیر کـــناره‌یه

اولدوقـــجا حُسْـــنِ عـــقل‌ایـله تـدبیره احـتمال

دل شـــیشه‌سینی اوُرمـــیه‌لوم ســـنگِ خـــاره‌یه

حالا بیر نئچه مؤمن کیمسنه‌لر مکـاتب ارسـال ائـدوب بـیزی دعـوت ائتمیشلر، تغافُلْ ائتمک اوْلماز و تعلُّل ائتمکله نایرهٔ استیلای عدو انطفا بولماز. صلاح اوْلدور کی، سن بندن مقدّم اوْل دیاره توجّه ائدوب تفحُّص ائده‌سن. فی الواقع افعاللرینی، اقواللرینه موافق گؤورسن[1] اعلام ائده‌سن، بن دخی تـوجّه ائده‌م». مسلم عقیل حضرت امامون حؤکمِ شریفینه انقیاد ائدوب هم اوْل گـون متوجّه اوْلدی. هنوز بیر منزِل قطع ائتمه‌دن مسلیمون جانب یمینیندن بیر صیّاد چیقه گلوب، الینده بیر صیدی اولوب فی الحال ذبح ائتدی. مُسلم اوْل قضیّه‌یی کندویه مبارک گؤرمیوب، معاودت ائدوب حضرت امامه آییتدی: «بنوم کوفه‌یه گتمه‌گوم صلاح ده‌گول، زیرا بو یولدا بو حاله صاتاشدوم. حضرت امام آییتدی: «ای مُسْلم طریق رضای حق مخاطره‌دور، قبول ائده‌ن سالک اوْلور و گـؤوهرِ مقصود گردابِ بلاده‌دور، غوّاص اولان آنی آلور؛ اگر قوّت واهیمن غالب‌ایسه بیر غیری کیمسنه تعیین ائده‌لوم» مُسلم گؤردی کی، حضرت امامون رضـاسی

(۱) داش باسمادا (گؤره‌رسن) و شیما گونگؤرده (گؤرسن) گلیب.

آنون گئتمه گینده‌دور، زیاده مبالغه ائتمه‌یوب عرض عذر ائتدی کی: «یا امام بنوم وهموم خوف موتدن ده‌گول، آمّا آنداندور کی، مِن بعد دیدار شریفون گؤرمیوب محروم قالام و دؤولتِ ملازمتوندن بی نصیب اولوب غربتده اؤلم»(۲۸۱).

شعر:

ای جـــمالون مـــطلع خـــورشید اقـــبالوم بـنوم
گـــون یـــوزوندن‌دور مـــبارک مـــتّصل فـــالوم بـنوم
دؤولتِ ذؤوق وصـــالوندور بـــنی خـــوشحال ائـــده‌ن
بـــیلمه‌زه‌م سـندن جـدا دوشـسم نـولور حـالوم بـنوم

حضرت امام دخی بو حالته گریان اولوب دئردی کی:

شعر:

ای گـــؤنول آه ائـــیله‌کـــیم آه ائـــیله مک هـنگامیدور
ای گـــؤزوم قـــان آغـــلا کـیم قـان آغـلاماق ایـامیدور
آیـــریلور بـــندن بـــوگون حـــالوم پـریشان ائـیله‌یوب
اؤلکـــی گـــؤز نـــوری، گـــؤنول مـطلوبی، جـان آرامـیدور

القصّه مسلم عقیل دیدهٔ گریان و دلِ بریانله وداع ائدوب، مکّه‌دن چیقوب، مدینه‌یه توجّه قیلوب حضرت امام تهیهٔ اسباب سفر امرینه مشغول اوْلدی.

روایت‌دور کـی، سـبب عـداوتِ حسـین مـظلومه مـخالفت صـوری و معنوی‌دور امّا مخالفت معنوی ایکی وجهله‌دور؛ بیری اوْل کی، آغـاز خـلقتِ موجودات و بدایت ایجاد مکوناتده[1] جمیع جواهرِ نفوسِ انسانیّه بیر دفـعه‌ده مخلوق اولوب تدریجله تنگنای قوّه‌دن فضای فعله توجّه ائتمیشلر و مـضمونِ حدیث **«الارواح جنود مجندة»** مقتضاسینجه رنگِ تناکر و تعارُف دوتمیشلار. لا

---

(۱) شیما گونگؤرون کتابیندا «ایجاد مُکَوِّناتده» گلمیش.

جرم سابقهٔ ارتباط بولوب اوْل مجمعده بیر بیرینه قریب اوْلان ارواح عالمِ اشباحده بیر بیرین بولدوقدا، آرالاریندا سیلسیلهٔ اُلفت سابق متحرّک اوْلور و بعید اوْلانلار بیر بیرین گؤردوکده آرالاریندا نفرت ازلی. البتّه اثر مخالفت صالور. هر آیینه بو اقتضادندور اوْل مخالفت کی، عبدالشّمس اولادی هاشم و امیّه آراسینداایدی. و اوْل عداوت کی، عبدالمطّلب و حرب آراسینداایدی و اوْل نزاع کی، حضرت رسول اللّٰه ابو سُفیان آراسینداایدی و اوْل کدورت کی، علی و معاویه آراسینداایدی و اوْل فتنه کی، حضرت حُسین‌ایله یزید پلید آراسینداایدی و مخالفت معنویّه‌نون بیر وجهی دخی اولدور کی، ذات پاک واجب الوجود مصدر صفات جلالیه و جمالیّه اولوب اقتضای ائتدوکده، اختلاف مظاهر لازم گلوب استعداد نفوس انسانیّه استحقاق قهر و لُطف ایچون حکمت مقتضاسینجه ایکی قیسم اوْلمیش، بیری مُستَجْمَعِ جمیع فضائل و اوْل ارواح انبیا و اؤلیا و صلحا و اتقیا دور؛ و بیری مُستجمِع جمیعِ رذائل و اوْل ارواح کُفّار و فُجّار و ظلمه و فسقه و اشرار و اشقیادور. لا جرم بو ایکی گروه همیشه مخالفت اوزره اوْلوب حضرت حسین بن علی فرقهٔ اوّلیندن و یزید پلید زومرهٔ آخریندن واقع اولمیش. و مُخالفت صوری دخی هر جانبدن ایکی وجهله‌دور امّا حضرت حسینون یزیده اظهار خصومت قیلدوغینون ایکی وجهی وار؛ بیری اوْلکی، چون امر خلافت تصدّی اجرای احکام شرعیّه و تکفُّل تنفیذ امور عُرفیّه‌دور و اقتضای صدق و صلاح ائده‌ر و یزید کی، خمّار و فاسق و فاجر اولوب اصلاً ارتکاب مناهیدن اجتناب ائتمزدی و رعایت ناموس شریعت طریقین طوتمازدی لا جرم غیرت امامت و مسندِ خلافتی آنونلا آلوده روا گؤرمدی و آنون خلافتینه رضا وئرمدی و بیر وجهی دخی اوْلدور کی، حضرت امام حسن ملاحظهٔ اقتضای زمان ائدوب منازعه‌سینده تأخیر ائتمه‌گین، بعضی کیمسنه اوْل

صلح صورتین گؤروب معاویه‌ده رایحهٔ استعدادِ خلافت استشمام ائده‌رکن اگر حضرت حسین دخی یزیدون بیعتین قبول ائتسه‌ایـدی بـنی اُمـیّه‌نون دعـوای خلافتلرینه تصدیق واقع اولوب قطعا شک قالمازدی. لا جرم حسین بن علی نقد حیاتین صرف ائدوب اوْل سرِّ نهانی ظهوره گـتوردی و بـنی اُمـیّه‌نون بُـطلانِ دعوالرین درجهٔ وضوحه یئتوردی. و یزیدون دخی اظهار عداوت قیلدوغینون ایکی وجهی وار؛ بیری اوْل کی، مسندِ خلافتده قرار ائتدوکده حضرت حسینی بیعته تکلیف ائدوب، حضرت امام امتناع ائتدی و بیر وجهی اولدور کی، عبداللّه زبیرون بیر جمیله عورتی اولوب یزید آنون آوازهٔ حُسـن و جـمالین اسـتماع ائدوب عاشیق اولمیشدی؛ انواع حیله‌لرله اوْل عورتله عبداللّه زُبیرون آراسینا مفارقت صالوب طلاق آلدوروب تزویجینه فرصت بولمیشدی.

القصّه ابو موسی اشعرینی ارسال ائدوب اوْل عوره‌ته طالب اوْلدوقدا و ابو موسی بو مصلحت ایچون توجّه قیلدوقدا طریق توجُّهینده حضرت حسینه مُلاقی اوْلوب حضرت امام آییتدی: «یا ابو موسی توجّهون نـه جـانیبه‌دور؟» جـواب وئردی کی: «یا ابن رسول اللّه مطلّقهٔ ابن زوبیری یزید بن معاویه ایچون مطالبت قیلماغا عزم ائتمیشم». حضرت حسین آییتدی: «ای ابو موسی اگر اوْل مستوره یزیدون عقدیندن امتناع ائده‌رسه بنوم ایچون طلب قیل». ابو مـوسی حـضرت حسینون دخی وکالتین قبول ائدوب روانه اوْلدوقدا، عبداللـه بـن عـمر دخـی گؤروب بو طریقله سفارش قیلدی.

القصّه ابو موسی اوچ شخصون وکیلی اولوب اوْل خاتونون حرم سراییته یئتدوکده خاتون انواع اعزاز و احترام ائتدوکدن صونرا آییتدی: «یا ابو موسی بو بنده خانه‌یه تشریف بیوردوغونوزدان غرض نه اولا؟» ابو موسی آییتدی: «ای مخدّرهٔ زمان وای مستورهٔ دؤوران سن گیبی نازنینه کُنج عُزلت وگوشهٔ وحدت

بکلیوب اوتورماق مناسب گؤرونمز بعضی کیمسنه‌لر علاقهٔ تزویجونه طالب اولمیشلار. اگر رخصت وارایسه عرض ائده‌یم».

اوْل مستوره آییتدی: «یا ابو موسی اهل سعادت صلا حیندان تجاوز مورث شقاوت‌دور، خصوصاً سنون صلاحوندان، کی متضمّنِ کمالِ سعادتدور». ابو موسی آییتدی: «وصالونه طالب وتزویجونه راغب اوْلانلارون بیری یزید بن معاویه و بیری حسین بن علی و بیری عبداللّٰه بن عؤمر و بیری بنم». خاتون آییتدی: «ای ابو موسی بن بیر نوجوانم سن بیر پیر کُهَنْسالْ. سنونله خود بنوم مناسبتوم یوخدور، سن بو غرضدن فراغت قیل وبی غرض بیان ائت کی، اوْل اوچ شخصدن قانسی «هانسی» بانا انسب ولایقدور؟» ابو موسی آییتدی: «اگر حُکومت مُرادون‌ایسه یزیدی قبول ائت واگر حُسْن صورت ایسترسن عبداللّٰه بن عمر اتّصالینه رغبت قیل و اگر سعادت آخرت تمنّا قیلورسان حسین بن علینون دامن اتّصالین الدن بوراخما». خاتون آییتدی: «حُکومت امر زائلدور و حُسْن صورت فنایه قابلدور خاطروم نجات آخرت ومصاحبت زهرایه مائلدور. پس بو وجهیله اقرار آلوب ابو موسی اول خاتونی حضرت حسین ایچون عقد ائتدی(۲۸۲) و بو خبر یزیده یئتدوکده محرّك سیلسیلهٔ عداوت اصلی اولدی.

شعر:

چرخ هر فتنه‌کیم ایستر قیلا عالمده عیان

اسهل وجهله اسبابینه انجام وئرور

صالوب اوْل فتنه بناسینون اساسین اوّل

روزگارایله آنا صورت اتمام وئرور

سکگیزنجی باب

«مسلم عقیلون شهادتین بیان ائده‌ر»(۲۸۳)

روایت‌دور کی، آفتاب ظُلمت سوز آسمان رسالت و مهتاب عالم افروز سپهر سعادت یعنی ﴿**یُجاهِدونَ في سَبیلِ اللّٰه**﴾(۲۸۴) طریقینون مقتداسی «**وَجاهِد الْکُفّارَ**»(۲۸۵) معرکه‌سینون صاحب لواسی.

شعر:

شــــاه ایـــوان رســـالت مــــاه گـــردون وفـــا

مـــعدن احســـان ورأفت مـــنبع صـــدق و صـــفا

خـــازن گـــنج شـــریعت مـــظهر اســرار دیـــن

ســـــروِ گـــولزارِ نُـــبوّت دور درج اصـــطفا

بو یورموش: «**اِنَّ الْعَبْدَ إذا سَبَقَتْ لَهُ مَنْزِلَةٌ لَمْ یَبْلُغْها بِعِلْمِهِ اِبْتَلاهُ اللّٰهُ في جَسَدِهِ اَوْ في مالِهِ اَوْ في وَلَدِهِ ثُمَّ صَبرهُ عَلیٰ ذٰلِكَ حَتّیٰ یَبْلُغَ المَنزِلَةَ الّتي سَبَقَتْ لَهُ**».

یعنی بیر بندۀ قابل کی، سابقۀ فطرتده استعداد فطری‌ایله بیر درجۀ اعلی و بیر مرتبۀ قصوایه قابل اوْلسا کی، اوْل مرتبه‌یی اعمال صالحه وافعال ستوده‌ایله

حاصل ائتمك مُمکن اوْلمایا، لا جرم واجب الوجود بلالارایله امتحان ائدوب یا امراض جسمانیه مبتلا قیلور.

شعر:

هر تمنّا قیلسان ای عارف بلادن ایسته کیم

هر بلا ضمنینده بین احسان مقرّردور سانا[1]

ائتمك اوْلماز بی بلا ادراک نیل هر مُراد

گر بلا چکسن مُرادِ دل میسّردور سانا

فی الواقع چون دونیا بادیهٔ فنادور و جمیع احوالی بی بقادور؛ دونیاده بلا چکن، دونیادان چیقدوقدا خلاص اوْلدوغین ادراک ائتسه شُکر ائتمزمی و راحتده اوْلان، تَرکْ دونیا قیلدوقدا فوت اوْلان راحت تأسفونون عذابی آنا یئتمزمی؟ حُسین منصور عارفدن مشهوردور کی، بیر گون مُناجاتیندا دئردی: «الهی حقیقتون حقّی ایچون خزانهٔ بلیّاتون ابوابینی مفتوح ائدوب هر نه بلا وارایسه بانا روزی ائت و بنی جمیع بلالرده امتحان قیل. اگر طریق محبّتده عِنان ارادتیمی ذَرّه‌جه مُنحرف گؤرسن بنی سیلسیلهٔ اصدقادن اخراج ائدوب مردود ائله. حقّا کی، اگر مقراض ریاضت بیرله ذرّه ذرّه اعضای وجودومی قطع ائتسه‌لر، هرگز کمال ارادتومده نقصان اوْلمیا و صورتِ صداقتوم تغیّر بولمیا».

شعر:

عاشیق اوْلدور کیم جفا تیغیندن اکراه ائتمه‌یه

ذرّه ذرّه قیلسالار اعضاسینی آه ائتمه‌یه

قان ایچه صبر ائیلیه هردم فغان و آه ائدوب

درد عشقِ یاردان اغیاری آگاه ائتمه‌یه

---

(۱) گونگؤرون کتابیندا و فضولی عصری الیازمادا بئله گلیب «هر بلا ضمنینده بین راحت مقرردور سانا».

روح الارواحدن نقلدور کی، بیر گون بیر عزیز بیمار درویشون عیادتینه واروب و آنی انواع بلیّاته گرفتار گؤروب تسلیّه طریقیله آییتدی: «ای درویش، عاشیق معشوقون جفالرینه صبر ائتمه‌سه دعوی محبّتده صادق ده‌گول». درویش آییتدی: «ای عزیز، غلط دئدون عاشیق معشوقون بلالریندن ذوق بولماسا عاشیق ده‌گول»(۲۸۶).

شعر:

عاشیق اولدور کیم بلا ذوقینی ادراک ائیله‌یه

عشق دردی دمبدم گؤنلین فرحناک ائیله‌یه

ای عارف، اهل محبّت بلایه صبر ائتمکله سائر خلقدن ممتاز اولورلار و ارباب وفا جفایه تحمُّل قیلماغلا حریم وصاله طریق محرمیّت بولورلار.

شعر:

دعوای محبّت ائتمک آسان اولماز

جمع اولماز اگر گؤنول پریشان اولماز

عاشیق غم اودینه یانماسا شمع صفت

مقبولِ حریمِ وصل جانان اولماز

عبداللّه مبارک روایت ائتمیش کی: «بیر گون عزیمت کعبه قیلوب صحراده تنها یورورکن گؤردوم کی، شمع رُخساریندان آفتابِ تابان نور آلوردی و گیسوی مُشکباری آفتابه سایه صالوردی، متحیّر اولوب دئدوم:

شعر:

خضردور بو طفل یا الیاس یا آب حیات

کیم یورور تنها بولور آنی گؤره‌ن غمدن نجات

استقبال ائدوب سلام وئردوم جواب وئردی. دئدوم: «کـیمسن؟ دئـدی: «حق بنده‌سی» دئدوم: «قندن «هاردان» گـلورسن؟» دئـدی: «حـقدن گـلوره‌م». دئدوم: «قنده گئده‌رسن؟» دئدی: «حقّه گئده‌ره‌م». دئدوم: «بو صحراده‌نـه طـلب ائده‌رسن؟» دئدی: «حـق رضـاسین». دئـدوم: تـوشهٔ راهـون نـه‌دور؟ دئـدی: «تقویٰدور». دئدوم: «بو بادیهٔ خونخوارده تنها نئجه تـردّد ائـده‌رسن؟» دئـدی: «زیارتینه متوجّه اولدوغوم بندن غافل اوْلماز». دئدوم: «ای مخدوم زاده، اگر چی صورتده طفل سن آمّا معنیده کامل گؤرینورسن؛ آیا قانسی قبیله‌ده‌سن؟ دئدی: «ای ابن مبارک بیز صـورتده کـوی مـحبّت بـلاکـلشلرییوز و گـوشهٔ مـحنت مشـوّشلرییوز؛ یـعنی مـظلوملر و مـهموملروز گـاه اسـتیلای اعـدادن خـاطر پریشانوموز مضطر و گاه غبارِ وادئ غُربتدن مـرآت مُـرادومـوز مکـدّر؛ آمّـا حقیقتده سلاطین ممالکِ قُرْبِ وقبولوز و سُکّـان سُـرادقـاتِ مـقامِ وصُـولوز؛ بیزدندور گرمیّتِ هنگامهٔ محشر و بیزدندور افاضهٔ انتقاع زلال کوْوثر».

بیت:

بـــیز بـــقامولکینون اســـتقلال‌له سُـلطانی یـوز

مـعنی‌ایـله بـاقی‌یوز صـورتده گـر چـی فـانی یـوز

بونی دئیوب نـظرومدن غـائب اوْلدی و خـاطروم مُـفارقتیندن غـایتده کدورت بولدی طوافِ کعبه میسّر اوْلدوقدا گؤردوم کی، اوْل طفل بیر مـجمعده مسائل حرام و حلال نقل ائده‌ر حقیقتین سؤال ائتدوکده دئدیلر: «بو مخدوم آل عبا و نور دیدهٔ مصطفی و مرتضی‌دور[1] ـ بودور مقتدای ارباب یقین یعنی علی بن الحسین زین العابدین ـ پس خدمت شریفینه مشـرّف اولوب الیـن اؤپـوب عُذرله ائیپتدوم: «یا ابن رسول الله نه کیم قبول مصائبدن و رفعت مراتبدن شرح

(۱) داش باسمادا بئله گلیب. «بو مخدوم آل عبا و نور دیدهٔ مصطفی و مرتضی‌دور».

ائتدونوز. صریح و صحیحدور فی الواقع بلا نشانهٔ قُرْب و قبول اولماسایدی احبّایه نصیب اوْلمازدی و محنت اقتضای کمال بولماسایدی ارباب طاعته اختصاص بولمازدی».

بیت:

قابل فیض بلا شایستهٔ درگاه اولور

هیچ شک یوق کیم بلا مخصوص اهل الله اولور

بو شرطله کی، بلا نشانهٔ قُرْب الهی و موجب حصول سعادت نا متناهی‌دور. کمال قرب و قبول حضرت رسول اولاد و اتباعینده حصر اوْلینمیشدور و نهایتِ علوّ منزلت آنلاردا اختتام بولمیشدور. زیرا زُمرهٔ نوع بنی آدمدن بلکه جُملهٔ مخلوقاتِ اهلِ عالمدن هیچ آفریده آنلارجا بلایه صبر ائتمه‌میش و هیچ فرده آنلارجا آثار بلا یئتمه‌میش. اوْل جُمله‌دن‌دور مسلم عقیلون واولادینون کیفیّتِ شهادتلری و وقایع اندوه و محنتلری انجمن آرای مجالیسِ محنت وغم و چهرهٔ خراش عرایس ماتم بو سرودله نوْحه بنیاد ائتمیش و بو نوْحه‌ایله شهیدلر ماتمین دوتمیش کی، مسلم عقیل حضرت امام ایله وداع ائدوب، مکّه‌دن مدینه‌یه گلدوکده کثرت مخالفدن احتراز ائدوب، گئجه‌ایله شهره گیروب حضرت رسولون مرقد مبارک‌لرین زیارت ائدوب وداع ائتدی و اوْل مزارِ شریفدن کندو منزلینه گئتدی.

القصّه قرار ائتمه‌یوب ایکی نورس اوغلی وارایدی؛ بیری محمّد نام سکگیز یاشیندا لطافت حُسنله بیر خورشید عالمتاب و بیری ابراهیم نام یئدّي یاشیندا طراوت رخسارله بیر لالهٔ سیراب. آنلاری همراه ائدوب و باقی اطفال و عیال ایله وداع ائدوب هم اوْل گئجه کوفه عزمینه روان اولدی.

شعر:

آهِ بــــــرق آســـــایله بـــیر ابـــرِ آتشـــبارایـــدی

رهگـــــذاری اشک آلیـــندن قـــموگـــولزارایـــدی

رهـــبری گـــؤز یــاشی کــوس رحـلتی صـوت فـغان

تـــوشه‌سی غـــم، هـــمدمی داغ دل افکـــارایـــدی

چشمی پُر خون، اشکی گولگون، گؤنلی محزون، قدّي خم

غـصّه‌دن هـرگـون پـریشان، هـرگـئجه بـیمار ایدی

بو طریقله قطع طریق ائدوب منازلده ومراحلده انواع مکّـاره واصـناف شدائد گؤروب. گاه ظُلْمت‌دود آهله آلام منازل ائـدوب عـاجیز و سـرگردان اولماقلا و گاه سیلاب اشک رهگذارین دوتوب متحیّر قـالماغلا. بـیر مـدتدن صونرا کوفه یه یئتدی، دار مختار دئمکله معروف بیر منزیله نزول ائتدی. اشراف اعیان کوفه قدومیندن خبردار اوْلوب گروه گروه گلوب اظهارِ شؤوق ائده‌رلردی وطریق مطاوعت گؤسته‌روب بیعت آلوب گئده‌رلردی.

القصّه جزئی زماندا اوْن سککگیز بین مبارز نامی دائرهٔ بیعته گیروب دست ارادت دامن تـولاّسینه مُـحْکمْ ائـتدیلر. مُسـلمِ عـقیل اوْل طـایفه‌نون مـرآت عمللرینده صورت اخلاص مشاهده قـیلوب، خـاطرِ جـمعله حـضرت امـامه آنلارون اطاعت و انقیادلارین اعلام ائدوب حضور شریفین اسـتدعا قـیلدی. نُعمان بشیر کـی، کـوفه‌ده یـزید جـانبیندن حـاکـم ایـدی مسـلیمون گـلوب حسین﴿؏﴾ ایچون خلقدن بیعت آلدوغین معلوم ائتدوکده اهل کوفه یی بیر گون جامع کوفه یه جمع ائدوب کندو بالذّات منبره چیقوب ندا قیلدی کی، ای اهـل کوفه بو معلوم اولدی کی، سیز مسلم عقیلی گتوروب آغاز فساد ائتمیش سیز بو حرکت مناسب ده‌گول. یزید حاکم قهّار ومَلِک جبّاردور، بـو احـواله اطـلاع

بولدوقدا سیزه سیاست لازم گلور و غضب متوجله اوْلور». گؤردی کی، مـجرّد تهدیدایله اوْل فتنه تسکین بولماز و نصیحتله اصـلاح پـذیر اولمـاز. یـزیدون کوفه‌ده اوْلان مخلص‌لری مثل عبدالله بن مسلمِ باهیلی وعمّار بن ولید و عؤمر بن سعد یزیده صورت حال اتّفاقیله واقعه‌یی عرض ائتدیلر بو مـضمونلا کـی: «شهباز شکار اندازِ نشیمن عزّ و علا حسین ابن علی مرتضی فتح ممالك هواسیله آشیانه‌سیندن پرواز ائدوب ابتدای عزمینده شهپر نصرت سایه‌سین دیار کوفه‌یه بیراقمیشدور. و اوْل سر چشمه طوفان جلادتدن بیر جویبار بلا جانب عـراقـه آقمیشدور، اگر دقتله بو امره تدارک اولونمازسا وقتیله بو دردە دوا بولینمازسا مرورا له سر رشتهٔ تدبیر اُمور الدن گئدەر و بو دیارین تمامیٔ اشراف و اعیانی آنا توجُّه ائدەر، اگر کوفه‌یه احتیاجون وارایسه بیر والئ صاحب سیاست ارسـال ائت»(۲۸۷).

یزید پلید بو اخبارِ ملالت آثاره اطلاع بولدوقدا و بو صورت احواله مـطّلع اولدوقدا توهّمِ زوالِ نعمت دلِ بیقرارینون قرارین آلوب و خـوف ازالهٔ دؤولت اوْل بی ثباتی اضطرابه صالوب دقّتِ تماملە مولکینون نظامینا متوجّه اوْلدی وهم اوْل ساعت تُهمتِ تقصیریله ولید ابن عُتْبه یی مدینه ایالتیندن عزل ائدوب یئرینه ابن اُلاشدقی نصب قیلدی و کوفه خصوصینده اعظم اعیان بی دؤولت و اقـدم ارکان حشمتی اوْلان سرحون نام وزیرله مُشاورة قیلدوقدا سرجـون آیـتدی: «ای خلیفه، اگر مُرادون بو فساد رفع اولماق و بو نایرهٔ فتنه انطفا بـولماق‌ایسـه نعمانِ بشیری کی، بیر پیر حقیردور، کوفه‌دن عزل ائدوب یئرینه بصره حاکیمی اوْلان عُبیداللّه زیادی نصب قیل کی، اوْل امر امارتده نادردور و دفـعِ فسـاده قادردور»(۲۸۸).

شعر:

خـــار دیــوار ریــاض مــلک و مــلّت حــفظیچون

نـــوک تـــیغ آبـــدار حـــاکـــیم خـــونریز اولور

حؤکم مـقداریـنجه حـاکـیمده سیاست هـم گـره ک

نـئجه کـیم افـراطی هـر فـعلون فساد انگـیز اوْلور

یزید سرجونون صلاحون قبول ائدوب عُبیدالله زیاده بیر نامه یازدوردی بو مضمونلا کی: «حالیا السنۀ احبّای صادق و افواهِ اَوْدای مُشفقدن بو مستفاد اوْلیندی کی؛ حسین ابن علی بنوم کی، خلیفۀ زمانم، بیعتومدن انحراف ائدوب. اطراف و جوانبه نامله‌لر گؤنده‌روب خلقی کندویه دعوت ائتمکده‌دور. خصوصاً بصره اهلینه و کوفه خلقینه آندان نَوازِشنامه‌لر گلوب، آنلاردان آنا مکاتب و مراسل گئتمکده‌دور، ایمدی سن کی، عبیدالله زیادسن مثال واجب الامتثالوم وارد اوْلدوقدا و مکتوب مضمونونی وضوح بولدوقدا گرکدور کی، بو امری نفسِ بصره‌ده تفحُّص ائدوب بو فتنه‌یه باعث اولانلاری بولدیروب دفع و رفع ائتدوکدن صونرا کندو جانبوندن بیر مُعتمد کیمسنه‌یی بصره‌ده نایب ائدوب بالذّات کوفه دیارینا توجه قیلاسان و اوْل دیارون دخی ایالت و حُکومتین کندونه مُقرّر بیله‌سن و ضبط و ربطینده مجدّ اولاسن و بیلمیش اوْل بنوم خوان التفاتومدن نوالۀ احسانه اوْل واقت استحقاق بولورسان و خزانۀ مرحمتومدن تشریف استحسانه اوْلدَمْ مستحق اولورسان کی، معمار فراستون سنگ حراستدن اطراف عراقه بیر حصار مُستحکم چکوب و تردّد اعدا رهگذارینه سنگ ریزۀ تدبیر و تدارک تؤکوب فرصت وئرمیه‌سن کی، حسین بن علی‌نون من بعد نسیم تصوّری اوْل گولزاره گذار ائده و اوْل بقعه اهلیندن آنا متواتر رُسُلْ و رسائل گئده

و آندا اوْلان محبّ و مخلیصلرین بـولدیروب دفـع و رفـع ائـدوب عـنایتومه اومّیدوار اولاسان»(۲۸۹). یزیدون مکتوبی عُبیدالله زیاده ایریشدوکده اتّفاقا هم اوْلزماندا حضرت حسینون سلمان نام بیر مملوکی اوْلوب مکـتوبلار گـتوروب بعض کیمسنه‌لری طریق حقّه ارشاد ائتمک اشتغالینده‌ایدی. عُبیدالله زیاد واقف اوْلوب و بعضی مُسلمانلاری دخی آنونلا مُتهم قیلوب قـتل ائـتدوکدن صـونرا یئرینه قاریندا‌شین تعیین ائدوب، کوفه جانبینه روان اوْلدی و کـمال اهـتماملا عراق حفظینه توجّه قیلدی، بعضی تواریخده بو مسطوردور کی؛ اوْل مفسد کوفه قُربینه یتئدوکده توقّف ائتدی؛ تا گئجه‌دن ایکی ساعت اوْتدی پس تغییر صورت قیلوب باشینه بیر عمّامهٔ مشکین صاروب و هاشمی‌لر گیبی طیْلسان بیراقـوب نقابله روانه اولدی(۲۹۰). اشراف و اعیان کوفه‌دن مترصد قدوم حضرت امـام اوْلوب انتظار چکنلر اوْل وضع و وقارله آنی حسین بن عـلی تـصوّر قـیلوب استقبال ائدوب رکاب همایونینه یوز سوروب دئرلردی:

شعر:

الـمـــــنّه لِـــــلّه کـــی مُـــراد اوْلدی مـــیسّر
شـــاد ائـیله دی عـاشیقلرینی وصـل ایـله دلبـر
تـــبدیل اوْلیـــنوب روز وصـــاله شب هـــیجران
خـــورشید چـــیقوب ائـــیله دی آفـــاقی مُـنوّر

و اوْنینه دوشوب نهایت تعظیم و تکریمله دار الاماره‌یه یئتدوکده نـعمان بشیر وهم ائدوب دار الاماره دروازه‌سین بـاغلیوب، اوزه‌ریـنه چـیقوب آواز یئتوردی کی: «ای نطفهٔ رسول الله بو فتنه‌یه باعث اولما و تصوّر قیلما کی، بـو مولکی یزید سنون تصرّوفونده قویوب تعلُّلْ قیلا. نه روا بـیر زحـمته ارتکـاب

ائتمک کی، اقرب زمانده ضایع اوْلا».

شعر:

عـاقل اوْلدور کـی، ائـتدوگی عـملون فـیکر ائـده ابـتداده انـجامین

اوّل ده گـول کـیم تأمّـل ائـیلمیوب کـئچوره غـفلت ایـله ایّـامین

«حالا صلاح اوْلدور کی، بو گئجه بیر غیر منزیلده آرام دوتوب استراحت قیلاسان، صاباح اوْلدوقدا نه کیم صلاح‌ایسه عمل اوْلینا».

اهل کوفه نعمان بشیره طعن ائدوب تهدید ائده‌رلردی کی: «ای بدبخت، بو حسین بن علیّ مرتضی و تقدیر گُزیدهٔ مُصطفی‌دور[1]، دار الاماره دُخولیندن منع ائتمه و طریق مخالفت و مُعاندت دوتما». مسلم عقیل اوْل مجمعده‌ایدی، حقیقت حالی معلوم ائدوب ندا قیلدی کی: «ای قوم بو شخص حسین بن علی ده‌گول؛ مفتونی اولمین، حیله‌سینه اعتماد قیلمین». عُبیداللّه زیاد هجومِ عام‌دان احـتراز ائدوب، چهرهٔ نا پاکیندن نقاب آلوب کندوسین اظهار ائتدوکده نعمان بشیر آندان واقف اوْلوب دروازهٔ قصری آچوب عبیداللّه زیاد قصره گیروب سائر اهل کوفه نومید اوْلوب متفرّق اوْلدیلار و گُروه گُروه منزیللرینه توجّه قیلدیلار. صُـبحدم کی، صدای کوسِ نوبت سلاطین ظالیم پیشه دیدهٔ سُکّـانِ سـراپـردهٔ راحـتدن خواب غفلت آلدی و زمزمهٔ فُسّاقِ صبوحی کش دماغ اربابِ لهوه دغدغهٔ تردّدِ فساد صالدی. عُبیداللهِ زیاد استقلال ایله مسندِ حؤکومتده قرار دوتوب و اعیان و اشرافِ کوفه‌یه توقیع حؤکومت و ایالتین ابراز ائدوب گاه مواعـیدِ اشـفاق و الطافله جبّار کسرِ قُلوب اوْلدی و گاه وعید و تـهدیدایـله آنـلاری سـیاستدن خبردار قیلدی. مسلم عقیل بو حالتدن خبردار اوْلدوقدا خاطر شـریفینه وهـم مُستولی اوْلوب دار مُختاردان چیقوب هانی بن عُروه منزیلینه گلوب آیـیتدی:

(۱) فضولی عصرینده یازیلمیش الیازمادا «نقد برگزیدهٔ مصطفی‌دور» یازیلیب.

«ای هانی بن بو مولکده غریبم و سندن غیره اعتماد ائتمه‌زه‌م و حالا بو احوالین سر انجامی معلوم اولانا ده‌ک بانا سنون منزیلونده اولماق مُناسبدور». هانی بن عُروه مباهاتلار قیلوب اوْل حضرته کندو سراییده مناسب منزیل تعیین ائدوب و اوْل شرفدن افسرِ عِزّ و اعتباری آسمانه یئتدی. هم اوْل دائرهٔ بیعتینده اوْلان مُخلصلر مُلازمتینده تَردُّدْ ائده‌رلردی و خدمتینه گلوب گئده‌رلردی. آمّا عبیدالله زیاد، اوْل مُدبر پُر فساد شام و سحر مُسلیمون تجسُّس و تفحُّصینده اولوب بیر گون مُفضل نام بیر مملوکینه آییتدی: «ای مُفضّل مسلیمون بو شهرده اوْلوب حسین ایچون خلقدن بیعت آلدوغین تحقیق ائتمیشم، آمّا بیلمه‌زه‌م قاندادور. اگر تجسُّسْ ائدوب معلوم ائده‌جک اوْلسان سنی مالومدان آزاد ائده‌ره‌م. بلکه انواع الطافله دخی بر مُراد ائده‌ره‌م». مُفضّلِ بی دؤولت اوْل حدیثی قبول ائدوب تجسّسْ ائده‌رکن، بیر گون جامعِ کوفه‌ده بیر پاکیزه صورت مؤمِن گؤروب، خاطرینده جزم ائتدی کی، بو مسلیمون متعلّقاتیندان اوْلاجاقدیر. حضورینه گلوب آییتدی: «مؤمن پاك سیرت بن معتقد حُسینم و بین آقچه نَذْر ائتمیشم و گتورمیشم کی، مُسْلیمه وئره‌م آمّا بیلمه‌زه‌م کی، قاندادور؛ بیر لطف ائت آنی بنِ فقیره گؤستر».

شعر:

گـردنومدن کـرم ائت سـیلسیلهٔ قـئیدی گـؤتور

التـفات ائـیله بـنی مـنزلِ مـقصوده یـئتور

اوْل مؤمن آییتدی: «اي عزیز، بونجا خلق آراسیندا نه بیلدون کی، بن شیعهٔ حُسینم«علیه‌السلام»؟» مُفضّل آییتدی: «حُسْنِ خِصالونْ و لُطْف افعالون شهادت وئردی».

اوْل مؤمنِ ساده دل غافل آنون قوْلینه تصدیق وئروب آییتدی: «ای

عارف غلط ائتمه‌دون؛ بن اوْل طائفه‌ده‌نم و بانا مسلم عوْوسه‌جه دئرلر».

بیت:

ای بسـا صـدق کـیم ضـرر یـئتورور قـانله مـحنت و بـلا گـتورور

القصّه مسلم بن عوْسجه‌جه اوْل ملعونی آلوب مسلم عـقیلون خـدمتینه گتوردی و هادی توفیق اوْلوب منزلِ مقصودینه یـئتوردی. مـفضّل مسـلیمون دیدارینه مباهات قیلوب، الین اؤپوب، نذرین مُلازم‌لره تسلیم ائدوب، مُصْحَفْ گتوروب قسم یاد ائدوب، بیعت آلوب آندان چیقدوقدا عبیداللـه زیـادی اوْل احوالدن واقف ائتدی». عبیدالله زیاد اوْل واقعه‌دن مُطّلع اوْلدوقدا فـی الحـال مجمع عام ائدوب اوْل مجمعده اسمای خارجه‌دن و محمّد اشعث‌دن هـانی بـن عُرْوه‌نون احوالین استفسار ائدوب آییتدی: «اوْل قاندادور کی، گؤرینمز» دئدیلر «یا امیر اوْل بیحضور دور». ابن زیاد آییتدی: «اوْل بیحضور دگول، آمّا ائشیتدوم کی، بیر مانعی وار؛ نه قده‌ر مانعی وارایسه بیر زامان بو مجلیسه گلمک اوْلور». هانی ابن عُروه‌یه خبر گؤنده‌روب عُبیداللّه زیـادون شـؤوقین اظـهار ائـدوب حضورین لازیم ائتدیلر. هانی بن عُـرْوه عـزیمتِ مُـلاقات ائـدوب مـنزلیندن چیقوب قصرِ اماره‌یه یئتدوکده اصحابینه آییتدی: «ای عزیزلر، بوگون بو قصردن بنوم گؤنلومه بیر وهم مُستوولی اوْلوب، عجب کی، بوگون بو قصردن بانا بیر ضرر ایریشمیه». اصحاب واجبات آنا تسلّی وئروب ائییتدیلر: «خاطرون تسلّی ائت نوْلاجاقدور؟» هانی بن عُروه قضایه رضا وئروب و دائرۀ تسـلیم و تـفویضه گیروب، مجلیسه قدم باصوب سلام وئردوکده ابن زیاد آنون سلامین کنایه‌ایله آلوب آنا صورت غضب گؤستردی. هانی آییتدی: «ای امیر، نه واقع اوْلدی؟» ابن زیاد آییتدی: «نه واقعه بوندان زیاد اوْلا کی، مسلم بن عقیلی منزیلونده پـنهان ائدوب، زمان زمان خلقی بـیعته تکـلیف قـیلوب مُـولک احـوالیـن پـریشان

ائدەرسن». هانی انکار ائتدی عُبیداللّه مفضّلی حاضر ائدوب آنا انفعال وئردی. هانی گؤردیکی انکاره مجال یوْق، معترف اوْلوب عُذْر له آییتدی: «ای امیر، حقّا کی، آنی بن اختیارله منزیله گتورمەدوم؛ کندو استیلای شؤوکتونوزدن مُتوهِّمْ اوْلماغین بنوم منزیلومه پناه گتوروب، بانا دخی آنون منعیندن حیا مانع اوْلدی. ایمدی چون بنوم منزیلومده آنون اوْلدوغینه رضای شریفونوز یوقدور مُراجعت ائتدوکده اخراج ائدەیم». عُبیدالله آییتدی: «هیهات سن مُسلیمی بانا گتوروب تسلیم ائتمەیینجه گئتمەگون ممکن دەگول». هانی آییتدی: «بو هرگز میسّر اوْلماز و صورت بولماز کی، بن مُسلیمی سانا تسلیم ائدەم». عُبید اللّهه غضب مستولی اوْلوب آنون حبسینه امر ائتدی. اسمای خارجه فریاده گلدی کی: «ای غدّار نابکار وای بد عهدِ جفاکار، بیز بو دردمندی بیر عهدله و شرطله مجلیسونه گتوردوک، حالا بو نه عملدور؟» عُبیداللهون غضبی زیاده اوْلوب اسمای خارجی‌یه اِذالر ائتدوروب بویوردی کی: «هانی بن عُروەنون بدنِ ضعیفون عُریان ائتدیلر و بئش یوز تازیانه اوروب عِقابینه چکدیلر(۲۹۱). و هانی بن عُروه سکسان دوققوز یاشیندا بیر پیرایدی، صحبت رسول‌اللّهه مشرّف اوْلمیش معتمد صاحب توقیرایدی. حضّار مجلیس استشفاع ائدوب آنی ایندیردیلر. یئر یوزونه دوشدوکده رحمته واصل اوْلدی.

شعر:

قیلدی جلّادِ فلک خونریزلیک بنیادینی

ائتدی ظاهر دورِ ظالیم عادتِ مُعتادینی

باغبان دهر آچوب خون جیگر سر چشمه سین

قانیله سیراب قیلدی گولشنِ بیدادینی

بو خبر مُسلم عقیله ایریشدوکده اولحضرت ایکی اوْغلین شُریح قـاضی ائوینه گؤنده‌روب، کـندو اسـتعدادِ حـربله مـهیّا اوْلوب دائـرهٔ بـیعتینده اوْلان یکجهت‌لره ندا ائتدوردی کی: «ای طریقِ مُساعدتده مردانه‌یم دئیَنْ سعادتمندلر وای میدانِ مجاهدتده سربازلیق دعواسین قیلان سربُلندلر؛ بسـم اللّـه، بـوگون اظهارِ عقیدت گونیدور و بودم اثبات جلادت دمـیدور». روایت‌دور کـی، فـي الحال ایگیرمی بین مقداری سپاهِ خونخوار و مبارز خنجر گُذار استعدادِ رزمله مُسلم حضورینده قصر اماره‌یه متوجّه اولدیلار اوْل قصر رفیع الْـبُنیانی نگـین خاتم گیبی احاطه قیلدیلار. عبیدالله زیاد اوْل حاله واقف اوْلوب، کندو قـصر ایچینده قالوب سائر عسگره محمّدِ کثیری سرکرده ائدوب، رخـصتِ مـقاتله و محاربه وئردی. ایکی جانبدن نیرانِ محاربه اشتعال بولوب و هنگامهٔ رزم گـرم اوْلوب.

شعر:

افســـر رایت اوْلدی گـــردون ســـای *چـــیقدی چـــرخ بـــرینه نـالهٔ نـای*

کـــوس فـــریادی اوْلدی عـــالمگیر *مـــژدهٔ مـوْت وئـردی صـوت نـفیر*

قومیوب[1] یـئرده نـعل[2] رخش دفـین *عـــرصهٔ مـــحشر اوْلدی روی زمـین*

بس کـی، طـوپراغـه چـرخ کـجرفتار *خـــلقون آب حـــیاتین ائـتدی نـثار*

ایـــچوب اجـــزای خـــاک آب حـــیات *دیـــریلوب اوْلدی قـــابل حـــرکات*

یـئر یـوزیندن قـویوب سها[3] مـانند *ائـــیله‌دی مـــثیلِ آســـمان بُـــلند*

ظـــولَمات ائـــتدی رزمگـــاهی غُـــبار *روزِ رزم اوْلدی گـــــردن شب تـــار*

اوْل شب تـــاره شـــمع بـــزم افـروز *اوْلدی نـــوکِ ســـینانِ عـــالم ســوز*

---

(۱) قویماییب.

(۲) بو سؤزده قورطونجانین ایشله‌نیب معاصر لشمیش کتابیندا. «نعل» دئیل «فعل» یازیلیب.

(۳) سُها = گؤیون شمال طرفینده گؤرونن کیچیک بیر اولدوز.

اوْل معرکۀ پُر شور و مَهْلَکۀ پُر فتور و نو باوۀ گولزار بنی خلیل یعنی اشجع صنادید عرب مسلم بن عقیل سمندِ کوه تمکینِ برق سپرایله جولانه گلوب و بیر الینه افعیِ رَمْحِ خونخوار و بیر الینه اژدهای تیغ صاعقه کردار آلوب، هر حَملەده بیر جُملەیه زهر فنا ایچورورردی و هر نعرەایله بیر گروهون طیور ارواحین آشیان بدندن اوچورورردی.

شعر:

دؤنردی گه یمین و گه یساره	*صالوردی لرزه خصم بیقراره*
دمادم رزم بازارین ائدوب تیز(۱)	*تؤکردی قان چالاردی تیغ خونریز*
اواردی حیدر کرّار دن دم	*آنون رزمینده بیر زال ایدی رستم*

عُبیداللّه زیاد کی، قصردن معرکۀ مصافه نظاره قیلوردی و مسلم عقیلون کیفیت شجاعتین بیلوردی، کندو لشگرین مغلوب و مسلم لشگرین غالب گؤروب حضورینده اوْلان رؤسایِ کوفەیه حُکم ائتدی کی: «اهل کوفەیه تهدید ائدەلر. پس کثیر بن شهاب و محمد بن اشعث و شمر ذی الجوشن گیبی بدبختلر ندا یئتوردیلر کی: «ای اهل کوفه بودم شامدن گلن لشگر بیحساب بو جانبه توجّه ائتمیشدور بلکه حوالیٔ شهره یئتمیشدور. وقتدور کی، جمیع اهل و عیالونوز اسیر اوْلا و جُمله مال و منالونوز نقصان غارت بولا. کندونوزه رحم ائدون و فرصت وارایکن هر بیرینوز بیر جانبه گئدون».

شعر:

رعد و برقیله بو صحرایه توجّه قیلمیش
مرگ بارانینی یاغدورماغا بیر تیره سحاب
قوْیون ای غم زدەلر سیل گذرگاهیندن
گئتمەدن صویه فراغت ائوی مانند حباب

---

(۱) بو مصرع شیما گونگؤرون کتابیندا و فضولی عصری الیازمادا «دمادم رزم بازارین قیلوب تیز» گلمیش.

اهل کوفه کی، ذات‌لرینده ثبات اعتقاد یوخیدی بو حکایتدن مُتَوهِّمْ اولوب گروه گروه هزیمته توجّه قیلدیلار و پروین گیبی جمع ایکن بناتُ النّعش گیبی متفرّق اوْلدیلار.

القصّه، آفتاب غروب ائدنه‌ده‌ک ایگیرمی بین مبارزدن اوتوز نفر قالدی و آنلار دخی مسلم نمازا مشغول اولدوقدا گئدوب، مسلم تنها قالوب متحیّر اولدی(۲۹۲). جسمی آلت حربدن آزرده و حالی اندوه غُربتدن افسُرده، اضطرابلا شهردن چیقماق قصدینه تردّد ائده‌رکن سعید بن اَحْنَفْ اوْل حضرته اوغرایوب آییتدی: «ای سیّد، احتیاط ائیله کی، ابوابِ شهره سرهنگلر تعیین اولینوب سنون قصدونده‌دورلر». مسلم آییتدی: «مصلحت نه‌دور؟» سعید آییتدی: «بنوم‌له گل». مسلم متابعت قیلوب سعید، مسلمی محمّدِ کثیر منزلینه گتوروب اعلام ائتدوکده محمّد کثیر چیقوب منّت تماملە اعزاز و احترامله مسلم عقیلی ائوینده پنهان ائیله‌دی. اوْل گئجه گئدوب صبحدم کی، معمار سرای آفرینش قصرِ لاجوردی فامی زراندور ائتدی و خنجر شعاع خورشید له شبستانلار شمعنون رشتهٔ حیاتینا وعده یئتدی.

شعر:

پردهٔ ستری نسیم صبح بر باد ائیله‌دی

فتنه‌یی بیدار ائدوب بیدادی بنیاد ائیله‌دی

عُبیدالله زیاد غمّازلردن وجاسوسلردن اوْل احوالی معلوم ائدوب، محمّد کثیری[1] مجلیسه گتوروب آییتدی: «ای محمّدِ کثیر، مُسلم سنون منزلونده‌دور، گتورمز ایسن سانا سیاست ائدره‌م». محمّد کثیر صاحب شؤوکت کیمسنه ایدی، کثرت قبائلینه اعتماد ائدوب جواب وئردی کی: «ای ابن زیاد بن دخی هانی بن

(۱) دوقتور گونگۆرون کتابی و فضولی عصری الیازمادا «محمدِ کثیر مجلیسه گلدوکده ائیتدی». یازیلیب.

عُروه ده گولم کی، بانا حؤکمون جاری اوْلا». بو سؤزده ایکن صدای نای رزمی و خروش کوس حربی عالمه غوْوغا بیراقدی. عُبیدالله زیاد آییتدی: «بو نه غووغادور؟» دئدیلر: «ای امیر محمّد کثیرون اقوامی مسلّح اولوب اون بین مقداری مبارز قصر اماره‌یه متوجّه اولدیلار و جدال و قتاله عزیمت قیلدیلار». عُبیدالله زیاد اوْل فتنه‌دن توهُّم ائدوب، محمّد کثیرون اوْغلین یانیندا محافظه قیلوب کندویه رخصت وئردی کی، چیقوب قومینه تسکین وئره. محمّد کثیر قصردن چیقوب قومینه تسکین وئروب منزلینه گلدوکده سلیمان صرد خزاعی و مختار بن ابو عُبیده و رفاعة بن غارب حاضر اولوب آییتدیلر: «ای عزیز، اتّفاقلا جهد ائت کی، یارین اوْغلونی بو ظالیم قیدیندن قورتارالیم و مُسلیمی آلوب کندو قبیله میزه گئدوب بیر عظیم لشگر جمع ائدوب حسین ابن علی ملازمتینه واره‌لوم». محمّد کثیر اقوامی ایله بو مصلحتده قرار طوتمیش(۱) ایکن اتّفاقاً جانب شامدن عامربن طُفیل کی، عُبیدالله زیادین معاونتینه مقرّر اولوب گلوردی. اوْل زاماندا اوْن‌بین مبارزه یئتوب عُبیدالله زیاد اوْل لشگر، قوّه‌تیله مغرور اوْلوب محمّد کثیرون احضارینه امر ائتدی. محمّد کثیر دخی اوتوزبین نفر مقداری لشکر قومیندن حاضر ائدوب قصری اماره‌یه متوجه اوْلدی. آمّا لشگرین طیشره‌ده قویوب، کندو تنها قصره گیروب عُبیدالله ایله ملاقات ائتدی. عُبیدالله زیاد آییتدی: «ای محمد، مسلم عقیلی سئوەر میسن، یا کندو جانینی؟» محمّد آییتدی: «ای ابن زیاد، مسلیمون جانی الله حفظیندەدور و بنوم جانوم اوتوزبین مُبارز حصاریندا دور». عُبیدالله زیاد آنون سؤزیندن غضبناک اولوب بیر دواتلا اوروب نُسخهٔ سرنوشتِ تقدیر اولان جبین مبارکین مجروح ائتدی. محمّدِ کثیر دخی بی‌محابا تیغ آبدار چکوب عبیدالله زیاده حواله قیلدوقدا اعیان

(۱) گونکۆرون کتابیندا و فضولی عصری الیازمادا «قرار وئرمیش ایکن».

کوفه آرایه گیروب، بیر نوبت حائل اولدیلار؛ ایکینجی کرّه تیغ حواله قیلدوقدا عُبیدالله فرار ائدوب، ملازیملریندن بیرین هلاک ائتدوکده عُبیدالله زیادین دخی ملازِملری اوْل پیرِ ناتوانی آرایه[1] آلوب چوق مُقاتله‌دن صونرا شهید ائتدیلر. رحمةالله عیله.

شعر:

ای خوش اوْل کیم نقدِ جان بزلیننده اهمال ائتمه‌دی

رختِ بختین قیدِ مُلک و مالی پامال ائتمه‌دی

حق یولوندا طوتمادی خار تعلُّق دامنین

پایبندِ مُلک اوْلوب اندیشهٔ مال ائتمه‌دی

محمد کثیرون اوْغلی اوْل حالی گؤروب، دلیرانه حرب‌لر قیلوب بابسینون انتقامین آلدوقدان صونرا بیر نامردون سنانِ زهره شکافیله شهادت بولدی.

شعر:

اوْل نهالِ نوری سیندوردی دؤوران ای دریغ

قیلدی اوْل گنجی فلک خاک ایچره پنهان ای دریغ

لمعهٔ رُخساری خورشیدِ جهان افروز ایکن

ائیله‌دی پنهان سحابِ گردِ حرمان ای دریغ

بو حاله مقارن عُبیدالله زیاد امر ائتدی کی: «قصرون قاپوسین آچوب، لشگری طیشره چیقوب محمّدِ کثیرون لشگریله جنگ ائده‌لر. اوْل دلاورلر دخی تقصیر ائتمه‌یوب صُبحدن شامه‌ده‌ک عسگر کوفه‌ایله لشگرِ شام بیر جدال ائتدیلر کی، دیدهٔ روزگار آنون گیبی کارزار گؤرمیش ده‌گول.

(۱) داش باسمادا «اوْل پیر ناتوانی اوْرته‌یه آلوب» یازیلیب.

شعر:

فتنه دریاسی یئنه موْج اوردی طغیان ائیله‌دی

امن مولکین غرقهٔ سیلابِ طوفان ائیله‌دی

نوبهارِ فتنه‌دن آچیلدی آفت گوللری

سیل خون هریان عَلَمْ سروین خرامان ائیله‌دی

صفحهٔ تصویرده هر گوشه نقّاش اجل[(۱)]

صورت بیجانی زیب لوح میدان ائیله‌دی

عرصهٔ هیجاده دوشدوکجه مبارز کشته‌سی

بادپانعلی لحد حفر ائتدی پنهان ائیله‌دی

قوْپدی بیر غوغاکی، زخم ناوک بیداد تیغ

چوقلاری اوْل رزم عزمیندن پشیمان ائیله‌دی

آخر الامر عُبیدالله زیاد آییتدی: «بوقوومون جدالی محمّد کثیر ایچوندور؛ باشین قلعه‌دن طیشره آتون گؤروب تسلّی بولسونلار». محمّد کثیرون و اوغلینون باش‌لارین قصردن طیشره بیراقدوقدا اهل کوفه گؤروب، نومید اولوب پریشان حال گروه گروه متفرّق اوْلماغا باشلادیلار. گئجه اولدوقدا اوْل لشگرِ کثیردن دیّار قالمادی. مختار ابوعبید گؤردی کی، عنان اختیار الدن گئتدی، اقوامیله قبیلهٔ بنی سعده یوزطوتدی و سُلیمان صرد خزاعی لشگری مغلوب اولدوغین بیلدی، اوْل دخی بیر یانا عزیمت قیلدی. چون مسلمِ عقیل محمّدِ کثیرون شهادتین و لشگرینون منفرّق اوْلدوغین معلوم ائتدی، ملول و

---

(۱) بوبیت قورطونجانین کتابیندا «صفحهٔ تصویرینون هر گوشه نقّاش اجل» یازیلیب. فضولی عصری الیازمادا «صفحهٔ تصویر تک هر گوشه نقّاش اجل» بو مصرع مختلف یازی و کتابلاردا بیرآز فرقلی دوشوب.

محزون اوْلوب دیردی.

شعر:

ای فـلک بیر گـون بـنوم رأیـومله دؤوران ائـتمه‌دون

درد چـوق وئـردون ولی بـیر درده درمـان ائـتمه‌دون

هـیچ مـنزلده بـنوم مُـخلصلروم جـمع اوْلمـادی

کـیم بـیر انگـیز ایـله اول جـمعی پـریشان ائـتمه‌دون

القصّه مقدّر و مضطرب منزیلیندن چیقوب، شهردن چیقماغا یوز دوتدی. گئده‌رکن یوْلدا مُحْکَمْ بن طُفَئیلون عسگرینه صاتاشدی. آندان مراجعت قیلوب، بیر غیریانا توجُّه ائتدوکده محلّهٔ دار ربیعه خالد بن زیادون لشگرینه اوغرادی، گؤردی کی، هر یانا توجُّه قیلسا لشگردور؛ ناچار دلیرانه بیر جـماعت قـلبینه اوروب چیقدی، آمّا بیر محلّه‌یه دوشدی کی، اوْل محلّه‌نون شـهردن چـیقماغا یولی یوقیدی و اوْل محلّه منافقلر چوق ایدی. بیر بدبخت آنـی اوْل هـئیبت و صلابتله گؤروب مُسْلم اوْلدوغین بیلوب فی‌الحال عُبیداللهِ زیاده اعلام ائتدی. عُبیداللهِ زیاد، نُعمان حاجبی‌اللی مبارزله آنون قبضینه روان ائله‌دی. آمّا مسلم گئده‌ره‌ک گؤردی کی، یول چیقماز، مراجعت قـیلدوقدا گـؤردی کـی، نـعمانِ حاجبون قوللاری گلور، ناچار آتیندان ائنوب بیر خراب مسجده پناه گترودی. نُعمانِ حاجب مسلیمون مرکبین بولوب، کندوسیندن اثر بـولمایوب عُـبیداللـهه گلوب خبر وئردی. عبیدالله تمامیء شهره مُنادی‌لر بیراقوب حُکْم ائتدی کـی: «هر کیمون ائوینده مسلم عقیل چیقاجاق اوْلورسا سیاسته مُستحق اوْلور و هـر کیم بولوب گتورسه بندن جمیع مرادین بولور». آمّا مسلمِ فقیر اوْل مسجدِ ویرانه ده اوْل گون قرار ائدوب شب ظُلمانی کی، زال زمانه شمع جهان افروزِ آفـتاب عالمتابی شـبستان مـغربده نـظردن نـهان ائـتدی و دامـنِ گـردونی غـریبلر و

بیخانمانلار دودِ آهی گیبی ظولمت طوتدی. مسلم سرگردان اوْل مسجدِ ویرانەدن چیقوب طریق نجات ایستەیوب هر طرفه تردّد ائدرکن بیر صالحه عورتون منزلینه یئتوب، تسکین حرارتی ایچون بیر شربت صو طلب ائتدی؛ اوْل عورت صو گتوروب وئردوکدن صونرا آییتدی: «ای عزیز بو شهر بیر غووغالو شهر اوْلمیشدور و بو مملکت حالا فتنه ایله دولمیشدور بنوم منزلوم اؤنیندن گئت کی ، بانا موجب تهمت اوْلمیاسان».

مسلم آییتدی: «ای صالحه، بن غریبم[1] کیمسنه بیلمەزەم، خاندانِ نُبوَّت و ولایت دنم ممکین اوْلماز می کی، بانا منزیلونده بیر پناه وئرەسن و بنی حفظ ائدوب بیر ثوابه گیرەسن». عورت آییتدی: «سانا کیم دیرلر؟» مسلم آییتدی: «بن مسلمِ عقیلم». اوْل عورت مسلمه ترحّم ائدوب الین اؤپدی و آیاغینا دوشوب، حرمسراییندا منزل تعیین ائدوب خدمتینه قیام ائتدی. مسلمِ عقیل اگر چی آندا قرار طوتمیشدی آمّا خاطر شریفی جمیع جوانبدن متفرّق ایدی. گاه حسین بن علی خیالینده ایدی کی: «آیا اول مظلومون بو ظالیملرله احوالی نیه منجر اولا». و گاه کندو اولادی اندیشەسینده ایدی کی: «آیا بو غربتده آنلارون رعایت لرین کیم قیلاجاق». و گاه کندو فیکرینده ایدی کی: «آیا بنوم کیفیت حالوم نه صورت بولا؟» بو تفکُّرْ لرله گاهی دلِ پُرْ آتشدن آهِ حسرت چکردی و گاه دیدهٔ نمدیدەدن اشکی ندامت تؤکردی. روایتدور کی ، اوْل عورتِ صالحەنون بیر اوغلیوار ایدی نابکارِ بدکردار؛ اول دخی انعام و احسان و التفات اومیدیله مسلم مطالبتینده ایکن، مطلوبی میسّر اوْلمئیوْب تعبناک منزلینه گلدوکده، آناسین خوشحال گؤروب سببین سؤال ائتدوکده اوْل صالحه آییتدی: «ای فرزندِ سعادتمند دؤولتِ عُقبا بیزه توجُّه ائدوب مسلمِ عقیل بیزوم بنده خانه موزه پناه

---

(۱) فضولی عصری الیازمادا «غریبم هیچ کیمسنه بیلمەزەم» یازیلیب.

گتورمیشدور؛ انشاءالله قیامت گونی آنون سعادت سـراسـی بـزوم پـناهیموز اوْلماق مقرّەردور». اوْل بدبخت هیچ جواب وئـرمیوب، صـاباحادەک تـحمُّل ائدوب علی الصّباح کی، حدول شعشعهٔ خورشید مفتاحِ ابواب تردّود اوْلدی و انگیز فتنه و فساد ایچون غمّاز اوْلان سلاطینِ ظالیم پیشه قُربینه رخصت بولدی. اوْل ملعون عبیدالله زیاده صورت حالی بیلدوروب. عُبیدالله زیاد، عـؤمر بـن حارثه امر ائتدی کی، محمّد اشعث ایله اوچیوز آدم تعیین ائت مسـلمِ عـقیلی طوتوب گتورسونلر و آنون کدورەتین مرآت مـولکدەن گـؤتورسونلر. مـحمدِ اشعث اوچیوز مبارزله اوْل عورتون محنت خانەسین محاصره قیلوب، مسـلم نمازدا ایکن صدای سُمّ ستور استماع ائدوب، یئریندن دوروب سلاحین مرتّب ائدوب طیشره چیقدوقدا اوْل گروهِ مخالف مسلیمه حمله قیلدیلار. اوْل اخـترِ برجِ نبوّت، آفتاب عالمتاب گیبی تنها تیغ آتشبار لاجولان ائدوب هر طرفه عزم ائتسه ستارەوار پریشان ائتمەگین، اوْل اوچیوز مبارزون اکثرین هلاک ائدوب تتمەسین هراسان ائتدی. محمّد اشعث، ابن زیاده پیغام ائتدی کـی: «بـانا مـدد گؤندەر». ابن‌زیاد آییتدی: «ای نامرد، اوچیوز آدمله بیر آدمه حریف اولماماق نەدون همت‌دور، طوت گتور، یوقسا بو خدمته غیری تـعیین ائـدرەم». مـحمّد اشعث گؤردی کی، محاربه ایله فرصت بولماز و سیمُرغْ قافِ شجاعت ضـرب دستله صید اوْلماز، حیله ایله آییتدی: «ای مسلم، بو جدالدان نه حاصل اولور؟ بولور سنکی جمیع لشگر شامه تنها حریف اولمازسان، باری سلاحون بیراقوب کندونی بانا تسلیم ائت، سنی آلوب عبیداللهدن سنونچون آمان ایستەیم» مُسلم آییتدی: «ای نامرد، سنون امیروندن آمـان اسـتەمەزەم بـیلورەم کـی، غـدّار و بی‌رحمدور».

القصّه آنون حیلەسین قبول ائتمەیوب مبارزه میدانیندا جلادتده تـقصیر

ائتمەدی. لشگر اوْل حالی گؤروب بعضی یئریوزونده آنونلا جـدال قـیلوب و بعضی دام‌لارا و دیوارلارا چیقوب ژالەوش اوْل گـولبونِ بـاغ دؤولتـه داشـلار یاغدیروب، لالەوار اعضاسینی پارەپاره و اندامینی چاک چاک و باران گیبی اوْخلار تؤکیلمەدن گولبونِ جیسمی بیر غنچهٔ پیکان اولدی.

القصّه، اوْل شاهباز اوْوج سعادت کثرت سهام اعدادن بال و پر پیدا قیلوب جانب فردوْوس برینه پرواز قیلماقدا ایکن و اوْل معدنِ جؤوهرِ شهادتون خزانهٔ جسم شریفی تیغ مُخالفدن رؤزنلر آچوب نقدِ روح لطیفی نثار مـژدهٔ شـهادت اولماقدا ایکن، ناگاه بیر حرامزاده بیر داشلاجبین مبارەکلرین مجروح ائدوب، محاسن شریفلرینه قان روان اوْلدی. اوْل زخمون زحمتی اؤزگه زخملره اضافه اولوب مُسلیمی غایتده سست ائتدوکده، بکربن حمرانون دیوار سرایـینه پـرتؤ آفتاب عصر گیبی تکیه قیلدی. بکر بن حمرانِ بدبخت ائویندن چیقوب بیر تیغ بیدریغ اوروب لبِ مبارەکین غُنچه دهانیندان برگ گول گیبی جدا قیلدی. مسلم دخی اوْل حرامزادەیی بیر ضربله هلاک ائدوب یئنه دیواره تکیه قیلدی کندویه مشغول اوْلدی(۲۹۴)، آمّا غایتده عطش مسـتولی اوْلمـاغین بـیر شـربت صـو التماس ائتدی، اوْل قوم بیرحم اصلا التفات ائتمئیوب، آخرالامر بیر عورت رحم ائدوب، بیر قدح صو اوْل چشمهٔ حیاته صوندی[1]. مُسلم اوْل صویی ایـچمک تدارُکینده ایکن لب مبارکیندن قدح دیدهٔ عُشّاق گیبی پُرخـون اوْلدی و اشک حسرت گیبی آنی تـؤکمک لازم گـلدی. اوْل عـورت بـیر دخـی دولدوروب وئردوکده اوْل دخی قانلا دوْلوب، اوچینجی نوبت ده، غلبهٔ عطش‌دن مـبارک دیشلری گؤوهر گیبی دُرْجِ دهانیندان قدح ایچینه تؤکیلدی(۲۹۵). مسلم صودان ال یویوب بیلدی کی ، بو مژدهٔ شربت شهادتدور. پس بیر حرامزاده غافل ایکن

---

(۱) صوندی = وئردی، تقدیم ائتدی.

گلوب بیر ضرب نیزه ایله اوْل سرافرازی گیر و یانیندان یوزی اوزره بیراقـدی بیرطرفدن هجوم ائدوب اوْل شیر بیشهٔ شجاعتی طوتدیلار و قیلدوق‌لاری عهد و پیمانلاری اونیتدیلار.

شعر:

طـــــوتیلدی آفــــتاب اوْج دؤولت

زمــــانه تــــیره‌و تــــار اوْلمــــاسونمی

آیــــاقدان دوشـــدی ســــروِ گــــولشن دیــــن

آنــــونچون دیــــده خـــونبار اوْلمــــاسونمی

القصّه مسلم عقیلی مقیّد ائدوب عبیدالله زیاد حضورینه گـتوردیلر. اوْل حرامزاده آییتدی: «ای مسلم، نیشه امام زمانه خروج ائتدون؟» مسلم آیـیتدی: «ای ظالیم، امام زمان حسین بن علی دور و من آنون فرمانیله بو شهره گلمیشم. المنّة للّه بیر امامون خدمتینه اقدام ائتمیشم کی، طریق رضاسیندا اؤلسم شهیدم و اگر اؤلدسم غازی‌یم. ای ابن مرجانه، بیلورەم کی، بنی قتل ائدەرسن، زیرا بیرحم سن. حالا سندن بیر التماسوم‌وار؛ بیر کیمسنه تعیین ائت، قبیلهٔ قریشدن بیر قاچ وصیّتوم‌وار، ادا قیلایم». عبیدالله زیاد اوْل التماسی قبول ائدوب عؤمر بن سعده امر ائتدی کی، وصیّتین استماع ائـده. مسـلم آیـیتدی: «ای عـؤمر سـنه اوچ وصیّتوم‌وار، بیری بو کی ، بو شهرده یئدّی یوز درم دئینوم وار و بنوم آتوم نُعمان حاجبده‌دور آلوب دئینومی ادا قیلاسان؛ ایکینجی وصیّتوم اوْلدورکی، بنی قتل ائتدوکدن صونرا جسدومی دفن ائتدوره‌سن؛ اوچینجی وصیتوم اولدور کی، بانا واقع اوْلان احوالی یازوب حَضْرتِ امام حُسینه ارسال ائدوب تنبیه ائده‌سن کی، بو جانبه متوجّه اوْلمیا»(۲۹۶). و وصیت تمام اوْلدوقدا عُبیدالله زیاد آیـیتدی: «کیمدور کی، مسلم عقیلی چیقاروب قتل ائده؟» بکر بن حمران آییتدی: «یا امیر

بو بنوم ایشیمدور. زیرا بوگون بو بنوم آتامی قتل ائدوبدور». پس مسلیمون الیندن دوتوب طیشره چیقاردی و مسلم مکّه‌یه قارشو صلوات گتوروب اوْتوردی و توجّه جانب حُسینه قیلوب اظهار نیاز ائیله‌دی کی: «**السّلام علیك یا ابن رسول الله** بنوم حالوم بودور آیا سنون حالون نه‌دور؟ مُرادوم بو ایدی کی، مُلازیمتونده نقدِ جان نثار ائدەم، المنّة للّه کی، میسّر اوْلدی و بو خصوصدا قیلدوغوم دوعا درجهٔ اجابت بولدی». و زبان حال ایله بو ابیاتی قیلدی:

شعر:

بقعهٔ بطحایه بیر لطف ائیلئیوب وار ای صبا
قیل حسینی حال زارومدان خبردار ای صبا

گؤر بنی گؤنلومده یوزبین درد دل، اوستومده تیغ
نئجه کیم گؤردون آنا شرح اؤیله زنهار ای صبا

جهد قیل منع ائیله اوْل مظلومی منع کوفه‌دن
اوْپ آیاغین چیز قینوب باشینه یالوار ای صبا

بن خود اولدوم مبتلای محنتِ اعدای دین
اوْلماسون بو محنته اوْل هم گرفتار ای صبا

پس واجب الوجوده حمد و ثنا و اهل کوفه‌یه نفرین و ناسزا دئیوب، کلمهٔ شهادت عرض ائدوب منتظر اولدوقدا بکر بن حمران ایسته‌دی کی، آنا شمشیر حواله قیلا؛ اللری تیتره‌یوب الیندن تیغ دوشدی. عُبیدالله زیاد آندان خبردار اوْلوب سبب سؤال ائتدوکده آییتدی: «ای امیر قتلینه مُباشرت ائتدوکده مُقابلومه بیر مهیب کیمسنه گلوب، بار ماغین دیشله‌یوب تأسّف ائده‌ردی، بن آندان و هم ائتدوم».

عُبیدالله زیاد تبسُّمْ ائدوب آییتدی: «ای[1] بکر هنوز جاهل‌سن چون خلاف عادت بیر عمل ائتمک ایسترسن دهشت سانا غالب اولور». پس بیر غیر کیمسه‌یه امر ائتدی، اوْلدخی گلدوکده اوْل شخصی گؤروب زهره‌سی چاک اوْلدی. آخرالامر شام اهلیندن بیر نامرد گلوب اوْل مظلومی شهید ائتدی(۲۹۷).

شعر:

آه کیم رایتِ اسلام نگون سار اوْلدی
گون باتوب دیدهٔ احبابه جهان تار اولدی
گُهَرِ فیضِ شهادت اله گیرمز آسان
نقدِ جان وئردی آنا کیم کی، خریدار اوْلدی

روایت‌دور کی، عُبیدالله زیاد مُسلم عقیلون وهانی بن عُروه‌نون جسدلرین قناره‌لردن عبرت چون آصدوروب، باشلارین شامه گؤنده‌روب یزیده واقع اوْلان صورتِ حالی عرض ائتدی. یزید[2] پلید اطّلاع بولدوقدا بشارتلر ائدوب اوْل عزیزلرون باشلارین دروازهٔ دمشقدن آصدوردی(۲۹۸).

شعر:

فرحدن گوللر آچیلدی ریاض شامه اوْلدم کیم
تؤکیلدی هر طرف طوپراغینه مظلوملرون قانی
سرخونین آصیلدی هر طرف دروازهٔ شامه
بزندی دوگمهٔ لعل ایله اوْل شهرون گریبانی

---

(۱) داش باسمادا «ای ابن حمران هنوز دخی جاهل سن» یازیلیب و فضولی عصری الیازمادا «ای بکر هنوز جاهل سن چون خوف عادت بر عمل ائتمک ائده‌رسن» یازیلیب.

(۲)ـ داش باسمادا «یزید علیه اللعنه اطلاع بولدوقدا» یازیلیب.

آندان صونرا عُبیدالله زیاده بیر نامه ارسال ائتدی کی: «آفرین سانا و اقدامونا و اهتمامونا کی، جمیع افعالون بانا مرضی و مُستحْسَنْدور؛ ایمدی بئیله استماع اوْلیندی کی، حُسین بن علی حجازدان چیقوب عزیمت عراق ائتمیش بو صورت واقع اولدوقدا کمال احتیاط و نهایتِ احترازلا جمیع طُرُقْ و شوارعی مضبوط ائدوب، ابواب فتنه‌یی مسدود[1] ائده‌سن و هرنه وجهله اوْلورسا دفعین و رفعین کندونه لازم بیله‌سن»(۲۹۹). عبیدالله زیاد یزیدون مَواعید و احسانینه متضمِّن مکتوبی گلدوکده غایتده خوْشحال اوْلدی و حسب الفرمان حضرت حسینون دفع و رفعینه مقدّمه‌لر ترتیب ائتمه‌گه شروع قیلدی.

روایت‌دور کی، عُبیدالله زیاد مسلم عقیل امرین سرانجام ائدوب فارغ اوْلدوقدا غمّازلار اوْل ملعونه اغماز ائتدیلر کی، مسلیمون بو شهرده ایکی اوغلی وار. اوْل بدبخت منادی ائتدوردی کی: «مسلیمون اولادین قنده اوْلسالار طوتوب گتورمه‌ین سیاسته مُستحق اوْلور. شریح قاضی اوْل تهدیددن تَوَهُّمْ ائدوب تدارك احوال ائتمکچون اوْل معصوملاری کندی حضورینه گتوردوکده، اختیارسیز گریان اوْلوب فغانه باشلادی. شهزاده‌لر اوْل حالته متحیّر قالوب سبب سؤال ائتدوکده آییتدی: «ای معصوملار و مظلوملار»:

شعر:

بلاسیلی ثبات و صبر بنیادین خراب ائتدی
ستم برقی محبّت اهلینون باغرین کباب ائتدی
بیراقمیشدی قضا بو کشوره بیر دُرج پُر گوْوهر
زمانه صیندیروب اوْل دُرجی قصد دُرّناب ائتدی

---

(۱)ـ داش باسمادا «مسدود ائتمه که جهد ائده‌سن و هرنه وجهله» یازیلیب.

شهزاده‌لر بو کنایه‌دن مسلیمون شهادتین تحقیق ائدوب اتّفاقلا بیر زمـان ناله و فغان ائتدیلر. بیر زاماندان صونرا دستِ تضرُّعْله شریح قاضی نون دامنین طوتدیلار کی: «ای مخدوم.

شعر:

آغـــاز عـــمر مـــؤوسِمْ عـــیش و نشـاط ایکـن

چـــرخِ ســـتمگر ائـــتدی بـیزی مـبتلای بـیم

احـــوالیـــموز نـــؤلور نـــئده‌لوم قـنده واره‌لوم

هـم طـفل و هـم غـریب و هـم آواره، هـم یـتیم

قاضی آییتدی: «ای مظلوملار، عُبیدالله زیاد سیزون طلبونوزده‌دور و بن بودیاردا محبّت اهل بیتله مشهوره‌م؛ اگر احتیاط ائتسم معذورم، اولمـا یا کـی، دوشمنلر بیر فساده فرصت بولالار و تغلّب و تسلّطله سیزی بندن آلالار. حالا بن بو صلاحی گؤرموشم کی، سیزی مدینه جانبینه روان ائده‌م». هر آیـینه اوْل شهزاده‌لره تسلّی وئروب و بیر مقدار زر و سیم همراه ائدوب اسـدنام اوْغـلینه آییتدی: «ای فرزند عزیز ائشیتدوم کی، دروازهٔ عراقده بیر کاروان جمع اولوب استدعای سفر مدینه قیلوب بو گون روانه اولورلار. بو ایکی در دانه‌یی ایلتوب کارواندا بیر امین کیمسنه‌یه تسلیم ائت کی، مدینه‌یه ایریشدوکده اقرباسینا تسلیم ائده‌لر». اسد اوْل مخدوم زاده‌لری آلوب روان اوْلدی، آمّا گئجه هنوز قـارانـقو اولوب، بونلار یئتینجه کاروان روان اوْلمیشدی، آمّا اثرلری گؤرینوردی، اسـد آییتدی: «ای شهزاده‌لر بانا صاباحاده‌ک بوندا قالماق مـوجب تـهمتدور، سـیز یورویون بوکاروانا یئتون». اسد مراجعت قیلوب، شهزاده‌لر غریب و مـضطرب قالوب، کاروان آردینجا سراسیمه گئده‌رکن آرایه حائل دوشوب اثـر کـاروان

نظرلردن غائب اوْلدی. شهزاده‌لر متحیّر اوْلدوقدا، هر طرفه تردّد ائده‌رکن ناگاه عسسلره صاتاشدیلار؛ عسسلر بیلدیلر کی، آونلار مسلم اوغلانلاری دور، فی‌الحال دوروب عُبیدالله زیاد حضورینه ایلتدیلر و عُبیدالله آنلاری زندانا گؤنده‌روب یزیده بیر نامه یازدی کی« مسلیمون ایکی نورسیده اوْغلین طوتدوم، بیر یئدّی یاشیندا و بیر سکگیز یاشیندا و حالا حبسومده‌دورلر. نئته‌کی امر اوْلینورسا عمل اولینا»(۳۰۰).

روایت‌دور کی، زندانبان مشکور نام بیر مؤمنِ پاک اعتقاد ایدی، اوْل شهزاده‌لره بیر نئچه‌گون اعزاز و احترام ائدوب بیر گون آییتدی: «ای شهزاده‌لر روا گؤرمه‌زه‌م کی، بیر ضرر سیزه واقع اوْلا. نصف اللیلده آنلاری زندان‌دان چیقاروب، و شهردن طیشره ایلتوب یول گؤسته‌روب بارماغیندان خاتمین چیقاروب آنلارا وئردی و سفارش قیلدی کی، «بویوللاگئدون قادسیّه نام مولکه یئترسیز. بنوم قاریداشوم آندا حاکیمدور. بو خاتمی نشانه طریقیله آنا وئروب دئیون کی، سیزی مدینه‌یه واصل ائده». زندانبان مراجعت ائدوب اوْل شهزاده‌لر روان اوْلدوقدا، چون مقرّردور کی، تقدیره تدارُك و تدبیر تغییر وئرمز و حاکمِ محکمۀ قضا احکامینه تغیّر روا گؤرمز، اوْل شهزاده‌لر جانب یمینه گئتمه‌لو ایکن قضا عنان عزیمت‌لرین جانب یساره مُنعطفْ قیلوب مقصد طریقین ایتوردیلر و اوْل گئجه صباحه ده‌ک پرگاروار چیزگینوب صبح اولدوقدا کندولرین اوّلکی مقامدا گؤردیلر. متوهّم اوْلوب، بیر باغا گیروب بیر سو اوزه‌ریند‌ه قرار طوتدیلار. اوْل حالته مقارن شهردن بیر حبشی، جاریه چیقوب، آنلاری گؤروب و جمالِ با کمال‌لرینه حیران قالوب سؤال ائتدی کی: «آیا سیزه کیم‌لر دئیرلر؟» شهزاده‌لر آه دردناک چکوب آییتدیلر: «بیز غریبلروز، بیز یتیم‌لروز». جاریه

صوردی کی: «کیمون اوغلانلاری سیز؟» شهزادەلر نوحه و فغان ائتدوکده جاریه فراستله فهم ائدوب آییتدی: «ای عزیزلر ائیله معلوم اوْلور کی، سیز مسلم ائولادی سیز». شهزادەلر آییتدیلر: «نَعَمْ بیز اوْل محنت زدەلروز. جاریه آییتدی: «ای مخدوم زادەلر، هیچ وهم ائتمەنوز، بنوم بیر صالحه مخدوموم وار کی، بغایت مؤمنه و مُحبّهٔ خاندان دور، دوروِن سیزی اونون حضورینه ایلتوب آنی خوشحال ائدەلوم». القصّه شهزادەلری جاریه رهنمون اوْلوب اوْل صالحه خاتونون حضورینه یئتوردوکده، اوْل صالحه خبردار اوْلوب اعزاز و احترام ایله آنلاری بیر مُناسب یئرده پنهان ائتدی. آمّا عُبیدالله زیاد آنلارون فراریندن واقف اوْلوب، مشکورِ زندانبانی حاضر ائدوب سؤال ائتدی: «مسلیمون اولادین نئتدون؟» مشکور آییتدی: «آنلاری آزاد قیلدوم». عُبیدالله آییتدی: «بندن هیچ وهم ائتمەدون می؟» مشکور آییتدی: «ای غدّارِ ستمکار، ایزد جبّارون وهمی سنون و هموندن زیادەدور. طوتەلوم کی، مُسلم مباشرتِ کارزاره قادیر بیر مبارز ایدی، قتل ائتدون؛ بو ایکی معصوم‌لار نه گُناهلا قصد ائتمیش سن؟» عبیدالله آییتدی: «سانا سیاست ائتمک لازم گلدی» مشکور آییتدی: «بین جانوم اوْلسا آنلارا فدا اوْلسون». پس جلاّده بویوردی کی، آنی عِقابینه چکوب اوّل یوز تازیانه اوروب آندان صونرا قتل ائده». اون تازیانه اوردوقدا مشکور آییتدی. «**بِسمِ اللّه الرّحمن الرّحیم**» اوْن تازیانه دخی اوردوقدا آییتدی: «یا رب بانا صبر و تحمُّلْ روزی ائت». اوْن تازیانه دخی اوردوقدا آییتدی: «یا رب بانا غُفْران نصیب قیل». اوْن تازیانه دخی اوردوقدا آییتدی: «یا رب با رب بانا اهل بیتون محبّتی ایچون سیاست ائدەرلر». اوْن تازیانه دخی اوردوقدا آییتدی: «یا رب بنی اهلِ بیته مُلحق ائت». آندان صونرا بیر آه چکوب خاموش اوْلدی. یوز تازیانه

تمام اولدوقدا بیر قطره صو ایستەدی، عُبیدالله: «صو وئرمین» بـیر قـطره صـو وئرمەیوب اوْل مظلومون قتلینه امر ائتمەگین عمر بن حارث شفاعت ائـدوب قورتروپ منزیلینه ایلتدوکده رحمته واصل اوْلدی.

آمّا مسلمین مخدوم زادەلری اوْل صالحەنون منزیلینده یوزبین غصّه ایله او یقویه گئتدوکده اوْل عورتون حارث نام بیر جُفْتِ بدبختی اوْلوب ناگاه گلدی غایتده تعبناک. عورت کیفیتِ حال سؤال ائتدوکده آییتدی: «ای عورت بو گون صباح امیرِ کوفه مُسلم اوْغلانلارین بولماغا مُنادی ائتدوردی. بن دخی انعام و التفات استدعاسیله اوْل طلبده ایدوم آتوم دخـی سَـقَط اوْلدی آنـلاردان اثـر بولمادوم». عورت آییتدی: «ای همسرِ مهربان، اهلِ بیتله نه عداوتونوار؟» اوْل نامرد آییتدی: «موجب تعب عبیداللهون انعام و احسانیدور». عورت آییتدی: «نه نامرد اوْلاکی، زخارِفِ دونیا ایچون بیر نئچه مظلومی ظالیملر الینه تسلیم ائده». القصّه بو مناقشه ایله اویقویا واردیلار، نصف اللّیلده محمّد کی، برادرِ اکبردور، ابراهیمی اوْیادوب آییتدی: «ای برادر گؤزون آچ یاتماق مجالی دەگول؛ حالا بابای بزرگواروْمی گؤردوم واقعه مده حضرت مصطفیٰ و مرتضیٰ و حسن مجتبا ایله بهشت ایچینده سیر ائدەرلر. حضرت رسالت بیزدن یـانا بـاقوب بـاباموزا آییتدی: «ای مسلم نئیچون بو مظلوملاری ظالیملر آراسیندا بـیکس و غـریب بیراقدین؟» باباموز آییتدی: «یا رسول‌الله عن قریب خدمت شریفونله مشـرّف اوْلورلار». ابراهیم دخی آییتدی: «ای محمّد بن دخی بو واقعه‌یی گؤردوم». بونی دئیوب اوْل ایکی گولدستهٔ باغِ لطافت و نهال نورستهٔ گولزار ملاحت بنفشەوار بیربیرینون بوینینا ال بیراقوب‌های های ایـله اخـتیارسیز آغـلارکن، حـارث آییتدی: «سیزه‌کیم دئرلر؟» شهزادەلر اوْل ملعونی دوْست صانوب دئـرلر: «بـیز

مسلم عقیل اولادییوز». اوْل حرامزاده کی، بیر یانادان مرکبون غصّه سیله و بیر یانادان تردُّدون اندوهیله بی‌حضور ایدی. هر بیرینه بیر طـپنچه اوروب، گـول رخسارلرین آزرده قیلوب گیسوی مبارکلرین کی، حبل‌المتین و عُروةالوثـقی ایدی، بیربیرینه باغلایوب اوزه‌رلرینه حُجره قپوسین مسدود ائـدوب طـیشره چیقدی کی، صباح اوْلدوقدا آنلاری قتل ائده. اوْل عورت پاکیزه نهاد هر نئچه تضرّع و تشفُّعْ ائدوب الین اؤپدی، آیاغینا دوشدی فایده قیلمادی. صبح دَمْ‌کی، جلاّدِ فلک رشتهٔ شعاع خورشیدله اطفال کواکب دفینه اقدام ائتدی و نسـیمِ دم سردِ صُبح کاذبدن شمعلر و چراغلر هلاکینه وعده یئتدی. اوْل نابکارِ روسیاه تیغ بیدریغ آلوب و اوْل شـهزاده‌لری اؤنـینه صـالوب، کـنار فـراتـه روان اوْلوب، سیاست‌لرینه اقدام ائتدوکده اوْل ملعونون عورتی و اوْغلی و بیرقولی عـقبینجه گئدوب شفاعت قیلدوقجا غضبی زیاده اوْل قولینه حُکم آیـیتدی کـی: «تـیغله بونلاری هلاک ائیله» قول آییتدی: «ای خواجه بو معصوملری قتل ائتمه‌گه الوم وارماز». اوْل بدبختون غضبی زیاده اوْلوب الینده کی، شمشیرین قـوله حـواله قیلدی. قول آییتدی: «ای خواجه چون بنی اؤلدوررسن باری بن دخی قانومی آلمیش اوْلام». حارثه حمله قیلدی عاقبت حارث غالب اوْلوب قولون بیر قوْلین دوشوردی. اوْغلی اوْل حال گؤروب آییتدی: «ای بابا، بو قول بنوم قارینداشوم گیبی‌دور، نیشه بو جفایی اونا روا گؤردون. حارث آیـیتدی: «اول جـزاسـینه یئتدی، سن بو تیغی آلوب بونلاری قتل ائت، یوقساسنی دخی هلاک ائدره‌م». اوْغلی آییتدی: «هرگز بن بو امره ارتکاب ائتمه‌گی روا گؤرمه‌زه‌م و سنون دخی اقدامونا رضا وئرمه‌زه‌م». و اوْل عورت دخی الحاح ائده‌ردی کی: «ای حارث بو

معصوملارا قیما. باری عُبیدالله[۱]زیاده تسلیم ائت؛ نئیلرسه اوْل ائیله‌سون». حارث آییتدی: «بو جماعتون کوفه‌ده هوادارلاری چوقدور، شاید کی، شهره گیردوکده هجوم ائدوب الومدن آلالار و بنوم سعیوم ضایع اولا». آخرالامر کندو تیغ چکوب اوْل معصوملارا متوجّه اولدوقدا شهزاده‌لر آغلاشوب تضرُّع ائتدیلر کی: «بیزوم یتیملیگوموزه رحم ائت. اگر مرادون مال دونیا ایسه بیزوم گیسولریموزی قیرقوب بیزی مملوک مثابه سینده صاتوب بهاموزی تصرُّف قیل». حارث اوْل تضرُّعلره التفات ائتمه‌یوب. قتللرینه جازم اولدوقدا اوْل عورتله اوْغلی منعینه قیام ائتدیلر. حارث گؤردی کی، عورتله اوغلان وجودیله آنلاری قتل ائتمک ممکن ده‌گول، الینده کی، تیغ بیدریغ اوغلینه تخویف طریقیله حواله قیلوب هلاک ائتدی. عورت گؤردی کی، اوْغلی هلاک اوْلدی بی‌اختیار آنا متوجّه اوْلدوقدا عورته دخی بیر زخمِ مُهْلک اوروب، مُجملا آنلارون منعیندن فارغ اولوب، شهزاده‌لره متوجّه اوْلدی. شهزاده‌لر گؤردیلر کی، ابواب نجات[۲] جمیع جهتدن مسدود اوْلوب و بنای تدبیر و تدارک خلل بولوب قضایه رضا وئرمکدن غیری چاره قالمادی حارثه آییتدیلر: «بیزه مُهلت وئر کی، وضو قیلوب ایکی رکْعَتْ نماز ائده‌لوم». حارث آییتدی: «والله کی، وئرمه‌زه‌م». شهزاده‌لر آییتدیلر: «اوْل واجب الوجود حقّیچون کی، حالا اسمین ذکر ائتدون، اوْل قده‌ر امان وئر کی، آنا سجده ائدوب نیازیموز عرض ائده‌لوم». حارث آییتدی: «امان ممکن دگول». آییتدیلر: «ای ظالم بو نه عداوتدور؟» آخرالامر اومید نجاتی قطع ائدوب اوْل ملعوندان هر بیری «اوّل بنی قتل ائله» دئیو تقدیمِ

(۱)ـ داش باسمادا «باری عبیداللهه تسلیم ائت» یازیلیب.

(۲)ـ شیما گونگؤون کتابیندا «ابوابِ نجاتِ رحمت جمیع جهتدن مسدود» یازیلیب.

شهادت توقّع ائده‌رلردی، القصّه اوْل حرامزاده اوّل محمّدون سرِ مُبارکین بدندن جُدا قیلوب جسد شریفین فرته بیراقدی، آندان صونرا ابراهیمون باشین کسوب تنِ پاکین قرنداشی محمدین جسدینه مُلحق ائتدی. حقّا کی، اوْل ستمدن زمین و زمان تیره و تار اوْلدی زمزمهٔ ملائکدن خُروش و غُلغله سُکّان تحت الثُّرایه ایریشدی و آتش طغیانِ الم دلِ اربابِ محنت گیبی سینهٔ مهر و ماهه دوشدی.

شعر:

دردا کی بزمگاهِ ولایتده بی‌سبب
صیندوردی ایکی شمع مُنیری ستم یئلی
واحسرتا کی، باغ سعادتده بیگُنه
صیندوردی ایکی نخلِ لطیفی جفا یئلی

القصّه حارثِ بدبخت علیه اللّعنه اوْل شهزاده‌ی بیگُناه قتل ائدوب جسدلرین فراته صالوب باشلارین عبیدالله زیاده ایلتدوکده عُبیدالله زیاد آییتدی: «ای حارث بونلار نه‌دور؟» اوْل ملعون آییتدی: «مُسلم اوغلانلارینون باشلاری‌دور». ابن زیاد اوْل گول رُخسارلره و اوْل گیسوی مُشکبارلره نظر ائتدوکده اختیارسیز ابر بهار گیبی اشکبار اوْلوب و با وجود غلظت طبعله‌رحم قیلوب آییتدی: «ای سنگدل، بو طفل‌لری نیشه بانا گتورمه‌دون؟» دئدی: «وهم ائتدوم کی، هجوم عام الومدن آلوب بن سنون التفاتوندن محروم قالام»(۳۰۱).
عبیدالله زیاد اطرافینه نظر قیلوب، مجلیسینده بیر مقاتل نام کیمسنه حاضر ایدی کی ناصیه سینده محبّتِ خاندان نبوّت ظاهر ایدی و ابن زیاد آنون عقیده‌سین بیلوردی، آمّا پسندیده ندیم اوْلماغین تعرّض ائتمه‌یوب تغافُلْ ائده‌ردی، اشارت

قیلدی کی: «ای مقاتل بو بدبختی ایلت[1] آنداکی، بو طیفیللری شهید ائتمیشدور، جزاسینه یئتور و باشلاری ممکن ایسه بدنلرینه الحاق ائت». مقاتل شاد اوْلوب، اول ملعونی مُحْکم باغلایوب و باشلاری آلوب روان اوْلدی. و خلق کوفه اوْل باشلارا نظاره قیلوب، اوْل حاله اطّلاع بولدوقجا اوْل ملعونی سنگسار ائدوب اذا قیلورلاردی.

القصّه اوْل منزله یئتدوکده مقاتل گؤردی بیر قول ایله بیر اوغلان دخی مقتول اولوب بیر عورت دخی مجروح دوشوبدور، مقاتل عورتدن حقیقت حالی سؤال ائتدوکده عورت آییتدی: «ای عزیز بن بو بدبختون منکوحەسی‌یم و بو اوغلان اوْغلیدور و بو قول قولیدور و بیز اتّفاقله بو مظلوملرون قتلینه مانع اوْلدوغوموز جهتدن بیزه بو سیاستلری جائز گؤردی. المنة للّه اوْل دخی جزاسینه ایردی». مقاتل اوْل ملعونون قتلین ائتمه‌گه مرکبیندن ائندوکده و اوْل شهیدلرون قانین گؤردوکده فریاده گلوب، نالەلر قیلوب باشلاری صویا بیراقدوقدا روایت‌دورکی، اوْل باشلار صویا دوشدوکده اوْل جسدلر صودان چیقوب، هر باش کندو جسدینه مُحلق اوْلوب، اوْل ایکی معصوملر بیربیرین قوجا قلایوب باتدیلار. مقاتل اوْل حالته بیر دم حیرت ائدوب بویوردی کی؛ اوْل ملعونون اللرین و آیاقلارین کسوب و گؤزلرین چیقاروب، آندان باشین کسوب صویا بیراقدیلار و صو آنی قبول ائتمه‌یوب طیشره[2] بیراقدی(۳۰۲). آخرالامر خار و خاشاک جمع ائدوب اوْل پلیدی یاقدیلار و اوْل مجاهدتده

---

(۱) ایلت آنداکی = آپار اوراکی.

(۲) داش باسمادا بئله یازیلیب «صو قبول ائتمه‌یوب طیشره بیراقدی (روایت دورکی یئرده دفن ائتدیلر یئردخی آنی قبول ائتمه‌یوب طیشره بیراقدیقدا آخرالامر خار و خاشاک جمع ائدوب اوْل پلیدی یاقدیلار.)

شهید اوْلان قولون و اوغلانون جسدلرین دفن ائدوب احبّاء اهلِ بیت شهزاده‌لر عزاسینه مشغول اوْلدیلار(۳۰۳). ﴿اِنَّا لِلّٰهِ وَ اِنَّا اِلَیْهِ راجِعُونَ﴾.

شعر:

اوْل ایکی گوْهر خزانهٔ دین
اوْل ایکی سرو جویبار یقین
طوتدیلار معدنِ بقاده مقام
قیلدیلار جانب بهشته خرام
نظر خلقدن اوْلوب مستور
اوْلدیلار دُرّ گوشوارهٔ حور
یارب آنلار رهِ وفاسینده
اوْل ولیزاده‌لر عزاسینده
کیم کی، بیر قطره آب چشم تؤکر
کیم کی، بیر آهِ دردناک چکر
واصل اجر بی‌حساب ائیله
عملین قابل ثواب ائیله

دؤققوزینجی باب

حضرت امام حسینون مکه‌دن کربلایه گلدوگین بیان ائده‌ر

حقّا کی حرقتِ حکایت پرشکایتِ واقعهٔ کربلا بیر آتشِ جیگر سوزدورکی، اگر بیر شعله‌سینون شرحین کیلکِ شعاع خورشیدله مُحرّرِ کارگاهِ قضا صحیفهٔ روی زمینه تحریر ائتسه، حرارتیندن اجزای زمین جوشه گلوب بخاری تنورِ آسمانده حمل و حوتی بُریان ائده‌ر و رقتِ روایتِ ملالتِ غایت شهدا بیر هلاهِلِ جانگداز و غم اندوز دورکی، صریر رعدله سحابِ صاعقه‌بار بیر قطره‌سینون وصفین گردونه تقریر ائتسه حرارتله طارم چهارمده مسیح مُجرّد زلالِ حیاتیندن حلاوت گئده‌ر.

شعر:

سهل صانمین کربلا غوغاسین ای اهل خِرَدْ

عرصهٔ بیداد و میدان بلادور کربلا

صوسه‌لرکیم قتغی منزیلدور مصائب مجمعی

اون وئرور تصر فلک کیم کربلادور کربلا

همانا کی، حدیقهٔ طینت آدم مِنْبتْ اوْلدوقدا و قامت استعدادِ بشریّت خلقت ﴿**وَلَقَدْ كَرَّمْنَا**﴾ ایله زینت بولدوقدا ملائکه‌نون ﴿**أَتَجْعَلُ فِيهَا من يُفْسِدُ فِيهَا**﴾

کنایه‌سیندن غرض‌لری فساد واقعهٔ کـربلا ایـدی و مـضمونِ **﴿انـي اعـلم مـالا تعلمون﴾**(۳۰۴) اشارتیندن موارد اوْل مصیبتدن مسـتفاد اوْلیـنان درجـهٔ کـمال حسین بن علیّ مرتضا ایدی. فی الواقع واقعهٔ کربلادن زیاده فساد ممکن اوْلماز و بلادن حاصل اوْلان مراتبده مرتبهٔ شاه کربلادن اعلا مرتبهٔ صـورت احـتمال بولماز

شعر:

گر بلای کربلا اول شاه قدرین آرتوروب خـلقدن مـمتاز آنـا ونـردی عُـلُوِّ اقـتدار

کربلا هم اول شهِ معصومدن رفعت بولوب خلقه اوْلمیش قدرله منظور عـین اعـتبار

فضای غم‌افزای کربلا بیر گولزار دور کی، آب و هوای سراب و سمومله نشونما بولان سرو روانی گردبادِ بلادور و سیلابِ اشکِ حسرتله پرورده اوْلان گولبونِ گولبرگ فشانی خار جفادور.

شعر:

چشمه نسبت دمبدم پاکیزه طینتلرگوْزین اشکـبار ائـیلر مـلالِ ذکـرِ خـاک کـربلا

آغلادورسا کربلا طوپراغی درد اهلین نـوْلا بو مـقرّردورکـی، دائـم گـوْزیاشادور تـوتیا

روایت‌دور کی، حسین بن علی متولّد اولدوقدا حضرت عزّتدن جبرئیله امر اوْلدی کی، نُزول ائدوب هم ولادت تهنیه‌سین وئره و هم شهادت تعزیه‌سین یئتوره. جبرائیل امین نزول ائتدوکده حسین مظلوم حضرتِ رسولون کـناریندا ایدی؛ اوْل حضرت تهنیت یئتوردوکدن صونرا اظهار تعزیت قـیلدی. حـضرت رسول آییتدی: «ای برادر سببِ تهنیت معلومدور وسیلهٔ تعزیَتْ نه‌دور؟» جبرائیل آییتدی: «یا رسول‌الله بو مظلومه سندنصونرا کربلاده تیغِ جفا ایله ظالیملر شهید ائده‌رلر». حضرت رسول اوْل حالته گریان اوْلوب، حضرت مرتضا حاضر ایدی؛ سبب صوردوقدا اوْل حضرت اختیارسیز ابظهار صورت حال ائتدوکده حضرت

مرتضا دخی گریان اۆلوب منزلینه متوجّه اۆلدوقدا حضرتِ فاطمه‌یه اوْل حالی ظاهر ائتدی، فاطمه گریان گریان حضرت رسول خدمتینه گـلوب دئـدی: «ای مخدوم علی‌الاطلاق بو نه خبر دور کـی، عـلی حـضرتونوز دن نـقل ائـده‌ر؟» حضرت رسول آییتدی: «ای فاطمه بو واقعه‌نون نـاقلی جـبرائـیلدور» فـاطمه آییتدی: «یا رسول‌الله بو صورت نه وقت ظهوره گلور؟» حضرت رسول آییتدی: «بندن و سندن و علی دن و حسن دن صونرا». فاطمه آییتدی: «یـا رسـول اللـه مصیبتوم زیاده اوْلدی آیا بو مصیبت واقع اولدوقدا بنوم مظلوموم ایچون کیم عزا طوتار؟»(۳۰۵).

روایتدور کی، اوْل حالتده هاتفدن ندا گلدی کـی: «ای خـاتونِ قـیامت، آخرالزمان اهلیندن خاندان رسالت مُخْلِصْلری هر ییلدا بوماتمی تازه ائده‌رلر و قیامته ده‌ك بو رسمی دونیاده یورودرلر».

روایت‌دورکی، شاه کربلا متوّلد اوْلدوقدا جبرائـیل امـین تـهنیه ایـچون حضرت رسول خدمتینه گلور کن یولدا بیر فرشته‌یه راست گلدی فُـطْرُسْ نـام؛ شکسته بال و پـریشانحال. مـقیم ذروهٔ عـزّت مـبتلای دام ذلّت اوْلدوغـینون وسیله‌سین سؤال ائتدوکده فطرُس آییتدی: «ای جبرائیل بـنوم بـیر خـدمتومده اهمالوم اوْلوب، آتش قهر الهی پرو بالوم یاقوب بنی بو حاله بیراقدی؛ آیـا بـو واقعه‌نون هیچ چاره‌سی ممکن اولورمی؟» جبرائیل آییتدی: «بَنْ حضرت رسول خدمتینه گئتمه‌لویم، بنوم‌له گل؛ اوْلا کی، شفاعتینه مظهر واقع اوْلاسان». فطرس جبرائیل اتّفاقیله حضرت رسول خدمتینه گلوب عرضحال ائتدوکده، حـضرت حسین مظلوم حضرت خواجه کنارینده ایدی، اوْلحضرت بـویوردی کـی: «ای فطْرسْ کندونی بنوم حُسینومه یئتور و اعضای مجروحونی کف پـای شـریفینه سور». فطرس حسب الفرمان عمل ائدوب، اوْل مُلامَسه برکاتیله مغفور اولوب،

بال‌وپر پیدا قیلوب معبودینا عودت ائیله‌دی. عبادته مشغول اوْلدی. و حضرت حسین بن علی شربتِ شهادت ایچدوکده واقف اوْلوب جزای احسان استدعاسیله مناجات ائتدی وایسته‌دی کی: «یا رب، نولئیدی بانا امر اوْلئیدی خدمتونده اوْلان یئتمیش بین فرشته ایله حسینون معاونتینه حاضر اولئیدوم».

حضرت عزّتدن نداگلدی کی: «ای فطرس اگر اوْل دؤولت میسّر اوْلمادیسه حالا مقرّر ائتدیم کی، خدمتونده اوْلان فرشته‌لر ایله کربلایه واروب اوْل مظلومون مزاری اوزره قیامته ده‌ک تعزیت طوتوب، آغلیوب اشکِ روانون ثوابین تعزیت طوتانلارا نذر ائده‌سن»(۳۰۶).

شعر:

گل ای رسم وفادن دم اورن اشکِ روان گؤستر

مجرّد قوْله قانع اوْلما اثبات نشان گؤستر

دلِ پُرخوُنِ سوزانون مثالِ غنچهٔ لاله

ملامت خنجریله چاک قیل داغ نهان گؤستر

عَلَمْ افراز معرکهٔ مصائب کربلا و انجمن ساز ماتمکدهٔ آثار نوائب شُهدا، رایت روایته بو طرزله تحریک وئرمیش و سُرود رود حکایتی بو قانونلا اظهاره گتورمیش کی؛ چون اعیان و اشرافِ کوفه‌نون صورت صداقتلری مسلمِ عقیل تصدیقیله حضرت امامه معلوم اوْلدوقلاری اوْل مخبر صادق اعلامیله وضوح بولدی، حضرت امام اسباب سفر مُهیّا قیلوب مستعد مسافرت اوْلدوقدا، احباب احبّا هر طرفدن خدمتِ شریفینه گلوب و هرنه قدرکی، منع ائتدیلر مفید اوْلمادی و هر نئجه کی، الحاح قیلدیلار فایده قیلمادی. بیر گئجه عبدالله بن عبّاس ملاقاتِ شریفینه مشرّف اوْلوب نهایتِ تعضیم و تکریمدن صونرا ادب طریقیله آییتدی:

شعر:

ای ضمیرِ انورون آیینهٔ گیتی نما — آفتابِ طلعتون مصباح انوار هُدا

عزمونه نصرت مقارن رأیونه حکمت قرین — امرونه تابع فلک فرمانونه قائل قضا

یا امام زمان لُطف ائدوب کوفه عزیمتین ترک ائیله و مکّه‌دن چیقما کی، آتان علی بن ابی‌طالب اوْل دیاره توجّه قیلدوقدا گرفتارِ دامِ بلیّات اوْلدی و قاریندا‌شون حسن مجتبیٰ اوْل مُلْك اهلیندن تفرقهٔ خاطر بولدی». حضرت امام آییتدی: «ای عبدالله، ظاهراً مُسلمانلار مکتوبلار ارسال ائدوب حُضُورومی استدعا قیلدیلار و التماسلا نُصْرتومه مُتکَفِّلْ اولدیلار و ممکیندور کی، بو صورتده اجرای اُمورِ حقّ صورت بولا و ترویجِ شریعت میسّر اوْلا». عبدالله آییتدی: «ای مخدوم زاده، هنوز کوفه یزید تصرّفینده‌دور؛ اگر آنون نائبین اخراج ائدوب شهری مسلیمه تسلیم ائده‌رلرسه، اوْلجانبه گئتمک مناسبدور و اگر قضیّه مُنعکس اوْلسا و لشگر یزیدله مقاومت لازم گلسه، ممکیندور کی، اوْل جانبیدن صورتِ نصرت ظهوره گله و حضرتونوزه آندا اضطراب متوجّه اوْلا». حضرتِ حسین آییتدی: «ای عبدالله، بو گئجه بو خصوصدا بیر تأمُّل ائدوب یارین سانا جواب وئره‌یم». عبدالله بن عبّاس منزیلینه مُراجعت قیلدوقدا حضرتِ امام کلام اللّهدان استخاره طریقیله متوقّع نصیحت اوْلدوقدا بو آیت کریمه فالینه گلدی ﴿**كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ وَإِنَّمَا تُوَفَّوْنَ أُجُورَكُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ**﴾(۳۰۷) حضرت امام آییتدی **صَدَقَ اللهُ الْعَظِيم وَصَدَقَ رَسُولُهُ الْكَرِيم**[۱].

فال مصحف شهادتوم خصوصینده حضرت رسولون واقعه‌مده گؤردوگوم کلماتینه موافق گلدی و مطابق واقع اوْلدی. لاجرم قلمِ تقدیر ایله تحریر اوْلان قضیه البتّه تغیُّرْ بولماز و احکامِ قضا اقتضای تمشیت قیلدوقدا چاره ایله ممنوع

---

(۱) بۆیوك الله دوغروبویوردو و کرامتلی پیغمبر ده دوغروسۆیله‌دی.

اوْلماز. ایکینجی گون عبداللهِ عبّاس حاضر اولوب آییتدی: «یا ابن رسول‌الله نه تدبیره قرار وئردینوز و کوفه عزیمتیندن نه مصلحت گؤردونور». حضرت امـام آییتدی: «ای عبدالله عزیمتِ سفر مصمّم‌دور و بنای نیّتِ مسافرت مُحکم؛ زیرا مُحققق بیلوره‌م کی، یزید بندن تغافُل قیلماز و دفع و رفعوم تـدبیریندن غـافل اَوْلماز. رضا وئرمه‌زه‌م کی، خاک شریف کعبه قِبلهٔ عالم ایکن سپاه اهلِ ضلالت پایمالی اوْلوب کسر حؤرمت بولماغینا بن سبب واقع اوْلام و روا گؤرمه‌زه‌م کی، ارضِ مبارکِ بطحا مُحترم و مُکرّم ایکن دامن پاکـین آلودهٔ خـون و خـلقینی پریشان قیلام صلاح اوْلدور کی، بو سلسلهٔ فتنه‌یی بیرغیری دیاره چکم و تُخْمِ تفرقه‌یی بیر غیری مزرعیه تؤکم».

شعر:

قنده‌کیم ائیله سم مقام بانا	*فتنه همدم بـلا مـلازیمدور*
حـــرم کـــعبه‌نی بـلالرله	*مبتلا ائیله‌مک نه لازیـمدور*

عبدالله آییتدی: «ای مخدوم‌زاده، اگر البتّه مـائل سـفرسن، بـاری یـمن جانبینه توجّه قیل کی، ممکتِ واسع و عرصهٔ عریض اوْلوب حُصون و قِـلاعی بیحد و بیشماردور و قبیلهٔ همدان تمام محبِّ خاندانِ احمدِ مُختاردور. یقین کی، اوْل دیاره سن واروب قرار طوتدوقدا اطراف و جوانبدن مُخلصلر و مـجاهدلر جمع اولورلار و سانا مُعاونت قیلورلار».

حضرت حسین آییتدی: «ای عـبداللـه، سـنون کـمال شـفقّتونی کـند و خصوصومدا محقّق بیلوره‌م و کلامون محضِ نصیحت اولدوغینا مُعترف اولورام؛ آمّا نه چاره، قاید قضا زمامِ ارادتومی جانبِ عـراقـه چکـمکده‌دور، نـهانخانهٔ حکمت سرّینه یئتمک اوْلماز. وارادهٔ تقدیردن تجاوز ائتمک اوْلماز من بعد بـو خصوصدا مبالغه قیلما و مانع اولماکی بیزه عیان اوْلان اسـرار سـیزه نـهاندور

نئته‌کی، حکمت خَرقِ سفینهٔ موسیٰ‌یه مخفی و خضره عیاندور. و بن اوْل کیمسنه‌نون وارث عِلمیَمْ کی، کرّاتلا منبر اوزره بویورمیشدور کی: **«اُوتِیتُ عِلِم الْمِنَایَا وَالْبَلاَیَا»** ودخی بویورموشدور کی: **«سلونی عمّا دون العرش»**(۳۰۸).

ای عبدالله، اسرار حکمت بیزه مخفی اوْلماز و فیض عصمت بیزی آلودهٔ غفلت قیلماز». عبداللّهِ عبّاس آییتدی: «یا امام، بانا دخی خدمت شریفینده اوْلماق مقصود ایدی آمّا حالا رایض قضا عنان عزیمتومی مدینه جانبینه مُنعطف قیلمیش؛ اومیدوارم کی، حضرتونوز کوفه‌یه واردیقدا شرف مُلازمت میسّر اوْلا، آمّا بیلمه‌زه‌م کی، الم مفارقتونده روزگار بنی نه بلالره گرفتار قیلا»(۳۰۹).

شعر:

آغــلا ای گــؤزکیم تـن بـیمار جـاندان آیـریلور

جانیله جیسموم رفیق اوْلموشدی آندان آیـریلور

ناله قیل ای دل کی، طوطی شکرستاندان چیقوب

بــــولبول زار بـــــلاکش بــوستاندان آیــــریلور

روایتدور کی، عبدالله عباسدان صونرا محمّدابن حنفیّه وعبدالله ابن عؤمر و عبداللّه ابن زُبیرده حضرت حسینون خدمت شریفینه گلوب انواع مقدّماتله نصیحت قیلدیلار، سودمند اوْلمادی و فائده قیلمادی؛ آییتدیلر: «یا امام، بو اصراره سبب نه‌دور؟» حضرت حسین آییتدی: «ای قوم، حقّا کی، بو گئجه واقعه مده گؤردوم، حضرت رسول بویوردی کی: «ای حسین کوفه عزیمتینده تأخیر و تعلُّل ائتمیه‌سن و طریق تقصیر و تکامُل طوتمیاسان کی، حضرت سلطان سریر کبریاسنی اوْل بُقعه‌ده آلودهٔ خاک و خون گؤرمک ایستر و ملائکه‌یه کمال صبرون عرض ائدوب مرتبهٔ اطاعتون گؤسترمک ایستر؛ توقّف بو خدمتده خطادور و تعلُّل ناروا»(۳۱۰). اصحاب و احباب اوْل کلماتی استماع ائتدوکده

آییندیلر: ﴿اِنَّا لِلّٰهِ وَاِنَّا اِلَیْهِ رَاجِعُونَ﴾ ای شهزاده[۱] چون نهایت عزمون معلوم اوْلدی و غایتِ مسافرتون وضوح بولدی بو اطفال و عیالی نه اومّید ایله دیار غربته صالورسن و نه وسیله ایله سرگردان قیلورسان؟» حضرت حسین آییندی: «ای عزیزلر. اهل بیتوم احوالین دخی حضرتِ رسوله عرض ائتدوم بویوردی کی، آنلاری دخی واجب الوجود ظالیملر الینده اسیر و عاجیز گؤرمک ایستر و آنلارا دخی اوْل بلایه مقابل جزا یئتورمک ایستر».

القصّه اصحاب و احباب ایله وداع ائدوب، تهیهٔ اسباب سفر قیلوب اوْل سلطان سریر کربلا و شهنشاه مسند عزوعلا جمیع ابتاع و اشیاعین جمع ائدوب و مخدّراتِ حجرهٔ عصمت و جواهر اصداف طهارتیچون مشکین موی ناقه‌لر اوزه‌رینه مناسب هوْدَجْلَرْ و عماریلر مرتّب ائتدیروب؛ بیر صُبْحدم کی، شاه انجم[۲] حاشیهٔ سبزه‌زار سپهر لاجَوَرْد فامه خیمهٔ زرّین طناب تیکدی و فرّاش صُبحِ صادق روزنهٔ شبستانِ ظُلمته پردهٔ زرنگار چکدی علمِ عزیمت و لوای فتح و نصرت قالدوروب و صدای کوس رحلت و صدمهٔ نفیرِ ارتحالیله جرس‌وار قبهٔ زرنگار گونِ آسمانی دوْلدوروب، اتّفاقا هم اوْل گون کی، مسلیمی کوفه‌ده شهید ائتمیشلردی. مکّه‌دن چیقوب متوجّه عراق اوْلدی.

شعر:

کسب شهادت ائتمه‌گه غربت دیارینه اوْلدی روانه قافلهٔ عزّ و احتشام

اشراف اهل بیت سفر اختیار ائدوب[۳] سیّار اوْلدی اخترِ گردون دین تمام

اوْل سرور دین و نقدِ سیّدالْمُرْسَلین اهل مکّه ایله وداع ائدوب روان

(۱) فضولی عصری الیازمادا و گونگؤرون کتابیندا «ای حسین» یازیلیب‌دیر.

(۲) داش باسمادا و فضولی عصری الیازمادا «انجمن حاشیهٔ سبزه‌وار» یازیلیبدیر.

(۳) بو مصرع گونگؤون کتابیندا و فضولی عصری الیازمادا «سیاره اولدی اختر گردون دین تمام» یازیلیب.

اولدوقدا اراضی مکّه‌یه لرزه دوشوب، خواص و عوام حجاز بـعضی مُـرافـقت ایچون و بعضی مشایعت ایچون متحرّک اوْلوب بیر زلزله قوپدی کی، نظاره‌سی عُیونی تیره و تأملی عُقولی خیره قیلدی و الم مفارقتیندن خلقه بیر گریه غالب اوْلدی کی، گریه‌دن ابرِ بهار[1] عبرت آلدی.

شعر:

خانۀ کعبه اوردی گؤکسینه داش　　چاه زمزم آقیتدی گؤزدن یـاش

خـاک پـاک خـطیرۀ بـطحا　　ذرّه ذرّه بینوب سـمند صـبا[2]

اوْل شهنشاهه اولدیـلار هـمراه　　چیقدی چرخ برینه گـرد سـپاه

تمامیء اشراف کعبه و خواص و عوامِ مکّه بیر منزل اوْل شهریارِ عالیمقدار و سُلطان کامکارون مُلازم رکاب هُمایونی اوْلوب و طریق ملازمتینی رعـایت قیلدیلار قمّۀ شادیروان رفعت زینت روی زمین اولدوقدا و اوردوی همایونی سعادتله نزوله اجازت بولدوقدا حضرت امام بیر فضای فرح فزاده بیر کُـرسی نصب ائتدیروب، اوزه‌رینه چیقوب، حمد و ثنایه مُحتوی و شکر و سپاسه مشتمل بیر خطبۀ بلیغ اداسیندان صونرا ندا قیلدی کی: «ای معشر اصحاب گرامی و ای حضّار مجلس سامی، بَنْ سیّاحِ بادیه پیمایِ صحرای مصیبتم، بن مسافر بیابان نورد بادیۀ محنتم، بن سیّارۀ آسمان غربتم، بن سالک طـریق شـهادتم، خـاطر فاترومه اندیشۀ لذّات دونیا گذار ائتمز و ضمیر پُر تشویشیمه خیال تصرّف ملک عالم یئتمز، صحیفۀ صُحبتوم نقش حیله‌دن مُـعرّادور و جـریدۀ اولفـتوم طـراز

---

(۱)ـ بو سؤز داش باسمادا «ابر بهار منفعل اولدی» گلیب.

(۲) بو مصرع فاروق قورطونجا کتابیندا بئله یازیلیب «ذرّه ذرّه یئتوب سمند صبا» و داش باسمادا دا «ذرّه ذرّه یئتوب سمند صبا» آمّا آیری کتابلاردا اوسته کی کیمی دیر باکی چاپی و تبریز ملی کتابخانا الیازماسیندادا اوسته یازیلان کیمیدیر.

خدعه‌دن مبرّادور.

هیچ بنده‌یی اغتنای فوائد دونیوی وعده‌سیله مقیّد ائتمه‌زه‌م و هیچ فقیرون اعتلای مراتب و مناصب مُژده‌سیله دامن تعلّقین طوتمازام، تحت لوای رفعتومده سایهٔ سلطنت صوری تمنّا قیلان سررشتهٔ ارتباطین سلسلهٔ اولفتومدن قطع ائتسون و نوبهارِ شؤوکتومده ریاحینِ تنعُمّات مجازی‌یه طالب اوْلان ترک اولفتوم طوتسون»(۳۱۱).

شعر:

بن بلا دریاسینه غرق اولماغا باسدوم قدم
گزمه‌سون گرداب وش چئوره‌مده هر جانین سئوه‌ن
بن بقادیرینده منزل طوتماغا عزم ائیله‌دوم(۱)
دورماسین یانومدا مُلک و قصر و ایوانین سئوه‌ن

بو نصیحتدن صونرا شمع شبستان حرم سرای عصمت اوْلوب صباحه ده‌ک سوز و گدازله اوْقات کئچوردی علی الصباح کی، تیغِ شعشعه خسرو خاور رابطهٔ نوردن، ظُلمت سلسله‌سین قطع قیلدی و سپاه روم و حبش بیربیریندن آیریلدی. اوْل منزیلدن اوْردوی هُمایون ارتحال قیلوب و احباب حقیقی و مجازی بیربیریندن آیریلوب اوْل کی، رشتهٔ ارتباط تعلقات دونیایه مُحکم ایدی، وداع ائدوب مکّه‌یه مراجعت قیلدی و اوْل کی، طریق وفاده راسخدم و ثابت قدم ایدی، مرافقتده یکجهت اوْلدی.

روایتدور کی، ایکینجی منزیلده حضرت سلطان کربلا بیر نامه تحریر ائدوب عامّهٔ بنی‌هاشم و کافّهٔ بنی عبدالمطّلبه ارسال ائتدی بو مضمونلا کی: «ای سلسلهٔ انتساب رسول اللّهه منتظم اوْلان جواهرِ اصداف سعادت و ای شرف

---

(۱) بو مصرع شیما گونگۆرون کتابیندا و فضولی عصری الیازمادا بیر آز فرقلی یازیلیب‌دیر «بن فنادیرینده منزل طوتماغا عزم ائیله‌دوم».

قرب مصطفی بولان زواهرِ حدایق سیادت، گنجینه اقبال بی‌انتقاله طریق تَصرُّفْ بولمیشام، کمالِ مُروِّتوم اقتضای صلای عام ائده‌ر و مائدهٔ نعمت بی‌زواله مهمان اوْلمیشام و حُسْنْ سیرتوم تقاضای اخبار و اعلام ائده‌ر. ایمدی مهی مکتوبِ شریفوم اخبار توجّهوم اعلام ائتدوکده و بشیر رسالهٔ لطیفوم سیزه یئتدوکده هر کیم استعجالله گلدی و بو گنجینه‌دن بهره بولوب بو مائده‌دن نصیب[1] آلدی؛ و هر کیم توقُّف قیلدی، مرحوم قالدی و السلام»(۳۱۲).

مکتوبی ارسال ائدوب بارخانه‌لر یوکله‌نوب روان اوْلدی. بیر نئچه منزل قطع اولیندوقدان صونرا اثنای طریقده صباح نام منزیلده فرزدق شاعر، کی، عراقدان گلوب حجازه گئدیردی اوْل حضرتون پابوس شریفلرینه مشرّف اوْلوب اظهار دوعا و ثنا قیلدی بو طریقله کی(۳۱۳).

شعر:

السلام ای نقشِ نعلِ مرکبون محراب دین	*حلقهٔ فتراک رخشون رشتهٔ حبل المتین*
طرح اُردوی همایونون طراز مهد مُلک	*نقش چتر بارگاهون زینت روی زمین*

حضرت امام اوندان احوال عراقی سؤال و استفسار ائتدوکده آییتدی: «یا ابن رسول الله، اهل کوفه‌نون افعاللرین اقواللرین مُخالف گؤردوم». حضرت امام آنون سؤزینه تصدیق ائدوب، اوْل منزیلدن دخی روان اوْلوب بطنُ الرومّه دئمکله معروف منزلی مخیم خیام اوْردوی همایون ائدوب اوْل منزیلدن اهل کوفه یه قیس ابن مسهّرله بیر نامه ارسال ائتدی، بو مضمونلا کی: «اکابر و اعیان عراق و اعاظم و اشراف کوفه‌دن طریق مَوَدّتومده قدیم الوداد و جادهٔ اطاعتومده سلیم الاعتقاد اوْلان صنادید عُظام و فرقهٔ معارف کرام شرایف[2]

(۱)ـ فضولی عصری الیازمادا «نصیب اوْلدی» گونگؤریازیر «نصیب آلدی» داش باسمادا یازیر «نصب آلدی» و باشقا کتابلاردا «نصیب آلدی».

(۲) بو سؤز بوتون کتابلاردا «شرایف» یازیلیب تکجه شیما گونگؤرون کتابیندا «شرائط تسلیمات» یازیلیب‌دیر.

تسلیمات عنایت انجام و لطایف تحیّات سعادت اختتامه اختصاص تام بولدوقدان صونرا معلوم ائده‌لر کی، عمزادهٔ جلیل‌القدر بیعدیل مسلم ابن عقیل کی، وکیلِ معتمدوم و رسول معتقدومدور، بو جانیبه ارسالِ رسائل ائدوب مضمونیندا سیزون صورت اخلاص و اعتقادونوزی عرض ائتمه‌گین، سلسلهٔ توجُّهوموز اوْل جانیبه متحرّک اولوب و عقابِ رایت رفعت و اجلالوم اوْل عرصه هواسیله بال و پر آچوب متوجّه اوْلمیشام و اهتماملا عزیمت قیلمیشام اومّید کی، حضرت عزّت توفیق اتصال میسّر قیلا و بو نامه بطن الرمّه‌دن سیزه انفاذ اوْلیندی تا معلوم اوْلا»(۳۱۴). روایتدور کی، حضرت امام مکه‌دن چیقوب متوجّه کوفه اوْلدوقدا یزیدون آنده اوْلان اعوان و انصاریندان عُبیدالله زیاده مکاتب ارسال اوْلینوب خبر یئتمیشدی و عُبیدالله زیاد جمیع شوارع و منازلی مُعتمد کیمسنه‌لره تاپشوروب مصون و مضبوط ائتمیشدی. قیس بن مشهر کی، حضرت امامون مکتوب شریفین کوفه اعیانینه یئتورمک قصدینه استعجال ایله گئده‌ردی، قادسیّه مولکینه یئتدوکده اتّفاقا اوْل مقامون حفظینه مأمور اوْلان حصین ابن نمیر[1] معلوم ائدوب، اوْل مظلومی طوتوب عبیدالله زیاده ارسال ائتدوکده عبیدالله زیاده اوْل بیگناهی شهید ائتدی. امّا حضرت امام منازل و مراحل قطع ائدوب گلورکن دورود نام منزیله یئتدوکده گؤردیلر بیر خیمه قوریلمیش و بیر سراپرده اوریلمیش؛ حقیقت حالی سؤال ائتدوکده دئدیلر: «زُهیر ابن قیسِ نخعی[2] مکّه‌دن گلوب مولکینه گئده‌ر». حضرت امام بیر خدمتکار ارسال ائدوب آنون احضارون مُراد ائتدی. حضورینه گلدوکده آییتدی: «ای زُهیر بیر گؤوهر رضای حق تمناسیندا دریای بلا غوّاصلری یوز؛

(۱) بو آدسیما گون‌گؤرون کتابیندا «حسین بن تمیم» فضولی عصری الیازمادا «حصین بن تمیر» باشقا کتابلاردا داش باسمادا و قورطورنجانین کتابیندا عموماً «حصین ابن نمیر» یازیلیب. لاکین دوزو «حُصِیْنْ بْنِ نُمَیْر» دیر (الفتوح ـ ابن اعثم کوفی).

(۲) بو آد بعضی یازیلاردا «نخفی» و «نخعی» یازیلیب‌دیر.

نهنگِ نائبه دن احتراز ائتمه‌ین بیزه هَمْعِنان اوْلور؛ و بیز جؤوهر قُرْب ایزد تولاّسیندا صحرای ثبات و صبر سیّاحلری یوز، هجومِ حادثه‌دن اجتناب ائتمه‌ین رفاقتیموزه رغبت قیلور. آیاسنده اوْل همت اوْلامی کی، میدانِ محبّتده مرکب مجاهدت یوگوردوب هَمْعِنان اوْلاسین و شمشیر شجاعت چکوب مرافقت قیلاسین؟»

زُهیر اوْل نوبهار توفیقدن گول گیبی خندان اوْلوب دئدی: «یا امام زمان بیر مدتدور کی، بو سعادته منتظر ایدیم اَلمِنّةُ لِلّه کی، میسّر اوْلدی و حُسْنْ طالعوم حصول مراموه معاونت قیلدی.

شعر:

گلدی اوْل دم کی، قیلیم جانومی جانانه فدا ائیله‌یوم عرض محبّت قیلیم اظهار وفا

هم اوْل ساعت منزیلینه معاودت قیلوب اصحاب و اتباعینه آییتدی: «ای قوم، بن غرقهٔ گرداب محبّت اولدوم و جانب عُقبایه توجُّه قیلدوم، بلایه متحمِّل اولوب فنایه رضا وئره‌ن بنومله گلسون و مُقیِّدِ راحت اولوب آرزوی فراغت قیلان مفارقت قیلسون» و منکوحه‌سینه آییتدی: «ای یار عزیز، بن نقدجان صرف ائتمه‌گه شهادت بازارینه توجّه ائتمیشم، سن بنوم مالومدان حقّونی آلوب بندن مفارقت اختیار ائت». و بیر روایت دخی بودور کی، اوْل عورت طلاق آلوب قرنداشی ایله کوفه‌یه گئتدی. و بیر روایت دخی بودور، دئدی کی: «ای زُهیر، سن حُسین ملازمتین اختیار ائتدون ایسه بن دخی خاتون قیامت خدمتین اختیار ائتدوم». اتّفاقله کربلایه گلدیلر. چون حضرت امام شُقوق نام منزیله نُزول ائتدی، کوفه‌دن بیر کیمسنه گلوب خبر وئردی کی، مسلم عقیلی وهانی ابن عُروه‌یی شهید ائتدیلر و باشلارین شامه گؤنده‌ردیلر. حضرت امام آییتدی: «**اِنَّا لِلّٰهِ وَ اِنَّا اِلَیْهِ رَاجِعُونَ**» روایتدور کی، مُسْلِمْ عقیلون اوْن اوچ یاشیندا بیر قیزی اوْلوب حرمسرای عصمتده مصاحبت مخدراتله مشرّف ایدی و حضرت امام آنا

غایتده احترام ائده‌ردی؛ مسلیمون خبر شهادت استماع اوْلدوقدا حضرت امام حرمسراینه گلوب، اوْل قیزی گؤروب هر گـوندن زیـاده التـفات ائـتدی. اوْل صالحه فراستله متوهم اوْلوب آییتدی: «یا حسین مگر مسلم شـهید اولوب‌دور کی، بانا یتیملر گیبی رعایت ائده‌رسن». حضرت امام تحمّل ائتمه‌یوب[1] گریان اولوب آییتدی: ای صالحه! مسلم گتدیسه، بن آنین یئرینه‌یم. اول فقیره مسلمون شهادتن تحقیق ائتدوکده بنیاد نوحه قیلوب و باقی اولادی نالان اولوب ماتمین طوتدیلار «روایتدیر کی»، بو خبر شـایع اولوب ثـبوت بـولدوقدا بـعض رفـقا حضرت امامه قسملر وئروب مبالغه‌لر قیلدیلر کی، یا امام کندینیزه و بو اطفاله و عیاله جفا روا گؤروب کوفه جانبنه گئتمک و بو تهلکه‌دن احتراز ائـدون کـی، معرکه غلیظ‌دور. حضرت امام تأمّل ائدوب بیر زمان سُکوت اختیار ائتدوکده مسلیمون اولادی هُجوم ائدوب آییتدیلر: «یا امام، اهل کوفه‌دن مسلمیون قانین آلماییـنجا بیزه مُراجعت ممکن ده‌گـول. هـیچ کـیمسنه گـئتمزایسـه بـاری بـیز گئده‌روز؛ یا انتقام آلوروز یا کسبِ شهادت ائده‌روز»(۳۱۵).

شعر:

ذلّـــتیله لذّتـــی اوْلمـــاز حـــیاتون دوســـتلار
نقدِ جان صرف ائیله‌یوب دونیاده کام آلماق گره‌ک
عجز ایله دؤنمک عدودن سـهلدور هـمت طـوتوب
یا شهید اوْلمـاق گـره‌ک یـا انـتقام آلمـاق گـره‌ک

حسینِ مظلوم آنلاردا اوْل همّتی گؤروب اصحابینا آییتدی: «**لاَ خَيْرَ فِـي الْعَيْشِ بَعْد هَؤُلاَءِ**» یعنی «بونلاردان صونرا حیاتدان لذّت گؤرمک اوْلمـاز» کـوفه عزمینه یکجهت اولوب، اوْل منزیلدن کؤچوب، ماله منزیلینه نُزول ائتدوکده عُمر

(۱) فضولی عصری الیازمادا «حضرت امامه تحمل قالمایوب» شیما گونگؤرون کتابیندا «تحمل قیلمایوب» گلمیشدیر.

ابن سعددن بير مكتوب وارد اوْلدی مضمونيندا بو كی: «ای حسين اهـل كـوفه اقرارلارينا انكار ائدوب مسلمِ عقيلی شهيد ائتديلر. و مسلم حين شهادتده بانا وصيت ائتميشديركی، بو احوالی سانا اعلام ائده‌م. گركدوركـی، بـو اخـباری معلوم ائتدوكده حذرونده[1] اوْلاسان و كوفه عزيمتينون تركين قيلاسن»(۳۱۶). بو خبر شهزاده‌نون اوْردوی هُمايونينده انتشار بولدوقدا، اطراف و جـوانـيبدان طمع دؤولت دونيا ايچون جمع اوْلانلار گروه گروه پريشان اوْلديلار و مـيدان وفاده ثابت قدم اوْلانلار قـالديلر. اوْل مـنزيلدن دخـی رحـلت ائـدوب بـنی المقاتله(۳۱۷) گلدوكده بير سراپرده گؤرديلر قوريلميش سؤال ائتدوكده دئديلر: «عبدالله بن حُرّوندور». و حضرت امام ابن حجّاجی كی، آنون قبيله‌سيندن ايدی، مطالبتينه ارسال ائتدی. اجابت قيلمايوب حضرت امام بالذّات آنون مـنزيلينه تشريف بويوروب آنا تكليفِ رفاقت قيلدی. عبدالله ابن حُرّ آييتدی: «يا امام، يزيدون لشگری چوقدور و سـنون خـدمتونده اوْلانـلار شِـرْذِمّة قـليل اوْلوب آنلارونلا تابِ مقاومتلری يوقدور. ظن غالب اوْلدوركی، مـغلوب اوْلورلار و مجرّد بنوملِه رخنۀ آفت مسدود اولماز. التماس ائديره‌م كی، بنی معاف ائده‌سن و بنوم بير آتوم و بير قيليجوم واركی، مانندلری يوخدور، پيشكئش طريقيله بندن قبول ائده‌سن». حضرت امام آييتدی: «بن آت ايچون و قيليج ايچون گلمه‌دوم». مأيوس اوْلوب آندان مراجعت قيلوب منزيلينه گـلدی. روايـتدوركـی، واقـعۀ كربلادان صونرا اوْل سُسْت رأیِ كم تدبير تأسُّفلر چكردی امّا فائده قيلمازدی.

شعر:

زهی نادان كی، شاه ملک ايمان	***آنا عرض ائده تشريف شهادت***
تـوهّم ائـيله‌يوب تـيغ بـلادن	***اوْزيندن ائـيليه سـلب سـعادت***

---

(۱) بو سؤز داش باسمادا «حذر اوزره» يازيليب. يعنی احتياطلی اولاسان (تدوين ائدن).

نقل دور کی، بیر منزیلده حضرت امام زیـنبون دیـزی اوزه‌ریـنه بـاش قویوب اویقویا گئتمیش ایکن نگاه اضطرابلا اوْیاونوب دیدهٔ نمناکیندن گؤوهرِ اشک روان اوْلدی. اُمّ‌گلثوم آییتدی: «یا حسین سبب گریه نه‌دور؟» حضرت امام آییتدی: «واقعه مده حالا جدّومی گؤردوم گریان اوْلوب بانا دئـدی کـی: «ای حُسین وعدهٔ مواصلت قریب اوْلدی اُمّ‌گلثوم دخی گریان اوْلوب و علیٍّ اکـبر آییتدی: «یا امام، لشگر اعدا ایله مقاتله واقع اولدوغی تـقدیر ده حـق بـیزوم طرفیموزده‌دیر، یوقسا آنلار جانبینده؟» حضرت امام آییتدی: «حق بیزده دور و بیز حق ایله‌یوز»(۳۱۸). القـصّه اوْل مـنزیلدن دخـی انـتقال ائـدوب قـطقطانه دئدیکلری منزیله نُزول ائتدوکده، شهزاده جمیع لشگرین جمع ائدوب تـرتیب مقدّمات نصایح و مواعظ ائتدوکدن صـونرا مسـلمِ عـقیلون شـهادتین و اهـل کوفه‌نون خیانتین شایع ائدوب ندا قیلدی کی: «ای قَوْم، آئینهٔ دؤوران بیر غـیر صورت گؤستردی و نهال تدبیر مقصود مخالف پروردی و مُحقّق اوْلدی کی، اهل کوفه نقض عهد ائدوب مُسلیمی شهید ائتمیشلر و لشگـرِ یـزید جـدال و قـتال ائتمه‌گه اطراف و جوانیبموزی طوتمیشلار. و بن بیلوره‌م کی، اقتضای شهادت بانا رخصت نصرت وئرمز و غیرت شجاعت مراجعت ائتمک جائز گؤرمز. هر آیینه بانا بو دریای بلایه غوطه[1] ائتمک لازیمدیر و استعداد رُتبهٔ قـدروم بـو سیلاب فتنه گردابینه عازم و جازمدور. آمّا سیزه عموماً رُخصتدور کی، ابواب نجات مسدود اولمادان کندونوزی فضای سلامته چکـوب بـو تـفرقه‌دن امـین اوْلاسیز و رایضِ فتنهٔ زمان عنانِ اختیارونوزی الدن آلمادان بیر جانبه گئدوب بو دغدغه‌دن قورتیلاسیز. زیرا روا گؤرمه‌زم کی، بنوم وُجودوم محض خیر ایکن سیزه نسبت موجب ضرر واقع اوْلا و مرآت صورت حالونوز بنوم رهگذارومدن

(۱) دوقتور شیماگونگؤر یازیر: «بو دریای بلایه گیرمک لازم‌دور.

غبار کُدورت بولا». روایتدور کی، اوْل جماعتدن اوْل وقته‌ده‌ک خاطریندن هنوز مظنّۀ انتفاع دونیوی اوْلانلار قطع علاقه قیلدیلار و دعوای ثبات محبت قیلانلار رضا قضایه وئروب فراید و فغانه گلدیلرکی: «ای هادیِ طریقِ مستقیم و ای مُقتدای صراط قویم، بیز دؤولت ملازمتونده سالک راه هدایت ایکن امتحانلا بادیۀ تأسُّف طریقین گؤسترمه و بیردم سعادتِ شهادتدن نومید اوْلدوغوموزی روا گؤرمه».

شعر:

بیز بلادن اینجینوب بیداد دن وهم ائتمزیز نقد جانین صرف جانان ائیله‌ین عاشیقلروز

عشق میدانیندا بیداد و بلادن دؤنمه‌یوب راسترو، سالکلروز ثابت قدم صادق‌لروز

فی‌الواقع اوْل زمانده سعادت و شقاوت بیربیریندن امتیاز بولدی و سعید و شقی احوالی بیر امتحانلا معلوم اوْلدی. اوْل طائفه کی، عُمر و مال و اولاد و ملک دونیایه مُقیّد اولوب ترک ائده بیلمه‌دی و کسب سعادت ابدی قیلمادی و اوْل گروه کی، اسباب مستعارِ دونیویدن کئچوب سعادت شهادت اختیار ائتدی منزلِ مقصوده یئتدی. یقیندور بو کی، قسّام قضا دونیا حریصینه آخرت وئرمز و هیچ مذهبده ایکی همشیره بیر نکاحه گیرمز.

القصّه حضرت امام منزل منزل قطع راه ائده‌رک بنی سکون قبیله‌سینه یئتدوکده، بنی‌عکرمه‌دن بیر شخصه اوغرایوب آندان کوفه اخبارین سؤال ائتدوکده آییتدی: «یا امام، عُبیداللهِ زیاد سنون قصدونه هر جانبه لشگر روان ائدوب تحُصونده و تجسُّسونده دورلر؛ صلاح اوْلدور کی، مراجعت قیلاسان حقّا کی، توجّهون تیغ آبدار و سنان خونخواردور و مخالفون غایتده جاف پیشه و ستمکاره‌دور. اوْل نهنگِ دریای ولایت و شیر بیشۀ سیادت اوْل خبردن توهُّمْ

قیلمیوب بلکه شؤوق و ذؤوق شهادت حدّتین زیاده قیلوب[1] روان اوْلدی. آمّا راهدارلر و جاسوسلار حضرت امامون بنی سکون قبیله‌سینه یئتوب، آندان دخی رحلت ائدوب و حِدَّتْ عزیمتین گؤروب عُبیدالله زیاده خبر وئردیلر. اوْل مُدْبر حُرّبن زید ریاحی‌یه امر ائتدی کی، بین مُسَلِّحْ نامرد ایله استقبال قیلوب حضرت حسینی قنده گؤرسه‌لر، نه وجهله اولسا غیر جـانبون تـوجّهیندن مـنع ائـدوب کوفه‌یه گتوره، حرّ بن یزید اوْل لشگرله بادیه پیمای و صحرانورد اوْلوب منزل منزل حضرت حسینی مطالبت ائدوب و تردُّدْ قیلوب سد آب دئمکله مـعروف منزیله یئتوب، اوْل منزیلده آرام طوتوب منتظر ایکن حضرتِ امام مـنزیلیندن گئجه ایله گؤچوب بدرقهٔ اختر اشكِ غم اندوز و مشعلهٔ آه جیگرسوزله صباحه ده‌ک قطع راه ائدوب.

شعر:

صبح کیم خلقی خازن حکمت	*سـرّ پـنهاندان ائـیله‌دی آگـاه*
چـرخِ ظـالم نـهادِ کـافر کـین	*قیلدی بـتخانه سـینی آتشگـاه*

اوْل پادشاهِ بُت شکنِ آتشخانه فکن و اوْل شهباز دوشمن شکارِ عُـلوی نشیمن غایت استعجالدن اختیار نُزول ائتمه‌یوب، آفتاب‌وار رایتِ رفعتی آسمان چکوب و سحابِ مژگانِ دُرّ افشاندان زامان ـ زامان رهگـذاره بـاران رحـمت تؤکوب یوروردی، اوْل زمانه‌دک کی، اجزایِ زمین ارتفاع خـورشیددن کسب حراررت قیلوب و بازارِ سموم و سراب حدّتِ هوادن رواج رونق بولوب رفعت آفتاب زواله متوجّه اولدی و هیئت روزگار فرط حرارتدن تغیُّرْ بولدی.

شعر:

غـایت حـدّت وئـروب سـوهان نـقش ریگـله

دهـر جـلّادی هـوا تـیغینی خـونریز ائیله‌دی

---

(۱) داش باسمادا «بلکه شؤوق شهادت حدتین زیاده ائودب» یازیلیب.

صفحهٔ صحراده صورت گؤسته‌روب صودن سراب

تشـــنه طـــبعینده تـــعطُّش آتشـــین تـــیز ائـیله‌دی

دبدبهٔ تعظیم و تبجیل و زمزمهٔ تسبیح و تهلیل ایله طلیعه سپاه ظفر پـناه منزل سدّابه یئتوب حُرّبن یزید ریاحینون لشگـرینه مُـلْحق اولدیـلار(۳۱۹). و حُرّون لشگری دخی بیر صحراده دوشوب هر بیری کندو سایهٔ مـرکبینده قـرار دوتمیشکن صلابت عساکر ظفر مآثردن اهتزازه دوشوب صیچراشوب مـرکب لرینه بینوب، صف چکوب مقابیله گلدیلر تحقیق حال ائتمک ایـچون سـلطان کربلادن اوْل لشگرون سپهسالاری احضارینه فرمان صادر اوْلدوقدا حرّ بن یزیدِ ریاحی احتراز و اجتناب ائتمه‌یوب مُلازم رکـاب هـمایون اوْلوب عـرضحال ائتدی بو رسمله کی.

شعر:

ای سُـــجودِ درگــــهون ســـرمایهٔ دونـــیا و دیـــن

شـــمسهٔ ایـــوان قـــدرون حـــلیهٔ عـــرش بـــرین

خـــادم خـــلوت ســـرای طـــاعتون ذکـــری مُـدام

هُـــذِهِ جَـــنّاتِ عَـــدْنٍ فَـــادْخُلُوهَا خَـــالِدِین

یـــا امـــیرالمـــؤمنین اســـلام ســـندندور درست

یـــا امـــیر الشّـــرع سـنْسَنْ رهـــبر اهــل یــقین

یئتمه‌سون مقصودینه هـرکـیم سـانا ائـیلرسه قـصد

گؤرمه‌سون راحت یوزون هرکیم سانا باغلارساکین

حضرت امام آنون اسم و رسمین سؤال ائتدوکده آییتدی: «یا امام بنم حُرّ بن یزید ریاحی حضرت امام آییتدی: «**یا حُرّ اِلَیْنَا اَمْ عَلَیْنَا** یعنی معانته‌می گلمیش سن یا محاربه‌یه؟» حُرّ آییتدی: «یا امام عبیدالله زیاد طـرفیندن مأمـورم کـی، ملازمتونده اوْلام، کوفه‌یه ده‌ک و سانا غیرجانبه گئتمه‌گـه تـمکین وئـرمه‌یم». حضرت امام آییتدی: **لَاحَوْلَ وَلاَقُوَّةَ اِلاَّ بِاللّه اَلعَلیّ العَـظیم** ای حُـرّ، حـالا نـماز

وقتیدیر؛ سن جماعتونله و بیز جماعتوموزله نماز ائده‌لوم آنـدان صـونرا قـنده گتمه‌لو ایسه گئده‌لوم». حُرّ آییتدی: «یا ابن رسول الله سن امام زمانسان، امامت قیل اقتدا قیلالوم»(۳۲۰).

شعر:

سانا ایسته ره‌م کیم قیلام اقتدا	*بودور عالم ایچره همان نـیّتوم*
کی، بیلدوم سنی مقتدا بیلمه‌سم	*قبول ائیله مزحق بنوم طـاعتوم*

حضرت امام آنا احسن الله الیك دئیوب اتفاقله نماز قـیلدیقدان صـونرا حضرت امام خطیبانه شمشیر آبدارینه تکیه قیلوب حمد و ثنایه مشتمل و درود و دُعایه محتوی بیر خطبهٔ بلیغ ادا قیلدوقدان صونرا اهلِ کوفه‌یی مُخاطب ائدوب موعظهٔ خُطبه‌سین بو کلماتله مُزیّن قیلدی کی: «ای محمّد امّتی **جَعَلَ اَللّٰهُ تَـوْفِيقَ رَفِيقَكُمْ** اگر چی بنوم رقبهٔ اقتداروم یـزیدون رقـبهٔ انـقیادینه گـیرمک مـناسب گۆرینمه‌یوب، آنون اطاعت نـامقبولیندن انـحراف ائـتدوگوم درجـهٔ وضـوحه یئتمیشدی؛[1] سیز کی، اهل کوفه‌سیز، متواترنامه‌لر ارسال ائدوب و آثار محبّت و مودّت عرض ائیله‌یوب اماموموز و مقتداموز یوقدور دئیو بنوم حـضورومی لازم ائتدونوز؛ ایمدی اگر هم اوْل قرار اوزره‌سیز، بن، بانا لازم اوْلان امره اقدام ائتدوم، سیز دخی سیزه لازم اوْلان مصحلتی سرانجام ائدون و اگر عزیمت مُلکِ سعادتده خار صحرای تعلق دامنِ همتونوز طوتوب پشیمان اوْلدونوز ایسه خار رهگذاروم اوْلمان، گلدوگوم گیبی مراجعت قیلایم. زیرا بن بو دریـاره گـلوب جدال و قتال ایچون کندو رأیوملہ اختیار ائتمیشم و راضی ده‌گولم کی، سـببِ سَفْکِ دمآء اوْلام». حُرّ آییتدی: «ای حُسین بن عـلی بـنوم نـامه‌لردن خـبروم یوقدور». حضرتِ حسین آیـیتدی: «سـنون یـوقسا، لشگـرونده خـبری اولان چوقدور». پس بویوردی کی، اوْل نامه‌لری بعضی حاضر اوْلانلارا گۆسته‌روب

(۱) داش باسمادا آیری کتابلار لافرقلی اولاراق بئله یازیلیب: درجهٔ وضوحه یئتمیشدی و مکه‌ده قـرار و اقامت وئروب اول بُقعهٔ شریفه‌نون توطّنی بنی غیر دیاردن مستغنی ائتمیشدی، سیزکی اهل کوفه‌سیز.

انفعال[1] وئردیلر (۳۲۱).

شعر:

ای خوش اۆل دم کی، نامۀ اعمال — غـافلی واقـفِ گُـناه ائـیلر

مـحک امـتحال اۆلوب ظـاهر — نـقد مـغشوشی روسـیاه ائـیلر

بو حاله مُقارن جانب کوفه‌دن آلتی نامرد استعجال ایله گلوب عُبیداللـه زیاددن حُرّه بیر نامه گتوردیلر. مضمونی بو کی: «ای حُرّ نه منزیلده کی، حسینه مُلحق اوْلاسان و ملاقات قیلاسان گرکدور کی، آنا مؤکّل و مُسلّط اولاسان. بو جانبه گتوره‌سن». حُرّ اوْل مکتوبی مطالعه ائتدوکده حضرت امامه گـؤستروب آییتدی: «ای نقد رسول هاشمی مُلاحظه قیل کی، سنون خصوصوندا عـبیداللـه زیادون نه مقدار اهتمامی وار. و بن حیرتده‌یم کی، آیا نه تدبیر قیلا. اگر سـنی معاف ائتسم عبیدالله‌دن وهم ائیله‌رم و اگر سانا قصد ائیله‌سم، معبودومدن خَوْف ائیله‌رم. آمّا آلله خَوْفی عبیداللـه وهـمینه غـالیبدور. قـلم اولسـون اوْل پـنجۀ نامبارک کی، سن گیبی پنجۀ آفتابه[2] شعاع شمشیر آتشپاره چکـوب ظُـلْمتِ عُصْیانله کندو روزگارین سیاه ائده و عدم اوْلسون اوْل ناجوانمردون منزیلی کی، سن گیبی کامل وجوده زَخارِفِ دونیا ایچون قصد ائدوب وسوسۀ شیطان ایـله کندو احوالین تباه ائده حقّا کی، بو جانبه گلدوکده یوْلدا هیچ خـار و خـارایـه اوغرامادوم کی، بانا زبان حالیله مژدۀ شهادت وئـرمه‌دی و هـیچ نسـیم بـندن یاناگُذار ائتمه‌دی کی، بانا بشارت بهشت برین یئتورمه‌دی. و بن حیرتده‌یم کی، آیا بو نه عمل جزاسیدور. بن خوْد مقاتلۀ آل رسول مأموره‌م. امّا امیددور کی،

(۱) انفعال = خجالت چکیب اوتانماق.

(۲) داش باسمادا «سن گیبی پنجۀ آفتاب شعاعه شمشیر چکوب» یازیلیب.

مقاتله مرافقته مُبدّل اوْلا و حق دؤولت متابعتونوزده بانا[1] سعادت شهادت میسّر قیلا. حالا بنومله مُخالفلر اوْلماغین صلاح بودور کی، مُطهّرات هُجرات عصمت بهانه‌سیله سیزین اوْردوی همایونونوز بیزوم عسگرِ شرارت اثروموزدن بیر مرتبه مُباعدت اختیار ائدوب نُزول ائده‌لر. و ظُلْمَتِ شب مُستولی اولدوقدا ارتحال ائدوب نه جانبه مُراد ایسه روان اوْلون کی، صاباح اوْلدوقدا بن لشگری خلاف سمته چکوب، صحراده بیر زامان تردّود ائدوب، بولمادوم دئیو مراجعت قیلام و بو مُصیبتدن اوْلا کی، نجات بولام»(۳۲۲). حضرت حسین اسرار حکمت اظهاریچون اوصلاحی مُناسب گؤروب نزول ائتدوکده بیر مقدار آنلاردان بعید اوْلماغلا، آنلار خواب غفلتده ایکن نصف اللیده اُردوی هُمایون گؤچوروب جانبِ مکّهٔ معظّمه‌یه روان اوْلدی. غالبا اوْلگئجه عروس عالم شُهدا ایچون تعزیت استعدادیندا اوْلوب گیسوی مُشکباریندا رُخسارین نهان ائتمیشدی و شهیدلر و مظلوملار اضطرابین گؤروب دودِ آهِ زمین دامنِ آسمانی دوتموشدی.

القصّه بیر ظُلمتِ مهیبِ جان ستان ایدی کیم بادیهٔ دهشتده حضرت خضر خِرَدْ سرگردان ایدی؛ نه ماه و ستاره‌دن نشان پیدا و نه صبح و آفتابدان اثر هویدا. آنون گیبی ظُلمتده اوْل مظلوملار عِنانِ اختیاری قائده قضایه تسلیم ائدوب، تمام گئجه جدّ و جهدله قطع راه قیلوب، صبح اولدوقدا مرکبِ شهسوار میدان شهادت بیر هولناک منزیلده توقّف ائدوب آندان ایلرو گئتمگه تقدیردن رخصت بولمادی و حضرت امام نه قده‌ر کی، تازیانه اوروب متحریک ائتمک ایسته‌دی فائده قیلمادی. حضرت امام آییتدی: «ای منزل و مراحلدن خبردار اوْلانلار، بیلور میسیز بو نه منزیلدور؟» دئدیلر: «بو زمینه ارض ماریه دئرلر». حضرت امام آییتدی: «شاید دخی بیر غیری اسمی وار اوْلا» دئدیلر: «بیر اسمی

---

(۱) دوقتور شیماگونگؤرون کتابیندا «بانا سعادت نجات میسّر قیلا» یازیلیب.

دخی کربلادور». حضرت امام حسین آییتدی: «**اَللّٰهُ اَکْبَرْ هٰذا اَرْضُ کَرْبَلا**»(۳۲۳).

شعر:

بودور اوْل منزل کی، طوپراغینا قاینار قانوموز   بوندادور زیرا مکان جسم سرگردانوموز

علیّ اکبر متألّم اولوب آییتدی: «ای پدر بزرگوار بو نه فال نامبارکدور؟»
امام حسین آییتدی: «ای نور دیده، حضرت علیِّ مرتضا ایله عزیمت حرب صفّین ائتدوکده، بو منزیله یئتدوکده، حضرت مرتضا دولدول‌دن ائنوب، امام حسنون دیزی اوزه‌رینه مبارک باشین قویوب اویغویا گئتمیش ایکن ناگاه بیدار اوْلوب آه چکدی. امام حسن سببین سؤال ائتدوکده اوْل حضرت آییتدی: «شیمدی واقعه‌مده گؤردوم کی، بو صحرا گرداب خون اوْلمیش و بنوم حُسینوم اوْل گردابه دوشوب متحیّر قالمیش؛ نه قده‌ر استغاثه ائده‌ر کیمسه فریادینه یئتمز. پس بانا متوجّه اولوب آییتدی: «یا حسین بو بادیه‌ده سانا بو واقعه ال وئرسه نه دئرسن؟» دئدوم: «یا شاه مرادن صبر ائده‌رم و صبر ایله اجر ایسته‌رم کی، ﴿**اِنَّمَا یُوَفَّی الصَّابِرُونَ اَجْرَ هُمْ بِغَیْرِ حِسَابٍ**﴾(۳۲۴) پس شهزاده بویوردی کی: «حجاب بارگاه رفعت اول منزیلی مُخیّم خیام اوردوی هُمایون ائده‌لر». فرمانِ واجب الاذعان مقتضاسینجه اوْل پادشاه عالم پناهون سراپردۀ رفعتلری صحرای کربلایه اورولدی و اول سلطان ملائک سپاه حشمت دستگاهون بارگاه سعادتلری میدان کربلاده قوریلدی(۳۲۵).

شعر:

سایه صالدی قبّۀ گردونه چتر عرش سای   یئتدی سطح خاکه قدریندن کمال ارتفاع

کربلا گردون ایدی چتر شهید کربلا   خیمۀ خورشید ایدی اطناب زرّینی شعاع

چون حضرت امامون جمیع افعالی مظاهر اسرار حکمت و مطالع انوار قدرت ایدی. حُرّ بن یزید ریاحی لشگریندن انحراف ائدوب مکّه جانبینه توجّه

ائتمیش ایکن، ناگاه اختیارسیز کـربلایه[1] دوشـدوگی تـوهمیندن و تـحیّردن ده‌گول ایدی؛ بلکه بو غرض منظور ایدی کی، عزیمت میدان و توجه دشت کربلا کندونون محض شجاعتلریندن بیلینمیوز، رفیقی اولان اعیان دؤولتـه و ارکـان حشتمه معلوم اولاکی دائرهٔ تدبیر و تصرّفیندن خارج بیر مُحرِّکِ سیلسیله اِرادت و بدرقهٔ طریق مشیّت‌وار کی، آنون امریله دور هر نه واقع اوْلور.

نقلدور کی، حضرت امام سمند بادپایِ بادیه پـیماسیندن نـزول ائـدوب خاکِ کربلایه قدم باصدوقدا اوْل خاکِ شریف حیاسیندان صاراروب، آندا بیر غبار چیقوب گیسوی مُعنبرلرین مغبّر ائتدی، امّ‌کُلثوم آنی گؤروب آییتدی: «ای برادر عزیزوم، بیر عجیب حالت ملاحظه قیلوم و بیر غریب عارضه گؤردوم: بو بادیه طوپراغیندان گؤنلومه بیر وَهْمْ مستولی اولدی». حضرت امام آنـا تسـلّی وئروب شهر بانویه آییتدی: «ای یار دلنواز و ای همدم و همراز، بنی بو مؤضعده اعضای مجروحله آغشتهٔ خاک و خون گوردوکده وصیّتوم بودورکی، صـدای نؤحه ایله باعث تزاید سُرور اعدا اوْلمیاسان و گیسوی مشکینون پریشان ائدوب گولوستانِ جمالون تماشاگاه اهل شماتت قیلمیاسان».

شعر:

قیلوب گیسو پریشان خاطرین جمع ائتمه بدخواهین

سـرود آه ایـله درد دل اظـهار ائـتمه اشـراره

آچوب خورشید عارض قیلما روشن چشـم بـدبینی

گریبان چاک ائدوب جـنّت قـاپوسین آچـما کـفّاره

تمام اهل بیت اوْل خبردن گریان و بریان اوْلوب دئدیلر: «ای شهزادهٔ عالم پناه، بو نه اخبار جانگداز و جیگرسوز و کـلام الم انـجام و غـم انـدوزدور؟» حضرت شهزاده مقدمات نصایح و مواعظله تسلّی وئردی کی، ای جواهر معدن

---

(۱) داش باسمادا بازیر «کربلا جانبینه دوشدوگی توهمدن».

رسالت و ریاحین رؤوضهٔ ولایت چون ارادهٔ تقدیر ربّانی بودور، صبردن غیر نه چاره».

شعر:

صورت کیفیت اشیا چکن رسّام صُنع
کارگاه صنعتین موقوف تدبیر ائیله مز
وادئ تدبیر سرگردانیدور عالم ولی
حیلهٔ تدبیر سلب حُکمِ تقدیر ائیله‌مز

القصّه حضرت امام اوْل بادیهٔ خونخوار و صحرای ملالت آثارده قرار طوتوب، متمکّن اوْلدوقدا سلیمان بن صُرَدْ خُزاعی‌یی سرنامه ائدوب اشراف و اعیان عراقه بیرنامه یازوب قیس اعرابیله ارسال ائتدی بو مضمونله کی: «ای غائبانه اظهار صداقت قیلوب عرض اشتیاق ائده‌ن معتقدلر و ای مخلصانه عبودیت نامه‌لر ارسال ائده‌ن مجاهدلر، سیزون مکاتب و مراسیلونوزون سطور خطوطی سلاسلِ جذب اِرادتوموز واقع اوْلوب بو جانبه توجّه قیلوب حالا دشتِ کربلا کی، بطنِ بلاد عراق عربدور، مُخیِّم نُزولِ اُردوی هُمایون اوْلدی و سُهیلِ اقبالِ حجازی مطلعوموز بو فضایه پرتوِ سعادت صالدی. ایمدی گرکدور کی، قیلدوغونوز عهده وفا قیلوب و سعادتِ مقدمِ شریفیموزی مُغتنم بیلوب، مضمونِ مثالِ واجب الامتثاله اطلاع بولدوقدا نقد جان نثار ائتمه‌گه درگاه فلک اشتباهوموزه کی، قبلهٔ اقبال و منهجِ آمالدور توقّف‌سیز توجُّه قیلاسیز و سعادت عُقبا دؤولتِ فانئ دونیادن اوْلیٰ اولدوغین مُحقّقْ بیله‌سیز. حقّا کی، بو بشارت سیزه اهدایِ طریق هدایتدور، تصوّر ائتمِنْ کی، استدعای مظاهرت و معاونتدور؛ زیرا سلطنت عالم فانی آنا ده‌گمز کی، مِنّتله تحصیل ائده‌لر و ذلّت ایله بیراقوب گئده‌لر».

شعر:

تیغ توقیق ایله‌بن قطع تعلّق قیلمیشام
چکمه‌زه‌م منّت اولوب مائل سریر و افسره

چون بانا مقصود فتح عالم تجرید دیر

عالمی طوتماقدا گون محتاج اۏلورمو لشگره

قیس اعرابی حضرت امامون نامه‌سین کوفه‌یه ایله‌توب، سلیمانِ خُزائی‌یه وئروب جواب آلماق قصدینه روان اوْلدوقدا کوفه‌یه یئتمه‌دن عبیدالله زیادون طلیعهٔ لشگری اوْل نامُرادی مُرادینه یئتمه‌دن طوتوب حضورینه ایلتدیلر قیسِ اعرابی عبدالله زیاده مقابل اولدوقدا نامه‌یی پاره‌له‌دی. عبیدالله آییتدی: «نیشه پاره‌له دون؟» قیس آییتدی: «دوست سیّری دوشمندن مخفی گرک». عبیدالله آییتدی: «ای قیس، اگر بنوم سیاستومدن نجات بولماق ایسترایسن ایکی ایشدن بیرین اختیار ائت! یا نامه‌ده اوْلان اسملری اظهار ائیله، یا منبره چیقوب حسینه و اتباعینه ناسزا دئیوب بانا و یزیده ستایش قیل». قیس آییتدی: «ای ابن زیاده اظهار مضمونِ نامه خود ممکن ده‌گول. آمّا قضیهٔ منبر احتمال پذیردور، بویورون خلق جمع اوْلسون». سیلسیلهٔ جمعیت منتظم اوْلدوقدا قیس اعرابی منبره چیقوب زبان فصیحله واجب الوجوده حمد و ثنا و حضرت رسوله دورود بی‌مُنتها ادا قیلدوقدان صونرا ندا قیلدی کی: «ای اهل کوفه، بن رسول حسینم و گلمیشم کی، تشریف شریفیندن سیزی خبردار ائده‌م». و مضمونِ نامه‌یی آغازدن انجامه‌ده‌ک شرح قیلدی و یزیده و ابن زیاده لعنت و نفرین اوْقیوب و حسین و اتباعینه ستایشلر قیلوب خواص عوامه غریو و غُلغله صالدی. عبیدالله زیاد اوْل واقعه‌دن غضبناک اوْلوب هنوز منبرده ایکن اوجل مظلومی شهید ائتدیردی **رحمة الله علیه.**

شعر:

نه سعادتدور کی، گولزار بلادن بیر گول آچیلماز

نه دمدور کیم فلک بیر مبتلا باغرینی قان قیلماز

چون عبیدالله زیاد حسین بن علی نون کربلایه گلدوگیندن واقف اولوب بیرنامه ارسال ائتدی کی: «ای حسین بانا یزید نامه‌لر ارسال ائدوب اعلام

ائدوبدور کی، حسین بن علی اول جانیبه گلدوکده، بنوم بیعتومی آندان آلما یینجا قرار طوتما یاسان و اگر قبول ائتمه‌زسه قتلینده تعلل قیلما یاسان. ایمدی سانا نصیحت ائده‌رم؛ کندونه ترحّم ائدوب یزیدون بیعتین قبول ائت و اگر قبول ائتمه‌ز ایسان اسباب محاربه مهیّا قیل». حضرت حسین اول نامه‌نون مضمونینا مطلع اولدوقدا الیندن بیراقدی و چهره مبارکی غضبدن گولناری اولوب بویوردی کی: «زهی بدبخت قومی کی، رضای خلقی غضب خالقه اختیار ائدوب، امّتی یوز دئدوکلری پیغمبر ائولادین هلاک ائتمکله رضاسین ایسترلر».

شعر:

گؤرنه جاهلدور عدوکیم دعویٔ اسلام ائدوب

دؤولتِ دونیا ایچون آلِ رسول ائیلر هلاک

گؤرنه غافلدور آنا تابع اؤلان بدبخت کیم

خلقی خشنود ائیله‌یوب ائیلر خدایی خشمناک

قاصد عبیدالله آییتدی:« یا حسین نه دور بو رساله‌نون جوابی؟» حضرت حسین آییتدی: **«ماله عندی جواب لقد حقت علیه کلمة العذاب»** قاصد عبیدالله مراجعت قیلوب، حسین بن علی نون جواب وئرمه‌یوب نامه‌یی بیراقدوغینی اول مدبره خبر وئردوکده اول بدبخت غضبناک اولوب، اهل مجلیسه یوز طوتوب آییتدی: «ای اکابرِ شام و اعاظمِ کوفه، کیمدور سیزدن کی، متصدّی حرب حُسین اؤلوب، هر مملکت معظّم کی، عراقدان مراد ائدینسه آنا وئره‌م». هیچ کیمسنه جواب وئرمه‌دی. بو کلمه‌یی تکرار ائدوب، کیمسنه‌دن جواب آلما یوب عاقبت عمر بن سعد وقاصه آییتدی: «ای اشجع بنی قریش بیرمدتدور کی، ملک ری تمناسینداسان ودیار طبرستان استدعاسینداسان: ایمدی ملکِ ری و دیار طبرستان حکومتین سانا وئردوم». فی الحال منشور ایالت توقیع اختتامه یئتوب تسلیم اؤلیندوقدا بیر خلعت فاخر دخی گئیدوروب و بیر جنیبِ برق رفتار دخی مُلازملرینه تسلیم ائتدوردی. بو انعام و احساندان صونرا آییتدی:

«ای نقد سعد وقّاص آتان اکابر صحابه‌دن اوْلوب شجاعتده مشهور و مـعروف ایدی: و حالا یزیدون تحت لوای حکومتینده اگر چی معتبر سرافرازلر چوقدور امّا سندن اشجع واقدم مبارز یوقدور بنوم صلاحوم بودور کی، سن سـپهسالار لشگر اولوب، حسین ابن علی اوزه‌رینه لشگر چکوب آندان یـزیدون بـیعتین آلاسان و اگر قبول ائتمه‌زسه آنون و اتباعینون باشلارین کسوب، بـو جـانیبه گؤنده‌روب بو خدمتی کندونه موجب ازدیادِ رفعت و باعث تزاید منزلت بیله‌سن. عمر سعد آییندی: «ای عُبیدالله، بو بیر امر عظیم و شغل وهیمدور، تفکّر و تأمّل سیز شروع ائتمک اوْلماز. بانا مُهلت وئر، منزیلومه مراجعت قـیلوب، اولاد او اتباعومله مشورت ائدوب، نه مصلحته قرار وئریلور ایسه گلوب عرض ائده‌یم». رخصت حاصل ائدوب، گئیدوگی خلعتله مرکب جنیبه بینوب، طـبرستان وری منشورین الینه آلوب منزیلینه گلدوکده اولاد و اتباعی آنی اول زینتله گؤروب آییندیلر: «بو انعام و اتلفاته نه سبب واقع اوْلدی اوْلا؟» ابن سعد آییندی: «بو گون عبیدالله زیادون دریای التفاتی تموجه گلوب و نسیم عاطفتی متحرک اولوب، بنی بو انعام و احسانلا سرافراز ائدوب سرعسگر ائتدی بو شرطله کی، حسین بن علی مرتضی ایله حرب ائدوب یا دائـرهٔ بـیعته گـتوره‌م و یـا درجـهٔ شـهادته یئتوره‌م». اولو اوغلی آییندی: «هیهات هیهات ای غافل بو نه خیال غلط و نـه اندیشهٔ باطل و نه سودای بیهوده و سعی بیحاصلدور؛ آیا بیلمه‌ز میسن کی، اوْل جیگر گوشهٔ زهرا و نوردیدهٔ مصطفی و سرور سینهٔ علی مرتضی دور و سـنون آتان سعد وقّاص نقد جانین آنلارون یولینده صرف ائتدی و حالا سـن آنـون قصدینه لشگر چکمک ایسترسن. و سن کندو الونله اوچ مکتوب یازوب ارسال ائدوب بو دیاره آنی دعوت ائتدون، حالا قده‌رله قانین تؤکمک ایسترسن. حقا کی، مسلمانم دئین بو امره ارتکاب ائتمز و دعوای اسلام ائدندن بو عمل ظهوره یئتمز».

شعر:

آت اۆلور، دۆن ییرتیلور، ری ملکی ائیلیر انتقال

لیک تـا مـحشر قـالور بـاقی و بـال انـفعال[(۱)]

بلکه بو نوکبتون اثری قیامته ده‌ک اولادونـا و اتـباعونا دخـی سـرایت ائیله‌مک مقرّر دور، زیرا مصیبت اعظم و خیانت اکبردور». عمر بن سعد آنـون سـؤزیندن مـنزجـر اوْلوب، یـوز دؤنـده‌روب کـیچیک اوْغـلیندان نـصیحت ایسته‌دوکده اوْل اوسیاه حرامزاده آییتدی: «ای باب، اگـر چـی قـاریندا شـوم دئدوگی سؤزلرون صحیح اولدوغی ظاهردور امّا امرِ غائب اولوب عُبیدالله زیاد ائتدوکی انعام و احسان حاضردور هیچ عاقل نقدی نسـیه‌یه وئـرمز و عـائبی حاضردن اولی گؤرمز».

عمر بن سعد آنون صلاحین قبول ائدوب و اوْل رأیه قرار وئروب عبیدالله زیادون مجلیسینه گلوب اظهار رضا قیلدوقدا عبیدالله زیاد خوشحال اوْلوب، آفرینلر اوْقییوب، فی الحال بئش بین بین مُبارز خونخوار هـمراه ائـدوب کـربلایه روان ائتدی.

روایت‌دور کی، عُمر سعد تهیّهٔ اسباب ائدوب متوجّه اولماقدا ایکن حمزة بن مُغیره کی، خواهرزاده سی ایدی اوْل مُدبرون عزیمتین گوروب آییتدی: «ای بدبخت ازه‌ل و ابد بو نه خیال فاسد و فیکر ناصائبدور یا ایزد جـبّار و احـمد مختار و حید کرّاره رُجوعون اوْلمازمی و عرصات قیامت یادونا گلمزمی؟» ابن سعد آییتدی: «ای عزیز بن دخی بیلوره‌م کی، بو اندیشهٔ ناصائبدور آمّـا ذؤوقِ حُکومتِ ری و طبرستان جمیع تصوّر اتومه غالیبدور». حمزه آئییدی: «حقّا کی،

(۱) بو مصرع شیما گونگؤرون یازدیغی کیمی دیر. آمّا فضولی عصری الیازماداکیچیک فـرقله «لیک تـا محشر قالور باقی و مالی انفعال» فاروق قورطونجا و داش باسمادا باشقا بیر معنی داشیدیغی شکـیلده یازیلیب «لیک تا محشر قالیر باقی و بالِ خونِ آل».

حُکومتِ تمام عالم آنا ده‌گمز کی، دونیادا بدنام اولاسان و آخـرتده عُـقوبتین بولاسان». عُمر سعد بو نصیحت لردن بیر مقدار متأثر اوْلوب فسخ عزیمته عزم قیلمیش ایکن یئنه حُبِّ جاه و سوودای ریاست دیدهٔ بصیرتین اعمی قـیلوب، ضلالتده یکجهت اوْلوب، اوْل سرعسکر سپاه شیاطین و سپهسالار ارباب کبر و کین انجس اوقاتده و ارزل ساعتده ستارهٔ نحس گیبی برج منقلبِ کوفه‌دن طلوع ائدوب دشب کربلایه پرتو وِ نحوست بیراقدی.

شعر:

آلدی تشویش قدومی راحت اهلیندن فـراغ اوردی اؤضاعِ خیامی سـینهٔ صـحرایـه داغ

ویئتدوگی ساعتده توقف ائتمه‌یوب بی ادبانه حضرت حسینه بیر مکتوب ارسال ائتدی بو مضمونلا کی: «ای حسین، بو دیاره گـلدوگوندن غـرضون نـه دور؟» حضرت امام جواب یازدی کی: «بنوم حضوروما سبب سیزون نامه‌لرونوز و اظهار اشتیاقونوز واقع اوْلدی. حقا کی، بن بو جانیبه سیزون صلاحونوز ایچون متوجّه اولدوم کی، مضیق ضلالتدن فضای نجاته رهنمالیق ائـدەم. حـالا کـی، جواهر استعدادونوزده اثر قبول هدایت اوْلمیوب مسلم عقیله اوْل جفالری روا گؤردونوز، معلوموم اوْلدی. نیّتوم بودور کی، دارالمُلْکِ حجازه مراجعت قیلام اگر مانع اوْلمیاسیز». عُمر سعد تصوّر ائدیردی کی، حسین بن علی محضا جدال و قتال ایچون بودیاره گلوبدور، بو جوابلا خوشحال اوْلوب آییتدی: «شاید صلح ایله رفع فساد ممکن اوْلا و حسین بن علی کندو دیارینه مراجعت قیلوب بو فتنه تسکین بولا». پس واقع اوْلا سؤال و جوابی عبیداللهه عرض ائتدی. اوْل مُدبر[1] جواب یازدی کی: «ای سپهسالار کوفه یزدیدون بیعتین حسینه عرض ائت؛ قبول

(۱) مدبر = بدبخت.

ائتمه‌زسه[1] بانا اعلام ائدوب مترصدِ فرمان اوْل». ابن سعد اوْل مضموندان محقق بیلدی کی، عبیدالله صلحه راضی اوْلماز. اوْل نامه‌یی حضرت امام حضورینه ارسال ائدوب، حضرت امام اوْل مضموندا اِبا و امتناع صوزتین گؤستردوکده و کیفیت حال عبیدالله زیاده عرض اولیندوقدا اوْل مُدبر غضبناک اوْلوب حُصین بن نمیر و شیث بن ربیعی و شمر بن ذی الجوشنی اوْن بین مفسد ایله ارسال ائدوب امر ائتدی کی، حسینی آب فراتدان منع ائدوب بیعت ائده‌نه‌دک صو وئرمیه‌لر. ابن سعد اوْل امره اطاعت ائدوب عُمر بن حجّاجی بئش یوز نامردله رود فرات ضبطینه تعیین قیلوب زلال فراتی اوْل دریای فضیلتدن منقطع ائتدیلر. بو صورت محرّم آیی‌نون یئدینجی گونینده واقع اوْلدی و هم اوْل گون حضرت امامون لشگیرینده اثر تعطُّش پیدا اوْلوب و غصونِ شجرهٔ نبوت و ریاحین رؤوضهٔ رسالت قحط آبدن پژمرده و حدّت عطشدن افسرده اولماغین، عباس ابن علی اللی نفر سوار و پیاده مبارزلرله فراته متوجّه اوْلوب، عمر بن حجّاج ایله محاربه ائدوب غالب دوشوب، کفایت مقداری صو گتوروب لشگرگاهه یئتوردیلر. ایکینجی گئجه ده حضرت امام ابن سعده اعلام ائتدی کی، اگر صلاح ایسه بیر زامان ملاقات ائده‌لوم. ابن سعد اوْل صلاحی قبول ائدوب بعضی ملازملر ایله لشکریندن چیقوب و حضرت امام دخی عبّاس و علیِّ اکبرایله آنا مقابله قیلوب آییتدی: «ای ابن سعد، آتان سعد وقّاصدان سانا وصیّت بومودور کی، آل ابوسفیانه تابع اوْلوب ساقئ سلسبیل و کوثر اولادینا آب روانی مسدود ائدوب، تسکین حرارتلرین زُلال شمشیر آبداره حواله قیلاسان و فجره و فسقه مُلازمتین خاندان نبوّت تولاّسیندان اِوْلیٰ بیله‌سن؟ ای ابن سعد، زخارف دونیایه اعتبار اوْلماز و عروس بیوفای زمانه کیسه‌یه وفاقیلماز. حقّا کی، سانا اظهار

(۱) شیماگونئور و فضولی عصری الیازما «قیلو ائتمه‌ز اولورسا» یازیلیب دیر.

ائتدوگوم نضایح ذمتومده مَوْدوع اوْلان لوازمِ امـر مـعروف و نـهی مُـنکردور، یوقساسنون معاونتون و مُظاهر توندن مُستغنی اوْلدوقوم مقرر دور.

شعر:

بیز بلامیدانینه وقف ائـتمیشیز جـان نـقدینی خواه سندن غیری بو میدانه گلسین خواه سن

بو نه لایقدور سـنا کـیم بـونجا اهـل ظُـلمدن اوْلاسـین قـتّالِ اولاد رسـول اللّـه سـن

عُمر سعد آییتدی: «یا ابن رسول الله جمیع بویوردوغون حق و صدقدور؛ امّا وهموم آنداندور کی، مباشر[1] امر قتال اوْلماسام عبیدالله زیاد عناد ایله کوفه ده اوْلان مقام و منزیلوومی خراب ائده». حضرت امام آییتدی: «عمارت دونیایه نه اعتبار؟ آخرتده سنون مقامونا مُتکفّل اوْلایم و دونیاده دخی سرایوندن یئگ منزل مدینه ده سنونچون مقرّر قیلایم».

عُمر بن سعد آییتدی: «بـنوم کـوفه‌ده ضـیاع[2] وعـقا[3]روم چـوقدور، تصرّوفومدن چیقار حضرت امام آییتدی: «بنوم حجازدا ضیاع و عـقاروم وار، آنلاری سانا وئره‌یم». عُمر سـعدون بـهانه‌سی مـنقطع اوْلوب خـاموش اوْلدی. حضرت امام گؤردی کی، قابل نصیحت ده گول، دئدی: «ای ظالیم بوعملده تصوّر ائتدوگون مرادونا یئتمیه جکسن». فی الواقع اوْلدی؛ آنین زمـاندا مـختار ابـن ابوعبیده چیقوب اوْل مُدبیری و اوغلینی سـیاسته یـئتوردی و نـحوستلرین[4] یئر یوزوندن گؤتوردی.

شعر:

---

(۱) داش باسمادا «مباشرت» یازیلیب.

(۲) ضیاع = یاخشی محصول وئره‌ن اکین یئری.

(۳) عقار = مالکانه ائو، ملک، املاک، آغاج و غیره.

(۴) بوسؤز داش باسمادا نحوست دیر آمّا شیماگونگورون یازدیغیندا و فضولی عصری الیازمادا نـجاست یازیلیب دیر.

ظالیمی صانماکیم مراده یئتر　　　ظُـلم بُنیادی استوار اوْلماز

بهره‌مند ائیله مز فساد اهلین　　　مَکْـر و نقشینه اعتبار اوْلماز

روایتدور کی، شهزاده آندان مأیوس اوْلوب منزیلینه مراجعت ائتدوکده بریر بن حصین همدانی کی، افضل زهّاد عصر ایدی حضرت امامون اجازتیله نصیحت ایچون اوْل گمراهون لشکرینه گئدوب اجازتسیز مجلیسینه گیروب، سلام وئرمیوب اوتوردی. ابن سعد اوْل حالتدن متعجّب اوْلوب آییتدی: «ای عزیز نه مانع اوْلدی کی، سلام وئرمه دون؟» بَریر آییتدی: «سلام مسلمانلارا مخصوصدور». ابن سعد آییتدی: «مگر بن مسلمان ده‌گولم؟». بَریر آییتدی: «حدیث مصطفوی دیرکی **«اَلْمُسْلِمُ مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ یَدِهِ وَلِسَانِهِ»** و سن حضرت رسول اولادینی آب فراتدان منع ائدوب داعیه قیلمیش سین کی، حرب ائدوب قتل ائده‌سین؛ بو تقدیر ایله اسلامونا حُکْم اوْلینورمی؟» ابن سعد آییتدی: «بن دخی بیلوره‌م کی، اولاد رسول ایله حرب ائده‌ن مستحق عذاب الیم و مستعد عِقاب جحیم اوْلور؛ آمّا ترکِ حکومت ری و طبرستان ائده‌بیلمه‌زه‌م». بریر اوْل بدبختدن نؤمید اوْلوب مجلیسیندن چیقدی.

قطعه:

هر بیخردکی، فسق و فساد ایله طوتدی خو

اوْلماز حدیث اهل خِرَدْ کارگر آنا

ذاتینده هر شقی کی، زُحل گیبی نحسدور

بین مُشتری سعادتی ائتمه‌ز اثر آنا

روایتدور کی، شیمر ذی‌الجوشن شقی اوْل احواله واقف اوْلدوقدا فی الحال کوفه‌یه روان اوْلوب عبیدالله زیاده عرض ائتدی کی: «حسینله عمر بن سعد آراسیندا اختلاط اوْلوب گئجه‌لر مجالست ائده‌رلر، بیلمه‌زه‌م نه تدارکده

دورلر». عبیدالله زیادون اوْل خبردن غضبی طغیان ائدوب عمر بن سعده بیرنامه یازدی. بو مضمونلا کی: «بن سنی محاربت ایچون گؤنده‌رمیشم، مصاحبت ایچون گؤنده‌رمه‌میشم؛ بیلوره‌م کی، سن بو امر خطیرون عهده‌سیندن چیقمازسان. طبرستان وری منشورین شمر ذی‌الجوشنه تسلیم ائت». عُمَرْ سعد اول نامه‌دن متأثر اوْلوب، اوْل جفاکار و بدکرداروِن آتشِ فسادی عبیدالله زیادون دمِ سردیندن زبانه چکوب، محاربه و مقاتله‌یه یکجهت اوْلوب پردهٔ مُحابا و مُواساتی آرادان گؤتوردی.

روایتدور کی، مُحرّم آیی‌نون سکگیز نجی گونینده لشگر اسلامده آثار تعطّش ظاهر اولوب اوْل چشمهٔ حیاته عرض اوْلیندوقده اولحضرت اشارت ائتدی کی، بیر موضعی حفر ائتدیلر؛ بیر چشمهٔ زُلال چیقوب جمیع لشگر سیراب اوْلدوقدان صونرا یئنه پنهان اوْلدی و بو خبر دخی عبیدالله زیاده ایریشوب اوْل ظالم تهدید ایله عُمر بن سعده اعلام ائتدی کی: «استماع اوْلینورکی حسینه بادیه ده حفر آبیار ائدوب[1] فراغت وئروب تمکین راحت وئرمیه‌سن». هم اوْل ساعت محمّد اشعثی دؤرت بین مُبارزله وآنون عقبینجه قیس ابن احمصی ایکی بین نامردله و آنا متعاقب حجّاج بن حرزی بین مُبارزله ارسال ائدوب اوْن آلتی بین مبارز جمع اوْلدیلار. اوْل هجومی گؤروب حبیب بن مظاهر آییتدی: «یا ابن رسول الله قبیله بنی اسد بو قربده‌دور، اگر اجازت اوْلورسا، واروب آنلاری هدایت طریقیله ارشاد ائتمک اوْلور؛ زیرا کی، اوْل طائفه‌ده مرتبهٔ شهادت طالبی اوْلانلار چوقدور، آمّا بو معرکه دن خبرلری یوقدور».

القصّه شرف اجازت حاصل ائدوب اوْل قبیله‌یه واروب ندا قیلدی کی: «ای سعادتِ شهادته مشتاق اوْلانلار و ای دؤولت باقی استدعا قیلانلار!

---

(۱) داش باسمادا «حفر آبیار ائتمه که فراغت رخصتین وئرمیش سن» گلمیش.

شعر:

شـــــهباز آشـــــیان ولایت هـــــلاکـــینه

صـــحرای کـــربلاده هـجوم ائـیله‌میش غُـراب

شـــیر شکـــارگاه غـــزادن هـــجوم ائـــدوب

عَـــذْبِ فـرات شـهدینی مـنع ائـیله‌میش کـلاب

روایتدر کی، اوْل طائفه‌دن دوقسان نفر شجاع نـامدار و مـبارزِ کـینه گذارلار ابن البشیری کندولرینه سردار و سرخیل ائدوب مکمّل و مسلّج حبیب مظاهر ایله حضرت امام حضورینه متوجّه اولدیلار، عمر سعد اوْل احوالی معلوم ائدوب ازرق بن شامی‌یی دۆرت بین نامرد ایله یـوللارین کسـمه گـه ارسـال ائتمیشدی. فرات کناریندا بـیر بـیرینه مـلحق اوْلدیـلار. اوْل مـجاهدلر دخـی آنلاردان دۆنمه‌یوب، بنیاد جدال و قتال ائدوب، اوْل مسـلمانلارون بـعضیسی شهید و بعضیسی مهزوم،[۱] جانب کربلایه یول بولمیوب کندو قبیله‌لرینه مراجعت قیلدیلار. و حبیبِ مظاهر مأیوس و محروم حضرت امامه ملحق اوْلوب صورت احوالی عرض ائتدی. عبیدالله زیاد اوْل حاله دخی مطّلع اولوب. عُـمر سـعده غضب آمیز بیر مکتوب ارسـال ائـتدی کـی: «ائشـیتدوم کـی، حُسـینه مُـهلت وئرمیش‌سن، قبابیله نامه‌لر گۆنده‌روب لشکر جمع ائتمه‌گـه. حـقّا کـی، نـامه یئتدوکده ابتدای حرب ائدوب آنون امرین سرانجام اوتمیه جک اوْلسان، سانا و جمیع حضوروندا اوْلانلارا سیاستلروم طوْقینور. حینِ وصول نامه اگر چی آخر روز اوْلوب غروب آفتابه قریب ایدی. صباحه ده‌ک صبرا ائتمه‌یوب، سیاستدن

(۱) پوزولموش و مغلوب. بو سۆز بعضی کـتابلاردا «مـهروب» و بـعضی کـتابلاردا «مـهزوم» یـازیلیب و بعضی‌لرده او جُمله‌دن قورطونجانین معاصر لشمیش کتابیندا اصلا هیچ یازیلماییب.

احتراز ائدوب، ابن سعد تمامیٔ لشگرین مرتب ائدوب متوجّه حرب اوْلدیلار.

قطعه:

مـــهجهٔ رایت اوْلدی گـــردون ســـای
عـــرشه چـــیقدی صـــدای نـــالهٔ نـــای
صـــف چکـــوب لشگـــر مـــخالف دیـــن
لوح خـــطِّ غـــم اوْلدی روی زمـــین
اخـــتر روز گـــرد لشگـــر شـــام
صـــفحهٔ آفـــتابه صـــالدی ظُـــلام

اتّفاقا اوْل گون محرّم آیی‌نون دوْقّوزینجی گونی ایدی و حضرت امام اوْل وقت مسند آساییشده ایدی؛ نالهٔ نای ونؤحهٔ نفیردن بیدار اوْلوب عـبّاسه امـر ائتدی کی(۳۲۶)، آنلارا مقابل دوروب حقیقتِ حالی معلوم ائده. عبّاس ایگیرمی مبارزله آنلارا مقابل اولوب حرب ایچون گلدوکلرین معلوم قـیلوب، حـضرت امامه خبر یئتوردوکده حضرت امام بویوردی کی:

«ای عبّاس، بو جماعتدن بو گئجه مهلت ایسته‌یوب گئری دؤنـدوز زیـرا بوگئجه جمعه گئجه سیدیر و انتهای ایّام عُمْرُوموز. مـراسـم طـاعت و عـبادته اشتغال ائده‌لوم، صباح اولدوقدا هر نه صلاح ایسه عمل اوْلینه». حضرت عبّاس اوْل لشگره مقابل دوروب ندا قیلدی کی: «ای مُسلمانلار، جیگر گوشهٔ رسول‌الله سیزدن بو گئجه مُهلت ایسته‌ر». ابن سعد ملعون امرای لشگریله مشورت قیلوب، مهلته صلاح گؤرمه‌یوب دئدیلر: «سیزه امان یوقدور». حضرت عباس بن علی آییتدی «ای بیرحم‌لر، بو نه ظلمِ صریحدور کی، نقد رسول اللهه بیر بو گئجه مهلت وئرمیه‌سیز و ای بدبخت‌لر بو نه امر قـبیحدور کـی، جـمیع عـؤمرونوزده حـق رضاسینه گیرمیه‌سیز. حقّا کی، اگر شهسوار میدان ولایتدن سبقت حربه رخصت

آلسایدوم و سلطان سریر امامتدن تقدم رزمه اجازت بولسایدوم زبان تیغ ایله جوابونوزی وئره‌ردوم».

القصّه لشگر اوْل مکالمه‌دن حیا قیلوب، محاربه امرینده تـعلل ائـدوب، بالضّروره رؤسای لشگره دخی مراجعت لازم گلوب قـضیّهٔ حـرب اوْل گـئجه موقوف اولدی(۳۲۷). آمّا حضرت امام جمیع اصحاب و احباب واتباعین جمع ائدوب بویوردی کی: «اوردوی شریفون بیرطرفیندن حربه رهگذار یول قویوب باقی اطرافینه خندق محفور ائدوب خار و خاشاک ایله دولدوروب اوْد اورالار کی، ابطال معرکهٔ جدال و قتاله مشغول ایکن مخدّراتِ سُرادِق عصمت مخالفردن مُتَحَصِّنْ اوْلالار». اوْل آتشون شعله‌سی زبانه چکدوکده مالک بن عُروه کی، اشدّ اعداء دین اهل نفاق ایدی، مرکبینه بینوب، جَوَلانْ قیلوب نعره اوردی کی: «ای حسین، آتش دوزخدن مقدّم کندونی آتش دونـیایه یـاقدون». حـضرت امـام آییتدی: «**کَذَبْتَ یَا عَدُوَّ اللّٰه**» گمان ائده‌رمیسن کی، بن دوزخه گیرب سـن اهـل بهشت اولاسان؟» مُسلم عُوْسجه آییتدی: «یا ابن رسول‌الله، اجازه‌تون اولسا بیر خدنگ زهره شکافله بو ملعونه دوزخی گؤسته‌رمک اولور». حـضرت حسـین آییتدی: «یا مُسلم، ایسته مه‌م کی، بنم لشکرومدن ابتدای حرب اوْلا؛ آمّا تماشا قیل کی، بو ملعون قهر الهی یه نئجه گرفتار اوْلور؟» پس اوْل سالک راه حقیقت یوزون درگاه بی نیاز دوتوب آییتدی: «**اَللّٰهُمَّ جرِّهِ اِلی النّار**» یعنی الهی بوملعونی سلسلهٔ عقوبتله آتش سوزانـه چک». فـی الحـال «دعـوةُ المـظلوم مُسـتجابةٌ» مقتضاسینجه اوْل ملعون مرکبی آنی اختیارین آلوب حضرت امامون لشگـرینه متوجّه اوْلوب خندقه یئتدوکده التهاب نائرده‌نرَمْ قیلوب «هورکوب» اوْل ملعونی آتش سوزانه بوراقدی و اوْل حالته ایکی لشگر تماشا قیلدیلار. حضرت امـام

سجدهٔ شُکر ائدوب دُعایه مشغول اوْلوب، دئردی کی: «یا رب، ذریّه اهل بـیت رسولم و یتیم و مظلوم بتولم سن دادومی بو ظالملردن آلاسان». محمّد اشـعث کوفی نعره اوروب دئدی کی: «ای حسین سانا پیغمبرون نه نسبتی وار کی، آندان لاف ائده‌رسن؟» حضرت حسین آییتدی: «یا رب، ابن اشعث نسبتوم قطع ائده‌ر ایسته‌ره‌م کی، بو گون جزاسین وئره‌سن». هنوز دُعا تمام اوْلمادان اوْل ملعونون باطن ناپاکینده بیر تقاضا ظاهر اوْلوب مرکبیندن یئره ائندی کی، تدارُکْ احوال ائده، عورتینه بیر عقرب نیش اوروب. نجاست ایچره دولانوب مکشوف العوره دوشوب جانینی جهنّمه تاپشوردی. هم اوْل زمانده جعدهٔ قرنی مـقابله گـلوب آواز یئتدوری کی: «ای حُسین، زلال فرات کی، دریا صفت تموّجده دور، حقّا کی، سانا و اتباعونا آندان بیر قطره صو وئریلمه‌ز، تا تشنه لب هلاک اوْلاسان». حضرت حسین گریان اوْلوب دُعا قیلدی کی: **«اَللّهُمَّ امتهُ عَطْشَاناً»**[1] فی الحال اوْل معلونون مرکبی پیوسته رَمْ قیلوب، آنی سیرتیندان یئره فـیرلاتدی اوْل مـلعون پیاده هر جانیبه یوگوروب؛ «العطش العطش دئردی و هر نقدر صو وئرورلردی ایچه بـیلمه‌یوب خشک لب جـانی جـهنّمه طـاپشوردی. و لشگـر یـزید اوْل کرامتلری گؤرورلر ایدی آمّا فائده قیلمازدی و آئینهٔ اعتقادلریندن بو صیقللرله ژنگ کدورتلری آچیلمازدی.

شعر:

پـــاک ائـتمه‌گـه اربـاب خـطا صـفحهٔ قـلبین

اظـــهار کـــرامت قـــیلور اهـــل نـــظر امّـــا

---

(۱) اللهیم اونو صویا تشنه ایکن اؤلدور.

ظـــــالیملره اظـــهار کـــرامت اثـــر ائـــتمه‌ز

قـــــیلماز دل فـــــرعونی مـــنوّرید بـــیضا

بو کرامت‌لردن صونرا حضرت سلطان کربلا جمیع اخوان و اولاد و انسابین جمع ائدوب، بیر کُرسی نصب قیلوب، اوزه‌رینه چیقوب بیر خطبه آغاز ائتدی، بو مضمونلا کی: «شرایف سپاس بی قیاس اوْل متکبّر بی‌نیازه کی، مضمون کتابهٔ ایوان بارگاه قُربی[1] واقف اسرار محنت و مصیبته بیاندور».

شعر:

اوْل نســـق بـــخش اُمـــور کـارگاه صُـنع کـیم

شـــهد لطـــفی مـــحنت آمـیز و بـلاانگـیزدور

جـــویبار گـــولشن احســـانی تـــیغ آبـــدار

ســـبزهٔ گـــولزار قُـــربی خـــنجر خـــونریزدور

ولطائف حمد بیحد اوْل معشوقِ عاشیق گدازه کی، حلیهٔ سراپردهٔ حریم قرب و قبولی محرملر و مقرّبلر قانیدیر.

شعر:

زهـــی ســلطان مســتغنی کــی، جـام التـفاتیندن

نـــصیب اهـــل تسـلیم و تـوکُّل زهـر قـاتیلدور

کـــمال التـفاتی غـایت قـهرینده مُـضمردور[2]

جـــفاسیندان تـــنفّر قـــیلمایان لطـفینه قـائلدور

---

(۱) بو سؤز داش باسمادا «تقرّب» گلمیشدیر.

(۲) مضمر = گیزلی، اؤرتولر.

و دُرود نامعدود اوْل اشرف کائناته کی، سلم احتمالِ مصائب پایهٔ قدرین درجهٔ معراجه یئتورمیش و تجرُّع زهر بلا طبع سلیم مُستقیمینه نشانهٔ توفیق وئرمیش.

شعر:

اول شــــهِ مــــعمورهٔ انــــدوهِ اقــــلیم بــــلا

کــیم دیـار درد تـعمیرینده صـرف ائـتمیش حـیات

صــــالمامیش ویــــرانــــهٔ دونــــیایه ظـل اعــتقاد

آچــــمامیش جــــمعیّت اســــبابه چشــم الـتـفات

شرایط حمد و ثنادت صونرا بویوردی کی: «ای دائرهٔ متابعتومده و حوزهٔ انتسابومده اولان و فـادارلار، «**جَـزاکُـمُ اَللّـهُ خَـیراً**» سـیزدن خُشـنودم طـریق مرافقتومده تقصیر ائتمه‌دونوز. و دائرهٔ متابعومدن طریق مخالفت دوتـمادونوز حالا ایسته من کی، نایرهٔ محنتومدن سیزه شـرارت شـرارهٔ مـضرّت ائـره[1] و صرصر مصیبتومدن گولزار جمعیّتونوزه خزان تفرقه گیره. و بنوم بو گئجه بو جفا پیشه‌لردن مهلت ایسته‌دوگومدن غرض حلاوهٔ حیاتومدن استیفای تمتع ائتمک ده گول، بلکه مقصودوم بودورکی، چون شاهد توفیق شهادت پردهٔ خفاده ایکن عرض جمال ائتدی و نهال حیاتِ مستعاروم برگریز اوْلماغا وعده یئتدی.

شعر:

گــلدی اوْل دم کــی، فــنا پـرده‌سینی چـاک قـیلام

بــزم وحــــدتده بــــقا لذتــــین ادراک قــــیلام

و بیلوره‌م کی، بو طایفه‌نون مقصودلاری بنم و بانا ظفر بولدوقدان صونرا سیزه التفات اوتمه‌زلر، صلاح اولدور کی، بو گئجه فرصت وار ایکن، گروه گروه اطراف و جوانبه پریشان اولاسیز و غرقهٔ طوفان بیداد اوْلمادان نجات بولاسیز.

(۱) ائره = چاتا، یئتیشه، آلله سیزه ایپی لیک وئرسین.

شعر:

چـــیقمادان دست تـــصرّفدن عـــنان اخـــتیار

فیکر ائـدوب مـحنتده تـدبیر نـجات ائـتمک گـره‌ک

حـــادثات دهـــردن غـــافل گـــره‌کـمز آدمـی

صـورت حـالینه هـرکـیم التـفات ائـتمک گـره‌ک

بو کلماتی ائشیتدوکده آل و اتباع و اشیاعیندان فریاد و فغان فلکِ دوّاره چیقوب، اتّفاقله آییتدیلر: «ای خازن گنجینهٔ اسرار حکـم وای کـاشُفِ رمـوز ولایت حاشا کی، خاک پایینه نقد جـان نـثار اوْلمـادان دؤولت مـلازمتوندن مفارقت ممکن اوْلا و عیدگاه بلاده خلعت گولرنگ شهادت گئیمه‌ده‌ن بو معرکه ده‌ن چیقماق صورت احتمال بولا.

شعر:

بـــیز ابـــتدای خـــلقت و آغـــاز عـــؤمردن

نـــذر نـــثارون ائـــیله‌میشوز نـــقد جـــانیموز

مـــمکن ده گـــول مـــلازمتدوندن مـــفارقت

تـــا صـــفحهٔ وجـــودده واردور نشـــانیموز

حضرت امام طریق وفاده آنلاری ثابت قدم گؤروب، دُعا قیلوب مسلمِ عقیل اولادینه آییتدی: «ای عزیزلر، بیز کوفه خـلقی‌نین مـواعـید کـاذب‌لرینه اعتماد ائدوب، مسلیمی اوْل دیاره ارسال ائتدوک و اوْل مُفسدلر طریق مخالفت دوتوب اول مظلومی شهید ائتدیلر. حالا صلاح اوْلدور کی، سـیز والده نـوزی آلوب بنی طَیّ قبیله سینه واروب آندان متوجّه مدینه اولاسیز کی، خاندانونوز مُنعدم و مُنهدم اوْلمیا». اولاد مسلم بو کـلمات جـانگدازی اسـتماع ائـتدوکده خروشه گلوب آییتدیلر: «حاشا کی، خدمتوندن مباعدت اختیار ائده‌یوز. یا ابن

رسول الله التماسوموز بودور کی، باباموز و قاریننداشلاریموز مقدمۀ لشگر شهید اوْلدیغی گیبی بیزه دخی بو سعادت شهادت میسّر اوْلا».

شعر:

چـون بـقا مـولکینده دور جـمعیت اهـل وفـا

روی دل اوْل مـقصد اعـلایه دوْنـدەرمک گـره ک

نئیله روز حـیران و سـرگردان قـالوب هـمت دوتـوب

دار دونـیادن عـنان عـقبایه دوْنـده رمک گـره ک

حضرت امام آنلارا دخی دُعا قیلوب جمیع اصحابینه رخصت وئردی کی، واروب طاعته و عبادته اشتغال ائدەلر و کندی دخی سعادت سرایینه متوجّه اوْلوب عبادته مشغول اولدی(۳۲۸).

اونینجی باب

حضرت حسینون(ع) لشگر یزیدله محاربه‌سین بیان ائده‌ر اوْل ایکی فصلدور

فصل اوّل: شهادت حُرّ و بعضی شُهدا

چون متّفق علیه اربابِ عقول و معتقد اصحاب قبول اوْلدورکی، عدل اُمورِ متوسط متساوی الطرفین‌دن عبارتدور و جؤور افراط و تفریطدن بیر کنایت لا جرم طریق عملدن هر عدوله ایکی جؤر مُلازم اوْلوب، بو سببدن قلّت عدل و کثرت جور لازم گلمه‌گین اکثر خلق جهان ارباب فتنه و فساد اوْلوب اَقَلّْ اهل زمان اصحاب صلاح و سداد اوْلوب دور.

شعر:

اُمـــور مـــرتبهٔ عـــدلدور تـــوسّط حـــال
عُـــدول مـــوجب افـــراط و بـــاعث تـــفریط
ســـبب بـــودورکی اوْلوب عـــدل جـــؤورمغلوبی
هـــمیشه فـــتنه‌دن اوْلمـــاز بـــری بســـاط بســـیط

هر آینه سلطان طبیعت مُستخدمِ اصنافِ جؤور اوْلماغین و شهریار عقل اقتباسِ انوار عدل قیلماغین پیوسته بیربیرینه منازعدور و منازعه‌لری جمعیّت اسباب نظام و انتظامه مانعدور.

شعر:

طبیعت طالب ذوْوق و طربدور طریق عقل قانون ادبدور

طبیعتدور مزید رفعت و جاه مراد عقل ترک ما سوی الله

الهی پرتوِ عنایتوندن اعانت استدعا قیلینور اوْل دم کی، سلطان طبیعت دیار بدنده سپاه ذُریت جمع ائدوب، اسلحهٔ مناهی و ملاهی مرتّب قیلوب، شهریار عقلون لشگر صدق و صلاحین متفرّق ائدوب مغلوب قیلا، و اثر مرحمتوندن معاونت التماس اوْلینور اوْل ساعت کی، مُلک تنده استیلای هجوم لشگر هوادن مَلِک روح مضطرب و متحیّر اوْلا. نئته‌کی تغلُّب و طغیان لشگر یزید پُرجفادن شهید بادیهٔ کربلا و هجوم هموم اعدادن حسین بن علیّ مرتضی‌یه اولدی.

شعر:

صورت تحریره گلمز اوْلسا دریالر مداد

شرح بیداد و بلادور رزمگاه کربلا[1]

کربلاده حصر اوْلوب عالمده هر محنت کی، وار،

بند قیلمیشدیر طریق صبر شاه کربلا

راویٔ روایات جیگرسوز و ناقل حکایات غم اندوز بو طرزله ترتیب صفوف معرکهٔ کلام وئرمیش و بو طرزله سلسلهٔ روایاتی تحریکه گتورمیش کی، چون شب عاشورا حضرت سلطان کربلا لشگر اعدادن تتمیم شرائط عبادت و

---

(۱) داش باسمادا «بو طریق له ترتیب» یازیلمیشدیر.

تقدیم مراسم عُذر اصحاب طاعت ایچون مُهلت طلب قیلوب و اوْل استدعا اجابته یئتوب اندیشهٔ حربدن فی الجمله فارغ اوْلوب توابع و لو احقله عبادته اشتغال ائتدی و صباحه ده‌ک ذکور و اُناثدن زمزمهٔ تکبیر و تهلیل صوامع ملکوته یئتدی. اوْل گئجه سُکان سرادق علوی متغیّر الاحوال اوْلوب و اعمال عوالم سفلی حیرت و دهشتده قالوب فلک شرمسار ایدی کی: آیا بو نه عملِ بیحلم و نه تدبیر ناصواب ایدی، و زمین مضطرب و بیقرار ایدی کی، آیا بو نه بیداد بیحساب ایدی و ستارهٔ تدبیر و تأثیریندن عاجیز اوْلمیش، بلکه دیدهٔ بیدار آچوب متحیّر قالمیش، عروس عالم لباس ماتم گئیوب و خواتین حرمسرای عصمت ایچون ماتمده ایدی و خُسروِ انجم ماتمکدهٔ ظلماته گیروب شهدا ایچون غم و المده ایدی.

شعر:

آسمان آچمیشدی ابواب ملال
اختر اقباله یئتمیشدی و بال

فوت اوْلوب سررشتهٔ تدبیرکار
مضطرب قالمیشدی دوْورِ روزگار

منفعل دوْوران مخالیف دوْوردن
منزجر عالم مشوش طوردن

اگر چی مسیحا دامن خورشیدی دوتوب طلوعیندن منع ائده‌ردی کی، اشعهٔ انواری شهید کربلایه سهام بلا اوْلمایا؛ و گردون سحر ابوابین مسدود ائتمیشدی کی، صبح کاذبون دم سردیندن شاه کربلانون شمع حیاتی انطفابولمایا، امّا اقتضای اقبال شهادت سرعتِ دوْورانه استعجال ائدوب طلیعهٔ صبح صادق جانب مشرقدن هویدا اوْلدی.

روایت‌دور کی، اوْل دم آسماندان بیر ندا گلدی کی: «یا خلیل‌الله ادرکنی» و اوْل صدادن اُمّ کلثوم مضطرب اولوب، تعجیل ایله حضرت امامون منزلینه گلوب آییتدی: «ای برادر عزیز، بو صدادن واقف اوْلدونمی؟» حضرت حسین آییتدی: «بلی واقف اوْلدوم، حالا حضرت رسول علیه السلامی واقعه مده گؤردوم اوْلحضرت بانا مژده شهادت وئروب بوریودی کی: «ای حسین، سواکنِ عالم بالا و زُمرهٔ ملأ اعلا ارواح مقدّسهٔ انبیا ایله استقبال روح شریفون قیلوب انتظاروندا دورلار. جهد ائت کی، بو گئجه حضوروموزدا افطار ائده‌سین» و بو حاله مقارن بیر فرشته گؤردوم الینده بیر شیشه، دئدوم: «یا رسول‌الله، بو فرشته نه دور والینده بو شیشه نه‌دور؟» بویوردی کی: « یا حسین، بو فرشته مأموردور کی، ظالیملر سنون قانون تؤکدوکده بو شیشه‌یه دولدوروب آسمانه الته ». ام کلثوم اوْل حالته گریان اوْلوب حضرت حسین آییتدی: «ای مظلومه، اهل بیتومی حاضر ائیله کی، هنگام وداعدور(۳۲۹).

شعر:

الوداع ای دوستلار کیم گلدی هنگام سفر
عرش پروازینه مرغ روحوم آچدی بال و پر

یوسف مصر قبولم چکمه‌ز اولدوم حبس تن
ائیله‌دوم زندان تنگ دهردن قطع نظر

نئجه اهمال ائیلیم مُلکِ بقا عزمینده کیم
شام عومروم ائیله‌دی اظهار آثارِ سحر

مضطربدور شوق تشریفومده شاه اوْلیا
مضطربدور لذّتِ دیداروما خیرالبشر

القصّه مخدّرات سراپردهٔ طهارت و ریاحین ریاض ولایت حاضر اولوب، حضرت امام آنلاری بیربیر باغرینا باسوب، وداع ائدوب دئردی کی: «ای مظلوملار، آیا بادیهٔ غربتده بو ظالیملر ایچینده احوالوموز نوْلا و عاقبتونوز نه صورت بولا؟»

شعر:

درداکی رهگذار حوادثدن[1] اوغرادی
بیدادگردبادینه شمع جمالونوز
ای معدن طهارت و عصمت گوهرلری
یا رب! نولا خاک مذلّتده حالونوز

بیر یاندان[2] شهربانو گریبان تحمّل چاک ائدوب دئردی کی: «ای بیچاره‌لر غمخواری و ای شکسته‌لر غمگُساری، بو شهزاده‌لری یتیم ائدوب کیمون عُهده‌سینه بیراقوب گئده‌رسن و بو امانتلری کیمه تسلیم ائده‌رسن؟»

شعر:

هیچ کیم یا رب بانا مانند محزون اوْلماسون
صورت حالی حوادثدن دگرگون اولماسون
بیریانا اندوه غربت، بیر یانا هیجران دوست
نیجه دل پُراضطراب و دیده پُرخون اولماسون

و بیر طرفدن اُمّ‌کلثوم ناخن اندوهیله رخسارهٔ گولگونین پاره پاره قیلوب نوحه قیلوردی کی: «ای چراغ خاندان رسالت و ای شمع شبستان امامت، علیّ مرتضی متوجّه روضهٔ رضوان اوْلدوقدا آتش فراقینه موجب تسکین اوْلان

---

(۱) بو مصرع شیما گونگۆرون کتابیندا «در داکی رهگذار حوادثده اوغرادی» یازیلیب.
(۲) بوسؤز بعضی کتابلاردا «بیرطرفدن» یازیلیب.

حسن مجتبا ایدی؛ واوْل حضرت انتقال ائتدوکده سنون سایهٔ عاطفتون بیزه مأمن رضا ایدی؛ آیا سندن صونرا محرمو موز کیم اوْلا و خاطروموز کیمونله تسلّی بولا؟»

شعر:

بو مصیبت غفلت موت ایله آساندور بانا
کیم قیلور گردون گردان جانومی تندن جُدا
بو مصیبت آندان افزوندور تأمّل ائیله سن
کیم بنی سندن جُدا ائیلر، سنی بندن جُدا

و گاهی بو سرود ایله نوحه بُنیاد ائده‌ردی وگه بو ادا ایله مترنّم اوْلوب دئرایدی.

شعر:

چرخ ظالم عاقبت مُلکین خراب اویلر دریغ
امر نامقبول و فکر ناصواب ائیلر دریغ
ظلمت هجران ایله تاریک ائدوب عالملری
ابر بیداری نقاب آفتاب ائیلر دریغ

بو مصیبتده ایکن اثر صبح پیدا اوْلوب، حضرت امام آفتابوار حرم سردان متوجّه صحرا اوْلوب، تیمُّمْ قیلوب جماعتله نمازه مشغول اوْلدی.

روایتدور کی، اوراد نماز اختتامه یئتمه‌دن و حضرت امام دُعای نمازی تمام ائتمه‌دن معصیت سرمستلریندن صدای جوش و خروش افلاکه چیقوب و بیشهٔ بُدعت بهایمیندن صدمات اصوات ناملایم گوش گردونی کَرْ قیلوب، نالهٔ رزمی و صدای کوس حربی مبارزلره صلای حرب اوروب، ظالیملر عرصهٔ کربلایه علملر یوروتدیلر و سپاه ضلالت فوج فوج سوار و پیاده متوجّه میدان اوْلوب

غبار تیره‌دن آیینهٔ روی زمینی مُکدّر ائتدیلر. ابن سعدِ سفیه ترتیب صف سپاه ائدوب میمنهٔ نامیمونی عُمر بن حجّاجه مُسلّم ائدوب، میسرهٔ نامیسوری شمر ذی‌الجوشنه نامزد قیلوب کندی قلب سیاهله قلب سپاه اوْلدی.

شعر:

زهی بدبخت کیم کسب شقاوت اختیار ائتدی

اوْزین دونیا ایچون بدنام روی روزگار ائتدی

زهی مُدبر کی، مغلوب اوْلوب عالمده شیطانون

فساد ائتمکده انسانی ملکدن شرمسار ائتدی

و بیر جانیبدن دخی میدان مجاهدت جانسپارلاری و عرصهٔ شهادت وفادارلاری اوْل جوش و خروشدن متنبه اوْلوب، بلکه بزم بلاده اوْل ترانه‌لردن ذؤوقلر بولوب، بیربیرنعرهٔ مستانه و خروش مردانه ایله کُنیت‌لر وئروب اوْل سلطان فلک آستانون آستانینه گلدیلر و رخصت میدان بولوب تسبیح و تهلیلله عرصهٔ کارزاره متوجّه اولدیلار. و حضرت امام دخی کثرت سپاه اعدادن متوهم اوْلمایوب و قلّت احبادن تغیّر بولمیوب، فرق مبارکین عمامهٔ رسول‌الله ایله مزیّن و بدن لطیفین درّاعهٔ رسالت بیرله مرتّب قیلوب، رسول حضرتلرینون ذوالجناح نام مرکبین رکاب همایونه چکوب و شمشیر ظفر مآثرین حمائل ائدوب جولان ائده‌رک صف سپاهه گلدی و سپاه ظفر پناهه ترتیب وئروب، میمنهٔ میمونی زُهیر بن مُجلّیٰ‌یه رجوع ائدوب طاپشوردی میسرهٔ میسوری حبیب ابن مظاهره مقرّر قیلوب، رایت فتح آیتی عباس بن علیّ مرتضایه طاپشوروب، کندو بالذّات ایمان گیبی مؤمنلرون قلبینده قرار دوتوب شهادته منتظر اوْلدی. اوْل گون عروس خلوت سرای افق ماتمکدهٔ دونیایه خراشیده روی و پریشان موی چیقدی و پیر سپهر خمیده قامت طریق تعزیت دوتوب

دامن لباس نیلگونه چاکلر بیراقدی و ابکار انجُم تابِ نظّارهٔ مصائب خواتـین حرم‌سرای نبوّت گتورمیوب پردهٔ حجابه گیردی و نسیم سحر شهدا ایچون دمادم آهِ سرد چکوب مزاح کائناته کدورت گتوردی و رضوان ریاض جنانه زیـنت وئردی کی، روح شهدای کربلا مهمان اوْلور، و حور دیدهٔ اشتیاق آچوب مترصد اوْلدی کی، نور دیدهٔ زهرا گلور.

شعر:

چـیقدی گـون تـا سـینهٔ گـردونه اوردی تـازه داغ
بـــــرق انـــدوه دل اولاد خـــیر المـــرسلین

صــبح پـرتو صـالدی تـا مـظلوملار حـالین گـوْروب
غــصّه‌دن بـیمار اوْلوب زرد اوْلدی رخســار زمـین

روایتدور کی، ایکی جانبدن صفوف محاربه مرتّب اوْلدوقدا و کیفیت حق و باطل و کفر و ایمان امتیاز بولدوقدا، حضرت سلطان کربلا صـف سـپاهیندن چیقوب، اوْل بی‌سعادتلره مقابل دوروب صلابت و صوْلتله بو بیتی انشاقیلدی.

شعر:

اَنـــا اِبْــن نَــبِیِّ الطُّــهْرِ مِــنْ آلِ هَــاشِمِ
کَـــفانی بِـــهٰذَا مَــفْخَری حِـینَ اَفْـخَرُ

یعن «بن فرزند رسول خدایم و نطفهٔ سرور انبیایم؛ افختار ائتدوکده بانا بو فخر کفایت ائدەر و مباهات قیلدوقدا بانا بو تفاخُر یـئترِ». ای قـوْم بـی‌رحـم، باشومداکی عمامه و بئلومده‌کی تیغ و اگنومده‌کی دُرّاعه و رکابومده‌کی مرْکب حضرت رسواللهون دور. و بَنْ وارث علمِ رسولم و نور دیدهٔ بتولم؛ هرگز کذب و گذافه اقدام ائتمه‌میشم و مطلق طریق مخالف خدا و رسول دوتمامیشام مدینه ده مجاور روضهٔ رسول الله ایکن بانا تمکین وئرمه‌دونوز و مکّه‌ده معتکف زاویـهٔ

قناعت اوْلدوغومی روا گؤرمه‌دونوز. حقّا کی، بانا مکاتب و مراسل ارسال ائدوب، اوزریمه حجّت‌لر بیراقوب بو دیاره بنی سیز گتوردونوز و بو فتنۀیی تحریک سلاسل اسبابه سیز بو مقامه یوردونوز. ای عُمر بن سعد و ای عمر بن حجّاج و ای شیث ربیعه بونه غدّارلیقدور و ای سنان بن انس و ای شمر ذی الجؤوشن، بو نه مکّارلیقدور؟»(۳۳۰).

شعر:

مکـــــر بـــــنیادی اســــتوار اوْلمـــــاز

حـــــیله آثـــــاری پــــــایدار اوْلمــــــاز

اوْل جماعت اتفاقله انکار ائتدیلر، حضرت امام مکتوبلارین حاضر ائدوب آنلارا حجت تمام ائتدوکدن صونرا اوْل مکتوبلاری اودا یاقدوردی، عاقبت عُمر بن سعد مقابلینه گلوب آییتدی: «ای حسین، بو حکایتلر نتیجه وئرمز؛ یا یزیدون بیعتین قبول ائتمک گره‌کسن، یا ترک حیات ائیله‌مک». بو سؤزی دئیوب بیر ناوک دلدوز الینه آلوب آییتدی: «ای اهل کوفه، گواه اوْلون و عبیدالله زیاد حضورینده شهادت وئرون کی، ابتدای حربِ حسین بندن اولدی و اوْل ناوکی جانب حسینه روان قیلدی(۳۳۱). حضرت حسین محاسن شریفین الینه آلوب آییتدی: «ای قوم غضب ربّانی یهوده اوْل زمان اشتداد بولدی کی، «عزیر ابن الله» دئدیلر و قهر الهی نصاری قومینه اوْل گون نازل اوْلدی کی، «مسیح ابن الله» دئدیلر و سخط سبحانی حالا سیزه مقرّر اوْلدی کی، قصد آل رسول ائتدونوز. حقّا کی، سیزون بدنوزده کی، هر سرمو بیرخنجر آبدار اوْلسا ﴿وَاصْبِرْ وَمَا صَبْرُكَ اِلاَّ بِاللّهِ﴾ دائره‌سیندن انحراف ائتمه‌زه‌م و هر فردونوز قصدومه بیر لشگر کینه گذار اوْلسا ﴿اِنَّ اللّهَ یُحِبُّ الصّابِرینَ﴾ مرتبه‌سینون ترکین دوتمازام».

روایتدور کی، لشگر یزید، ابن سعدین اقدامین گؤردوکده آنا اقتدا قیلوب

حضرت امامه بیر مرتبه ده تیر باران ائتدیلر کی، پر عُقابدان چشمهٔ آفتاب طوتیلدی و زخم پیکان آبداردن روی زمین مثابه غربال اوْلدی حضرت امام اوْل هجومدن صف سپاهه مراجعت قیلوب اصحاب و احبابینه آییتدی: «ای وفادارلار و جان سپارلار، رزمه مستعد اولون و تهیهٔ اسباب سفر قیلون کی، دم خونریزدور و هنگام رستاخیزدور». و عمر بن سعدون پیک پیکانی بو خبر پیامینه گلدی و قاصد ناوک بو پیغامله وارد اوْلدی و بو واقعه صباح جمعه و عاشر محرّم هجرتون آلتمیش آلتینجی ییلینده وقوع بولدی. و لشگر مخالف بیر روایتده اوْن یئدّی بین نفر و بیر روایتده اوتوزبین نفر، آمّا اصّح اقوال ایله ایگیرمی ایکی بین مبارز اوْلوب و لشگر امام بیر قول ایله سکسان نفر و بیر قول ایله یئتمیش ایکی نفر اوْلوب اوْتوز ایکی آتلو و باقی پیاده ایدی. و اکثر رسائلده اجمالله شرح ائتمیشلر امّا مولانا حُسین واعظ علیه الرّحمه فی الجمله طریق تفصیل دوتمیش.

راوی اخبار ملالت آثار بو طرزله اتمام روایت وئرمیش و ناقل گفتار کدورت آثار بو طرزله گفتاره زینت تتمیم یئتورمیش کی، چون صفوف لشگر مرتّب اوْلدی. حُرّ بن یزید ریاحی، عُمر سعدون حضورینه گلوب آییتدی: «یا ابن سعد، البتّه حُسینله محاربه ائتمک مقرّر میدور؟» ابن سعد آییتدی: «بلی مقرّردور». بو معرکه ده قانلار تؤکیلور و باشلار کسیلور». حرّ آییتدی: «رسول اللّهه قیامت گونی نه جواب وئرورسین؟» عُمر سعد جواب وئرمه‌یوب، حرّ کندو لشگرینه مراجعت قیلوب، هیبت و صلابتدن لونی متغیّر اوْلوب و قلبی متحیّر اوْلوب بیقرار اوْلدی قرنداشی آندان سئوال ائتدی کی: «ای پهلوان عرب، هرگز هیچ بیر معرکه ده‌سندن بو تزلزل ملاحظه اوْلینمایوب، مع قلت اعدا بو نه تغیّر دور کی، سنده ظاهر اوْلدی؟» حرّ آییتدی: «ای برادر بانا اعدادن توهّم یوخدور

آمّا بهشت و دوزخ آراسیندان متحیّر قالمیشام و حق و باطل امتیازینده حئیران اوْلمیشام». بو تکلّمده ایکن اختیار سیز بیر نعره اوردی کی، المنّه لله مکمن غیبدن مشعلهٔ نور هدایت ظاهر اولوب بنی طریق ضلالتدن صراط مُستقیمه بیراقدی»(۳۳۲).

شعر:

للـه الحمد کی، من صاحب عرفان اوْلدوم
قـابل مـرتبهٔ صحّت ایـمان اوْلدوم
عـمل بـاطل ایـمیش آل مـحمد بُـغضی
اعـتراف ائـیله‌دوم اول جُـرمه پشیمان اوْلدوم

پس سمندباد پایه جولان وئروب، کندو لشگریندن چیقوب، لشگر حُسینه﴿علیه السلام﴾ ملحق اوْلوب، مرکبیندن ائنوب، رکاب همایوننه یوز سوروب آ ییندی(۳۳۳):

شعر:

ای چـراغ طـلعتون شـمع شـبستان سـرور
گـرد خـاک رهگـذارون تـوتیای چشم حـور
یـا امـیرالمـؤمنین عـصیانه اقـدام ائـیله دوم
بـیلمه‌دوم کـی، بـئیله طـغیان ائـده ارباب غـرور
بیلمه‌دوم کـی، دوتـمایوب شمع رسالت حـوٌرمتین
ارتکـاب ظـلم و بـیداد ائـده قـوم بـی‌شعور
یـا شـفیع المـذنبین عُـذر گـناهوم قـیل قـبول
گـؤرمه جـائز بُـنیهٔ اومّـیده حـرماندن فـتور

بو طریقله چوق نیازلار ائدوب تضرّع ائتدی کی: «یا امام آیا معذرتوم مقبول اولورمی اوْلا؟»

حضرت امام آییتدی: «ای حرّ، درگاه لطف و احسان اهل اعتذاره همیشه مفتوحدور و گناهینه معترف اوْلان دائما مثاب و ممدوحدور ﴿إِنّ اللّٰهَ هُوَ يَقْبَلُ اَلتَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِ﴾ چون مُصعب بن یزید قاریندشین گؤردی کی، آخرتی دونیایه اختیار ائتدی و عذر گناهی درجهٔ قبوله یئتدی، اوْل دخی سعادت ملازمتینه مشرّف اوْلدی و صورت اخلاص عرض قیلدی. القصّه حرّ بن یزید ریاحی مکافات افعال ایچون حضرت امامدن اجازت حرب ایسته دوکده حضرت امام آییتدی: «ای حرّ، هنوز بیزدن استشمام رایحهٔ راحت ائتمه‌دین زحمته دوشمک مناسب ده‌گول دور؛ صبر ائت ابتدای حرب غیردن اوْلسون». حرّ آییتدی: «یا امام نئته کی، ابتدای مخاصمت بندن اوْلدی، ایسترم کی، آغاز اظهار محبّت دخی بندن اوْلا». القصّه تضرُّع ایله رخصت آلوب میدانه گیردی و بو نظمله اسم و رسمین ظهوره گتوردی.

شعر:

بنم اوّل حرّ بن یزید ریاحی
کی ازه‌لدن محبّ آل عبایم
شکرلله کمال صدق و صفادن
قابل خدمت ولیّ خدایم
تیغ خونریزله زمان شجاعت
دوشمن دون نابکاره بلایم

ابن سعد بیخرد حرّبن یزیدی میداندا گؤروب اندامینه توهمدن لرزه

دوشوب، مُخلصلریندن[1] صفوان نام بیر مبارزه آییتدی: «یوری وار حُرّه نصیحت قیل، مال و اسبابلا فریب وئر اگر قبول ائتمه‌سه سیاسته یئتور». صفوان صف سپاهدان چیقوب، سمند باد رفتاره جوْلان وئروب حرّه مقابل اوْلدوقدا آییتدی: «ای حُرّ، صاحب عقل و صاحب رأی اوْلماق گره‌ک؛ عجب کی، نعمت دونیادان انحراف ائدوب ذلّت اختیار ائتدون». حرّ آییتدی: «ای نادان، عزّت[2] خدمت آل رسولده دور، زهی سفیه سیاهروزگار کی، نعمت فانی ایچون ترکِ دؤولتِ باقی ائده، الحق اگر ایمان وارسا نفی تنعّمات روضهٔ رضوان نه‌دور؟»

شعر:

قابل کشف رموز حکمت اوْلماز هر کیشی
هر کیمون فعلی نقیض قولیدور مذموم اوْلور

پردهٔ تشکیکدور بو ظلمت قید حیات
پرده رفع اوْلقدوقدا حالی هرکیمون معلوم اوْلور

صفوان گؤردی کی، حرّ قابل نصیحت ده‌گول، غضبناک اوْلوب سینهٔ بی‌کینه سینه نیزهٔ جانستان حواله قیلدی حرّ وفادار بیر تیغله نیزه‌سین ردائدوب، بیر ضرب ایله مرکبیندن نگونسار ائدوب، بیر لُعبله ییقدی کی، نعرهٔ آفرین ایکی لشگردن آسمانه چیقدی.

روایتدور کی، صفوانون اوچ قاریندااشی وارایدی طلب انتقام طریقیله متعاقب میدانه گلوب، بیر ـ بیر حرّالیندن شربت فنا ایچدیلر، حرّ اوْل مبارزلری هلاک ائتدوکدن صونرا حضرت امامون عزّ حضور شریفلرینه گلوب آییتدی: «یا امام زمان، بندن خوشنود اوْلدونمی؟» حضرت امام آییتدی: **«نَعَمْ اَنتَ حُرٌّ کَما**

(۱) بو سؤز شیما گونگؤرون کتابیندا و فضولی عصری الیازمادا «مخصوص‌لریندن» یازیلیب.
(۲) بو سؤز داش باسمادا «عزت عالمده خدمت آل رسولده‌دور» بئله‌دیر.

سَمَّتْك اُمُّك»(۳۳۴) حرّ اوْل بشارتله یئنه میدانه مراجعت قیلوب، گـرم مـبارزت ایکن بیر حرامزاده مرکبین سقط ائدوب، پیاده قالدی. اوْل مُخلصِ وفادار عدم مرکب ایله لشگر اعدادن اظهار عجز ائتمه‌یوب و عنان عزیمت دؤنـده‌رمیوب محاربه ائتدوگون شاهزاده گؤردوکده بیر مرکب تازی نژاد ارسال ائتدی، حـرّ اوْل مرکبه بینوب جولان ائدوب هر طرفه متوجه اوْلدوقدا گروه گروه مخالفلری پراکنده ائتدوگی اثناده هاتفدن ندا گلدی کی: «ای حرّ مژده کی، حور و غلمان منتظر دیدارووندور». حرّ اوْل صدادن مسرور اوْلوب جانبِ حضرت حسینه توجّه قیلوب آییتدی: «یا امام جـدّون خـدمتینه مـتوجّه اوْلورام، پـیغامون نـه‌دور؟» حضرت امام حسین اوْل خبردن گریان اوْلوب آیـیتدی: «ای حـرّ، بـیز دخـی متعاقب گلمکده‌یوز».

القصّه اوْل شیر بیشهٔ شجاعت و نهنگ دریای جلادت سد سپاه اعدای بد نهاده رخنه‌لر اوروب و جمعیت مـخالفه تـفرقه‌لر یـئتوروب، نـیزه‌سی شکست بولوب تیغ آبدارله متوجه قلب سپاه اوْلدی و قلب سپاهی دل عشّاق گیبی چاک ائدوب کندوسین علمداره یـئتوردی، عـلمی نگـونسار ائـتمکده ایکـن شـمر ذی‌الجوشن بدبخت لشگرینه نعره اوردی کی: «ای نامردلر، بیر مبارزدن عاجیز اوْلماق نه‌دور؟» لشگر هر جانیبدن غُلُوّ قیلوب، اوْل نامرادی اورتایا آلوب، ناگاه قسوه‌ر بن کنانه بیر زخم مُهلک اوروب، حرّ دخی آنا بیر زخم اوروب، ایکیسی دخی مرکبلریندن جُدا اوْلوب حرّ نعره اوردی کی: «یا ابن رسول‌الله ادرکـنی» حضرت امام بی‌اختیار میدانه گیروب، حرّی اوْل ظالیملرون آراسیندان آلوب لشگرینه یئتوردی و مرکبیندن ائنوب، باشینی دیزی اوزه‌ریـنه آلوب، آسـتین مبارکیله رخساریندان خاک و خونی پاک ائدوب دُعا قیلورکن حرّ ذی سعادت آنون رایحهٔ جان بشخیندن حیات استعاره قیلوب رخسار مبارکینه دیدهٔ اشتیاق

آچوب، تبسُّمْ قیلوب آییتدی: «یا امام مُسلمین، بندن راضی اولدون می؟» امام آییتدی: «سندن راضی اولدوم، الله دخی سندن راضی اوْلسون». حرّ وفادار بو بشارت ایله فی الحال نقدِ جان نثار ائتدی رحمة الله علیه.

شعر:

عشق می‌دانیندا جان وئرمك ده گول عار ای گؤنول

جان وئروب مقصوده یئت گرهمتون وار ای گؤنول

عشق بازارینه صالمیشدیر سعادت گوْوهرین

نقد جانین وئرمه‌ین اوْلماز خریدار ای گؤنول

نقلدور کی، بو بیت حضرت امامون حرّ ایچون دئدوگی مرثیه دندور.

شعر:

فَنِعْمَ الْحُرُّ حُرُّ ابنِ رِیَاحی

صَبُورٌ عِنْدَه مُخْتَلِفَ الرِّماحی

چون حُرّون قاریندا‌شی حرّون شهادتینه اطّلاع بولدی، اوْل دخی رخصت آلوب میدانه گیروب اظهار کمال شجاعتدن صونرا شهادت بولوب، قاریندا‌شینه ملحق اوْلدی. روایتدور کی، «حُرّون علی» نام بیر اوْغلی وار ایدی کی، غایت شجاع و جیگردار ایدی، بو احوالی ملاحظه قیلدوقدا عُرْوه نام بیر قول ایله آتلارینا صو وئرمک بهانه سیله لشگردن چیقوب، حضرت امامون خدمتینه مشرّف اوْلوب اظهار اسم و رسم ائتدیلر و اجازت حرب آلدیلار. ابتلای حال علی ابن حرّ میدانه گیروب، جدال و قتال ائدوب سعادت شهادت حاصل ائتدی. رحمة الله علیه.

شعر:

ای خوش اوْل نطفه پاکیزه کیم اوْل

اوْلمیا ناقص و نادان و سفیه

قـــیلا اظـــهار هـــنرکســـبین ائـدوب
مـــــعنیٔ «اَلْـــــوَلَدِ سِـــرُّ اَبـــیهِ»[1]

(عُروه‌نون شهادتی)

آندان صونرا عُروهٔ وفادار خواجه‌لری وفاسیندا سربازلیق ائدوب رتبهٔ حُریّت کسب ائتمه‌گه میدانه گیردی؛ اوْل دخی مراسمِ شجاعت ادا قیلوب شهید اوْلدی رحمةالله علیه.

شعر:

ای خوش آنلارکیم قیلوب فیض شهادت کسبینی
خـــلقدن تـــوفیق اقـــبالیله مـــمتاز اوْلدیـلار
قـــیلدیلار جـــمعیّت دونـــیایه عُـــقبا اختیار
فیض ائدوب حاصل بولوب رفعت سرافراز اوْلدیـلار

سپهسالار میدانِ تکلُّمْ بو طرزله عرصهٔ بیانه سپاه عبارت چکمیش و صف آرای معرکهٔ سخن بو رنگله تیغ زبان چکوب مردم دیده قانین تؤکمیش کی، حرّ بن یزید ریاحی اتباعیله واوغلویله و قرنداشیله بَزْمِ بلاده جام سعادتدن شربت شهادت ایچدوکدن صونرا سلطان سریر عزّ و علا حسین علی مرتضا صف سپاه ظفر پناهدن چیقوب، لشگر اعدایه مقابل دوروب، بیر دخی قاعدهٔ حجت تازه قیلوب ندا قیلدی کی، «ای اهل اسلام و ایمانم دیو دعوا قیلانلار، وای معترف شهادت اوْلوب معتقد ایمان اوْلانلار؛ بن نبیرهٔ احمد مختارم، بـن نـقد صـاحب ذولفقارم، تصوّر ائتمین کی، کـثرت سـپاهونوزدان احـترازوم اوْلا، یـا شـدّت عداوتونوزدن ثبات تمکینوم تزلزل بولا. حقّا کی، شمشیر آبداروم مدبّر کارگاه

(۱) اؤولاد آتانین سیرریدیر.

حکمتدن رخصت اوْلسا ظُلمتِ سواد سپاهونوزه شعشعۀ آفتاب عـالمتابدور و سنان صاعقه باروم کی، مُحرّک سیلسیلۀ شهادتن اجازت بولسا بنای فسـاد و عنادونوزا تیشۀ اختلال و انـقلابدور. اگـر چـی مـحقق بـیلورەم کـی، طـینت ناپاک‌نوزده استعداد قبول نصیحت اوْلمادوغین و رسوخ نیّت فساد جبلتونوزده موعظه ایله تغیُّر بولمادیغین محقق بیلورەم، آمّا اتمام حجت طریقیله سیزه تکرار نصیحت ائدەرم. ای طایفۀ طاغیه بودیاره حرب ایچون گـلمه‌میشم، و بـن بـو غوغایه کندو رأیوملە مرتکب اولمامیشام. هنوز آراموزدا آتش فساد اشـتغاله بولمادین و بوصورت مُقاتله و محاربه ظاهر اولمادین یا بانا مانع اوْلمین یـئنه مدینه‌یه مراجعت ائدەیم، یا طریقمی مسدود ائتمین یزید ایله مناظره قـیلماغا شامه گئدەیم». جواب وئردیلر کی: «ای حسین سانا بو تهلکه دن نجات مُمْکین ده‌گیل؛ زیرا شامه گئتسن فصاحت لسانله یزیده فریب وئروب خلاص اوْلدوقدا سرمایۀ فساد اوْلورسان و اگر مدینه‌یه مراجعت قیلسان اسباب فتنه مهیّا قیلوب هر نه تقدیر ایله بیزی بیر دخی عذابه صالورسن». حضرت امام آییتدی: «باری عذب فراتی، کی جملۀ مخلوقاته مُباحدور شجرۀ گولزار عـصمت و طـهارتدن قطع ائتمن». دئدیلر: ای حسین استیلای تعطشدن اتباع و انسابونا ضعف بـدن یئتمەسه و قحط آب نهال شؤوکتونوزی پژمرده ائـتمەسه، بـو مـقرّر دور کـی، صولت شجاعت آل هاشمه خار و خاشاک کوفه و شام مقاومت قیلماغا قادیر اوْلماز و حیاتیندان قطع اومید ائدەن گروهلا محاربه فائده قیلماز. حضرت امام گؤردی کی، هیچ وجهله امر صلاح صورت بولماز و هـیچ تـدبیرله مُـصالحت ممکن اوْلماز، دئدی: «ای قوم، چون محاربه مقرّردور، باری انـصاف ائـدوب طریق حربدن عدول ائتمن. پس بیرەر بیرەر مباشر حرب اوْلون کی، مـرددن‌ـ نامرد ممتاز اولا «سئچیله»(۳۳۵). بو شرطی قبول ائدوب لشگر یزیدن سام نام

بیر ملعون میدانا گیروب نعرۀ «حل من مُبارز» اوروب حضرت امـام لشگـرینه مقابل دوردی.

(زهیر[1] بن حسّان ین شهادتی)(۳۳۶)

بو جانبدن زهیر بن حسان، سلطان کربلادن رخصت آلوب ابر بهار گیبی جوشان و خروشان صاعقۀ شمشیر آبدار و باران خدنگ خونخوار ایله عرصۀ خاکدانی خصم قانیله لالەزار ائتمه‌گه میدانا چیقدی و جیلوۀ نسیم سمند صاعقه مانند ایله صف اعدایه اوراق اشجار گیبی لرزەلر بیراقدی. مراسم طریق حمد و دُورد دن صونرا اظهار اسم و رسم ائدوب آییتدی، کی: «ای فرقۀ فُجّارِ نابکار و ای فسقۀ غدّار.

شعر:

بـــــنم صــــاحب تــیغ وگـــرز وکـــمند
زهــــیر ابــــن حسّــــان پــیل ارجـــمند
بـــــنم چـــــاکـــــر خــــاندان رســـول
کـــــمین بـــــندۀ نـــور چشـــم بـــتول
اگـــــر کـــــوه قـــافیله قـــیلسام مـــصاف
مـــــصافیمده عـــــاجیز اولورکــــوه قـــاف

سام بدبخت اوْل نیک بختی گؤروب آغـاز نـصیحت قـیلدی کـی: «ای شهسوار دیوان مبارزت و ای نامدار میدان محاربت بو تدبیر نامناسبدور و رأی ناصائبدور کی، ترک مال و اهل و عیال قیلوب بو لشگر مغلوبه داخل اوْلمیش سین و کمال ذلتی نهایت عزّته اختیار قیلمیش سین؟» زهیر آییتدی: «ای نامرد

(۱) بو آد فاروق قورطونجانین کتابیندا «زُبیر» یازیلیب.

دؤولت باقی ملازمت خاندان نبوتدور و عزّت دائمی متابعت دودمان ولایتدور».

شعر:

نه اعتبار سرور سریر دونیایه
کی، وارکوکب حؤکمینده احتمال اُفول
خوش اؤل کی، ائلیه گردون طالعیندن طلوع
ستارهٔ شرف مهر خاندان رسول

سام ایستردی کی، تطویل کلام‌ائده، زهیر مهلت وئرمیوب آنی بیر ضرب ایله دوزخه گؤنده‌روب دخی پهلوان ایسته دوکده اهل عراق و شام اؤل نامدارون وهمیندن هراسان اؤلوب هیچ بیر پهلوانون اقتداری اؤلمادی کی، میدان شجاعتده رخش همّته جولان وئره و آنا مقابل دورا. ابن سعد اؤل حالی گؤروب لشگرینه سیاست گؤزیله باقوب آییتدی: «ای نامردلر، بو نه حمیّت سیزلیکدور کی، سیزدن صادر اؤلور؟» نصر ابن کعب نخعی کی، رؤسای عرب آنی بین مبارزه برابر دوترلردی. میدانه گیروب زهیره مقابل دوروب، مباهاتلار قیلوب، لاف گذافلار ایله نعره‌لر اوردی و زهیره اؤل دخی آغاز نصیحت قیلدی کی: «ای شجاع یگانه و ای مبارزه مردانه، نئیچون ترک عناد ائدوب گلمزسین کی، عُبیدالله زیاددن دؤولت دونیا بولاسین و صاحب رفعت اؤلوب اقران و امثال ایچینده سرافراز اؤلاسین. زُهیر آییتدی: «ای بدبخت بن بوستان ولایتدن اجتنای ریاحین مراده دسترس بولمیشام و گولدستهٔ رسالتدن استشمام رأیحهٔ راحته موفّق اؤلمیشام. بانا یزیدون خارزار خدمتینده نشو و نما بولان نهال ندامت گرکمز کی، اؤراقی ظلّ ضلالت گؤسته‌ره و میوه‌سی طعم

طغیان وئره.

شعر:

بن مقیم روضهٔ لطف و ریاض رأفتم

خار صحرای ضلالتدن خبر وئرمئن[1] بانا

نور رحمتدن منوّردور چراغ دؤولتم

دود نیران ندامتون خبر وئرمئن بانا

نصر ابن کعب اول اندیشه‌ده ایدی کی، کلمات‌ایله آنی مشغول ائدوب حیله ایله بیر حیف ائده. زهیر اوْل معنادان آگاه اوْلوب، تمکین وئرمه‌یوب، بیر ضربله آنی دخی هلاک ائدوب. آندان صونرا صالح بن کعب گلوب آنون شمشیر آبداریندن شربت فنا ایچدی.

القصّه بو طریق ایله اوْل مؤمن متّقی چوق مبارزلر قتل ائدوب هیچ بیر مبارزده اقدام مقابل گؤرمیوب، مقدّمهٔ لشگرده اوْلان پیاده‌لر صفوفینه متوجّه اوْلوب، آنلاری دخی متفرّق ائدوب، یئنه میدانا مراجعت قیلوب مبارز طلب ائتدوکده ابن سعد حجرالاحجاره کی، معتمد صف سپاه ایدی، عتاب ائتدی کی: «ای سپهسالار شام سندن غیری مبارز بو پهلوانه مقابل دورا بیلمه‌ز». حجر الاحجار آییتدی: «ای امیر بو پهلوان بیر آتش سوزان‌دور، خار و خاشاک آنونلا مقابله خارج دائرهٔ امکاندور. مگر حیله ایله اوچیور مبارز کمین ائده‌لر و بن آنونلا مقاتله ائدوب کمین گاه طرفینه هزیمت قیلوب، اوْل بنوم قصدومه گلوب بانا یئتدوکده اوْل لشگر چیقوب هریاندان تیرباران ائدوب، آنا نصرت بولالار و حیله ایله آنا غالب اوْلالار».

---

(۱) وئرمه‌یین منه.

شعر:

شجاعت رسمینی صانمین کی، آنجاق خونفشانلیقدور

سپاهیلر ایچینده حیله هم بیر پهلوانلیقدور

ابن سعد بو مصلحته راضی اوْلوب اوچیوز مبارز کمینه مقرّر قیلوب، حجرالاحجار زهیر بن حسّانه مقابل دوروب ملایمت طریقیله آییتدی: «ای گُزیدۀ عرب وای شهسوار عالی نسب بن محاربه ایچون گلمه میشم نصیحت ایچون گلمیشم. حیفدور کی، سنون گیبی نامدار قابل عزّ و اقتدار ایکن قایل عجز و انکسار اوْلا. حسین بن علی حالا مغلوبدور و سعادت دونیا یزیده منسوبدور. مقتضای همت بلند اوْلدور کی، حضیض ذلتدن اؤوج رفعته رغبت قیلاسان و ترک اهانت قیلوب صاحب علو منزلت اوْلاسان». زهیر آییتدی: «ای مُدْبر، عزّ ابدی ملازم ملازمۀ آل مصطفا دور و آنلاردان غیره خدمت عین معصیت و محض خطادور».

شعر:

هر نه دؤولت وار ایسه دونیاده اولماز بیخلل

دؤولت آل نبی دور لایزال و لم یزل

القصّه زهیر بن حسان حمله قیلدیقدا حجرالاحجار هزیمت ائدوب زهیر متعاقب روانه اوْلوب اوْل کمینگاهه ایریشدوکده اوچیوز نامرد چیقوب، اوْل شهسواری آرایه آلوب تیرباران ائتدیلر، آمّا اوْل فرشتۀ آسمانِ رحمت هجوم شیاطیندن ملاحظه قیلمایوب ذؤوق دؤولت شهادتله شؤوقی افزون اوْلوب و کثرت خار و خاشاکدن نائرۀ شجاعتی اشتغال بولوب تموّج دریای همّتی اوْل غایته یئتدی کی، حضرت حسین تشنه لبدن یانا خون اعدادن جویبار لر یوریتدی. آخرالامر اثنای معرکه‌ده ازدحام هجوم عام اوْلوب شیث بن ربیع

فرصت بولوب اوْل شهریاره بیر زخم مُهلک اوردی. اوْلدخی شیث ربیعه حمله قیلدوقدا اوْل بدبخت هزیمت ائدوب، اوْل شیر بیشهٔ شجاعت اوْل حالله دخی اللی مبارز هلاک ائدوب عاقبت جریان خونابهٔ جراحتدن اثر ضعف حاصل ائدوب حضرت امام آنون حالیندن خبردار اوْلوب اوْن نفر ملازم ارسال ائدوب اوْل اژدهایی مورچه‌لر ازدحامیندن کناره چکوب حضرت امام حضورینه گتوردیلر. اعضای شرفینده دوْقسان زخمی اوْلوب هر بیریندن چشمهٔ خون روان اوْلوب، امّا شُکْر سعادت شهادت قیلماغا هر زخمی بیر دهان ایدی.

شعر:

تیغ دوشمن نامه‌دور مضمونی پیغام اجل
متّصل گلمکده‌دور تدبیر هیجران ائتمه‌گه
آچدی روزنلر بدن قصرینه پیکان بلا
جان چیقوب نظّارهٔ رخسار جانان ائتمه‌گه

حضرت امام مرکبیندن ائنوب باشینی دیزی اوزه‌رینه آلدوقدا رایحهٔ[1] محبّتیندن حیات مجدّد بولوب، گولِ رخسارینه نرگس گیبی دیدهٔ حیران آچوب زبان حالله بو تکلُّمْده گویا اوْلدی.

شعر:

بحمدالله ره عشقونده جان نقدین نثار ائتدوم
وئروب جان خاک درگاهونده کسب اعتبار ائتدوم

حضرت امام آییتدی: «ای طائر روضهٔ شهادت، راز دل اظهار ائدوب بیر تکلُّمْ ائت». زُهیر آییتدی: «یا حُسین، بنوم ایچون بیر جام شربت مهیّا اوْلوبدوُر؛ صبر ائت ایچدوکدن صونرا تکلُّمْ ائده‌یم». حضرت امام اصحابه و احبابه

(۱) داش باسمادا «رایحهٔ جان بخشیندن حیات مجدد بولوب» یازیلمیشدیر.

آییندی:

«بو شربت شربتِ بهشت دور کی، زُهیره عرض ائتمیشلر».

شعر:

دئـمن کـی، تـیغ عـدودن شـهیده یـئتمز فـیض
زلال روضـهٔ رضـوانـدور آب تـیغ عـدو
زلال خـنجر بـدخواهـی سـهل صـانمن کـیم
حـرارت دل احـبابی رفـع ائـده‌ر اوْل صـو

بو تکلُّمْ اثناسیندا اوْل طائر بلندپروازون مرغ روحی نشیمن بقایه پرواز قیلدی رحمة الله علیه.

شعر:

آفـرین اوْل سـعادت اهـلینه‌کـیم
ره‌جـانانه جـان نـثار ائـتدی
قـیلمادی مـئیل عـالم فـانی
دوْولت بـاقی اخـتیار ائـتدی

روایتدور کی، زهیر بن حسّان سعادت شهادت بولدوقدان صونرا رؤسای لشگر یزید قُتلای عسکری تفحُّصْ ائتدوکده گؤردیلر زهیر بن حسّان قتالینده مجروحدان غیر مقتول اوْلانلار یوز نفردن زیاده‌دور. بو واقـعه دن زهـره‌لری چاک اوْلوب آییندیلر: «هیهات هیهات بو گروهله بیر بیر مقاتله ائتمک ممکن اوْلماز و صرفه قیلماز». ابطال عسکر بیر غایتده هر اسان اوْلدیـلار کـی، هـئچ کیمسه‌ده رغبت میدان قالمادی. آمّا حضرت امامون هُمایونی اگر چی صورتده شِر ذمهٔ قلیله ایدی، آمّا معنیده هر بیری بیر یگانه بی‌نظیر و فرید بی عدیل ایدی کی، اتفاقلا اسلحهٔ تقوی و طهارت مُرتّب ائدوب لشگـر شـیاطینه مـلائک‌وار

اضطراب واهتزار صالمیشلاردی. زیرا تعلّقات دونیا ایله مطلق ارتباطلاری قالمایوب شهادته مهیّا اولمیشلاردی».

شعر:

ترک دونیا ائیله‌ین اندیشه قیلماز مؤوتدن
قید جمعیت چکن بیدرده اوْل دشوار اوْلور

عرصهٔ ملک بقا سیرین قیلان عارفلره
تنگنای دهرزندان،[۱] دار دونیادار اوْلور

ابن سعد لشگرینون اضطرابین گؤردوکده، توهُّمْ ائدوب نظر سیاستله باقدوقدا صف لشگرده عُبید الله زیدون ایکی مملوکی «قولی» حاضر ایدی بیری سالم دئمکله معروف و بیری یسار دئمکله موصوف. اتّفاقلا آهنگ میدان ائتدیلر، حضرت امام لشگریندن بریر ایله حبیب بن مظاهره غیرت شجاعت غالب اوْلوب رخصت میدان طلب ائتدوکده، حضرت امام رخصت وئرمیوب عبدالله بن عُمَرْ کلبی رکاب همایونینه یوز سوروب اجازت میدان ایسته دوکده حضرت امام بویوردی کی: «ای عبدالله مردانه اوْل کی، بو ایکی حرامزاده‌نون قتلی سنون الونده مقّدر[۲]دور». عبدالله صاعقهٔ شمشیر آبدارله ابروار خروشان و غُرّان پیاده متوجه عرصهٔ میدان اوْلدی؛ دئردی:

شعر:

بو عرصهٔ بلاده بنم اوْل پیاده کیم
عزمومده فیل بند عدودن گنده‌ر ثبات

---

(۱) بو مصرعده گلمیش «دهر» سؤزو شیما گونگؤرون یازدیغی و فضولی عصری الیازما کتابلاردا «درد» یازیلیب آمّا آیری کتابلاردا «دهر» دیر.

(۲) داش باسمادا اوسته یازیلان کیمی، باشقا کتابلاردا «مقرر» یازیلیب.

رخ شـــاه دیـــن رکـــابینه سـورموش پـیاده‌ییم

لعـبم عـجب مـی خـصم دغـل بـازی ائـتسه مـات

یسار بدبخت اوْل وفاداره نیزه حواله قیلوب عبدالله آنون نـیزه‌سین ردّ ائدوب، بیر تیغ اوروب مرکبین آیاقدان بیراقوب، پیاده اولدوقدا فرصت بولوب تدارک قتلینده ایکن سالیم حـمله قـیلدی، اوْل مـبارز وفـادار قـطعاً انـدیشه قیلمایوب، اوّل یساری هلاک ائدوب، آنون عقبنجه سالیمی دخی بـیر ضـربله دوزخه گؤنده‌روب. عبیدالله زیادون قول لاری اوْل حالی گؤروب اتّفاقلا هجوم ائدوب، تصوّردن زیاده جدال و قتال ائتدوکدن صونرا اوْل مظلومی شهید ائتدیلر رحمةالله علیه. آندان صونرا بریر بن حصینِ همدانی کی، ازهد زهّاد دؤوران و اوْرع عُبّادِ زمان ایدی و هرگز دست تعلُّقْ دامن تجرُّدینه یئتمه مـیش ایـدی و ضمیرینه مُطلق اندیشهٔ مُلک و مال خطور ائتمه‌میش ایدی، متوجّه حرب اوْلوب اوْل لشگر بی‌امان ایله قتال ائدوب دئردی: «ای بادیهٔ غفلت سرگردانلاری و ای صحرای ضلالت مست و حئیرانلاری.

شعر:

جـــان فـــدای کـــربلا قـــیلدیم بـــلادن دؤنـــمه‌زه‌م

اهـــل تســـلیم بـــلای کـــربلادن دؤنـــمه‌زه‌م

تـــرک ســـردور مُـدّعا مـیدان عشـق ایـچره‌بانا

گـئتسه بـاشوم دؤنـمه‌زه‌م بـو مـدعادن دؤنـمه‌زه‌م

(بریرین شهادتی)(۳۳۷)

هر طرفه جولان ائدوب، مبارزله فنا صالماغیندان لشگر اعـدا عـاجز اوْلوب عاقبت یزید بن معقله کُنْیتلَرْ وئروب آنون قتلینه حـریص ائـتدیلر. اوْل

ملعون میدانه گیروب بریره مقابل دوردوقدا بُنیاد تعرّض ائتدی کی: «ای بریر، اهل ضلالت سن، امام زمانه خروج ائتمیش سین». بریر آییتدی: «ای ظالیم، سنونله مُباهله ائدەلوم کی، اهل بُطلانه بلا نازِلْ اوْلسون».

اوْل ملعون قبول ائدوب، ایکی طرفدن دُعایه اشتغال اوْلینوب دئدیلر: «الهی حقّی غالب و باطلی مغلوب قیل». بو سؤزه قرار ووروب یزید بن معقل، بریره شمشیر حواله قیلوب، مضرّت یئتوره بیلمەیوب، بریر تیغ صاعقه کردارین محک تجربهٔ حق و باطل قیلوب، اوْل نامردی بیر ضربله هلاک ائدوب. عاقبت بختری نام بیر بدبختون ضربتیله درجهٔ شهادت بولدی، رحمةالله علیه رحمة واسعه.

نور الائمەدن نقلدور کی، بخترینون ابن عمّی عبد بن جابر، بختری یه آییتدی: «ای بدبخت، بو گون بیر زاهدی شهید ائتدون کی، عرصهٔ عالمده بی‌نظیره ایدی». اوْل بیدؤولت پشیمان اوْلوب، لشگردن چیقوب متحیّر گئدەرکن هوْل غالب اوْلوب هلاك اوْلدی.

شعر:

گرچی شمشیر ستم ظاهرده الحق تیز اوْلور
تیغ حق ظاهرده و[1] باطینده هم خونریر اوْلور

(وهب کلبی‌نین شهاتی)(۳۳۸)

آندان صونرا وهب کلبی کی، ماه رخساری شمع شبستان حُسن جمال و سرو قامتی نهال بوستان حُسن اعتدال ایدی، کی هنوز غالیهٔ عنبرین گولبون

(۱) بو مصرع شیما گونگؤرده و فضولی عصری الیازمادا «تیغ حق ظاهرده هم باطینده هم خونریز اوْلور» یازیلمیش.

رُخسارینه سایه صالمیشدی. و نسرین عُذارینه بنفشهٔ خطی مُقارن اوْلمامیشدی. اتّفاقا هم اوْل زماندا توفیق تزویجی واقع اوْلوب ماه طلعت زهره جبینله اتّصال ائتمیشدی و غایتده آنانگران ایدی. قُمْری نام والده‌سی اولوب آنا الحال آییتدی کی: «ای فرزندو سعادتمند:

شعر:

وقتدورکیم قیلا مقصودینی هرکیم حاصل

وقتدورکیم اوْلا مطلوبینه هرکیم واصل

بوگون خازن گنجینهٔ کرم دشت کربلاده خوان فیض شهادت آچوب صلای عام ائتمیش، سعی ائدوب آندان نصیب آلماق گرک و روزگار ایله انتظارین چکدیگوموز سعادت حصولینه وعده یئتمیش تَعلُّلْ ائتمه‌یوب بهره‌مند اوْلماق گرک. صلاح اوْلدورکی، شاه کربلایه بو گون نقد جان نثار ائدوب بنوم رضامی، بلکه حق رضاسین یئنه آنون رضاسینده حاصل قیلاسین و بیر زامان زحمت چکوب مرتبهٔ سعادت باقیه‌یه واصل اولاسین. وهب کلبی آییتدی: «ای مادرِ مهربان نصیحتونی قبول ائتدوم امّا خاطروم جانب عروسه مائلدور؛ مهلت وئرکی آنونلا وداع ائده‌یم، زیرا بندن بهره گؤرمیوب غریب و بیکس قالور».

اوْل صالحه آییتدی: «ای فرزند، دلبند نسا طائفه‌سی نقص عقلله معروف طائفه‌دور؛ اوْلمیه کی، عزیمتونه مانع اوْلا شوْوقی غالب اوجلوب سنی بو سعادتدن محروم ائده». وهب آییتدی: «ای والده، محبّت حسین بن علی اوْل غایتده محکمدور؛ گؤنلومده کی، شیوهٔ عروس رعنا، بلکه فسون زال مکارهٔ دونیا ایله خلل پزیر اوْلا».

القصّه وهب عروسلا ملاقات ائدوب، وداع قیلوب میدانه گیروب بورجزی آغاز ائتدی:

شعر:

اَمـــــيرى حُسَـــــينٌ وَنِـــــعْمَ الاَمِـــــير

لَــــهُ لَــــمْعَةٌ كَـــالسَّراجِ المُـــــنيرِ

وغلبهٔ اعدادن توهُّم ائتمیوب بنیاد قتال ائدوب اول ملعونلاردان جمع کثیر هلاک ائدوب والدەسی حضورینه گلوب آییتدی: «ای نهال میوهٔ حیاتوم بندن راضی اوْلدون می؟» اوْل عفیفه آییتدی: «ای جیگر گـوشم راضـی اوْلدوم، امّـا اتمام نعمت درجهٔ شهادتدور». وهب قبول ائدوب، یئنه میدانه مراجعت قیلوب. مُحکم بن طُفیل کی، اشهر ابطال ایدی، قتل ائدوب عاقبت هجوم لشگرله شهید اوْلوب، بی سعادتلر ی‌نون سعادتلو باشین کسوب حضرت امام لشگریندن یانا بیراقدیلار. اوْل صالحه، اوغلی باشین عروسی حـضروینه گـتوروب، یـوزون یوزونه سوروب، فغانه باشلادیلار و عاقبةالامـر صـبر ائـدوب قـضایه رضـا وئردیلر.

شعر:

دهـردون هـر لحـظه بـیر نـؤورس گـولی بـرباد ائـدەر

بـولبولِ بـیچاره حسـرتلر چکـوب فـریاد ائـدەر

«عمربن خالد»ین شهادتی(۳۳۹)

آندان صونرا عمر بن خالد میدانه گیروب، چوخ مُنافقلری درکات جهنّمه گؤندەروب، صونوندا جنّت اعلایه متوجّه اولدی رحمةالله علیه.

آندان صونرا خالد بن عمر میدانه گیردی «**مَنْ اَشْبه اَباهُ فَمَا ظَلَمَ**»(۱) مقتضا سینجه والد بزرگوارینون انتقامین آلوب، آنا مُلحق اوْلدی. رحمةالله علیه.

---

(۱) باباسینا بنزەین کیمسه، اونا ظلم ائتمه میشدیر.

«سعد بن حنظله»ین شهادتی(۳۴۰)

آندان صونرا سعد بن حنظله میدانه گیروب، ثواقب سهامله مرتکب رجوم شیاطین ونائرهٔ حُسامله خرمن عمر اعدایه آتش فنا صالوب متوجّه دارالبقا اوْلدی رحمةالله علیه.

«عمر بن عبدالله رمحی نون شهادتی

آندان صونرا عمر بن عبدالله رمحی میدانه گیروب، نهنگ وار جولان ایله دریای کارزاری متموّج قیلوب، غرقهٔ گرداب وصال اوْلدی. رحمة الله علیه.

«وقاص بن مالک»ین شهادتی

آندان صونرا وقاص بن مالیک ابرِصاعقه بارِ نوبهارِ رزم اولوب، امطار سهام تیز رفتار ایله منافقلرین خرمن جمعیتین سیلاب فنایه وئروب، بیر نامردین ضربتیله شهادلت بولدی. رحمةالله علیه.

آندان صونرا شُریح بن عُبید آفتاب عرصهٔ میدان اولوب، شعشعهٔ تیغ آتشبارله چوق ظالیملرین ظلمت کدورتین صفحة عالمدن رفع ائدوب، عاقبت اُفق شهادتده اختفا بولدی، رحمةالله علیه.

«مسلم آذربایجانی»نین شهادتی(۳۴۱)

آندان صونرا مسلمِ آذربایجانی ساقئ بزم رزم اوْلوب، نعرهٔ مستانه ایله گنبد گردونه صدالر بیراقوب چوق بی‌خبرلری جمع فنادن سرمست ائتدی، گاه شمشیر آتشبارله مقاتله وگاه تیرِ تیزِ رفتارلا محاربه قیلورکن کثرت جراحتدن ضعیف اوْلوب مرکبیندن دوشدی. حضرت امام و حبیب مظاهر اوزرینه گلوب،

آنی معرکه‌دن چیقاروب صف سپاهه یئتوردوکده هنوز حیاتیندان بیر رمق وار ایدی. حضرت امام آییتدی: «ای مُسلم اهل بهشته سلاموم یئتور کی، بن دخی متعاقب گلمکده‌یم». مسلم گؤز آچوب تبسُّم قیلوب بو مضمونلا گویا اوْلوب کی:

شعر:

ای خوش اوْل ساعت کی، جان صرف ره جـانان اوْلا

گـؤسته‌روب عـاشیق وفـا مـعشوقینه قـوربان اوْلا

حـبیب مـظاهر آیـیتدی: «ای مُسْـلم، اگـر بـیلسئیدوم سـندن صـونرا قالدوغومی، التماس وصیّت ائده‌ردوم» مُسلم آییتدی: ای حبیب وصیّت بودور کی، حضرت امامه جانون فدا قیلاسن و آنون خدمتین سعادت دونیا و آخرت بیله‌سن بو تکلُّمده ایکن روحی آهنگ روضهٔ رضوان ائتدی. رحمةالله علیه.

«آذربایجانلی مسلیمون اوغلی‌نون شهادتی»

آندان صونرا آنون نقد پاکـی و خـلف صـالحی مـیدانـه گـیروب پـدر بزرگواری‌نون انتقامین آلوب، بیر شقی ضربتیله بـزمگاه بـقایه انـتقال ائـتدی. رحمةالله علیه.

شعر:

خوش اوْل عارف کی، بیلدی مُلک دونیانین سـرانـجامین

حـیاتیندن تـمتع بـولمایوب ایـچدی اجـل جـامین

آندان صونرا هلال بن رافـع استدعای میدان ائـدوب رخـصت ایسـته‌دی اتّفاقا نوکدخدا ایدی. حضرت امام آییتدی: «ای هلال، روا گؤرمه کـی، مـقید علاقهٔ اتصالون شراب وصالوندن تمتُّعْ گؤرمه‌دن تَجرّع زهر فراقونلا هلاك اوْلا». هلال آییتدی: «ای نقد رسول‌الله حالا هیچ بیر شربت بانا شهد شهادتدن انفع و آنا

جلاّب تحمُّلدن انسب ملاحظه اوْلماز.

القصّه نهایت الحاح ایله اجازت آلوب میدانه گیردی و اوْل بیر کماندار ایدی کی، هنگام رزم سِهام ناوک دلوزینه شعاع خورشید گیبی سپهر طباق آسمان حجاب اولمازدی و پیکان اجل کردارینه تأثیر کواکب گیبی سپر تدبیرله اندیشه چاره قیلمازدی ابتدای حربده قیس شامی مقابل گلوب هدف ناوک دلدوزی اوْلوب و چوقلار آنون گیبی پیکان آبداریندن جراحتلربولوب مقابلینه مبارز گلمه‌ز اوْلدی.

شعر:

رنگین کمان الینه آلان دمده گول رُخون

زخم خدنگی ایله زمین لاله‌زار اوْلور

چاک سینه‌لر نولا دوْوریندده لاله‌وار

قوس قزح علامت فصل بهار اوْلور

روایتدور کی، اوْل سرافرازون ترکشینده یئتمیش ناوکی اوْلوب، هر بیریله بیر نامردی مقتول ائتدوب، عاقبت زورِ بازویِ هُجومِ اعدا ایله ناوک‌وار روح پُرْ فتوحی کمانخانهٔ بدندن پرواز ریاض ائتدی. رحمةالله علیه.

شعر:

هردم بلا یئلین متحرّك قیلور فلك

هردم بیر نهالی آیاقدان صالور فلك

آندان صونرا عبدالّرحمان ابن عبدالله یزنی میدانه گیروب، لشگر بدخواهه جزالروئروب، ایگیرمی سکگیز مبارز قتل ائدوب، خون اعدادن جویبارلر یوروتدی. اوْل جویبارلر اوزره باشلاردان حبابلار روان ائتدی.

شعر:

بـــير كـــارزار قـــيلدى كـــى، دؤوران روزگـــار

عـــالمده گـــؤرمه‌ميشدى آنـــون گـــيبى كـــارزار

لشگر مخالف يكان يكان اوْل يگـانهٔ روزگـارون مـحاربه سـينه قـادر اوْلما يوب، خلاف قاعدهٔ معهود، اوزه‌رينه هُجوم ائدوب اكثرى مقتول اولدوقدان صونرا اول مظلومى شهيد ائتديلر. رحمةالله عليه

شعر:

رحـــمتِ آنـــا كـــى راه مـحبّتده ويـردى جـان

انـــــديشهٔ تـــــعلّل و تأخـــــير قـــيلمادى

دوشـــمن تـــغلّبيندن ائـــدوب و هـم و احـــتراز

كسب رضـــاى دوســـتده تـــقصير قـــيلمادى

اوندان صونرا «يحيىٰ بن مسلم» مازنى ميدانه گـيروب، خـلعت گـولگون خونابه ايله بزم سرور بقايه توجّه قيلدى. رحمةالله عليه.

آندان صونرا «مالک بن انس» مـيدانـه گـيروب، چـوق مـخالفلرى مـالكِ دوزه‌خه تسليم ائدوب، مالكِ مُلكِ بهشت اوْلدى. رحمةالله عليه.

آندان صونرا «عُمر بن مُطاع» فرمان جهانمُطاع مقتضا سينجه ميدانه گيروب، اهل عصيانه اجراى حُكم شرع ائدوب مقرّب درگاه قُرْب اوْلدى.

شعر:

گـون[1] يـوجلدوكجه اوْلوب، گـرميّت غـوغا فـزون

چـــيقدى دشت كـــربلادن دامـــن گـــردونه خـــون

---

(۱) بو مصرع شيما گونگؤرون كتابيندا و فضولى عصرى اليازمادا «گون آچيلدوقجا اوْلوب گرميّت غوغا
=

مجملاً هر جانیبدان خازن جنّت ضیافتخانۀ بهشته جواهر اصداف الطافله زینت وئروب، و خوان عموم مکاریمده انواع نعم مهیّا قیلوب، صلای ضیافت یئتورمگین ارواح شهدا بیربیر لباسِ خونابۀ شهادت ولآلی اشک حیرت بیرله مزیّن اوْلوب، خار و خاشاك اعدایی یوْل لاریندان پـاك ائـدوب اول مـجمعه متوجّه اوْلماقدا ایدی و بیر جانبدن مالك نـیران آتش جـحیمه خـاشاك ابـدان فُجّارله حِدّتِ اشتعال وئروب و غلیان قیر و قطرانی جوشه صـالوب وافـاعی وعقاربین غدا ایچون حاضر ائدوب، نُفوس اشراره تعیین منازل ائتمه‌گین فجرۀ شام و فسقۀ کوفه گروه گروه بحار سواد و گرد میدانِ بلادن سوادالوجه حاصل ائدوب، هر بیری کندو مقدارینجه منزلینه وصول بولماقدا ایدی.

شعر:

بـو مـقرّردور کـی، درگـاه مـقرّب مـحرمی
سـایر نُـزهت سـرای روضـۀ رضـوان اوْلور
بـو مـحقّقدور کـی، سـلطان تـمرّد تـابعی[1]
سـاکـن زنـدانِ مـحنت خـانۀ نـیران اوْلور

«هاشم بن وقّاصین گلیشی»

روایتدور کی، دریای تحیّرِ کربلا تلاطُمده ایکـن نـاگـاه جـانب یـمین معرکه‌ده‌ن بیر شهسوار مهیب سایۀ صلابت میدانه بیراقدی کی، جلوۀ سمند برق رفتاری لمحۀ بصردن اسرع وحدت سنان صاعقه کرداری دئشنۀ اجلدن اقـطع

= فزون» گلمیش. آمّا باشقا کتابلاردا اوْ جمله‌دن داش باسما و قورطونجانین کتابیندا «گـون یـوجلدوکجه» یازیلمیشدیر.

(۱) بو مصرع شیما گونگوْرون کتابیندا و فضولی عصری الیازمادا «بو محققدورکی سلطان مـجرد مـانعی» یازیلمیشدیر.

ایدی. لشگرِ کوفه یه مقابل دوروب نعره اوردی کی: «بنم هاشم بن عتبة وقّاص، ای گروه ضلالت پیشه وای فرقهٔ فجور اندیشه؛ بنای ایمانونوزده نه خلل واقع اوْلوبدور و اساس اسلامونوز نه قصور بولوبدور کـی، ارتکـاب امـر نـاصواب ائتمیش سیز و طریق مخالفت خدا و رسول طـوتمیش سـیز». عـمر بـن سـعد عمّزاده‌سینی استعداد حربله میداندا گؤردوکده غـایتده مـضطرب اوْلدی. زیـرا کمال شجاعتدن خبردار ایدی. اکابر سپاهه‌یوز دوتوب، آنون مصافینه مـبارز طلب ائتدوکده سمعان بن مقاتل کی، حاکم حلب ایدی هم اوْلگون بین مُبارزله کربلایه گلمیشدی، اجازت ایله میدانه گیروب هاشمه مـقابل دوردی و آغـاز نصیحت ائتدی کی: «ای امیرزادهٔ عرب عمّزاده‌ن سپهسالار کـوفه و شـام دور، سانا نه مناسیبدور کی، کُفران نعمت قیلاسان و مقهور و مغلوبلر ایـله مـقهور و مغلوب اوْلاسان». هاشم آییتدی: «ای بدبخت، نعمت باقی دؤولت فانیدن اولی دور واهل حق اگر چی مغلوب دور صورتده آمّا غالب معنادور.

شعر:

اوْلســـــا بـــینا دیـــدهٔ ادراك عـــرفان اهـــلینه
حـــاصل هـــر فـعل و نـفع هـــر عـــمل مـــعلومدور

دئمه هامان حشمت ایـله گـئچدی، هـارون فـقر ایـله
آنـی گـؤرکیم شـیمدی کـیم مـمدوح، کـیم مـذمومدور

سمعانِ بدبخت هاشمی قابل نصیحت گؤرمئیوب آنا تـیغ آبـدار حـواله قیلدوقدا هاشم آنون طعنه‌سین ردّ ائدوب بیر ضربله رشتهٔ حیاتین قطع ائتدی. آمّا نُعمان بن مقاتل قاریداشی انتقامین آلماغا ملازمتینده اوْلان بین مـبارزله هجوم ائدوب، هاشمی اورتایا آلدیلار. حضرت امام گؤردی کی، اوْل نـامُراده کثرت اعدادن خطر متوجّه اوْلدی، رحم ائدوب فضل ابن علی مرتضایی دوققوز

مجاهد ایله معاونتینه ارسال ائتدی. اوْل حاله ابن سعد واقف اوْلوب ایکی یین نامرد تعیین ائتدی کی، هاشم ایله اوْل مجاهدلرون آراسینا حائل اوْلوب، مُلحق اولماغا فرصت وئرمه‌یه‌لر.

القصّه اوْل اوْن مجاهد اوْل ایکی یین معاندلر ایله قتال ائدوب آتش تیغ برق گذاردن بازار مقاتله گرم اولدی، بیر غایتده کی، حرارتیندن مرّیخ خنجر گذار سیماب‌وار مُنحلّ اوْلوب قطرهٔ شبنم گیبی نیلوفر آسمان اوزره تزلْزُلْ بولدی و دریای حرب بیر مرتبه‌ده تموّج قیلوب کی، دامن لباس مشکین زُحَلْ نمناک اوْلوب عرصهٔ آسمانه رنگ صالدی.

شعر:

غُبار سپاه اوْلدی بیر تیره میغ
آنا برق و باران اوْلوب تیر و تیغ

صدای نفیر ائتدی گردونی کر
نم خون قیلوب صفحهٔ ماهی‌تر

بولوب رخنه‌لر زخمدن قصرتن
روان ائتدی جانلار وداع بدن

آنون گیبی معرکه‌ده فضل بن علی مرتضا تجدید مراسم رزم مرتضا قیلوب تیغ ذوالفقار کردارله هر حمله‌ده بیر جُمله‌یی هلاك ائدوب مردانه کارزار ائده‌رکن اوْل ایکی یین نامردی تیرباران ائدوب، مرکبین سقط قیلوب پیاده اوْلدوقدا دخی چوق حربلر ائتدوکدن صونرا اوْل آفتاب اوج سعادت حجابِ ابرِ بلایه گیروب سردفتر شهدای اهل بیت اوْلدی رحمهٔ الله علیه.

ای خوش اوْل کیم رزم میدانیندا هاتفدن آنا
یئتدی هنگام تزلزل مژدهٔ فتحٌ قریب

خوان احسان اوزره اوْلدی مستحق فیض عام

هم غزادن بهره بولدی هم شهادتدن نصیب

لشگر یزید اوْل اوْن نفر مظلومی شهید ائتدوکدن صونرا نُعمانِ مقاتل معاونتینه متوجّه اوْلوب هاشم بیچاره‌یه هجوم ائتدیلر.

جوانمرد هاشم اوْل اوچ بین نامرد ایله محاربه ائتمکده ایکن ناگاه نُعمان مقاتله مِقابل واقع اوْلوب، بیر ضربله اوْل ملعونی هلاك ائدوب، عَلَمین دخی نگونسار ائتدی. عاقبةالامر اثنای حربده کثرت جراحتدن و شدّت حرارتدن مضطرب اوْلوب، آنا ضعف غالب اوْلدوقدا بیر بدبخت ضربتیله شربت شهادت نوش ائتدی. رحمةالله علیه.

شعر:

صرّاف چرخ رشتهٔ فیض شهادته

هر لحظه دانه دانه چکر دُرِّ شاهوار

اوْل دُرلری علاقهٔ طَرزِفِ عُذار ائدوب

آرتار جمال شاهد بیداد روزگار

حبیب بن مظاهرین شهادتی

آندان صونرا حبیب بن مظاهر متوجّه میدان اوْلدی و بیر پیر کُهَنْ سالِ صاحب کمالِ پاکیزه خصال حمیده فعال ایدی کی، آثار تقوی ناصیهٔ احوالیندا پیدا و علامات حلم و حیا صورت اعمالینده هویدا ایدی و اکثر اوقات عؤمرونی محمّد ﴿صلی الله علیه و آله﴾ مصطفی و علیّ ﴿علیه السلام﴾ مرتضی ملازمتینده صرف قیلمیشدی. و هر گئجه بیر نؤبت کلام اللهی ختم ائتمک معتادی اوْلمیشدی. حضرت حسین آیینتدی: «ای پیر پرهیزکار، سن حضرت رسولدن یادگارسن و سنده شدّت

ضعفدن قوّت محاربه یوْقدور، مرتکب مشقّت حرب اوْلما». حبیب آییتدی: «ای نور دیدهٔ زهرا«س» توفیق طول عمر بانا بو سعادت ایچون میسّر اوْلمیشدور، حالا کی فرصت دوشدی. اکتساب مطلوبده تأخیر ائتمک روا دگول».

شعر:

«رباعی»

چون اهل جهان کُشته‌لرین یاد ائده‌لر
تحسین ائده‌لر روحلرین شاد ائده‌لر
جان نقدینی صرف قیلدوغومدان غرضوم
اوْلدور کی، بنی داخل تعداد ائده‌لر

القصّه اجازت آلوب میدانه گیروب بو مضمونلا بیر رجز انشا ائتدی.

شعر:

بنم حبیب مظاهر مُحبّ آل رسول
کمینه معتقد خاندان زوج بتول
حُسینه نقد روان ایسته‌ره‌م نثار قیلام
زهی سعادت اگر اوْلسا خدمتوم مقبول

اوْل پیر ضعیف ذوق شهادت بشارتیله قوّتِ تمام بولوب، مورچهٔ نحیف ایکن اژدهای دمان و پشهٔ ضعیف ایکن شیر ژیان اوْلوب عرصهٔ هیجاده گردباد گیبی هرجولاندا گروه گروه خار و خاشاکی یئریوزوندن گؤتوروردی. و سیلاب مانند هر توجُّهده صفوف اعدایه رخنه‌لر بیراقوب خلل‌لر یئتوروردی.

القصّه چهرهٔ نورانی و محاسن کافور فامله تیغ آتشبار چکوب صبح صادق گیبی شام اهلینه فنا بیراقماقدا ایکن بنی تمیمدن بیر بدبخت ضربیله آیاقدان دوشدی. نعره اوردی کی: «یا امام، مدد». حضرت امام آنون نعره‌سیندن

متأثر اوْلوب بالذات بحر بلایه غوطه اوروب اوزه‌رینه سایهٔ مرحمت بیراقدیقدا رایحهٔ التفاتیندن حیات مجدّد کسب ائدوب زبان حال ایله بو بیتی انشاد قیلدی.

شعر:

شکـرلله گـرچـی نسـرین اوْلدی ریـحانوم بـنوم
درمـه‌دن مـقصد گـولین بـو بـوستاندان چـیقمادوم
حـاصل ائـتدوم دؤولت جـاوید طـول عُـمردن
وئـرمه‌ده‌ن جـانانومه جـانی جـهاندان چـیقمادوم[۱]

حضرت امام اوْل مظلومه بشارت جنان وئروب، اوْل مظلوم روضهٔ جنان بشارتینه[۲] جان وئردی. رحمةالله علیه.

شعر:

نسـرینه رنگ لاله وئـروب خـون نـابدن
آرتـوردی بـاغ جـنّته پـیرایـهٔ سـرور
کـافور فـام تـاره چکـوب دانـه دانـه لعـل
قـیلدی دم مـعانقه زیب عُـذار حـور

روایتدور کی، اوْل سرورون سر مبارکین بیر سرکش قطع ائدوب، یانیندا صاخلایوب، واقعهٔ کربلادن صونر مکّه‌یه مراجعت قیلوب، مرکبینون بوینیندان آصوب شهره گیروب، مباهات ائده‌رکن حبیب بن مظاهرون اوْغلونه اوغرایوب «بو کیمون باشی‌دور؟» دئیه سئوال ائتدوکده اوْل بدبخت بیخبر تفاخر قیلوب آییتدی: «بو حبیب بن مظاهرون باشیدور». اوْل خلفِ قابل اوْل مخالیفی بیر ضربله قتل ائدوب حبیب بن مظاهرون سر مبارکین بیر بقعه ده دفن ائتدی و حالا

(۱) بو مصرع داش باسمادا «وارمادان جانانومه، جان وجهاندان چیقمادوم» گلمیش.

(۲) بو سؤز داش باسمادا «روضهٔ جنان بشارتیله جان وئردی». فضولی عصری الیازمادا ایسه بیر آز فرقله‌دیر.

«رأس الحبیب» دئمکله معروف بیر مزار مقرردور.

شعر:

تن پاک شهدا[۱] ستری یئتر پردهٔ خون

نولا گر اوْلسادم دفن کفندن آیرو

شفق آمیز گونشدور سر خونین شهید

نولا یئردن یئره گرگئتسه بدندن آیرو

آندان صونرا حمزة بن حریر[۲] کی، معتق ابی‌ذر غفّاری ایدی، پیاده میدانه گیروب، شب مشکفام گیبی اعدانون روزگارین سیاه ائتدی و دود آه عشّاق گیبی آندان مخالیفلر چوق اثرلر یئتدی. عاقبت هجوم اعدا ایله اوْل مردُم دیده دیدهٔ مردُمدن نهان اوْلدی. رحمةالله علیه.

آندان صونرا یزید بن مهاجر جعفی میدانه گیروب، نئچه خوارجین زهره‌سینی چاک ائتدیکدن صونرا شهید اوْلدی. رحمة الله علیه.

آندانصونرا اَنسْ بن معقل متوجّه حرب اوْلوب مخالفرون جمعیت بی‌ثبات لرون پریشان ائدوب نئچه‌سینه‌لر چاک ائدوب سعادت شهادته قرین اوْلدی رحمة الله علیه.

آندان صونرا شارب معتق عبّاس بن شیث زره و سپردن استغنا قیلوب بدن عُریانلا میدانه گیردی، دئدیلر کی: «بونه بی‌پروالیقدور؟» جواب وئردی کی:

شعر:

سپردوتمام، بلا پیکانلرینه، کئچمیشم جاندان

چو من دریایه غرق اوْلدوم نه باکیم وار باراندان

---

(۱) گیزلتمک، اؤروتمک.

(۲) بو شخص ابوذر غفاری‌نین آزاد اوْلموش غلامی ایدی.

عاقبت تیر باران اعدا ایله نئچه‌لرین قتل ائتدوکدن صونرا شهید اوْلدی. رحمةالله علیه.

آندان صونرا جعفی مؤذّن لشگر امام ایدی، اجازت آلوب میدانه گیردی و زمزمهٔ تکبیر و تهلیلی آسمانه یئتوردی و دفعه دفعه و گروه گروه مخالف‌لری هلاک ائدوب عاقبت شهید اوْلدی. رحمةالله علیه.

آندان صونرا سیف بن حارث و مالک بن عُتبه اتفاقلا اجازت آلوب میدانه گیردیلر و اوْل نفاق اهلینه بلالر یئتوروب نئچه مخالیفلری مالک نیرانه ارسال ائدوب، عاقبت هجوم اعدا ایله بو ظُلمت سرادن نزهتگاه بقایه یوز اوردیلر. رحمةالله علیهما.

آندان صونرا فاریس غلام، دؤولت پابوسه مشرّف اوْلوب عرض نیاز ائتدی.

شعر:

ای حریم درگه قدرونده خادم صبح و شام

شام بیر هندی کنیزون صبح بیر رومی غلام

«یا امام زمان، فیض شهادت خوان عموم احسان آچوب هر کیم مقداریـنجا بهره‌مند اولماقدادور. خازن گنجینهٔ غزا فتح ابواب ائدوب استعدادینجه هر کس نصیب آلماقدادور. بنده‌یه دخی بو سعادت مطلوبدور». حضرت امام آییتدی: «ای فاریس سن امام زین العابدینه منسوب سن، آندان اجازت ایسته». و حضرت امام زین العابدین اوْل ایّامده بیمار ایدی، فاریس خدمتینه مشرّف اوْلوب اجازت ایسته دوکده آییتدی: «ای فاریس بن سنی آزاد ائتدوم، حالا شروع محاربه سنون ارادتونه متعلقدور». فاریس داخل سیلسیلهٔ احرار اوْلوب، مردانه میدانه گیروب صف اعدایه مقابل دوروب بو مضمونلا بیر

رجز انشا قیلدی.

شعر:

بـــنم فـــاریس اوْل تـــورک خـــنجرگـــذار
کـــی، بـــهرامـــه تـــیغومدور آیـــینه‌دار

بـــانا خـــدمت خـــاندان رســـول
یـــئتر پـــایهٔ رفـــعت واقـــتدار

ســـعادت رفـــیقوم اولوب قـــیلمیشام
حســـین عـــلی خـــدمتین اخـــتیار

گاه تیغ آتشبارلا و گاه نیزهٔ اژدها کردارلا و گاه ناوك خونخورلا لشگر بدخواهه فنا بیراقوب، عاقبت نوبت تجرُّع جام شهادت آنا دخی یئتوب روح پُر فتوح هاتفدن صدای ﴿**فَادْخُلِي فِي عِبَادِي وَادْخُلِي جَنَّتِي**﴾(۱) استماع ائدوب، متوجّه روضهٔ رضوان اوْلدی. رحمة الله علیه.

آندان صونرا حنظله بن سعد میدانه گیروب انواع مواعظ و نصایحله اوْل گمْراهلاری تهدید ائدوب، معید گؤرمه‌یوب، مباشر قتال اوْلدی و اکثر اهل ضلالتدن عرصهٔ میدانی خالی ائدوب، شهادت بولدی. رحمةالله علیه.

آندان صونرا یزید بن زیاد شعبی میدانه گیروب، ناوك دلدوزله مرغ روح اعدایه و بدنلرین کثرت جراحتدن قفس قیلوب، عاقبت طائر روحی صفیر ﴿**اِرْجِعی اِلَیٰ رَبِّك رَاضِیَةً مَرضِیّةً**﴾(۲) استماع ائدوب، مضیق بدندن پرواز ائتدتی. رحمة الله علیه.

آندان صونرا سعد بن عبدالله، کی، محمّد ابن حنیفه‌نون اقر باسیندان ایدی

---

(۱) داخل اوْلگینن منوم صالح بنده‌لریمون جرگه سینه و داخل اوْل گیلن منوم بهشتومه.(الفجر-۲۹-۳۰)
(۲) دؤن ربّینه، اوْ سندن راضی، سن اوْندان راضی. (الفجر ـ ۲۸ -)

میدانه گیروب، مقابلینه گلن مخالفلری سیلاب فنایه وئروب. عاقبت ﴿كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ اِلاَّ وَجْهَهُ﴾[1] مقتضا سینجه روزنامچهٔ حیاتین اجل رقم ﴿كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ﴾[2] ایله مزیّن قیلوب نُسخهٔ حیاتینا خط انقضای مُدّت چکدی رحمةالله علیه.

آندان صونرا جباوةبن حارث متصدّی امر میدان اوْلوب اظهار کمال جلادت و اثبات منتهای شجاعت قیلوب گردباد باد پاییندن مرآت جمعیت اعدایه ژنگ تفرقه بیراقوب، عاقبت ژنک مُستعاری مرآت ذاتیندن صیقل تیغ بدخواهله مرتفع اوْلدی. رحمةالله علیه.

آندان صونرا عمر بن جباوهٔ حارث عرصهٔ میدانی جلوه‌گاه سمند همت قیلوب، عاقبت متوجّه نزهت سرای سرور بقا اوْلدی. رحمة الله علیه.

آندان صونرا اوْن بئش مجاهد نامدار و شجاع خنجر گذار اتفاقلا میدانه گیروب لشگر اعدایه مقابل دوروب عرصهٔ روزگاری صدمات گیر و داریله و غُلغُلهٔ کارزاریله مملو قیلوب، دوشمنلری بیحد و بیشمار درکات سعیره ارسال قیلدوقدان صونرا درجات جنّته انتقال ائتدیلر. رحمة الله علیهم اجمعین.

آندان صونرا محمّد بن مقداد و عبدالله ابن دجانه میدانه گیروب، متعهد رزم اولوب آتش قتال ایله خرمن خاشاك جمعیت بدخواهه فنا صالوب عاقبت مخالفلر هجوم ائتمگین حضرت امام لشگریندن سعد غلام کی، غلام مولای علی ابن ابی طالب ایدی و قیس بن ربیعه و شیث بن سوید و عُمر بن فرط و مُسلم و حمّاد آنلارون حمایتینه متوجّه اوْلوب و اوْل یئدّی اختر سیارهٔ آسمان شجاعت مخالفرون گروه گروه رشتهٔ حیاتلرین قطع ائدندن صونرا وعدهٔ شهادت یئتدوکده

(۱) اللهین ذات پاکیندن باشقا هرنه وار دیر فنا و محو اوْلاندیر. (القصص ـ ۸۸).

(۲) یئریوزونده اوْلان هر جانلی فانی دیر.(اَلرَّحْمَن - ۲۶).

بیر بیرینه متعاقب هشت هشت بابه متوجّه اوْلدیلار. رحمةالله علیهم اجمعین.

شعر:

کیمدور اوْلکیم عرصهٔ دونیایه گلدی، گئتمه‌دی

کیمدور اوْلکیم قصر عؤمرین، چرخ، ویران ائتمه‌دی

القصّه آفتاب عرصهٔ ربع آسمانی قطع ائده‌نه‌دک حضرت امامون متعلقات و منسوباتیندن اللی اوچ فرزانه شربت شهادت ایچوب حضرت امام حسین ایله حضرت زین العابدین دن غیری اوْن طوققوز نفر دلاور عرصهٔ انتظار شهادتده قالمیشدی. آمّا درجهٔ آفتاب بولدوقجا حرارت روز اشتداد بولوب، بیر غایته یئتمیشدی کی، حرکات صرصر سموم مثابهٔ شمشیر آبدار و مدود شعاع آفتاب مشابه سهام برق آثار ایدی.

شعر:

کورهٔ نار ایدی خطیرهٔ خاک

اختر منقل اختر و افلاك

موج اوروب لحظه بحر سراب

تشنه‌یه آرتورردی حسرت آب

فتنه آتشگهی اوْلوب میدان

شعله شمشیر ایدی، شرر پیکان

آتش اورمیشدی عالمه خورشید

عالم اوْلمیشدی سایه‌دن نومید

حضرت امام چون لشگر اعدانون کمال غلظتین و عدم مروتین ملاحظه قیلدی و اکثر صحابین مقتول گؤروب و کندیسی نون و تتمهٔ احبابینون دخی سرانجام لاری نه اوْلاجاغین محقّق بیلدی و اهل بیتینون حدّت هوادت و فوت

احبّادن و تسلیط اعدادن توهُّم و تحسّر و تألُّم چکدوکلرینه مطّلع اوْلدی. آه درد آلود چکوب، دیدهٔ نمدیده‌دن اشک حسرت تؤکوب زبان حالله بو ترنّومی گویا اوْلدی کی.

شعر:

نه دور ای چرخ، اشراری عزیز، اشرافی خوار ائتمک
خلاف اهلین سرافراز، اهل صدقی خاکسار ائتمک
نه دور قیلماق مقدم صادقیندن کاذبین صُبحون
نجومون نحسینی سعدیندن اعلا اعتبار ائتمك
سریر پُر صفای صبحه اورمق شعلهٔ آتش
سرای تنگنای شامی پُر نقش و نگار ائتمك
شرارت جیلوه‌گاهین رفعتِ قدریله گردون سای(۱)
ولایت خاندانین ظُلْم الیسله تار و مار ائتمك
یزیدی کامران مستغرق دریای جمعیّت
حسینی تشنه لب بد عهدلر ظلمیله زار ائتمک

اگر چی استیلای شدائد ضمیر منیرلرینه بیر مقدار تأثیر ائتدی و استیلای نوائبدن خاطر عاطرلرینه فی‌الجمله بیر قدرت یئتدی، آمّا یئنه نسیم توفیق تحمُّلْ جانب ریاض رضای الهیدن حدیقهٔ حُسْن اخلاقینه گُذار ائدوب، سبزهٔ آمالین قطرات باران بشارت ارتفاع قدر ایله سیراب ائدوب و آفتاب تایید توکُّل فلک فیض نامتناهیدن عالم عزّ و اختصاصینه طلوع ائدوب فضای صورت احوالین شعشعهٔ نورِ نویدِ اعتلای شأنیله منوّر قیلوب بو سروش غیبدن بو سرودلا ملهم

---

(۱) بو مصرع، فاروق قورطونجانین یازدیغی کتابدا «شرارت جیلوه‌گاهین رفعت قدریله گرگون سای» یازیلیب.

اوْلدی کی.

شعر:

ای نــــــهال نــــــازپرورد ریـــاض هـــاشمی

نـــازنین طـــبعون بـــلاگـــوْردوکده مـــهموم ائـــیله‌مه

بـــو بـــلا ضـــمنینده‌دور فـــیض کـــمال قـــرب حـــق

بـــو بـــلایه طـــعن ائـدوب، اوْلقـدری مـذموم ائـیله‌مه

اطراف و جوانبده اوْلان اخوان و انسابی تسلیه طـریقیله آیـیتدیلر: «ای هُمای اوج سعادت و شهباز آشیانۀ دؤولت، نه سعادت بوندان افزون اوْلا کـی، وعدۀ ملاقاتِ ارواح مقدّسه انبیا قریب اوْلوب طالب مـطلوبه واصـل اولمـاغا فرصت بولا.

شعر:

هـــــمنشین‌لر قـــیلدیلار عـــزم دیـــار قـــرب حـــق

اوْل وفـــا اهـــلینه اهـــمال ائـــتمه‌یوب یئتمک گـــره‌ك

ائـــتمک اوْلمـــاز تـــیغ رشك ســـبقت احـــبابه صـــبر

تـــیغ اعـــدا ایـــله رفـــع تـــیغ رشک ائـــتمک گـــره‌ك

حضرت امام آنلاری طریق وفاده ثابت قدەم گوْروب دُعا قیلوب متسلّی اولدوقدا اهل بیت زُمره سیندن عبدالله ابن مسلم عقیل اجـازت مـیدان اسـتدعا قیلوب آییتدی:

«ای نور چشم رسالت اجازتِ شریفونله متوجّه روضۀ رضـوان اوْلوب سلامونی مُسلیمه ایلتمک تدارُکینده‌یم، همت دریغ ائتمه». دیو الحاح تمام ایله رخصت حاصل ائدوب میدانه گیروب، جولانلار ائتدی کی، نعل بـاد پـاییندن غبار فلک ثامته یئتدی. اوْل جانبده عُمر بن سعد رؤسای لشگره تنبیه طریقیله

آییتدی: «ای مبارزلر احتیاط تمام ائدون کی، بو جماعت خواص بنی هاشمدندور. حقّا کی، اگر مرکبلرینده جوع وعطشدن آثار ضعف و بدنلرینده تاب حرارت و جزع اطفالدن اضطرابلاری اولماسایدی هر بیریندن بیزوم گیبی یوز لشگر عاجز اوْلوردی. آمّا سیزه معاون اوْلان شمشیر شعلهٔ آفتاب و مظاهرت قیلان ناوک دلدوز حرکات سموم جیگر تابدور». پس اعیان لشگردن قُدامه‌بن قرانه متوجّه اوْلوب آییتدی: «ای قدامه، سن اشجع روزگار سین، بو پهلوان بنی هاشیمه مقابل دوروب شرّینی دفع ائت». قدّامهٔ بی دولت عبدالله صاحب سعادته مقابل دوروب، عبدالله حمله ائتدوکده فرار ائدوب حیله ایله بیر نئچه نوبت تردّد ائتدوکده آخر ده عبدالله تشنه لیکدن سست اوْلدوقدا، بیر گوشه ده قرار دوتوب نیزه‌سین الیندن بیراقدقدا اوْل حرامزاده فرصت بولوب، آنا بیر نیزه حواله قیلدی. عبدالله آنون نیزه‌سین الیندن آلوب بیر ضربله قتل ائدوب، آنون مرکبینه سوار اوْلوب کندو مرکبین قولینه صالوب، متوجّه حرب اوْلدی. لشگرِ مخالیف اوْل حرکتدن متوهّم اوْلوب مقابله‌سینده تأخیر ائتمه‌گین[1]، تنها قالوب، کندوسین لشگر اعدایه اوروب ابن سعدون تحت لواسیندن صالح بن مصری‌یی قتل ائدوب یئنه میدانه مراجعت قیلدوقدا بیر شقی لعین بدبخت مرکبین سقط ائدوب، پیاده قالوب و کثرت جراحتدن نهایت ضعف بولوب، مفضل بن مراحم دئنیلن بیر آلچاقون ضربیله اوْل گؤر به‌گی خلاصهٔ خاندان شهید اوْلدی. رحمةالله علیه.

شعر:

دریغ و درد کی، خورشید آسمان کمال

جفای چرخدن اوج شرفده گؤردی و بال

---

(۱) تأخیر ائتمک ایله.

جهان نظارهٔ حُسنیله خرم اوْلمیشکن

یئتوردی جام اجل نوش ائدوب جهانه ملال

آندان صونرا جعفر بن عقیل میدانه گیروب، بو مضمونلا بیر رجز آغاز ائتدی کی.

شعر:

بنم کی، نقد عقیلم کمین غلام حسین

حقیر باقما بانا ای مخالیف کمین

سرور عالم فانی ده‌گول مُراد بانا

بن و محبّت اولاد سیّدالثقلین

مُدّعاسینجه مخالیفلری قتل ائتدوکدن صونرا آنون دخی سفینهٔ حیاتین تلاطم دریای فتنه گرداب فنایه بیراقدی. رحمةالله علیه.

آندان صونرا عبدالرّحمن بن عقیل مرکب اجتهادی عرصهٔ جهاده سگیردوب، میدانه گیروب، کمال شجاعت گؤسته‌روب، عاقبت عبدالله بن عُروه ضربیله سعادت شهادت بولدی. رحمةالله علیه.

شعر:

فلک ظولملر آشکار ائیله‌دی

زمانه مخالیف مدار ائیله‌دی

جفا اهلینی خُرّم و شادمان

وفا اهلینی خوار و زار ائیله‌دی

اولاد عقیل محرمِ سراپردهٔ شهادت اوْلدوقدان صونرا نوبت شهادت اولاد جعفر طیّاره دوشوب، محمد بن عبدالله حضرت امامون پابوس شریفینه مشرّف اوْلوب، آییتدی: «ای سیمرغِ قافِ قُرب الهی و ای شاهباز آشیانهٔ فیض نامتناهی

اجازت انتقال ائت کی، میدانه گیروب، بو کافر نهاد بدسیرت و مُلحد اعتقاد زشت صورت خارجیلردن مؤمنلرون انتقامون آلوب، ثواب حاصل ائدەم».

القصّه اجازت آلوب، میدانه گیروب، بو مضمونلا بیر رجز آغاز ائتدی کی.

شعر:

للّه الحمد زمان غم و محنت گئتدی

ایچمه‌گه جام شهادت بانا نوبت یئتدی

دین طریقینده شهید اؤلماق ایدی کام دلوم

وئردی کام دلومی دهر بانا رحم ائتدی

منقارِ پیکان آبداله دانه دانه اهل غرور اشکباری صحیفهٔ روی زمیندن گؤتوروب و باران زلالِ تیر و تیغله سُکّان سواحل غفلت و راحت فراغتلرین سیلاب فنایه وئروب عاقبت شهید اوْلدی. رحمةالله علیه.

آندان صونرا محمد بن عوف بن عبدالله قاریندا‌شین مقتول گؤروب، عرق اُخوّت متحرّک اوْلوب، بی‌اختیار اجازتسیز میدانه گیروب، قاریندا‌شی قاتلین قتل ائتدوب، حضرت امامون خدمتینه مراجعت قیلوب آغاز معذرت قیلدی کی، ای ثمرهٔ نهال فتوّت و ای واسطهٔ ایجاد فطرت فراق برادر باعث ترک ادب واقع اوْلوب، اجازتسیز میدانه گیردوم؛ حالا التماس اجازت ائدورەم کی، بقیهٔ حیاتومی صرف ره محبّت قیلام». حضرت امام آنا دُعا قیلوب رُخصت وئردوکده متوجه میدان اوْلوب زلال شمشیر آبدارله گولزارِ مصافی سیراب ائدوب عاقبت متوجّه دارالقرار اوْلدی. رحمةالله علیه.

آندان صونرا عون بن عوف میدانه گیروب خارجیلر جانون مالک نیرانه تسلیم ائتدوکدن صونرا نقد جان نثار ائدوب، کندو دخی متوجّه دارالقرار اوْلدی. رحمةالله علیه.

شعر:

دریـــــغا کـــی، بـــیربیر غـــروب ائـــتدیلر
ســــــراســــــر نــــــجوم ســــپهر وفـــا
گـــــولستانِ اقـــــبال گـــــولبونلری
صـــــینوب اوْلدی ســـــرسبز خـــارجـــفا

حضرت امام حسن اولادلارینون صاواشاگیرمه‌سی

اولاد جعفر طیّار شهادتیندن صونرا نوبتِ شـهادت حـضرت امـام حسـن اولادینه یئتوب عبدالله بـن حسـن کـی، اکـبر اولاد حسـن مـجتبا ایـدی. عـمّ بزرگواریندن اجازت آلوب میدانه گیروب، گروه گروه مُفسدلری سیلاب فنایه وئروردی: تا یوز سکسان مبارزه‌ده‌ک هلاک ائتدی. میدانـینه مـبارز رغـبت ائتمه‌ز اوْلدی. عاقبت الامر خارجیلر بو صلاحی گؤردیلر کـی، بـو نـلار ایـله مصاف ائتمکدن ایسه تحمُّل ائدوب، مصاف ائتمه‌مک اولیٰدور. زیرا بیز تحمُّل ائتدوکجه آنلارا حرارتِ عطش مستولی اوْلوب هلاک ائده‌ر. بو تدبیری توهّمه بهانه ائدوب توقّف ائتدوکده عبداللّهون دریای شجاعتی جوشه گلوب بی‌اختیار کندوسین قلب سپاهه اوروب بالذّات عمر بن سعد لعینه حمله قیلدی، اوْل بدبخت ملعون مقاومت گتورمه‌یوب فرار اختیار ائتدوکده عبدالله بعض مبارزلری قتل ائدوب یئنه میدانه مراجعت ائتدی. بختری بن عُمر شامی، عمر بن سعده آییتدی: «ای امیر، دعـوای ریـاست سـپاه ائـده‌رسن، بـیر مـبارزدن فـرار ائـتمک نـه مناسبدور؟» عمر بن سعد لعین آییتدی: «ای بختری، بن سرعسکرم، بنوم هلاکوم جمیع لشکر هلاکی دور و دخی جان شیریندور عوضی اوْلماز. فی‌الواقع اگـر سنده شجاعت وار ایسه امتحان ائتمک اوْلور. بختری عمر بن سعدون سؤزیندن

غیرت ائدوب، بئش یوز مبارزله عبداللهه مقابل دورا. حضرت امام لشگریندن دخی محمّد بن انس و اسعد بن دوجانه و فیروزان مولای حسین عبداللهون معاونتینه روان اوْلوب، جملهدن مقدّم فیروزان، بختری‌یه مقابل دوروب محاربه‌یه اشتغال ائتدیلر. اثنای کارزار ده عبدالله بن حسن مجتبا اوْل مجاهدلرله اتفاقلا حمله قیلدوقدا اوْل بئش‌یوز نامرد دورد پهلوانه حریف اوْلا بیلمه‌یوب، مغلوب اوْلوب، تفرقه بولدیلار، اوْل مجاهدلر کندولرین قلب سپاهه‌اوردوقدا عمر بن سعد، شیث ربیعه‌یه دخی بئشیوز مبارز همراه ائدوب آنلارون معاونتینه ارسال ائتدی.

القصه بین مبارز دؤرد شهسوار ایله حرب ائدوب، یئنه حریف اوْلابیمه‌یوب، مغلوب اوْلوب مُنهزم اوْلدوقدا عُمر بن سعددن نقلدور کی، دئمیش: «بن فیروزانِ غلامدان اوْلگون بیر شجاعت ملاحظه قیلدوم کی، وصفی احاطهٔ تقریره گیرمز. حقّا کی، اگر هول عطش عنان عزیمتین دوتماسئیدی تمامئ سپاه آنا حریف اوْلابیلمه‌زدی».

روایتدور کی، یوز اوْتوز مبارزی رمحله و یوز ییگریمی یئدّی مبارزی تیغله هلاک ائتمیشدی، آمّا کثرت زخمدن سست اوْلوب، حضرت امام خدمتینه مراجعت ائتمک ایسته دوکده عثمان بن مفضل اوْل مظلومه بیر ضربه اوروب مرکبیندن بیراقدی. آمّا هنوز اوْل مُدبرلریله پیاده جدال ائدوردی. اسعد اوْل حاله واقف اوْلدوقدا حمله قیلوب آنی چیقارماق تدارکینده ایکن بختری غافل بیر ضربه ایله اوروب الیندن نیزه‌سین بیراقدیردی و ازرق بن هاشم اوْل مظلومی شهید ائتدی. رحمةالله علیه.

آمّا عبدالله بن حسن مجتبا شیث بن ربیعه ایله جدال ائدوب، شیث بن ربیعهٔ بدبخت اوْن یئدّی زخم اوْل مظلومه اوروب، هر زخمدن بیر چشمهٔ خونابه

روان ایدی. اوْل زخملردن مضطرب اوْلمایوب شیث بن ربیعه‌نون صف سپاهین چاک ائدوب، اسعد و فیروزان معرکه‌سینه گلوب، گـؤردی کـی، اسـعد شـهید اوْلموش و فیروزان مجروح و پیاده خاک مذلّتده دوشمیش، بـخترینون صـف سپاهین متفرّق ائدوب، فیروزانی آلوب، اصحابینه گتورمکده ایکن مرکبی کثرت زخمدن بی‌طاقت اوْلوب، حرکتدن قالوب، ناچار پیاده اوْلدی. عَوْنِ عـلی اوْل حاله واقف اوْلدوقدا عبداللهه بیر جنیبت یئتوروب، عبدالله اوْل مرکبه بینوب. و فیروزان پیاده گلورکن حقّه واصل اوْلدی. رحمةالله علیه.

آمّا عبدالله بن حسن مجتبا فیروزان مفارقتیندن غایتده متألّم اوْلوب دست توکّل **حَبْلِ الْمَتینْ حَسْبیَ**[1]**اَللّه** استوار قیلوب و حِصن **﴿وَمَا تَوفیقیِ**[2] **اِلاَّ بِاللّه﴾** متحصّن اوْلوب، آهنگ میدان ائتدی آمّا توهم شمشیر آبدار اوْل غایته یئتدی کی، آفتاب شعلهٔ تیغیندن مخالف‌لرون مرغ روحلاری خفّاش‌وار هراسان اوْلوب مقابله گلمز اوْلدی و پرتو مهتاب طلعتینه اوْل مصروعلردن مقابله ممکن اوْلماز اوْلدی. عمر بن سعد مبالغه تماملا یوسف بن حجاری آنون میدانینا ارسال ائدوب، یوسف بن حجار اوْل شهزاده‌نون الیندن شربتِ فنا تجرُّع قیلدی و آنا متعاقب طـارق بـن عبدالله هم اوْل شربتدن نصیب آلدی، آنا متعاقب بدره‌كِ پلید گـلوب هـم اوْل ساغردن متجرُّع اوْلدی. آخرالامر شهزاده‌نون و هم تیغی ابواب توجّهِ اعدایـی مسدود ائدوب بالضروری کندوسینی اوْل لشگر بیکرانه اوروب اون ایکی مبارز دخی ییقوب، حضرت امام خدمتینه مراجعت قیلوب، نعره اوردی کی: «ای عمّ بزرگوار، العطش العطش» حضرت امام بویوردی کی: «ای نور دیده و ای سیّد بزرگوار صبر ائیله کی زلال کوثردن روح روانون سیراب اوْلور».

---

(۱) آلله بانایئتر.

(۲) بنیم موفقیتیم آنجاق آلله ایله‌دور.

عبدالله بن حسن مجتبا اوْل بشارت ایله یئنه میدانه گیروب بو نوبت عمربن سعد بئش بین بدبختی آنون قتالینه مقرّر قیلوب اوْل شیر بیشۀ ولایتی اوْرتایا آلوب، هر جانبدن هجوم ائیله‌دیلر لاجرم کثرت جراحتدن اعضای شریفی غرق خون اوْلوب و بنای وجودی زخملردن رخنه‌لر بولوب حضرت عباس بن علی و عون بن علی اوْل بئش بین نامردلره حمله قیلوب، عبدالهی آنلارون آراسیندان آلوب، گتوره‌رکن مهال[1] بیر ضرب اوروب شهید ائتدی. رحمةالله علیه.

عبّاس بن علی صاعقه مثال اوْل پلید گُمراهون خرمن عؤمرونه آتش فنا اوروب، هلاک ائتدی. حمزةبن مهال کی، آنون نطفۀ نامقبولی ایدی، عبّاسه حمله قیلوب عون بن علی آنون شرّون عبّاسدن دفع ائدوب، اتّفاقلا عبدالّلهی گؤتوروب، اهل بیتون حضورینه گتوردیلر. مطهّرات اهل بیت حجرۀ طهارت سیلاب اشکله اعضای شریفین خاك وخوندان پاك ائدوب عزاسینه مشغول اوْلدیلار. ﴿اِنَّا لِلّٰه وَ اِنَّا اِلَیْه رَاجِعوُنْ﴾.

شعر:

آه کیم دؤوران امل قصرینی ویران ائیله‌دی

اهلِ اومّیدی اسیر دام حرمان ائیله‌دی

باد بیداد خزان گولزار عصمت گوللرین

گؤسته‌روب آفت، آچیلماقدان پشیمان ائیله‌دی نسخۀ

اسلامدن شیرازه آچدی روزگار

عرصۀ عالمده اؤوراقین پریشان ائیله‌دی

---

(۱) بو آد، فضولی عصری الیازمادا «مهال بن طینه» ودؤقتور شیما گونگؤرون کتابیندا «مهال بن ظاهر» گلیب.

«حضرت قاسم بن حسن»ون میدانه گلمه‌سی

حضرت قاسم بن حسن مجتبا کی، سپهر صباحتده بیر آفتاب ایدی و بوستان لطافتدن بیر لالۀ نورستۀ سیراب، ایدی، عبدالله بن حسن مجتبانون اوْل حالتین ملاحظه قیلدوقدا فضای عالم نرگس شهلاسینه تار اوْلوب دل بیقرار و نهایت غیرتدن پُر اضطراب اوْلمغین سلطان کربلانون رکاب همایونینه یوز سوروب، آییتدی: «ای عمّ بزرگوار و ای خداوند عالیمقدار رخصت وئرکی، بو فاجرلردن انتقام آلماغا میدانه گیره‌م و زبان سنان و سنان زبانلا اهل ضلالتین جوابین وئره‌م». اوْل شهریار کامکارون عزیمتین ملاحظه قیلدوقدا بیر طرفدن خواتین حرمسرای نبوّت دامن اقتدارینه دست تظلُّمْ اوروب فریاده گلدیلر کی: «ای گولدستۀ نوبهار فضیلت سندن رایحۀ حُسْن حسن مجتبا گلور، فراقونا تحمُّل اوْلینماز». و بیر طرفدن حضرت امام حُسین طریق توجُّهین مسدود ائدوب، آییتدی: «ای شمسۀ ایوان سیادت، برادرِ ارشدوم ذکری سنونله احیا اوْلور سانا بدل بولینماز.

شعر:

دوایِ دردِ فراقِ حسن بانا سنسن
سنون توجّهونه خاطروم رضا وئرمز
گورور عدو ستمین کیم کی، بو مصافه گیره‌ر
مُروّتوم سانا مُطلق ستم روا گؤرمز

روایتدور کی شهزاد قاسم هئچ وجهله رخصت میدان بولمیوب، غایتده متألّم اولمغین خاطر شریفینه یئتدی کی، حضرت امام حسن عالم فانیندن رحلت ائتدوکده بیر تعویذ یازوب، بازوی مبارکینه باغلایوب، وصیت ائتمیشدی کی: «ای قاسم، کمال ملالت بولدوقدا بو تعویذی آچوب، اوْقویوب، مضمونیله عمل

ائده‌سین». کمال اندوهی مستلزم مطالعۀ تعویذ اوْلوب، اوْل تعویذی بیر خلوت یئرده آچوب اوْقویوب گـؤردی یـازیلمیش کـی: «ای قـاسم سـانا وصـیّتوم بودورکی، حضرت حسین دشت کربلاده بلایه گرفتار اولدوقدا زینهار و زینهار آنا نقدجان نثار ائـتمکده تـقصیر ائـتمیه‌سن و هـیچ بـهانه ایـله طـریق تـعلل طوتمیه‌سن.

شعر:

بـــودور ای نـطفۀ پـاکـیزه وصـیّت سـانا کـیم
نـقد جـان صـرف قـیلوب کسب سـعادت قـیله‌سین
لذّت عُـــمْر ســـنی قـــیلمایا غـــافل حـــقدن
کـــندونی قـــابل اقـــبال شـــهادت بـــیله‌سین

شهزاده قاسم اوْل تعویذی حضرت حسینه گؤسته‌روب، اجازت مـیدان ایسته‌دوکده حضرت امـام آیـیتدی: «ای نـور دیـده وای سـیّد بـرگُزیده اوْل حضرتون بانا دخی بیر وصیّتی اوْلمیشدور آمّا وفاسینا دؤوران مساعد اوْلمادی و انجامینه فلک معاونت قـیلمادی». پس قـاسمون الیـن دوتـوب حـرمسرای عصمتینه گیروب عون علی و عبّاس علی یی حاضر ائدوب خواتین حرمسرایه امر ائتدی کی، قاسیمون نامزدی (۳۴۲) اوْلان شهزاده‌یه عروسانه زینت وئروب گتوردیلر. حضرت حسین اوْل صالحه‌نون الینی قاسیمون الینه وئروب آییتدی: «ای راحت دل، حضرت امام حسن وصیّتی مقتضاسینجه بو امانتی سانا تسلیم ائتدوم. عروس نامراد شهزاده قـاسیمه تسـلیم اوْلیـندوقدا حـضرت امـام اوْل حرمسرادن چیقوب متوجّه میدان اوْلدی. قـاسم ابـن امـام حسـن اوْل غُـنْچۀ علوینون چمن رخسارینه حیران اوْلوب، متفکر ایکن لشگر مخالیفندن صـدای «هل من مبارز سمع مبارکینه ایروشدی. بی‌اختیار ترک خلوت قیلوب، عزیمت

میدان ائتمک تدارُکینده ایکن مطهّرات خاندان عصمت دست تضرع دامن پاکینه اوروب، تضرُّع ائتدیلر کی: «ای شمع شبستان سعادت وای غنچهٔ گولبون سیادت، بو امانتون کیمه تسلیم ائدوب، گئدورسن». قاسم مظلوم آب دیده روان ائدوب، آییتدی: «ای ریاحین گولزار عصمت وای نجوم سپهر عفّت غلبهٔ لشگر دوشمن امام حسینه مقابلدور، نه رواکی، بن سروره مایل اوْلام واستیلای اعدا لشگر اسلامه حاصیلدور؛ نه مناسب کی، بن ساکن خلوتسرای عشرت اوْلوب تغافُل قیلام، بنوم وعده تزویجوم قیامته دوشدی معذور طوتون.

شعر:

زمانه بیرگول ائتدی سروه پیوند

ولی سرو اولمادی گول بیرله خرسند

آرایه صالدی فرقت احتراقین

آنا گؤستردی اوْل سروین فراقین

فلک هر رشته‌یه چکدی ایکی دُرْ

کسوب اوْل رشته‌یی تیغ تغیُّر

براقدی بیربیریندن دُرلری‌دور

قضا بو امره دورگویا کی، مأمور

عروس نامُراد پردهٔ حجابه برق آه حسرتله آتش اوروب، فغان ائتدی کی: «ای مخدومزاده قیامت گونی سانا نه مقامدا طالب اوْلایم و نه علامتله سنی بولایم؟» قاسم آییتدی: «ای گول ناشکفته او ای گؤوهر ناسفته، بنی عرصهٔ قیامتده خدمت اجدادومده جامهٔ چاك و دیدهٔ نمناکله بولماق اوْلور». پس عروسه وداع ائدوب متوجّه میدان اوْلدی. اهل بیتدن غریو و غلغله قُبّهٔ افلاکه چیقوب، حضرت امام گؤردی کی، قاسم متوجّه درجهٔ شهادتدور، گول گیبی

گریبانین چاك ائدوب، لباسینا کفن ترکیبین وئروب، کندو تیغین بئلینه باغلایوب، میدانه گؤنده‌ردی. قاسم میدانه گیروب، جولان ائدوب، بو مضمونلا بیر رجز آغاز ائتدی:

شعر:

بنم گولِ چمن صدق قاسم ابن حسن

کی، نقد جان قیلوبام نذرِ خاكِ پایِ حُسین

مقیم کویِ وفایم، مسافرِ رهِ حق

مطیعِ امرِ حسن، طالبِ رضایِ حُسین

لشگر اعدایه حمله قیلوب مقابلینه گلن حرامزاده‌لری هلاك ائدوب، دریای سپاهه غوطه اوردی و قلب سپاهده عُمر بن سعده مقابل دوردی و صلابت صوتله نعره اوردی ندا یئتوردی کی: «ای جفاکار تیره روزگار، بونجا مؤمنلری شهید ائتدون، وقت اوْلمادیمی کی، استغفار ائدوب، بو عملدن پشیمان اوْلاسن؟» ابن سعد آییتدی: «ای بزرگزاده وقت اوْلمادیمی کی، سیز دخی بو طغیانی ترک ائده‌سیز و یزیدون بیعتین قبول ائده‌سیز؟»

قاسم آییتدی: «ای شقی طغیان بودورکی، آب فرات جمیع مخلوقاته مباح ایکن ائولاد رسوله دریغ ائده‌رسن. آیا عطش صحرای قیامت خاطرونه یئتمزمی و وعد و وعید کلام منزل دل سنگینونه اثر ائتمزمی؟» عمر بن سعد اوْل کلماتی استماع ائتدوکده مُلزم اوْلوب، لشگرینه یوز دوتوب، آییتدی: «ای مبارزلر بو شهسوار یگانه و شجاعِ فرزانه قاسم ابن حسن مجتبا دورکی، شیوهٔ شجاعت آنا ارثله یئتمیشدور وَ آیین رزم آنا ابا و اجداددن انتقال ائتمیشدور. روزِ رزم خنجر آبداره محبوبلر ناوک مژگانیندن زیاده میل ائده‌ر و هنگام حرب نیزهٔ اژدها نموداره صنملر قامتیندن. فزون توجّه قیلور.

شعر:

بـــــودور اوْل نـــــقد حـــــیدر کــــرّار
کـــی، چکـــوب تـــیغ، ائـــدنده قـــصد قـــتال

رشکـــــدن خـــــنجرینی داشـــه چـــالار
لمـــــعهٔ بـــــرق آفـــــتاب مـــــثال

طـــــائر تـــــیرتیز پـــــروازی
مـــیل صـــید ائـــیله‌سه آچـــوب پـــروبال

آنـــــا ائـــــیلر هـــوای وصـــل طـــوتوب
مُـــــرغ روح مـــــخالف اســـــتقبال

حقّا کی، اهل آسمان و زمین بیر بیر محاربه‌سینه قدرت بولمازلا و ابطال مشرق و مغرب یکان یکان دفعینه قادر اولمازلار. صلاح اوْلدور کـی، جـمیع لشگر اتّفاقله آنا متوجّه اوْلوب تمکین جدال وئرمه‌یوب، کثرت تیغ و تیر و نیزه ایله هر طرف اعضاسین مجروح ائدوب و صدماتِ آوازِ کوس و نای و نفیرله هر جانبدن مرغ روحینی سراسیمه قیلاسیز، شایدکی، بو تدبیرله آنا غالب اوْلاسیز».

قاسمِ مظلوم بو واقعه‌دن بی‌خبر ایکن اوْل گروهِ جفاکار، پیاده و سـوار خاشاك نیزه و ناوکله سیلاب وار اوْل سرو بلند اقتداره مـتوجّه اوْلوب، آرایـه آلوب، بنیاد جدال و تیر باران ائتدیلر، قاسم بـن حسـن اوْل غـلودن انـدیشه قیلمایوب، بیر حمله‌ایله اوْل جمعی پریشان ائتدی. عمر بن سعد، ارزق شامی یه کی، سپهسالار شام ایدی، تیغ طعنه اوروب، آییتدی: «ای پـهلوانِ شـام، سـن منظور انظار عواطفِ یزیدسن، بونون گیبی هنگامه ایـچون نـه مـانعدور کـی، چیقوب بو مبارزون فتنه‌سین رفـع ائـتمیه‌سین؟» ازرقِ شـامی تکـبُّر طـریقیله آییتدی: «ای ابن سعد بنی جماعت عرب بین مبارزه مقابل دوتارلار، نه مناسب

دورکی، بیر طفله مقابل دوروب، ناموسومه شکست وئرەم؟» عمر بن سعد آییتدی: «ای نادان، بو نبیرهٔ حضرت مصطفی و مرتضادور بو نقد حسن مجتبا دور. حقّا کی، اگر اثر تعطشدن طبع نازکی مُنزجر اوْلوب انحراف مزاج بولماسئیدی و نهال ناز پرورد طبیعتی تشنه‌لیکدن پژمرده اوْلماسئیدی، بو سپاهلا مصاف ائتمک آنا عاردور». ازرق آییتدی: «چون مبالغه قیلورسان؛ دؤرت اوْغلوم وار، هر بیری بیر نادرهٔ روزگار؛ بیرینه امر ائده‌یم آنی دوتوب گتورسون». پس اوْل بدبخت اکبرِ اولادینا کُنیت وئروب، میدانه روان ائتدوکده، اوْل حرامزاده زینت تماملە قاسمە مقابل دوروب حمله ائتدوکده، قاسم آنون طعنین ردّ ائدوب اوْل ملعونی بیر ضربله مرکبینده‌ن ییقوب، کاکولیندن دوتوب بیر زامان الینده گزدوروب، اعضاسینی صیندیروب، مبارز ایسته دوکده، ایکینجی اوْغلی میدانه گیروب، شهزاده الینده هلاک اوْلوب، اوچینجی اوْغلی میدانه گیروب، اوْل شهباز آشیان شجاعت ضربیله آنلارا ملحق اوْلدی. دؤردینجی اوْغلی میدانه گیردوکده اوْل شهسوار میدان مهابت آنی دخی بیر ضربله دوزخه گؤنده‌ردی. ازرق لعین غضبناک اوْلوب صلابت تماملە میدانه گیردوکده شهزاده‌یه زبان درازلیق ائدوب، ناسزالر دئدی. شهزاده آییتدی: «ای ازرق، بو اضطراب اوغلانلارون فراقیندان ایسه بو دردون درمانی الیمده‌دور». حضرت امام، ازرق ملعونی میداندا گؤروب، اضطراب پیدا قیلدی؛ زیرا اوْل حرامزاده شجاعتده شهرهٔ دؤوران ایدی و شهزاده هم نورسیده و هم تشنه جیگر و هم تعبناک و هم نگران. دست نیاز درگاه بی‌نیازه آچوب دُعایه مشغول اوْلدی.

القصّه ازرق بدبخت، قاسم صاحب سعادته حمله‌لر قیلوب و شهزاده آنون حمله‌لرین رد ائدوب، معاملهٔ جدال آرالاریندا چوق زامان اشتداد بولوب،

عاقبت نسیم نصرت شهزاده جانبیندن متحرّک اوْلوب، اوْل ظالیمون دفعینه فرصت بولوب، بیر تیغله مرکبیندن بیراقوب، باشین کسوب مرکبیندن جنیت جنیبت قیلوب، حضرت امام حضورینه مراجعت قیلدی و زبان حالله بو ترنُّمی گویا اوْلدی:

شعر:

ای رکاب رخش اقبالون هلال اوج دین

نقش نعل مرکبون محرابِ ارباب یقین

اقتدای شرعدور فرمانونا اوْلماق مطیع

اصل ایماندور سنی بیلمک امیرالمؤمنین

یا امیرالمؤمنین نیران تعطُّش شبستان وجودومه احتراق تزلزل بیراقماقدادور ونائرهٔ قحط آب جانومه قصد ائدوب، جیگروم یاقمادادور؛ هر نئجه کی، ساقی دؤوراندان تسکین حرارت قیلماغا بیر قطره صو ایسته‌ره‌م، تسکین حرارتومی گاه گؤزومدن آقان سیلاب اشک روانه حواله قیلوب و گاه زخملردن روان اوْلان چشمه چشمه قانه اشارت ائیلر و گاه زلال تیغ اعدایه رجوع ائده‌ر؛ آیا بو نه حکمتدور؟»

شعر:

شاهد ذوق و طرب رخسارینه ای چرخ‌دون

بی‌توقف پردهٔ فوت و فنا چکمک نه‌دور؟

بیر ایچوم صو وئرمه‌دن تشنه جیگرلر قصدینه

خنجر بیداد و شمشیر جفا چکحمک نه‌دور؟

حضرت امام اوْل مظلومه مژدهٔ شربت شهادت بیرله تسکین وئروب آییتدی: «ای قاسم، بیر دخی دؤولت دیدار غنیمتدور، حرمسرایه واروب، اهل

بیتله رسم مواعده تازه قیل شهزاده قاسم متوجّه حضور اهل بیت اوْلوب، عروس شبستان عصمت پردەسرادن چیقوب، دؤولت پابوسینه مشرّف اوْلوب، نوحەلر قیلوب، گریەیه آغاز ائتدی. شهزاده آنا تسلّی وئروب یئنه میدانه مراجعت قیلدی. آمّا مَوْقدِ ضمیریندە نارمحبّت بغایت مشتعل و ضمیر مُنیری تأمُّل کیفیت عواقب اموره مشتغال اوْلوب دئردی.

شعر:

نەدور ای چرخ ظالیم یاری یاریندان جدا قیلماق

مراد اهلین اسیر دام بیداد بلا قیلماق

چو لازمدور سانا قیلماق جدا هر یاری یاریندان

چکوب زحمت نه لازم بیر بیریله آشنا قیلماق

القصّه اوْل شهزادۀ کامل هزار هزار اندوهلا میدانه گیردوکده، نظر مبارکی عبیداللّه زیاد علیه اللعنەنون رایت نحوست آیتینه دوشوب، همّتی آنون دفعینه مصروف ائدوب قلب سپاهه متوجّه اوْلدی. پیادەلر شهزادەنون منعینه اقدام ائدوب، اوْل حضرت پیادەلره مشغول ایکن شیث بن نخعی ملعون کتف مبارکینه بیر نیزه حواله قیلوب، اوْل شهسوار معکرکۀ شجاعتی مرکبیندن براقدی. اوْل حضرتون بیگیرمی یئدّی زخمی اوْلوب هر بیریندن چشمه چشمه قانلار روان اولماغین ضعف غالب اوْلمیشدی. مغلوب اوْلوب مرکبیندن جدا اوْلدوقدا نعرەاوردی کی، **یا عمّاه ادرکنی!**

حضرت امام اوْل صدادن متأثر اوْلوب مرکب مجاهدت میدانه صالوب، صفلر صیندیروب، گؤردی کی، اوْل سرو ریاض مکرمت آلودۀ خاک و خون اوْلوب شیث بن ربیعه اوزەرینه مسلط اوْلمیش سرمبارکین بدن لطیفیندن جدا قیلماق ایستر. حضرت امام بیر ضربله اوْل پلیدی شهزادەنون اوزەریندن دور

ائدوب اوْل شهیدی گؤتوروب خیمه گاهه یئتوردی کی، هنوز جانیندان بیر رمق باقی ایدی. اهل بیت قاسم اوزه‌رینه جمع اوْلوب نوحه و فعان ائتدوکده آنلارون صداسیندان بیر نوبت نرگیس شهلاسین آچوب، گول گیبی تبسُّم ائدوب گولشن جنانه عزم ائتدی. رحمة‌الله علیه.

شعر:

رحـــمت اول اهـــل دللـــره کـــیم اخـــتیارلا

رغـــبت بـــو کـــارگاه فـــنادن گـــوتوردیلر

بـــئل بـــاغلایوب طـــریق مـــحبّتده مـــردوار

هـــر دعـــوی ائـــتدیلرسه، یـــئرینه یـــئتوردیلر

ایکینجی فصیل

حضرت امام حسین و اهل بیت شهادتلرین بیان ائده‌ر

منشیء احکام کارگاه قدرت و مملیء ارقام صحایف حکمت کی، بدایت فطرتده ﴿إِنَّ الْإِنْسانَ لَفِي خُسْرٍ﴾ عبارتیله صحیفهٔ احوال انسانه رقم حکم خسران یوریتمیش و زمرهٔ خواص بارگاه قربین استثنای ﴿إِلاَّ الَّذين آمَنوُ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ﴾(۳۴۳) اشارتیله اوْل جُمله‌دن مفروز ائتمیش امّا مضمون ﴿إِنَّ وَعْدَ اللّهِ حَقٌّ وَلٰكِنّ اَكْثَرَهُمْ لاَيَعْلَمُونَ﴾(۳۴۴) کثرت اعداسینا بیر بُرهان‌دور قاطع و مفهوم ﴿وَقَليلٌ مِنْ عِبَادِيَ الشَّكُور﴾(۳۴۵) قلّت احباسینه بیر بیاندور. واقع ظاهراً کثرت ارباب ضلالت وقلت اصحاب هدایته وسیله اوْلدورکی، طبیعت بشر اصل فطرتده مایل راحتدور و قبول احکام شرعیّه متضمّن اصناف مشقتدور.

شعر:

راحت ایستر طبع و محنتدور عبادت سربسر

ترک راحت رغبت محنت قیلان ممتاز اوْلور

بو سببدندورکی، کفر آسان اوْلوب اسلام صعب

عـرصهٔ عـالمده مُـلحدچوق مـوحّد آزاوْلور

فی الواقع بو مضمونه بیر شـاهد صـادقدور واقـعهٔ کـربلا و بـیر بـرهان موافقدور وقوع کثرت سپاه یزید وقلت زمرهٔ شهدا رحمةاله علیهم. زیـرا کـی، ییگیرمی بین جفاکار یئتمیش ایکی لب تشـنهٔ دلفکـاره مـقابل دورمـیشدی و صرصر طغیانِ ستم پردهٔ آذرمی آرادان گؤتورمیشدی. بیر طرفدن جمیع اصناف عُدوان صورت جمعیت بولوب و بیرجانبدن سـلسلهٔ جـمعیّت ایـمان مـتحرک اوْلوب نه گروه مخالیفدن طریق مروت آثاری هویدا ایدی و نه زمرهٔ شـهداده قادعهٔ تنزّل و مُدارا نموداری پیدا. اگر چی عالمِ صورتده زامان زامان مجاهدلر اکسیلوب مخالیفلر زیاده اوْلماقدا آمّـا عـالم مـعنیده مـخالیفلر تـنزُّل بـولوب مجاهدلر کمال رفعت بولماقدا ایدی.

شعر:

مـمکن اوْلمـازکی، اوْلا عـالمده	*اهل بطلانه اهـل حـق مـغلوب*
اهل حق قاتل اوْلساگر مـقتول	*ظفری عقل آنا قـیلور مـنسوب*
قـتلدن اوْلدور اثـیلهیین اکـراه	*کی، شهادت دئگول آنا مطلوب*

هر آیینه حضرت امام حسین لشگرینون امواتینه مـضمون ﴿**فَـرِيقٌ فِـي الْجَنَّه**﴾(۳۴۶) طغرای مثال حال و مژدهٔ ﴿**إِنَّ الْأَبْرَارَ لَفِي نَعِيمٍ**﴾(۳۴۷) موجب فراغ بال اوْلوب سُکّان ریاض رضـوانـدان ﴿**سَـلَامٌ عَـلَيْكُمْ بِـمَا صَـبَرْتُمْ فَـنِعْمَ عُـقْبَى الدَّارِ**﴾(۳۴۸) تنهیهٔ قدوم اوْلماقدا ایدی.

شعر:

نقدجان صرف ره جانان ائدهن صاحب نـظر

عشق میدانیندا سرخـیل صـف عشّـاق اوْلور

مـــنزل مـقصوده‌دور قـید تـعلّق سـدّ راه

رتـبۀ تـرک تـعلق احسـن اخـلاق اوْلور

و مخالیف سپاهون قُتلاسینه مفهوم ﴿وَفَرِيقٌ فِي السَّعِيرِ﴾(۳۴۹) طراز نـامۀ اعمال اوْلوب. تهدید ﴿إِنَّ الْفُجَّارَ لَفِي جَحِيمٍ﴾(۳۵۰) اهتزار و اختلال وئروب مقید سلاسل صلابت قیلماقدا ایدی.

شعر:

قـید جـمعیت اسـباب گـرفتاری اوْلان

سیر گولزار جنان ائتمه‌گه فرصت بولماز

ذوُوق دونیا ایله ضایع کنچوره‌ن اوقـاتین

شـرف رتـبۀ تـوفیق سـعادت بـولماز

بی‌تکلّف عرصۀ کربلا میدان امتیاز حقّ و باطلدور و طریق حصول کماله اشرف منازل و مراحلدور.

شعر:

کربلادن حاصل ائتمیشلر عُلُوّ مـنزلت

ذلّت و عزتده اهـل ظـلم و اربـاب وفـا

نـردبان بـام رفـعتدور تأمّـل ائـیله‌سن

نقش موج ریگ صحرای شریف کربلا

حقّا کی، عرصۀ کربلانون اخبار جیگرسوزی آندان زیاده‌دورکی، احاطۀ امکان تقریره گیره و احوال شهدانون حکایت غم اندوزی آندان افزوندورکی، قلم شکسته زبان آنا صورت تحریر وئره.

شعر:

ائیله‌یوب هر ییل جمیع اهـل عـالم اتّـفاق

شـرح ائـده‌رلر مـاجرای کـربلا اخـبارینی

نه توکنمه‌ز قصّه‌دور کیم هرگزآخر اوْلمادی

شرحی عاجز ائیله‌دی اهل جهانون وارینی

معرکه آرای میدان کلام و انجمن پیرای محفل اخیار و اعلام تتمّهٔ احوال کربلادن بو طریقله خبر وئرمیش و شهدانون انجام حالین بو طرزایله بیانه گتورمیش کی، حضرت امام زاده قاسم بن حسن مجتبا سعادتله داخل **﴿اَصْحابُ الْجَنَّةِ هُمُ الْفائِزُونَ﴾** (۳۵۱) اوْلوب متوجّه عالم بقا اوْلدوقدان صونرا ابوبکر بن علیّ مرتضا کمر عزیمت شهادت میان جانه استوار قیلوب کمال تضرُّعْله حضرت سلطان کربلادن اجازت میدان التماس ائتدوکده حضرت امام حسین نرگس شهلادن گول رخسارینه اشک لاله‌گون روان ائدوب آییتدی: «ای غُنچه گولبون امامت و ای شکوفهٔ باغ رحمت، بو تمنّا قیلدوغون میدان بلا عرصهٔ فنادور. بو عرصه‌یه قدم باصان مراجعت قیلمادی و بو میدانه گئده‌ن گئرو گلمه‌دی. نه اومّیدله سانا رخصت وئره‌یم ونه وجهله مفارقتون روا گؤره‌یم؟».

اوْل سرور حمیده مناقب و اوْل نقد علی بن ابی‌طالب رکاب هُمایونینه یوز سوروب، آییتدی: «ای پادشاه مسند عزّ و تمکین و ای شهریار ولایتِ دؤولت و دین تحت لوای نُصرتوندن هر مبارز کی، میدانه گیروب شهد شهادت ایچدوکجه بنوم دریای شؤوقوم تموجّه گلوب و تعطّوشوم زُلال ملاقات مصطفی و مرتضایه زیاده اوْلوب سبقت ائدنلرون رشکیندن هلاك. اولدم نوْلا اگر کمال مرحمتودندن رضا حاصل ائدوب، بن دخی نقد جان بذل ائدوب، بو میدانده مرادُمْ حاصل ائدەم.

شعر:

جان تماشای ریاض رحمت ائیلر آرزو

دل صفای بزمگاه جنّت ائیلر آرزو

اولدی باغروم برق افراط حرارتدن کباب

سلسبیل روضه‌دن بیر شربت ائیلر آرزو

الحاح تماملا اجازت حاصل ائدوب، متوجّه میدان اوْلوب، بو مضمونلا بیر رجز آغاز ائتدی کی.

شعر:

بنم نقد سلطان دولدول سوار

شه قنبر و صاحب ذوالفقار

بنم اختر آسمان شرف

ابوبکر بن حیدر نامدار

بنم چاکر نور چشم بتول

حسین علی سرور کامکار

بحمدالله اولدور اماموم بنوم

آنون طاعتین قیلمیشام اختیار

مُرادوم بودورکیم رضاسین بولوب

آنا ائیله‌یم نقد جانوم نثار

و مبارزانه جولانلار قیلوب و رفعت اقتدا ابا و اجدالا مباهاتلر ائدوب و سمند صبا رفتارین تحرُّکه صالوب و تیغ صاعقه کرداورن الینه آلوب اندك زماندا یوزقیرق مُبارز گُمْراهی مسافر راه عدم قیلدی و ییگیرمی یئدّی زخم مُهْلِک اعضای شریفینه واصل اوْلدی. آخرالامر عبیدالله بن عُتبه ضربیله دار دونیادن دار عُقبایه انتقال ائتدی. رحمة الله علیه.

شعر:

دارالسلام جلوه گهین اختیار ائدوب

پیوندی کسدی رشتهٔ قید زمانه‌دن

میل فضای روضهٔ ملک بقا قیلوب

شهباز روحی اوچدی بوتنگ آشیانه‌دن

آندان صونرا عمر بن علی متصدّی امر حرب اوْلوب، صمصام انتقاملا لشگر یزیدون رایت استقلالینه اهتزاز بیراقوب، کمال شجاعتله مبارزلر ییقوب عاقبت الامر شربت شهادت نوش ائتدی. رحمةالله علیه. «بیر روایت دخی اوْلدور کی اوْل حضرت کربلا واقعه‌سینه حاضر اوْلمادی. آمّا اصّح اقوال اوْلدور کی، حاضر اوْلوب شهید اوْلدی».

آندان صونرا عثمان بن علی مرتضی مباشر ترویج عرصهٔ رزم اوْلوب سلطان کربلانون اجازت شریفیله میدانه گیروب، بو مضمونلا بیر رجز آغاز ائتدی.

قطعه:

من گوُوهر معدنِ وفایم

عثمانِ علیِّ مرتضایم

تاج سر اهل عالمم لیک

خاک ره شاه کربلایم

ترک ائیله میشم فنا مقامین

من طالب دوْولت بقایم

اوْل وارث شجاعت حیدر و رشحهٔ زلال ساقی کوثر علی وار جنگلر ائدوب و حیدرانه مصافلر قیلوب بیکران مخالیفلر هلاک ائتدوکدن صونرا سنان بن یزید ابطحی ضربیله شهید اوْلوب شمع حیاتی شبستان بدنده انطفاء بولدی.رحمةاللّه علیه.

شعر:

هر شهید گوءسته روب جنّتده دوءوران منزیلین

آلدی اوْل منزل تمنّا سینده گوءنلوندن قرار

عصمت اشجارین فضای روضه ده غـرص ائـتمه‌گـه

خـــاکـــدان دهـردن بـیربیر قـوپاردی روزگـار

آندان «اوندان» صونرا عَوْن بن علی، کی، صورتله احسن ارباب جـمال و سیرتله اکمل اصحاب کمال ایدی. حضرت امامون رکاب سعادت انتسابینه روی تضرع سوروب آییتدی.

قطعه:

ای فـــضای روضــــهٔ قُـــربون بـهشت جــاودان

پـــادشاه دیـن و دولت سـن، امـام انس و جـان

اخـــتیار خـــدمتون مـــصباح ابـــواب نـجات

انـــقیاد طـــاعتون مـــفتاح ابـــواب جـــنان

اداىِ ثنان صونرا عرض ائتدی کی: «ای پرده‌گُشای بارگاه **﴿اِنّی اَعْلَمُ مَالاَ تَعْلَمُونَ﴾**[1] و ای عارف اسرار **﴿نٓ وَالْقَلَمِ وَمَا یَسْطُرُوْنَ﴾** اجازت میدان التـفات ائت کی، عرصهٔ هیجاده هنوز سنون رایت ظفر آیتون سایه گُستر ایکن و نـظر التفاتون عالم ظاهرده بنده ، پرور ایکن ظلّ مرحمتونده و اصل درجهٔ شـهادت اوْلام، زیرا مرادوم بودورکی، دیـوان حشـرده شـهادتونله شـهادتومی اثـبات قیلام».الحاصله اجازت آلدوقدا آییتدی: «یا امام، بیر تدبیر ائتمیشم». حضرت امام آییتدی: «اوْل تدبیر نه دور؟» عَوْن آییتدی: «یا امام، بو لشگر بی نهایتندور، بونلار ایله بیربیر محاربه ائتمک بیزه صرفه ائتمز؛ زیرا اگر تعرّضی گوءرمه‌یوب ایشوموز مجرّد «آنجاق» تیغ ائدوب قتل ائتمک اوْلسا امتداد طول عمروموز بو لشگرون نهایتینه یئتمز. صلاحوم اوْلدورکی، ابتدای توجّهده قلب لشگره حمله قیلام، اوْلا کی، عَلَم علامهٔ عسکرِ مخالفی، سرنگون ائـتمه‌گـه فـرصت بـولام.

---

(۱) سیزین بیلمه‌دیکلری‌نیزی بن بیلیریم. (بقره-۳)

«تاپام»» حضرت امام آییتدی: «ای شاه ملک ملاحت و شـهباز اوج صـباحت صفوف لشگر اعدا بیر مرتبه ده حایل ده‌گول کی، اوْل مدّعایه فرصت مـتصوَّر اوْلا». عون آییتدی: «ای سرور حمیده خصال و سیّد ستوده فعال حملهٔ عـنقایه طبقات پردهٔ عنکبوت حجاب او.بلورمی و هجوم سیلابه صفوف خار و خاشاک ممانعت قیلورمی؟»

بو تدبیرله اوْل میدان غزا سرافرازی قلب لشگـره حـمله قـیلدوقدا ابـن الاحجار اوْل پلید غدّار ایکی‌بین مبارز خونخوارله شاهزاده‌یه استقبال ائدوب بُنیاد حرب ائتدی.

شعر:

تـــــیشهٔ فـــرهاد قـــصد بـــیستون ائـــیلر ولی
تیشه ایـله بـیستون طـاشی (داشـی) تـوکنمکدور مـحال

مـــنهدم اوْلمـــاق نـــه مُـمکن لشگـــر مـــور و مگس
طوته‌لوم (توتالیم) کیم اژدهادم اوردی سیمرغ آچدی بال

شاهزاده اوْل حرامزاده لردن قتل ائتدوکجه قلب لشگردن معاونت گلوب، شهزاده تَهجُّمْ قیلوب، قلب لشگره دُخول متغذّر اوْلوب حضرت امامون شوءوق دیداری شهزاده نون عنان عزیمتین جانب خیمه‌گاهه منعطف قـیلوب دوءولت ملازمت میسّر اوْلدوقدا حضرت امام آنا دُعالار قـیلوب، آیـیتدی: «ای عَـوْن جراحتون چوقدور بیر زمان حرمسرایه توجّه ائیله‌یوب، جراحتون باغلایوب، بیر مقدار استراحت ائیله، یئنه میدانه گل». عَوْن آییتدی: «ای بـرادر بـزرگوار، گوءرورم کی، ساقی کوثر بیرجام شربت مُهیّا قیلوبدور، بانا اشارت ائتمکده‌دور. و هموم آنداندور کی، بن متوجّه راحت اولدوقدا بو شربت فوت اوْلوب تعطُّشُمْ زیاده اوْلا و جانومده فرات صویوندان زیاده بو شربتون تحسُّری قالا».

حضرت امام گوردی کی، منع اوْلینماز، آییتدی: «ای عَوْن، رکابوندا کی مرکب، جراحتلردن زبون اوْلوبدور؛ اوْل اسب ادهم کی، حضرت علیّ مرتضادن سانا عنایت قیلینمیشدی مبارکدور، سفر آخرت ایچون آنی رکاب همایونه چک». عُوْن بن علی اوْل مرکبی مشرّف ائدوب معرکه‌یه گیردوکده صالح‌بن یسارکی، حضرت مرتضانون ایّام خلافتینده مستحق تعزیر اوْلوب، امر شارع مقتضاسینجه عُوْن بن علی آنا سکسان تازیانه اورمیشدی «وورمشدو» و اوْل کینه همیشه خاطرینده ایدی عَوْنه انتقام ایچون مقابل دوردی و عون آنا فرصت وئرمه‌یوب بیر ضربله هلاک ائدوب مبارز ایسته‌دوکده لشگر فجّار پیاده و سواره بیحدّ و بیشمار، هر جانبدن تیرباران ائدوب، اوْل عُقاب بلندپرواز، سهامِ اعدادن بال و پرپیدا قیلوب، قوّت و قدرتی اوْلدوقجا ویرانهٔ غفلت بوملارین متفرّق ائدوردی. عاقبت طریق اخوان و انسابه سالک اوْلوب شربت شهادت ایچدی. رحمةاللّه علیه.

شعر:

کیمکی گیردی کربلا میدانینه فرصت بولوب

نزهت عُقبایه تبدیل ائتدی دونیانین غمین

غائب اوْلدی کیمکی جلاّب شهادت قیلدی نوش

عالم غیب ائیله‌دی دؤوران شهادت عالمین

آندان صونرا عبداللّه‌بن علی مرتضی، شهریار مسند رضادن اجازت میدان آلوب عرصهٔ میدانی جلوهٔ صبا سیرله فانوس خیال ائدوب اسرع حرکاتله یوزسکسان مبارزون رشتهٔ حیاتین قطع ائتدوکدن صونرا هانی بن ثُویْب حضرمی ضربیله شربت حیات ابدی نوش ائتدی. رحمةاللّه علیه.

شعر:

بـارگاهِ قُـربده تـرتیب اوْلوب بـزم سُـرور
نـوبتیله ایـچدیلر جـام طـرب فـرزانـه لر
پنجهٔ دوران شهَادت رشته سینه وئردی تاب
دورایله بیربیر دوزولدی رشـتهیه دُزدانـه لر

«عباس بن علی مرتضی»ین شهادتی

آندان صونرا نوبت تجرّع شربت شهادت عبّاس بن علیّ مـرتضی‌یه یئتدی. اوْلحضرت علمدار سپاه و علامهٔ لشگر ظفر پناه ایدی. چون گؤردی کی، تنگنایِ حیاتِ مستعارِ فانی ترتیبِ عسکرِ اربابِ وفایه مضیقه وئـروب لشگـر بـیربیر فضایِ عالم بقایی جیلوه‌گاه ائتمکده‌دور و سُـلطان کـربلادن بـیربیر رخـصت آلوب، مضیق محنتدن اوْل فضای فرحزایه گـئتمکده‌دور، عَـلَمْ عـلامهٔ عسکـر همایونی دل زمینده مُحکم ائدوب، حضرت سلطان کربلانون رکاب هـمایونین تلثیم و تقبیل ائدوب، بو طریقله عرض نیاز ائتدی کی: «ای لنگر سفینهٔ صـبر و تحمُّل وای عنقای قاف تسلیم و توکُّل وقت اوْلدی کی، بَنْ دخی علَم‌افرازِ عالم عُلوی اوْلام و علم آهی علامهٔ عُلُوّ اقتدار ائدوب، عالم عُقبایه توجّه قیلام».

حضرت امام گریان اوْلوب، آییتدی: «ای عبّاس! سن علامهٔ عسکر اسلام ایدون؛ حالاکی، لشگر بادیهٔ فنادن مُلْکِ بقایه عزیمت رحلت قیلدی، سانا دخی اوْل دیاره علم چکمک مناسب اوْلدی. آمّا سانا نصیحتوم بودور کی، مـیدانـه گیردوکده بو ظالیملره تجدید حُجت طریقیله نصیحت وئره‌سن». عبّاس بن علی قبول ائدوب متوجّه مـیدان اوْلوب، انـواع لُـعبله اعـدایـه مـهابتلر بـیراغـوب

«بوراخیب» بومضمونلا بیر رجز آغاز ائتدی کی.

شعر:

بنم عبّاسِ سردار مخالف سوز و خصم افکـن

مـطیعِ مـصطفی نـقدِ امـیرالمـوءمنین حـیدر

اگر دریایه دوشسـه تـیغ آتشـبارومون عکسـی

شعاعیندان اوْلور دریاده هر بیر قطره بیر اخگر

وگر طوْپراغه پرتو صالسه شـمع رایت عـزموم

ضیاسیندان اولور طوپرا قداهربیر ذرّه بیر اختر

اظهار اسم و رسم ائتدیکدن صونرا آواز بُلندله ندا قیلدی کی؟ «ای قـوْم بیمروت اگر نصیحت مقبول ایسه حضرت امام حسین بن علیدن سیزه رسـول پیغام گذارم و اگر خلاف طریق مروت دوتسانیز مودیء کارزارم». اوْل معاند و گُمراه‌لر آییتدیلر؟ «پیغامون نه دور؟» عبّاس بـن عـلی آیـیتدی؟ «ای بـیوفالر حضرت سلطان کربلا و نقد حضرت مصطفی و نور چشم علیّء مرتضی و جیگر گوشهٔ زهرا بویوردی کی، تمامیء وفادار و هواخواهلارومی قتل ائتدونوز؛ وقت اوْلدومی کی، واقع اوْلان احوالدان پشیمان اوْلوب بو نیران تعطّشدن اضـطراب ائدن عورات و اطفاله بیر ایچیم‌صو وئره سیزکی، لبِ خُشک‌لرین تـرقیلالار و امان وئره سیزکی، آنلالری آلوب جانب رومه و یادیار هنده و یا چینه چیقوب جزیرهٔ عرب و مُلک حجازی سیزه مسلّم قیلام و شرط ائده‌م سیزونله کی، روز قیامت مخاصمه قیلمه‌یم، بو کلماتدن لشگر یزید پلیده خروش و غلغله دوشوب، بعضی متأسّف اوْلوب اُمرای لشگره قصد ائـتمک تـدارُکـینده ایکـن شـمرذی الجوشن ّلعین و شیث بن ربیعه و حجرالاحجار لعنةاللّه علیهُمْ اجمعین فـتنه‌دن

توهم ائدوب لشگـره تـمکین وئـرمیوب حـضرت[۱] عـبّاسه مـقابل دوروب، آییتدیلر؟ «ای عبّاس اگر تمامیء روی زمین سیلابله دوْلسا و اوْنـون حـفظی بیزوم قبضۀ اقتداروموزده اوْلسا یزیده بیعت ائتمه‌ینجه بیر قطره‌صو امام حسینه و اتباعینه وئریلمک ممکن ده‌گول». عبّاس اول طائفه‌دن نوْمید اوْلوب مراجعت قیلوب حضرت امامه عرضحال ائتدوکده ناگاه اطفال اهل بیتدن فریاد «العطش العطش» سمع مبارکینه ایریشوب بـیرایکـی مشک و مَـطْهَره آلوب بـی‌اخـتیار سیلاوار[۲] متوجّه رود فرات اوْلدی و اوْل دوءردبین نامرد، کی محافظت فرات ایچون مقرّر اوْلمیشدی حضرت عبّاسی گوءروب، سوار و پیاده متوجّه اوْلوب تیرباران ائتدیلر، اوْل شیر بیشۀ مهابت اوْل گروه کلابدن اندیشه قیلمایوب، اوْل گروهه حمله قیلوب، بیر حمله‌ده یئتمیش نامردی درکات جهنّمه گـؤنده‌روب، تتمه‌سین پراکنده قیلوب فراته گیردی. آمّا تمکین وئرمیوب، سوار و پیاده هجوم ائدوب تیرباران ائتدیلر اوْل نهنگ دریای شجاعت فراتدن چـیقوب یـئنه اول دریای طغیانه عصای موسی گیبی چاکلر صالوب، گئرو فراته مراجعت قیلدی. ایسته‌دی‌کی، مرکبین سیراب ائدوب کندو «اوْزو» دخی بیرمقدار صو ایچه. یئنه اهل بیتون لب‌تشنه و جـیگر سـوخته‌لری یـادینه گـلوب روا گـوءرمه‌دی‌کی، آنلاردان مقدم سیراب اوْلا.

القصّه بیر ایچیم صو ایچمه‌دن الینده‌کی، مشک و مطهره‌یی پُر آب ائدوب چیقدوقدا اوْل بدبخت‌لر اطرافین آلوب، تیرباران ائدوب اثنای محاربه ده نوفل بن ازرق حرامزادۀ غافل بیر تیغ بیدریغ اوُروب، اوْل مظلومون ساعد یمینین[۳]

---

(۱) داش باسما «حضرت عباس علی‌یه»

(۲) شیماگونگوءرده «سیل مانند» تبریز الیازماسی «سیل مانند»

(۳) یمین = صاغ و ساعد = قولون دیرسک ایله ال آراسینداکی قسمتی.

بدن مبارکیندن جُدا قیلدی. حضرت عبّاس اوْل مشکی الیندن بیراقمایوب، بازوی یساره صالوب روان اوْلدی. بیر حرامزاده دخی فرصت بولوب بیرحربه ایله بازوی یسارین دخی قطع ائتدی روایتدورکی، اوْل ثانیء جعفر طیّار و وارث حیدر کرّار اوْل مشکی بیراقمایوب مبارک دیشلریله کتفینه صالوب رکابیله اعدایی اطرفیندن ائدیردی و دئردی‌کی،

شعر:

صبردن قطع کف و ساعد بنی منع ائیله‌مز

نخلی قیلماز منحرف نقصان برگ و شاخسار

مرد میدان بلایم قطع اعضادن نه باک

شهپر همته‌دور پرواز اوج اقتدار

ناگاه بیر بدبخت حرامزاده دخی زخم ناوک دلدوزله اوْل مشکی ده‌لوب و آندا اوْلان صودخی مظلوملر اشکی گیبی و شهیدلر قانی مثابه‌سینده خاک کربلایه تؤکیلدی عبّاس اوْل واقعه‌دن پریشان‌حال اوْلوب آه‌جیگرسوز سینهٔ پُر آتشدن چکوب آییتدی: «یا ربّ، بو نه حالتدورکی، بیر قطره صو اهل بیته نصیب اوْلماز». هاتفدن ندا گلدی کی: «ای مظلوم، حُصول درجات اخروی آسان اوْلماز و جفا چکمه‌دن هیچ بیر سالک منزل مقصوده دسترس بولماز».

شعر:

فراق آتشی روشن قیلور چراغ وصال

حرارت عطش ائیلر زیاده ذوق زُلال

القصّه عبّاس علی اوْل ایکی زخم مُهلک ایله مرکبیندن جدا دوشوب نعره

اوردی کی؟ «**یا اَخی اَدْرِکْ اَخاکَ**[1]» حُسین اوْل آوازی استماع ائـدوب فـغان ائتدی کی: «الان انکسر ظهری» یعنی ایندی بئلوم سیندی». و بیر آه جیگرسوز چکدی‌کی، زمین کربلا متزلزل اوْلدی.

شعر:

گئتدی اوْل سرو سمنبر کی، دلار اموم ایدی

راحت سـینه و کـام دل نـاکـاموم ایـدی

روایتدور کی، محمّد بن انس دئدی کی، بن حضرت امام حسین خدمتینده ایدیم حضرت عبّاسون آوازین استماع ائتدوکده اوْل صدا استماعیندن شاهزاده حسینون اضطرابین گؤردوکده متوجّه میدان اوْلوب گؤردی کی، حضرت عبّاس آغشتۀ خاک و اوْلوب جان وئرمیش. کندوسین آنون اوزه‌رینه بیراقوب شیوه‌ن ائدرکن لشگر مخالف سوار و پیاده اونو تیرباران ائـدوب، آنـی دخـی شـهید ائتدیلر. رحمةاللّه علیهم اجمعین.

چون جمیع انساب و اخوان اقربا شهادت نوش ائدوب عالم بقایه انتقال ائتدیلر نوبت تجرع شربت بقا حضرت امام حسینه و اولادینه یـئتدی؛ حـدت آتش و شدت ستم جیگرسوز کائناتِه تأثیر ائتدی آسمان پنجۀ خورشیدی دامن دؤورانه اوردی کی، وقت اوْلدی بو دؤور مخالفدن پشـیمان اوْلاسـن. و اجـل ملک الموته آغاز تعرّض ائتدی‌کی: «نـئجه بـیربنی آل مـصطفی‌دن شـرمنده و شرمسار قیلاسان.

شعر:

تجاوُز قیلدی حددن ای فلک بیدادون انصاف ائت

یئتر تعظیم اشرار ائـیله‌یوب تـخفیف اشـراف ائت

---

(۱) ای قارداشیم قارداشینا تئتیش.

«حضرت حسین(ع) و اولادلارینون شهادتی»

روایتدور کی، حضرت حسین ابن علی‌نون اوچ اوغلی اوْلوب بیری علی‌اکبر بیری علی اوسط ایدی کی، اونا زین العابدین دئرلردی. و بیری علی اصغر ایدی کی اوْنا عبداللّه دئرلر و حضرت امام آنون اسمیله مُکنّی دور و اوْل سرور ملک بقا و محرم سراپردهٔ وفا اولادینون فوت و موتین گـؤرمه‌مک مصلحتی ایچون کندویه سلاح مرتّب قیلوب متوجّه میدان اوْلماغا علی اکبر خورشید رخسارین حضرت امامون کف پای عرش ،پایه سینه سوروب تضرّع ائدوب رخصت میدان ایسته‌دی. هر نئجه‌کی، خواتین حرم سرای فریاد و فغانله منع ائتدیلر فائده ائتمه‌دی[1] حضرت امام تضرّع و الحاحیندن متأثر اوْلوب کندو مبارک الیله اسباب رزمین مرتّب قیلوب حضرت آدم صفی علیه السّلام کمرین کی، شاه ولایت‌دن یادگار ایدی بئلینه باغلایوب و حضرت عبّاسین مرکبینه بیندیروب همت عالیه‌سین بدرقهٔ راه بقاقیلوب میدانه روان ائتدی.

شعر:

وه کی، اوْل گول رُخ سفر عزمینه آهنگ ائیله‌دی

شهر و صحرایی بانا گوْنلوم گیبی تنگ ائیله‌دی

روایتدور کی، اوْل زماند شهزاده اوْن سکگیز یاشیندا اوْلوب سونبول گیسوی مُشکباری گولشنِ رُخسارینه سایه صالماقدا ایدی. و اطراف لاله‌زاری بنفشهٔ تردن مزیّن اوْلماقدا ایدی. و بو مشهور دور کی، حُسْنْ صورتله رسول اللّهه آندان اشبه مادر ایّامدن متولّد اولمامیشدی و آندان املح دائرهٔ وجوده عدمدن گلمه‌میشدی، هرگاه‌کی، اهل بیته آرزوی استماع کلمات رسول‌اللّه غالب

---

(۱) شیما گونگوْر «فائده قیلمادی»

اوْلوردی، آنون لعل شکَرْ بارین گُفتاره گتورەرلردی و هرگاه کی، دیـدار سـیّد کائناته مُشتاق اوْلورلردی، آنون چهرەسیندن دیده‌یه نور سُروُر یئتورورلردی.

القصّه اوْل نهالِ گولشنِ صباحت اوْل زمـان کـی، رخـصت آلوب سـرو خُرامانین علم عرصۀ میدان ائتدی و ذوُوق پابوس سمند سبک سیریندن زمزمۀ مباهات زمین و آسمانه یئتدی.

شعر:

عـقاب بـرق شـتابی صـبادن آلدی قـرار
سپهری ائیلەدی حئیران، سـرعت رفـتار
زمینه رخشی صالوب نقش میخ ریزۀ نعل
ثـوابت ائـیلەدی ظـاهر کـواکب سـیّار
لطـــافت حـــرکاتینه آفــرین لرائــدوب
طبق طبق دُر و انجُمْ سـپهر قـیلدی نـثار

هر طرف جولانلار ائدوب، لُعبلر گؤستەردوکدن صوْنرا بیان اسم و رسم ائدوب نعره اوردی کی: «بنم شکوفۀ نهال تقویٰ، بنم نقد حسین بن علیّ ء مرتضیٰ.

شعر:

بـنم اول شـاهزادۀ کـوْنین(۱)
کی، صفاتومده عقل حیرانـدور
حصر اوصافِ قـدر و مـنزلتوم
خـــارج احـــتمال امکـــاندور

---

(۱) بو مصرعی شیما گونکؤز «بنم اوْل شاه شاهزادۀ دهر» یازمیش. فضولی عصری الیازما «بنم اوْل شاه شاهزادۀ دهر» یازمیش. قالان بوتون کتابالار اوسته اولان کیمی.

نـــوربخش چـراغ ایـجادم

مـاه کـونین و شـاه مـرادنـدور

جـدّ پـاکـوم مـحمّد مُـرسل

اصـل ذاتـوم عـلیّ عـمرانـدور

عُمر بن سعد کی، اوْل فروغ شعشعهٔ جمالی مطالعه قیلدی و اوْل لطـافت حُسْن مقاله واقف اوْلدی و شهزاده‌نون کیم اوْلدوغـین بـیلدی، کـندو قـباحت افعالیندن اثر انفعال بولوب آه حسرت چکوب اعیان لشگر گمراهه آییتدی: «ای قوم بو سرور اکبر اولاد حسین بن علیدور کی، شکل و شمائلده شبیه حضرت نبی‌دور. بیر زمان متحیّر اوْلوب کیمسه‌یه رخصت وئرمه‌دی کی، میدانه گیره و آنا بیر الم یئتوره. زیرا بیلدی کـی، مکث ائـتدوکجه تـعرّض لشگـره احـتیاج اوْلمایوب اوْل نوجوانون هلاکینه تیغ تعطش یئتر و تیر نـاوک شـعاع آفـتاب سوزان و سنان زهره شکاف سموم جیگر سوز کفایت ائده‌ر شهزاده گؤردی کی، درنگ ائتمکله شمشیر حرارت تیز اوْلوب موجب ضعف قوا و بـاعث رکـاکت اعضا اوْلور. بی‌محابا کندوسین قلب سپاهه اوروب بنیاد جدال ائتدی و حُکـم زلال شمشیر آبدارین ممکن اوْلدوقجا مجاری عروق ابدان اعدایه یوروتدی. آمّا اظهار کمال شجاعت ائدوب شؤوقله جـنگ ائـده‌رک تـاب آفـتابدن زره حلقه‌لری حدت حرارت بولوب بدن نازپروردینه داغلر اوردی و احـمال آلت حرب کتف شریفینه الملر یئتوردی.

شعر:

بار تار پیرهندن اینجینن جسم لطیف

نئیجه چکسون رزم میدانینده بند آهنین

ناز پرورد نعیم و شفقت و احسـان اوْلان

نئیجه اوْلسون قابل بیداد اهل ظلم وکین

القصّه کُلْفَتْ آلات رزم علاوهٔ اندوه تعطش اوْلوب شهزاده تلاطم حربدن کناره چیقوب والد بزرگوارینون ملازمتینه مراجعت ائدوب فریاده گلدی کی: **«یا ابتاه ذبحنی العطش و اثقلنی الحـدید»** یـعنی «بـنی هـلاک ائـتدی صـوسیزلیق و آغیرلاندوردی بار آهن. حقّا کی. اگر بیر قـطره صـو ایـله تسکـین حـرارت وئرسئیدوم لشگر مخالفی غرقهٔ طوفان فنا قیلوردوم». حضرت امام مبارک الیله گرد میدانی چهرهٔ پاکیندن پاک ائدوب حضرت رسول‌اللّهون نگـین مـبارکین تسکینِ حرارت ایچون لعل آبدارینه ملازم ائتمگین بیر مقدار تسکین بولوب یئنه میدانه مراجعت قیلدی. بونوبت عمربن سعد طارق بن شیثه امرائتدی کـی: «ای طارق سن میدانه گیروب بو شهزاده‌نون دفعینه قدرت بـولسان ولایت مـوصل حکومتین سنا انعام ائده‌رم طارم ملعون حکومت موصل هواسیله میدانه گیروب علی بن حُسینه نیزه حواله قیلدی. شهزاده اوْل بدبختون نیزه‌سین رد ائدوب سینهٔ پرکینه‌سینه بیر نیزه اوردی کی، نوک نیزه سبزه مانند شوره‌زار جسم پـلیدیندن باش چیقاروب هلاک اوْلدی. آندان صونرا عمر بن طارق گلوب شهزاده الیندن شربت فنا ایچدی. آندان صونرا مصراع بن غالب میدانه گلوب مقابل اوْلدوقـدا شهزاده شجاعت مصطفوی و جلادت مـرتضوی اظـهار ائـدوب تـیغ آبـدارله نیزه‌سین قلم قیلوب فرق بیدولت و نامبارکینه بیر ضرب اوردی کی، ایکی پاره اوْلوب مرکبینون ایکی طرفیندن میدانه دوشدو. لشگر مخالف اوْل ضرب‌دستی گؤروب برگ خزان گیبی لرزان اولوب محاربه‌سیندن متوهّم اوْلدوقدا عمر بـن سعد مُحکم بن طُفیلی ایکی بین مبارزله شهزاده‌نون مصافینه تـحریص ائـتدی. مُحکم بن طُفیل ایکی بین مبارزله آفتاب آسمان ولایتی آرایه آلوب، شـهزاده اندیشه قیلمایوب نشئهٔ ولایت سرمستی اوْلوب، اوْل ایکی بین نامردی متفرّق ائدوب، بیر دخی حضرت امام خدمتینه متوجّه اوْلوب آییتدی: **«یا ابتاه العـطش**

العطش» حضرت امام دیدهٔ نمناکدن سیل خونابه روان ائدوب، آییتدی: «ای جیگرگوشم صبرائت کی، سنونچون شربت کوثر مهیّا اوْلوبدور شهزاده اوْل بشارتله یئنه میدانه مراجعت قیلدوقدا لشگر اعدا هجوم ائدوب یمین و یسارین آلوب و نهال جسم لطیفی گولبُن غنچه گیبی پُرپیکان اوْلوب و سپر مثال اعضای شریفینه مختلف[۱] زخملرو چاکلر صالوب عاقبه الامر ابن نمیر[۲] لعین طعنه‌سیله و بیر روایتده متعه‌بن مروه عبدی[۳] زخمیله مرکبیندن دوشوب نعره اوردیکی: **«یا ابتاه ادرکنی»**

شعر:

غرق گرداب فراق اوْلدوم ترحُّم قیل صبا

شرح ائدوب حالوم بانا باللّه یئتور دلدارومی

قیلدی جلّاد اجل قصد هلاکوم تانریچون

عرض قیل دلداروما حالِ دلِ افکارومی

وارایکن جسمومده جان مقصودوم اولدور کیم قیلام

شمع رویندن منوّر دیدهٔ خونبارومی

حضرت امام حسین اوْل مظلومون انتظاریندا ایکن اوْل نعره‌یی استماع ائدوب بی‌اختیار میدانه گیروب، اوْل سرو روانی خاک مذلتدن گؤتوروب خیمه‌گاهه یئتوردی، رخسارینی رخسارینه سوروب، آییتدی: «ای فرزند دلبند و ای آرام دل دردمند، بیر تکلُّم ائت». شهزاده گؤز آچوب والد بزرگوارین و والدهٔ بی‌قرارین و برادر غمگسارین اوزه‌رینده گؤروب، آییتدی: «یا ابتاه

---

(۱) داش باسما «اعضای شریفینه مخالفلر زخملر و چاکلر صالوب»

(۲) ش ـ گونگؤر: «ابن تمیر طعنه‌سیله»

(۳) ش ـ گونگؤر: «مرّهٔ عبدی»

گؤردوم کی، ابواب آسمان مفتوح اوْلوب شربت سلسبیلدن جاملر مرتّب اوْلوبدور». بو تکلّم اثناسیندا روح پُر فتوحی رؤضه رضوانه انتقال ائتدی رحمةاللّه علیه.

قطعه:

ماه جمالین اوْل گولِ باغ رسالتون

ستر سحاب مرگ نهان ائتدی ای دریغ

شاخ گول حدیقهٔ اقبال روزگار

پامال انقلاب خزان ائتدی ای دریغ

و بودخی بیر روایتدور کی، شهزاده قلب سپاه اعدایه حمله قیلدوقدا حضرت امام حسینون نظریندن غائب اوْلدی. اولحضرت بی‌اختیار آنون مطالبتینه روان اوْلوب. «**یا علی یا علی**» هر طرفی گزوب، فریاد ائده‌رکن ناگاه بیرجانیبدن صدای: «**یا ابتاه**» استماع ائدوب اوْ جانیبه روان اوْلدی، آمّا اثرین گؤرمدی. و سبب اوْل ایدی کی، منعه بن مُروهٔ حرامزاده شهزاده‌یه زخم اوردوقدا شعورینی غایب ائتمیش و مرکبی بی‌اختیار آنی میداندان چیقاروب بیر صحرایه بیراقمیشدی. حضرت امام شهزاده تفحّصینده‌ایکن گؤردی کی، مرکب بی‌راکب متوجّه خیمه‌گاه اوْلدی. جامهٔ صبر و تحمُّلی چاک ائدوب مرکبی طوتماق ایسته‌دوکده مرکب یئنه گلدیگی یوْلا دؤنوب فرار ائتدوکده حضرت امامی اوْل منزیله گتوردی‌کی، شهزاده آنده دوشموش ایدی. حضرت امام حُسین گؤردی کی، شهزاده آغُشتهٔ خاک و خون اولوب هنوز حیاتینده بیر رمق وار؛ مرکبیندن پیاده اوْلوب سر مبارکنی مباک دیزلرینه آلوب رخسارینی سوروب شهزاده گؤزون آچدوقدا حضرت سُلطان کربلانون رُخسار مبارکین گؤروب آییتدی: «ای والد بزرگوار، حالا گؤرورم کی، حضرت رسول ایکی الینده ایکی جام دوتوبدور، بیرین بانا وئرمک ایسته‌دی. بن ائییتدوم: «**یا جدّاه**

ایکی‌سین دخی احسان ائت کی، غـایتده تشـنه یم». بـویوردی کـی: «ای عـلی بـو جاملرین بیری سانا منسوبدور سن آل ایچ بو بیرینه طمع قـیلما کـی، حُسـین ایچون مهیّا اوْلوبدور، حالا گلوب نوش ائده‌جکدور. بو تکلّمده‌ایکن جـانینی جانانه تسلیم ائتدی. رحمةاللّه علیه حـضرت امـام آنـی مـرکبینه بـاغلایوب، خیمه گاهه گتوروب، اهل بیتون مصیبتون تازه قیلدی.

شعر:

دردا کـی ایـچدی بـزم بـلاده مـیِ فـنا
جان و جهاندان آلمادان اوْل نـورسیده کـام
گولزار عؤمری گؤردی خزان گؤرمه‌دن بهار
ماه جـمالی ائـتدی غـروب اوْلمـادان تـمام

دریغا نهال نورس امامت اظهار شُکوفه قیلوب چمن آرای بوستان ولایت اوْلمیش ایکن صرصر خزان فنادن شکست بولدی و هلالِ آسمانِ سیادت گوشهٔ ابرو گؤسته‌روب اهل اشتیاقی نظاره‌سیله مسـرور ائـتمیش ایکـن بـدر تـمام اوْلمادان سحاب اجلده مختفی اوْلدی. مخدرات سراپردهٔ عصمت بـنیاد نـوحه قیلوب تجدید ماتم ائتدیلر. فی‌الواقع بو واقعهٔ دلسوزون لهیبِ نیرانِ حرارتیندن بیر خون جیگر آگاهدور کی، دل پاره پاره‌سی بیر فرزند دلبندین داغ فراقـیله یانمیش اوْلا و بو حادثهٔ غـم انـدوزون حـرارتِ مـرارتـیندن بـیر دلسـوخته واقفدورکی، نخل حیاتی‌نون تازه‌ایکن صرصر هوای مخالفدن بیر شـاخساری صینمیش اوْلا. حضرت امام وجود حرقت‌تمام ایـله خـواتـین اهـل بـیته اوْل مصیبتده تسلّی وئروب دئردی: «ای اهل بیت رسـالت و ای ریـاحین گـولزار امامت بلای آسمان نزول ائتدوکده آثاری جـمیع کـائناته شـامدور و کـافر و مسلمان احاطهٔ عمومِ محنته داخیلدور. امّا عیارِ امتیاز مؤمن و کافر بلاده صبر و جزعدور. نئته کی، نعمتده فسق و ورع‌دور؛ لاجرم مؤمن بـلایه صـبر و شُکـر

ائتمکله رتبهٔ رفعت بولور و کافر جزع و اضطراب قیلماقلا مقهور و مذموم اوْلور و تقریر دلپذیر ﴿اِنَّمَا یُوَفَّی الصَّابِرُونَ اَجْرَهُمْ بِغَیْرِ حَسَابٍ﴾ بو مضمونه اصّح دلائلدور.

شعر:

صبر ائتمه‌یوب مصیبته هرکیم قیلور جزع
شایستهٔ مواهب عفو و عطا ده‌گول
معلوم اوْلور مصائب ارباب کفردن
کیم صبردور وسیلهٔ رحمت بلاده‌گول

ای خواتین سراپردهٔ ستر و عفاف صبر ائدون و تحمُّل پیشه قیلون کی، بو صبر و تحمُّلون نتیجه‌سی آخرتده روضهٔ نعیم و دونیاده قیامته ده‌ک احترام و تعظیمدور، زنهار زنهار بن‌دن صونرا چاک گریبان ائدوب موی سر پریشان ائتمه‌یه سیزکی، موجب شماتت اعدا اوْلمیه. امّا گریه‌دن سیزی منع ائتمه‌زه‌م، زیرا آب‌دیدهٔ مظلوم حدیقهٔ رحمتی سیراب ائده‌ر و سیل اشک غریب مهموم ایله مرآت عملدن غبار کدورت گئده‌ر». پس اصاغر اولادینی اکابره امانت طریقیله تسلیم ائدوب و مجموعینی حضرت واجبُ الوجوده تاپشوروب و داع قیلوب میدان مصافه متوجّه اوْلدوقدا مطهرات اهل بیت بیر نوحه قیلدیلار و بیر نوعله نالان اوْلدیلار کی، سکان صوامع ملکوت غلغلهٔ نوحه‌لریندن سراسیمه اولوب تسبیح و تهلیللرین فراموش ائتدیلر و عنادل و قماریء ریاض بهشت زمزمهٔ گریه‌لریندن متحیّر قالوب کندو سرودلارین اونوتدیلار.

قطعه:

شاهد افراط غمدور کثرت فریاد آه
سیل آب چشم مقداری دل آزارینجه دور

ایل عزاسینه نـه نسـبتدور عـزای اهـل بـیت

چون عزاسی هر کیمون مقتولی مقدارینجه‌دور

اول حاله مقارن علی اصغر کی، طفل شیرخواره ایدی، حرارت روزگار غنچهٔ پستان والده‌سینه حدت پیکان ویروب اوْل طفلون چشمهٔ معیشتین مسدود قیلمیشدی و اوْل طفل معصوم اضطراب جوع و عطشدن ورطهٔ هلاکـه قـریب اوْلمیشدی، حضرت امامه احوالین عرض ائتدوکده حـضرت امـام اوْل طـفلی مبارک الینه آلوب لشگر مخالفه مقابل دورورب آییتدی: «ای ظالیملر، دوتالوم کی، بن گُنهکارهٔم آیا بو طفل بی گُناهه نئچون بیر قطره صو وئرمزسیز؟»

اوْل سنگ‌پاره‌لردن آب روان چیقماق ممکن اوْلمـیوب، آیـتدیلر: «ای حسین عُبیداللّه زیادون حُکْمِ روانی‌صو منعینده مؤکددور، تَغَیُّر بولماز و بیعت ائتمه‌یینجه سانا و اولادینا صو ایچمک میسّر اوْلماز». حضرت امام نومید اوْلوب مراجعت ائتمک سددینده‌ایکن حزیمهٔ کاهلی لعـین بـیر نـاوک دلدوزه گشـاد وئروب، اتّفاقا اوْل معصومون حلق مبارکینه ده‌یوب آندان گُذار ائدوب حضرت امامون ساعد مبارکینه صانجیلدی. حضرت امـام اوْل اوْخـی چکـدوکده اوْل طفلون حُلقومیندان چشمهٔ خون روان اوْلوب پاک ائده‌رک والده‌سینه یئتوروب، آییتدی: «ای بیچاره فرزندون شربت شهادتله سیراب اوْلدی».

روایتدورکی، علی اصغر ایله یئتمیش‌ایکی نفر تمام اوْلدی و حضرت امام زین العابدیندن غیرکی، بیمارایدی، صحرای وجـودده حـضرت امـام حُسـینه همراه قالمادی. شهزاده کندوسین تـنها گـؤردوکده آه جـیگرسوز چکـوب بـو مضمونلا بیر جزع آغاز ائتدی کی:

شعر:

دردا کی دار دهرده بیر یـار قـالمادی

بیر یار غـمگسار و وفـادار قـالمادی

دام بلادن اهل وفـا بـولدیلار نـجات

بیر بندن اؤزگه زار وگرفتالر قالمادی

روایتدور کی، حضرت امام زین‌العابدین والد بزرگوارین تنها گـؤروب رقّت تمامله خوابگاهدن طیشره چیقوب، جسم ضعیف کف لرزان ایله کـندویه اسباب رزم مرتّب قیلوب عزیمت میدان ائتمکده‌ایکن حـضرت امـام حُسـین آییتدی: «ای نور دیده حالا سانا رخصت شهادت یوقدور، زیرا سلسلهٔ سیادت سنا مربوطدور و بقای نسل مُصطفی و مرتضی سنون وجـودونه مشـروطدور. حضرت امام زین‌العابدین آییتدی: «ای مخدوم، حاشا که بن شربت شـهادتدن بی‌نصیب و دؤولت دیدار شریفوندن مـحروم قـالوم؟» حـضرت امـام حُسـین آییتدی: «ای جیگر گوشه بزم بلاده جام شهادت نوش ائتمه‌گه هنوز سانا نؤبت یئتمه‌میشدور و ساقیء اجل سنی هنوز یاد ائتمه‌میشدور. عنقریب سن دخی بو شربتدن ایچوب بیزه واصل اوْلورسان و مرادونجه بو خوان مُـصیبتدن نـصیب آلورسان». پس حضرت زین‌العابدینی حضورینه آلوب جـدّ و آبـادن مـودوع اولان امانتلری اوْل حضرته طاپشوردی. کلام اللّه مجید و مصحف فاطمه و جفر ابیض و جفر جامع و علم قیامت و باقی علوم‌کی ائمه‌دن غیری کیمسه‌یه ضبطی ممکن ده‌گول آنا تسلیم ائدوب و آنی واجب الوجوده طاپشوردی.

بیت:

سیر ائیله‌دی زلال صفا باغه باغدن

نور ائتدی انتقال چراغه چـراغـدن

تسلیم امانت ائتدوکدن صونرا ضیافتخانهٔ بهشت عزیمتین مقرّر بـیلوب: «دوستلر ولیمه‌سینه گئتدوکده مزیّن اوْلماق رسمدور». دئیو بیر دخی حرمسرایه گیروب غُبار میداندان محاسن لطیفی و گیسوی شریفی پاک ائدوب و تـجدید

لباس طریقیله دق مصریدن بیر گرانمایه خلعت گئیوب و عمامهٔ رسول‌اللّهونه عقدین تازه‌له‌یوب و سیّد شهدا حمزه‌نون سپرین کتفینه بیراقوب و علیء مرتضی‌نون ذوالفقارین حمائل ائدوب و رسول‌اللّهون ذوالجناح نام سمند برق رفتارین رکاب همایونینه چکوب، مبارک الینه بیر رمح اژدها مانند آلوب، زینت تامامله اهل بیته وداع ائدوب. ﴿وَکَفی بِاللّهِ شَهیداً﴾[1] کلیمه‌سین یاد قیلوب[2] عرصهٔ میدانه یوزطوتدی و یئتدوکده نیزهٔ جان‌ستانین دل خاکه استوار قیلوب، نیزه سینه تکیه قیلوب، بیر رجز آغاز ائتدی کی، بعضی ابیاتی بودور:

خَیْرَةُ اللّهِ مِنَ الْخَلقِ اَبی
ثُمَّ اُمّی وَ اَنَا اِبْنِ الخَیْرَتَیْن

فِضَّةٌ قَدْ خُلقَتْ مِنْ ذَهَبٍ
وَ اَنَا الفِضَّةُ اِبْنِ الذَّهَبین

فَاطم اَلْزَّهْرا اُمّی وَاَبی
وَارِثُ الرُّسُل اِمَامُ الثَّقَلَین

مَنْ لَهُ جَدٌّ کَجَدّی فی الواری
اوْکشَیْخی وَ اَنَا اِبْنُ العَلَمَیْن

ذَهَبٌ فی ذَهَبٍ فی ذَهَبٍ
وَلجین فی لجین فی لجین(۳۵۳)

شعر:

اوّل بنم کیم جدّ پاکومدور چراغ انبیا
آفتاب اوج همّت سرو باغ اصطفا

(۱) «اللهین شاهد لیگی بانا یئتر.» قرآن‌کریمون نساء سوره‌سینین ۷۹ نجی مبارک آیه‌سی.

(۲) «کلمه‌سین یاد ائدوب» داش باسما.

اۆل بـنم کـیم معدن دُرّ وجـودومدور عـلی

شـاه اربـاب حـقیقت شـمع جـمع اولیـا

اۆل بـنم کـیم شـمع نـور خـلقتیمدور فـاطمه

گـۆهرکان شـرف شـمع شـبستان حـیا

بـن نـهال گـولشن عـدل و ریـاض عـصمتم

ای فساد اهلی نه‌دور بونجا بانا جۆر و جـفا

تۆکدونوز بیربیر آتوب سنگ ستم اۆرا قـومی

قـویدونوز تـنها بـنی غـربتده بـی‌برگ و نـوا

حـالیاقتلوم تـمنّاسینده قـیلمیش سـیز غُـلُوّ

قـانغی مـذهبده بـنوم قـطع حـیاتومدور روا

بو مقاله‌دن صونرا اول گروه مُخالفی مخاطب قیلوب ندا قیلدی کی: «ای قوم ستمکار و ای طائفهٔ غدّار، احتراز ائدون اوْل قهارون قهریندن‌کی، فرقهٔ آل فرعونی غرقهٔ سیلاب نیل و سپاه اصحاب فیلی مغلوب هجوم طیر ابابیل ائدوب و توهُّم قیلون اوْل جبّارون غضبیندن‌کی، عُصات قوم لوطون شهرین سرنگون ائدوب غلات آل نوحون مُلکینه سیلاب سیاست یوروتدی ﴿**وَاَنِ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوا اِلَيْهِ يُمَتِّعْكُمْ مَتَاعاً حَسَناً**»(۳۵۴).

ای ظالملر، اگر حاکم دیوان قضا عدلینه و حضرت رسول شریعتینه اعتقاد و انقیادونوز وارایسه یاد ائدون عواقب اموری و بو ظلملردن استغفار قیلون و بانا آمان وئرون کی، بو اطفال و عیالی پایمال غربت اوْلمادان یا حبش جانبینه و یا روم طرفینه آلوب گئده‌یم و بو جزیرهٔ عرب و ارض بابیلی و مُلک حجازی سیزه تسلیم ائده‌یم و اگر محاربه‌دن تجاوز ممکن اوْلمازایسه باری بیربیر میدانه گلون». لشگر کوفه و شام اوْل کلمات محبّت آمیزی استماع ائتدوکده داشلاردان

چشمه‌لر روان اوْلور گیبی بی‌اختیار دیدهٔ وقاحت پیشه‌لریندن اشک ندامت روان اوْلوب بیر مقداری پشیمان اوْلماغا متوجّه اوْلمیش‌ایکن بختری بن ربیعه و شیث بن ربیعه و شمر ذی‌الجوشن و بعضی رؤسای عسکر کی، دل سختلرینده عداوت خاندان ولایت متمکّن ایدی، گؤردیلر کی، حضرت امام حسینون کلماتی تأثیر ائدوب تغییر عقاید عسکر اوْلور، فی‌الحال حضرت حسینه مقابل دوروب، آییتدیلر: «ای حسین، بیزوم مُحاربه‌موز یزید حُکمیله اوْلوب سنون زلالِ نجاتون آندون چشمهٔ بیعتینده‌دور؛ یا قبول بیعت ائتمک گره‌ک یا سیاسته یئتمک گره‌ک». بو حاله مُقارن تیراندازلره حُکم اوْلوندی کی، حضرت حسینه مُهلت وئرمه‌یوب، تیرباران ائدین! بیر غایتده تیر باران ائتدیلر کی، هوا پر عقابدن مملوّ اولوب کثرت پیکان سهام هجوم عام شعاع آفتابدن اوْل ماه اوج رفعته بیر سپر آهنین اوْلدی و گولزار عصمتون اطرفینی غلبهٔ ناوک خارستان جفا قیلدی. آمّا حرز حمایت ربّانی حصین و حفیظ اوْلوب پادشاه عالمپناهه ضرر یئتمه‌دی. حضرت امام اوْل حالی گؤروب قلب سپاهه حمله قیلماق تدارکینده ایکن ناگاه بیر غبار وهمناک پیدا اوْلدی کی، باشی مرکبه بنزه‌یوب و آیاقلاری اصلان آیاقلارینا بنزه‌ییردی حضرت سلطان کربلانون مُلازمتینه مشرّف اوْلوب، آییتدی: **«اَلسَّلامُ عَلَیْکَ وَ عَلی جَدِّکَ وَ اَبیکَ»**.

حضرت امام جواب سلام قیلوب. آییتدی: «ای نیک بخت سن کیمسن کی، بو تنها لیقدا غریب نوازلیق ائده‌رسن؟» دئدی: «یا ابن رسول اللّٰه بو دیار ایچینده ساکن اوْلان پری‌لرین سرداری‌یم و بانا زعفر جنّی(۳۵۵) دئیرلر و حضرت علی بن ابی‌طالب اوْل زماندا کی، چاه بین العلمین ده ضرب ذوالفقارله دیولری مسلمان ائتدی و بنوم بابامی بودیارین پریلرینه سردار قیلدی و حالا بن وارث مُلکم. رخصت وئرکی، بو ستمکارلره ائتدیکلری عمللرون نتیجه‌سین

گؤسته‌ره‌یم». حضرت امام آییتدی: «ای زعفر حُسْن اعتقادونه مـمنون اولدوم. آمّا سیز اجسام لطیفه‌سیز محسوس اوْلمایوب انسانلا محرابه ائـتمک مـتضمّن ظلمدور روا گؤرمه‌زه‌م». زعفر جنّی آییتدی: «یا امام حسـین صـورت انسـانه گیروب جنگ ائده‌لوم، نئته‌کیم بدر حُنین معرکه‌سینده ملائکه حضرت رسـوله معاون اوْلدیلار». حضرت امام آییتدی: «ای زعفر حضرت رسوله بدر و حُنین معرکه‌سینده وعدهٔ شهادت یئتمه‌میشدی. بهرحال نجات ایـچون مـعاونت لازم اوْلماغین حضرت حق ملائکه‌یه حُکم ائتدی. حال بن علم المنایاده گؤرمیشم کی، بوگون معبودومله ملاقات ائده‌رم و دار فنادان ملک بقایه گئده‌رم بـو بـیر ساعت ایچون دوستلارومی زحمته صالماق نه مناسیبدور؟» زعفر جنّی رخصت محاربه بولمایوب، وداع ائدوب مراجعت ائتدوکده اوْل غُبار ساکن اوْلوب، اوْل ظُلمت آچیلوب، حضرت امام متوجّه حرب اولوب، مبارز طلب ائتدوکده تمیم بن قحطبه کی اُمرای شامدن اوْلوب مبارزلیکله معروف ایدی، مقابل دورورب آییتدی کی، «ای حسین نفس واحد ایله بیر لشگره مقابل دورمیش‌سن کی، زمان سابقده اکثرینون آبا و اجدادین نهرواندا و صفین مُحاربه‌سینده آتان قتل ائدوب هنوز خاطرلرینده اوْل کینه متمکّن ایکن حالا دخی اکثرینون اخوان و اولادین هلاک ائدوب تجدید عداوت واقع اوْلمـوشدور و زمـان زمـان دخـی زیـاده اوْلماقدادور، بونون گیبی لشگرله مقابله ائتمک غـلطدور. صـلاح اوْلدور کـی، طریق بیعته سلوک ائدوب طلب نجات ائده‌سن». حـضرت امـام آیـیتدی: «ای شامی، بن سیزینله ابتداء حرب ائـتمه‌دوم، سـیز بـاعث فسـاد اوْلوب، اولاد و انسابیمی قتل ائتدونوز، حالا کثرت اعدادن بانا توهُّم وروب بـیعتومی آلمـاق ایسترسن. ای بدبخت، اگرچی عالم صورتده سیزون لشگرونوز چوْقدور، آمّـا عالم معنیده بنوم سپاهیمه نهایت یوقدور. بن اوْل سُـلطانِ بـلند بـارگاهم کـی،

سُرادق جاه و جلالوم سطح عرشده اطناب توفیق و اوتـاد تأیـیدله اسـتحکام بولوب سایهٔ عموم عاطفی جمیع کائناته بیراقمیشدور و تمامیء معشر مـلائکِ عُلویّه وسُفلیه و عُقول نفوس بشریّه و دیو و پری وحوش وطـیور تـحت لوای امامتومده اعانتومده مأمور اوْلوب، مُطیعلری میزبان مـرحـمتوم مـتمتّع نـعمت بهشت ائـدوب، و مـتمرّدلری اقـتضای مـخالفتوم آتش جـحیمه یـاقمیشدور. انشاءاللّه تعالی بو صورت عاقبت سیزه معلوم اوْلور و پردهٔ غفلت رفـع اوْلوب هرکس صورت اعمالین ملاحظه قیلور ﴿**قَدْ خَسِرَ الَّذینَ کَذَّبُوا بِلِقآءِ اللّهِ حَـتَّی اِذَا جَآءَتْهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً قَالُوا یا حَسْرَتَنَا عَلَی مَا فَرَّطْنَا**﴾(۳۵۶).

ای حرامزاده بنوم جدّ رفیع مقدارومدور اوْل کی، لشکر مُـخالف هـجوم ائتدوکده ملائک صورت انسانه گیروب خدمتین اختیار ائـتدیلر؛ و بـنوم والد بزرگواروم اوْلدورکی، رایت رفعت و قدرین مهجهٔ «**یُحِبُّ اللّهَ وَرَسُولَهُ**» گردنسای ائدوب ضرب دستیندن باب خیبره شکست یئتدی بو نشاط ایله بیر نعره اوردی کی، جمیع لشگر هیبتیندن تیتره‌دی بلکه ارض کربلایه زلزله دوشدی هـم اوْل ساعتده تیغ صاعقه کردارین چکوب تیمم بن قحطبه‌یی بیر ضربله هلاک ائدوب دخی مبارز ایسته‌دوکده جمیع لشگر اوْل صلابت نعره‌دن و اوْل ضرب دستدن ترسناک اوْلوب متحیّر و متفکّر قالمیش ایکن زید ابطحی بـدبخت کـی، عـالم شجاعتده بغایت صاحب غروردی و دیار عربده کمال مبارزتله مشهور ایـدی شهزاده‌یه مقابل دوروب بی‌محابا تیغ حواله قیلدی. حضرت امام آنی دخی بیر ضربله ایکی پاره قـیلوب مـرکبی‌نین ایکـی جـانبینه دوشـدی. آمّـا شـهزاده تشنه‌لیکدن بغایت مضطرب اوْلوب صو ایچمک قصدینه آهنگِ رودِ فرات ائتدی شمر لعین اوْل حالی گؤروب فریاده گلدی کی، «ای لشگر شام و کـوفه زنـهار زنهار حسینه تمکین وئرمئن کی، بیر قطره صو ایچه، کی اگـر کـندو سـیراب و

مرکبی دخی صو ایچسه بین بو لشگر گیبی آنا جواب وئرمز و جمیع ائتدوگوموز سعی‌لر ضایع اوْلماق مقرّردور». اوْل حرامزاده‌لر اوْل لعـینون تـحریصیله غـلبه قیلوب حضرت امامله فرات آراسینه حائل اوْلدیلار و حضرت امام مرکب باد رفتارینه جلوه وئروب و تیغ آتش‌بارین چکوب مُقاتله و مُـحاربه‌یه مشـغول اوْلدی.

شعر:

اؤیله کیم پولادایله داشدان اؤلور آتش عـیان
آقیداردی تیغی باغریندان عدونون خون ناب
خون اعـدادن روان ائـیلردی هـریان سـیل‌لر
سیللر اوزره عیان ائیلردی باشلاردان حُـباب
جـؤوهر تـیغینده مـضمون مـؤج طـوفان فـنا
سایهٔ رمحینده مـضمَرْ شـرح احـوال عـذاب
جیلوهٔ رخشینده رؤشن سـرعت نـورو بـصر
سرعت سیرینده ظاهر حملهٔ سلطان خـواب
رخشی کوه بـاد جـنبش، تـیغی بـرق آبگـون
رخشینه گـردون فـدا، تـیغینه قـوربان آفـتاب

اوْل شهسوار عرصهٔ میدان شهادت و اوْل شاهباز صیدگاه سعادت رخشِ همتی گرم جِوْلان ائدوب و تیغ شجاعتی غرق خوناب اهل شقاوت قیلوب، اوْل ظالیملرون اوچ صفین شکست و چاک ائدوب، کندوسین فـراتـه یـئتوردی و نهنگ‌وار آب فراته گیروب، الینه صو آلوب ایچمک تدارُکینده‌ایکن بیر کیمسنه ندا یئتوردی کی: «ای حسین، نه صو ایچمک مجالیدور لشگر بـدخواه غـارت حرمسرایه متوجه اولدیلار». کمال غیرت عنان اختیارین الیندن آلوب بیر قطره

صو ایچمه‌دن سمند سیل رفتارین جانب خیمه‌گاهه سدّ سپر ائدوب یـئتدوکده گؤردی کی، اوْل آواز منع آب ایچون بیر حیله ایمیش. آمّا موافق ارادهٔ تقدیر واقع اوْلمیش. زیرا اوْل گون شربت شهادت ایچمک مقرّر ایدی.

روایتدورکی، فرات کناریندان خیمه‌گاهه یـئتیجه قـیرق مُـبارز هـلاک ائتمیشدی. نقل صحیح‌دور کی، حضرت امام خیمه‌گاهه یئتدوکده تکرار خواتین حرمسرای عصمتی حاضر ائدوب وصیتی تازه قیلدی، آییتدی کی، «ای اثمار نهال فتوت و ای اشجار ریاحین طهارت، مصیبت ایچون مهیّا اوْلون. آمّا زنهار جامه چاک ائدوب، موی گیسو پریشان ائتمین وکندونوزی مـمکن اوْلدوقـجا نامحرمدن نهان دوتون». حضرت امام زین‌العابدینی با غرینا با سوب بیردخی یوزین یوزینه سوروب وداع ائتدی.

شعر:

گل ای همدم کی جسمومله وداع ائتمکده دور جـانوم
تـؤکر قـانلار آنـوب فـرقت بـلاسین چشـم‌گـریانوم
بنوم مُشگل ده‌گول حالوم کی، قرب حق قیلوب حاصل
غـــم دونـــیا الیـــندن قـورتولور حـالا گــریبانوم
سنونچون آغـلارام کـیم انـده‌جکدور حـالونی مُـضطر
هم اعدا ظـلم وجـؤوری هـم بـنوم انـدوه هـیجرانـوم

ای نوردیده، طریق مصابرتدن انحراف ائـتمه‌کـی، شـیمهٔ انـبیا و شـیوهٔ اؤولیادور. و یقین کی بو ابتلاء بیزه نصیب اوْلماسئیدی بیزدن صونرا ظاهر اوْلان مُسلمانلارا هر بال نازل اوْلدوقدا آنی موجب غضب الهی تصوّر ائدوب مأیوس اوْلماق مقرّر ایدی زهی سعادت کی، بلا بـیزوم مُـلازمتوموزده مـمدوحِ اهـل حقیقتدور و وقوع مصیبت موجب تسلّی اتقیای امّت اوْلدی.

شعر:

بلایه صبر ائده‌لوم، جۆوره شکرلر قیلالوم

کی، بو روشن طلب اهلینه‌دور طریق وصول

جمیع خلقه بلا احترامی واجبدور

کیم اۆلدی اقرب خدّام اهل بیت رسول

ای جیگرگوشه، مدینه‌یه یئتدوکده نئته‌کی[1] بن سنون سلامونی سکان اهل بهشته الئتوره‌م[2] سن دخی بنوم سلامومی آندا اوْلان احبّایه و اَوِدّایه عرض ائده‌سن». بو حالتده شهربانو(۳۵۷) اوْل شهریارون دامن پاکین دوتوب، آییتدی: «ای سرور عالیمقدار و ای سیّد بزرگوار بن نسل یزدجرد شهریارم حوادث ایّام‌دن سنون حصن حمایتون پناه ائتمیش‌ایدوم حالا و هموم آندانـدورکی، زمان غیبتونده بو ظالیملر سائر خواتین اهل بیته اولا رسول اوْلماغلا حُرمت ائدوب بانا اهانت یئتوره‌لر، بنی کیمه تسلیم ائدورسن؟» حضرت حُسین آییتدی: «ای شهربانو بو واسطه‌دن دغدغه چکمه کی، سن داخل اهل بیت‌سن و بو حصار عفتده سانا نامحرم تعرّضی یئتمه‌ز.

قطعه:

پرجبریلدور دیوار دۆولتخانهٔ عصمت

آنون شکّانینا آسیب یئتمه‌ز شرّ شیطاندان

حریم قربِ اهل بیت بنزه‌ر زۆورق نوحه

اوْلان اول زۆورق ایچره احتراز ائیلرمی طوفاندان

---

(۱) نئته‌کی = نئجه‌کی.

(۲) یئتیروره‌م.

و بیر روایت دخی اوْلدور کی، حضرت امام شهربانویه وصیت قیلدی کی: «بندن صونرا مرکبوم خیمه‌گاهه گلور اوْل مرکبه کندونی مُحکم ائدوب عنان ارادتون رائض قضایه تاپشور، اوْل مرکب سنی بادیهٔ هولدن چیقارور. شهربانو اوْل وصیتله عمل ائدوب اوْل مرکبله لشگرگاهدن چیقدی؛ عاقبت امری آلله بیلور. آمّا اصّح روایت اوْلدورکی اهل بیتله شامه گئتدی.

القصّه حضرت سلطان کربلانون وصیتی تمام اوْلدوقدا متوجّه میدان اوْلوب بو مضمونلا بیر رجز آغاز ائتدی.

شعر:

گلدی اوْلدم کیم دل غمناکومی شاد ائیله‌یم

مرغ روحی دامگاه‌تندن آزاد ائیله‌یم

گلدی اوْلدم کیم بو محنت خانه‌یی ویران ائدوب

قُدس مُلکینده بنای عشرت آباد ائیله‌یم

گلدی اوْلدم کیم قیلام درگاهه عرض حالومی

چشم نمناک و دل غمناک ایله داد ائیله‌یم

اوْل پادشاه قُدسی سپاه و اوْل سلطان عرش بارگاه ذؤوقِ تقرّب درگاه‌اله ایله «**اَنَا اِبْن رَسُول اَللّه و اَنَا اِبْن عَلی وَلی اَللّه**»[1] دئوب، بیر نعره اوردی کی، اوْل صدادن جمیع اجزای ترکیب کائنات مُتخلخل اوْلوب فلک دوّار حرکتدن متوقّف و ارض ساکن متزلزل اوْلدی. عمر بن سعد شهزاده‌یی اوْل صلابتله گؤروب لشگری بیر بیر محاربه قیلماقدان منع ائتدی کی: «ای بیخبرلر، شجاعت مصطفی و صلابت مرتضی و هیبت حسن مجتبی بوگون بو شخصه منحصر اوْلوبدور. حقّاکی، اگر جمیع کائنات بیر صورته متشخّص اوْلوب، آنا مقابل دورسا، بیر

(۱) بن رسول الله‌ین اوْغلویوم، بن آلله‌ین ولیسی علی‌نین اوْغلویم.

حمله‌سینه وفا قیلماز و حالا زخم تیغ عطش و جراحت مفارقت احباب و اولاد آنا کارگر اوْلوبدور. جمیع لشگر اتّفاقلا متوجّه اوْلوب شهزاده‌یی آرایه آلدیلار و اوْل شیربیشهٔ شجاعت شعاع تیغ برق‌آسایله دیدهٔ ادراک بـدخواهـلری خـیره قیلوب هرجانبه توجّه قیلدوقجا گرد نعل بادپایِ بادیه پیماسیندان روزگار اعدا تیره اولوردی.

روایتدورکی، بیر دخی اوْل لشگر گُمراهی پایمال رخش هـمّت قـیلوب سمند باد رفتارین فراته یئتوردی و داعیه قیلدی کی، بـیر قـطره صـو ایـچون تسکین حرارت وئره، آمّا عطس مطهرات و اطفال یادینه گلوب تـرک مـدعا قیلدی. و بیر روایت دخی اوْلدورکی، بیر مقدار صو ایچمک تدارکـینده ایکـن حُصَیربن تمیم بیر اوْق آتوب، اوْل اوْق زخمیله لب و دندان مُبارکین مـجروح قیلوب، صو ایچمک میسّر اوْلمادی.

القصّه لشگر اعدا هجوم ائدوب گئتدوکجه غُلوّ مخالف زیاده اوْلوب و عدهٔ شهادت مقاربت قیلوب زخملریندن چشمه چشمه قانلار گـئتمکله شـهزاده‌یـه ضعف غالب اوْلدی.

روایتدور کی، اوْل حضرتون یئتمیش ایکی زخمی اوْلوب سـمند سـبک سیر دخی گئتمکدن قالوب کثرت زخم و افـراط عـطشدن سُشت اوْلوب آثـار تزلزُل ظاهر اوْلدی. عمر بن سعد شهزاده‌نون ضعف حالین ملاحظه قیلوب قتلینه اقدام ائتدوکده حضرت امام اوْل بدبخته قهرله باقوب، آییتدی: «ای ظالم بو امر قبیحه سن‌می اقدام ائده‌رسن؟» اوْل بدبخت انفعال بولوب گئرو دؤندوکده شمر بدبخت پیاده‌لره بویوردی کی: «اطراف و جوانبون دوتوب تیرباران ائده‌لر یئنه شهزاده بیر حمله قیلوب آنلارون صفین سیندیروب بیر موضعده قرار دوتدی.

روایتدور کی، اوْل بدبختلردن بعضی مباشر قتل حسـین اوْلوب، بـعضی

متوجّه غارت و نهب اهل بیت اوْلدیلار حضرت امام اوْل حالته واقف اوْلوب آییتدی: «ای آل ابوسفیان دوتالوم سیزده ایمان اثری یوقدور، باری قاعدهٔ ناموس جاهلیّتی کی، لازمهٔ جبلّتونوز بنوم قتلوم ایسه اوْل مُدّعا بندن میسّر دور». شمر لعین آییتدی: «ای حسین بو التماسون قبول ائده‌روز پس لشگری، تعرّضِ اهلِ بیتدن منع ائدوب، مباشرِ قتل امام حسین اوْلدیلار.

روایتدورکی، اوْل، کمال ضعفله تیغ آبداریندان اهتزاز ائدوب، قتلینه کیمسه اقدام ائده بیلمه‌زدی؛ عاقبت ایراقدان تیرباران ائتدیلر. حضرت امام گؤردی کی، جَوَلان ائتمه‌گه مجال یوْق ناچار مرکبیندن ائنوب، پیاده اوْلدی کی، مرکبینه تیرباراندان ضرر یئتمه‌یه. زیرا یادگار مصطفی و مرتضی اوْلوب، مکرّم و محترم ایدی. اوْل بدبختلیر حضرت امامی پیاده گؤردوکده دلیر اوْلوب قتلینه متوجّه اوْلدیلار. اثنای معرکه‌ده بیر لعین اوْل آفتاب اوج سعادتون جبین مبارکنیه کی مطلع نور هدایت ایدی، بیر اوْق اوروب، مجروح ائتدی. حضرت امام اوْل ناوک خونفشانی چکوب جبین مبارکیندن محاسن شریفینه قانلار روان اوْلوب خضاب اوْلدوقدا مبارک الینی رخسار شریفینه سوروب مباهات ائتدی کی، «انشاءاللّه بورنگله جدّوم مصطفی خدمتینه مشرّف اوْلورام».

بو حالتده قبله‌یه متوجّه اوْلوب، و بارگاه قرب معبوده یوزدوتوب، منتظر شهادت اوْلدی؟

شعر:

شمع حیاته صبح اجل وئردی اضطراب

مُلک وجوده سیل عدم صالدی انقلاب

گولزار عُمر قیلدی اثر صرصر خزان

دست زمانه رشتهٔ اومّیده وئردی تاب

روایتدورکی، اوْل شهریار سرو ریاض شریعت و اوْل گولبُن باغ طریقت صرصر هجوم اعدادن و سیل سهام[1] اشقیادن کمال ضعفِ بدن حاصل ائدوب بی‌مجال اوْلدی. گؤردیلر کی، حضرت امام مرکبیندن دوشوب، بیخود اوْلدوقدا منافقلر بیر ـ بیر ایکی ـ ایکی قصد قتل ائدوب، مقابلینه سینه گلدوکده رخسار مبارکین گؤروب، شرم ائدوب، تأخیر ائده‌رلرایدی.

شعر:

تؤکمک اولاد رسولون قـانینی آسـان ده‌گـول

اوْل سببدن کیم بو قان هرقانه بنزرقان ده‌گول

عاقبت الامر شمر لعین گؤردی کی، لشگر اوْل حضرتون قتلینده تأخـیر ائده‌رلر فریاده گلوب آییندی: «ای بی حمیت‌لر بو نه تأخـیردور؟» دُرعـه بـن شریک بیدؤولت گلوب اوْل حضرتون ساعد مبارکین مجروح ائتدی و سنان بن انسِ لعین کتف مبارینه بیراوق اوروب، اوْل زخمدن شهزاده بی‌اختیار دوشوب، خاک کربلایه تزلزل بیراقدی و اوْل واقعه‌دن سُکان تحت الثرادن ثریایه غلغله چیقدی و دؤران فلک سراسیمه اوْلوب دئردی کی: «آیا بو نه ظُلم صریحدور»؟

القصّه خولی بن یزید اصبحی و آنون فرزندی شبل بن یزید اتّفاقلا پیاده اوْلوب اوْل سرافرازین سر مبارکین بدن شریفیندن جدا قیلماق قصدینه مـتوجّه اوْلدیلار اقدام ائتدوکده مهابت مستولی اوْلوب، میسّر اوْلمادی.

اسماعیل بخاریدن نقلدور کی شهزاده دوشدوگی زماندا عـمر بـن سـعد امریله بیر مبارز آنون قتلینه اقدام ائتدوکده حضرت امام آییندی: «ای فقیر بنوم قاتلوم سن ده‌گولسن بو امر قبیحه اقدام ائتمه‌کی، حیفدور آتش دوزخه گرفتار اوْلاسان». اوْل مبارز گریان اوْلوب، آییندی: «یا ابن رسول اللّه بو حـالتده‌سن

(۱) سیل سهام اشقیایله مرکبدن دوشوب (ش. گ. گ).

هنوز بیزه رحم ائدیرسن. اهل حق اوْلدوغونا شکّوم قـالمادی». اوْل مـبارزبی محابا الینده‌کی تیغی مراجعت قیلوب عمر بن سعده حواله قیلدی. ملازملری هر طرفدن مانع اوْلوب، آنا زخملر اوروب، اوْل یگانهٔ زمانه بدن مجروحله حضرت امام حضورینه گلوب آییتدی: «یا امام حُسین سنون ایچون بنی شهید ائدیرلر». حضرت امام آییتدی: «مجاهدلر عملی ضایع اوْلماز».

القصّه هر طرفدن تیغلر چکوب، یزیدون انعام و التفاتی اومیدینه اوْل امر قبیحه اقدام ائده‌رلر ایدی. آمّا کیمسنه‌یه بو شـقاوت مـیسّر اوْلمـایوب، ایکـی کیمسنه مُنحصر اوْلدی. بیری سنان بن انس و بیری شـمر ذی‌الجـوشن، سـنان بدبخت ایسته‌دی کی، اوْل امر قبیحه مباشرت قیلا، شمر لعین بی دؤولت سبقت ائدوب اوْل حضرتون سینهٔ بی‌کینه سنیه قدم باسدی. حضرت امام گوْز آچوب، دئدی: «ای بدبخت سانا کیم دئرلر؟» اوْل ملعون دئدی: «بن شمر ذی الجوشنم». حضرت امام آییتدی: «دامن زرهی چهرهٔ ناپاکوندن گوْتور، سنی گوْره‌یم». اوْل بدبخت دامن زرهی رفع ائدوب چهرهٔ ناپاکینی گـؤسته‌ردوکده حـضرت امـام گوْردی کی، دیشلری خینزیر دیشلری گیبی دهان پلیدیندن طیشره چـیقمیش دئدی: «صدق رسول اللّه بو بیر نشانه‌دور». زیرا واقعه‌سینده حـضرت رسـول، قاتلیندن خبر وئروب وعدهٔ قتلین مقرّر ائتمیشدی. دئدی: «ای شمر، بنوم قتلوم سانا مقدّر اولوبدور، عملونده تقصیر ائتمه، آمّا ای شمر، بو واقت نه واقتدور و بو گون نه گوندور و بو آی نه آیدور؟»شمر آییتدی: «محرّم آیی‌دور، جمعه گونودور و نماز واقتیدور». حضرت امام آییتدی: «ای ظالیم، بونون گیبی شهرِ حرام و روز جمعیّت و وقت نماز کی، خُطبایِ اسلام رءس منابرده جـّدوم اؤصـافین بـیان ائده‌رلر و عُبّاد خواص و عوام متوجّه درگاه معبود اوْلوب اداء عبادت قیلورلار. سن نیشه بو امر قبیحه اقدام ائده‌رسن؟ بـاری ای شـمر، کـؤکسوم اوزه‌ریـندن

دوروب بیر مقدار مهلت وئرکی، بن دخی لبِ تشنه ایله نمازه مشغول اوْلایم، و چون نمازده ایکن شهید اوْلماق بانا میراثدور، دخی اوْل سعادتی بولایم». شمر بدبخت اوْل حضرتون سینهٔ پُرصفاسیندن دوروب و اوْل حضرتده اوْل مقدار قُدْرت وار ایدی کی، اوْتوروب قبله‌یه متوجّه اوْلوب نمازه اشتغال ائتدی.

اوْل وقت بیر وقت ایدی کی سُلطان سرا پردهٔ طارمْ چارم سهام شعاعین خارو خاشاکه اوروب، پاره پاره قیلوب و شمشیر شعشعه‌سین کوهساره چالماقدان سیندیروب، زواله متوجّه اوْلمیش ایدی و خطبای اُمَّتْ چیقوب **﴿اِنَّ اللّهَ یَأمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْاِحسَانِ وَ اِیتَآءِ ذِی الْقُرْبِی وَ یَنْهَی عَنِ الْفَحْشَآءِ وَالْمُنْکَرِ وَالْبَغِی یَعِظُکُمْ لَعَلَّکُمْ تَذَکَّرُونَ﴾**(۳۵۸) موعظه‌سین ظالیملره القا قیلوب ومؤذنلر مناره‌لرده **﴿اِنَّ اللّهَ وَمَلائِکَتَهُ یُصَلُّونَ علیٰ النَّبیِّ﴾**(۳۵۹) زمزمه‌سین جهانه صالمیشلاردی. و فی‌الواقع اگر چی اوْل وقت عالم صورتده اهل ضلالتون کؤوکب اقبال‌لری درجهٔ رفعتده اوْلوب. عمر بن سعد لعین وسائر امرای لشگر یزید بیربیرینه تهنیّهٔ ظفر وئروب اومید التفات و انعامله نشاط تمام بولوب و یزید پلید و عُبیداللّه زیاد ملعون مسند حُکومت‌لرینده مجالیس طرب ترتیب ائدوب، ساز و نوشلا مشغولِ عیش وطرب اولمیشلاردی و اهل بیت حضرت امام حسینون نوائب و احزانلاری کماله یئتوب حضرت حسین و سائر شهدا آلودهٔ خاک و خون دشت کربلاده مرکبلر پایمالی اوْلوب و مطهّرات حرمسرای نبوّت رقت قلبله کشته‌لرین پاره پاره برابرلرینده گؤروب و باشلاری اوزره مجرّد تیغ‌لر مشاهده قیلوب اضطراب تماملە تزلزل بولمیشلاردی. آمّا عالم معنیده اوْل بدبختلرون منشیء قضا ناصیهٔ احواللارینا رقم **﴿خَسِرَ الدُّنْیَا وَالاخِرَةَ﴾** چکوب استرداد نعمتلرینه فلک پنجهٔ تصرّف مهیّا قیلوب و تعذیب روحلارینا مالک ذوزخ سلاسل و اغلالی مرتّب ائدوب اثر ظلم ستملری سرای عاقبت‌لرین ویران ائتمیشدی و

حضرت امام حُسینه و اتباعینه ارواح انبیا استقبال ائدوب و ملائکهٔ مقرّبه نثار ایچونه اطباق جواهر تحیات مهیّا قیلوب دیوان قضادن مثال حکومت دونیا و آخرت وئریلوب و مطهّرات اهل بیته حجت تملیک حور و قصور جنّت انعام اوْلینوب سمع رضالرینه مژدهٔ احترام دونیوی و اُخروی یئتمیشدی.

قطعه:

بیر دوکاندور بو بساط دهر کیم عُمّالینه
اجر مقدار عملدور، مُزد مقدار هنر
خاکدان دهر بیر مزر عدورور اعمال زرع
خیر اوْلور محصول خیر اهلینه شراهلینه شر

القصّه حضرت امام نمازه مشغول اوْلوب سجده‌ده ایکن شمر بدبخت باش قالدیرماغا مهلت وئرمیوب شربت شهادت ایچوردی ﴿**اِنّا لِلّهِ وَ اِنّا اِلَیْهِ رَاجِعُونَ**﴾[1]. بو حالتده صوامع ملکوته غُلغُله دوشوب و حظائر جبروت ولولهٔ ملاء اعلادن دوْلوب چون پادشاه مسند امامت عالم صورتدن عالم معنایه انتقال ائتدی. اهلِ عالمِ صورت اوْل داغ فراقه صبر ائتمه‌یوب اتّفاقله اضطراب ائدوب، مجمرهٔ گردونِ گردان قصورِ زرنگار افلاکه آتش اوروب ملائکه پر و بالین آتش فراقه یاقدی و شُعبده‌بازِ صورتخانهٔ طبیعت سلسلهٔ رابطهٔ طبایع قیلوب اجزای مرکّاته اهتزاز بیراقدی. فضای دریا بو مصیبتده ماهیلره چشمهٔ زهر هلاهل اوْلدی و عرصهٔ صحرا بو محنتده وحوش و طیور تنگنای تنور پُرآتش قیلدی.

نقلدور اتم کوفیده‌ن کی، مقارن قتل امام حسین هوایه بیر غُبار طاری اولوب اوْل غایتده عالَمْ تیره و تار اوْلدی کی، علامتِ قیامتدور دئیو مرکبی

(۱) بیز اللهین امریله گلمیشیک و اونا صاری دؤنه‌جه‌ییک. (سورهٔ بقره آیهٔ ۱۵۶).

کاکلین قانله رنگین ائدوب متوجّه خیمه‌گاه اوْلوب مطهرات اهل بیت اوْل مرکبی کاکل پُر خونله شهزاده‌دن جُدا گؤردوکده فغانلر ائدوب مرکبی مخاطب قیلوب نوحه‌ایله آییتدیلر:

قطعه:

ای سمند بادپا بالله قنی اوْل شهسوار
نیشه اوْل سرداردان قیلدون جُدالیق اختیار

نئیله‌دون اوْل دُرِّ شهواری کی، تا پشوردوق سانا
قنده صالدون نیشه گلمز آشدی حددن انتظار

پابیبوسیندان آنون محروم اوْلوب سن ای رکاب
سخت دل سن کیم گؤزون اوْلماز دمادم اشکبار

دست بوسیندن آنون دوشمیش سن آیرو ای لجام
نوْلا طوپراغه دوشوب اوْلدونسا خوار و خاکسار

آنلار بو سرودلا نوْحه قیلدوقچا ذوالجناح، دیده‌لریندن اشکِ روان آقیدوردی.

روایتدورکی، اوْل مرکب وفادار اوْل حضرتدن صونرا راه بادیه دوتوب من بعد آندان کیمسه نشان بولمادی و آنون رُکوبی کیمسه‌نه‌یه میسّر اولمادی.

روایتدور کی، اوْل حضرتون قتلیندن صونرا شمر بدبخت منافقلر ایله متوجّه حرمسرای اوْلوب بنیاد غارت ائتدیلر آمّا مطهّرات اهل بیته دست تعرّض یئتمه‌دی.

روایتدور کی، شمر بدبخت لعین گُمراه حضرت امام زین‌العابدینه یئتوب قصد ائتدی کی، قتل ائده حمیدبن مُسلم طریق منع ایله آییتدی: «ای بدبخت

ملعون بو نو رسیده اسیردام مرضدور، بیگُناه قتلینه اقدام ائتمک مروّتمیدور؟»

و بیر روایت دخی اوْلدور کی، عمر بن سعد منع ائتدی، بهر حال چون مقتضای حکمت بقای شهزاده ایدی اوْل ورطه‌دن نجات بولدی. حضرت امام حسینون ماتمینه اشتغال ائدوب بو مضمونلا سروده باشلادیلار.

شعر:

یارب نه فتنه‌دور کی، جهان قیلدی آشکار
یا رب نه ظُلمدورو کی، عیان ائتدی روزگار

یارب قضا بو امردن ائتمزمی انفعال
یارب فلک بو فعلدن اولمازمی شرمسار

آب و هوای گولشن محنت فزای دهر
جون اوْلمادی حسینه صفا بخش و سازگار

آرام دوُتمیوب یئره گئچسون همیشه آب
مهد فراغت اوزره هوا دوتماسون قرار

چون خاکدان دهرده آرام بولمادی
سلطان دین حُسینِ علی شاه کامکار

باد فنایه گئتسه روادور بو خاکدان
آیینهٔ وجوده عدمدن صالوب غبار

ای دل حکومتینه جهانون نه اعتماد
ای دیده حشمتینه زمانون نه اعتبار

اوْلسئیدی روزگار نهادیندا بیر ثُبات
عهدین قیلوردی آل رسولیله استوار

دۇوران جبلّتینده گر اۇلسئیدی بیر وفا

آل رسول خدمتین ائیله‌ردی اختیار

اۇل وقتدن کی، خصم رضاسیله تیغ وتیر

شاه شهیدون ائیله‌دی اعضاسینی فکار

آچمیش دهان تأسّف ایچون تیرتُندرو

چکمیش زبان تحسُّر ایچون تیغ آبدار

یارب کی، تیغ چیقمیه حبس نیامدن

یارب کی، قنده اۇلسا اۇلا تیرخاکسار

«خــاتمــه»

«مخدرات اهل بیتون شامه گئتدوگین بیان ائده‌ر»

حکمتِ بالغهٔ ربّانی بنای مکوّنات و قُدرت کاملهٔ سبحانی مصوّر اشکال موجودات بؤیله اقتضا قیلمیش کی، بنیهٔ وجود بشر مظهر جمیع صفات اوْلوب، گاه اطوار ستوده‌لری اعمال ذمـیمه‌لرینه غـالب دوشـوب رفـعت اقـتدارلری ملائکه‌دن اعلا اوْلا و گاه افعال قبیحه‌لری اخلاق حمیده‌لرینه فائق اوْلوب رُتبهٔ اعتبارلرین ابلیسدن ادنا قیلا. و بعض ارباب حقایق کی، عـالم کـوْن و فسـاده انسان کبیر دئمیش بو معانایی متضمّیندور کی، صورت عالم هـمیشه مـتنوّع و متلوّیندور؛ گاه مسند خلافتده خُـلفای عـدالت شـعار و سـلاطین رأفت دثـار اوْلماقدا استقلال بولوب ارباب کُفر و طُغیان مقهور اوْلور و گاه سـریر ایـالتده ملوک جفا پیشه و حُکّام ستم اندیشهٔ متمکّن اوْلوب اصـحاب عـقل و ایـمانی مغبون و مخذول قیلور. اوْل جمله‌دندور یزید عـلیه اللـعنه‌نون ایّـام اسـتقلالِ حُکومتی کی، جمیع افـعال ذمـیمه‌یی جـامع اوْلوب جـهانی فسـق و فسـادله دارالفساد ائتمیش ایدی و حضرت امام حسین مظلومون زمان استیلای محنتی

کی، تمامیء اخلاق کریمه‌یه مظهر واقع اوْلوب عالم صورتده مصیبت و ملالی کماله یئتمیش ایدی. بیلمک گره‌کدور کی، دؤرِ آدمدن خاتم انبیایه ده‌کین جمیع اعصار و امصارده تمامیء افراد انسانه واقع اوْلان اصناف بلیّاتی جمع ائتسه‌لر کربلا مصیبتی‌نون بیندن بیرینه برابر اوْلماز. و اعتقاد ائتمک گره‌ک کی، ساطر بلیّاتون عینی واقعهٔ کربلانون تصورینجه حقیقت اهلینه اثر قیلماز.

شعر:

گؤکدن اندوکده بلا بولمازدی منزیل قونماغا

اوْلماسئیدی عرصهٔ عالمده خاک کربلا

کربلادن غیری یوقدور بیر مبارک بقعه‌کیم

اوْلا آنون اکثرِ اجزاسی ترکیب بلا

فی‌الواقع کربلا بیر بُقعهٔ شریفدور کی، جانب حقدن آندا رُتبهٔ احترام خاندان رسالت و تعظیم دودمان نبوّت کماله یئتمیش و حقیقتِ ظلمِ اشقیا و صبر اؤلیاده اوْلان اسرارِ حکمت ظهوره یئتمیش.زهی بدبختلر کی، آنون گیبی بُقعهٔ شریفده ماه محرّم، کی مقدم شهور مدار عالمدور و روز جمعه کی، سائر ایامدان احتراملە مقدّمدور و وقت ظهر کی، زمان امامت آثار رسول مکرّم‌دور، حرمت رسول اللهی رعایت قیلمیوب اولادینه ظلم و ستم روا گؤردیلر و حضرت واجب الوجودون صبرین کندولرینه نصرت تصوّر ائدوب واجب التعظیم اوْلان جماعته اهانت یئتوردیلر. چون ماه محرّمده اهل بیت رسالت نهایت ملالت بولمیشلار. و غایت اضطرابلا متفرّق و پریشان اوْلمیشلار. لاجرم ترک سرور قیلوب طریقهٔ ماتم رعایت ائده‌نلره شرف انتساب اهل بیت رسالت مقرّردور. و ملالت‌لرینه شریک اولانلارا ثوابلاریندا شرکت میسّردور.

شعر:

مــحرم دور گـؤنول فـریاده گـل آه ایـله افـغان قـیل

عزا دوت، باشه طوپراقلار صاچوب چاک گریبان قیل

قـیلوب قـطع نـظر مـاه مـحرّم عـیش و عشـرتدن

دمـادم چشـمینی مـظلوملر یـادیله گـریان قـیل

اوروب گـــــــــردونه بـــــرق آه آتشـــــباردن آتش

بـناسین یـاق آنـی دؤور مـخالفدن پشـیمان قـیل

«عُیون الرضا» ده مسطور دور کی، عَمْرو بن لیث حاکم خُراسـان ایکـن اُمرای لشگرینن بین مسلّح مبارزه مالک اوْلان کیمسه‌نیه بیر زرّین گورز انعام ائده‌ردی. بیر گون اعیان دؤولت و ارکان حشـمتی عـرض لشگـر گـؤردوکده یوزبیگیرمی صاحب لوای زرّین گورز قلمه گلدی؛ صورتِ حال عَـمْربن لیـثه عرض اوْلیندوقدا مرکبیندن دوشوب خاک مذلّته یوز سوروب زار زار آغلادی. ارکان دؤولت اوْل حالته تعجّب ائدوب آییتدیلر: «ای ملک کامکار وای شهریار عالیمقدار، المنةلله ملکون معمور، ولشگرون مسرور، دوشمنون مـقهور؛ شـادو خُرّم اوْلماق مناسب ایکن بو پریشانلیغا سبب نه‌دور؟» عمرو بن لیث آیـیتدی: «ای عزیزلر، بن بو لشگری استعداد تماملا مهیا گؤردوکده یادیمه واقعهٔ کـربلا گلدی. تأسفوم و تحیّرُوم بودور کی، نئیچون بو لشگر ایله اوْل گون امام حسین مظلومه معاونت قیلماغا موافق اوْلمادوم یزید لعینون لشگرین مـتفرّق ائـدوب اکتساب سعادت قیلمادوم».

روایت‌دور کی، عمرو بـن لیث دونـیادن انـتقال ائـتدوکده واقـعه[1] ده

(۱) یوخولاریندا.

گؤردیلر کی، باشیندا بیر تاج مرصّع و اکنینده خلعت گرانمایه و آلتیندا مرکب باد رفتار و ملازمتینده غلمان ماه رخسار منتظر خدمت اوْلمیشلار آییتدیلر: «امیر بو سعادت نه عبادت اجریدور؟» عمرو بن لیث آییتدی: «بو کرامـتلر اوْل تأسُّـف مقابله‌سینده واقع اوْلدی کـی، هـنگام عـرض لشگـر مـعاونت شـهدای کـربلا خصوصینده کی، خاطرومه یئتوردوم».

بو واقعه‌دن معلوم اولدی کی، آرزوی معاونت سلطان شهدا مشابه غزادور بلکه غزادن اثواب و اصوب‌دور آنلار ایچون ارتکاب عزادور.

شعر:

اگر چی حشمت و اولاد و ملک و ماه قمو
عـزیز اوْلور قـمویه ذوُوق روح غـالبدور
چوجان مقدّم اوْلور جُمله‌دن یقین دوربـو
کی، ترک جـان المـی اعـظم مـصائبدور

محقّق اوْلدی بو ترتیب اوْلان مقدمه‌دن کی، رتبهٔ شهدا اشرف مراتبدور. نقلدور کی، روز جزا زمرهٔ شهدایه جمیع اصناف مواهب و جُملهٔ انواع مـطالب کرامت اولوندوقدان صونرا جانب حقدن ندا گله‌کی: «ای طریق محبّتده نقد جان نثار قیلانلار و ای بزم بلاده هلاهلِ محّبتومی شهد شفا بیلنلر، دخی مُـرادونـوز واریسه بیان ائدون، حاصل اوْلسون، دخی مقصودونوز نه ایسه عـیان ائـدون اجابت بولسون». فرقهٔ شهدا بو جوابه ملهم اوْلالارکی: «یا رب بو سعادت شهادت نتیجه‌سین گؤروب ارادتوموز زیاده اوْلماغین، مرادومـوز دونـیایه مـراجـعت قیلوب تکرارلا سعادت شهادت بولماقدور و اگر میسّر اوْلسا بو اقبالون ادراکینه مداوم اوْلماقدور».

شعر:

شــهید خــنجر بــیداده روز حشــر فــیض حــق

عیان ائتدوکده صرف نقد جان اجرینون آثــارین

کمال ذؤوق بوندان غیری قؤیماز آندا حسرت‌کیم

دؤنوب دونیا یه حاصل ائیله‌یه اوْل ذؤوق تکرارین

کتاب ربیع الابرارده بختری مسطور ائتمیش بیر عزیزدن نقل ائده‌ر کی: «بیر گون حضرت رسول‌اللّه بنوم منزلومده مبارک اللـرین یـویوب و مـضمضه ائدوب استعمال اوْلینان صویی بیر مؤضعه تؤکدی، صباح اوْلدوقدا اوْل موضعده بیردرخت بارور پیدا اوْلوب بیر خوش میوه گتوردی. بیر مدت خلق آنا شجرهٔ مبارکه لقب قویوب میوه‌سیندن متمتّع اوْلورلاردی. بیر گون گؤردوک میوه‌سی تؤکیلوب برگلری پژمرده اوْلمیش. تعجب ائتدوک کی، آیا نه آفت واقع اوْلدی اولا؟ ناگاه خبر وفاتِ حضرت رسول‌اللّه علیه وسلّم استماع اوْلیندی و آنـدان صونرا دخی میوه وئروردی آمّا غایت قلّتده بیر گـون گـؤردوک کـی، جـمیع میوه‌سی تؤکیلوب میوه یئرینه تیکن بیتمیش؛ ناگاه حضرت مرتضی وفاتیندان خبر وئـردیلر آنـدان صـونرا دخـی اؤراقـین اسـتمعال ائـدوب بـیمارلر شـفا بولورلاردی. بیر گون گؤردوک تمامیء عضوی و اؤراقی خُشک اوْلوب همان ساق درخت قالمیش ناگاه خبر وفات امام حسن شیاع بولدی. بـعد بـیر گـون گؤردوک اوْل ساق درختدن دخی اثر قلمایوب خاکله یکسان اوْلمیش. ناگاه واقعهٔ کربلادن سلطان شهدانون شهادتی خبرون یئتوردیلر.

شعر:

هر غافلین کی چشمی بو ماتمده تر ده گول

مـطلق نـهال عـؤمری آنـون بـارور ده گـول

هر دیده کیم ده‌گول بو مـصیبتده اشکـبار

مـقبول طـبع مـردم صـاحب‌نظر ده‌گـول

روایتدور کی، حضرت امام حسین شهید اولدوقدا فی‌الحال بـیر کـبوتر کافوررفام هوادن ائنوب پر و بالین اوْل مظلومون قانیله گولگون ائدوب پروازه گلوب هم اوْل ساعتده مدینه‌یه عزم قیلوب، روضهٔ رسـول اللـهون اطـرافـیندا جولان ائدوب قطره قطره قان پر و بالیندان اول رقعه مبارکه آقیدوردی و اهل بیت اوْل حالتی مشـاهده قـیلوب حـیران قـالمیشلار ایـدی کـی: «آیـا بـونه علامتدور؟» ناگاه خبر واقعهٔ کربلا یئتوب، معلوم اوْلدی کی، اوْل کبوترون پر و بالی نامهٔ احوال کربلا ایمیش کی، روضهٔ رسول‌اللّه صلوات‌اللّه عـلیه و سـلّمه گلمیش «کنزالغرائب» ده مسطوردورکی، بیر یهودینون بیر جمیله قـیزی اوْلوب بعضی بلالره مبتلا ایدی اوْل جمله‌دن بیری اوْلدورکی، اعمی ایـدی و یـهودی خارج شهرده آنونچون بیر بوستان مرتّب ائدوب منزل معیّن ائتمیشدی. بیر گون اوْل یهودی غائب اوْلوب اوْل ضعیفه تنها قالدوقدا حضرت حسـین مـظلومون قانیله رنگین اوْلان کبوتر اوْل بوستانه گُذار ائدوب بیر شاخسار اوزره قوْنوب فغانه باشلادی. اوْل ضـعیفه آنـون صـداسـینه مـتوجّه اوْلوب اوْل شـاخساره یئتدوکده باشین قالدوروب یوقارو توجه قیلدوقدا اول کبوترون پر و بالیندن بیر قطره قان دیدهٔ نابیناسینه دامـلایوب بـینا اوْلدی. گـؤز آچـوب اوْل کـبوتری گؤردوکده پر و بالیندن آقدیغی قاندان سائر اعضاسینه دخی سوروب صـحّت تمام بولدی. صحیح المزاج بینا سئیره ائده‌رکن یهودی شهردن گـلوب بـوستانه گیردوکده اوْل بیماری صحّت اوزره گـؤروب تـعجب ائـدوب سـببین سـؤال ائتدوکده اوْل ضعیفه صورت حالین بیان ائـتدی، یـهودی مـتعجّب اوْلوب اوْل شاخساره متوجّه اوْلدوقدا اوْل کبوتری گؤروب نشاط تماملا ائیتدی: «**اَیُّهَا الطَّیْر**

مَا حَقیقَةُ حَالِکَ وَ مَا فی بَالِکَ» حکمت الهیدن یهودی‌یه سبب اسلام اولماق مصلحتی ایچون اوْل حیوان ناطق اوْلوب گُفتاره گلدی کی: «ای یهودی بو گون بعضی کبوترلرایله آشیانه میزدن پرواز ائدوب سئیر ائدرکن گُذاروموز دشت کربلایه دوشدی، حضرت امام حسین مظلومی گؤردوک، آلودهٔ خاک و خون اوْلوب شهید اوْلموش. پر وبالوموزی آنون مبارک قانینا سوروب، هر بیریمیز بیر جانیبه توجّه قیلوب، حالا بن بو بُقعه‌یه دوشوب نؤحه‌یه مشغول ایکن سنون قیزون حاضر اوْلوب توجه ائتدوکده امراضینه شفا وئرەن پر و بالومدن آقان قاندور. بو گون جمیع وحوش و طیور ماتمِ اولادِ رسول‌اللّه دوتوب پریشان حالدور». یهودی بو حاله مطّلع اولدوقدا هدایت اسلام بولوب سعادت اسلامله ایمانه گلدی و سبب سؤال ائده‌نلر شرح و بسطله بیان حال ائدوب نئچه‌لری مسلمان ائتدی.

شعر:

محرم بارگاه عزّتدن
نه عجب گر کرامت ائتسه ظهور
قُرب درگاه حق بولانلاردان
معجزات و کرامت اولمازدور

روایتدورکی، راوی اخبارِ جیگرسوزِ کربلادن و ناقل آثار غم‌اندوز شهدادن صحّته یئتمیش، روایت و شهرت بولمیش. حکایت بودور کی، «شمر ذی‌الجوشن ملعون اوْل فعل قبیحه مباشرت ائتدوکدن صونرا اهل بیتون غارت اموال و اسبابینه اطالهٔ ایادی تصرّف قیلوب متعرّض اوْلدی، ایسته‌دی کی، حضرت امام زین العابدینی شهیدائده. بیر روایتده حمیدبن مُسلم منعیله و بیر روایتده عمر بن سعد نهییله ممنوع اوْلوب اموال و امتعه‌لرین غارت قیلدی. ابو

حنیفه تاریخینده مسطوردورکی، عُمر بن سعد امر مُحاربه تمام اوْلدوقدان صونرا حضرت امام حسینون سر صاحب سعادتین خولی بن یزیداصبحی‌یه تسلیم ائدوب عُبیدالله زیاده ارسال ائتدی و کندو بیر گون دخی کربلاده قالوب مقتول لارین جمع ائتدوروب اوزه‌رلرینه نماز ائدوب دفن ائتدوردی و شهدانون باشلارین آلوب بدنلرینه التفات ائتمه‌یوب صحراده عُریان بیراقدی. و اوْل باشلاری لشگرینه تسلیم و تقسیم ائتدی کی، هر جماعت مقدارینجا عبیدالله زیاد لعینون انعام و احسانینه مستحق اوْلا. ییگیرمی ایکی عدد یهودایه، اوْن دؤرت عدد بنی تمیمه، و یئدّی عدد بنی اسده، و بئش عدد اردشیره، و اوْن ایکی عدد بنی ثقیفه وئروب حُکم ائتدی کی: «هر طائفه کندو صفینه اوْل باشلار ایله زینت وئروب کوفه شهرینه گیره‌لر. خواتین حرم سرای اهل بیتِ رسالت ایچون مناسب هؤدجلر[1] مرتّب قیلوب». بعضی‌لر دئرلرکی، اهل بیتی عُریان ناقه‌لر اوزره آلوب گئتمیشلر، غلط محض دور. زیرا اهل بیت رسالته اوْل اهانت هئچ وجهله ممکن اوْلماز. و نقل صحیحدورکی، چون واقعهٔ کربلاده اهل بیت جمیع مکارهدن مصون و محروس اوْلوب، حصن حمایتِ عصمت و عفّتده قالوب مستور و محجوب متوجّه شام اوْلدیلار.

شعر:

مخدّرات سرا پردهٔ رسالت بی شک
کفالت کرم کردگارده حصن حصین‌دور

نه احتمال خلل ستر عفّتینه آنون کیم
حریمِ حرمتِ قُرب نبی‌ده پرده نشین دور

---

(۱) هودج = قادینلار مینک اوچون دەوەنین بئلینه قویولان بیر نوع کیجیک کجاوه، محمل.

روایت دور کی، خواتین حرمسرا اعماریلر ایچره گـئدەرکن گـُذارلری معرکهٔ قتاله دوشوب، زینب کی، همشیرهٔ امام حسین‌دور، حضرت شاه کربلانون بدن شریفون آلودهٔ خاک و خون گؤروب بی‌اختیار فریاده گلوب آییتدی کی: یا جداه و امحمداه» بو اول حسین بـن عـلیدور کـی، سـینه و رخسـاری سـنون بوسه‌گاهون ایدی. و بو اوْل فرزند ارجمند و جیگر گوشهٔ سـعادتمند دورکـی، محبوب و مقبول دل آگاهون ایدی. باشی بدندن جدا و بدنی لبـاسیندن مُـعرّا. گؤرنه مقامه یتمیشدور روزگار آنا نه جفالر ائتمیشدور.

القصّه خولی بن یزید کی حضرت امام حسینون سر صـاحب سـعادتون کوفه‌یه ایلتمک مصلحتینه مأمور ایدی اوْل گون کوفه‌یه گیرمک میسّر اولمایوب منزلی خارج شهرده اولماغین کندو منزلینه نزول ائتدی. حضرت امـامون سـر مبارکین بیر گوشه‌ده پنهان ائدوب مسندینده آرام دوتدی(۳۶۰).

روایتدورکی اوْل بدبختون عورتی انصاردن اوْلوب غایتده اهل صلاح و محبّ خاندان ایدی. و تهجُّدْ نمازینه عادت ائـتمیشدی نـصف اللـیلده قـاعدهٔ معهوده‌سی اوزره نمازه مشغول اوْلدیوقدا گؤردی کی، منزلی رؤشن اوْلمـوش «سبب ضیا نه اوْلا؟» دئیو ملاحظه قیلدوقدا گؤردی کی، بیر گوشه‌دن لایح اوْلور شعلهٔ آتش تصوّر ائدوب تفحُّصْ ائتدوکده گؤردی کی، گوشهٔ حجره شق اوْلوب، نوردن بیر تخت پیدا اوْلوب اوزه‌ریندن دؤرت خاتون ائنوب بیری اوْل شـعاع ظاهر اوْلان گوشه‌دن بیرصورت چیقارو، رخسارینا سوروب فـغانه بـاشلادی کی: «ای مظلوم مادر و ای مهموم مادر انشاءالله روز قیامت قائمهٔ عرشدن دست تظلُّم چکمیم سنون انتقامونی ظالیملردن آلماییناجا» و باقی خواتین «عـورات» دخی انفاق ائدوب نوحه‌یه مشغول اوْلدیلار. بیر زمان نوحه ائتدوکدن صـونرا

وداع ائدوب گلدوکلری مقامه مراجعت قیلدیلار. اول ضـعیفه اضـطرابـلا اوْل گوشه‌یه متوجّه اوْلوب گؤردی کی، زیارت ائتدوکلری صورت چهرهٔ مـبارک مظلوم کربلادور و تعظیمون قیلدوقلاری پیکر جیگرسوز سر دفتر سید شهدادور. غایت توهمیندن مضطرب اولدوقدا هاتفدن ندا گلدی کی: «ای مستوره سن بو بدبختون گُناهیله مواخذه اوْلمازسین و بیلمیش اوْل کی، حالا بو تعریتینه حاضر اوْلانلارین بیری مریم بنت عمران و بیری آسیه و بیری خدیجهٔ کُبری و بـیری فاطمهٔ زهرا ایدی. اوْل عورت صالحهٔ پاکیزه اعتقاد اوْل سر مبارکی گرد میدان کربلادن پاک ائدوب مشک و گلابله یویوب و گیسوی مبارکین شانه قیلوب، بیر پاک یئرده قویوب خولی بدبختی بیدار ائدوب، آییتدی: «ای بیدؤلت، بیلدینمی کی، بو فرزند رسول‌اللّه‌دور. نئجه قتلینه اقدام ائدوب ارتکاب ائتدون» فی‌الحال اوْل ملعونون منزیلیندن چیقوب گئتدی، دخی اثری گؤرونمه‌دی. آمّا صـبح‌دم کی، جلاّد فلک سلطان انجمون سر بی بدنین طبق لاجورد فامه وضع ائـدوب محفل اعیانه گتوردی و نسیم سحر مجمع گولبُن ایچره شـاهد گـولچهره‌سیندن نقاب گؤتوردی، خولی بی‌سعادت التفات و عنایته امیدوار اوْلوب سر نورانـی صاحب سعادت سلطان کربلایی بیر طـبقه وضـع ائـدوب عـبیداللـه زیـادین مجلیسینه یئتوردی. اوْل بدبخت مُبتهج و مسرور اوْلوب اوْل صـورت جـمیلی مقابلینده قویوب و جمال عالم آراسینی تماشا قیلوب و حُسْن شمائلینه متحیّر قالوب الینده بیر قصبه اوْلوب اول قـصبه ایـله لب و دنـدان مـبارکینه اشـارت ائده‌ردی‌کی: «حسینون نه خوش لب و دندانی وارمیش» اوْل حالتده ارقم، کی صحابهٔ کباردان ایدی، اوْل مجلیسده حاضر ایدی، فریاده گلوب آییتدی: «**قَطَعَ اللّه یَدَکَ**» ای بدبخت بو نه ترک ادبدور؟ حقّا کی، کرّاتلا گؤرمیشم کی، حضرت

رسول‌اللّه بو قضیب ایله متعرّض اوْلدوغون لب و دندان مُلثم ثـقیل[1] احـترام ائتدوگین». حُضّار مجلیس آنون حلماتیندان مـتأثر اوْلوب فـغانه بـاشلادیلار. عبیداللّه بن زیاد بدبخت غضبناک اوْلوب آییتدی: «ای ارقم اگر حرمت رسول اللّه اوْلماسئیدی سانا سیاست ائده‌ردوم». القصّه ارقمی مجلیسیندن چـیقاروب بویوردی کی، حضرت امامون باشینی سائر شهدانون باشلارینا ملحق ائـدوب جمعیتله شهره گتوردیلر.

روایتدور کی، عمر سعد پلید شهدانون مبارک باشلارین آلوب، بدنلرین بیراقوب کربلادن ارتحال ائتدوکدن صونرا، اوْل جوانبده عارضه نام بیر قریه وار ایدی اهلینه اوْل واقعه معلوم اوْلوب کربلایه گلدیلر، گؤردیلر کـی، بـیر نـئچه بـاشسیز بـدنلر یـاتور، آمّـا اوزه‌رلریـنده نـؤحه اوْلوب. و بـیر کـیمسنه گـؤرمدیکلریندن فـراسـتله بـیلدیلر کـی، جـنّی‌لردن مـاتم طـوتوب مـرثیه اوقورلار(۳۶۱) وبو بیر بیت اوْل مرثیه‌دندور کی ذکر اولونور:

شعر:

نِسَـآءُ الجِـنِّ یُنْسـعِدْنَ نِسَـآءَ الهـاشِمِیّاتْ

بَنَاتُ المُصطَفَى اَحْمَدْ اِمَامُ الزّاکی الذّات

و «شواهد النُبوّه» ده مسطوردور کی، سؤال ائتدیلر بنی طی قبیله‌سینون بیر معتمد کیمسه‌سینه کی «شهدای کربلا ایچون جنّی‌لرین نوحه قـیلدیقلارین سـیز استماع ائتدونوزمی؟ اوْل مؤمن آییتدی: «حقّا کـی حُـرّ و آزاد اوْل نـوحه‌یی استماع ائتدیلر و آنـلارون مـرثیه‌لریندن بـیت‌لر یـادلاریندا دوتـدیلار و اوْل جُمله‌دندور بو کی.

(۱) بو کلمه داش باسمادا (ثقبیل) شیما گونگؤرده (تقبیل) تبریزین ملی کتابخانسیندا کی الیـازمادا (ثـقیل) یازیلمیش.

شعر:

مَسَحَ الرَّسُولُ جَبِینَهُ قَد فَاقَ بَرقاً فِی‌الخُدُودِ

اَبَواهُ مِن اَعلَی قُرَیشٍ وَ جَدُّهُ خَـیرَ الـجُدُود

القصّه اهل عارضه اوْل مظلوم‌لارین بدنلرین جمع ائدوب، تجهیز و تکفین ائدوب اوزه‌رلرینه نماز قیلوب، دفن ائتدیلر. عُمر بن سعد ملعون کربلادن روان اوْلوب کرفه‌یه یئتدوکده شهدا باشلارین نیزه‌لر اوزه‌رینه تعبیه قیلوب و مخدرات خاندان عصمتی عماریلر ایچره ترتیبله روان ائدوب علملر آچدیروب نقاره‌لر چالدیروب شهره متوجه اوْلدیلار.

شعر:

آمـاج نـاوکِ نـظرِ مـردم اوْلمـاغا

باشلا دیزیلدی نیزه‌یه زرّین قبق مثال

تـقدیردن زمـانیه حکـم اولدی غـالبا

کیم سربلند قیل بولاری قیلما پایمال

عبیدالله زیادعمر بن سعدون گلدوگیندن واقف اولوب بارگاه حشـمتین انواع زیب و زیـنتله آرایش قـیلوب، بـین مسـلّح مـبارز تـعیین ائـتدی کـی دروازه‌لری و محلّه‌لری ضبط ائـدوب فـتنه‌دن احـتیاط ائـده‌لر و مـنادی نـدا یئتوردی کی، جمیع خواص و عوام استقباله چیقالار. تمامیء اهل شهره بعضی تهنیه طریقیله و بعضی تعزیه استعدادیله استقبال ائدوب، اوْل گون بیر غـوغا و ازدهام اوْلدی کی، کثرت خلقدن لشگر عمر بـن سـعد لعـین صـباح دروازدن گیروب وقت عصر قصر اماره‌یه یئتدیلر.

روایتدورکی، اهل کوفه محمل اطرافینده غُلوّ قیلوب تأسّفلر چکوب فغان ائده‌رلردی زینب بنت علی مطّلع اوْلوب، هوْدجدن زبان طعن آچوب آییتدی:

«ای اهل کوفه سیز پیغاملار و مکتوبلار ارسال ائدوب حضرت امام حسین بودیاره گتوردونوز و سیز نقد عهد ائدوب مسلم عقیلی شهید ائدوب بیزی بو مقامه یئتوردونوز؛ یئنه سیز تأسف ائدوب نؤحه قیلوب‌سیز.

شعر:

ای اهل کوفه عادتونوز مکرایمیش مدام

ای اهل شام حیله ایمیش رسمونوز تمام

گه سعی ائدەرسیز آل رسولون قتالینه

گه ماتمین دوتوب آنا ائیلرسیز احترام

اهل کوفه آراسیندا بیر پیر کهنسال وار ایدی آییتدی: «ای خاتون قیامت، بو کلماتونده صادقسن ﴿**یقولون بالسنتهم ما لیس فی قلوبهم**﴾[1] حقّا کی بو بدنامليق کوفه اهلیندن قیامته دەک مرفوع اوْلماز».

زید بن ارقمدن نقلدور کی: «شهدا باشلارین کوفه محلّەلرینده گزدوروركن بن بیر غُرفەده ساکن ایدوم[2]، بانا یئتدوکده حضرت امام حسینون سر مبارکیندن بیر صدا ائشیتدوم کی اوْقوردی ﴿**اَمْ حَسِبْتَ اَنَّ اَصْحابَ الْکَهْفِ وَ الرَّقیمِ کانُوا مِنْ آیاتِنَا عَجَباً**﴾(۳۶۲) اوْل کلماتون صلابتیندن اعضامه لرزه دوشوب آییتدوم .«**صدقت یا ابن رسول اللّه**» و دخی بیر عزیزدن نقلدور کی، قصر امارەده باشلارین نیزەلردن ائندوردوکده بن قریب ایدوم حضرت امام حسینون سرمبارکنیندن بو آیت تلاوتین صریح ائشتدوم کی، ﴿**وَلا تَحْسَبَنَّ اللّهَ غافِلاً عَمّا یَعْمَلُ الظّالِمُونَ**﴾(۳۶۳) روایتدور کی، عُبیداللّه زیاد بیر نوبت دخی حضرت امامون سر مبارکین حضورینه گتوروب، الینه آلوب دیزی اوزەرینه قویدوقدا

---

(۱) قلب‌لرینده اولمایان سئیلری دللری ایله سؤیلرلر.

(۲) بن بیر غرفه اوزەرندنه ساکن ایدوم (داش باسما).

بیر قطره قان آقوب ساق پای پلیدیندن پیکان آبدار گیبی گذار ائتدی و اوْل ممرّ پیوسته مجروح قالوب مدّت حیاتینده قابل علاج اوْلمیوب رایحهٔ مکروهیندن اهل مجلیس متأذی اوْلماغین اوْل حرامزاده اوْل جراحته هر نه قدر نافهٔ مُشک باغلاردی فائده قیلمازدی.

شعر:

صانما تؤکمک اهل بیتون قانینی آسان اوْلور

احتراز ائتکیم سانا هر قطره بر پیکان اوْلور

روایتدور کی، اوْل جراحت زمان قتلینه دکین علاج پذیر اوْلمیوب محاربهٔ مختارده مقتول اوْلدوقدا ابراهیم بن مالک اشتر اوْل پلیدون جثّهٔ مردارین اوْل جراحتدن معلوم ائتدی. القصّه عُبیداللّه زیادون مجلیسسینه اهل بیت حاضر اوْلدوقدا زینب بنت علی جُمله‌دن مُقدّم مجلیسه قدم باصوب سلام وئرمیوب و التفات ائتمیوب بیر گوشه‌ده قرار دوتدی. عبیداللّه زیاد آنون استغناسیندان غضبناک اوْلوب آییتدی: «بو کیمدور کی، هنوز اثر طغیان صورت احوالیندن ملحوظ اوْلینور». دئدیلر بو زینب‌دور، همشیرهٔ حضرت حسین عبیداللّه زیاد ملعون آییتدی: «ای خاتون شکر و سپاس اوْل معبوده‌کی، سیزی خاص و عام ایچینده رسوا قیلوب بُطلان‌نوزی طاهر ائتدی و صیقل اعانیله مرآت مولکوموزدن ژنگ کدورت گئتدی». زینب رضی‌اللّه عنها آییتدی: «**کَذِبْتَ یَا عَدُو اللّه**» ای کذّاب سپاس بی قیاس اوْل واجب الوجوده‌کی، بیزوم خاندانوموزی شرف نبوّتله معزّز و مکرّم قیلوب. ﴿**اِنَّمَا یُرِیدُ اللّهُ لِیُذْهِبَ عَنْکُمُ الرِّجسَ اَهْلَ الْبَیْتِ**﴾ اشارتیله سعادت ﴿**وَ یُطَهِّرَکُمْ تَطْهِیراً**﴾[1] بشارتیله کرامت قیلدی و بدخواهلاروموزون دیدهٔ بصیرتلرون اعمی قیلوب. ﴿**وَلَهُمْ اَعْیُنٌ لا**

(۱) سیزی پاک و ترتمیز ائتمک ایسته‌ییر (الاحزاب ۳۳).

یُبْصِرُونَ بِهَا وَلَهُمْ اذانٌ لا یَسْمَعُونَ بَهَا»(۳۶۴) بادیه‌سینده حیران ائدوب دائرۀ حیرته صالدی. عبیداللّٰه زیاد لعین آییتدی: «ای دختر علی ابن ابی‌طالب نه اعتقادونوز وار ایدی بیزوم غالب و سیزون مغلوب اوْلدوغـونوز خـصوصیندا؟» حـضرت زینب آییتدی: «ای ظالیم بیزه واقع اوْلان احوالدن جدّوموز خبر وئرمیشدور، وقوعینه منتظر ایدوک. «**المنة للّـه**» کـی، جـدّوموزون صـدق قـوْلینه صـورتِ احوالوموز مظهر واقع اوْلوب، درجۀ اقبال ﴿**اِنَّ اللّهَ مَعَ الصَّابِرِینَ**﴾(۳۶۵) مـیسّر اوْلدی عن قریب سیزه دخی هـر کـیمون سـرانـجامی نـه اوْلاجـاغی مـعلوم اوْلاجاقدور وهر کیم جزای عملین کارگاه عدلدن بولاجاقدور. ﴿**وَبَشِّرِ الْمُنَافِقینَ بِاَنَّ لَهُمْ عَذَاباً اَلیماً**﴾(۳۶۶) عُبیداللّٰه زیاد آییتدی: «ای بنت ابوتراب حالا بو بـیر سعادتدور کی، ضـمیروموز سـیزون طـغیانونوزدان فـارغ اوْلدی و اسـتیلای غرورونوز تسکین بولدی». زینب آییتدی: «ای ابـن مـرجـانه غـرور اسـباب دونیایله سرمست اوْلوب بیر پادشاه قصدین ائتمیشسن کی، جمیع افراد آفرینش تحت لوای امامتینده و رضای خدا و رسول شرف اطاعتینده ایدی.

شعر:

حسین بن علی ابن ابی‌طالب کیم آندادور

بنای شرعه استحکام و دین حقه استعلا

مـعظّم جـدّ والاسـی نـبیّ و اُمّـی و مکّـی

مکـرّم ابّ اتـقاسی عـلیّ عـالی اعـلا

عبیداللّٰه زیاد بدبخت اوْل کلماتدن متأذّی[1] اوْلوب قتلینه امر ائتدی. عُمر بن حریث مخزومی حاضر ایدی فریاده گلوب آییتدی: «ای ظالیم، بیر غریبون کی، اکابری مقتول اوْلوب و اصاغری یتیم اسیر اوْلموش اوْلا اگر حرقت قلب و

(۱) اینجی‌یوب.

حرارت جیگردن دلیرانه تکلّم قیلا عجب اوْلماز.

شعر:

سن نه آگه سن کی، سوز آتش محنت نه‌دور

مسند راحتده مُلک و مالله مغرور سن

درد اهلی حالینی عالمده درد اهلی بیلور

سنده یوقدور درد ای بیدرد سن معذورسن

عبیداللّه زیاد لعین زینبدن انحراف ائدوب علی زین العابدینه توجّه قیلوب آییتدی: «بو کیمدور؟» دئدیلر: «علی بن حسین» دئدی: «او علیّ اکبر ایدی». حضرت امام زین‌العابدین متحمّل اوْلمیوب «**وَاللّٰه اِنَّ لَهُ مُطَالِباً یَوْمَ الْقِیمَةِ**» ای عُبیداللّه زیاد اوْل بنوم برادر بزرگواروم ایدی، و اوْل بنوم اومیدگاهوم و استظهاروم ایدی حقّا کی، آخرتدن مقدم دونیاده آنون انتقامون آلانلار عن قریب پیدا اوْلور».

عبیداللّه زیاد ملعون غضبناک اوْلوب امر ائتدی کی، اوْل مظلومی قتل ائده‌لر، زینب دست مبارکین حضرت امام ذین‌العابدینون دامن شریفونه مُحکم ائدوب بنیاد نؤحه قیلدی کی: «ای بدبخت، ظالیم اگر هنوز آتش طغیانون سیل خون شهدای اهل بیت مصطفادن تسکین بوُلمادیسه و حرارت عُصیانون شهیدلر قانین ایچمکدن سیراب اوْلمادیسه بو مظلومون یئرینه بنی شهید ائت، بونا متعرّض اوْلما. زیرا خاندان نبوتده و دودمان ولایتده بوندان غیری محرم قالمامیشدور». حضرت امام زین العابدین عمۀ مُحترمه‌سیندن عنان تکلّم آلوب میدان فصاحته رخش عبارت صالوب گفتاره گلدی کی: «ای ابن مرجانه بانا قتلدن توهُّم وئرورسن؛ بیلمه‌زمیسن کی، بیزه قتل وقتال سرمایۀ فیض شهادتدور و همیشه غزا قیلوب شهید اوْلماق بیزه رسم و عادتدور پیوسته حیاتیمیز زلالِ

شمشیر آبدارله سبز و خرّم‌دور و همواره قضایه رضا وئرمک و مصائبه صبر ائیله‌مک بیزه مسلّم‌دور.

شعر:

قتلدن خوف وئرەن اهل حقّه بیلمه‌زکیم
دام اؤلور اهل حقّه دائرهٔ قید حیات
دهر بیر محنت و غم منزیلیدور ای غافل
مژدهٔ قتلده دور مژدهٔ توفیق نجات...

عبیداللّه زیاد گؤردی کی، مصدوقهٔ **﴿وَ مَا یَنْطِقُ عَنْ الْهوی﴾**(1) واقر اوْلان قوملە مناظره فائده قیلماز و متعلم مکتب **﴿عَلَّمَهُ شَدیدُ الْقُوی﴾**(2)(۳۶۷)یە مباحثەده غالب اوْلماق اوْلماز. ناچار ساکت اوْلوب ملازملرینه امر ائتدی کی، اوْل مظلوملره قصردن طیشره جامع کوفه‌یه قریب‌بیر منزل تعیین ائدوب اهل شهری اختلاطلاریندان منع ائده‌لر. بیر نئچه گوندن صونرا تهیّه اسباب سفر ائدوب زهیر بن قیس و حَصینْ بن مغیره و شمربن ذی‌الجوشن ایله بئش بین مُسلّح نامرد قوشوب اهل بیتی شهدا باشلاری ایله جانب شامه روانه ائتدی.

روایتدور کی، منازل و مراحل قطع ائدوب گئده‌رکن هر منزلده انواع کرامت ظاهر اولوردی. اوْل جُمله‌دندور بو کی؛ چون حرانه یئتدیلر یحیی نام بیر یهودی سائر خلقله تماشا ایچون اوْل باشلارا استقبال ائتدوکده حضرت امام حسینون سر مبارکینه قریب اوْلدوقدا لب مبارکین متحرّک گؤروب دقتله تأمُّل قیلدوقدا بو آیت تلاوتی سمعینه یئتدی: **﴿وَسَیَعْلَمُ الَّذینَ ظَلَمُوا اَیَّ مُنْقَلَبٍ**

---

(۱) نجم سوره‌سی ۳ ـ ۴ نجو آیه.

(۲) نجم سوره‌سی ۵ نجی آیه.

یَنْقَلِبُونَ﴾(۳۶۸)[1].

یحیی متحیّر اوْلوب سؤال ائتدی کی: «بو کیمون باشی دور؟» آیـیتدیلر: «حسین بن علی‌نون باشی دور کی، جدّی محمّد مصطفی‌دور و جدّه‌سی خدیجۀ کـــبرادور و والد بـــزرگواری عـــلی مـــرتضی‌دور و والدۀ عـــالیمقداری فاطمۀالزهرادور».

یحیی‌یه اوْل کرامت اثر قیلوب فی‌الحال ایمانه گلدی و منزلینه دؤنـوب خواتین حرمسرای اهل بیت ایچون. حضرت امام زین‌العابدین ایچون البسه‌دن، الوان اطمعه‌دن بعضی مناسب هدیه‌لر مرتّب ائدوب و بین درهـم نـذر ائـدوب گتوردوکده موکّل اولانلار تعرّض ائتدیلر کی، اعدای پادشاهه محبّت مـوجب فساددور دیو قتلینه قصد ائتدیلر، یحیی دخی وهـم ائـتمه‌یوب شـهید اوْلدی رحمةاللّه علیه و حالا قبری حرّانده اوْلوب «یـحیی شـهید» دئـمکله مشـهور و معروف بیر مزاردور(۳۶۹).

شعر:

کرامتِ نسبِ مصطفی ده‌گـول مـخفی
نه بـاک آنـا حسـد اهـلی نـظر قـیلماز
نه تیره‌دور دل اهل حسدکی، مـعجز آل
یـهوده ائـیلر اثـر آنـلارا اثـر قـیلماز

جملۀ کراماتدن بیر دخی اوْلدورکـی، مـوصل دیـارینه یـئتدوکده شـمر ذی‌الجوشنِ ملعون اعلام ائتدی‌کی، امیر موصل شهره آیین باغلایوب اهل شهرله استقباله چیقالار عمادالدؤوله کی امیر موصل ایدی اهل شهری جمع ائدوب اوْل امره اقدام ائتمه‌یوب جواب گؤنده‌ردی کی: «بو شهرده طوائف مختلفه چوقدور

---

(۱) شعرا سوره‌سی ۲۲۷ نجی آیه.

فساد احتمالی وار صلاح اوْلینه». شمر ملعون دخی غایت توهّمدن بو صلاحی قبول ائدوب شهره گیرمه‌یوب طیشره‌ده نزول ائدوب حضرت امام حسینون سر مبارکین بیر طاش اوزره قویمیشلاردی. بیر قطره قان داملایوب اوْل صخرهٔ مبارکی معدن یاقوتِ کرامت قیلوب مقرّر اوْلدی کی، هر ماه محرّم اوْل قان جوشه‌گلوب مجدّد اوْلا. ائولاد رسول‌الله ماتمیله خواص و عوام شهر اطرافینده جمع اولوب عزایه مشغول اوْلالار تا عبدالملک ابن مروان خلافتینه ده‌ک موجود ایدی عبدالملک مسند حکومتده والی اوْلدوقدا حسدیندن اوْل طاشی گؤتوروب آندان اثر قالمادی آمّا یئرینه «مشهد نقطه» دئیوب هنوز زیارت ائده‌لر(۳۷۰).

شعر:

گیردون ای اهل ستم بیرقانه‌کیم هر قطره‌سی

داشا دامسا تا ابد داشدان چیقار یاقوت تر

گؤنلونی داشدان بتر دئرسم روادور نیشه‌کیم

داشه تأثیر ائیلر اوْل قان گؤنلونه قیلمازاثر

و جملهٔ کراماتدن بیری دخی اوْلدورکی، نصیبین حدودینه یئتدوکده منصور بن الیاس شهره آیین باغلادوب، استقباله چیقوب آنلاری شهره گتوردوکده بیر برق عالم سوز ظاهر اولوب شهرین اکثرین یاقدی و لشگرِ شمرِ ملعونه غایتده اضطراب بیراقدی.

شعر:

دوشمن غافل صانورکیم خون آل مصطفا

باغ اقبالینه گولبرگ بهار افروزدور

احتراز ائتمه‌ز، حذر قیلماز مگر واقف ده گول

کیم آنون هر قطره‌سی بیر برق عالم سوزدور

و جملهٔ کراماتدن بیری دخی اوْلدورکی چون نصیبیندن اضطرابلا چیقوب بیر قلعه‌یه دخی یئتدیلرکی، حاکمینه سُلیمان بن یوسف دئرلردی. و آنون ایکی قارینداشی اوْلوب بیری محاربهٔ صفّین ده‌علیء مرتضی الینده مقتول اوْلمیشدی و بیری آنونلا شریک ایالت ایدی و شهرون ایکی دروازه‌سی اوْلوب هر بیری بیروینون حُکمینده ایدی شمر لعینون وصولیندن واقف اوْلدوقـدا شـهره آیـین باغلادوب تفاخر ایچون هر بیری اوْل باشلاری کندویه متعلّق اوْلان دروازه‌لردن گتورمک ایچون نزاع ائدوب آرالاریندا جـدال واقـع اوْلوب سـلیمان مـقتول اوْلدی. لشگر شمر لعین دخی سراسیمه اوْلوب، آندا تـمکین بـولمایوب حـلب دیارینه توجّه ائتدیلر. حوالیء حلبده بیرِ معمور بُقعه‌یه یئتدیلر کی، آندا حریردن غیری نسنه استعمال اوْلمازدی. قُربونده قونوب آرام طـوتدیلار. شـهربانونون شیرین نام بیر جمیله جاریه‌سی وارایدی کی، لطافت حسـنله یگـانهٔ روزگـار ایدی. شهربانو خدمتینه گلوب گریه‌یه آغا ائتدی و سبب بوایدی کی، شـهربانو مدینه‌یه گلوبِ حضرت امام حسین صُحبتینه مشرّف اوْلدوقدا یوز جـاریه‌سی اوْلوب زمان زفافده اللی جاریه‌یی آزاد واللی جاریه‌سی قالمیشدی و حضرت زین‌العابدین متولد اولدوقـدا قـیرخ جـاریه دخـی آزاد ائـدوب اوْن جـاریه خدمتینده قالمیشدی و شیرین اوْلجمله‌دن ایدی.

روایتدور کی، بیر گون حضرت امـامون نـظر شـریفینه شـیرین مـطبوع گؤرینوب مُطایبه طریقیله شهربانویه آییتدی: «ای شهزاده شیرین بو گون غایتده زیبا گؤرینور.

شعر:

دوشدی گویا صورت شیرینه حسنوندن فروغ

کیم گؤنول فرهادوش بولدی لقاسیندان سُرور

پــرتو خــورشید عــالمتابدانــدور مــتّصل

لعـله رنگ و لالهٔ سـیرابـه تـاب و مـاهه نـور

شهربانو تصوّر ائتدی کی، حـضرت امـامون آنـا رغـبتی وار اخـلاصلا آییتدی: «ای شهزاده، بو جاریه‌یی سانا هدیّه قیلدوم». حضرت امام آییتدی: «بن دخی آزادائتدوم». شیرین آزاد اوْلدوقدا شهربانو آنا بیر خلعت فاخر گئیدوردی کی، خزانهٔ آبا و اجدادیندان آنا ارثله یئتمیشدی. حضرت امـام آیـیتدی: «ای شهربانو نه واقع اوْلدی کی، شیرین حُسن الفـاتونلا سـائر جـاریه‌لردن مـمتاز اوْلدی؟» شهربانو آییتدی: «ای شهزاده سائر جاریه‌لر بنوم آزادم‌دور، آمّا شیرین سنون آزادندور». حضرت امامه خوش‌گلوب آنا دُعا قـیلدی و حـالا شـیرین شهربانونون کِسوَتین پیرایهٔ لطیفیندن معرّا گـؤروب ادنـا البسـه ایـله مـلاحظه قیلماغین متحمّل اوْلمایوب تضرع ائتدی کی: «ای مخدومه، بانا رخصت وئرکی، بو قلعه‌یه گیروب بعضی پیرایه‌لروم وئروب، اوْلاکی، بیر مناسب ملبوس حریر آلوب خدمتینه مشرّف اوْلام» شیرین اجازت آلوب اوْل قلعه‌یه متوجّه اوْلدوقدا دروازه‌یی باغلو گؤروب، بیر گوشه‌ده متمکّن اولوب دروازه آچیلماسینا منتظر ایکن عزیزبن هارون کی، کوتوال قلعه‌ایدی. بُرج و بارو اوزه‌رینده سیر ائده‌رکن گؤروب شیرینه آواز یئتوردی کی: «ایّها الرَّجُل سن کیمسن؟» شیرین آییتدی: «بن غریبم حاجتوم وار؛ نولا اگر لطف ائدوب قلعه قاپوسین آچاسن»[1]. عزیز آییتدی: «ای خاتون سن شیرین دگولمیسن؟» شیرین تعجّب ائـدوب آیـیتدی:

---

(۱) «بیر غریبم حاجتوم وار نولا اگر لطف ائدوب قلعه قاپوسین آچاسان» (شیما گونگؤر).

«بلی شیرینم». عزیز دروازه‌یی آچوب، شیرینی قلعه‌یه آلوب آنا سلام وئردوکده شیرین جواب سلام آلوب آییتدی: «ای عزیز نه بیلدون که بن شیرینم» عزیز آییتدی: «بو گئجه حضرت موسی‌یی هارون ایله واقعه‌مده گؤردوم. ناصیه‌لرینده اثر تعزیت و چهره‌لرینده نشانهٔ مصیبت و گریبانلاری چاک و دیده‌لری نمناک، تضرّعله آییتدوم «ای عزیزلر بنی‌اسرائیله نه واقع اوْلدی کی، صورت حالونوز متغیّر ملاحظه اوْلینور؟» دئدیلر: «ای عزیز بوگون جمیع اشیا عزایه مشغولدور. زیرا نقد خاتم المرسلین شهید اوْلمیشدور و اوْل مظلومون سر مبارکین بدن لطیفیندن جدا قلوب حالا بو مقامه گتورمیشلر. ای عزیز اگر سعادت باقی مرادونسه اللهه ایمان گتوروب، حضرت حسینون سر مبارکین زیارت ائدوب بیزوم سلاموموزی آنایئتور». کلمات شیرینلرین کمال اعتقادایله استماع ائتدوکدن صونرا آییتدوم: «ای قُدمای بنی اسرائیل تزاید اعتقاد ایچون بیر سررشتهٔ مُرادومدور». دئدیلر:«ای عزیز حالا بو قلعه قاپوسیندا اهل بیتدن شیرین نام بیر جاریه گلوب مُنتظردور و اوْل جاریه دیوان قضادن سنون تزویجونه مقدّر اوْلوبدور. آنا استقبال ائدوب حقیقت حالی آندان معلوم ائدوب، آنونلا خدمتلرینه مشرّف اوْلاسان». شیرین اوْل کلماتدن خوشحال اوْلوب، آییتدی: «ای عزیز هر نه کی دئدون عین صواب و محض مصلحتدور، آمّا بنوم عقدوم شهربانو اجازتینه موقوفدور». پس شیرین هم اوْل ساعت مراجعت قیلوب شهربانویه احوالی عرض ائتدوکده جمیع اهل بیت واقف اوْلوب مباهاتلار قیلوب شکر ائتدیلر، آمّا صبحدم کی موسیء خوشید عالمتاب عصای شعاعله دریای نیلگونه گذار ائتدی و شعشعهٔ ید بیضای صبح صادق طور کوهساری سراسر طوتدی. عزیز بن هارون قلعدن ائنوب، مستحفظلره بین درهم خدمت وئروب خدمت اهل بیته اجازت آلوب بین آلتون حضرت امام

زین‌العابدینه نذر طریقیله مهیّا قیلوب و خواتین حرمسرای اهل بیتون هر بیرینه بیر مناسب تحفه‌لر مرتّب ائدوب خدمتلرینه مشرّف اوْلوب ایمان گتوردی. و حضرت امام حسینون سر مبارکین زیارت ائدوب موسی و هارون سلاملارین یئتوردوکده حضرت امامون سرصاحب سعادتیندن بیر آواز گلدی کی: «سَلامُ[1] اللّهِ عَلَی نَبِیِّنا وَ عَلیهِمَا (۳۷۱) عزیز آییتدی کی، «یا امام بانا طریق هدایت ارشاد ائت». صدا گلدی کی: «ای عزیز چون مسلمان اولودون، ایمان و هدایت بولدون؛ و چون اهل بیته حؤرمت قیلدون و انبیا سلامین یئتوردون سلسلهٔ انتسابوموزا داخل اوْلدون». عزیز دُعا قیلوب مراجعت قیلدوقدا شهربانو شیرینه آییتدی: «اگر رضای شریفوموزی ایسترسن عزیزی قبول ائت». شیرین شهربانو اجازه‌تیله عزیزی قبول ائدوب حضرت امام زین‌العابدین حضورینده عقد ائدوب آنونلا روان اوْلدی.

شعر:

سعادت نشانی بودورکیم یهود

اوْلور اهلِ دین اهل طغیان ایکن

شقاوت دلیلی بودورکیم شقی

قیلوب ترک دین اهل ایمان ایکن

حضرت امام زین‌العابدین، اسماعیل ابو الحقوقدن روایت ائده‌ر کی: «شهدا باشلارین اللی مُبارز هر گئجه مُحافظت ائده‌رلردی. بن کی ابو الحقوق، بیر گئجه آنلارایله همراه اولوب آنلار اویقویه واروب، بن بیدار قالدوم، گؤردوم کی، بیر گندُم گون کیمسنه لباس کافور فاملا گریان حضرت امام حسینون سر مبارکی اوْلان صندوقه مقارن اوْلوب، اوْل سر مبارکی صندوقدان چیقاروب

---

(۱) آللهین سلامی نبی‌لرین و اونلارین اوزه‌رینه اولسون!

یوزین یوزینه سوروب فغان باشلادی. بن ائیله تصوّر ائتدوم کی، سائر خلقدندور. تهوّرله متوجّه اولودوم کی، اوْل باشی الیندن آلوب صندوقه بیراقام ناگاه بیر صدا گلدی کی: «ای بی ادب، بو آدم صفیدور کی، جیگرگوشهٔ مصطفی ماتمین طوتار». بن غرقهٔ دریای تحیر اوْلمیش ایکن بیر صدا دخی گلدی. کی بیر معتبر کیمسنه دخی پیدا اوْلدی. دئدیلر کی: «نوح نبی علیه السلامدور». و متعاقب ابراهیم، اسماعیل و اسحاق و سائر انبیا حاضر اوْلوب بیر ـ بیر گلوب حضرت امام حسینون سر مبارکین زیارت قیلدیلار. جملهسیندن صونرا صدمات ناله و افغان ایله گیسوی مبارکلری پریشان و دیدهٔ شریفلری گریان حضرت رسول‌اللّه، جماعت صحابهٔ کبار و حضرت حیدر کرّار، امام حسن شهسوار و حمزه و جعفر طیّارله گلوب حاضر اوْلدوقلارینده در حال ملاحظه قیلدوم. جانب آسمادن بیر کُرسی نورانی نازل اوْلوب حضرت رسول علیه‌السلام اوْل کُرسی اوزه‌رینده قرار طوتوب و سائر انبیا اطرافینده متمکّن اوْلوب عزایه مشغول اوْلدیلار. اول حاله مقارن گؤکدن بیر فرشته ائندی. بیر الینده تیغ بُرّان و بیر الینده بیر عمود آتشین کران؛ صندوق مستحفظلرینه حمله قیدوقدا بن غایت وهم‌دن فریاده گلوب، ائییتدوم: «یا رسول‌اللـه بـن اکـراهـله بـونلارا رفـاقت قیلمیشام، حاشا کی، دوشمن خاندان رسول اوْلام، حضرت رسول بنی منع ایله خلاص ائتدی آمّا رُخسارومه بیر طبانچه اوردی کی، آنون اثریندن طرف رخسارم سیاه اوْلدی صباح اوْلدوقدا اوْل رفیقلرومدن بیر اثر گؤرمه‌دوم بیر نئچه خرمنِ خاکستردن غیری. بو خبر شمر ذی‌الجوشن ملعونه یئتوب بندن کی، ابو الحقوقم حقیقتِ حالی سؤال ائتدوکده مشاهده قیلدوغوم احوالی تماماً شرح ائتدوم. لشگر مخالف اوْل حالی معلوم ائدوب عواقب اُمورلرینه اطلاع بولدلر امّا نه‌چاره؟

شعر:

هــر عــمل بـیر جـزایـه قـابل‌دور

ای خوش اولکـیم ثـوابـه مـائلدور

نئته کـیم گـول اوْلور تـیکندن یـئی

گول تیکن دور، تیکن تیکندن یئی

ابو سعید دمشقی‌دن نقلدور کی، دئمیش: «بن اوْل جماعته شـام یـولینده رفیق‌ایدم حوالی دمشقه یئتدوکده بو خبر شایع اوْلدی کی، مسیّب قعقاع خزعی بیر لشگر مرتّب ائدوب شبیخون اوروب باشالری آلماق تدارکینده‌دور. رؤسای لشگر مضطرب اوْلوب اول صحراده بیر دئیر(۳۷۲) گوْردیلر. مـتحصّن اوْلمـاق ایچون اوْل دئیره متوجّه اوْلدیـلار. راهبِ دئـیر آیـیتدی: «ای قـوم، سـیز نـه طائفه‌سیز و بو باشلار کیملروندور و بو دئـیره گـئتمکدن مـرادونـوز نـه‌دور؟» آییتدیلر: «بیز عسگر یـزیدوز و بـو جـماعت خـروج ائـتمیشلردی، سـیاسته یئتوردوک. و حالا استماع اوْلیندی کی، جمیع مخالفلر قصد شبیخون ائتمیشلر، بیز بو دئیره متحصّن اوْلماق ایسته‌روز». راهب آییتدی: «بو دئیره ازدحام عسگر وسعتی یوقدور، مناسب بودور کی، اسیرلری و باشلاری حصاره گتوروب لشگر طیشره‌ده دورا». شمر ذی‌الجوشن لعین بو صلاحه راضی اوْلوب، باشلاری بـیر صندوقه قویوب، مُهرله‌یوب دئیر ایچینده بیر مستحکم سرایه صالوب قپیوسینه قُفل اوردی و حضرت امام زین‌العابدین و باقی اهل بـیت ایـچون دخـی اوْل دئیرده بیر مناسب منزل تـعیین ائـدوب اول جـانبدن مـتسلّی[1] اوْلوب کـندو لشگریله طیشره‌ده آرام دوتدی. شب هنگام کی، دئیر بنای فلک مودع مهرۀ مهر رخشان اولوب سپاه ظُلام قیرفام مثال، لشگر شام اطراف فلکده قرار دوتدی و

(۱) تسلّی اولوب (ش گونگوْر).

راهبِ هندوی زنگی رنگ شب صندوق زرین آفتابی دئیرِ سپهر مـیناده نـهان ائتدی. نصف اللیلده راهبِ دئیر بیدار اوْلوب گؤردی کی، صندوق اوْلان سرایون روزنلریندن نور لامع اوْلور، متحیّر اوْلوب بیر روزه نه‌دن نظر قیلدوقدا گؤردی کی، سقف سرای شق اوْلوب شکافیندن بیر عماری چیقوب اوْل عماریدن بـیر نئچه خاتون چیقدی کی، تار معجزلریندن مد شعاع خورشید گیبی انوار عفت و عصمت فروزان ایدی. و پرتو انوار طلعتلریندن سایه‌وار ظـلمت فسـادو فـتنه گریزان ایدی آنلارا متعاقب بیر خاتون دخی بعض مطهراتله طاهر اوْلدی کـی لمعهٔ نور صلاحیندن مقدم گلنلر پردهٔ خفایه[1] گیردیلر راهب متحیر ایکن نـدا گلدی کی: «ای بی ادب نظاره قیلما کی بونلار مخدّرات پردهٔ عفت و خواتـین سراپردهٔ عصمت دیرلر. مقدم گلنلرین بیری سـاره. زوْجـهٔ خـلیلدور و بـیری هاجردیر کی والدهٔ اسماعیل‌دور و بیری خدیجهٔ کبری‌دور کی، زوجهٔ حـبیب جلیلدور و بیری آسیه‌دور زوجهٔ فرعون.

مطّلع قیلدی یئتمیش نفر نصرانی اتّـفاقله حـضرت امـام زیـن‌العـابدین حضورینه گلوب هـم اوْل سـاعتده اوْل گـئجه مسـلمان اوْلدیـلار و اجـازت ایسته‌دیلر کی، چیقوب لشگره شبیخون ائده‌لر حضرت زین‌العـابدین رخـصت وئرمه‌دی کی، حالا آنلارون زوالینه وعده ایرمه‌میشدیر. صباح اوْلدوقداشـمرِ ذی‌الجوشنِ لعین لشگرین ترتیب ائدوب آنلاری چیقاروب آهنگ راه ائدوب عسقلان نام شهره یئتدیلر. یـعقوب عسـقلانی حـربِ کـربلاده داخـل عسکـر یزیدایدی فی‌الحال شهره آئین باغلادوب، خلقین استقباله چیقاروب، مجالس خمر و لهو مرتّب قیلدیروب، شمر ذی‌الجوشن لشگریله آلوب گـلورکن بـریر خزاعی تجارت طریقیله آنده حاضر ایدی بو احواله مطلع اوْلدوقـدا اسـتقباله

---

(۱) پردهٔ اختفایه (ش گونگؤر).

چیقوب سیر ائدەرکن شمرِ بدبخته مقابل اوْلدی. گؤردی کی، مباهات ائـدوب گلور. بریر آییتدی: «ای بدبخت. بو کیمون باشیدور کی، مهجهٔ ۲ عـلم ائـتمیش سن؟» شمر لعین آندان مخالف فهم ائدوب ملازم‌لرینه حکم ائتدی اوْل مظلومی مجروح ائدوب بیراقدیلار.

روایتدورکی، لشگر گـئتدوکدن صـونرا بـریر دوروب هـر طـرفه تـردُّد ائدەرکن بیر جماعته یولی اوغرادی کی، فریاد و فغان ائدەرلر. آییتدی: ای قوم بو گون بو شهرون خلقی شادو خرّم ایکن نه عجیبدور کـی سـیز مـحزونسیز؟» دئدیلر: «بیز مُحبّت خاندانِ رسولوز حضرت امام حسین ایـچون مـاتمده‌یوز». بریر آییتدی: «ای قوم، اگر قولونوزده صادق‌سینیز، گلون جانوموزی فدای اهل بیت ائدەلوم». اوْل جماعت اتفاق ائدوب، یوز اوْلن نفر مـجاهد جـمعه گـونی خـروج ائـدوب، خـطیبی اؤلدوروب اظـهار مـحبّت اهـل بـیت ائـتدیلر[1] و حکایت‌لری اکثرِ تواریخده مسطوردور. القصّه لشگر یزید منازل و مراحل قطع ائدوب و هر منزلده بیر کرامت و هر مرحله‌ده بیر اشارت گؤروب، شهر دمشقه قریب اوْلوب، خبر وصول‌لری خاص و عامه شیوع بولدوقدا یزید پلید واقـف اوْلوب، مسند حکومتینه انواع تَکَلُّفاتله زیب و زینت وئروب و مجلیس عیش و عشرت مرتب قیلوب و جمیع ارکان حشمت و اعیان حکومتی البسهٔ فـاخر و اسباب ملوکانه ایله مزیّن اوْلوب بارگاهینه جمع اوْلدیلار و تمامی شهرون خلقی معاملاتدان فارغ اوْلوب، نشاط و سرورله تماشا ایچون استقباله توجّه قیلدیلار. کنزالغرائبده ابوالعبّاس، سهل ساعدی‌دن نقل ائتمیش کی: «بن طریق تجارتله اول زاماندن شامده‌ایدیم گؤردوم کی، بیر گون کوس بشارت اوریلوب، خلق شـهر نشاطه مشغول اوْلدیلار، گمان ائتدوم کی، مگر عیدلری‌دور بیریسیندن سـئوال

---

(۱) قیلدیلار (ف.ع.الیازما).

ائتدوم کی: «آیا سبب نشـاط نـه دور؟» دئـدی: «ای شـیخ، بـو گـون یـزیدون مخالفلری‌نون باشلاری گلور، آنونچوندور». دئدوم: «ای عزیز قنغی دروازه‌دن گتورورلر؟» دئدی: «دروازهٔ سعادت‌دن». روان اولدوم، کندومی اوْل غوغاده اهل بیته یئتوردوم و اوْل مبارک باشلاری گـؤردوکده اخـتیارسیز فـریاده گـلدوم، فریادومی ائشیتدوکده هودجدن بیر آواز ائشیتدوم کی، بانا دئدی: «ای پیر سبب نه‌دور کی، جمیع خلق خندان اوْلدیغی زماندا سن گریانسان؟» دئدوم: «ای عفیفه، سن کیم اولورسین؟» دئدی بن سکینه بنت امام حسینم». دئدوم کی: «ای گـؤهر خزانهٔ عصمت بن سهل ساعدم کی، صحابهٔ رسول اللهدنم و بو دیاردا غریب واقع اولمیشام». دئدی: «ای سهل چون محب اهل بیت سن بیر تـدبیر ائت کـی، بـو نیزه‌دارلر کی، شهدا باشلارین دوتمیشلار، بیزدن بیر مقدار مُباعدت قیلالار. اولا کی، خلقون هجومی، باشلار تماشاسینه اوْلوب هودجِ مطهراتِ اهل بـیت نـظر نامحرمدن محفوظ اوْلا». بو خدمتی عین سعادت بیلوبْ نیزه‌دارلارین سردارینه بین قیزیل آلتون قبول ائتدوردوم کی، بیر مقدار اوْل باشلاری خـواتـین حـرم عماری‌لریندن یوروده‌لر».

روایتدور کی، لشگر کوفه شهدا باشلارین مشعل پُرنور گیبی نیزه‌لر اوزره ترتیب ائدوب و مخدّراتِ اهل بیت عماریلرین غُنْچهٔ گولبون گیبی ناقه‌لر اوزه‌ره قیلوب، بیربیرینه متعاقب روان ائدوب و باقی لشگر عقبلرینجه صف چکـوب، علملر و بایراقلار جوْلانه گتوروب و صدای نفیر و نالهٔ کـوس و غُـلغُلهٔ نـایی آسمانه یئتوردیلر، صبحدم کی جلاّد فلک مُهْرهٔ خورشید درخشانی سر بی تن گیبی نیزهٔ مدّ شعاع اوزه‌ره تماشاگاه اهل عالم قیلدی و رماح سبزهٔ نوخیز اوزره عقود شبنم رؤس شهدا گیبی جیلوه‌گر اوْلدی شهره گیروب ازدحام عوامدن وقت عصرده قصر اماره‌یه فرصت وصول بولدیلار دروازهٔ قصره یئتدوکده باشلاری

نیزەلردن ائندیروب مخدرات اهل بیتی هودجلردن چیقاروب یـزید مـلعونون بارگاهینه متوجه اوْلدیلار. آمّا شمر ذی‌الجوشنِ ملعون حیله ائدوب حـضرت امامون سر با سعادتین بشیربن مالک الینه وئردی کی اگر بـو خـدمت مـقبول اوْلمازسا کندو اهانت چکمیه بشیر بدبخت اوْل سر پُرسعادتی یزیدون مجلیسینه گتوردوکده مباهات ائدوب بیر رجز آغاز ائتدی کی.

شعر:

اِمْلَاْ رِکابی فِضَّةً وَ ذَهَـباً[۱]

اِنّی قَـتَلْتُ الْـمَلک المُـهَذَّباً

قَتَلْتُ خَیْرَالنَّاسِ اُماً وَ اَباً

وَ اَشْرَفَ العَالَمِ جَمعاً حَسَباً

یزید ملعون بو کلماتدن انفعال بولوب متغیّر اوبلدي، دئـدی: «امـلأ اللـه رکابک نارا وحطباً» وآییندی ای بدبخت چون بیلدین کی، امام حسین بو وصفله موصوفدور نئجه قتل ائتدین! فی الحال دفع مظنه ایچون آنی قتل ائتدیلر. پس، یزید امرای کوفه‌یه متوجّه اوْلوب صورت واقعه‌یی سؤال ائتدوکده زهیربن قیس آغاز تکلُّمْ قیلوب آییندی: «بو شخص بعضی اقوامیله کربلایه گـلدوکده بـیعت عرض ائتدوک، قبول ائتمەدی. قتل ائدوب باشلارین گتوردیک». یزید بیر زمان متفکّر اوْلوب بویوردوکی، حضرت امامون[۲] سر مبارکین بیر طـبقده قـویوب حضورینه گتوردیلر. اتفاقاً اوْل بی‌دؤولتون دخی عُبیدالله زیاد گیبی الینده بیر قـصبه واردی، آنـونلا مـبارک لب و دنـدانـینا اشـارت ائـتدوکده ابـوالمـؤیّد

---

(۱) اوزنگیمی گوموش و قیزیل ایله دولدور چونکو بن اخلاق صـاحب اوْ آقـانی اؤلدوردوم. آنـاسی و باباسی انسانلارین ان خئییرلی اوْلان انسانی، نسبی اعتباریله ان شرفلی اوْلانی اؤلدوردوم.

(۲) حضرت امام حسینون سر مبارکین (داش باسما).

خوارزمیدن نقلدورکی، تمیربن جُندب اوْل مجلیسده ایدی. مُتحمّل اوْلمـا یوب آییتدی: «**قطع الله یدک**»[1] ای بی ادب، بو ملاعبه قیلدوغون لب و دهن[2] مُلْثم حضرت رسول اللّه دور». یزید غضبناک اوْلوب آییتدی: «ای تمیر اگر حُرْمت صحبت رسول‌الله اوْلماسایدی، سنه سیاست ائـده‌ردوم». تـمیر آیـیتدی: «ای بدبخت، صحبت رسول اللهون حرمتی اوْلوب، اولادینون حـرمتی اولمـاق نـه مناسبدور. حضار مجلس بو کلماتدن متأثر اولوب ویزید پـلید فـتنه‌دن تـوهُّم ائدوب، تمیری مجلیسدن اخراج ائتدوروب غیری کلماته مشغول اوْلدی.

ابوالمفاخردن نقلدورکی،: «بیر یهودی تجارت طریقیله شامه گلوب اتّفاقاً اوْل گون مجلیسده حاضر ایدی. سؤال ائتدی کی: «بو نـه بـاشلاردور؟» یـزید آییتدی: «بو بیر کیمسنه‌دورکی، بانا خروج ائتمیشدی». یـهودی آیـیتدی: «بـو شخص کندوسینده بیر لیاقت ملاحظه قیلماسایدی خـروج ائـتمه‌زدی». یـزید آییتدی: «بلی، بو حسین بن علی دور، نبیرۀ حضرت نبی‌دور». یهودی فـریاده گلوب آییتدی: «ای یزید، بنومله داوُد آراسیندا یئتمیش قرن تجاوز ائدوبدور، هنوز بانا یهودیلر تعظیم ائده‌رلر. مـحمد قـریشی دون فـؤت اوْلدی بـو گـون ائولادینه قصد ائده‌رسیز؟! بونه دیندور؟» یزید قهر ائدوب آییتدی: «ای یهودی، اگر حضرت رسولدن آزار اهل ذمّه ممنوع اولماسایدی سنی قـتل ائـده‌ردوم». یهودی آییتدی: «ای احمق، بیر یهودی ایچون مخاصمه قیلان واجب الوجـود رسولی ایچون خصم اوْلمازمی؟» یزید غضبناک اوْلوب قتلینه امر ائتدی. یهودی فی‌الحال حسینون سر مبارکین مخاطب قیلوب آییتدی: «یا ابـا عـبداللّـه یَـوْم عرصاتده شهادت وئره‌سن کی، صدقِ پاکله مسلمان اوْلدوم». یزید آییتدی: «ای

---

(۱) آلله الینی کسسین.

(۲) ملاعبه قیلدوغین لب و دهن بوسه‌گاه حضرت رسول‌دور. (داش باسما).

یهودی، خوفِ قتل دور سنی مسلمان ائده‌ن سنون اسلامینه نه اعتبار؟» یهودی آییتدی: «ای یزید، مسلمانلارون امامون قتل ائتدون اگر بیر نو مسلمانی قتل ائتسن نه لازم گلور؟» بن دخی بو سعادته طالبم کی، داخل فرقهٔ شهدای کربلا اوْلام» فی‌الحال اوْل نومسلمانی شهید ائتدیلر. رحمةاللّه علیه.

کتاب «ربیع‌الاخبار»ده مسطوردور کی عبدالوهاب نام بیر ترسا رسالت طریقیله روم دیاریندن گلیب اوْل محفلده حاضر ایدی. حضرت امامون رخسار شریفین گؤروب، آه جیگرسوز چکوب آییتدی: «بن حضرت رسولون ایام حیاتینده تجارت رسمیله مدینه‌یه گئتمیشدوم. ایسته‌دوم کی حضرتِ رسوله بیر تحفه نذر ائده‌م. صحابه‌دن استفسار ائتدوم کی، حضرت رسول نه جنسه طالبدور. دئدیلر «طبع مبارکلری عطریاته راغبدور». ایکی نافهٔ مشکله بیر مقدار عنبر اشهب آلوب اوْل حضرته تُحفه ایلتدوم. اُمّ سلمه سراییندەایدی. بویوردی کی: «ای عزیز، اسمون نه‌دور؟» دئدوم: «عبدالوهاب» دئدی: «ای عبدالوهاب، اگر دینِ اسلامی قبول ائده‌رسن، تُحفه‌نی قبول ائده‌رم» سیمای مبارکیندن بانا معلوم اوْلدو کی، حضرت عیسی وعده قیلان پیغمبر اوْلدور فی‌الحال اثر التفاتلاریله مسلمان اوْلدوم و بیر مُدّتدور کی، ایمانومی اخفا قیلوب دیارومدا امر وزارته مشغولم، حقّا کی، اوْلگون کی، حضرت رسول شریفینده ایدوم، بو عزیز کی، حالا سر مبارکی ذلّتله حضورونداد‌ور، طفل ایدی ناگاه حاضر اوْلوب حضرت رسول‌الله آنی باغرینا باصوب، رخسارین رخسارینه سوروب دئردی کی: «واجب الوجود رحمتیندن بی‌نصیب اوْلسون اوْل بدبخت کی، سنون قتلونه رضا وئره». بیر گون دخی حضرت رسول ایله مسجد جامعده ایدوم. بو عزیز اوْلو قارینداشیلا گلوب دئدیلر: «یا جدّاه قوّت و قدرت تفاوتینده بیر بیریمیزله نزاعوموز وار. حالا مُدّعاموز بودور کی، حضوروندە مصارعه ائده‌لوم هر کیمون

قدرت و قوتی معلوم اوْلا» اوْلحضرت تبسم ائدوب آییتدی: «ای نور دیـده‌لر، مصارعه ائتمک سیزدن مناسب ده‌گول؛ آمّا خط یازون، هر کیمون حُسْن خطی زیاده اوْلسا، اوْل غالب اوْلا». شهزاده‌لر قبول ائدیب هر بیری بیر خط یـازوب حضرت رسوله عرض ائتدیلر. حضرت رسول هـئچ بـیرینون خـاطری مـلول اوْلماماق مصلحتی ایـچون آیـیتدی: «ای جـیگر گـوشه‌لر، خـطّی‌نوزی عـلیٍّ مـرتضایه گـؤسته‌رون، اوْل تـمیز ائـتسون» شـهزاده‌لر خـطلرین مـرتضایه گؤستردوکده آییتدی: «ای سیّدلر، والده‌نوزه عرض ائدون، اوْل تمیز ائتسون». حضرت زهرایه عـرض اوْلیـندوقدا آیـیتدی: «ای مـخدوم‌زاده‌لر، بـنوم خـط علمیندن وقوفوم، یوْقدور، آمّا بیر نئچه دانه لؤلویه مالکم سـیزه نـثار ائـده‌یم. هرکیم اکثر جمع ائتسه، اوْل غالبدور». حـضرت فـاطمه اوْل گـؤرهرلری اول گؤهرلره نثار ائدیب شهزاده‌لر جمع ائتمه‌گه توجّه قیلدوقدا حضرت رسول‌دان استماع ائتدی کی، حضرت عزّت جبرائیله امر ائتدی کی، «ای جـبرائـیل، یـئر یوزینه ائنوب بو لؤلؤلری مساوی متقسّم ائت قـویما کـی، تـقسیمینده تـفاوت بولینوب بیریسی‌نون خاطرینه غبار الم ایریشه». هرگاه کـی، حـضرت عـزّت، مصطفی ، مرتضی و زهرا آنلارا ملالت روا گؤرمه‌یه‌لر، زهی بدبخت کی، بیرین زهرله هلاک ائدیب، بیرین تیغ سیاسته مستحق گؤره‌لر.

شعر:

ای دعـوی‌ء سـعادت اسـلام ائـده‌ن گـروه،

حـاشا کـی، قـتل آل پـیغمبر روا اولا؟!

وای اوْل لعینِ مُدبیره کیم سـوء فـعل ایـله،

محشر گونونده خصمی آنون مصطفی اولا.

اهل مجلیس بو حکایتدن متأثر اوْلوب فریاده گلدیلر یزید آییتدی: «ای عبدالوهاب، کلماتون سببِ فتنه اوْلوب اگر حرمت رسالت لازم اوْلماسایدی سنه سیاست ائده‌ردیم». عبدالوهاب آییتدی: «ای بدبخت، حرمت رسول خلقه لازم اولان یئرده انون اولادینه نئجه رسول خالق نـئجه لازم اوْلمـاز؟» یـزید مُـلزم اولوب بویوردی آنی مجلیسدن چیخاردیلار. آندان صونرا حُکم ائتدی کی، اهل بیتدن بعضی کیمسنه‌یی حاضرائده‌لر. امّ‌کلثوم، زینب و امام زین‌العابدین حاضر اولوب پرده آلتیندان زینوبون نظر مبارکی حضرت امـامون رخسـار شـریفینه دوشدو. بی‌اختیار فریاده گلیب، آییتدی.

شعر:

ای فلک شرم ائت، نه بدعتدورکی بُنیاد ائیله‌دون
خـــاندان احــمد ـ مــختاره بـیداد ائـیله‌دون

اهــل بــیت مـصطفی‌یه بـین ستم گـؤردون روا
تـا یــزید پُـر جـفانون گـؤنلونو شـاد ائـیله‌دون

بــــونه فــــیکر بــاطل و انــدیشهٔ بــیهوده‌دور
کیم ییقوب بین کعبه بـیر بُتخانه آبـاد ائـیله‌دون

ای یـزید پُـر جـفا هـرکـیمسه بـیر آدائـیله‌میش
سن دخی بو ظلم ایـله عـالمده بـیر آدائـیله‌دون

یزید آییتدی: «بو کیمدور؟» دئدیلر: «همشیرهٔ حسین بن علی‌دور» ام کلثوم دخی بیر جانبدن خروشه گلوب آییتدی: «ای یزید، رخصت وئرکی، حـضرت حسین ایله بیر دخی ملاقات ائدوب وداع ائده‌م». اجازت حاصل ائدوب، اوْل سر مبارکی الینه آلوب، رایحهٔ گیسوی مُشکباریندان بیر زامان بـیهوش اوْلوب اؤزونه گلدوکده آییتدی: «ای یزید اومیدوارم واجب الوجود درگاهیندان کـی،

عذاب آخرتدن مقدّم عذابِ دونیایه گرفتار اوْلوب مُرادونه یـئتمیه‌سن». یـزید ائیبتدی «ای خاتون گؤردونوزمی کی، دعوای کاذبونوز نه نتیجه وئـردی؟» امّ کلثوم آییتدی: «ای یزید ﴿اِنَّ الْمُنَافِقینَ لَکٰذِبُونَ﴾(۳۷۴) منافقلر کاذب‌دورلر. ﴿وَ یعذّبَ الْمُنَافِقینَ وَالْمُنافِقَاتِ﴾(۳۷۵) و حق تعالی منافقین و منافقاتی مُعذّب ائده‌ر المنّة اللّه کی، بیر خاندان نبوّت و ولایتیز».

یزید اونلاردان منحرف اوْلوب زین العابدینه توجّه ائدوب آییتدی: «بـو کیمدور؟» دئدیلر: «علی ابن حسین» یزید آییتدی: «عـلی بـن حسـین مـقتول اوْلدی». دئـدیلر: «اوْل عـلیّ اکـبردور، بـو بـیماردی». یـزید آیـیتدی: «ای زین‌العابدین، حسین استدعا قیلوردی کی، منبرده جلوه قیلا و خطبه‌لر بیان ائده، المنّة للّه‌کی، جلوه‌گاهی رؤسِ رماح اوْلدی و بنوم دؤولتوم آنی مقهور و مخذول قیلدی». امام زین‌العابدین آییتدی: «ای یزید، بنای منبر بنوم اجدادومدن‌دور، یا سنون؟ و رسمِ خُطبه بیزوم جانبوموزدندور، یا سنون طرفوندن؟ ای یزید دؤولت دؤولت اُخرویدور و اوْل بیزه میسّردور و سعادت سعادت باقی‌دور و اوْل بیزه مقدّردور ﴿وَالَّذینَ هَاجَرُوا فی سَبیل اللّـهِ ثُـمَّ قُـتِلُوا اَوْ مَـاتُوا لَـیَرْزُقَنَّهُمُ اللّـهُ رِزْقـاً حَسَناً﴾[1](۳۷۶) ای غافل، سانا دخی ائتدوگون عمل جزاسی عن قریب عـائد اولماق مقرّردور ﴿وَمَنْ یَقْتُلْ مُؤمِناً مُتَعَمِّداً فَجَزَاؤهُ جَهَنَّمُ خَالِداً فیهاَ﴾[2](۳۷۷).

شعر:

ای کـی، هـرگز قـیلمیوب انـدیشه روز حشـردن

سـیّآت مـحضدور پـیوسته افـعالون سـنون

(۱) الحج سوره‌سی آیه ۵۸ .

(۲) النساء سوره‌سی ـ آیه ۵۸ .

اوّل زمانکیم مصطفا خصم اوْلا حاکم کردگار

سن دخی بی‌شک بیلورسن کیم نئولور حالور سنون

یزید آنون کلماتیندان غضبناک اوْلوب قتلینه حُکم ائتدی. اُمّ کلثوم و زینب فریاده گلوب آییتدیلر: «ای ظالم، بو طفل‌دن غیر خاندان نُبوّتده صاحب ولایت قالمادی بونه ظلم صریحدور؟»

شعر:

انادیکَ یا جَدّاهُ، یا خَیرَ مُرسَلٍ

حُسَینُکَ مَقتُولٌ وَ نَسلُکَ ضَایِعٍ(۳۷۸)

یزیده بو کلماتدن هول غالب اوْلوب، امام زین‌العابدینون قتلیندن تجاوز ائدوب، حضورینه گتوروب، اوغلینه مقارن مقام تعیین ائدوب آییتدی: «ای زین‌العابدین بنوم اوغلوم سنونله قریندور آنونلا مصارعه ائتمه‌گه قادرمیسن؟» امام زین‌العابدین آییتدی: «مصارعه سهلدور، آمّا هر بیریموز الینه بیر آلت جارحه وئروب حکم ائت، مُجادله قیلالوم، غالب اوْلان مغلوبی قتل ائتسون». بو تکلمده ایکن ناگاه صدای نقّاره نوبت چیقوب بارگاهه زلزله بیراقدی یزیدون اوغلی آییتدی: «ای زین‌العابدین بو بنوم آتام نؤبتی‌دور، قانی سیزون نؤبتونوز؟» زین‌العابدین آییتدی: «بیر مقدار صبر ائت». نقّاره دن صونرا مؤذّن نعرهٔ «اللّه اکبر» چکوب مسامع حضّاره غلُغُله بیراقدوقدا زین‌العابدین آییتدی: «ای نُطفهٔ یزید بو بیزوم نؤبتوموزدور کی، تغیُّر و تبدیل بولماز»

شعر:

نؤبتِ حُکمِ ملوک ائیلر قبول انتقال

شرع‌دور اوْل کیم یوقدور آنا مطلق زوال

قـطع بـولماز رشتهٔ پـیوند آل مـصطفا

گردن عُقبایه صالمیشدور کمندِ اتّصال

حضرت امام زین‌العابدینون حُسْن فصاحتیندن یزیده رعشـه دوشـوب آییتدی: «ای فرزند حسین ابن علی هر نه حاجتون وار ایسه، بندن استدعا قیل» امام آییتدی: «قاتل حُسینی بانا تسلیم ائت کی جزاسینه یئتوره‌یم». یـزید رفـع مظنّه ایچون کوفه سردارلارین جمع ائدوب آییتدی: «کیمدور حسینون قاتلی؟» دئدیلر: «خَوْلی ابن یزیددور». خولی بن یزیدی حاضر إئدوب سؤال ائتدوکده آییتدی: «حاشا کی بن قتل ائتمیش اوْلام لعنت آنون قاتلینه»

القصّه چوخ مبالغه و مناظره‌لردن صونرا دئدیلر: «شمر ذی‌الجوشن‌دور». شمردن سؤال اوْلوندوقدا آییتدی: «ای امیر، حسینون قاتلی بن ده‌گولم». یـزید آییتدی: «پس کیمدور؟» شمر آییتدی: «اوْل کیمسنه‌دور کی، تهیه اسـباب سـفر ائدوب حکملر ارسال ائدوب، لشگر گؤنده‌روب بو امره مباشر اوْلدی».

یزید بو سؤزدن مُنفعل اوْلوب آییتدی: «لعـنت سـیزه و افـعالونوزه، بـن حسینون قتلینه راضی ده‌گولدوم»[۱]. حضرت امام زین‌العابدینه آییتدی: «بوندان غیر حاجت تمنّا قیل». اما آییتدی: «اجازت وئر کی، اهل بیتله مـتوجّهِ مـدینه اوْلوب، جدّ بزرگواروم توربه‌سی اوزه‌رینده مجاور اوْلام». یزید آیـیتدی: «بـو حاجت اجابته مقروندور[۲]، بیر حاجت دخی ایسته». امـام آیـیتدی: «بـوگون جمعه گونیدور رخصت وئرکی منبره چیقوب بیر خطبه بیان ائده‌م». یزید آییتدی:

---

(۱) ده‌گولدوم» دئیوب امر ائتدی فی‌الحال شمر خونریزی میدانه گتوروب حـضرت امـام زیـن‌العـابدین معرفتیله دؤرد پاره قیلوب هر پاره‌سین شام‌ین بیر قاپوسونا آسدیلار لعنت الله عـلیه. (دوقـتورفاروق قورطونجانین معاصر لشمیش کتابی) و (داش باسما).

(۲) بو حاجتون دخی اجابته مقروندور (د ـ ب).

«بو استدعا دخی مقبولدور، آمّا بو شرطله کی، آخر خطبەده مناقب آل ابوسفیان بیان ائدەسن».

پس، مُنادیلر صالوب جمیعِ اهلِ شامی مسجدِ جامعده حاضر ائدوب، ابتدای حالده اهل شامدن بیر خطیب منبره چیقاردی کی، حمد و ثنادن صونرا ستایشِ آلِ ابوسفیان و مذمّت آل ابوتراب ائدوب اوْلویّت یزید و بطلانِ حسین خصوصینده مبالغەلر قیلدی. حضرت امام زین‌العابدین متحمّل اولمایوب آییتدی: «ای خطیب خطا قیلدون کی رضای خلقی غضب خالقه اختیار ائتدون».

شعر:

ای خطیب سُست رأی و سخت رویِ بی ادب،

دامن ناپاکیله آلوده قیلدون منبری.

مدح اهل ظلمله ائتدون خُدایی خشمناک،

طعن آل ائتدون، مذمّت ائیلەدون پیغمبری.

اعتبارِ دوْولتِ دونیایِ فانی سهلدور،

نوْلدی ای ظالم نیچون یاد ائیلەمزسن محشری؟!

خطیبون تعرّضیندن صونرا آییتدی: «ای یزید، اجازت وئر بن منبره چیقوب حسب الواقع بیر خطبه بیان ائدەیم». چون یزید بیلوردی کی، اظهار حقیقتدن انفعال چکمک لازم گلور، تغافل قیلوب رضا وئرمەدی. آمّا حضّارِ مجلیس التماس ائتدیلر کی، اهل حجازون فصاحتین استماع ائتمک مُرادوموزدور. چوخ مبالغەدن صونرا اجازت وئردی و حضرت امام زین‌العابدین منبره چیقوب مسند رسولی وجود شریفیله منوّر قیلوب بیر خطبهٔ بلیغ ادا قیلدی کی، کمند دقّت ادراک نظر کُنگرۀِ ایوانِ اوصافینه یئتمک دائرهٔ امکانه گیرمز و دریای تفکُّر مضمون و عباراتینده عقل سراسیمه ساحله احتمال

وئرمز. بدایع عباراتینده اصناف لطائف ملکیّه محتوی و لطایف مضمون شریفینده اسرار ظرایف ملکوتیّه مُنْطوی.

شعر:

تسـلسل کـلماتی کـمند قـید قـیلوب

فضای عرصهٔ گفتاری صیدگاه عُقول

بلاغتینده عـیان سرّ حکـمت قـرآن

عبارتینده مُـعیّن رمـوزِ شـرعِ رسـول

شرائط حمد و ثنادن صونرا بیر موعظه بیان ائتدی کی، لذّت اسمتاعیندن نُفوس و عُقول حضّار مجلیس رشتهٔ علاقهٔ عوالم جسمانیّه‌دن مُنقطع قالوب غرقهٔ دریای حظوظاتِ روحانی اوْلدیلار و ارواح و قُـلوبِ سُکّـان مـحفل شـراب ادراکیندن سرمست اوْلوب ذوق تـنعُّمات حـظائر قُـدسیّه حـاصل قـیلدیلار. فی‌الواقع، بیر کلامِ حکمت نظام کی، محض درد دل و نـهایت سـوز جـیگردن منبعث اوْلا، سرایتی مقرّر دور و بیر جوهر تکلُّم کی، صدف عصمت و عـفتدن چیقوب اقتضای اظهار قیلا، عدمِ حُسنِ قبول نا متصوردور، القصه صغر سـنیله کمال فصاحت و نهایت بلاغتین ملاحظه قیلوب جمیع اهل مجلس مفتون و معتقد اوْلدوقدا احسن اصواتله ندا قیلدی کی: «ای قـوم، بـنم وارثِ مسـافرِ فـضای **﴿سُبْحَانَ الَّذی اَسری بِعَبْدِه لَیْلاً مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ اِلَی الْمَسْجِدِ الاَقْـصَا﴾**(۳۷۹) بـنم مجاور حریم سرای **﴿فَکَانَ قَابَ قَوْسَیْن اَوْ اَدْنَی﴾**(۳۸۰) بنم دندانهٔ مفتاح **«اَنَا مَدینَةُ الْعِلْمِ وَ عَلِیٌّ بَابُهَا»**(۳۸۱) بنم مضمون عبارت **﴿لا اَسئَلُکُمْ عَلَیْهِ اَجْـراً اِلاَّ المَـوَدَّةَ فِـی الْقُرْبَی﴾**(۳۸۲) بنم نطفهٔ خیر الاصلاب. بنم نُقاوهٔ احسن الانساب. بـنم شکـوفهٔ بهارستان عصمت، بنم گولبونِ غنچهٔ طهارت، بنم جیگرگوشهٔ فاطمة الزهرا، بنم میوهٔ علی مرتضی، بنم نوردیدهٔ حسن مجتبا، بنم سُرُور سـینهٔ سـلطان شـهدای

کربلا. مسند خلافت معنوی جانب والد بزرگواروم‌دن بانا مَوْهُوبْدور. و سریر سلطنت صوری جانب والدهٔ عالیمقداروم‌دان بانا منسوبدور». اوْل بولبول گولزار فصاحت و اوْل طوطیء شکرستانِ بلاغتون کلمات حکمت آثارین یزید پلید مؤثّر گؤروب، خلقون تغیُّرِ عقیده لریندن احتراز ائدوب مؤذّنه اشارت قیلدی؛ اقامت گتوروب حضرت امامون کلماتین قطع ائده‌ن مؤذّن آیاغه طوروب آییتدی: **«اللّه اکبر»**[1] حضرت امام آییتدی: **«لاَ شَکَّ فیهِ وَ لاَ شُبْهَةَ وَ لاَ شیىءَ اَکْبَرَ مِنْهُ»**[2] (۳۸۳) مؤذّن آییتدی: **«اَشْهَدُ اَنْ لاَ اِلَهَ اِلاَّ اللّهُ»**[3] (۳۸۴) حضرت امام آییتدی: **«اَشْهَدُ بِهَا لَحْمی وَدَمی»**[4] (۳۸۵) مؤذّن آییتدی: **«اَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّداً رَسُول اللّه»**[5] (۳۸۶) حضرت امام عمامهٔ فرق مبارکیندن آلوب، مؤذّن اؤنینه بوراقوب گیسوی مُعنبرین پریشان ائدوب آییتدی: «ای مؤذّن، بو ذکر اوْلان مُحمّد حقّی ایچون بیر ساعت صبر ائت». موذّن خموش اوْلدوقدا شهزاده رخش فصاحتی میدان عبارته بیراقوب حرارتِ امامت بیرله احتراز و اجتناب ائتمه‌یوب دئدی: «ای یزید، بو رسول کریم کی، ذکری زیور منابردور، آیا سنون جدونمیدور یا بنوم؟» و بو صاحب شأن عظیم کی، وصف ورد، اکابر و اصاغردور آیا سانامی اقربدور یا بانا؟ اگر دئرسن کی، بیلمه‌زه‌م، بو کمال تجاهلدور و اگر دئرسن کی، بیلیره‌م آیا نه خیال غلط و اندیشهٔ باطلدور کی، زخارِفِ دونیای بی‌اعتبار ایچون سرای عاقبتون ویران ائدوب نقد رسول اللّهی تشنه و حیران هدف سهام بال و سپر تیغ جفا قیلوب و مخدّرات اهل بیتی نامحرم‌لرله شهردن شهره

---

(۱) آللّه اولودور.

(۲) شکسیز و شبهه‌سیز هئچ بیر شئی اوْندان داها اوجا دئییلدیر.

(۳) اللّه‌دان باشقا تانری اولمادیغینا شهادت ائدیره‌م.

(۴) اتیمله و قانیملا اونا شهادت ائدیره‌م.

(۵) محمّدین آللّه‌ین ائلچیسی اوْلدوغونا شهادت ائدیره‌م.

گزدوروب مُبتلای محنت غُربت قیلدون؟ اگر خلقتونده اثر اسلام وار ایسه، نه دور بو استخفاف نُقبای اسلام؟ و اگر یوق ایسه، نه دور بو مسجد و محراب آلوده قیلوب عبادت باطله قیام و اقدام؟»(۳۸۷).

یزید اوْل کلماتدن کمال انفعال بولوب، آیاغه دوروب مؤذنه امر ائـتدی کی، اقامت گتوروب نمازه مشغول اوْلدولار. نمازدان صونرا دفع مظنّه ایـچون جمیع اُمراءِ شام و کوفه‌یی حاضر ائدوب، آنلارا نفرین و ناسزا دئیوب اظـهار تأسّف قیلدی کی، بن حسینون قتلینه راضی ده‌گولدوم، لعنت عُبیدالله زیاده کی، بو امر قبیحه اقدام ائدوب بنی عراق و شامده بدنام ائتدی.

شعر:

ده‌گول ای سفله آسان قـتل آل مـصطفی قـیلماق

وفـا اهـلین اسـیر بـند بـیداد و بـلا قـیلماق

عدالت باغی‌نون گـولبون‌لریندن غـنچه‌لر اوزمک

جفا تیغیله بیر ـ بیر باشلارین تندن جدا قـیلماق

«کنز الغرائب»ده مسطوردور کی(۳۸۸)، یزید اهل بیته کندو سراییندا بـیر منزل تعیین ائتمیشدی. حضرت امام حسینون دؤرت یاشیندا بیر مـعصومه‌سی اوْلوب، اوْل حضرتون التفاتینه معتاد ایدی. اوْل حضرت درجهٔ شهادت بولدوقدا هرگون مُتَفَقِّد اوْلوب صوراردی کی، **«اَیْنَ اَبی»** انواع فریبله تسکین وئرورلردی بو زاماندا کی، مقاملاری یزیدون سراییندا ایدی. اوْل معصومه بـیر گـئجه والد بزرگوارین واقعه‌سینده گؤروب، اضطرابلا بیدار اوْلوب فریاد ائتدی کی، **«اَیْـنَ اَبی؟»** اوْل نوحه‌دن یزید بیدار اوْلوب سبب سـؤال ائـتدوکده اوْل مـعصومه‌نون حالین عرض ائتدیلر. یزید آییتدی: «حسینون باشین آنا گؤسترسونلر اوْلا کی، تسکین بولا». حضرت امامون سر مبارکین بیر طبقده قویوب اوْل معصومه‌نون

حضورینه گتوردوکده دئدی: «بو نەدور؟» دئدیلر: **«هَذَا اَبُوک»** اوْل معصومه نظر قیلدوقدا بی اختیار رُخسارین رخسارینه سوروب، آه جیگرسوز چکوب جان طاپشوردی مُخدّرات اهل‌بیت اوْل حالی گؤروب، تجدید ماتم قیلوب نوحەلر بنیاده قیلدیلار کی، یزیدون سرابینه تزلزُلْ دوشدی.

شعر:

آرتــــوروُرسان ای فــــلک اولاد پــــیغمبر غــمین

تــــازه ائــــیلرسن دمــــادم اهــل بــیتون مــاتمین

تــیشۀ بــیداد ایــله هــردم تــؤکوب بــیر طــاشینی

وه کــی، ویــران ائــیلەدون شــرعون بــنای مــحکمین

یزید اوْل احواله مُطّلع اولدوقدا اهل بیتی تعظیمله تعزیت یئتوردی آمّـا امّ‌گلثوم یزیددن استدعا قیلدی کی، سرای امارتدن خارج بیر منزل مقرّر ائدەلر کی، اهل بیت آندا ساکن اوْلوب فراغتله عزایه مشغول اوْلالار. یزید مخدّرات پردۀ عصمت ایچون خارجِ سرایِ امارتده منزل مناسب تعیین ائتدوروب امـر ائتدی کی، خواتین اکابر و اشراف شام جمع اوْلوب آنلارونلا عزایـه مشـغول اوْلالار.

القصّه، مجمع ماتم مرتّب اوْلوب، نوحەلر بنیاد اوْلوب مرثیەلر اوْقوندو، بو اوْل جمله‌دندور کی.

شعر:

مُــــاتَتْ رِجْــــالی و افــــنی المــــوت ســـاداتـــی

وزادنــــــــی خــــیرة مــــن بــــعد عــــاداتــــی

آه کــــیم قــــیلدی جــــفا چــــرخ وفــــادارلارا

داغــــــلر اوردی دمــــــادم دلی افکــــارلارا

بـــــونجا مـــــعصوملری زار و گـــــرفتار ائـــــتدی

هـــــیچ رحـــــم ائـــــیله‌میوب زار و گـــــرفتارلارا

مقتل «ابو مخنف» ده مسطوردور کی، یزید حضرت زیـن‌العـابدین ایـله بعضی خدمت‌کارلار قوْشوب شهدانون باشلارین(۳۸۹) کربلاده بدنلرینه ملحق ائدوب گئرو شامه مراجعت قیلانا ده‌ک اهل بیت ایچون اسباب سفر مهیّا قیلوب، هر بیرینه مناسب خلعت‌لر و هدیّه‌لر وئروب، حضرت امام زین‌العابدین گلدوکده نُعمانِ بشیری اوتوز مکمّل مبارزله خدمتلر ایچون تعیین ائدوب، رعـایتلرینده مبالغه‌لر قیلوب مدینه‌یه ارسال ائتدی. نعمان بشیر مخلص خاندان ایدی. مدینه یولوندا اهل بیتون خدمتینده کمال سـعی و اهـتمام ظـهوره گـتوروب نـزول و ارتحال‌لاریندا طریق ادب بیر مرتبه‌ده رعایت قیلدی کی، خواتین اهـل بـیت شاکر و راضی اوْلدولار.

مدینه قربینه یئتدیکده امّ‌کلثوم زینبه آییتدی کـی، «ای هـمشیرهٔ عـزیزه نُعمانون ادای حقوقی بیزه لازم اوْلدی، صلاح نه‌دور؟» زینب آییتدی: «**ما لنا شیء الا حلیتنا**» زینت‌لریمیندن باشقا بیر شئِیمیز یوخدور. یعنی حلیه‌موزدن غیر نسه‌یه قدره‌تو‌موز یوقدور». پس اعـضالاریندان حـلیه‌لرین چـیقاروب، بـیر طـبقده قویوب نُعمانه ارسال ائتدیلرکی، «بـو خـدمت دونـایدور. انشـاءاللّـه، جـزای خدمتون آخرتده ظاهر اولور». نُعمان اوْل حلیه‌لری یئنه گطرو دؤنده‌روب تضرُّع قیلدی کی: «ای خواتین اهل بیت نبوّت، اگرچی بو خدمت ظاهراً یزید حُکمیله صورت بولدی آمّا حقیقتده بنوم مقصودوم بوایدی کی بو خاندانـه نسـبت بـیر خدمت بندن ظاهر اوْلا[1]؛ المنّة للّه کی، مُیسّر اوْلدی».

---

(۱) بنوم مقصودوم بو ایدی کی، خاندان عصمت و عفّته لایق بیر خدمت شایسته بو بندهٔ بیچاره‌دن ظاهر اوْلا (د ـ ب).

شعر:

للّــــه الحـــــمد کـــی، شـــایستهٔ درگـــاه اؤلدوم

مــــعنی و صــــورت اخـــلاصدن آگـــاه اؤلدوم

عـــاقبت مـــنزل مـقصوده یـئترسم نـه عـجب

اهـــل اعـــجاز و کـــرامـــاتله هـــمراه اؤلدوم

القصّه اهل بیت تشریفیندن خبردار اولوب، اهل مدینه ذکور و اناث صغار و کبار ناله و افغانلا استقبال ائدوب حضرت امام زین‌العابدین و خواتین اهـل بیتی لباس ماتمده گریان و پریشان گؤروب، سینه‌لرین چاک و دیده‌لرین نمناک ائدوب آه و واهله دئرلریدی.

شعر:

ای ســپاه مُــنکسر نـــؤلدی ســـپهسالارونوز؟

نـــئتدونوز سُــلطانونوز بــاللّه قــنی ســرداروناوز؟

نــــیشه اؤلمـــیش لعـــلگون لؤلؤ آب چشـــمونوز؟

نـیشه رنگ یـاسمن طـوتمیش گـول رخسـارونوز؟

نـــئتدونوز اؤل شــــهریار مـــعدلت آثـــار کـیم،

لطـفی اؤلمـیشدی انـیس و مـونس و غـمخوارونـوز؟!

القصّه، مدینه‌یه غُلغُلهٔ اهلِ عزادن بیر زلزله دوشدو کـی، در و دیـواردان صدای نوحه آسمانه ایریشدی.

«نزهة الارواح»ده مستوردور کی، بئش نوبت مدینه‌ده اؤیله مصیبت واقع اوْلدی کی، غوْغاسیندان مقدّمهٔ قیامت تصوّر ائدوب خلق استغفاره باشلادیلار. بیر نوبت حرب اُحُدْده حضرت رسول اللّه مقتول‌لار ایچره قالوب ابـلیس نـدا قیلدوقدا کی، **«اَلآن مُحَمَّدْ قَدْ قُتِلَ»** بیر نؤبت دخی حضرت رسالت دار دونیادن

رحلت ائتدوکده، بیر نؤبت دخی حضرت مرتضانون خبر وفاتی ایـریشدوکده، بیر نوبت دخی حضرت حسین اهل بیتله مدینه‌دن مکّه‌یه توجّه ائتدوکده، بـیر نوبت دخی شامدان اهل بیت مدینه‌یه گلدوکده.

روایتدور کی، اهل بیت چهره و گیسولرین غبار راهدان پاک ائتمه‌دن و رنج سفردن استراحت بولمادان رؤضـهٔ سـیّد کـائناته مـتوجّه اوْلوب فـریاد و فغان‌لار ائدیب، سلام وئریب عرض حال ائتدیلر کی، یا جدّاه و یا سیّداه بادیهٔ کربلا سرگردانلاری ییز، دیار غرب حیران و پریشانلاری ییز. پنجهٔ حوادثدن گریبانیمیز چاک، و طپنجهٔ مصائبدن دیده‌موز نمناک .

شعر:

یــــا رســــول اللــــه بــــیابان بــلا ســیاحی‌یوز
گــــلمیشوز درگـــاهونه زار و دلفکـــار و حــزین

شــــمع نُــــزْهتگاهوموز بــاد فــنادان فــوْت اوْلوب
هــــمدم اوْلمــــیشدور بــــیزه نــــیران آه آتشــین

رختوموز سیلابه گئتمیش، مـلکوموز اوْلمـیش خـراب
حـالیموز اوْلمــیش مکــدّر، گــؤنلوموز انــدوهگین

بو نؤعله نؤحه‌لر قیلورکن ناگاه امّ سلمه حجرهٔ طهارتدن خراشیده‌روی و پریشان موی استقباله گلوب شیشهٔ خاک کربلا الینده قانه دؤنمیش مطهّرات اهل بیت امّ سلمه‌یی بو حالیله گؤروب بیر نو عله ماتم ائتدیلرکی، سکان طبقات سما سبحهٔ عبادتلرین الدن بیراقوب دائـرهٔ مـجلیسلرینه حـیران قـالدیلار و عُـبّاد عبادتخانهٔ عُلیا اؤوراد متعارفه لرین فراموش ائدوب آنلارون عزاسینه مـتوجّه اوْلدیلار. «عُیون الرّضا»ده مسطوردور کی فرزند دعبل خُزاعی روایت ائتمیش کی، «والدومون حین مَوْتینده رخسارین سیاه گؤروب غایتده مَتحیّر ایدوم. بیر

گئجه واقعه‌مده گؤردوم کی، خرّم و خندان لباس فاخرله جنّت ایچره سئیرائده‌ر. دئدوم: «ای والد بزرگوار حین وفاتده حالو اهل جرائم حالینه مشابه ایدی؛ حالا صورت حالونده نشانهٔ اهل صلاح[1] ملاحظه اولونور، حکمت نه‌دور؟» دئدی: «ای فرزند عزیز، غایت عُصیانلا دونیادان چیقدوم آمّا حضرت رسول بندن سؤال ائتدی کی: «ای دعبل شهید کربلا مرثیه‌سینده نه دئمیشسن تقریر ائیله». بن دخی ادا قیلدوم بو بیت آنداندور.

شعر:

لَا اَضْــحَکَ اللّــهُ ثــغَرَ الدَّهــرِ إن ضَــحِکَتْ

وَ آلَ اَحْــمَدَ مــظلومِینَ قــد قُــهِروا *

و بن اوْقیدوقجا حضرت رسول اللّه رقّت ائدوب آغلاردی. تمام اوْلدوقدا بو اوزه‌رینده‌کی خلعتی انعام ائدوب گُناهلاروما شفیع اوْلدوْ».

شعر:

اهــل بــیتون ثــنا و مــرثیه‌سی

احســن افــضل فــضائلدور

کــیم کــی، بــیر بــیت اوْل خـصوصدادئیر

اوْل دخــی اهــل بــیته داخــلدور

روایتدور نقل صحیح ایله کی، قاتل حسین بیر آتشین تابوت ایچره مقیّد اوْلوب سلاسل و اغلاللا تجدّدله متعاقب اوْلماقدادور قیامته ده‌ک.

و «صُحُفِ شریف»ده اسناد رضویه‌دن نقلدور کی: «حضرت رسول بویورموش کی، موسی‌بن عمران، هارونِ نبی فؤوتیندن صونرا روی تضرع

---

(۱) اهل صلاح ملاحظه اْلینور. (د ـ ب).

(*) آللاه فلکی اصلاگولدورمه‌سین چونکی آل احمد مظلوم اولاراق قهر اولدولار.

درگاه واجب الوجوده طوتوب هارون ایچون رحمت استدعا قیلدی. حضرت عزتدن وحی گلدی کی: «ای موسی اگر بندن جمیع خلق ایچون رحمت استدعا قیلسان، قبول ائده‌رەم. آمّا قاتل حسینون گوناهیندان تجاوُز ممکن ده‌گول آنون انتقامین بن آلسام گره‌ک.

شعر:

گر عذاب اهل دوزخ جرمی مقدارینجه دور

وای آنا کیم ائیله میش، قـتل شـهید کـربلا

اوْل سببدن کیم، شـهید کـربلانون قـدرینی

ائـیله‌میش اعـلا جـمیع خـلقدن ربُّ‌العـلا

«کنزُالغرائب»ده مسطور دور کی، جمیع اژدهالارون مهتری بیر اژدردور، شدید نام، هرگون یئتمیش نؤبت تیتره‌یوب اعضاسیندان زهر هلاهل تـؤکیلور. حضرت عزتدن ندا گلورکی: «ای شدید، صبر ائت کـی قـاتل حسـین تـعذیبی منسوبدور».

روایتدور کی، اهل کوفه و شامدن هر فرد کی، اوْل مـعرکه‌ده ایـدی، بـو عقوبته شریکدور. «کنزالغرائب»ده مسطور دور امام سیری نقلیله کی، بیر گـون مجلیسیمیزده بوذکر اوْلینوردی کی، واقعهٔ کـربلاده مسـرور اوْلانـلار سـربسر دونیاده و آخرتده مقهور اوْلدیلار خوارجدن بیر بدبخت حاضر ایدی. بو گُفتاره انکار ائدوب دئدی: «بو سؤز کذبدرو، زیرا بن اوْل جُمله‌ده‌نم و اصلا بـانا بـیر مکروه متوجّه اوْلمادی». حقّا کی، هنوز گُفتاری تمام اوْلمادان چراغ مجلیسدن بیر شراره رختینه دوشوب، زبانه چکوب هئچ بیر وجهله تسکین بولمایوب اوْل بدبختی یاقدی و بو صورت اولوالابصاره موجب تزایُد اعتبار اوْلدی.

امام حسن بصری، رحمة اللّه علیه نقل ائتمیش کی: «تحقیق مسائل شرعیّه

ایچون بیر متعلّم بنوم مجلیسومه تردّدْ ائدەردی و همیشه آندان بیر رایحهٔ مکروه ظاهر اوْلوب، اهل مجلیسه کدورت یئتوروردی، آمّا منعنه حیا مانع اولوردی. عاقبة الامر اوْل رایحەنون سببین سؤال ائتدوکده منفعل اوْلوب آییتدی: «ای عزیزلر، بن اوْل طائفەدەنم کی، واقعهٔ کربلاده محافظت فرات ایچون مأمور ائتمیشلردی. محاربەدن صونرا بیر گئجه واقعەمده گؤردوم قیامت اوْلموش و بن غایتده تشنه‌یم. ناگاه گؤردوم کی، حضرت رسول، علی، حسن و حسین حوض کؤثر کناریندا جمع اوْلمیشلار و بعضی مُلازم‌لری اوْل حوضدن اصحاب واحبابه صو وئرورلر. بن دخی الحاح ائدوب بیر جورعه صو ایستەدوم، وئرمەدیلر؛ فریاد ائتدوم کی، تشنه‌یم. حضرت رسول مطّلع اوْلوب آییتدی: «نیشه بو فقیره صو وئرمزسیز؟» آییتدیلر: «یا رسول اللّه بو شخص اوْل طائفەدن دور کی، محاربهٔ کربلاده حفظ فرات ایچون تعیین اوْلمیشلاردی». حضرت رسول آییتدی: **«اَسْقُوهُ قَطْرَانًا»**[1] بن قطرانی صو تصوّر ائدوب تَجَرُّع ائتدوکده رایحەسیندن نفرت ائدوب، هوْل و هراسلا بیدار اوْلدوقدا بو زخمت بنده پیدا اوْلدی». امام حسن بصری اوْل حالتدن واقف اوْلدوقدا آنی مجلیسدن منع ائدوب اوْل بدبخت اقرب زمانده اصعب بلیاتله دونیادن گئتدی.

ابوالمفاخردن منقولدور کی(۳۹۰): «بیر شخصی طواف کعبەده گؤردوم[2]. نقابه گیرمیش تضرُّع ائدەردی کی: «یا رب گناهومی عفو ائت اگر چی بیلورەم کی، قابل عفو دەگول». اشرافِ مکّه آییتدیلر: «ای فقیر، نومیدلیک کُفردور» دئدی: «ای قوم، بن اوْل گروهدانام کی، شهدانون باشلاری شامه گئتدوکده محافظەسینه مأمور اوْلمیشلاردی. و اوْل بدبختلر هر منزلده باشلارون

(۱) اوْنا قطارن ایچیرین.

(۲) بیر شخصی ظطواف کعبەده گؤردوم (د ـ ب).

صندوقینی آرایه آلوب، اطرافیندا مجلیسِ خمر ترتّیب ائدوب ارتکـاب لهـو و لعب ائده‌رلردی؛ آمّا بن ارتکاب ائتمه‌یوب عمللرینه مشاهده قـیلوردوم. بـیر گئجه جُملۀ مُستحفظلر مست اوْلوب بن تنهادا قالدوقدا گؤردوم گؤگدن بیر خیمۀ نور اَنوب، باشلارون مقابله‌سینده قوریلوب و اوْل خیمه‌دن اوچ صاحب چهرۀ نور افشانلا چیقوب، اوْل باشلاری صندوقدان چیقاروب زیارت ائتدیلر. وبـن توهُّمْ تماملە مشاهده قیلورکن اوزه‌رومده بیر پیر روشن ضمیرِ نورانی گؤرینوب سؤال ائتدوم کی: «بونلار کیملردور؟» دئدی: «بونلار درگاه آله مقرّبلری، یـعنی جبرائیل، خیمه یه متوجّه اوْلوب دئدی: **«انزل یا صفی اللّه»** گـؤردوم کـی، آدم و شیث و ادریس چیقوب اول باشلاری زیارت ائتدیلر. آنلاردان صونرا دئـدی: **«انزل یا نجی اللّه»** گؤردوم نوح و سام چیقوب اوْل بـاشلاری زیـارت ائـتدیلر. آنلاردان صونرا آییتدی: **«انزل یا خلیل الله»** گؤردوم کی، ابراهـیم و اسـمعیل و اسحاق چیقوب اوْل باشلاری زیارت ائتدیلر. آنلاردان صونرا آییتدی: **«انزل یا کلیم الله»** گؤردوم موسی و هارون چیقوب زیارت ائـتدیلر. آنـلاردان صـونرا آییتدی: **«انزل یا روح الله»** گؤردم عیسی چیقوب مبارک باشلاری زیارت ائتدی. آندان صونرا آییتدی: **«انزل یا حبیب الله»** گؤردوم حـضرت مـصطفی تشـریف بویوردوقدا سر مبارکِ حسین یئتمیش قدم مـقداری اسـتقباله گـلوب، چـهرۀ مبارکین قدم رسول اللهه سوروب، آواز حُزن ایله فغانه گلدی کی: «یا جداه اُمّت بیوفا دن گؤرکی، بانا نـه بـلالر گـلدی». و حـضرت رسـول رخسـار شـریفین رخسارینا سوروب و جمیع انبیا اتفاق ایله عزایه مشغول اولدولار.

شعر:

ســـهلدور اوْل کـیم هــمین حـوّادن آدم اوْلدی‌دور

اوْلمـــادی مـــجموع اتـــباع و عـیالیندن جُــدا

سهلدور اوْل غم کی، دوشدی بحره نوحون زوْوره‌قی
گـوْرمه‌دی دریـای خـوناب ایـچره گـرداب فـنا
سـهلدور کـیم یـئتدی ابـراهـیمه نـمرود آتشی
یـئتمه‌دی بـرق جـهان سـوز فـراق اقـربا
سـهلدور کـیم چکـدی بـیدادیـنی فـرعونون کـلیم
اوْلمـادی دوشـمن آنـا بـیر کـافر مـؤمن نـما
بـی تکـلّف عـقل مـیزانـیله تـحقیق ائـتسه‌لر
جـملهٔ انـدوه مـجموع گـروه انـبیا
گلمه‌ز اوْل مـقدار مـحنتلرجـه کـیم صـبر ائـیله‌یوب
چکـدی اهـل ظـلمدن مـظلوم دشت کـربلا

روایتدور کی، اوْل تعزیت اثناسیندا جبرائیل علیه‌السلام رسـول اللـهون خدمت شریفینه گلوب آییتدی: «یا رسول الله، حکـم حـضرت عـزتدور کـی، رضای شریفون اوْلسا کوفه شهرین لوط قومینون ملکینه دؤنده‌روم.[۱]» حضرت رسول آییتدی: «ای جبرائیل بنوم صبروم سائر انبیادن زیاده‌دور صبر ائده‌رم؛ قیامت گونی عذاب مؤید ایله آنلاردان انتقام آلورام». جبرائـیل آیـیتدی: «یـا رسول الله، حُکمدور کی، بو مُستحفظلری ملائکهٔ آتشِ سوزان ایله یاقالار. هم اوْل حالتده فرشته‌لر حربهٔ آتشین چکوب اوْل جماعته حمله قیلدیلار. اللی نفر مستحفظلرین قیرخ دوققوزو یانیب بانا نوْوبت یئتدوکده تضرع ائـتدوم کـی، «الأمان» حضرت رسول آییتدی: «**لاَ غَفَرَاللّٰه لَکَ**»[۲] و من بـیلیره‌م کـی، دُعـای حضرت رسول مستجاب‌دور وبن مغفور اوْلاجـاق ده‌گـولم». دئـدیلر: «نـقاب

(۱) اگر رضای شریفون اوْلورسا کوفه شهرین لوط قومینون شهرینه دؤنده‌روم. (د ـ ب).
(۲) الله سنی باغیشلاسین.

طوتماغا سبب نه‌دور؟» دئدی کی «اوْل واقعه صلابتیندن لؤونوم متغیّر اولدو». مبالغه ایله پرده‌سین آچدوقدا گؤردیلر، پیکری پوْزیلمیش. اوْل بدبختی کـعبه طوافیندان منع ائدوب چیقاردیلار. بیر صاعقه پیدا اوْلوب اوْل ناپاکـی پـاک یاقدی.

شعر:

اثـرِ ظـلم و سـتمدور غـضب و قـهره سـبب

ظـلم اهـلینه دوشـر صـاعقهٔ قـهر وغـضب

اکثر اهل تفسیردن نقلدور و صحّته یئتمیشدورکی، واقعهٔ کربلادن صونرا عُبیداللّه زیادن لشگرینده سوار و پیاده و خادم و مخدوم «کائناً ما کان» هئچ فرد آسایش و حضورلا معاش ائتمه‌یوب، هر بیری قبل‌الموْت بیر عـذابـه گـرفتار اوْلوب آنونلا فوت اوْلدی. خالد بن یزید حضرت امامون عمامهٔ شریفین فـرق مبارکیندن آلوب تصرُّف ائتمیش ایدی. دماغی مُخبّط اوْلوب، علّت سؤدا ایـله زنجیرلره گیروب اوْل قید ایله سلسلهٔ ﴿**ذَرْعُهَا سَبْعُونَ ذِراعاً**﴾ قیدینه دوشـدی. و جعفر بن اخضری پیراهن شریفین بدن لطیفیندن چیقاروب آلمیشدی و پیراهنده یوز یئتمیش زخم تیغ و تیر اوْلوب، فی‌الحال اوْل بدبخت ابرص اوْلوب عـلت بَرَصْله دونیادن گئتدی اسود بن حنظله شمشیرین تصرّف ائتدی خفّت عقل پیدا قیلوب، مصروع اولوب کوچه‌لره دوشدی؛ عاقبت طفل‌لر داشیله هلاک اوْلدی.

«شواهد النبوّه»ده مسطور دور کی، شمر لعین بیر مقدار اشرفی حـضرت امامون رخوتیندن چیقاروب نهب[۱] ائـتمیشدی. بـعضی سـین حـیله ائـدوب اولادینه وئرمک داعیه‌سین قیلدوقدا اوْل طلا معدوم اوْلوب. شـمر اوْل حـالته شک گتوروب، زرگری کندی حضورینه گـتوروب اوْل طـلانون بـعضی سـین

(۱) نهب = غارت، یغما.

بو ته یه قویدوقدا تمام معدوم اوْلدی. روایتدور کی، بعضی بدبختلر شهزادەنـون قطاریندان ناقەلر ذبح ائدوب تناول ائتدوکده مـثابهٔ زهـر اوْلوب اکـلی مـیسر اولمادی.

«مرآت الجنان»ده مسطوردور کی، واقعهٔ کربلادن صونرا اقـرب زمـانده عُبیداللّه زیاد ملعونون سر نامبارکین قطع ائدوب کوفه مسجدینه گتوردیلر. امام ترمذی عماریدن نقل ائتمیش کی؛ «بن حاضر ایدوم، گوْردوم؛ دیواردان بیر افعی چیقوب عُبیدالله زیاد بدبختون دماغ نامبارکینه گیروب ویئنه چیقوب بیر نئچه نوبت بو عملی ائدەردی مشاهده ائدنلر محقّق اوْلدی کی، بو مقدّمهٔ عذابدور. و «شواهد»ده مسطور دور کی، مدینەده بیر بدبخت حضرت امامون قتلینه بشارت ائتدی هم اوْل گئجه بیر آواز ائشیتدی کی آسماندان گلوردی.

«اَیُّـــــهَا الْــــقَاتِلُونَ جَــهْلاً حُسَــیْناً».

«اَبْشِــــرُو بِـــالْعَذابِ وَالتَــنکیل»(۳۹۱).

اومّیدوارکی، عُمومِ لُطفِ الهی و شمول فضل نامتناهی اوْل احبّای صادق الاخلاص و اودای قدیم الاختصاصه قرین حال و کفیل حُسْن مآل اوْلاکی، هر محرّم تجدید ماتم شاه کربلا و تحریک سلسلهٔ تعزیت شهدا قیلوب دیدهٔ گریان و دل بریانلا متوجّه کسب ثواب دونیوی و اخروی اوْلوب اجرلر بولەلر و جُـملهٔ ثوابیندن بو مصیبت‌نامه مؤلّفینه تصدُّق قیلوب بـوثوابـی دخـی مـوجب مـزید حسنات بیله. **«تَمَّتْ بَالخَیْرِ وَ السَّعَادَة»**(۳۹۲).

مرثیه:

مــــاه مـــــحرم اوْلدی، شـــفقدن چـــیقوب هـــلال

قـــــیلمیش عـــزا، دوْکـــوب قـــدخم بـــیرله اشک آل

اولاد مصطفایه مدد قیلمامیش فرات
کنچورمسون می یئرلره آنی بو انفعال
چوخدور حکایتِ المِ شاه کربلا
البتّه چوق حکایت اولور موجب ملال
فهم ائیله‌سن غم شهدا شرحین ائتمه‌گه
هر سبزه کربلاده آچوبدور زبان حال
تجدید ماتم شهدا قیلدی روزگار
زار آغلا، ای گؤنول، بوگون اولدوقجا احتمال
میدان چرخی جیلوه گه دود آه قیل
گردونِ دونه کسوت ماتم سیاه قیل

* * *

ماه محرّم اولدی مَسرّت حرامدور
ماتم بوگون شریعته بیراحترامدور
تجدید ماتم شهدا نفعسیزده گول
غفلت سرای دهرده تنبیه عامدور
غوغای کربلا خبرین سهل صانما کیم
نقص وفای دهره دلیل تمامدور
هر دُرّ اشک کیم تؤکیلور ذکر آل ایله
سیّارهٔ سپهر عُلوّ مقامدور
هر مدّ آه کیم چکیلور اهل بیت ایچون
مفتاح باب روضهٔ دار السّلامدور

شـاد اولمـاسین بـو واقـعەدن شـاد اولان کـؤنول

بـیر دم مـلال و غـصّەدن آزاد اوْلان کـؤنول

* * *

تـدبیر قـتل آل عـبا قـیلدون ای فـلک

فکـر غـلط، خـیال خـطا قـیلدون ای فـلک

بـرق سـحاب حـادثەدن تـیغلر چکـوب

بـیر بـیر حـوالهٔ شـهدا قـیلدون ای فـلک

عـصمت حـرم سـراسـینه حـرمت روا ایکـن

پـامال خـصم بـی سـروپا قـیلدون ای فـلک

صـحرای کـربلاده اوْلان تشـنه لبـلره

ریگ روان، سـیل بـلا قـیلدون ای فـلک

تـخفیف قـدر شـرعدن انـدیشه قـیلمایوب

اولاد مـصطفی‌یه جـفا قـیلدون ای فـلک

بـیر رحـم قـیلمادون جـیگری قـان اوْلانـلارا

غـربتده روزگـاری پـریشان اولانـلارا

* * *

بـاسدیقدا کـربلایه قـدم شـاه کـربلا

اوْلدی نشـان تـیر سـتم شـاه کـربلا

دوشـمن اوْقـینه غـیر سـپر گـؤرمیوب روا

یـاقمیشدی جـانه داغ الم شـاه کـربلا

اعـدا مـقابلینده چکـنده صـف سـپاه

قـیلمیشدی مـدّ آهـی عـلم شـاه کـربلا

دود دل پُر آتش اهل نظاره‌دن
انتمیشدی پرده دار حرم شاه کربلا
اوْلدوقجا عوْمری راحت دل گوْرمیوب دمی
اوْلمیش همیشه همدم غم شاه کربلا
یا شاه کربلانه روا بونجا غم سانا
درد دمادم و الم دمبدم سانا

* * *

ای دردپرور الم کربلا حسین
ای کربلا بلالرینه مبتلا حسین
غم پاره پاره باغرینی یاندوردی داغله
ای لالهٔ حدیقهٔ آل عبا حسین
تیغ جفا ایله بدنون اوْلدی چاک چاک
ای بوستان سبزه تیغ جفا حسین
یاقدی وجودنی غم ظلمت سرای دهر
ای شمع بزم بارگه کبریا حسین
دوْر فلک ایچوردی سانا کاسه کاسه قان
ای تشنهٔ حرارت برق بلا حسین
یاد ائت فضولی آل عبا حالین ائیله آه
کیم برق آهله یاقیلور خرمن گناه

* * *

«اظهار تولد ائمه علیهم السلام»

اگر چی اظهار سلسلهٔ سیادت داخل احوال کربلا و شرح ابتلای انبیا

اوْلمایوب، بو نسخەده ایرادی مناسب دەگول، آمّا تتبُّع مضمون «روضة الشهدا» طریق اجمال اوزره تقریرینه اقتضا قیلماغین اوْیله کی، «شواهد النبوه»ده مسطور دور، عرض اوْلینور: «بیلمک گرەک کی، اصحّ روایتله حضرت امیرالمؤمنین علی بن ابی‌طالب حضرتلرینون اوْتـوز آلتـی ائـولادی اوْلوب، اول جُـملەدن اوْن سککگیز نفر ذُکور و اوْن سککگیز نفر اُناثدور. و بعضی روایتده اوْن دوْققوز اوْغلان و اوْن یئدّی قیْزدور. اوْل جُملەدن آلتی نفری ایام حیاتینده متوفّی اوْلوب، آلتی نفر کربلاده شربت شهادت نوش ائتدیلر. آمّا مشهور اوْلانلار امام حسن و حُسین و مُحسن و یحیی و عبدالله و محمّد حنیفه، ابوبکر و عُمَرْ، عثمان و عَوْن و جعفر وعبّاس. **«وَاللّه اعلم»**(۳۹۳).

حضرت امام حسن اکبرِ ائـولاد زهـرادور،ایکـینجی امـامدور، ولادت شریفی رمضان شریفون اوْن بئشینجی گؤنینده هـیجرتون اوچـینجی ایـلینده و وفاتی صفر آیی‌نون اون دوْققوزینجی گئجەسینده. و مُدّتِ عؤمرِ شریفلری قیرق آلتی ییل و آلتی آی و اوْن بئش گون ایدی. اوْن آلتی نفر اولادی اوْلوب، اوْن بیری ذکور و اوْل جملەدن مشهور اوْلان زید و حُسین و طلحه و اسمعیل، عبداللّه و حمزه و عبدالّرحمن و عُمَرْ و قاسم دور **«والله اعلم»**.

«حضرت امام حسین» اوچونجو امـامدیر، ولادت شـریفلری هـجرتین دؤردونجی ییلینده واقع اولوب، مرضعەسی ام الفضل ایدی‌کی، زوجهٔ عباس بن عبدالمطلبدر واولادلاری علی اکبر و علی اوسط و علی اصغر و عبدالله و محمد و جعفردور الله اعلم.

حضرت امام زین العابدین دؤردینجی امامدور، ولادت شریفی هجرتون اوْتوز آلتی ییلینده واقع اوْلوب وفاتی یئتمیش بئشینجی ییلیندەدور. ائـولادی اوْن سککگیز نفر اوْلوب اوْل جملەدن ذکور دوْققوز نفر و ائولاد اُناث دوْققوز نفر

ایدی. آمّا اولاد ذکوردن مشهور اوْلان محمّد باقر و عبدالله باهر و زید شهید و عُمَرْ اشرف، حسین اصغردیر. «والله اعلم».

محمّد باقر بئشینجی امامدور. کنیتی ابوجعفر، لقبی باقر و ولادتِ شریفی مدینه‌ده جمعه گونی صفر آیی نون اوچینجی گونینده، هیجرتین اللی یـئدّینجی ییلینده واقع اوْلوب. یئدّی ائولادی اوْلوب. اوْل جُمله‌دن مشهور اوْلان جعفر و عبداللّه، ابراهیم و علی‌دور **«والله اعلم»**.

حضرت امام جعفر صادق آلتینجی امامدور و ولادتِ شـریفی مـدینه‌ده دوشنبه گونی ربیع‌الاوّل آیی‌نون اوْن یئدّینجی گونینده، هیجرتدن سکسان ییل کئچدوکده. و اکثر علومِ غریبه آنا منسوبدور؛ جفْرْ احمر و جفْرْ ابیض و مصحف فاطمه و جفْرْ جامع گیبی. یئدی اولادی اوْلوب؛ اسمعیل و عبداللـه، مـوسی و اسحاق، محمّد و عبّاس و علی **«واللهُ اعلم»**.

حضرت موسی کاظم یئدّینجی امامدور: ولادت شریفی یکشنبه گـونی. هجرتدن یوز ییگیرمی یئدی ییل کئچدوکده هارون الرشـید حـبسینده وفـات ائتدی. آلتمیش نفر اولادی اوْلوب، اوْل جمله‌دن اوْتوز یئدّی اُناث و ییگیرمی اوچ ذکور. مشهور اوْلانلار عبّاس و هارون اسحاق و اسمعیل، حسن و رضـا، ابراهیم و مرتضی، محمّد و جعفردور. **«واللّه اعلم»**.

حضرت علی ابن موسی الرّضا سککیزینجی امـامدور. ولادتِ شـریفی مدینه‌ده پنجشنبه گونی، نصف ربیع الآخرده هجرتدن یوز اللی ییل کـئچدوکده واقع اوْلموش و اوْل حضرتون بئش نفر اولادی اوْلموش: محمّد و حسن، جعفر، ابراهیم و حسین **«واللّه واعلم»**.

حضرت محمّد تقی دوْققوزینجی امامدور. ولادتِ شریفی جُـمعه گـونی نصف شهر رجب. هجرتدن یوز دوْقسان بئش ییل کئچدوکده واقـع اوْلمـوش،

معتصم ایّام خلافتینده زهرله شهادت بـوُلدی. ایکـی نـفر فـرزند سـعادتمندی اوْلمیش: علیِّ هادی و موسی. **«واللّهُ اعلم».**

حضرتِ علیِّ هادی اوْنینجی[1] امامدور ولادت شریفی مـدینه‌ده رجب آیی‌نون اوْن اوچینجی گونینده واقع اوْلمیش. مستنصر ایّـام خـلافتینده شـهید اوْلمیش اوچ اوْغلی اوْلوب: حسن، حسین و جعفر. **«والله اعلم»** حـضرتِ امـام حسن عسکری اوْن بیرینجی امأمدور ولادتِ شریفی مدینه ده اوْل حـضرتون محمّد مهدی دن غیری فرزندی یوقدی. **«واللّهُ اعلم».**

حضرت امام محمّد مهدی اوْن ایکینجی امامدور. مکتبِ امـامیّه مـقتضا سینجه سیلسلهٔ امامت اونداختم اوْلور.

منـاجـات

اِلٓهی، بو کمالِ عنایتوندن شرفِ اختتامه موفّق اوْلان بو نُسخهٔ نامی «سامی» و بو نوالِ عاطفتوندن سعادت اتمام بولان صحیفهٔ گرامیده ابتدادن انـتهایه‌ده‌ک اعمالِ ستوده‌لری مسطور و مذکور اوْلان و افعال حمیده‌لری تسطیر و تـحریر بوُلان انبیای عظام و اوْلیای گرام و شـهدای ذوی الاحـترامـون کـی، سـاکـن سُرادِقاتِ قُرْب قبول اوْلمیشلار و محرمیّتِ سراپردهٔ تقرب بـولمیشلار، مـیامنِ ارواحِ مقدّس‌لرین و برکاتِ نفوسِ مطهّرلرین پادشاه عالمپناهه بـدرقهٔ طـریق هدایت قیل و طراز مهجهٔ لوای نصرت آیتی کی، طغیان اربابِ ضلالت و بُدعت اهلِ بیته مسدود ائتدوگی آبِ فرات آنون ایّامِ عدالتینده فرمانِ شـریفیله دستِ توسُّل دامنِ کربلایه اوردی و اوْل زلالِ کوْثر مثالون تحسُّرینده هلاک اوْلانلار، کی ارواحِ شریفلرینی سیراب ائتمه‌گه چشمهٔ التفاتی جویبارِ مرحمت یئتوردی،

---

(۱) اوْنونجو امامدیر(ب.ج).

شهنشاهی کی اگر خامهٔ سبزهٔ اوصافِ عدلین صفحهٔ گولزاره تحریر ائتسه، اوراقِ اشجاره نسیم تزلزل گذار ائتمه‌ز و اگر مثال زرنگارِ گول طغرایِ شریفیله مَوَشَّحْ اوْلسا استمرارِ حُکمینه تغلُّبِ خزاندان خللِ تغیُّر بیتمه‌ز.

شعر:

اوْل شهنشاهِ فلک رفعت کی، کسب ائـتمیش گـونش

خـــاک بـــوسِ آســتانیندان عُــلُو اقــتدار

اوْل ســرافــراز مــلک ســیرت کـیم آلمیش آسمان

خــدمتِ درگـــاه قـــدریندن سُـــمُوّ اعـــتبار

یعنی سُلطانِ سلطان نشان و قطبِ دائرهٔ امن و امان ابـوالمـظفّر سـلطان سلیمان بن سلطان سلیم خان(۳۹۴) **«رَفعَ اَللّٰهُ بِهِ النَّوائِب عَنِ الزَّمَانِ اِلَی یَوم یَـقوُمُ الْحَشْرُ وَیُـنْصَبُ الْـمیزَان»**(۳۹۵) واوْل خـداونـدگار سـعادت دسـتگاهون سـایهٔ مرحمتیندن و اوْل کامکارِ ملائك سپاهون ظلِّ مکرمتیندن همیشه مـتمتّع اوْلا و همواره انتفاع بولا. اوْل سرور خجسته لقا و اوْل سردار صاحب رأی مُلک آرای کی، بو نسخهٔ دلپذیر آنون حُسْنِ اشارتِ شریفیله سمت تحریر بولمیش و آنون لطفِ اهتمامیله مستعدِ سعادت تسطیر اولمیش؛ جهانداری کی، پیرایـهٔ حـفظ و حراستله حوزهٔ عراق عرب رنگِ نگارستانِ چـین دوتـمیش و کـمالِ حـرز و حمایتی بُقعهٔ بغدادی حیرتِ دارالسَّلام ائتمیش.

شعر:

گــولِ گــولزارِ دؤولت و اقــبال

آفــتابِ ســپهرِ جــاه و جــلال

گــؤهرِ مــعدنِ ســخا و کــرم

زبــدهٔ فــرقهٔ بــنی آدم

مَـــــلجاء و مَـــرجِـــغ خـــواص و عـــوام

اعــــــظم و اکـــــرمِ عــــــظام و کــــرام

یعنی کهف الفقراء و صدر الامراء مُعِزّ الرّفعة والعزّ واعلا محمّد پاشا «**حَفَظه اللّهُ مِمَّا یَخَافُ وَ یَخْشی**»(۳۹۶) المنةللّه کی، بو طرزِ ملال افزایِ غم اندوز و بو نسخهٔ جانگدازِ جیگر سوز احسنِ ساعات و ایمن اوقاتده سمت اختتام بولدی. و مصلحتِ تفهیم عوام ایچون تکلّفات رسمیّه‌دن مُعرّا و استعارات بعیده و اسجاع غریبه‌دن مبرّا تمام اوْلدی. توقّع اولونورکی، فضلایِ بلاغت پیشه و فُصحایِ دقّت اندیشه‌دن کی، بنایِ تألیفنه و طرح تصنیفینه نظر دقّت بیراقدوقدا اصلاحِ خطاسینه اقدام و اهتمام ائده‌لر و مُحرّر و مقرّرین دُعای خیریله[۱] یاد ائدوب قبول عذرله هر نُقصانین تمام ائده‌لر.

شعر:

هــــجومِ مـــــحنتِ دوْران مـــــلولی

گـــــرفتارِ غـــــمِ عـــــالم فـــــضولی

ده گـــــول اوْل لهــــــجهٔ گــــفتاره قـــادر

کــــیم اوْلا قـــــابل ســــمعِ اکـــــابر

قـــــیلور جـــــمعیّتِ دل لفـــــظِ دلکش

مشـــــوّش ســــوْیله‌مز الاّ مشـــــوّش

گــــــل ای حـــــال تکـــــلمدن خـــبردار

تـــــرحّـــم قـــیل تـــعرّض قـــیلماز نـــهار

---

(۱) دعای خیرله (د ـ ب).

آرتیرمالار

«آدم صفی» و یا «آدمِ صفی‌الله»:

بشرین آتاسی (ابوالبشر) حضرت آدم پیغمبرین لقبیِ صفی‌الله‌دیر.

«آسیه»:

فرعونون آروادی، حضرتِ موسی‌نی کؤرپه‌لیکدن گیزلیجه بؤیودوب ساخلامیشدیر. اوّللر بوت‌پرست اوْلان آسیه سونرادان حضرتِ موسی‌نین دینینه ایمان گتیرمیش و بونا گؤره‌ده فرعونون امریله اؤلدورولموشدور.

«ابا عبدالله»:

امام حسین علیه‌السلامین کُنیه‌سی (عرب عادتینه گؤره بؤیوکلوک علامتی اوْلاراق شخصلرین ایکینجی آدی) عبداللهین آتاسی دئمکدیر.

«ابوالمؤید» بلخی:

هیجرتین دؤردونجو یوز ایللیگی‌نین بیرینجی یاریسیندا و ۹-جو

میلادی عصردو یاشامیش مشهور شاعیر و یازیچی اوْلموش. «یوسف و زلیخا» داستانینی ایلک دفعه نظمه چکمیشدیر. و باشقا شعرلری ده واردیر. «گرشاسب» و «عجائب البلدان» («اؤلکه‌لرین غریبه‌لیکلری») آدلی نثر اثرلری‌ده واردیر.

«ابوجهل»

محمد(ص) پیغمبر حضرتلری‌نین ایلکین دوشمنلریندن اولان عمرو بـن هشام مخزومین لقبی (کـنیه‌سی) «نـادانـلیق آتـاسی»، «نـادانـلیق صـاحبی» دئمکدیر. اسلامدان قاباق ابوالحُکْم اوْلموش، یـئنی لقـبی پـیغمبر حـضرتلری وئرمیشدیر.

«ابوحنیفه»

امام اعظم نُعمان بـن ثـابت (۱۴۶ – ۷۸ هق ۷۶۷-۶۹۹م) دؤورونـون مشهور فقه‌شناسی (الهیاتچی عالیمی، حدیث توپلایانی اوْلمـوشدور. کـوفه‌ده دوْغولموش و عؤمرونو اوْرادا کئچیرمیشدیر. حنفی مذهبی‌نین بـانیسی‌دیر. ان مشهور اثـرلری اسـلامچیلیغی‌نین اسـاسلارینا عـائد «الفـقه الاکـبر» مـؤلفین شاگردلری‌نین ترتیب ائتدیگی حدیث‌لر توبلوسو – «المُسند» کتابلاری‌دیر.

«ابولهب» «آلوْو آتاسی»

حضرت محمّد(ص)ین عمیسی عبدالعُزّة بن عبدالمطلّبین لقبی دیر. اوّللر پیغمبر حضرتلری ایله مناسبتلری یاخشی اوْلموش، لاکن سونرادان ابـوسفیان تأثیریله پیغمبره قارشی چیخمیشدیر. پغمبره آروادی ایله بیرلیکده عذاب اذیت وئرمیشلر قرآنِ کـریمین ۱۱۱ جـی سـوره‌سینده دئـییلیر «اللـری قـوروسون ابولهبین».

«ابو مُسلم مروزی خُراسانی»

(۷۵۵ جی میلادی ایلده اؤلدورولموشدور) خُراسندا عبّاسیلر حرکاتی‌نین باشچیسی. اصفهاندا دوْغولموش، سونرادان مروه گله‌ره‌ک اوراداکی اموی حؤکمدارینا قارشی قیام قالدیرمیشدیر. ۷۴۸جی میلادی ایلدن مروده حاکمیتی اله کئچیریب، اوعینی زاماندا دینی رهبر اوْلموشدور.

«ابوهُریر»

عبدالرحمان بن سخرازدی، سلیم بن فهمین قبیله‌سیندن اوْلموشدور. خیبر دؤیوشونده مسلمانلیغی قبول ائتمیشدیر. پیشیگی چوخ سئوه‌رمیش. بیر گون پیغمبر حضرتلری عبدالرحمانین اته‌یینده بیر پیشیک بالاسی گؤرموش و اوْنو بو آدلا چاغیرمیشدی. ابو هریره («کیچیک پیشیک آتاسی») دئمکدیر. ائله اوْ واقتدان عبدالرحمان بو کُنیه ایله مشهور اوْلموش. ابو هُریره اوْلدوقجا یوْخسول اوْلموش و گونونو پیغمبر حضرتلری‌نین خدمتینده کئچیرمیشدی. اوْلوب ۴۹ هـ ق ۶۷۰ میلادیده مدینه‌ده وفات ائتمیشدیر.

«اُحُد» و «اُحُددؤیوشو»:

احد مدینه‌دن ۵ ک م قوزئیده اولان داغین آدی دیر. هق ۳ جو و ۶۲۵ میلادی ایلینده بو داغین یاماجلاریندا مسلمانلارلا مکّه‌لیلرین دؤیوشو اوْلدو. مکه‌لیلر «بدر» دؤیوشونده‌کی مغلوبیتین حاییفینی آلماق ایسته‌ییر دیلر. اوْنلارین سایی ایکی مین دن چوْخ ایدی. مسلمانلارین صایی ایسه ۷۰۰ – ـه چاتیردی. بو دؤیوشده مسلمانلاردان یئددی نفر، اوسیرادان پیغمبر حضرتلری‌نین عمیسی حمزه شهید اوْلدولار. حضرت محمّد (ص)ین اؤزوده بو دؤیوشده یارالاندی.

«ابوسفیان»

حضرت محمّد(ص)-ین زامانیندا اموی‌لری (باخ اُمیه‌یه) باشچیسی اوْلموشدور. امام علی‌نین آتاسی ابوطالبین عوضینه مکّه رئیسی اوْلماق ایسته‌میش، سونرا پیغمبر حضرتلرینه قارشی چیخمیش، «اُحُد» و «خندق» دؤیوشلرینده مکّه قوشونونون باشیندا دورموش‌دور، مسلمانلارلا ووروشدا هر ایکی گؤزونو ایتیرمیش عؤمرونون سونونا یاخین اسلامی قبول ائتمیشدیر.

«اُمّ جمیل»

ابوسفیانین باجیسی، ابولهبین آروادی پیغمبر حضرتلرینه قارشی دوشمن چیلیک ائتمیش، اوْنون کئچدیگی یوللارا گئجه‌لر تیکان تؤکموشدور.

«بابل» و یا «بابیل»:

شرقین قدیم مدنیت مرکزلریندن اوْلموش. بابیلستان اؤلکه‌سی‌نین پایتختی. فرات چایی‌نین آشاغی حصّه سینده‌یئرله شیرمیش. کلاسیک شرق ادبیاتیندا بابیل آبادلیق رمزی کیمی ایشله‌نیر. ایندیکی بغدادین ۱۶۰ ک م جنوب شرقینده واقع اوْلموش. بویئرده ۲۱۰۵ ایل میلاددان اؤنجه آموْرهین سوُموُ آبوُم بیر سلطنت سیلسیله سی‌یارا دیرکی آلتینجی پادشاهی «حموُرابی» سومر و آکدلری بیر دؤولتده توْپلاییر کی، اوْزاماندان سلوکی دؤوره‌سینه قده‌ر دوام ائتمیش.

«بدر دویوشو» و یا «مصافِ بدر»:

حضرت محمّد (ص) ین طرفدارلاری ایله بوت پرستلرین ایلک دؤیوشو هیجرتین ایکنجی ایلی، رمضان آییندا (میلادی ۶۲۴ نجی ایلین مارسیندا)

مدینه‌دن. ۱۵۰ ک - م جنوب غرب طرفینده یئرله‌شن «بدر» قویولاری‌نین یاخینلیغیندا باش وئرمیشدیر. ۷۶ نفر مهاجر ۲۴۰ نفر یاخین انصاردان عبارت اوْلان مسلمانلار ۹۵۰ مکّه‌لی (باشقابیر معلوماتدا اوْنلارین سایی ۷۵۰ گؤسته‌ریلیر). هجوم ائتمیشلر. مکه‌لیلرین دسته‌سینده ۲۰۰ آتلی اوْلماسینا باخمایاراق تک به تک قارشیلاشمالارلا بو دؤیوشده حضرت محمّد (ص)ین عمیسی حمزه و عمیسی اوغلو حضرت علی(ع) بؤیوک شجاعت گؤسته‌ردیلر. «بدر» دویوشونده‌کی غلبه‌دن سونرا حضرت محمّد(ص)ین طرفدالاری نین سایی چوخالدی.

«بُراق»:

حضرت محمّد(ص)ین معراج گئجه‌سینده میندیگی آت. قانادلی «بوْراق» اوْرتا عصرلرین رسّاملاری طرفیندن چکیلمیش چوخ سایلی مینیاتورلاردا تصویر اوْلونموش‌دور. «بوراق» سؤزونون «پاریلدایان»، «ایلدیریم سرعتلی معنالاری واردیر. حضرت محمّد(ص) بو آتا مینیب گؤیه ساری یوْللانمیش.

«بلال»:

بلال ابن ریاح اسلام دینینی قبول ائده‌ن ایلک مسلمانلاردان بیری‌دیر. آناسی حمامه‌دیر. اسلامدا ایلک آذانچی اولموشدور. حضرت پیغمبر (ص)ین ساغلیغیندا هر یئرده اوْنا آذانچیلیق ائتمیشدی، بیر دؤوره پیغمبر حضرتین خزانه‌داری اوْلموش پیغمبر حضرتلری‌نین وفاتیندان سونرا سوریه‌یه کؤچموش‌دور. تخميناً هق نین ۱۸ و یا ۲۰ نجی ایلینده دمشق شهرینده وفات ائتمیشدیر.

«بنات نعش» و یا «بنات النعش» «نعش قیزلاری»:

ایکی فلکی صورت کیچیک و بؤیوک بوُرج =قوزئنی قطبه گئده‌ن یئددی اوُلدوز. بو اوُلدوزلارا یئددی قارداشلاردا دئیه‌رلر.

«بنی امیّه»:

مکّه‌ده‌کی قریش قبیله‌سی نین ان بؤیوک سوْیلاریندان اوْلان اموی‌لر مکه‌نین ان وارلی و نفوذلو شخصلریندن ایدیلر. حضرت محمّد(ص) ین پیغمبر لیگی نین ظهوروندان سونرا اوْنا قارشی چیخمیشلار. باشچیلاری ابوسفیان اوْلموشدور. اوْنون اوْغلو معاویه «امام علی(ع)» ایله دوشمنچیلیک ائتمیش، معاویه‌نین اوْغلو یزید ایسه هیجرتین ۶۱ جی ایلینده حضرت علی نین اوْغلو «امام حسین(ع)»ین قتلینه امر وئرمیشدی. ۶۶۱ - ۷۵۰ میلادی ایللرده عربستاندا خلیفه لیک ائتمیش اموی‌لر بو سویدان ایدیلر. حضرت محمّد(ص) پیغمبردن سونرا کی ایلک دؤرد خلیفه‌دن (راشدی خلیفه‌لر) اوچونجوسو عثمان (۶۵۶ - ۶۴۴م) دا بونسیلدن دیر.

«بنی اسرائیل»:

(اسرائیلین اوْغلوللاری)، و یا اسرائیلین بالالاری. یعقوب پیغمبرین ۱۲ اوْغلو و نسیلی ده بو آدلا مشهور دور.

«بیت المقدّس» و یا (مقدّس ائو):

قُدس قدیم، ان قدیم فلسطین پایتختی و حضرت پیغمبر (ص)ین معراجه گئتدیگی مقدّس یئر، حضرت عیسی بو یئرده صلیبه چکیلیب و حضرت

موسی‌نین قبری اورا دادیر. پیغمبر حضرتین بو مقدّس یئردن معراجه تشـریف بویوردودوغوندان باشقا اسلامین اوللرینده بوتون مسـلمانلار ایـل یـاریم بـو مقدّس مکانی اؤزلرینه قبله قرار وئریب نماز قیلاندا اوزلرین بو مقدس مکـان سمتینه توتوب نماز قیلار میشلار. حال حاضیردا صهیونیستلر طرفیندن اشغال ائدیلیب و بعضی حیصه‌لری خراب ائدیلمیشدیر.

«بهرام»:

گونش سیستئمی‌نین اوْلدوزلاریندان بیری دیر. یئردن کـیچیک اوُلدوز. یئردن سونرا ایکینجی اوْلدوزدیر. «مارس»دا دئـیه‌رلر و ایـرانـین افسـانه‌وی قهرمانی‌نین آدی.

«بنی هاشم»:

قریش قبیله‌سی‌نین باشقا بیر سویو ـ هاشمی‌لر. نسـلین بـاشچیلاریندان اوْلموش هاشم بن عبد منافین آدی ایله بئله آدلانیر.
اســلامدان اؤنـجه عـبرلرین زیـارتگاهی ـ بـوتخانه‌سی اوْلمـوش، کـعبه‌نین قوْرونماسی کیمی شرفلی بیر خدمت بو نسله ـ هاشمی‌لره اعتبار ائدیلمیشدیر. سونونجو پیغمبر حضرت محمّد (ص) و حضرت علی (ع) بوسویدان دیر.

«تاریخ طبری» و یا «طبری»:

مشهور تاریخچی، فقیه و حدیثچی عالیم ابوجعفربن جریر طـبری نـین دوْغولدوغو تخمیناً ۲۲۶ وفاتی ۳۱۰ هق بـاشقا مـنابع‌ده دوْغـولدوغو ۸۵۵– وفاتی ۹۵۲ میلادی یازیلیر. تانینمیش اثری تـاریخ طـبری دیـر. طـبری‌نین

تاریخینه تاریخ الرسل و الملکوت‌دا دئیه‌رلر.

«ترمذی» (امام ترمذی):

ابوعبدالله محمّد بن علی صوفیزمین گؤرکملی نماینده‌سی. اوشاقلیقدان ایـلاهیات عـلملرینی اؤیـره‌نمیشدیر. ۲۸ یـاشیندا مکّـه‌یه گـئتمیش. اورادان قاییتدیقدان سونرا آسکئت حیاتی کئچیرمیشدیر. صوفی لیگه تـبلیغ ائـتدیگی اوچـون بـیر مـدّت تـعقیب‌لره مـعروض قـالمیش، و دوغـما تـرمذدن بـلخه کؤچموشدور عؤمرونون آخیرلاریندا اؤزیوردونا قـاییتمیش، بـورادا وفـات ائتمیش‌دیر. درین بیلیگینه گؤره معاصرلری اوْنا «الحکـیم» (مـدریک) لقـبی وئرمیشدیر ان مشهور اثری «ختم الاولیا» دیر.

«تفسیر کبیر»:

تانینمیش عالیم فخرالدین رازی‌نـی (دوغـوم – ری ۵۴۳ و اؤلوم ۶۰۶ هق) بیر چوخ ده‌یرلی و مهم کتابلارین مؤلیفی‌دیر.

«جارالله»:

علامه شیخ جار الله (و ۴۶۷ ـ ف ۵۳۸) مشهور روحانی محمود بن عُمر ابوالقاسم زمـخشری. بـعضی قـایناقلاردا بـیر آزفـرقلی اوْلاراق (ابـوالقـاسم محمودبن عُمر بن محمد خوارزمی) گلمیش‌دیر. بو بؤیوک شخصیتلی انسـان. عالیم، دیلچی و ادبیات شناس. اثرلرینی عربجه یازمیشدیر. «کشّاف» آدلانان مشهور قرآن تفسیرنین کی اصلینده (الکشّاف فی تفسیر القرآن)ین و دیلچی‌لیگه عائد اثرلرین عربجه یازمیشدیر. «کشّاف» و «فـخر خـوارزم» (خـوارزمـین

فخری) لقبینی قازانمیشدیر. اوْرتا آسیا تورکلریندندیر. مقدمة الادب آدلی اثری اوچ فارس، عرب و تورک دیللرینده اولان لغت کتابیدیر.

«جبرائیل» «جبرئیل»:

حضرت محمّده (ص) ان یاخین دؤردملکدن بیریدیر.

«جـمل دؤیـوشو»، «واقـعۀ جـمل»، «حـرب جـمل» «دەوه دؤیـوشو» هیجرتین ۳۶ جی ایلی جمادی‌الاخری و ۶۵۶ م دئکابر آییندا بصره اطرافیندا ظاهراً دوردونجو خلیفه علی بن ابی‌طالبین قوشونو ایله اوْنا قارشی چیخمیش. ابوبکرین قیزی و پیغمبر حضرتلری‌نین دوُل آروادی عایشه وهابئله عایشه‌نین طرفدار لاری طلحه و زبیرین کیچیک دسته‌سی آراسیندا اوْلموش ووروش. امام علی (ع)ین تام غلبه‌سی ایله باشا چاتمیش. بو دؤیـوشده طـلحه و زبـیر اؤلدورولموش (البتّه طلحه دویوشده اؤلموش، آمّا زوبـیر جـانین گـؤتوروب مکّه‌یه طرف قاچارکن یوْلدا یاخالانیب قتله یئتیریلدی) زبیر اوْغلو عـبداللـه یارالانمیش، عایشه ایسه اسیر آلینمیش‌دیر. امام علی (ع) اوْنو امام حسن و امام حسینین مشایعتیله حؤرمتله مکّه‌یه یولا سالمیشدیر.

«حرّان»:

عربستان یاریم آداسیندا ان قدیم و مشهور شهر اوْلموش. بو شهر عُرفه‌نین ک – م گونئیینده، جلاب چایی‌نین یاخینیندا واقع اوْلوب روم مـورّخلری‌نین یازدیغینا گؤره عرب مشاهیری‌نین چوْخو بویئردن قالخمیش بیر چوخ فلسفه و طب کتابلاری‌نین یازیب و ترجمه‌چیلری‌ده بو شهرین اهالیسیندن اوْلوب.

«حسن البصری»:

حسن ابن یسار بصری (۲۱ – ۱۱۰ هق) اسلامین ان بؤیوک ایلا هیاتچی عالیمی مدینه‌ده دۆغـولموش، صـونرادان بـصره‌یه کـؤچموش، اوْرادا قـاضی اوْلموشدور. حدیثه و فقهه عائد اثرلری واردیر.

«حونئین» خنین:

حونین معرکه‌سی و یا حونئین دؤیوشو ۶۳۰ مـجو مـیلادی ده مکّـه‌نین فتحیندن سونرا مسلمانلار بوت پرست عـرب قـبیله‌لری آراسـیندا اوْلمـوش و وروش، مکّه ایله طائف آراسیندا یئرله‌شن حونین وادی سینده‌کی بو دؤیوشده بوت‌پرست‌لرین سایی اوچ یوزمینه (اوْنلارین باشچیسی مالک بن عوف ایدی) چاتیردی. پیغمبر حضرتیلری‌نین باشچیلیق ائتدیگی اسلام دؤیوشچولری ایسه جمعی ایکی مین نفر ایدیلر. مسلمانلارین غلبه‌سی ایله باشاچاتان بودؤیوشده پیغمبر حضرتین صحابه‌لریندن نئچه نفر شهید اوْلدو.

«حیدر»:

حضرت علی (ع)ین لقب‌لریندن بیریدیر. «آسلان»

«خضر»:

موسی پیغمبرین دؤوروندە یاشامیش پیغمبردیر. آب ـ حیات ایچدیگی ابدی حیات قازاندیغی گؤسته ریلیر. فضولی بو اثری‌نین بیرجه یئرینده اوْنـون آدینی چکه‌ره‌ک قرآن کریمین کهف سوره‌سینده (۶۹ مجو تا ۷۹ نـجو آیـه‌لر) تصویر اوْلونموش آشاغیداکی حادیثه‌یه اشاره ائدیر: «بیر دفعه موسی ایله خضر

بیر گمی‌یه مینیرله. گمی یوْلا دوشجک خضر گؤیرته‌نین تاختالارینی سؤکور موسی بوُنا چوخ تعجّبلنسه‌ده آرالاریندا کی شرطه گؤره خضر اؤز حرکتی‌نین سببینی آچیب دئمیر، سفر باشا چاتدیقدان سونرا خضر اوْنا دئییر: «ظالیم بیر شاه میندیگیمیز گمینی آلماق اوچون آردیمیزجا گلیردی. من گمینی کوْرلادیم کی، شاه اوْنون نقصانینی گؤروب اؤز فیکریندن داشینسین.» کلاسیک ادبیاتدا حیات رمزی اوْلان خضر ناغیل و داستانلاردا خیدیر نبی، خیدیر، خیدیر ائلیاس آدی ایله‌تانی نیر.

«خندق» دؤنوشو:

بئشینجی هق ۶۲۷ جی میلادی ایلده مسمانلارلا مکّه‌لیلر آراسیندا باش وئرمیشدی مسلمانلار مدافعه مقصدیله مـدینه شـهری‌نین اطـرافـیندا خـندقلر قازمیشلار، دؤیوشون ده‌آدی بـو سـؤزدن گـؤتورولموشدور. مسـلمانلار بـو دؤیوشده غلبه چالمیشلار. خندقین قازیلماس‌نین تکلیفین اصلی ایرانلی اولان سلمان فارسی وئرمیشدیر.

«خوارج» «عصیانچی‌لار»:

امام علی (ع) ین طرفدارلاری ایله معاویه‌نین طـرفدارلاری آراسـیندا گئده‌ن مبارزه‌نین گئدیشینده اسلامدا یارانمیش ایلک دینی سیاسی قوروپلاشما ۳۷ جی هق، ۶۵۷ جی میلادی ایلده صفین دؤیوشونده امام علی (ع) معاویه ایله باریشیغا گیره‌رکن ۱۲ مین دؤیوشچو اؤز رهبرلری حضرت علی ابن ابو طالبین بو قراریندان اینجه ییب گئتمیشدی، امام علی (ع)ین کئچمیش طرفدارلاری بو حادثه‌دن سونرا «خوارج» آدلاندیریلدی، و هیجرتین ۴۰ جی ایلی رمضان آیی

نین ۱۹ ندا اوْنلارین ابن ملجم آدیندا بیر نماینده‌سی امام علی (ع) نی گیزلی وخا ییـنجاسینا اؤلومجول یارالادی و اوْل حضرت ایکی گوندن سونرا شهید اوْلدو.

«خیبر» و یا (خئیبر):

مدینه ایله سوریه یولو اوزه‌رینده مدینه‌دن تقریباً ۱۵۰ ک – م قـوُزئیده یئرله‌شن منطقه – قالا، یـهودیلر یـاشایان بـوقالا (قـلعه)نـی ۶۲۸ مـیلادی و هیجرتین ۷ مجی ایلینده بیرینجی امام حضرت علی (ع) فتح ائتمیشدیر.

«دولدول»:

امام علی (ع) ابن ابی طالبین آتی‌نین آدیدیر.

«راحل»:

یوسف پیغمبرین آناسی‌نین آدیدیر. و بو آدلا بیر ملک‌ده واردیر.

«روبیل»:

یوسف پیغمبرین بؤیوک قارداشی‌نین آدیدیر.

«سارا»:

ابراهیم پیغمبرین آروادی.

«سر سائیل»:

ملک آدی دیر.

«سهل بن عبدالله»:

ابو محمّد سهل بن عبدالله توستری (۸۹۶-۸۱۸م) دؤورونون گؤرکملی روحانی عالیمی وصوفی طریقت باشچیسی اوْلموشدور. فضولی علیه‌الرحمه اوْنو «شیخ سهل» کیمی تقدیم ائتمیشدیر.

«شام»:

ایندیکی سوریه و فلسطین اراضیسی. دمشق شهری ده قدیمده بئله آدلانیردی.

«شواهد النبوة»:

گنجه‌لی نظامی نین ادبی مکتبی‌نین دوامچیسی عبدالرحمان جامی‌نین (دؤغوم ۸۱۷ - اؤلوم ۸۹۸ هق) اثری‌دیر. آدیندان گؤروندویو کیمی، پیغمبرلره حصر اوْلونموشدور. جامی‌نین ان مشهور اثری ایسه «یوسف و زولیخا» پوئماسی‌دیر. جامی بیر نوبت مکّه زیارتینه مشرف اوْلوب قاییداندا دمشق و تبریزدن بئله هراته قاییدیب او، سلطانحسین بایقرانین و اوْنون بؤیوک ادیب و شاعیر وزیری امیر علیشیر نوائی‌نین معاصری اوْلموشدور.

«شیث»:

حضرت آدم پیغمبرین هابیلین اؤلوموندن سونرا دوْغولموش اوغلو حضرت آدمین اوچونجو ائولادی، پیغمبرلیک مقامینا یوکسلمیش و حضرت آدم پیغمبرله بیرلیکده مکّه یاخینلیغیندا کی ابو قُبیس داغیندا، ماغارادا دفن اوْلموشدور.

«صفّین دؤیوشو» و یا «حرب صفّین»:

هیجرتین ۳۷ نجی هق صفر آییندا ۶۵۷ایلده فرات چاپی‌نین صاغ ساحلینده صفّین (صئفین) آدلانان یئرده حضرت علی (ع) کئچن خلیفه‌لرین ایش تاپشیردیقلاری حلال حرام بیلمه‌ین والی‌لری و باشقا دوز ایشله‌مه‌ین شخص‌لری ایشدن کنار ائدیب، یئرینه پاک و دوزگون آداملاری قوْیدوغوندان دولایی سوریه والیسی معاویه اؤزونون اسلاما یاراشمایان ایشلریندن ال چکمک ایسته‌مه‌ییب حضرت علی (ع)ین قوْشونلاری ایله سوریه والیسی معاویه آراسیندا باش وئرمیش محاربه. بو محاربه یوز اوْن گون دوام ائتمیش بو محاربه ده حضرت علی (ع) ین غلبه چالا جاغینی گؤره‌ن معاویه حیله‌یه ال آتمیشدیر. اوْ ووروشمانین قیزغین چاغیندا دؤیوشچولرین نیزه‌لرینه قرآنین ورقه‌لرینی تاخاراق بونونلادا محاربه‌نی اؤزخیرینه دایاندیرماغا نائل اوْلا بیلمیشدی.

«عزرائیل»:

پیغمبر حضرته چوخ یاخین اوْلان دؤرد ملکدن بیریدیر. قابض ارواح ملک الموت («اؤلوم مله‌یی»)

«عزّیٰ»:

«قودره‌لی» الهه بوت. بو بوتلرایکی اوْلوب بیری‌نین آدی «لات» و اوْ بیریسی عزّی بوت پرست عربلر اونلاری آللهین قیزلاری دوشونوردولر. عربستاندا ستایش ائدیلن قادین الهه‌سی. قورئیش لیلر ده اوْنا اینانیردیلار. ابولهب اوْنون شرفینه اؤزونو «عبدالعزّی» آدلاندیرمیشدی مکّه‌ده بؤیوک

«بوتو» وار ایدی مکّه‌نین فتحیندن صونرا پیغمبر حضرتین بویوروغو ایله خالدین طرفیندن داغیدیلدی.

عمر و لیث:

عمر ولیث ایرانین شرقینده حؤکمدارلیق ائتمیش صفّاریلر سلسله‌سی نین ایکنیجی پادشاهی ۲۶۵ هق ۸۷۸ م ۲۸۷هق و ۹۰۰ م ایللرده پادشاهلیق ائتمیشدیر. ۲۷۸ هق و ۹۰۰ میلادی ایلده سامانی حؤکمداری امیر اسماعیل ایله دؤیوشده اسیر گؤتورولموش، بغدادا آپاریلمیش ۲۸۹ هق ده اؤلدورولموشدور. عاغیللی سیاستچی و عدالتلی حؤکمدار اوْلموش فضولی‌ده اوْندان محبّتله سؤز آچمیشدیر.

«غزوه»:

دین اوُغزوندا کافرلرله آپاریلان محاربه. پیغمبر حضرتلری‌نین بلاواسطه اشتراک ائتدیگی دؤیوش عادتاً جمعده - «غزوات» شکلینده ایشله‌نیر. بو محاربه‌لرین سایی ۱۹ دیر. و پیغمبر حضرتلری‌نین اشتراک ائتمه‌دیگی دؤیوشلره «سریه» دئییلیر. اوْنلارین سایی ایسه ۴۵ دیر. «سریه» آدلانان دؤیوشده صایی ۵۰۰ نفردن چوْخ اوْلمایان آتلی دؤیوشچولر اشتراک ائدیردیلر.

فصل الخطاب:

شیخ شرف الدین احمد بن یوسفین عربجه یازدیغی ۲۴ جیلدیک اثردیر. اثر ۶۵۱ هق ـ ۱۲۵۳ نجو میلادی ایلده تماملامیشدیر.

«فطرس»: ملک آدی دیر.

«فیل حادثه سی» و یا «واقعهٔ فیل»:

حضرت محمّد(ص) پیغمبرین دونیایه گل ایل (۵۷۰ نجی میلادی) ایـل حبشستان قوشونونون باشچیسی ابره‌هه آدلی بیریسی مکّـه‌یه یـاخینلاشاراق عربلرین زیارت یئری اوْلان کعبه‌نی داغیتماق ایسته‌میشدی. بوزامـان گـؤیده ایری قوُشلار («ابابیل») گؤرولموش و اوْنلار جایناقلاریندا (قیناقلاریندا) برک کسسک‌لری و داشلاری حبش (یمن) قـوشونونون بـاشینا یـاغدیرمیشدیلار. بئله‌لیکله، دوشمن قوْشونو تانری ائوینه یاخین دوشه بیلمه‌میشدی. ابره‌هه نین قوْشونوندا چوخلو فیل اوْلدوغو اوچون بو حادثه تاریخه «اصحاب فیل» («فیل صاحیبلری») آدی ایله دوشموشدور. قـرآنِ کـریمون ۱۰۵ جـی سـوره فـیل سوره‌سینده ده صحبت بو حادیثه دن گئدیر.

«قادسیه»:

کوفه شهریندن ۱۲۰ ک ـ م آرالیدا یئرله شـن بـیر شـهر ایـمیش. اوْرادا هیجری تاریخین ۱۴ نجو ایلینده ۶۳۵ میلادی ده عربلرله ایرانلیلارین دؤیوشو اوْلموش، بو دؤیوشده ایرانلیلار مغلوبیته اوُغرامیشلار.

«قارون»:

قرآن کریمده آدی چکیلن شخصلردن بیری دیر. قرآنِ کریمین (۲۸ نجی القصص سوره سینده ۷۶ نجی آیه سیندن ۸۲ نجی آیه سـی بـو آیـه‌لرده آدی چکیلیر.) موسی پیغمبرین زامانیندا یاشامیش، سایسیز وار – دؤولت صاحبی

اوْلموشدور، بوُ قدەروار دؤولتینه باخمایاراق قارون خسیسلیکده آدچیخارمیشدی. موسی پیغمبره شرّ آتدیغی اوچون قارون آللاهین غضبینه دوچار اوْلدو. وار دؤولتی ایله یئرین تکینه کئچدی. کلاسیک ادبیاتدا قارون خسیس لیک رمزی کیمی ایشلەنیر.

«قاف»:

قاف سؤزونه ناغیل‌لاریمیزدا و کلاسیک شرق ادبیاتیندا افسانه وی سیمرغ (عنقاء دادئیەرلر) قوُشونون مسکنی کیمی ایشلەنیر اوْجالیق رمزینی ده بیلدیریر. قافین قافقاز داغلاری اوْلماسی گمان ائدیلیر.

«قریش» (قورئیش):

مکّەده یاشایان ان بؤیوک عرب قبیلەسی. حضرت محمّد(ص)ین پیغمبرلیگی ظهوره چیخدیقدان سونرا قریشی لرین اوْنا اوْلمازین عذابینی روا گؤرموشلر. بنی‌عبّاس و بنی هاشم‌ده بو قبیلەدندیر. بو قبیله بوتون عربلرده نجابت و شرافتلی اوْلماقلا مشهورایمیشلر و بو قبیلەنین بؤیوکلری جاهلیت دؤرونده کعبەنین پردەدار لیغینی اؤز عهدەلرینه آلمیش ایدیلر. قُریش باشچیلاری اسلامین غدّار دوشمنلری اوْلموشلار.

«کربلا»:

عراقدا (بین النهرین) ده بیر شهردیر. بو شهر بغداددان ۱۰۲ ک ـ م. جنوب غرب طرفده، فرات چایی نین یاخین لیغیندا یئرلشمیش، شیعەلرین مقدّس زیارت یئریدیر. اثر ده گؤسته ریلدیگی کیمی، هیجرتین ۶۱ جی ایلی محرّم آیی

نین اوْنونجو گونو ۶۸۰ جی میلادی ایلده بُورادا امام حسین (ع) و طرفدارلاری ایله اموی‌لردن معاویه‌نین اوْغلو یزیدین قوْشونو عُمربن سعدین فرمانده لیگی ایله اوز اوزه گلمه‌سی، بشر جامعه‌سی تاریخی‌نین ان مُهم حادثه سی یعنی حق ایله باطیلین ساواشی اوز وئردی. بو دؤیوش زامانی کربلا بوْمبوش چؤل، صحرا ایمیش. امام حسین علیه السلامین شهادتی و قبر شریفی‌نین بورادا اوْلدوغوندان و عزیز شهیدلرین مطهّر مرقدی‌نین زیارتینه گلن زوارلارین و یا بو یئرده مسکن سالماغی اؤزلرینه سعادت سایانلارین سایه‌سینده بو چؤل معروف و مشهور شهر اوْلموش، کربلا حال حاضردا تکجه زیارت یئری کیمی دئییل هـم ده الهـیات تدریسی نین مهم مرکزی کیمی ده مشهور دیر.

«کعبه»:

اسلامین اساس زیارتگاهی‌دیر. مکّه‌ده مسـجد الحـرامـین اوْرتـاسیندا یئرله‌شیر. کعبه ایلک اؤنجه آدم پیغمبری طرفیندن تیکیلمیش، صونرادان ابراهیم پیغمبر اوْنو یئنیدن قورموشدور. اسلامدان اؤنجه‌ده کـعبه، مکّـه‌لیلرین اسـاس زیارتگاهی ایدی. و بورادا بوت‌لر یئرله شیردی. حضرت محمّد(ص) مدینه ده هیجرتده اوْلارکن ایکینجی ایل بُویوردوکی، مسلمانلار ناماز قیلارکن اوزلرینی کعبه یه طرف چئویرسینلر همین واختدان کعبه مسلمانلار اوچون مقدّس ساییلیر. مکّه میلادین ۶۳۰ جو ایلینده مسلمانلار طرفیندن یعنی مسلمانلار الیـله فـتح ائدیلدیکدن سونرابـوراداکـی بـوت‌لر گـؤتورولدو و کـعبه‌ده تـعمیر ایشـلری آپاریلدی. پیغمبر حضرتین اؤزوده شخصاً بو ایشده اشتراک ائتمیشدی. ذیحجّه آیی‌نین بیر اوْن گونونده بوتون دونیا مسلمانلاری‌نین نماینده‌لری یعنی هر ایل هامی حج زیارتینه زوار اوْلانلار بوُرا گله‌رک مقدّس کعبه‌نی زیارت ائدیرلر.

«کنزالغرائب»:

نجم‌الدین قاسم ابن محمّد ابن محمّدین (وفاتی ۱۴۷۸ میلادی) یازدیغی اثری.

«کنعان»:

فلسطینین قدیم آدیدیر. حضرت یعقوب پیغمبرین وطنی‌دیر.

«کوفه»:

عراق (بین‌النهرین) ده عراقین قوزئیینده یئرلشمیش فرات ساحلی شهرلردندیر. امام علی علیه‌السلام بو شهری اؤزونه پایتخت ائتمیش و بورادا شهید اولموش‌دور.

«لوط»:

قرآنِ کریمده دفعه‌لرله آدی چکیلمیش پیغبمرلردن‌دیر. حضرت ابراهیم پیغمبرین نوه‌سی و چاغداشی اوْلموش‌دور. الله تعالیٰ طرفیندن پوْزغون بیر طائفه‌نی تربیه ائتمک مقصدیله اوْنلارین ایچینه گؤنده‌ریلیر. لوط نه قده‌ر چالیشیر سادا، اوْنلاری یوْلا گتیره بیلمیر. پوزغون طائفه الهی عذابینا (زلزله‌یه) دوچار اوْلور. فضولی «لوط قوْمونو» دئدیکده همین طایفانی نظرده توتور.

«مریم» «مریم بنت عِمران»:

عیسی پیغمبرین آناسی. ان پاک و مقدّس قادینلاردان ساییلیر. («مریم» سؤزو «عبادت ائده‌ن قادین» دئمکدیر) قرآن کریمین ۱۹ جو سوره‌سی اوْنون

آدی‌ایله آدلاندیریلمیشدیر. آناسی‌نین نظرینه اساساً کؤرپه‌لیکدن عـبادتگاها وئریلمیش مریم اورادا ذکـریّا پـیغمبره (اوْهـم ده‌خـالاسی نـین اری ایـدی) تاپشیریلیر، اوْنون حمایه‌سی آلتیندا بؤیویور. آللهین اراده‌سی ایـله بـیر گـون گؤیدن ائنمیش بیر ملک باکره مریمه بیلدیریر کی، تئزلیکله اوْغلو اوْلاجـاق. بئله‌ده اوْلور. عیسی پـیغمبر دونـیایه گـلیر و در حـال دا آنـاسی‌نین شـرفینی قوْروماق اوچون دیل آچیب دانیشیر. پاکلیغینی ثبوت ائتمک اوچـون مـریم چوخلو عذابلارا دؤزمه‌لی اوْلور. دونیا قادینلاری‌نین ان بیه نیلمیشلریندن اوْلان مریمین آدینی فضولی بیر نئچه یئرده پیغمبر حضرتین قیزی حضرت فاطمهٔ زهرا ایله باغلی چکمیش و بونونلا اوْنا بؤیوک احترام بسله دیگینی بیلدیرمیشدیر.

«مستغفری»:

«امام مستغفری» ابوالعباس جعفر سمرقندی ۱۱ جی مـیلادی عـصرین گؤرکلمی حدیث چی سی، فقه‌شناس و تاریخچی عـالیملردندیر. پـیغمبرلره و سمرقند تاریخینه عائد اثرلرین مؤلّیفی‌دیر.

«مسجدالحرام»:

مسلمانلارین ان مقدّس زیارت یئری اوْلان مکّهٔ مکرّمه‌ده‌کی مسجددیر اورادا کعبه و زمزم بولاغی یئرلشمیش، مسجدین چوْخلوگیریش قـاپیلاری و یئددی مناره‌سی واردیر. مکّـه‌شهری ۶۳۰ جـو ایـلده حـضرت مـحمّد (ص) پیغمبرین طرفیندن فتح ائدیله‌نه ده‌ك بورادا بوت پرست عربلرین زیـارتگاهی یئرله شیرمیش.

«مسجدالاقصی»:

اسلامین ان مقدّس یئرلریندن بیریدیر. بیت المقدّس شهریندهدیر. قرآنِ کریمین ۱۷ جی «الاسراء» سورهسی نین بیرینجی آیهسینده بُیورولدوغو کیمی؛ حضرت محمّد(ص) معراجدان قاباق آللـه تعالی طرفیندن مسجدالاقصی یاگتیریلدی. فضولی ده اثرین دؤردونجو بابیندا امام حسینین دیلیله عین حادثهنی دانیشیر. پیغمبر حضرتین معراج گئجهسی دایاندیغی همین یئرده ایکی مسجیدی خلیفه عُمر (خلیفهلیک ایللری (۱۳ هق ۶۳۴ میلادی) تیکینتی ایشینی تکمیللشدیرمیشدی البته مسجدین بناسی و دووارلاری پیغمبر حضرتین اؤز زمانیندا قویولوب، چکیلمیشدی و عمر خلیفهلیک دؤورونده مسجدین هامی تیکینتی ایشلهرینی تکمیل ائدیب بیتیرمیشدیر و سونرالاردا دفعهلرله بو مسجیدین بناسی تعمیر اؤلوب سکگیزینجی میلادی عصرینده اساسلی شکیلده تیکیلمیش خصوصیله ایکینجی سلطان سلیم هم مسجید الاقصی نی و هم ده مسجیدالحرامی اساسلی تیکدیریب و گنیشلندیرمیشدیر. ایندیکی حالدا مسجدالاقصی ان محتشم اسلام آبیدهلریندن بیری صاییلیر. اقصی مسجدی مسلمانلار اوچون مکّه و مدینهدهن سونرا اوچونجو مقدّس زیارتگاه حساب اؤلونور.

«مسجد نبوی» «مسجد النبی «پیغمبرین مسجیدی»:

مدینه شهرینده مقدّس مسجددیر. حضرت محمّد(ص) ین بویوروغوایله ۶۲۳ جو میلادی ایلده اؤنون ائوی‌نین یانیندا تیکیلمیشدیر. پیغمبر اؤزوده بو مسجدین تیکیتی‌سینده اشتراک ائتمیشدیر. (اؤ زامان مسجد شریف آدلانیردی)

«معاویه»:

معاویة ابن ابی سفیان (ابی سفیانین اوغلو مغاویه) (دوغومی هـیجرتدن ۱۵ ایل قاباق اؤلومو ۶۰ایل هیجرتدن سونرا) اموی تیره‌سیندن بیرینجی خلیفه. پیغمبر مکّه‌نی فتح ائده‌نه کیمی مسـلمان اوْلمـامیشدی، مکـه فـتحیندن سـونرا مسلمان اوْلوب. پیغمبر سونرا ابوبکرین خلیفه اوْلدوغوندا بونو قـوشونون بـیر قسمتینه سرکرده ایئله‌میشدی. عُمر خلیفه اوْلاندا مـعاویه‌نی شـام حـؤکومتینه قوْیدو. امام علی علیه‌السلام خلیفه اوْلدوغوندا خلافکارلاری و ایشلری اسلاما اویغون اوْلمایانلاری ایشدن عـزل و صـالح مسـلمانلاردان اوْلاریـن یـئرینه قوْیوردو. بو آرادا معاویه‌نی ده حؤکومتدن سالدی. معاویه قبول ائله‌مه‌دی. حتّی امام علی حضرتلرینه یالان افترالاران اتهاملاندیردی. و گیزلینده طلحه، زبیر و عایشه‌کی بـصره‌ده امـام عـلی(ع)یـن مـخالفتینه بـاش قـالدیرماقدا ایـدیلر، گوجلندیردی. حضرت علی(ع)ین وفاتیندان سونرا خلیفه‌لیگی اله گئچیرتدی. و ایلک اموی خلیفه‌سی (۶۸۰-۶۶۱م) اولدو.

«معتصم»:

ابواسحاق محمّدبن هارون الرشید (۸۴۳-۷۹۶م) (دوْغـومو ۱۸۰ هق و اؤلومو ۲۲۷ هق) قارداشی مأمون هیجرتین ۲۱۸نده اؤلندن سونرا خلیفه لیگه چاتمیش.

«مفید» «شیخ مفید»:

مـحمّد ابـن الـنـعمان بـن عـبدالسـلام ابـوعبدالله. (۴۱۳-۳۳۶) (۱۰۲۲-۹۴۸م) شیخ مفید علم عالمینده ابن العلم آدو لقبی ایله معروف اوْلموش

گؤرکملی شیعه الهیاتچی عالیمی، فقیهی و نظر صاحبی. آتاسی معلّیم اوْلدوغو اوچون ابن المعلّم («معلیم اوْغلو») لقبینی داشمیشدیر. قرآنِ کریمین تفسیرینه، حدیث‌لره، شیعه‌لرین تاریخینه و امام‌لارین حیاتینا حصر اوْلونموش ۲۰۰ دن چوْخ اثرین مؤلفیدیر او جمله‌دن اصول، کلامه، فقه علمینه دائر کتابلار، «الارکان فی دعائم الدین» ، «العیون و المحاسن» ، «نقض فضیلة المعتزله» ، «اصول الفقه»، «الکلام فی وجوه اعجاز القرآن» ، «الایضاح». عؤمر و نو بغداد دا کئچیرمیش، اوْرادادا دفن دئدیلمیش‌دیر.

«موته» دؤیوشو، موته معرکه‌سی:

هیجرتین سکگیز بعضی خبرلرده یئدّی نجی ایلی (۶۲۹ نجو میلاد) مسلمانلارلا روملولار آراسیندا موته آدلانان یئرده (ایندیکی اردن (اوْردوْن) مملکتی اراضی‌سینده اوْلموش بو دؤیوشده پیغمبر (ص) حضرتین گؤرکملی صحابه‌لریندن جعفر طیار، زید بن حارث، عبدالله رواحه شهید اوْلدولار.

«موسی» و «موسیِ کلیم»:

قرآن کریمده ان چوْخ آدی چکلین، حاقّیندا ان چوْخ دانیشیلان پیغمبرلردن بیری دیر یوسف پیغمبرین نسلیندن اوْلان عمرانین اوْغلودور. گله‌جک دوشمنی مصر فرعونونون ائوینده بؤیویوب باشا چاتمیشدیر. الهی کتابلاریندان تورات اوْنا نازل اوْلموشدور، طور داغیندا اللّهها مناجاتینا و بو مناجاتا آلدیغی جوابا گؤره کلیم‌الله («آللهی ایله دانیشان») لقبینی آلمیشدیر. آللاه اوْنا چوخلو معجزه‌لر بخش ائتمیشدیر کی بونلارین ایچینده ایلانا دؤنن اساسی و ایشیق ساچان «آغ الی» («یدبیضا») داها چوخ مشهوردور. موسیٰ،

آلله لیق ادعاسیندا اوْلان ظلمکار فرعونون ظولمونه دؤزمه‌ییب اؤزطـایفاسی ایله (بنی اسرائیل) بیرگه مصردن قاچیر فرغون ایسه اؤزقو شونو ایـله دریـادا باتیر. حضرت موسی حیاتدا بیر چوخ کؤمکچی اوْلور. فضولی موسی پیغمبرین آدینی اثرده بیر نئچه یئرده امامـلارلا باغلی چکه‌رەك حضرت محمّد(ص)یـن دیلیندن بویورورکی، اوْنون امام علی(ع) ایله یـاخینلیغی مـوسی‌نین هـارونلا یاخین لیغی کیمیدیر.

«مهاجرلر»:

حضرت محمّد(ص) پیغمبر ایله بـیرلیکده مکّـه‌دن مـدینه‌یه کـؤچموش طرفدارلاری، مکّه‌نین هیجرتین سکگیزینجی ایل فتحینه قده‌ر اوْرادان کـؤچن مسلمانلاردا بئله آدلانیردی. مهاجرلرین سایی اوّلجه جمعی یوز نفره چاتیردی، سونرا اوْنلارین سیراسی چوْخالدی.

«نجم الدّین عمر»:

شیخ ابوالجناب احمد بن عُمر خوارزمدن اوْلوب. نـجم الدّیـن و طـامة اکبری لقـبینی قـازانـمیش ۶ و ۷ نـجی هـیجری (۲۲۱ – ۱۱۴۵ مـیلادی) ده گؤرکملی صوفی نظریّه‌چی عالیم، کُبره‌وی‌یه آدلانمیش صوفی قارداشـلیغینی یاراتمیشدیر. اهل سنّت اوْلسادا آچیق آشکار امام علی علیه‌السـلام حـضرته بؤیوک رغبت و حؤرمت بسله ینلردن اوْلوب خوارزمده دوْغولموش، مـصره، تبریزه سفر ائتمیش، بیر مدّت الهیات علملریله مشغول اولموشدور تبریزده بابا فرج تبریزی ایله تانیشلیقدان سـونرا سـوفی لیگـی اؤیـره‌نمیش. عـؤمرونون چوْخونو قوقنجده کئچیرمیش و بورادا موْغوللارلا صاواشدا اؤلدورولموشدور.

عرب دیلینده یازدیغی اثرلریندن «فوائج الجمال و فواتح الجلال»، «الاصول العشره» چاپ اوْلموش‌دور، فارسجا رباعیلری دەواردیر،

«نزهة الارواح»:

امیر حسین هروی‌نین (۷۱۸ نجی میلادی ایلده وفات ائتمیشدیر.» اثری‌دیر. اوْنون «صراط المستقیم» آدلی باشقابیر اثری دەوار.

«نصیبین» - «نصیئین»:

واقتیله دجله و فرات چاپی آراسیندا یئرلشمیش قدیم شهر، موصل شام (دمشق) یوْلونون اوستونده یئلشیرمیش.

«نمرود»:

ابراهیم پیغمبرین دؤورونده بابل اؤلکەسینده حؤکمدار اوْلموشدور. کلده پادشاهی‌دیر روایته گؤره بابل شهری‌نین اساسینی قوْیموشدور. نمرود گوجلو، قوْرخماز، جسارتلی حؤکمدار اوْلوب. ابراهیم پیغمبرین بوت‌لری سیندیردیغی اوچون اوْنو اوْد ایچینه آتدیرمیشدیرکی یاندیرسین ایستکلی آللهین قدره‌تیندن ابراهیم پیغمبرین دوشدویو یئر یاشیل چیمنلیک اوْلموش. آمّا نمرودون بورنونا بیر میلچک گیریب اوْنو اؤلدورموشدور.

«نوح»:

«اوْلوالعزم» پیغمبرلردن بیرینجیسی دیر. آدم حضرتین اوْغلو شیث پیغمبرین نسلیندندیر. نجّارلیغلا مشغول اوْلموشدور. نوحون قومو، آلله عوضینه

بوتلره تاپینیرمیشلار. حضرت نوح اوْنلاری دوزگـون یـوْلا ـ آللـها عـبادته چاغیریر. جماعت ایسه اوْنو اله سالیر، سؤزونه باخمیر، عذاب و اذیت وئریرلر. علاجسیز قالان نوح اوزونو تانری یا توتاراق طایفا سینا جزا گـؤندەرمەسینی خواهیش ائدیر. نوحه الهی بیر امر گـلیرکی: «اؤزونـه گـمی قـاییر! تـئزلیکله اوْنلارین هامیسی سو آلتیندا قالاجاق.» گمی حاضر اوْلدوقدا بئلەده اوْلور؛ هر یئری سو باسیر، نوح اوْنا ایمان گتیرنلری و هر جانلیدان بیر جوت گؤتوروب گمی ایله یوْلا دوزەلیر. گمی گلیب داغا دایانیر و بورادا نوحون اؤزو، طایفاسی و گمیده اوْلان هرجانلی یئنی حیاتی باشلاییر. نوح اوْنا ایناناںلار اؤلومدن نجات وئردیگی گوچون «نـجیالله» («آللـهین نـجات وئـرەنی») لقـبینی آلمـیشدیر. کلاسیک ادبیاتدا «نوحون گمیسی» چوخ یئرده ایشلەنیر. و قرآنِ کـریمین ۲۸ آیەدن عبارت اوْلان ۷۱ جی سوره نوح سورەسینده باشدان باشا نوح پیغمبرین حاققیندا.

«وادی ایمن» «مقدّس وادی»:

طور داغی‌نین ساغ یانینداکی صحرایه دئییلیر. اوْرادا حق تعالی نداسـی موس پیغمبره چاتمیش‌دیر.

«وادئ سراندیب»:

هندستانین جنوبوندا اوْلان بیر آدا ـ سیلان (ایندیکی سریلانکا) حضرت آدم پیغمبر گویا بهشتدن چیخاریلاندان سونرا بورادا یـاشامیشدیر. دئـییلەنلره گؤرەبورا دا اوْنون آیاغی‌نین ایزی دورور. (اساطیر)

«هاجر»:

حضرت ابراهیم پیغمبرین آروادی سارانین کنیزی. سـارانـین اوشـاغی اؤلمادیغیندان اؤزتکلیفی ایله حضرت ابـراهـیم اوْنـونلا ائـولنمیش. حـضرت اسماعیل دونیایه گلمیشدیر.

«هارون»:

موسی پیغمبرین بؤیوک قارداشی و ان یـاخین آرخـاداشـی. خـبرلرده وارکی هاروندا قارداشی حـضرت مـوسی ایـله بـیرلیکده پـیغمبرلیگه نـائل اوْلموشدور.

«هارون الرشید» (۱۹۳ ـ ۱۴۸ هق):

عباسی‌لر خلافتی‌نین ان بؤیوک خـلیفه‌سی. هـیجرتین ۱۷۰ جـی ایـلی عـباسیلرین دؤردونـجو خـلیفه‌سی هـادی اؤلـندن سـونرا خـلافته چـاتدی. خلافتی‌نین ایلک اوچ ایلی آناسی‌نین نفوذوندا اولور. آنـاسی اؤلـندن سـونرا تخمیناً ۱۷۸ جی ایلدن برمکی یحیی بن خالدی اؤزونه وزیر ائتمیش و خلافت ایشلری‌نین چوخونو یحیی و یحیی‌نین اوغـول‌لاری جـعفر، فـضل، مـحمّد و موسیٰ یه تاپشیرمیشدی. چونکو اؤزو خوشگذران عین حالدا عیاش ایـمیش. آخردا دا بر مکی‌لردن شبهه‌له نیب برا مکه‌لردن جعفری اؤلدوروب قـالانینی‌دا دوستاغا سالدی، بوتون وار دؤولت‌لرین مصادره ائتدیردی. هامیسی‌نین مال و جانلارینی خطره سالیب فنا و یوخاچیخارتدی. علوی‌لره‌کینه سـی اوْلـموش. خراسان حاکمینه‌باش چکمک و ایرانین گون چیخانیندا خوارج عصیانینا خاتمه وئرمک اوچون گئده‌رکن هیجرتین ۱۹۳ جو ایلینده اؤلموشدور.

مستندات (سندلر)، قایناقلار و تعلیقات

«بو حیصه‌ده سعی ائتمیشیک کی، کتابدا اولان بیر سیرا مطلبلری ایضاح ائده‌ک. بعضی‌لری‌نین سندلرینی، معتبر اولوب ـ اولماماسینی عرب و فارس منبعلرینه و قایناقلارینا استناد ائدرک معین ائتمیشیک. یئری گلدیکده اؤز قیدلریمیزی آرتیرمیشیق و هابئله مقتلده اولان آیه و روایتلرین ترجمه سینی ده وئرمیشیک».

علمی رئداکتور

(۱) ایلاهی! اوره‌گیمی گئنیشلندیر، ایشیمی آسانلاشدیر، دیلیمدن دویونلری آچ کی، سؤزومو آنلاسینلار. طه سوره‌سی آیه ۲۸ ـ ۲۷ ـ ۲۶ ـ ۲۵.

(۲) والبته سیزی چتینلیکلرله اوجمله دن، خوف، آجلیق، مال آزلیغی، جان ایتگیسی و محصول آزلیغی ایله امتحان ائده‌ریک، صبر ائده‌نلره بشارت وئر. اونلار کی، بیر مصیبت و چتینلیکله قارشیلاشدیقدا دئیرلر بیز آلاهدانیق و آلاها طرف قاییداجاییق. بقره سوره‌سی آیه ۱۵۶ ـ ۱۵۵.

(۳) بعضی نسخه‌لرده "اخریدن" گئتمیشدیر، لاکین بیزیم ظنیمیزجه "اخرویّه‌دن" دوزگون اولمالیدیر، اونا گؤره کی، هم سجع قایداسینا رعایت ائتمکله سونکو سجعلی کلمه‌لرله اویغونلاشیر یعنی، دونیویه، جسمانیه، نفسانیه و شهوانیه کیمی عینی سجعه مالیک اولان سؤزلرله. و هم‌ده عقوبات سؤزو عرب دیلی قراماتیکاسینا اساساً جمع مکسر اولدوغونا گؤره اونون صفتی مفرد مؤنث

اولماليدير، بورادا اخرويّه سؤزو عقوباتين صفتی دير. بو قايدايا عرب ديلينده صفت ايله موصوفون مطابقتليگی دئييلير.

(۴) من اَحَبَّ أوْ اُحِبَّ صُبَّ عليه البلاء.

"ايسته‌ييب، ايسته‌نيلن شخص هميشه بلا و مصيبتده اولار" همين مضموندا اولان روايتلر و حديثلر معتبر كتابلاردا چوخ گلميشدير.

(۵) البلاءِ لِلولاء كاللّهَب لِلذَّهب.

"بلاء محبت اوچون قيزيلا اود كيميدير".

بو عبارت بير عرب ضرب المثلی (حكمتلی سؤزو) دير.

(٦) آللاه ايسته‌ديگی خالقی بلالارا دوچار ائده‌ر.

(۷) هئچ پيغمبر منيم كيمی اذيت اولونماميشدير.

(۸) بو مضموندا چوخلو روايتلر واردير كی، معتبر كتابلاردا او جمله‌دن، شيخ صدوقون اماليسی ۲۴ ـ جو مجلس ص۱۰۱، علامه مجلسی‌نين بحارالانواريندا جلد ۹۸ صحيفه ۲۰، ج۴۵ ص۲۱۸، بو بارده چوخلو روايتلر نقل ائديلميشدير.

(۹) "وای اولسون سيزه حسينين(ع) قتلی بؤيوک حادثه و فاجعه دير.

(۱۰) كامل الزيارات باب ۲۷، ۸۸، ۷۷، ۶۲ ص۸۶، ۲۶۵، ۱۹۱، ۱۵۳، بحار الانوار ج۴۵ ص۱۸۲ ج۹۸ ص۴۰.

(۱۱) "حسينه (ع) آغلايان و يا محزون اولان شخصه جنت واجبدير".

بحار الانوار ج۴۴ ص۲۸۸، لهوف سيد بن طاووس ص۵، منتهی الآمال شيخ عباس قمی ج۱ ص۵۳۹ خاطيرلاتماق لازيمديركی، بو روايت امام صادق عليه السلامداندير.

(۱۲) هر كيم اؤزونو بير خالقا اوخشاتسا، حقيقتده او خالقداندير. همين

مضموندا اسلامی قایناقلاردا روایت چوخدور.

(۱۳) منتهی الآمال ج ۱ ص ۵۳۹.

(۱۴) "دونیا آخرتین اکینه‌جک یئریدیر" معصومدان روایت اولونموشدور.

(۱۵) "اشک روان بر امیر کاروان" شیخ جعفر شوشتری‌نین الخصائص الحسینیه اثری‌نین فارسجا ترجمه سینده صحیفه ۱۶۵ ده کربلا تورپاغی‌نین خصوصیتلری بارده گئنیش معلومات وئریلمیشدیر.

(١٦) "حقیقتاً سن هر بیر شئیه قادیرسن". قرآن کریم سوره ۳ آیه ۲۶.

(۱۷) لوط بن یحیی بن سعید بن مخنف بن مسلم الازدی الغامِدی‌نین یازدیغی مقتلین آدی دیر. بو مقتل بیرینجی مقتلدیر کی، شیعه عالمینده یازیلمیشدیر بعضی‌لر لوط بن مخنفین حضرت علی علیه السلامی گؤردوگونو سؤیله‌میشلر، لاکین معتبر قایناقلارا اساساً اونون آنجاق آتاسی حضرتی درک ائتمیشدیر و بعضی‌لرده اونون امام حسن علیه السلامین صحابه‌لریندن اولدوغونو سؤیله‌میشلر. هر حالدا ابی مخنفین اصل مقتلی ایتمیشدیر و حال حاضیردا الده اولان مقتل تاریخ طبری و باشقا تاریخلرده‌ن توپلانمیش مقتلدیر کی، دفعه‌لرله چاپ ائدیلمیشدیر و عرب دیلینده یازلمیشدیر.

(۱۸) سید جمال السالکین رضی الدین ابی القاسم علیّ بن موسی بن طاووس، حلله‌لی، ۶۶۴ ـ جی قمری ایلینده وفات ائتمیشدیر، یازدیغی مقتلین آدی لهوف‌دور و معتبر مقتللردن دیر. بو مقتل دفعه‌لرله چاپ ائدیلمیشدیر.

(۱۹) روضة الشهداء واعظ کاشفی‌نین یازدیغی مقتل دیر. ۹۱۰ ـ جی قمری ایلینده وفات ائتمیشدیر. مختلف یئرلرده او جمله دن لاهور، بمبئی، تهران و سایر یئرلرده چاپ ائدیلمیشدیر. بو مقتلده بیر سیرا ضعیف و غیر حقیقی روایتلر نقل اولونوب دور. رحمتلیک آیة الله مرتضی مطهری بو مقتلی تنقید

آتشینه توتموشدور.

(۲۰) حضرت آدم آللاه طرفیندن معین ائـدیلمیش ایـلک پـیغمبردیر و همچنین آدم، بشرین آتاسیدیر. حضرت آدمین احوالاتی قرآن کـریمین بـقره سوره‌سینده گئنیش بیان اولموشدور. داستان بئله باشلانیر کی، پروردگار عـالم "انی جاعل فی الارض خلیفه": «من یئر اوزونده اؤزومه خلیفه قرار وئرملی یم» دئدیکده ملکلر دئدیلر: پروردگارا او کیمسه‌لری قرار وئریرسن کی، یئر اوزونده فساد یارادیب قان تؤکسونلر. حالبو کی بیز سنه شکر گزاریق. پروردگار عـالم بویوردو: من بیله‌نی سیز بیلمیرسینیز».

داستانین ایکینجی حیصه‌سی بئله باشلانیر.

آللاه، آدمه اسماءنی تمامیله اؤیره‌دیر: سونرا مـلکلردن او اسـمانین نـه اولدوغونو سوروشور، ملکلر بیلمه‌دیکده آدم اسمانین ماهیتینی بیان ائدیر.

داستانین اوچونجو حیصه‌سی: ملکلره دئییلدی کی، آدمه سجده ائتسینلر، ملکلر تمامیله سجده ائدیرلر، لاکین ابلیس آدمه سجده ائتمکدن بویون قاچیریر.

داستانین دؤردونجو حیصه‌سی: آدمه امر ائدیلیر کی، جنتده اؤز یولداشی ایله بیرلیکده قرار توتوب هر بیر نعمتدن فایدالانسین، لاکین معین ائدیلمیش بیر آغاجا (آلما و یا بوغدا) یاخین دوشمه‌سین و اوندان چکینسین.

بورادا ابلیس آدمی آزدیریر، آدم او آغاجدان استفاده ائدیر و پروردگارا قارشی عصیان ائدیر و بونونلا جنتدن ائشیگه سالینیر. نهایت آدم آللاهیندان بیر سیرا کلمه‌لر اؤیره‌نیر و توبه ائدیر و توبه سی‌ده قبول اولونور و سایر.

همین آیه‌لر و داستانی تـفسیر چـیلر و عـالیملر گـئنیش شکـیلده بـیان ائتمیشلر. بو ساحه‌ده تحریف ائدیلمیش، رومان شکینه سالینمیش مؤوضوعلار چوخ اولوبدور و حتی آدمین نئجه یارانماسی بارده اولان مؤوضوعلار عالیملر

آراسیندا مباحثه‌لیدیر. بو ساحه‌ده آرتیق معلومات الده ائتمک اوچون بو کتابلارا مراجعت ائده بیلرسینیز: المیزان فی تفسیر القرآن، علامه سید محمد حسین طباطبائی تبریزی، دراسات فنیّه فی قصص القرآن ـ الدکتور محمود البستانی، قصص الانبیاء ـ قطب الدین راوندی.

(۲۱) یئر اوزونده فساد سالان کیمسه‌نی قرار وئرمک ایسته‌ییرمیسن؟
قرآن کریم، بقره سوره‌سی آیه ۳۰.

(۲۲) بورادا «تخمیر» سؤزوندن فایدالانماسیندان بونو بیلدیرمک ایسته‌ییر کی، تورپاق کیفیت و ماهیت باخیمیندان ده ییشیلیر و استحاله تاپیر. البته بونودا آرتیرماق لازیمدیر کی، بیولوگییا علملرینه اساساً انسانین بدنینده یئر اوزونده و تورپاقدا اولان اکثر عنصرلر موجود دور و فضولی‌نین "جمیع اجزای زمینون هر جزئیندن بیر قبضه خاک آلوب" سؤزونه بیر ثبوت اولا بیلر (الله اعلم).

(۲۳) بو عارفانه و شاعیرانه بیر تفسیردیر.

(۲۴) "یا آدم سن و یولداشین بهشتده قرار توتون".
قرآن کریم بقره سوره‌سی آیه ۳۵.

(۲۵) ای آدم بیزدنمی قاچیرسان، ... سیزدن اوتاندیغیم اوچون (اوزاقلاشدیم).

(۲۶) انسانلار منع اولوندوقلاری شئیه حریض اولارلار.

(۲۷) قصص الانبیاء قطب الدین راوندی ص ۵۰ ـ ۴۹ و بعضی روایتلره گؤره آدم صفا داغیندا و حوّاء مروه داغیندا سرگردان اولدولار. همین اثر ص ۴۵.

(۲۸) بیر سیرا روایتلره اساساً حضرت آدم توبه مناسکلرینی عرفات، منی، مسجد الحرامدا و صفا و مروه‌ده یئرینه یئتیردیکدن سونرا توبه سی قبول اولدو.

(۲۹) نوح علیه السلامین داستانی قرآنین نوح، و هود سوره لرینده بیان

اولموشدور.

(۳۰)دئیین کی، "او آللاهدان باشقا بیر تانری یوخدور".

(۳۱) ایلاهی من مغلوب اولورام یاردیم ائت. سوره ۵۴ آیه ۱۰.

(۳۲) بحار الانوار ج ۴۴ ص ۲۴۳.

(۳۳) "منیم اهل بیتیم نوحون سفینه‌سی کیمیدیر".

(۳۴) منتهی الآمال ج ۱ ص ۹۴.

(۳۵) همین اثر.

(۳٦) حضرت ابراهیمین داستانی قرآن کریمین بقره، انبیاء، سوره‌لرینده گلمیشدیر.

(۳۷) قصص الانبیاء.

(۳۸) همین اثر.

(۳۹) آللاه ایسته‌دیگینی یئرینه یئتیره‌ر و اراده ائتدیگینه حکم ائدر.

(۴۰) ای اوْد ابراهیم اوچون سویوق و تهلوکه‌سیز اول. سوره ۲۱ آیه ۶۹.

(۴۱) حقیقتاً بو آیدین بیر بلادیر ــ سوره ۳۷ آیه ۱۰۶.

(۴۲) عجبا عاشق نئجه یاتا بیلر. عاشیق اوچون یوخو حرامدیر.

(۴۳) ای آتا امر اولوندوغونا عمل ائت. سوره ۲۷ آیه ۱۰۲.

(۴۴) خلیل امر ائدیر و جلیل نهی ائدیر (ساخلاشدیریر).

(۴۵) البته گناهلارین باغیشلانماسی تووبه‌سی‌نین قبول اولماسی، نـامهٔ عملدن سهو، خطائین پوزولماسی حقیقی مسلمان اولماغا باغلیدیر.

(۴٦) خصائص حسینیه، علامهٔ شوشتری.

(۴۷) حضرت یعقوب علیه السلامین داستانی قرآنین یوسف سوره‌سینده نقل اولونموشدور.

(۴۸) تاریخ و مقتل کتابلاریندا بو مضموندا روایت چوخدور.

(۴۹) اتحبهما. قال نعم اولادنا اکبادنا لا فرق بینهما، من یفعل هذا بهما.
چوخ ایسته‌ییرمیسن؟ دئدی بلی اؤولادیمیز جیگرلریمیزدیر اونـلارین آراسیندا فرق یوخدور کیم بو ایشی گؤره‌ر.

(۵۰) بیز ان یاخشی حکایه‌لری سنه دئیه جه‌ییک. یوسف آیه ۳.

(۵۱) بو بشر دئییل بو گؤزه‌ل بیر ملکدیر. سوره ۱۲ آیه ۳۱.

(۵۲) آللاهین رحمتی‌نین اثرلرینه باخ.

(۵۳) دونیا یاشاییشی لهو و لعبدیر.

(۵۴) ای اوغلوم گنجه قورخولودور.

(۵۵) ای اوغلوم بیر بلایا دوشدوکده آللاهدان یاردیم دیله و اکثر واختلار دئ کی، حسبی الله و نعم الوکیل ـ منی اونوتما کی، سنی اونوتمارام.
سوره ۳ آیه ۱۷۳.

(۵٦) بئله قرارا گلدیلر کی، اونو قویویا آتسینلار. سوره ۱۲ آیه ۱۵.

(۵۷) ای جبرئیل بنده‌می درک ائت.

(۵۸) منتهی الآمال.

(۵۹) حضرت موسی‌نین داستانی قرآنین الکـهف، القـصص، الأعـراف، المائده سوره‌لرینده قید اولموشدور.

(٦۰) حضرت عیسی‌نین احوالاتی قرآن کریمین آل عـمران، المـائده و الکهف سوره‌لرینده ذکر اولوبدور.

(٦۱) حضرت ایوبون داستانی قرآنین صاد سوره‌سینده بیان ائدیلمیشدیر.

(٦۲) آللاه هر غملی ـ غصه‌لی قلبی سئور.

(٦۳) من قلبی سینیقلارین یانینداییام.

(٦۴) حضرت ایوبون آغیر خسته‌لیگه توتولماسیندان قرآن سؤز آچـیر لاکین قانی‌نین قوردلانماسی بعضی کتابلاردا قید اولوب کی، دوغرو اولماسی معلوم دئییلدیر.

(٦۵) ایلاهی من آغیر خسته لیگه توتولموشام. انبیاء آیه ۸۳.

(٦٦) حضرت زکـریا و یـحیی‌نین قـصه‌سی قـرآن کـریمین آل عـمران سوره‌سینده ذکر اولونوبدور.

(٦٧) فَهَب لی من لدنک ولیّاً: منیم اوچون بیر اوغول عطا ائت.

مریم سوره‌سی آیه ۵.

(٦٨) منتهی الآمال.

(٦٩) قصص الانبیاء فصل یحیی.

(۷۰) همین اثرلر.

(۷۱) همین اثرلر.

(۷۲) حقیقتاً بؤیوک بلا بؤیوک دوستلارا یئتیشر.

(۷۳) اللاه سنی مبارک ائتسین، سن کی، جلال صاحبی طرفیندن انسانلارا گؤنده‌ریلمیش پیغمبرسن.

(۷۴) "دئیین آللاهدان باشقا بیر تانری یوخدور" کی، نجات تاپاسینیز.

(۷۵) صبر ائت نئجه کی، اولو العزم پیغمبرلر صبر ائتدی.سوره ۴۶ آیه۳۵.

(۷٦) ای آتا بو قوم سنی اؤلدورمک قرارینا گلمیشلر.

(۷۷) معتبر کتابلاردا بو مضموندا روایت لرین اولدوغونا باخمایاراق بو روایتین عینینده بیر روایت گؤرمه‌دیک. لاکین مختلف معتبر کتابلاردا بو روایته یاخین روایتلر چوخدور.

(۷۸) اونو قیلینج ایله اؤلدورون و اودلا یاندیرین.

(۷۹) جاهیللر اونلارا سؤز آتدیقدا اونلار سلامتلیک اولسون دئیرلر.
سوره ۲۵ آیه ۶۳.

(۸۰) "علی کیمی بیر جوانمرد یوخدور و ذو الفقار کیمی بیر قیلینج یوخدور". بو روایت بوتون معتبر کتابلاردا نقل ائدیلمیشدیر. او جمله دن ـ منتهی الآمال، فروغ ابدیت شیخ جعفر سبحانی، تاریخ طبری.

(۸۱) آگاه اولون محمد اؤلدو.

(۸۲) بو روایت ضعیفدیر ـ (داها چوخ شاعرانه و مجازی بیر تعبیر دیر).

(۸۳) منتهی الآمال، کامل الزیارات، بحار الانوار، خصائص حسینیه کتابلاریندا همین روایت و بونا یاخین مضمونلارلا ذکر اولونوبدور.

(۸۴) "خلقت و خُلق باخیمیندان منه اوخشاییر" منتهی الآمال، فروغ ابدیت.

(۸۵) منتهی الآمال ج ۱ ص ۹۳.

(۸٦) دونیا و آخرتده اونلارین مولاسی‌یم بس نه‌یه اندیشه ائدیرسن ـ منتهی الآمال ج ۱.

(۸۷) گؤز آغلاییر، قلب کؤوره‌لیر، پروردگارین راضی اولاجاغی سؤزدن باشقا بیر سؤز دئمیره‌م.

(۸۸) بو روایته محکم سند تاپا بیلمه‌دیک.

(۸۹) هر بیر یارانمیش اؤله‌جکدیر.

(۹۰) بوتون رزقلنن‌لر اؤله‌جک‌لر.

(۹۱) هر بیر شخص فانی اولاجاقدیر. سوره ۵۵ آیه ۲۶.

(۹۲) هر بیر شئی هلاک اولاجاقدیر. سوره ۲۸ آیه ۸۸.

(۹۳) هر کس، اؤلومو داداجاقدیر. سوره ۲۹ آیه ۵۷.

(۹۴) هر هاردا اولسانیز اؤلوم سیزی تاپاجاقدیر. سوره ۴ آیه ۷۸.

(۹۵) ولاکین رسول الله پیغمبرلرین سونونجوسودور. سوره ۳۳ آیه ۴۰.

(۹٦) من آدمین اؤولادیندان اولان سیّدم.

(۹۷) حقیقتاً سن اؤلوسن و اونلار اؤلودورلر. سوره ۳۹ آیه ۳۰.

(۹۸) بیز سندن اول هئچ بیر انسانا دائمی حیات وئرمه‌دیک.سوره ۲۱آیه ۳۴.

(۹۹) بوگون سیزین اوچون دینینیزی تکمیل‌لشدیردیم و سیزه نـعمتیمی تماملادیم. سوره ۵ آیه ۳.

(۱۰۰) بیر گون کی، صداقتچی‌لره صداقتلری فایدا وئریر.سوره۵آیه۱۱۹.

(۱۰۱) بیر گون کی، نه مال و نه ده اؤولاد فایدا وئره‌ر. سوره ۲۶ آیه ۸۸.

(۱۰۲) مگر من مؤمنلره اؤزلریندن اوستون دئییلم.

(۱۰۳) مبارکدیر، مبارکدیر ای علی ابن ابیطالب منیم و بوتون قادین و کیشی مؤمنلرین موولاسی اولدون.

(۱۰۴) سیزین اوچون ایکی مهم شئی ارث قویدوم، بیری آللاهین کتابی و بیری‌ده منیم عترتیم.

(۱۰۵) آللاهین یاردیم و فتحی گلدیکده. سوره ۱۱۰ آیه ۱.

(۱۰٦) آخرت داها سنین اوچون خیرلی دیر. سوره ۹۳ آیه ۴.

(۱۰۷) مقدس‌سن، ایلاهی منی باغیشلا، حقیقتاً باغیشلایان سنسن.

(۱۰۸) آللاه سیزی یوکسلتسین، آللاه سیزی هدایت ائتسین، آللاه سیزی بیرلشدیرسین، آللاه سیزی آماندا ساخلاسین، سیزه یاردیم ائتسین و موفقیتلره نائل ائتسین.

(۱۰۹) اونلاردان لؤلؤ و مرجان ظهورا گلیر. الرحمان آیه ۲۲.

(۱۱۰) سلام اولسون سیزه ای اهل بیت.

(۱۱۱) منیم بدنیمی مسّ (توخونماق) ائده‌ن شخصی اود یاندیرماز.

(۱۱۲) ای وای اومیدیم قیریلدی، بئلیم سیندی.

(۱۱۳) بیز آللاهدانیق آللاها طرف قاییداجاییق. بقره آیه ۱۵۶.

(۱۱۴) روحونون گلیشی اوچون اودلار سؤندورولدو، جنتلر آچـیلدی، حوری‌لربزه‌ندیلر و ملکلر سیرالارا دوزولدولر.

(۱۱۵) قرآن تفسیرچی لرین نظرینه اساساً قرآنین آیه‌لری دلالت و استناد باخیمیندان ایکی حیصه یه بؤلونور بیری محکمات و بیری متشابهات: محکمات او جمله آیه‌لره دئییلیر کی، قرآنین دئییلیشینه گوره ام الکتاب ساییلیر تفسیر و تأویل و یوزماغا احتیاجی یوخدور، نص صریحدیر. لاکین متشابهات او جمله آیه‌لردیر کی، دلالت باخیمیندان تامّه دئییل، تفسیر و تأویله احتیاجی وار. قرآن کریم آل عمران سوره‌سی‌نین یئددینجی آیه سینده همین مسئله یه اشاره ائدیر.

"هو الذی انزل علیک الکتاب منه آیات محکمات هن امّ الکتاب و اخر متشابهات فاما الّذین فی قلوبهم زیغُ فیتبعون ما تشابه منه ابتغاء الفتنة وابـتغاء تأویله وما یعلم تأویله الا اللّه والراسخون فی العلم یقولون آمنا به کلٌّ من عـند ربّنا وما یذّکر الا اولو الالباب".

(۱۱٦) حضرت فاطمه زهرا علیها السلام ۱۴ معصومدان بـیری اون بـیر امامین آناسی پیغمبرین قیزی و حضرت علی‌نین زؤوجه سیدیر. حضرت فاطمه زهرانین حیاتی، شأن، مقام و فضیلتی بارده چوخلو کتابلار یازیلمیشدیر. قرآن کریمده اونون حاققیندا چوخلو آیه‌لر واردیر. او جمله‌دن آل عمران آیـه ۶۱، ابراهیم آیه ۲۴ الاسراء آیه ۵۷، المؤمنون آیه ۱۱۱، النور آیه ۳۵، طه آیه ۱۳۲، الفرقان آیه ۵۴، الاحزاب آیه ۳۳، الرحمن آیه ۲۲ ـ ۱۹ و بـو کـیمی آیـه‌لرده

حضرت فاطمه علیها سلامین حاققیندا سؤز گئتمیشدیر. بو ساحه‌ده اولان معتبر منبعلرین آدینی بورادا چکمگی لازیم گؤروروک.

۱ ـ فاطمة الزهراء بهجة قلب المصطفی، مؤلف احمد الرحمانی الهمدانی.
۲ ـ حیوة القلوب، علامه مجلسی.
۳ ـ مصباح، شیخ طوسی.
۴ ـ شواهد التنزیل، حافظ الحسکانی الحنفی ج ۱۰.
۵ ـ المناقب ج ۳ ابن شهرآشوب.
۶ ـ بحار الانوار ج ۱۵.

(۱۱۷) فرائد السبطین کتابیندا ج ۱ صحیفه ۳۶ ـ دا پیغمبر حضرتلریندن بئله بیر حدیث نقل ائدیلمیشدیر. عن النبیِّ(ع): انّما خلق الله تعالی آدم ابـو البشـر ونفخ فیه من روحه، التفت آدم یمنة العرش فاذا من النور خمسة اشباح سـجّداً ورکعّاً؛ قال آدم: یا رب هل خلقت احداً من طین قبلی؟ قال: لا، یا آدم! قال: فمن هؤلاء الخمسة الاشباح الذین اراهم فی هیئتی وصورتی؟ قال: هؤلاء خمسة من ولدک، لولاهم ما خلقتک، هؤلاء خمسة شققت لهم خمسة اسماء من اسـمائی، لولاهم ما خلقت الجنّة، ولا النـار، ولا العـرش، ولا الکـرسی، ولا السـماء ولا الارض، ولا الملائکة، ولا الانس ولا الجنّ، فانا المحمود وهذا محمد، وانا العالی وهذا علیّ وانا الفاطر وهذه فاطمه وانا الاحسان وهذا الحسن وانا المحسن وهذا الحسین و...

آللاه تعالی آدمی خلق ائدیب اونا روحونو دامیزدیردیقدان سونرا آدمین دقتی عرشین گوشه‌سینده سجده و رکوعدا اولان بئش شـبَحَه چکـیلدی و آدم سوروشدو: پروردگارا مندن اوّل بیر شخصی تـورپاقدان خـلق ائـدیبسن‌می؟ بویوردو: یوخ، ای آدم! دئدی: بس منیم صورتیم و هئیتیمده اولان بو بئش شبح

(کؤلگه) نه دیر؟ بو یوردو: بو بئش شبح سنین اؤولادیندان‌دیر، اونلار اولماسایدی سنی یاراتمازدیم. بو بئش شخص اوچون منیم آدلاریمدان آدلار سئچیلمیشدیر. اونلار اولماسایدی، جنتی، جهنمی، عرشی، کورسو، یئری - گؤیو، ملکلری، انسان و جنلری یاراتمازدیم. من محمودام بو محمد، من عالی یم بو علی، من فاطرم بو فاطمه من احسانام بو حسن من محسن ام بو حسین و....

(۱۱۸) شیخ عباس قمی قرب الاسنادین نقلی ایله حضرت امام صادق علیه السلامدان نقل ائدیر کی، حضرت رسولون حضرت خدیجه‌دن طاهر و قاسم آدلی اوغلو و فاطمه، ام کلثوم، رقیّه و زینب آدلی دؤرد قیزی اولوبدور. فاطمه حضرت علی‌نین، زینب ابی العاصین، ام کلثوم عثمان بن عفّانین زوجه‌سی ایدی، ام کلثوم ار ائوینه گئتمه‌میشدن رحلت ائتدی و رقیه عثمان بن عُفّانین زوجه‌سی اولدو. بعضیلر طاهر و طیبی عبدالله دان باشقا ایکی اوغلان بیلیرلر و بعضیلر ایسه طاهر و طیبی عبدالله بن لقبی حساب ائدیلر.

(۱۱۹) شیخ طوسی مصباح الانواردا حضرت فاطمه‌نین آنادان اولماسی نین تاریخینی بعثتدن ایکی ایل کئچمیش جمعه گونو جمادی الاخری‌نین ایگیرمیسی ذکر ائدیر. علامه مجلسی حیوة القلوبدا بعثتدن بئش ایل کیچمیش بیان ائدیر منتهی الآمال، شیخ عباس قمی، ج ۱ ص ۲۴۷، هجرت نشریاتی.

(۱۲۰) منتهی الآمال ص ۲۵۱ ج ۱.

(۱۲۱) منتهی الآمال ج ۱ ص ۲۵۰، ینابیع المودة ص ۱۹۸ الروض الفائق ص ۳۱۴، ذخائر العقبی ص ۴۴، بحار الانوار ج ۱۶ ص ۸۰، فاطمة الزهرا، احمد همدانی ص ۱۳۰.

(۱۲۲) منتهی الآمال ج ۱ ص ۲۵۱.

(۱۲۳) حضرت فاطمه علیها السلامین فضائل و مناقبی بازده چوخلو آیه و حدیثلر قید اولموشدور، بو بارده آشاغیداقتید اولان منبعلره باخا بیلرسینیز فاطمه الزهرا بهجة قلب المصطفی، المناقب ابن شهرآشوب فاطمه الزهراء من المهد الی اللحد ص۱۴ ـ ۱۳، قرآن کریم، بقره ۳۷ ابراهیم ۲۴، النور ۳۵، الاحزاب ۳۳، الرحمن ۲۲ ـ ۱۹... دلائل الامامة، طبری، ص۲۸ نجف چاپی، بحار الانوار ج۱۵ ص۱۹، الغدیر، علامه امینی ج۷ ص ۲۳۲.

(۱۲۴) "فاطمه بضعة منّی" حضرت پیغمبردن‌دیر و بو عبارته یاخین روایتلر چوخدور، همین روایت چوخلو منبعلرده گلمیشدیر. مثال اوچون. "اهل البیت" توفیق ابو علیم ص۱۲۴.

الطبقات، ابن سعد، بیروت چاپی ج۸ ص ۲۶۲.

"صحیح بخاری" جزء ۵، ص۲۶ صحیح مسلم، ۷ـ جی حیصه ص ۱۴۲ ـ ۱۴۱، الغدیر، علامه امینی ج۷ ص ۲۳۲.

ارشاد الساری فی شرح البخاری ج۶ ص۱۲۱، احمد همدانی‌نین نقلی ایله فاطمه الزهرا اثرینده.

(۱۲۵) آللاه سنین اؤزونو و آنانی باغیشلاسین.

(۱۲۶) تفسیر روح المعانی ج۳ ص۱۵۵ البحار ج۴۳ ص ۴۹ العوالم ح ۱۱ ص ۵۱ ـ ۴۹.

(۱۲۷) فاطمه الزهراء بهجة قلب المصطفی کتابی‌نین مؤلفی همین روایتی احمد بن محمد بن مهران الرّازی‌دن، اودا حسن بن علیّ صاحب عسکر، اودا علی بن محمد بن علی‌دن نقل ائتمیشدیر، همین روایت لسان المیزان کتابی‌نین اوچونجو جیلدی بیروت چاپی صحیفه ۳۴۶ ـ دا قید اولونموشدور.

(۱۲۸) احزاب سوره‌سی آیه ۳۳ ـ ترجمه سی: حقیقتاً الله تعالی سیز اهل

بیتدن پیسلیکلری تامیله پاک ائتمک ایسته‌میشدیر.

(۱۲۹) الروض الفائق ص ۲۵۶ ـ فاطمة الزهراء ص ۴۶۱.

(۱۳۰) مناقب ابو الموائد خوارزمی، همن مقتل خوارزمی دیر.

(۱۳۱) منتهی الآمال ج ۱ ـ خصائص حسینیّه.

(۱۳۲) البحار ج ۴۳ ص ۱۲۳.

(۱۳۳) آللاه سنه امر ائدیر کی، فاطمه‌نی علی‌نین زوجه‌سی ائده‌سن.

(۱۳۴) بحار الانوار جلد ۴۳ ص ۱۴۵، ۹۲، ۱۱۳.

(۱۳۵) آللاه سیزی بیرلشدیردی و سیزی آللاه خوشبخت ائتسین، سیزه مبارک ائتسین و سیزدن چوخلو پاک‌لار خلق ائتسین.

(۱۳۶) مناقب خوارزمی همن مقتل خوارزمیدیر.

(۱۳۷) بحار جلد ۴۳ ص ۱۰۷.

(۱۳۸) ایلاهی اونو و اونون اؤولادینی شیطانین شریندن سنه تاپشیریرام ـ آل عمران آیه ۳۶.

(۱۳۹) ایلاهی منی پیسلیکلردن تمیزله‌دیگین کیمی بو ایکیسینی‌ده تمیزله.

(۱۴۰) المناقب ابن شهرآشوب ج ۳ ص ۳۵۲ ـ ۳۵۳: حضرت فاطمه‌نین جهازی بارده مختلف روایتلر وار.

(۱۴۱) بو رسول اللاهین قیزی فاطمه‌نین جهیزیّه‌سیدیر.

(۱۴۲) آدم و اونون اؤولادی قیامت گونونده منیم بایراغیم آلتیندا اولاجاقلار.

(۱۴۳) همین اثر.

(۱۴۴) ایلاهی محمد و اهلی بیتینه مریم بنت عمرانا نازیل ائتدیگین کیمی نازیل ائت.

(۱۴۵) بسم الله ايله يئيين.

(۱۴٦) المصدر ص۶۳.

(۱۴۷) همين اثر.

(۱۴۸)او آللاهداندير، ايستهديگی شخصه دليلسيز رزق وئرير" فاطمه زهرا ـاحمد همدانی. نور سورهسی آيه ۳۸.

(۱۴۹) منتهی الآمال ج ۱، ص ۲۶۰.

(۱۵۰) منتهی الآمال ج ۱، ص ۲۶۲، فاطمة الزهرا، بهجة قـلب المـصطفی ص ۵۷۶، وفاة فاطمة الزهراء، علّامه البلادی البحرانی ص۷۸ ـ ۷۷.

(۱۵۱) منتهی الآمال ج ۱، ص ۲۶۲.

(۱۵۲) فاطمة الزهراء بهجة قلب المصطفی ص۵۷۸.

(۱۵۳)منتهی الآمال ج ۱ ص ۲۶۴ـ۲۶۳، فاطمة الزهراء بهجة قلب المصطفی ص۵۷۸ ـ ۵۷۷.

(۱۵۴) سن اوندان راضی، اودا سندن راضی اولاراق پروردگارينا طرف دؤن.

فجر آيه ۲۸.

(۱۵۵) آللاه ايستهديگينی جنّته دعوت ائدهر. يونس آيه ۲۵.

(۱۵٦) منتهی الآمال ـ شـيخ عـباس قـمی ج ۱ ص ۲۶۴، مـروج الذهب مسعودی، فاطمة الزهـراء بـهجة قـلب المـصطفی ص۵۷۷ نـقلی ايـله: بـعضی نسخهلرده بو شعر بئله يازيلميشدير:

لكلّ اجتماعٍ مـن خـليلين فـرقة وكـلّ الذي دون المـمات قـليلٌ

وانَّ افتقادي واحـداً بـعد واحـد دليـل عـلی ان لا يـدوم خـليل

اصل شعرين ترجمهسی.

ایکی سئوگیلی‌نین جمع اولماسی حالیندا آیریلیق مقدردیر و آیریلیقدان باشقا هر بیر درد آزدیر. احمددن سونرا فاطمه‌نی ایتیرمگیم دوستلوق و محبتین داوام ائتمه‌مه‌سینه بیردلیلدیر.

(۱۵۷) بو حیصه‌ده استفاده ائدیلمیش منبعلر:

۱ ـ منتهی الآمال شیخ عباس قمی. ۲ ـ مناقب شهرآشوب. ۳ ـ بیت الاحزان محدث قمی. ۴ ـ کشف الغمّه. ۵ ـ اصول کافی کلینی. ۶ ـ امالی ـ شیخ طوسی. ۷ ـ سفینة البحار، علامه مجلسی. ۸ ـ مروج الذهب ـ مسعودی. ۹ ـ امالی ـ شیخ صدوق. ۱۰ ـ عیون اخبار الرضا. ۱۱ ـ بانوی بانوان، حضرت فاطمه زهرا(س) ـ مؤسسه در راه حق. ۱۲ ـ فاطمة الزهراء، بهجة قلب المصطفی ـ احمد رحمانی همدانی. ۱۳ ـ فدک فی التاریخ، محمد باقر صدر. ۱۴ ـ فاطمة الزهراء ـ توفیق ابو علم. ۱۵ ـ وفاة فاطمة الزهرا ـ حسین بلادی. ۱۶ ـ وفاة فاطمه الزهراء ـ شیخ محمد البحرانی. ۱۷ ـ قرآن الکریم. ۱۸ ـ تفسیر المیزان.

(۱۵۸) حضرت علی علیه السلام شیعه‌لرین بیرینجی امامی حضرت ابوطالبین اوغلودور. آناسی فاطمه بنت اسددیر کی، متواتر خبرلره اساساً فاطمه بنت اسد حضرت علیّ‌یه بویلو اولدوقدا اونون وضع حملی کعبه‌ده اولموشدور. حضرت علی‌نین شخصیتی‌نین بؤیوکلویو، عظمتی یوکسکلیگی اونون حاققیندا ضدیتلی محاکمه‌لره سبب اولموشدور. بعضی‌لر اونون شخصیتی‌نین پارلاقلیغیندان گؤزلری قاماشیر حقیقی شخصیتینی دوزگون گؤره بیلمه‌میشلر،ائله‌همین سببه گؤره‌ده الوهیت درجه سینه قده‌ر یوکسلتمیشلر، بعضی‌لرده اونا ائله واله و عاشق اولوبلار کی، اونون باره‌سینده چوخلو غلوّ و مبالغه‌لره یول وئریب و بونون آردینجا بعضی صوفیچیلیک، درویشلیک کیمی بیر سیرا مکتبلرده یارانمیشدیر.

آذربایجان ادبیاتینا گلدیکده حضرت علی بارەسینده چوخلو اثر و شعرلر یارانمیشدیر، اوست اوسته بوتون آذربایجان شاعیرلری‌نین حضرت عـلی‌نین حاقیندا چوخلو مدحیه و مرثیه‌لری وار. لاکین، ملا محمد فضولی، سـید ابـو القاسم نباتی، ملا علی خدوی خوئی، ملا محمد تقی گولزار قمری دربندی، ملا حسین دخیل مراغه‌ای و سید محمد حسین شهریار کیمی نهنگ شـاعیرلریمیز حقیقتاً حضرت علی‌نین شخصیتینه یاراشان و لایق شعرلر دئمیشلر. مـلا عـلی خدوی خوئی‌نین مشهور بیر قصیده‌سی وار کی، اونون مطلعی دیللر از بری‌دیر.

هـــا عـــلیّ بشـــر کـــیف بشـــر   ربُّـــــه فـــیه تـــجلّی و ظـــهر

(۱۵۹) آللاه یولوندا اؤلدورولنلری اؤلو گمان ائتمه، اونلار دیریدیرلر و اؤز پروردگارلاری‌نین یانیندا رزقله‌نیرلر.   آل عمران ۱۶۹.

(۱۶۰) اکثر سنّی و شیعه منبعلرینده بو روایت موجود دور.

(۱۶۱) منتهی الآمال ج ۱ ص ۲۷۳.

(۱۶۲) بو روایت بو شکیلده اولماسی سند باخیمیندان مبهم دیر، لاکین منتهی الآمال‌دا صحیفه ۲۷۴ بیرینجی جیلدده شیخ عباس قمی حـضرتین آنـاسی‌نین بهشت میوه‌لریندن تناول ائتمه‌سینی قید ائتمیشدیر.

(۱۶۳) بو روایت متواتر و سند باخیمیندان معتبر بیر روایتدیر.

(۱۶۴) منتهی الآمال ج ۱ ص ۲۷۴.

(۱۶۵) عینی اثر.

(۱۶۶) منتهی الآمال ج ۱ ص ۲۷۵.

(۱۶۷) بو روایتین سندی معلوم دئییل و اعتبار باخیمیندان نهایت ضعفده دیر.

(۱۶۸) او آرزوسونا گؤره بیر سؤز دئمز.   سوره النجم آیه ۳.

(۱۶۹) بو آغزیمدا رسول اللاهین لعابی دیر.

(۱۷۰) منتهی الآمال ج ۱، سحاب الدموع ملا محمد نخجوانی شخصی کتابخانا.

(۱۷۱) فروغ ابدیت، استاد جعفر سبحانی جلد ۱، منتهی الآمال ج ۱.

(۱۷۲) قالخ یا ابو تراب (ابو تراب حضرت علی‌نین کنیه‌لریندن بیریدیر).

(۱۷۳) قالخ یا ابو تراب.

(۱۷۴) منتهی الآمال ج ۱ ص ۳۰۶.

(۱۷۵) علی‌نین محبتی اؤیله بیر حسنه دیر کی، هئچ بیر گناه (کؤتولوک) اونا ضرر یئتیرمز و هئچ بیر حسنه اونون فایداسینی وئره بیلمز.

(۱۷٦) اونا دوشمن اولانا دوشمن اول.

(۱۷۷) آللاه خئیر وئرسین.

(۱۷۸) آللاهی و آللاهین رسولونو او سئوه‌ر.

(۱۷۹) آللاه و آللاهین رسولو اونو سئور.

(۱۸۰) علی مندن‌دیر و من‌ده علیده‌نم.

(۱۸۱) یا علی سن منه هارونون موسی یا اولدوغو کیمی سن (اونون کیمی منه یاخینسان).

(۱۸۲) من علمین شهری‌یم و علی ده او شهرین قاپیسی‌دیر.

(۱۸۳) عرشدن باشقا مندن هر نه ایسته‌ییر سینیز سوروشون.

(۱۸۴) کیشی‌نین کمالی عائله‌سینه یوک داشیماقلا آسکیلمز (اسگیلمز).

(۱۸۵) او شخصلر کی، گئجه و گوندوز، گیزلی و آشکار ماللارینی آللاه یولوندا انفاق ائدیرلر. بقره آیه ۲۷۴.

(۱۸٦) یوخسولا، یئتیمه و اسیره اؤز یئمکلرینی محبتله وئریرلر.

(۱۸۷) اونلار رکوع حالیندا زکوت وئریرلر. المائده آیه ۵۵. بو آیه حضرت

علی‌نین رکوع حالیندا اوزیونو سائله وئرمه‌سینه اشاره ائدیر. رحمتلیک شهریار اؤز شعرینده بو مؤوضوعیا بئله اشاره ائدیر.

بــرو ای گـدای مسکـین در خـانهٔ عـلی زن
کــه نگــین پـادشاهی دهـد از کـرم گـدا را

اده آی یازیق دیلنچی‌دیله‌پای علی ائـویندن
اوزویون وئرر کرمدن دویورار یازیق گدانـی

(۱۸۸) ای قیزیل و گوموش مندن باشقاسینی آلدادین.

(۱۸۹) البته بو سؤز مبالغه‌دیر بیزیم ظنیمیزجه.

(۱۹۰) حکم آنجاق آللاهیندیر.

(۱۹۱) اسلام تاریخی، شیخ جعفر سبحانی ـ اورتا مکتبین درسلیک کتابی.

(۱۹۲) آللاه ایسته‌دیگی شخصی اؤز یاردیمی ایله تأییدائده‌ر.

۳ ـ جو سوره آیه ۱۳.

(۱۹۳) سیزه غلبه لیک نصیب ائتدی. انفال آیه ۱۸.

(۱۹۴) بیز سنه ان آچیق ظفر وئردیک. فتح آیه ۱۳.

(۱۹۵) آللاهدان بیر غلبه لیک. الصف آیه ۱۳۹.

(۱۹۶) منتهی الآمال ج ۱ ص ۳۰۶.

(۱۹۷) همین اثر.

(۱۹۸) دولدول حضرت علی‌نین آتی‌نین آدی‌دیـر. آذربـایجان مـرثیه ادبیاتیندا اماملارین آتلاری یوکسک سویّه‌ده مدح ائدیلیر. ذو الجناح، دولدول، عقاب او جمله آتلارداندیر. مثال اوچون سید ابو القاسم نباتی حضرت علی علیه السلاما دئدیگی مدحیه‌سینده دئییر. ساقیا دور باده وئر، آچیلدی گول، گلدی بهار

ابر رحمت ائیله‌دی صحرا و باغی لاله‌زار
ناله چک بولبول کیمی، دور! رقصه گل دیوانه وار
مست و مستانه بو اسمی سؤیله هردم آشکار
شیر یزدان، شاه مردان، حیدر دولدول سوار
لافتی الا علی لا سیف الا ذوالفقار

(۱۹۹) سن منیم اوچون هارون منزله سینده‌سن.

(۲۰۰) هر هاردا اولسانیزسا، اؤلوم سیزی تاپاجاق. النساء آیه ۷۷.

(۲۰۱) منتهی الآمالدا بو روایت باشقا جوره نقل ائدیلمیشدیر.

(۲۰۲) همین اثر.

(۲۰۳) همین اثر.

(۲۰۴) همین اثر ج ۱ ص ۳۲۲ ـ ۳۲۱.

(۲۰۵) همین اثر.

(۲۰۶) کعبه‌نین صاحبینه آند اولسون قورتاردیم.

(۲۰۷) امیر المؤمنین اؤلدورولدو.

(۲۰۸) اکثر معتبر کتابلاردا همین وصیت نقل اولموشدور.

(۲۰۹) جهنم اودونا دوشن شخص یاخشیدیر یا قیامت گونونده امین اولاراق گلن شخص؟ فصّلت سوره‌سی آیه ۴۵.

(۲۱۰) بلی قیامت گونونده امین اولاراق گلن داها خئیرلیدیر. فصّلت سوره‌سی آیه ۴۵.

(۲۱۱ ـ ۲۱۲) اکثر معتبر کتابلاردا بو کیمی نقل اولموشدور.

(۲۱۳) همن اثرلرده اولدوغو کیمی.

(۲۱۴) منتهی الآمال.

(۲۱۵) دئ کی، آللاه بیزه مقدر ائتدیگیندن باشقا بیر شئی چاتماز او بیزیم مولامیزدیر و مؤمنلر آنجاق اونا آرخالانیرلار. ۹ ـ جو سوره (توبه) آیه ۵۱.

(۲۱٦) صبر آنجاق آللاهین یاردیمی ایله‌دیر. ۱۶ـجی سوره (نحل) ۱۲۷ـجی آیه.

(۲۱۷) ارشاد ـ شیخ مفید ص ۱۶۹، تاریخ الخلفاء ـ سیوطی ص ۱۸۸ مصر چاپی. رحمتلیک کلینی او حضرتین آنادان اولماسینی هجرتین ایکینجی ایلی قید ائتمیشدیر.

(۲۱۸) منتهی الآمال ج ۱ ص ۴۱۱.

(۲۱۹) منتهی الآمال ج ۱ ص ۴۱۲.

(۲۲۰) همین اثر ص ۴۱۵.

(۲۲۱) آللاه اونو دوست توت و اونا محبت گؤستره‌نی‌ده دوست توت.

(۲۲۲) همین اثر ص ۴۱۵.

(۲۲۳) حسن و حسین جنت اهلی گنجلری‌نین آقاسیدیرلار. همین اثر ص ۴۱۵.

(۲۲۴) همین اثر.

(۲۲۵) منتهی الآمال.

(۲۲٦) منتهی الآمال.

(۲۲۷) ارشاد ـ شیخ مفید ص ۱۷۰ ـ ۱۶۹، نهج البلاغة ـ ابن ابی الحدید ج ۱۶ ص ۳۰ منتهی الآمال ج ۱ ص ۴۲۲ ـ ۴۲۱.

(۲۲۸) منتهی الآمال ج ۱ ص ۳۴۹.

(۲۲۹) همین اثر ص ۴۲۵.

(۲۳۰) بیر سیرا شرقشناسلار امام حسن علیه السلامین صلح ائتمه‌سی بارده

بیر سیرا مطلبلر سؤیله‌میشلر کی، عـقله اویـغون دئـییل و تـاریخی بـاخیمدان دوزگون دئییلدیر. امام حسن علیه السلامین صلحو بارده شیخ راضی آل یاسین جنابلاری‌نین یازدیغی صلح الحسن آدلی اثری‌نین ترجمه سینه باخا بیلرسینیز. ترجمه سینی آیة الله خامنه‌ای حضرتلری ائتمیشدیر.

(۲۳۱) منتهی الآمال ص ۴۳۲.

(۲۳۲) بیز سنه دوغرودان کوثری وئردیک. کوثر سوره‌سی آیه ۱.

(۲۳۳) بحار الانوار ج ۴۴/ ص ۱۴۵.

(۲۳۴) همین اثر.

(۲۳۵) بو بارده حضرت قاسیمین عاشورادا کـی احـوالاتـیندا گـئنیش معلومات وئرمیشیک. بو روایته معتبر کتابلاردا سند یوخدور.

(۲۳٦) خیانتکار قورخاق اولار.

(۲۳۷) اونون دونیا و آخرتی زیاندیر. حج ۱۱.

(۲۳۸) او آیدین بیز زیاندیر. حج ۱۱.

(۲۳۹) حضرت امام حسین شیعه لرین اوچونجو امامی ساییلیر. حضرت امام حسین قارداشـی امـام حسـن دونـیایا گـؤز یـومدوقدان سـونرا امـامته چاتمشدیر. امام حسین علیه السلام معاویه نین اسـلام آدی‌ایـله ضـد اسـلام حرکتلرینی گؤروردو لاکین شرایط طلب ائتمه‌دیگینه گؤره قارداشی امام حسن علیه السلام کیمی قیام ائتمیردی. لاکین بعضاً معاویه‌نین ایشلرینی تنقید آتشینه توتوردو. او جمله‌دن معاویه اوغلو یزیده بیعت آلان واختدا معاویه‌یه قارشی دوروب اونا تند بیر مکتوب یازدی، (کشف الغمه ج ۱ ص ۲۰۶) مـعاویه‌ایسـه یزیده بیعت آلماقدا چوخ برکیمه‌دی. معاویه اؤلندن سونرا اوغلو یـزید اسـلام حکومتینی غصب ائدیب اؤزونو امیر المؤمنین آدلانـدیردی و بـؤیوک اسـلام

شخصیتلریندن بیعت آلماق فکرینه دوشدو، همین اساسدا مدینه حاکیمینه بیر مکتوب یازاراق امام حسیندن بیعت آلماغی اونا امر ائتدی. مدینه حاکیمی بو خبری امام حسینه چاتدیریب اوندان جواب ایسته‌دی، امام حضرتلری بویوردو: "انا لله و انا الیه راجعون و علی الاسلام السلام اذا بلیت الامّه براعٍ مثل یزید"، بیز آللاهدانیق، آللاها قووشاجاییق، اگر اسلام امتینه یزید کیمی شخصلر حکومت ائتسه‌لر اوندا اسلامین واراقاسی بوکولمه‌لیدیر». (مقتل خوارزمی جلد ۱ ص ۱۸۴، لهوف ص ۲۰).

امام حسین علیه السلام بیلیردی کی، بو شرائطله مدینه‌ده قالسا اؤلدوروله‌جکدیر، اونا گؤره گئجه واختی مدینه‌دن مکّه‌یه دوغرو حرکت ائتدی. اونون مکه‌دن مدینه‌یه حرکت ائدیب یزیده بیعت ائتمه‌مه‌سی خبری اؤلکه‌ده یاییلدی، بو خبر کوفه‌یه چاتدیقدا کوفه‌لی‌لر امام حسین علیه السلاما مکتوبلار یازیب اونو رهبر کیمی قبول ائدیب کوفه‌یه دعوت ائتدیلر، همین اساسدا حضرت امام حسین عمیسی اوغلو مسلم بن عقیلی اؤز نماینده‌سی کیمی کوفه‌یه گؤنده‌ردی. امام حسین علیه السلام ذی حجّه آی‌نین سککیزی عرفه گونونه کیمی مکه‌ده قالدی. بوتون حاجیلار عرفه‌یه و منایا گئتمک اوچون حاضیرلاشان بیر واختدا امام حسین علیه السلام ایسه کربلا مناسینا حاضیرلاشیردی، بئله بیر گونده امام حضرتلری اؤز اهل بیت و طرفدارلاری ایله بیرلیکده مکه‌نی عراقا دوغرو ترک ائتدی و بو ایش ایله هم اؤز وظیفه سینه عمل ائتدی و هم ده بوتون اسلام دونیا سینا بیلدیردی کی، پیغمبرین اوغلو، یزیده بیعت ائتمه ییب حتی اونون علیهینه قیام ائتمیشدیر.

مسلم بن عقیلین کوفه‌یه حرکت ائتمه سینی بیلن یزید ابن زیادی کوفه‌یه گؤنده‌ردی، عبیدالله بن زیاد کوفه اهلی‌نین قورخاقلیغی وایکی اوزلولوکلریندن

استفاده ائدیب اونلاری قورخوداراق مسلم بن عقیلین باشیندان داغیتدی، مسلم تنها قالدی و دلاورجه سینه دؤیوشوب سونرا شهید ائدیلدی. نهایت ایش او یئره یئتیشدی کی، اماما مکتوب یازانلار سیلاح گؤتوروب اماما قیلینج چکدیلر.

امام حسین حضرتلری مدینه‌دن چیخدیغی گوندن شهید اولان گونه کیمی دفعه‌لرله اؤز حرکت و قیامی‌نین مقصدینی بیلدیریردی، او دئییردی:

انی لم اخرج اشراً ولا بطراً ولا مفسداً ولا ظالماً وانما خرجت لطلب الاصلاح في امة جدی ارید ان آمر بالمعروف وانهی عن المنکر واسیر بسیرة جدّی وابی.

من شرارت ائتمک، فساد سالیب ظلم ائتمک اوچون دئییل جدیمین امتینی اصلاح ائتمک، دوغرو یولا هدایت ائتمک، پیس یوللاردان چکیندیرمک، جدیمین و آتامین یولونو گئتمک اوچون قیام ائدیرم.

بو آللاه طرفیندن اونا وئریلمیش بیر گؤستریش ایدی. امام حضرتلری مختلف منطقه‌لره و شخصلره مکتوب یازماقلا اونلاری اؤز حرکتیندن آگاه ائدیب بو یولدا شهید اولماق ایسته‌ینلری هارایینا چاغیردی "من کان باذلاً فینا مهجته وموطناً علی لقاء اللّٰه نفسه فلیرحل معنا" بویولدا اؤز جانیندان کئچمه‌یه حاضیر اولان و پروردگارین گؤروشونه تله‌سنلر گلیب بیزه قوووشسونلار" لُهوف ص۵۳.

امام حسین علیه السلامین بو سفرینده مختلف حادثه‌لر باش وئرمیشدیر کی، ملا محمد فضولی اونلاری تفصیلاتلا بیان ائتمیشدیر. بیز بعضی مبهم و ضعیف خبرلری ایضاح ائدیب و بعضی‌لری‌نین عرب و فارس مقتللریندن و تاریخ کتابلاریندان سندلرینه اشاره ائتمیشیک.

(۲۴۰) حضرت امام حسین علیه السلامین آنادان اولدوغو گونو

اختلافلی‌دیر، رحمتلیک طبرسی "اعلام الوری" کتابی‌نین ۲۱۳ ـ جـو صـحیفه سینده او حضرتین آنادان اولدوغونو هجرتدن دؤرد ایل کئچمیش شعبان آی‌نین اوچونجو گونو بیلیر، اکثر شیعه عالیملری او جمله‌دن شیخ طوسی‌ده همین نظری قبول ائدیرلر. لاکین ابن شهرآشوب او حضرتین ولادتینی قارداشی امام حسن علیه السلامین ولادتیندن اون آی ایگیرمی گـون کـئچمیش، شـعبان آیـی‌نین بئشینجی گونو چر شنبه آخشامی یا جمعه آخشامی ذکر ائتمیشدیر.

سید بن بن طاووس، شیخ ابن نما، شیخ مفید ارشاد کتابیندا او حضرتین ولادتینی شعبانین بئشینجی گونونده بیلیرلر، منتهی الآمالدا شیخ عباس قمی‌نین یازدیغینا اساساً شیخ مفید مقنعه و شهید "دروس" کتابیندا حضرتین دوغولدوغو گونو ربیع الآخری قید ائتمیشلر.

(۲۴۱) تاج العروس ج۳ ص ۳۸۹، لسان العرب ج ۶ ص ۶۰.

معانی الاخبار ص۵۷، و منتهی الآمال ج۱ ص۵۲۳ شیخ طـوسی عـلیه الرحمه‌دن نقل ائتدیگی کیمی.

(۲۴۲) امام حسین حضرتلریندن سـونرا کـی امـاملار تـمامیله اونـون نسلیندندیر دئمک امام حسین علیه السلامین اوغلو علیّ بن الحسین، حضرت امام حسیندن سونرا شیعه‌لرین دؤردونجو امامی ساییلیر و اونون آناسی شهربانو یزدگردین قیزیدیر.

(۲۴۳) بحار ۴۴ / ۱۴۵، علامه مجلسی، ارشاد شیخ مفید ج ۲ ص۱۳۳.

(۲۴۴) بو کیمی روایتلر مختلف تاریخی کتابلاردا بیر آز فرقلی اولاراق قید اولموشدور.

(۲۴۵) عینی اثر.

(۲۴۶) بحار ۴۴ / ۱۴۵ علامه مجلسی.

(۲۴۷) امام حسین علیه السلام ایله علاقه‌ده اولان ملکلری حاج شیخ جعفر شوشتری الخصائص الحسینیّه کتابیندا اوچ یئر بـؤلموشدور ۱ ـ او حـضرتین خدمتکارلاری اولان ملکلردیر کی، حضرتین بئشیگینی تربه‌در میشلر، اونـا بهشت میوه‌لری، گئییملری و قیدالاری گتیره‌رمیشلر.

۲ ـ حـضرته یـاردیم گـؤسترنلر کـی، مـختلف یـئرلرده امـاما یـاردیم گؤسترمک اوچون ظاهِر اولموشلار.

۳ ـ حضرتین قبری‌نین کناریندا خدمتکارلیقلا مشغول اولانلار.

همین مطلب مختلف عبارتلرله، شیخ طوسی‌نین امالی ج ۱ ص۳۲۳، بحار ج۴۵ ص۱۷۳، کامل الزیارات ص۳۳۷ خاتمه سینده، لهـوف ۴۴ ـ ۲۹ ـ ۲۸ ـ ۲۶، منتخب طریحی ج ۱ ص۱۱۷ ـ ۷۰ ج ۲ ص ۴۰، مناقب ابن شهرآشوب ج۳ ص ۱۶۰ ناسخ التواریخ ج۴ ص۵۸ وسایر منبعلرده قید اولونموشدور. همچنین منتهی الآمال ج ۱ ص۵۲۸.

(۲۴۸) همین اثرلر.

(۲۴۹) همین اثرلر.

(۲۵۰) همین اثرلر.

(۲۵۱) حسین منّی انا من حسین، بحار ج۴۳ ص ۲۷۱ ـ ۲۷۰ کامل الزیارات باب ۱۴ ص ۵۲.

(۲۵۲) بحار الانوار ج۴۳/ ۲۷۱، کامل الزیارات ۱۴ ـ جو باب ص۵۳.

(۲۵۳) همین اثرلر.

(۲۵۴) ای ابا عبدالله و ای گؤیلرین ویئرین زینتی آند اولسون حیاتینا.

(۲۵۵) عبقات الانوار، حدیث سفینه ص ۱۰۸۱.

(۲۵۶) راضی اولدوم ـ راضی اولدوم.

(۲۵۷) اؤفکه‌لرینی اودانلار انسانلارین گناهلارین باغیشلا یـانلا، آللاه یاخشی‌لیق ائده‌نلری سئوره‌ر ـ آل عمران ۱۳۴.

(۲۵۸) حقیقتاً الله سیز اهل بیتدن پیسلیکلری اوزاق ائتدی و چوخ یاخشی پاک ائتدی.

(۲۵۹) شیخ عباس قمی منتهی الآمالین ۵۲۸ ـ جی صحیفه سـینده ابـن شهرآشوبدن همین روایتی عینی مضمونلا بیان ائتمیشدیر.

(۲٦۰) حضرت امام حسین علیه السلامین فضیلت و مناقبلرینی قید ائتمک جیلید جیلید کتابلارا سیغماز، امام حسین علیه السلامین، فضیلتلریندن بونلاری سایماق اولار. قرآن آللاهین کلامیدیر و امام حسین‌ده آللاهین ناطق کلامیدیر، امام حسین ذبح عظیمدیر "وفدیناه بذبح عظیم" سوره صافات آیه ۱۰۷، قرآندا دفعه‌لرله امام حسین علیه السلاما اشاره ائدیلمیشدیر و حتی "کـهیعص" آدلی سوره‌سی بعضی تفسیرچی‌لرین نظرینه اساساً ک =کربلا، هـ = هـلاکت، یـ = یزیدین ظلمو، ع = عطش و ص = صبر دئمکدیر، و حتی علامه شـوشتری‌نین نظرینه اساساً امام حسین عـلیه السـلام کـعبه‌دن اوسـتوندور. کـربلا مکـه‌دن اوستوندور. امام حسین علیه السلام کربلا دا حج مراسیمی‌نین بوتون عمللرینی یئرینه یئتیردی:

احرام: همان کهنه کؤینک ایدی کی وداعـلاشدیقدی بـاجیسی زیـنبدن آلدی.

تلبیه: اوغلو علی اکبرین سسینی عاشورا گونونده پیغمبرین لهجه‌سی ایله ائشیتدیکده "لبیک" دئدی.

طواف: طواف اوچون بیت الله لازیـمدیر و حسـین(ع) بـو بـیتی اؤزو کربلایه گتیرمیشدی.

سعی: هر شهیدین باشی اوستونه گلمیشدیر و بو گلیش و گئدیش ۷۰ شوط اولموشدور.

قوربانلیق: عاشورا گونو چوخلو قوربان وئردی قوربانلاریندان بیری حضرت اسماعیل‌دن افضل ایدی او اوغلو علی اکبر ایدی.

حلق: حج عمللریندن بیری باش قیرخماقدیر و امام حسین(ع) اؤز باشینی پروردگار یولوندا تقدیم ائتدی.

بیتوته: حج عمللریندن بیری ده منادا بیتوته ائتمکدیر و امام حسین علیه السلامین بدنی اوچ گون کربلانین ایستی قوملاری اوزه‌رینده گون قاباغیندا عوریان قالدی.

(الخصائص الحسینیّه شیخ جعفر شوشتری، ترجمه آیة الله شهرستانی).

(۲٦۱) منتهی الآمال ج ۱، ص ۵۵۵، ۵۵۴، مقتل ابو مخنف لوط بن یحیی.

(۲٦۲) همین اثرلر.

(۲٦۳) همین اثرلر.

(۲٦۴) همین اثرلر.

(۲٦۵) همین اثرلر.

(۲٦٦) همین اثرلر.

(۲٦۷) همین اثرلر.

(۲٦۸) همین اثرلر.

(۲٦۹) منتهی الآمال. قطب راوندی‌نین روایتی اساسیندا نقل ائتمیشدیر.

(۲۷۰) همین اثرلر.

(۲۷۱) همین اثرلر.

(۲۷۲) همین اثرلر.

(۲۷۳) همین اثرلر.

(۲۷۴)منتهی الآمال ج ۱، ص ۵۷۱ ـ ۵۶۳.

(۲۷۵)منتهی الآمال ص ۵۷۱ ـ ۵۶۳.

(۲۷٦)منتهی الآمال ص ۵۷۱ ـ ۵۶۳.

(۲۷۷)منتهی الآمال ص ۵۷۱ ـ ۵۶۳.

(۲۷۸)منتهی الآمال ص ۵۷۱ ـ ۵۶۳.

(۲۷۹) ابی مخنف مقتلی آذربایجان تورکجه‌سی ایله، ص ۲۲ ـ اسـلامی تبلیغات تشکیلاتی.

(۲۸۰) حضرت امام حسین علیه السلامین کوفه‌لی‌لرین مکـتوبلاری‌نین جاوابیندا یازدیغی مکتوب، ابی مخنف، منتهی الآمال و دیگر مـعتبر مـقتللرده مضمون باخیمیندان بیر ـ بیرینه یاخین اولان عبارتلرله قید اولموشدور ـ منتهی الآمال ص۵۶۸ ـ ۵۶۷ ج ۱، مقتل ابی مخنف عینی اثر.

(۲۸۱) همین اثرلر.

(۲۸۲) زندگانی امام حسین فارسی (امام حسین‌ین حیاتی) زین العابدین قربانی.

(۲۸۳) مسلم بن عقیل امام حسین علیه السلامین عمیسی اوغلودور.

(۲۸۴) آللاه یولوندا جهاد ائده‌رلر.

(۲۸۵) کافیرلرله جهاد ائت. توبه سوره‌سی آیه ۷۳.

(۲۸٦) بو مضمون ملا مـحمد فـضولی‌نین عـرفانی غـزللرینده‌ده عکس ائدیلمیشدیر.

یارب بلای عشقیله قیل آشنا منی

بیردم بلای عشقدن ائتمه جدا منی

آزائیله مه عنایتینی اهل عشقدن

یعنی کی، هر بلالره قیل مبتلا منی

(۲۸۷) ابی مخنف مقتلی آذربایجان توکجه‌سی ایله ص۲۸، منتهی الآمال ج ۱ ص ۵۷۵.

(۲۸۸) همین اثر.

(۲۸۹) ابی مخنف مقتلینده قیسا شکیلده قید اولموشدور.

(۲۹۰) منتهی الآمال ج ۱ ص ۵۷۵، ابی مخنف ترجمه‌سی ص ۳۳.

(۲۹۱) منتهی الآمالین بیرینجی جیلد صحیفه ۵۷۸ ده قید اولموشدور کی، شیخ مفید هانی‌نین دویولمه‌سینی حسان بن اسمادان روایت ائدیر. همین مطلب ابی مخنف مقتلینده‌ده قید اولموشدور.

(۲۹۲) منتهی الآمال جلد ۱ ـ ۵۸۱ـ ابی مخنف مقتلی‌نین ترجمه‌سی ص ۵۰.

(۲۹۳) همین اثر.

(۲۹۴) همین اثر.

(۲۹۵) همین اثر.

(۲۹٦) ابی مخنف مقتلی‌نین ترجمه‌سی.

(۲۹۷) همین اثر.

(۲۹۸ ـ ۲۹۹) منتهی الآمال ص ۵۹۱.

(۳۰۰) همین اثر.

(۳۰۱) همین اثر.

(۳۰۲) همین اثر.

(۳۰۳) منتهی الآمال صاحبی شیخ عباس قمی بو احوالاتی بیان ائتدیکدن سونرا آرتیریر کی، بو ایکی اوشاغین بو کیفیتله شهید اولماسی منیم نـظریم‌جه بعیددیر. لاکین شیعه حدیثچی‌لرین رئیس و ائمه علیهم السلامین مـعارفی‌نین

مروجی اولان شیخ صدوق علیه الرحمه‌نین نقل ائتدیگه گؤره بیزده اونـا تـابع اولوب نقل ائتدیک.

(۳۰۴) منیم بیلدیگیمی سیز بیلمزسینیز. بقره ۳۰.

(۳۰۵) همین اثر.

(۳۰٦) بو روایتی شیخ عباس قمی منتهی الآمالدا شـیخ صـدوق و ابـن قولویه‌نین حضرت امام صادق علیه السلامدان نقل ائـتدیکلرینی بـیان ائـدیر. منتهی الآمال ج۱ ص۵۲۴.

(۳۰۷) هر نفس اؤلومو داداجاقدیر و حکماً سیز اؤز اجرینیزه قیامت گونو چاتاجاقسینیز. آل عمران ۱۵۸.

(۳۰۸) عرشدن باشقا هر نه سوروشورسوز، سوروشون.

(۳۰۹) ابی مخنف مقتلی.

(۳۱۰) همین اثر.

(۳۱۱) همین اثر.

(۳۱۲) لهوف ص۵۳.

(۳۱۳) ابی مخنف مقتلینده صفاح دوشرگه سینده فرزدق شاعیرله امامین گؤروشمه‌سی قید اولموشدور.

(۳۱۴) همین اثر.

(۳۱۵) همین اثر.

(۳۱٦) همین اثر.

(۳۱۷) همین اثر.

(۳۱۸) همین اثر.

(۳۱۹) سحاب الدموع ملا محمد نخجوانی، شخصی کتابخانه، ال یـازما

نسخه‌سی ـ مقتل.

(۳۲۰) منتهی الآمال ج ۱ ص ۶۱۵.

(۳۲۱) همین اثر.

(۳۲۲) همین اثر.

(۳۲۳) منتهی الآمال ج ۱ ص ۶۲۲ الله اکبر بو کربلا تورپاغیدیر.

(۳۲۴) آیه شبهه‌سیز صبر ائده‌نلرین اجری سایسیز اولاراق وئریله جکدیر. زمر ۱۰.

(۳۲۵) همین اثر.

(۳۲٦) حضرت عباسه شمر ملعونون امان نامه گتیرمه‌سی اکثر مقتللرده قید اولموشدور، معاصیر آذربایجان مقتللرینده، کنز المصائب میرزه محمد تقی گولزار قمری دربندی، دخیل ده ملا حسین مراغه‌ای، سحاب الدموع‌دا ملا محمد نخجوانی، فارس مقتللرینده او جمله‌دن منتهی الآمالدا صحیفه ۶۲۹ دا گئنیش شکیلده قید اولموشدور.

(۳۲۷) منتهی الآمال ج ۱ ص ۶۳۱.

(۳۲۸) همین اثر.

(۳۲۹) همین اثر.

(۳۳۰) اکثر مقتللرده گلمیشدیر.

(۳۳۱) منتهی الآمال ج ۱ ص ۶۴۹.

(۳۳۲ ـ ۳۳۳) همین اثر.

(۳۳۴) منتهی الآمال ج ۱ ص ۶۶۱.

لنعم الْحُرّ حرّ بن الریاحی   و نعم الحُرّ عند مختلف الرماح

و نعم الحر اذ نادی حسیناً   فجاد لنفسه عند الصباح

(۳۳۵) همین اثر.

(۳۳٦) زهیرین آدی فارس و عرب مـقتللرینده مـختلف شکـیلده قـید اولموشدور.

(۳۳۷) منتهی الآمال.

(۳۳۸) همین اثر.

(۳۳۹) همین اثر.

(۳۴۰) همین اثر.

(۳۴۱) عاشورا گونو کربلاده امام حسینه یاردیم ائدن شخصلردن بـیری آذربـایجانلی مسـلمدور کـی، مسـلم آذربـایجانی‌نین کـربلاده اولوب شـهید اولماسینی آنجاق ملا محمد فضولی قـید ائـتمیشدیر، بـاشقا فـارس و عـرب مقتللرینده‌ایسه غلام ترکی‌نین کربلاده اولوب شهید اولونماسی قید اولموشدور کی، ملا محمد فضولی اؤز مقتلینده اونو قیده آلمامیشدیر. تورک غلامین (غلام ترکی) کربلاده اولوب شهید اولدوغونو اکثر مقتل یازیچی‌لاری قید ائـتمیشلر، شیخ عباس قمی منتهی الآمال اثرینده غلام ترکی‌نین شـهادتی حـاقیندا بـئله یازیر: حضرت سید الشهداء امام حسین عـلیه السـلامین بـیر تـورک غـلامی واریدی کی، نهایت درجه‌ده صالح، و پرهیزکار و قرآن قاریسی ایدی. عاشورا گونونده او وفالی غلام اؤزونو مخالف لشگرهووروب بئله رجز اوخودو:

البحر من طعنی وضربی یصطلی — والجوّ من سهمی و نـبلی یـمتلی

اذا حسامی فـي یـمینی ینجلی — یـنشق قـلب الحـاسد المـبجل

سونرا هجوم ائدیب مخالفلردن چوخونو قیردی. بعضیلر دئمیشلر کی او قارا اوز مخالفلردن یئتمیش نفرینی هلاکته یئتیردی و نهایت دوشمنین ظلمو ایله تورپاغا دوشدو. حضرت امام حسین(ع) باشی اوسته گلدی و اونا آغـلادی و

اؤز مبارک اوزونو اونون اوزونه قویدو، غلام گؤزونو آچدی، گـؤزو حـضرته دوشدوکده گولومسه‌ییب روحو بدندن آیریلدی.

بونودا خاطیرلاتماق لازیـمدیر کـی، غـلام تـرکی‌نین گـؤزونو آچـیب گولومسه‌مه‌سی عرفاندا غلام تورکون تبسمی (گولومسه‌مه‌سی) دئمکله عرفانی بیر مؤوضوعدور.

بو روایت بیر چوخ مقتللرده و تاریخ‌لرده او جمله‌دن تاریخ طبریده قید اولموشدور. یئری گلمیشکن دئملی ییک کی، مسلم آذربـایجانی‌نین اوغـلودا کربلادا شهید اولان آذربایجانلی‌لاردن بیریدیر.

بونودا قید ائتمگی لازیم بیلدیک کی، ملا محمد فضولی کـربلاده شـهید اولانلاردان بیرینی‌ده "فاریس غلام" آدلی بیر شخصی‌ده شهیدلرین سیرالارینا داخیل ائتمیشدیر کی، اونون رجزلریندن اونـون تـورک اولمـاسی قـطعی‌دیر. فاریس عرب دیلینده دؤیوشگن دئمکدیر.

بنم فاریس اول تورک خـنجرگذار کی، بـهرامـه تـیغومدور آیـینه‌دار

بو رجزدن معلوم اولور کی، او تورک ایمیش. لاکین اونون هـمن غـلام ترکی اولوب ـ اولماماسینا بیر دلیل یوخدور.

(۳۴۲) حضرت قاسیمین توی مراسیمی وعمیسی‌نین قیزی ایله کربلاده ائولنمه‌سی مـؤوضوعسو مـعتبر مـقتللرده قـید اولمـامیشدیر. عـرب دیـلینده یازیلمیش و داها معتبر اولان ابی مخنف مقتلینده‌ده اونا اشاره اولونمامیشدیر. شیخ عباس قمی منتهی الآمالدا حضرت قاسیمین داماد اولوب و فـاطمه بـنت الحسین ایله ائولنمه‌سی‌نین دوزلویـونو ردّ ائـتمیش و دئـمیشدیر کـی، مـعتبر کتابلاردادا اونا اشاره اولمامیشدیر. و علاوه ائتمیشدیر کی، حضرت امام حسین

علیه السلامین ایکی قیزی اولوبدور کـی، مـعتبر کـتابلاردا او جـملەدن شـیخ طبرسی‌نین دئدیگینه اساساً بیری سکینه ایدی کی، حضرت سید الشـهدا اونـو عبداللها وئرمیشدی و زفاف گئجەسیندن اول عبداللـه شـهید اولدو و او بـیری قیزی فاطمه ایدی کی، حسن مثنی نین زوجەسی اولوب کربلادا حاضیرایدی. اگر غیر معتبر کتابلارا استناد ائدرک امام حسین علیه السـلامین فـاطمه آدلی باشقا بیر قیزی اولدوغو ادعـا ائـدیلسه، دئـملی‌ییک کـی، او فـاطمهٔ صـغری اولمالیدیر کی، مدینەده ایدی و اونون قاسم ایله ائولنمەسی دوزگون دئییل. الله تعالی العالم.

میرزه حسین نوری‌ده لؤلؤ و مرجان کتابیندادا همین مسئلەنی ردّ ائدیر. بونودا آرتیرماق لازیمدیر کی، تورک مقتللریندە حضرت قاسم حاققیندا گئنیش معلومات وئریلمیشدیر، او جملەدن ازرق ملعون و اونون دؤرد اوغلو ایله نئجه محاربه آپارماسی بارده کئنیش سؤز.

(۳۴۳) همیشه انسان زیاندادیر، آمّا ایمان گتیریب صالح عمل صاحبلری مستثنی‌دیرلار. عصر سورەسی ۲ ـ ۱.

(۳۴۴) حقیقتاً آللاهین وعدەسی دوغرودور و لاکین چوخلاری.بیلمیر. القصص ۱۳.

(۳۴۵) بندەلرین ایچینده شکر ائدەنلر آزدیر. ۱۳.

(۳۴۶) بیر دستەسی جنّتدەدیر. شوری ۷.

(۳۴۷) یاخشی عمل صاحبلری نعمت ایچیندەدیرلر. انفطار ۱۳۸.

(۳۴۸) دؤزوملو اولدوغونوزا گؤره سیزه سلام اولسون آخرت سعادتی نه یاخشیدیر. الرعد ۲۴.

(۳۴۹) بیر دستەسی‌ده جهنمدەدیرلر. شوری ۷.

(۳۵۰) پیس آداملار جهنمده‌دیرلر. انفطار ۴.

(۳۵۱) سعادته چاتانلار آنجاق جنت اهلی‌دیرلر.

(۳۵۲) البته حضرت علی اکبرین باره سینده تاریخچی‌لر و عالیملر آراسیندا اختلاف واردیر. بعضیلری او جمله‌دن شیخ مفید، سید بن طاووس، طبری، ابن اثیر، ابو الفرج و ابی مخنف دئییرلر کی: حضرت علی اکبر اهل بیتدن ایلک شخص ایدی که شهید ائدیلمیشدیر بونلارین نظرینی مشهور زیارت شهدا تصدیق ائدیر اورادا گلمیشدیر کی، السلام علیک یا اول قتیل من نسل خیر سَلیلٍ.

لکن بعضیلر او جمله‌دن ملا محمد فضولی و بعضی مقتل صاحبلری اهل بیتدن شهید اولان ایلک شخصی عبدالله بن مسلم بیلیر وِ حضرت علی اکبری شهیدلرین سونونجوسو قید ائدیرلر.

همچنین اونون یاشی بارده‌ده عالیملرین نظرلری عینی دئییل، معلوم دئییلدیر کی، ۱۸، ۱۹، یا ۲۵ یاشیندا ایدی‌می، امام سجاددان کیچیک ایدی یوخسا بؤیوک؟

وهابئله اکثر معتبر مقتللره گؤره اونون آناسی لیلی اولوب کربلا ماجراسیندان اول وفات ائتمیشدی و لیلی‌نین حاققیندا دئییلمیش سؤزلرین اساس و اعتباری یوخدور.

(۳۵۳) آللاهین یاراتدیقلاری‌نین ان یاخشیسی اؤنجه بابام سونرا آنام‌دیر و من بو ایکی سینین اوغلویام. قیز یلدان یارا دیلمیش بیر گوموشم من گوموشون و ایکی قیزیلین اوغلویام. فاطمه الزهراء آنامدیر و آتام حضرت رسولون وارثی و انس و جنین امامیدیر. کیمین منیم بابام کیمی باباسی، تربیه‌چیسی وار، من ایکی عالم اوغلویام. قیزیل ایچینده، قیزیل ایچینده قیزیلام، گوموش ایچینده،

گوموش ایچینده گوموشم.

(۳۵۴) و پروردگارینیزدان مغفرت دیله‌یین سونرا تؤوبه ائدین کی، سیزه یاخشی رزقلر وئرسین. هود سوره‌سی آیه ۳.

(۳۵۵) معتبر مقتللرده ملکلرین کربلاده امام حسین علیه السلاما یاردیم ائتمه‌سی قیده آلینمیشدیر او جمله دن بحار الانوار ۴۵/ ۱۲ و لهوف ص۴۴ ـ ده ملکلرین کربلایه گلمه‌سی قید اولونموشدور، لاکین زعفر جنّی آدلی بیر جنّین گلمه‌سی ابی مخنف و منتهی الآمال مقتلینده قید اولمامیشدیر.

(۳۵٦) آللاها دؤنه‌جکلرینی انکار ائده‌نلر زیان گؤرموشلر، قیامت گلیب چاتدیقدا دئیرلر وای اولسون بیزه بو گوندن غافل ایدیک. انعام آیه ۳۰

(۳۵۷) شهربانو امام حسین علیه السلامین زوجه‌سی و یزدگردین قیزی ایدی. اونون باروسینده اولان روایتلر چوخ ضعیفدیر.

(۳۵۸) حقیقتاً آللاه عدالته، احسانا، یاخین آداملارا بخشش ائتمگه امر ائدیر و فحشاء، منکر، ظلم ائتمگی نهی ائدیر، بلکه سیزه باشا دوشه سینیز. نحل آیه ۹۵.

(۳۵۹) شبهه‌سیز کی، آللاه و اونون ملکلری پـیغمبره سـلام و صـلوات گؤنده‌ریرلر.

احزاب آیه ۵۵.

(۳٦۰) بحار الانوار ۴۵/ ۱۲۵، مثیر الاحزان ص۶۶، منتهی الآمال ۷۳۸ـ طبری و شیخ ابن نمادان نقل ائتمیشدیر.

(۳٦۱) بحار ج۴۵/ ۲۲۶/ ۲۲۰، امالی شیخ صدوق. مجلس ۹۲، کامل الزیارات باب ۷۸ ص ۲۲۲.

(۳٦۲) بحار ج۴۵ ص۱۲۱ ارشاد مفید ۲/ ۱۲۲. سورهٔ کهف آیه ۹.

یوخسا سن کهف و رقیم اصحابینی بیزیم حیرت ائدیله‌جک آیه‌لریمیزدن می ساندین؟

(۳٦۳) بئله گمان ائتمه کی، آللاه ظالیملرین عمللریندن غافیلدیر.
النحل سوره‌سی آیه ۴۲.

(۳٦۴) اونلارین گؤزلری وار، لاکین گورمورلر، قولاقلاری وار، لاکین اونونلا ائشیتمیرلر. اعراف سوره‌سی آیه ۱۷۹.

(۳٦۵) آللاه صبر ائده‌نلرله‌دیر. بقره سوره‌سی آیه ۱۵۳.

(۳٦٦) منافقلره خبر وئر کی، اونلاری آغیر عذابلار گؤزله‌ییر.
نساء سوره‌سی ۱۳۸.

(۳٦۷) قدرتلی آللاه اونا اؤیره‌تمیشدیر. نجم سوره‌سی آیه ۵.

(۳٦۸) ظالیملر نه‌لره دوچار اولاجاقلارینی لاپ یاخیندا بیله‌جکلر.
شعراء سوره‌سی آیه ۲۲۷.

(۳٦۹) منتهی الآمال ج ۱ ص ۷۷۶.

(۳۷۰) منتهی الآمال ج ۱ ص ۷۷۵.

(۳۷۱) سلام اولسون بیزیم پیغمبریمیز و هر ایکی سینه.

(۳۷۲) منتهی الآمال ج ۱ ص ۷۷۸.

(۳۷۳) همین اثر.

(۳۷۴) شبهه‌سیز کی، منافقلر یالانچی دیرلار.

(۳۷۵) آللاه منافق کشیلرو قادینلارا عذب وئره‌ر. احزاب سوره‌سی آیه ۷۳.

(۳۷٦) آللاه یولوندا هجرت ائدیب سونرا اؤلدورولن و اؤلنلری آللاه ان یاخشی رزقله رزقلندیره جکدیر. حج سوره‌سی آیه ۵۸.

(۳۷۷) هر کیم بیر مؤمنی قصداً اؤلدورسه، اونون جزاسی ابدی اولاراق

جهنمده قالماقدیر. نساء سورەسی آیه ۹۳.

(۳۷۸) یا جدّا یا پیغمبرلرین ان یاخشیسی سنی سسـله‌ییرم، حسـینینی اؤلدوردولر و نسلینی ضایع ائتدیلر.

(۳۷۹) گئجه یاریسی اؤزبنده‌سینی مسجد الحرامدان مسـجد الاقـصی‌یا آپاران آللاه نقصانلیقدان اوزاقدیر ـ بنی اسرائیل سورەسی آیه ۱.

(۳۸۰) ایکی یای مسافه‌سی و یا داها یاخین بیر یئرده ایدی.

(۳۸۱) من علمین شهری‌یم علی(ع) ایسه او شهرین قاپیسی‌دیر.

(۳۸۲) یاخینلاریما قارشی محبت گؤسترمگینیزدن باشقا سیزدن بیر شئی ایسته‌میرم.

(۳۸۳) اوندا شک و شبهه یوخدور و اوندان بؤیوک بیر شئی یوخدور.

(۳۸۴) شهادت وئریره‌م کی، آللاهدان باشقا بیر تانری یوخدور.

(۳۸۵) اونا اتیم و قانیم شهادت وئریر.

(۳۸٦) شهادت وئریره‌م کی، محمد آللاهین رسولودور.

(۳۸۷) منتهی الآمال ص ۸۰۰.

(۳۸۸) منتهی الآمال ج ۱ ص ۸۰۷.

(۳۸۹) منتهی الآمال ج ۱ ص ۸۱۲.

(۳۹۰) منتهی الآمال ج ۱ ص ۸۱۰.

(۳۹۱) ای جهالت اوزوندن حسینی اؤلدورنلر، اوغرایاجاغینیز عذاب و جزا سیزه مژده اولسون.

(۳۹۲) خیرو سعادتله تمام اولدو.

(۳۹۳) داها یاخشی آللاه بیلیر.

(۳۹۴) سلطان سلیمان بن سلطان سلیم خان وافتی ایله دؤورون حاکیمی

اولموش و ملا محمد فضولی اونون اوچون چوخلو مدحیه‌لر سؤیله‌میشدیر فضولی نین مدحیه‌لرنیدن الدوائدیلن معلومات اساساً سلطان سلیمان عادل، شریعته باغلی اولان اسلام اؤکله‌سینده امن امانلیق یارادان مسلمان پادشاه اولموشدور. فضولی اونون حاققیندا دئییر شه دنیا و دین سلطان سلیمان شاه عادل دل رضاسین ساخلایان هم دین، هم دوین اقیلور حاصل.

(۳۹۵) آللاه فلاکتلری، قیامته قده‌ر اونون اوزریندن قالدیرسین.

(۳۹٦) آللاه اونو قورخوتدوغوندان و چکیندیردیگیندن قوروسون.

ادبیات

(علمی رئداکتورون فایدالاندیغی منبعلر)

۱ ـ آذربایجان ادبیات تاریخینه بیر باخیش. دکتر جواد هیئت.
۲ ـ آذربایجان مرثیه ادبیاتینا بیر باخیش ـ سیرا مقاله مقاله‌لر، م. ر. دوزاللی ـ "یول" ژورنالی ـ مؤسسه کیهان.
۳ ـ ارشاد محمد بن محمد بن نعمان شیخ مفید.
۴ ـ اشک روان بیر امیر کاروان میرزه محمد حسین شهرستانی.
۵ ـ اصول کافی، ابو جعفر محمد بن یعقوب کلینی.
۶ ـ اعلام الوری، ابو علی فضل بن حسن طبرسی.
۷ ـ امالی شیخ صدوق، ابو جعفر محمد بن علی بن حسین بابویه.
۸ ـ امالی شیخ مفید ... شیخ مفید.
۹ ـ انسیکلوپئدیا ـ آذربایجان سوۇئت انسیکلوپئدیاسی ـ باکی.
۱۰ ـ بحار الانوار ـ علامه مجلسی.
۱۱ ـ تاریخ اسلام، استاد جعفر سبحانی ـ تبریزی ـ درسلیک کتابی.
۱۲ ـ تاریخ طبری، ابو جعفر محمد بن جریر طبری.
۱۳ ـ تفسیر المیزان ـ علامه سید محمد حسین تبریزی.
۱۴ ـ جلاء العیون ـ علامه مجلسی.
۱۵ ـ دراساتٌ فنیّه فی قصص القرآن ـ دکتور محمود البستانی.
۱۶ ـ دیوان سید محمد حسین شهریار.
۱۷ ـ دیوان ملا محمد فضولی.
۱۸ ـ دیوان نباتی ـ سید ابو القاسم نباتی ـ خان چوبان ـ اوشتو بونلو.

۱۹ ـ ذریعه: الذریعه الی تصانیف اهل الشیعه ـ آقا بزرگ تهرانی.
۲۰ ـ صلح امام حسن(ع) ـ ترجمه آیة الله سید علی خامنه‌ای ـ مؤلفی آل یاسین.
۲۱ ـ فاطمة الزهرا بهجةُ قلبِ المصطفی.
۲۲ ـ فاطمة الزهرا ـ توفیق ابو علم.
۲۳ ـ فدک فی التاریخ ـ محمد باقر صدر.
۲۴ ـ فروغ ابدیت ـ جعفر سبحانی تبریزی.
۲۵ ـ قصص انبیاء ـ قطب الدین راوندی.
۲۶ ـ کامل الزیارات ـ محمد بن قولویه.
۲۷ ـ کربلا فاجعه‌سی ـ ابی مخنف مقتلی‌نین ترجمه‌سی ـ ع. م. آغداشلی ـ اسلامی تبلیغات تشکیلاتی.
۲۸ ـ کشف الغمّه علی بن عیسی اربلی.
۲۹ ـ لهوف ـ سید بن طاووس.
۳۰ ـ مثیر الاحزان ابن نما حلّی.
۳۱ ـ مروج الذهب ـ مسعودی.
۳۲ ـ مقتل ابی مخنف، لوط بن یحیی بن سعید بن مخنف.
۳۳ ـ مقتل خوارزمی ـ موفق بن احمد خوارزمی ـ (مناقب خوارزمی).
۳۴ ـ مناقب ابن شهرآشوب.
۳۵ ـ منتهی الآمال شیخ عباس قمی.
۳۶ ـ ناسخ التواریخ ـ میرزا محمد تقی سپهر.
۳۷ ـ واقعه تاریخی کربلا (حماسهٔ حسینی) متفکر شهید مرتضی مطهری.
۳۸ ـ وفاة فاطمة الزهراء، شیخ محمد البحرانی.
۳۹ ـ وفاة فاطمة الزهراء ـ حسین بلادی.

عموم دونیا اهل بیت (ع) مرکزی

پست قوتوسو: ۳۷۱۸۵/۸۳۷ - ایران اسلام جمهوریتی - قم شهری

تلفون: ۷۴۰۷۷۱ ، فاکس: ۷۳۵۱۷۹